

Lelevilkår i Danmark

Statistisk oversigt 1992

Redigeret af David Bunnage

Living Conditions in Denmark
Compendium of Statistics 1992

Danmarks Statistik
Socialforskningsinstituttet

Da.1
708
Ex. 35

Lelevilkår i Danmark Statistisk oversigt 1992

Udgivet af Danmarks Statistik og Socialforskningsinstituttet september 1992.

Redaktionen afsluttet juni 1992.

Gengivelse tilladt med tydelig kildeangivelse.

Eventuelle henvendelser vedrørende publikationens indhold:

Danmarks Statistik

Sejrøgade 11, 2100 København Ø

Tlf. 39 17 39 17

Socialforskningsinstituttet

Borgergade 28, 1300 København K

Tlf. 33 13 98 11

Redaktør: David Bunnage, M.Sc.(Econ.)

B.Sc.(Soc.)

Sekretær: Assistent Kirsten Bjørneboe

Oversættelse: David Bunnage

Tegninger: Klaus Krogh

Redaktionsudvalg: Fra Danmarks Statistik:

Kontorchef Carsten Torpe (formand)

Konsulent Otto Andersen

Fra Socialforskningsinstituttet:

Forskningsleder Erik Jørgen Hansen

Konst. forskningsleder Henning Olsen

Tidligere udkommet:

Lelevilkår i Danmark – Statistisk oversigt 1976

Udgivet i oktober 1976. ISBN 87-503-2060-2

Pris: 62,60 kr. inkl. 22 pct. moms.

Lelevilkår i Danmark – Statistisk oversigt 1980

Udgivet i september 1980. ISBN 87-503-3002-0

Pris: 75,00 kr. inkl. 22 pct. moms.

Lelevilkår i Danmark – Statistisk oversigt 1984

Udgivet i januar 1985. ISBN 87-503-5118-4

Pris: 97,00 kr. inkl. 22 pct. moms.

Lelevilkår i Danmark – Statistisk oversigt 1988

Udgivet i november 1988. ISBN 87-501-0735-6

Pris: 175,00 kr. inkl. 22 pct. moms.

Publikationen kan købes gennem boghandelen, i Danmarks Statistiks "Statistikbutik" samt ved telefonisk eller skriftlig henvendelse til:

Danmarks Statistik

Sejrøgade 11, 2100 København Ø

Tlf. 39 17 39 17

Pris: 245,00 kr. inkl. 25 pct. moms.

Trykt hos Aarhuus Stiftsbogtrykkerie

Sat med Helvetica hos:

Aarhuus Stiftsbogtrykkerie, Århus

Oplag: 6.000 eksemplarer

ISBN 87-501-0848-4

Praktiske oplysninger

Tabel- og figurfortegnelser for de enkelte kapitler findes på bagsiden af skillebladene mellem kapitlerne. I de indledende tekster til de

enkelte kapitler henvises til tabelkilderne, medmindre kilden fremgår af kapitlets figurer.

Oversigt over datakilder til supplement af tabellernes anmærkninger, noter og kildeangivelser findes i de indledende tekster til de enkelte kapitler.

Alfabetisk stikordsregister findes på side 396.

Stillingskategorier. Det er tilstræbt at bruge samme stillingsbegreber hele vejen igennem publikationen. Især funktionær-gruppen er dog kategoriseret forskelligt ved en del af de undersøgelser, der refereres til. En redegørelse herom findes i kapitel 3.

Signaturforklaring til tabeller og figurer:

- Nul
- 0 Mindre end halvdelen af den anvendte enhed
 - . Tal kan efter sagens natur ikke forekomme
 - ... Oplysninger forekommer ikke
 - .. For usikker til at kunne angives som følge af lille baggrundsmateriale
- Vandret eller lodret streg angiver databrud i talrække på grund af ændret opgørelsesmåde

Hints to readers

For *preface* and *list of contents* in English translation, see page ..

List of tables and graphs of each chapter may be found (in Danish) on the reverse side of the pages separating the chapters.

The Danish introductory text in each chapter contains table references, except where these are indicated in the accompanying figures to the chapter.

List of data sources by way of supplement to the footnotes and references of the tables are included in the Danish introductory text in each chapter.

Socio-economic classification. It is attempted throughout the publication to use the same terminology for this classification. Some of the studies referred to have utilized non-standard classifications, especially with regard to classification of salaried employees.

Symbols used in the tables and charts:

- Nil
- 0 Less than half of unit employed
 - . Category not applicable
 - ... Data not available
 - .. Available data not conclusive: figures based on few observations
- Break in series of data, owing to changed compilation methods

Hermed udsender Danmarks Statistik og Socialforskningsinstituttet i fællesskab for femte gang publikationen "Lelevilkår i Danmark". De foregående fire udgaver har vundet betydelig udbredelse. Vi er derfor overbevist om, at der er et stort behov for den nye udgave med ajourførte levevilkårsoplysninger.

Formålet med publikationen er som hidtil at belyse udviklingen og forskellene i levevilkårene i den danske befolkning ved hjælp af statistiske oplysninger. Der er lagt vægt på at præsentere de mange oplysninger i en lettilgængelig og overskuelig form, og publikationen er derfor velegnet i mange sammenhænge, fx til undervisningsformål. Som i den foregående udgave er der medtaget et særligt kapitel beregnet til undervisningssituationer. Det er her omtalt, hvordan statistiske oplysninger fremskaffes, og der er redejort for nogle statistiske begreber samt for beregning af stikprøveusikkerhed.

Der er i denne udgave tilføjet et nyt kapitel om ældre. Indholdsmæssigt rummer publikationen i øvrigt de samme emner som tidligere, men der er foretaget en vis omstrukturering af stoffet. Fx er områderne fritid og kommunikation nu samlet i et enkelt kapitel.

Tekstafsnittene med tilhørende figurer er omarbejdet, og det er tilstræbt at gøre publikationen mere læsevenlig, fx ved at inddale teksten i flere underafsnit.

De statistiske oplysninger er opdateret på langt de fleste områder. På enkelte levevilkårsområder, fx sundhed og personlig sikkerhed, er nogle af de nye tal hentet gennem interviews, som Danmarks Statistik og Socialforskningsinstituttet gennemførte i forbindelse med omnibusundersøgelsen i januar og april 1991.

De fleste forhold i bogen ændrer sig ikke markant på kort tid. Derfor vil publikationen kunne være en værdifuld kilde til oplysninger om befolkningens levevilkår i flere år. Næste udgave er planlagt at udkomme i 1996.

September 1992

Jan Plovsing Hans E. Zeuthen
Socialforskningsinstituttet Danmarks Statistik

Kapitel	Side
1 Indledning	5
2 Sammenfatning	11
3 Befolkning	17
4 Familie	35
5 Sundhed	57
6 Uddannelse	99
7 Arbejde	129
8 Økonomiske forhold	183
9 Bolig	223
10 Fritid	241
11 Miljø	271
12 Politisk og organisatorisk aktivitet	291
13 Personlig sikkerhed	313
14 Børn og unge	333
15 Ældre	351
16 Udenlandske statsborgere	369
17 Statistik i undervisningen	387
Stikordsregister	396

This is the fifth edition of Living Conditions in Denmark, published jointly by Danmarks Statistik (The Danish Central Bureau of Statistics) and Socialforskningsinstituttet (The Danish National Institute of Social Research). The former editions were well received by the general public. We are therefore convinced that there is a continuing demand for the new and updated data on living conditions presented in this edition.

The purpose of this publication, as with the previous editions, is to describe developments and differences in the Danish population's living conditions by means of statistical data. Importance is attached to presenting the statistical information in a comprehensible and illustrative way, which makes the publication suitable within many contexts, for example in teaching. As in the previous edition, a special chapter intended for teaching and educational purposes is included. The chapter contains an explanation of how statistics are compiled, sources of error, some statistical concepts and how to locate statistical material.

A new chapter concerning elderly people is included in this edition. Otherwise, the contents are analogous with the previous edition, with some modifications. Data concerning communication, for example, is now included in the chapter on leisure.

Text sections with their related figures are revised for each chapter, and renewed efforts have been made to make the numerous pieces of information easier to grasp for the reader, e.g., by introducing text-subtitles to emphasize main trends.

The statistical data are updated almost throughout the publication. In some chapters, for example those concerning health and personal safety, some of the new data have been obtained through surveys conducted by The Danish Bureau of Statistics and The Danish Institute of Social Research in January and April 1991.

Much of the information contained in the publication concerns matters which do not change markedly in a short time. The publication can therefore be a useful source of information concerning living conditions in the population for a number of years. The next edition is planned to appear in 1996.

Chapter	page
1 Introduction.....	5
2 Summary	11
3 Population.....	17
4 Family	35
5 Health	57
6 Education	99
7 Work	129
8 Economic conditions.....	183
9 Housing.....	223
10 Leisure	241
11 Environment.....	271
12 Political and organizational activity	291
13 Personal safety	313
14 Children and young people ..	333
15 Elderly people	351
16 Foreign citizens	369
17 Statistical guidelines	387
in education	396

1

Indledning

1 Indledning

Formål

Formålet med denne statistiske oversigt er at fremlægge en række oplysninger om befolkningens levevilkår ud fra nogle bestemte principper. Disse principper for udvælgelsen af oplysninger tager deres udgangspunkt i arbejdet med sociale indikatorer, som er omtalt nedenfor.

Ved udformning af oversigten er der lagt vægt på, at den skal være overskuelig og lettilgængelig, så den kan få bred anvendelse.

Det er også et mål, at værket skal kunne bruges som indgangsnøgle til at få yderligere oplysninger om befolkningens levevilkår. Derfor henvises i kapitlerne til datakilder, hvor man kan hente flere oplysninger.

Lelevilkår – materielle og ikke-materielle

Igennem mange år var oplysninger om udviklingen på en række økonomiske områder det væsentligste udgangspunkt for en beskrivelse af befolkningens levevilkår. Indkomst og formue er da også et væsentligt grundlag for den enkeltes mulighed for at påvirke andre af sine levevilkår, fx gennem det materielle forbrug. Indkomst og formue fortæller imidlertid kun om en del af befolkningens leveforhold. Erkendelsen heraf har præget debatten om levevilkår siden 1960'erne og har medvirket til den stigende interesse for befolkningens samlede levevilkår og ikke alene de økonomiske eller materielle. Det er således uden fordebat, at befolkningens levevilkår påvirkes af mange forskellige faktorer, herunder såvel den økonomiske udvikling som social-, arbejdsmarkeds-, økonomisk-, skatte- og udannelsespolitik.

Dette er blevet endnu mere indlysende i takt med udbygningen af velfærdsstaten, dvs. med den øgede offentlige påvirkning af befolkningens leveforhold på en lang række områder. Begrebet **lelevilkår** omfatter foruden de materielle vilkår en række immaterielle vilkår som fx sundhed, uddannelse, arbejde og sociale relationer – vilkår som i princippet er registrerbare, og som kan undersøges ved empirisk forskning.

Især i Skandinavien er der lagt vægt på at belyse, hvorvidt såvel den planlagte som den mere upåagtede udvikling i lelevilkårene tilgodeser nogle befolkningsgrupper i højere grad end andre. Også spørgsmålet om, hvorvidt gode henholdsvis dårlige forhold tenderer til at høbe sig op hos bestemte befolkningsgrupper, er centralt placeret i debatten. Lelevilkårs-oplysninger bruges således bl.a. til at belyse, om befolkningen alt i alt får bedre eller

dårligere levevilkår på forskellige livsområder over tid, og til at beskrive forskelle og uligheder mellem befolningsgrupperne. Oplysningerne kan også bruges til at beskrive forskelle fra land til land.

I en lang række lande samt i internationale organisationer, bl.a. OECD og FN, foretages beskrivelser af lelevilkårene. OECD (1982) peger således på, at en rimelig dækkende beskrivelse af lelevilkårene må omfatte følgende områder: sundhed, uddannelse, boligforhold, beskæftigelse og arbejdsforhold, tidsanvendelse og fritid, forbrugsmuligheder, fysisk miljø, socialt miljø og personlig sikkerhed.

Oversigten omfatter materiale, der for Danmarks vedkommende belyser samtlige ovennævnte områder. Desuden blyses lelevilkårene i udvalgte befolkningsgrupper – børn og unge, ældre og indvandrere.

Beskrivelsen af udviklingen i lelevilkårene er baseret på data, der er repræsentative for hele befolkningen eller for den befolkningsgruppe, hvis levevilkår er på tale.

Sociale indikatorer

Som nævnt tager arbejdet i denne publikation sit udgangspunkt i sociale indikatorer.

Sociale indikatorer kan karakteriseres som elementer i et informationssystem, der ved hjælp af talmæssige oplysninger tegner et bredt billede af udviklingen i befolkningens levevilkår. Dette (output-orienterede) informationssystem skal kunne angive, i hvilken retning befolkningens levevilkår udvikler sig over tid, og hvordan forskellige befolkningsgruppers levevilkår udvikler sig i forhold til hinanden.

Den egentlige baggrund for de sociale indikatorer skal søges i de nye behov for informationssystemer, der opstod i forbindelse med øget planlægning og styring af samfundsudviklingen i den vestlige verden. I perioden fra slutningen af 1950'erne til midten af 1970'erne var den fremherskende mening, at økonomisk vækst var midlet til at løse de fleste problemer i samfundet. Det drejede sig primært om at sikre den økonomiske vækst gennem en vis styring. Det betød, at økonomisk statistik kom til at indtage en central stilling som grundlag for den første politik og den offentlige debat.

I 60'erne, dvs. mod slutningen af perioden med stærk økonomisk vækst, blev det i stigende grad erkendt, at økonomisk vækst ikke kunne løse en lang række problemer i samfundet, samtidig med at væksten selv havde skabt nogle nye problemer. Der blev bl.a. større opmærksomhed omkring forhold som

forurening, arbejdsmiljø og ændringer i familiestrukturen.

De økonomiske informationssystemer var ikke i stand til at opfange en lang række af disse sociale og miljømæssige bivirkninger af den økonomiske vækst. Der var behov for at forbedre informationssystemerne, hvis man fra politisk side skulle gøre mere ved de sociale og miljømæssige spørgsmål. Sociale indikatorer blev anset for at være et af svarene på dette informationsbehov.

De **sociale** indikatorer har flere ligheds punkter med de **økonomiske** indikatorer og må i vid udstrækning ses i sammenhæng med disse. Formålet med den politiske aktivitet er at skabe de bedst mulige levevilkår for befolkningen, og et af de vigtigste midler til at nå dette mål er en forbedring af befolkningsgruppernes økonomiske forhold. Sociale indikatorer kan betragtes som indikatorer for opfyldelse af politisk fastsatte mål, mens økonomiske indikatorer kan betragtes som indikatorer for et af de vigtigste midler til at nå de politiske mål.

En forskel mellem økonomiske og sociale indikatorer er, at sociale indikatorer omfatter oplysninger om de enkelte individer, mens økonomiske indikatorer primært omfatter oplysninger om strømme, bevægelser og processer i den økonomiske struktur.

De mest konkrete resultater af arbejdet med sociale indikatorer har været udgivelsen af statistiske publikationer, der indeholder oplysninger om en lang række af de sociale forhold, som ikke indgår i de økonomiske mål. Sådanne publikationer udgives nu i alle vesteuropæiske lande.

Internationale organisationer har fra et ret tidligt tidspunkt arbejdet med sociale indikatorer med henblik på internationale sammenligninger. Allerede i 1971 nedsatte OECD en arbejdsgruppe, som skulle udarbejde forslag til indikatorer, der skulle resultere i udgivelsen af rapporter om situationen og udviklingen i de forskellige medlemslande. I FN har der i 1970'erne været arbejdet med sociale indikatorer som led i et større arbejde med et system for social og demografisk statistik (SSDS). Endelig har EF udgivet rapporter om sociale indikatorer.

På baggrund af det omfattende arbejde med sociale indikatorer kan man efterhånden opstille en række kendetege ved disse, som, skønt de ikke udgør en egentlig definition, tegner et forholdsvis dækkende billede. OECD angiver følgende kendetege ved sociale indikatorer:

- **Output-orienterede.** Det er resultaterne, der skal måles, når man forestiller sig sammen-

hængen: input – proces – output. Som eksempel kan nævnes uddannelsessystemet, hvor input er penge fra det offentlige til uddannelsesinstitutioner, processen er undervisningen i disse uddannelsesinstitutioner, og output er befolkningens kundskaber og færdigheder. Sociale indikatorer vil i dette eksempel give information om befolkningens kundskaber, nemlig output, men derimod ikke om de ressourcer, der er brugt på uddannelsessystemet, der i denne sammenhæng er input.

- **Individ-orienterede.** Informationerne skal være på individniveau, dvs. vedrøre forhold som kan henføres til de enkelte individer. Eksempelvis vil der på forureningsområdet være informationer om luftforurening, som ikke kan henføres til de enkelte individer og derfor ikke kan betragtes som sociale indikatorer, mens fx kviksølvindholdet i blodet er knyttet til det enkelte individ og derfor kan betragtes som en social indikator.
- **Tidsserier.** Informationerne skal kunne tegne et billede af udviklingen over tid.
- **Valide mål.** Det betyder, at de indikatorer, som opstilles, skal udtrykke noget centralt om det eller de sociale forhold, som de er indikatorer for. En række forhold kan dog ikke belyses direkte, men kun indirekte. Eksempelvis er social isolation et fænomen, som lader sig måle gennem oplysninger om omfanget og arten af sociale kontakter.
- **Helhedsbilledede.** Et system af sociale indikatorer må indeholde indikatorer for et meget bredt spektrum af sociale forhold.
- **Sammenhængende system.** Et system af sociale indikatorer skal være konsistent med hensyn til definitioner, afgrænsninger og statistiske begreber. Det betyder, at der skal være overensstemmelse mellem indikatorerne på en lang række forskellige områder, for at man kan opstille og anvende sociale indikatorer som et egentligt informationssystem.

De opstillede kriterier for sociale indikatorer skal først og fremmest ses som noget, der skal stræbes mod. I praksis er det imidlertid vanskeligt at finde oplysninger, som opfylder kriterierne fuldt ud. Derfor må man ofte slække på nogle af kravene for overhovedet at belyse de forskellige områder inden for levevilkårene.

Andre begreber

Formålet med denne publikation er at oplyse om befolkningens levevilkår med udgangspunkt i en række sociale indikatorer. Det er samtidig vigtigt at være opmærksom på, at der findes andre begreber, der anvendes til at

1 Indledning

redegøre for samfundsforhold, og som bygger på andre udgangspunkter og andre typer af oplysninger og metoder.

Blandt disse begreber er begrebet **leve-standard**, der er et udtryk for de samlede materielle leveforhold. Især rådigheden over og standarden af en række materielle forbrugsgoder, fx boligen samt størrelsen af det private forbrug. Desuden omfanget af de offentlige serviceydelser, som anvendes af den enkelte.

Hvad angår den subjektive oplevelse af levevilkårene benyttes ofte betegnelsen **livskvalitet**. For den enkelte er livskvaliteten måske det vigtigste, idet den anvendes som betegnelse for, hvorvidt den enkelte synes han eller hun har et godt liv. Måling af livskvaliteten fx gennem holdningsspørgsmål er imidlertid afhængig af den enkeltes forventninger, som igen påvirkes af hidtidige livserfaringer. En belysning af den enkeltes livskvalitet i sammenhæng med vedkommendes levevilkår vil normalt være mere frugtbar end en belysning, der alene er baseret på livskvalitetsspørgsmål.

Endelig kan nævnes begrebet **livsformer**. Her tages udgangspunkt i befolningsgruppens måde at leve på, som den skabes af bestemte levevilkår. Analyser af livsformer ligger inden for den socialantropologiske tradition, hvis metodemæssige styrke er uddybende undersøgelser baseret på kvalitative data. Analyserne lægger vægt på, at forskellige befolningsgrupper kan have grundlæggende forskellige livsværdier og levemåder. Livsform-begrebet er beslægtet med begrebet **livsstil**, som finder anvendelse bl.a i markedsanalyser af forbrugeradfærd.

Litteratur

- Bauer, R.A. (ed.): Social Indicators. MIT-Press, 1966. Cambridge, Mass.
- Central Statistical Office: Social Trends 20. London, 1990.
- Elstad, Jon Ivar: Social-indikatorbevegelsen – oversigt og vurdering. Oslo, 1983.
- EUROSTAT: Sociale indikatorer for De Europæiske Fællesskaber. Luxembourg, 1984.
- Hansen, Erik Jørgen m.fl.: Fordelingen af levekårene. Socialforskningsinstituttets publikation 82, bind I-V. 1978-80.
- Hansen, Erik Jørgen: Danskernes levekår. 1986 sammenholdt med 1976. Hans Reitzels Forlag. København, 1988.
- Johansson, Sten: Mot en teori för social rapportering. Stockholm, 1979.
- Nordisk Råd og Nordisk Statistisk sekretariat: Levnadsnivå och ojämlikhet i Norden. Stockholm, 1983.
- OECD: Living Conditions in OECD Countries. A Compendium of Social Indicators. Paris, 1986.
- OECD: The OECD List of Social Indicators. Paris, 1982.
- Statistikcentralen: Levnadsförhållanden i Finland. Helsinki, 1984.
- Statistisk Sentralbyrå: Sosialt utsyn 1989. Oslo, 1989.
- Statistiska Centralbyrån: Perspektiv på välfärden 1987. Stockholm, 1987.

Publikationer fra Danmarks Statistik og Socialforskningsinstituttet

Danmarks Statistiks publikationer kan opdeles i følgende hovedgrupper:

Nyt fra Danmarks Statistik er en pressemeldelse, der i koncentreret form bringer hovedtal fra de vigtigste måneds-, kvartals- og årstællinger. Resultaterne publiceres som hovedregel senere i en mere uddybet form i de øvrige publikationer.

Statistisk månedsoversigt giver en samlet oversigt over centrale dele af korttidsstatistikken. Statistisk månedsoversigt henvender sig derfor fortrinsvis til brugere, der har behov for at følge måneds- og kvartalsopgørelser på hovedtalsniveau inden for de væsentligste statistikområder.

Statistisk tiårsoversigt bringer indbyrdes sammenlignelige årsopgørelser, der er relevante til belysning af det danske samfund. Opgørelserne vedrører den senest afsluttede tiårs-periode og viser derfor både udvikling og strukturændringer. Tiårsoversigten er tilrettelagt på en måde, der gør den velegnet til undervisningsbrug.

Statistisk årbog giver et samlet overblik over den officielle statistikproduktion. I Statistisk årbog bringes uddrag af resultaterne fra hovedparten af Danmarks Statistiks undersøgelser. Endvidere bringes der materiale fra andre statistikproducerter om forhold, som Danmarks Statistik ikke har materiale om.

Statistiske Efterretninger er Danmarks Statistiks centrale publikationsserie. I denne serie udsendes resultater fra alle tilbagevendende opgørelser og hovedparten af de aperiodiske opgørelser. Statistiske Efterretninger er opdelt i følgende 14 emneområder:

Befolkning og valg
Uddannelse og kultur
Social sikring og retsvæsen
Arbejdsmarked
Indkomst, forbrug og priser
Landbrug
Industri og energi
Bygge- og anlægsvirksomhed
Samfærdsel og turisme
Generel erhvervsstatistik og handel
Udenrigshandel
Penge- og kapitalmarked
Nationalregnskab, offentlige finanser og betalingsbalance
Færøerne og Grønland

Årspublikationer mv. redegør for den statistiske udvikling i tekst, tabeller og diagrammer inden for en række emneområder. De giver inden for hvert område et samlet billede af statistikproduktionen.

Årligt tilbagevendende publikationer med levevilkårsrelevante oplysninger:

Befolkingens bevægelser

Færdselsuheld

Indkomster og formuer

Kriminalstatistik

Andre tilbagevendende publikationer:

Folke- og boligtællingen

Folketingsvalget

Valgene til de kommunale råd

Statistikservice er etableret for at kunne tilbyde abonnement på specielt detaljerede eller særlige sammenstillinger af statistiske oplysninger. Statistikservice bringer som hovedregel lange tidsrækker og/eller en opdeling på brancher eller geografi, der går ud over niveauet i Statistiske Efterretninger. Serien omfatter følgende publikationer med levevilkårsrelevante oplysninger:

Arbejdsmarkedsstatistik, kvartalsvis

Løn- og indkomststatistik, 4-6 gange årligt

Månedlig beskæftigelses- og lønstatistik for industri

Socialstatistik, 6-10 gange årligt.

Socialforskningsinstituttet har gennemført undersøgelser inden for følgende hovedemner:

Almen socialpolitik, det sociale tryghedssystem, sociale ydelser og sociale klienter.

Levekår. Fritid. Tidsanvendelse.

Indvandrere. Flygtninge.

Familie. Skilsisse. Fertilitet.

Børn og unge.

Skole og uddannelse.

Bolig. Boligmiljø. Lokalsamfund.

Ældre. Folkepension.

Handicappede.

Førtidspensioner. Efterløn. Revalidering.

Arbejdsløshed. Marginalgrupper på arbejdsmarkedet.

Mobilitet på arbejdsmarkedet. Jobskift og rekruttering.

Arbejdsmiljø. Arbeudsforhold.

Arbejdstid.

Samarbeudsforhold på arbejdsplassen. Faglige organisationer.

Sundhedsforhold. Rusmidler.

Metedeforskning.

Man kan rekvirere en oversigt over Socialforskningsinstituttets udgivelser fordelt på ovennævnte emner.

2

Sammen- fatning

2 Sammenfatning

I dette kapitel gives et sammenfattende overblik over en række tendenser, som kan udleses af kapitlerne i nærværende publikation.

Befolkning (kapitel 3)

Siden århundredets begyndelse er den danske befolkning blevet fordoblet, men siden 1980 er folketallet stort set uændret. Hovedårsagen hertil er den kraftige nedgang i fødselstallet, der fandt sted mellem 1966 og 1983. Siden 1983 har fødselstallet igen været stigende, men der fødes dog langt fra børn nok i Danmark til at opretholde befolkningens størrelse på længere sigt.

Udviklingen i fødselstallet og dødeligheden har medført, at befolkningens aldersstruktur har ændret sig. Der bliver færre yngre og flere ældre.

Færre og færre bor i landdistrikterne. Det er især de mindre byer, som har øget deres andel af befolkningen.

Der kommer fortsat flere kvinder ind i arbejdsstyrken. Mens kvindernes erhvervsfrekvens således er stigende, er der en tendens til den modsatte udvikling blandt mændene. Der er endvidere fortsat tilbagegang i den andel af arbejdsstyrken, som er selvstændige. Lønmodtagere ansættes i stigende grad på funktionærvilkår.

Andelen, der er beskæftiget i landbrug og fiskeri, og til dels også i industri og håndværk, er faldende, mens andelen, der er beskæftiget i den offentlige sektor, finansieringsvirksomhed og serviceerhverv er stigende.

Familie (kapitel 4)

I løbet af dette århundrede er familierne blevet mindre, og der er blevet forholdsvis færre børnefamilier.

Udviklingen mod færre børnefamilier afspejler ændringer i fødselstallet. Det stærke fald i fødselstallet fra midten af 1960'erne indtil begyndelsen af 1980'erne skyldtes primært, at fødsler blandt teenager og kvinder i 20-24-års alderen faldt kraftigt. Fødselstallet blandt de 25-34-årige kvinder faldt mere moderat og er siden midten af 1980'erne vendt til en stigning. Der er således tale om, at kvinder i et vist omfang har udskudt fødslerne.

Rollen som hjemmearbejdende husmoder i familier med småbørn har været i stærk tilbagegang siden 1960'erne. Småbørnsmødrene havde i 1990 for næsten halvdelens vedkommende fuldtidsarbejde mod en tredjedel i 1980.

I kapitlet vises også, at vielsesfrekvensen fra midten af 1960'erne faldt markant, mens skilsmisselfrekvensen steg fra begyndelsen af

1970'erne. Selv om der i de seneste år er tegn på, at vielsesfrekvensen igen er stigende, og at skilsmisselfrekvensen stabiliserer sig, er niveauet et andet end tidligere.

Ved siden af denne udvikling har antallet af papirløse parforhold været stigende i 70'erne og 80'erne. I 1985 var ca. en halv million voksne papirløst samlevende. Det er primært unge, der lever papirløst, og særlig unge uden børn.

Hvad angår arbejdsdelingen i hjemmet, deltager mændene mere nu end for 10-15 år siden. Men det er fortsat kvinderne, der tager det største slæb. Arbejdsdelingen er mest lige i de familier, hvor også kvinden har erhvervsarbejde. Yngre kvinder har den største grad af arbejdsmæssig ligestilling i hjemmet. Det gælder især i småbørnsfamilier.

Sundhed (kapitel 5)

Middellevetiden har været svagt stigende i 1980'erne. Mændenes dødelighed er fortsat større end kvindernes.

Ved indgangen til 1990'erne havde hver tredje voksen problemer af varig karakter med sin førlighed eller helbred i øvrigt. De ældre havde som ventet hyppigere langvarige førligheds- og øvrige helbredsproblemer end de yngre, men selv blandt de 16-24-årige havde hver femte langvarige førligheds- eller helbredsproblemer. Der er i denne henseende ikke forskel på mænd og kvinder.

I 1991 angav hver tredje voksen, at han eller hun inden for de sidste 14 dage havde oplevet fysiske eller psykiske gener.

Med hensyn til sundhedsadfærd er det et markant udviklingstræk, at der i perioden 1980-1991 er sket en nedgang i andelen af mænd, der ryger tobak, mens andelen af kvindelige rygere er uændret. Alkohol nydes af stort set hele den voksne befolkning. I gennemsnit drikker mænd i alle aldersgrupper væsentligt mere end kvinder, men mændenes alkoholforbrug på hverdag har vist en faldende tendens siden 1977.

Fire femtedele af den voksne befolkning angiver, at de gør noget for at bevare eller forbedre deres helbred ved fx at dyrke motion eller spise "sund kost". Generelt er kvinder mere aktive end mænd med hensyn til at gøre noget for deres helbreds skyld.

Uddannelse (kapitel 6)

Uddannelsesniveauet i befolkningen er fortsat stigende, og uddannelsesaktiviteten især hvad angår erhvervsuddannelserne er voksende.

En større andel unge påbegynder nu en uddannelse efter grundskolen, end det var tilfældet for 10-15 år siden. Således havde tre fjerdedele af de elever, der forlod grundskolen i 1990, påbegyndt en ungdomsuddannelse 3 måneder efter at de havde forladt grundskolen. I 1980 var det knap to tredjedele.

Til gengæld afbryder en større andel unge nu end tidligere den uddannelse, de påbegynder, og andre fortsætter ikke med en uddannelse, der giver erhvervskompetence. Den gruppe unge, der ikke har en erhvervskompetencegivende uddannelse – den såkaldte ”restgruppe” – var dog lavere i slutningen af 1980’erne end i begyndelsen af 1980’erne, men den reduceres langsomt. Reduktionen skyldes især, at en større andel kvinder i 1990 end i 1980 havde fuldført en erhvervsuddannelse eller var i gang med en.

Kønsforskellene i uddannelsesniveau er væsentlig mindre i 1990 end i 1980. Selv om der fortsat er flere voksne mænd end kvinder, der har en erhvervsuddannelse, er kønsforskellene i uddannelsesniveau ved at forsvinde blandt aldersgrupperne under 30 år.

Der er en klar tendens til, at kvinderne nu er bedre repræsenteret ved alle uddannelser. I gymnasiet og hf er pigerne i flertal. På efg-uddannelsen er kønssammensætningen lige, hvilket også gælder de videregående uddannelser. I lærlingeuddannelserne er der dog fortsat en overvægt af drenge, og hvad angår de videregående uddannelser er der forholdsvis mange kvinder, der vælger de korte videregående uddannelser fremfor de længerevarende.

Når uddannelserne betragtes ud fra, hvilke uddannelsesretninger der vælges på hvert niveau, finder man fortsat meget markante kønsforskelle, således at der stadigvæk kan tales om ”kvindefag” og ”mandefag”. Forskellene er dog lidt mindre, end de var tidligere.

Herudover kan nævnes, at de sociale skævheder i fordelingen af uddannelserne stadig findes. Bl.a. viser en undersøgelse af 23-årige i 1989, at næsten halvdelen af højere funktionærers børn er i gang med eller har afsluttet en videregående uddannelse, mens det samme gælder for mindre end 10 pct. af ikke-faglærtes børn. Dårligt uddannede bliver børn fra familier, som er ude af erhverv, hvor knap to tredjedele ikke har en erhvervsuddannelse og heller ikke er tæt ved at få det som 23-årige. Det samme er tilfældet for knap halvdelen af de ikke-faglærte arbejderes børn og for børn af lønmodtagere uden nærmere angivelse. For de øvrige grupper af selvstændige, funktionærer og faglærte arbejdere er

det højest en tredjedel af børnene, som er i denne situation. For højere funktionærer gælder det for en femtedel af børnene.

Arbejde (kapitel 7)

Dette kapitel omhandler den del af befolkningen, der tilhører arbejdsstyrken, dvs. er beskæftigede eller er arbejdsløse.

Arbejdsstyrken bliver stadig større, hvilket især skyldes kvindernes øgede erhvervsdeltagelse. Ca. hver fjerde lønmodtager havde i 1990 en ugentlig arbejdstid på mindre end 37 timer, mens en femtedel arbejdede mindst 39 timer om ugen. Størstedelen af de deltidsbeskæftigede er kvinder, men en stigende andel mænd har deltidsarbejde.

Specielt de selvstændige og funktionærerne har bijob.

Med hensyn til arbejdstidens placering arbejder hver femte lønmodtager uden for almindelig dagarbejdstid, fx på holdskift eller fast aften/nathold. Desuden udfører omkring 8 pct. af lønmodtagerne deres erhvervsarbejde hjemme, enten delvist eller altid.

Arbejdsløsheden, der har varieret meget i løbet af 1980’erne, steg op mod 1990’erne. I alt var hver fjerde i arbejdsstyrken berørt af ledighed i 1990, og blandt personer, der var ledige, varede ledigheden i gennemsnit ca. en tredjedel længere i 1990 end det var tilfældet blandt de arbejdsløse ti år tidligere. Siden 1983 har der været flere arbejdsløse kvinder end mænd. Ikke-faglærte arbejdere har den højeste ledighed. Ledigheden er i øvrigt høj blandt de 20-34-årige. De geografiske forskelle viser sig bl.a. ved, at Nordjylland har den højeste ledighedsprocent og hovedstadsregionen den laveste.

Arbejdsforholdene er et andet vigtigt emne. Antallet af anmeldte arbejdsulykker er faldet i de senere år. Det registrerede sygefravær har stabiliseret sig på et lavere niveau end i 1970’erne. Der er dog samtidig sket en stigning i antallet af registrerede arbejdsbetinge-de lidelser.

I 1990 arbejdede over halvdelen af lønmodtagerne dagligt i fysisk belastende arbejdsstillinger. Det er arbejderne, der hyppigst angiver, at de er utsat for fysiske belastninger i arbejdet. Desuden angiver en betydelig større andel arbejdere end funktionærer, at de er utsat for gener såsom støv, røg og kemiske stoffer.

Psykiske arbejdsbelastninger rammer alle lønmodtagergrupper.

At have et arbejde, hvor man kan lære noget nyt eller dygtiggøre sig, forekommer meget hyppigere blandt højere- og mellemfunkti-

2 Sammenfatning

onærer end blandt andre lønmodtagergrupper.

Endelig vises i kapitlet, at næsten hver tredje lønmodtager i 1990 er bekymret for at blive arbejdsløs.

Økonomiske forhold (kapitel 8)

Fordelingen af de disponibele indkomster er fortsat skæv, idet den tiendedel af husstandene, der i 1988 havde de laveste disponibele indkomster, kun havde 2 pct. af den samlede disponibele indkomstmasse. Den tiendedel af husstandene, der havde de højeste disponibele indkomster i 1988, havde 21 pct. af den disponibele indkomstmasse. Uligheden i fordelingen af de disponibele indkomster mellem husstande er stort set uændret i perioden 1984-1988.

I perioden 1984-1988 steg de samlede indkomster lidt mere for børnefamilier end for familier uden børn, hvilket især skyldes stigende overførselsindkomster til børnefamilierne. Målt pr. forbrugsenhed har børnefamilierne lavere indkomst end andre familier.

Reallønsudviklingen for privatansatte har været svagt positiv fra 1975 til 1990, mens reallønsudviklingen for de offentligt ansatte stort set har været negativ. Der er desuden sket en vis indsnævring i lønforskellene og i de beregnede livsindkomster mellem lønmodtagergrupper siden 1970'erne.

En stigende andel af befolkningen modtager overførselsindkomster. I 1989 modtog godt halvdelen af befolkningen over 17 år en eller flere offentlige ydelser, hvoraf godt halvdelen modtog varige ydelser i form af folke- og førtidspension. Antallet, der modtog midlertidige ydelser i form af arbejdsløshedsdagspenge og kontanthjælp, varierede i perioden 1984-1989, mens antallet, der modtog sygedagepenge og barselsdagpenge, var stigende i hele perioden.

I 1987 anvendte en gennemsnitshusstand ca. 60 pct. af sin årlige samlede indkomst til forbrug og ca. 30 pct. til direkte skatter. Skatternes andel er tydeligvis øget.

Der var kun små ændringer i forbrugsmønstret i 1980'erne.

Besiddelsen af forbrugsgoder som farvefjernsyn, video og hjemmekomputere har været stærkt stigende i løbet af 1980'erne. Andelen med ejerbolig, sommerhus eller bil er stort set uændret.

Boligforhold (kapitel 9)

En stigende andel af befolkningen bor i parcel- og rækkehus fremfor etageboliger eller landbrugsejendomme. Andelen af husstande,

der ejer deres egen bolig, er stort set uændret gennem 1980'erne.

Der er fortsat en stigning i andelen af boliger, der har eget bad, wc og centralvarme. Dertil kommer, at en mindre andel af befolkningen i 1991 end i 1980 bor i boliger, hvor der i gennemsnit er mere end 1 beboer pr. værelse.

Det er først og fremmest beboere i etageboliger, som er generet af fugt, træk eller kuld i boligen.

Fritid (kapitel 10)

I gennemsnit bruger befolkningen mere tid på arbejde og uddannelse end for 25 år siden. Det skyldes først og fremmest en kraftig omfordeling af det indtægtsgivende arbejde mellem mænd og kvinder. Det ubetalte arbejde er også blevet omfordelt, idet mænd deltager mere i det huslige arbejde end tidligere.

Samtidig ses store forskelle i tidsforbrug i befolkningen. For de erhvervsaktive er der på en arbejdssdag ikke megen fri tid. Børnefamilier har mindst fri tid.

Ca. en tredjedel af de erhvervsaktives fri tid på en fridag bruges til transport og massemædier. I gennemsnit tilbringes 60 pct. af den fri tid i vintermånedene hjemme. Kvinder er lidt mere hjemme end mænd, og ældre er noget mere hjemme end de 25-59-årige.

Stadig større andele af befolkningen benytter stadig mere flittigt fritidstilbud, især sport og motion. Deltagelse i mange traditionelle kulturelle aktiviteter er også blevet større.

Miljø (kapitel 11)

Airforurenningen med svovldioxid og sod er reduceret siden begyndelsen af 1970'erne. I samme periode har udslippet af kvælstofokider været svagt stigende. Samtidig forværres grundvandets tilstand. Bl.a. er nitratindholdet tredoblet over de sidste 50 år. Nitratbelastning af drikkevand findes især i de jyske områder.

Bruttoenergiforbruget faldt fra slutningen af 1970'erne til midten af 1980'erne, hvorefter der igen er sket en stigning.

Hvad angår oplevelsen af støj- og luftgener i boligen er der sket en positiv udvikling. Andelen af befolkningen i alderen 30-69 år, der angiver at være udsat for luftforurening eller for nabo- og vejstøj i deres bolig, er betydelig mindre nu end i midten af 1970'erne.

Politisk og organisatorisk aktivitet (kapitel 12)

Der er en tendens til lavere deltagelse i offentlige valg, især til kommunale og amtskommunale valg samt til EF-parlamentsvalg.

I løbet af 1980'erne er kvindernes andel af opstillede og valgte kandidater ved offentlige valg vokset.

Medlemstallet i de politiske partier har været faldende i mange år.

En stigende andel af befolkningen deltager i politiske aktiviteter uden om de politiske partier og faglige organisationer. I 1991 havde hver sjette voksen deltaget i en eller flere af disse aktiviteter inden for det sidste år.

Der er fortsat en stærkt organiseret arbejdsstyrke. Ca. 90 pct. af lønmodtagerne er medlem af en fagforening i 1990, hvilket svarer til tal fra begyndelsen af 1980'erne.

Personlig sikkerhed (kapitel 13)

Registrerede personskader ved færdselsuheld har været faldende i de senere år. Endvidere oplyser hver sjette voksen, at de i det sidste år har været ramt af en ulykke eller uheld i trafikken, i arbejdet, i hjemmet, ved sport, idræt eller andet (1991).

Der er sket en stigning i anmeldte straffelovsovertrædelser – især ejendomsforbrydelser – i løbet af 1980'erne, dog med et mindre fald i 1990 i forhold til 1989.

Hver femte voksen oplyser, at de har været offer for tyveri eller hærværk inden for det sidste år, mens 6 pct. oplyser, at de har været utsat for vold (1991). Især unge mænd er ofre for vold.

Det viser sig, at frygten for at blive utsat for kriminalitet er blevet mindre i løbet af de sidste 10-15 år. Det er fortsat især kvinder, der frygter kriminalitet.

Børn og unge (kapitel 14)

Langt de fleste børn i alderen 0-17 år bor i en kernefamilie sammen med begge deres biologiske forældre. Dog er der en tendens til, at en stigende andel børn bor hos enlige forældre. Langt de fleste børn har hjemmeboende søskende.

Den stigende andel småbørnsmødre, der er i erhverv, har medført, at en stigende andel børn er i daginstitutioner eller dagpleje.

I deres fritid har fire ud af fem skolebørn nogle faste fritidsinteresser. Piger er mere alsidige i deres fritidsvaner end drenge. Desuden har hver fjerde af de 7-15-årige et fritidsjob.

Forældre tilbringer i gennemsnit 4 1/2 time daglig sammen med deres 7-11-årige børn. For de lidt ældre børn (12-15-årige) drejer det sig om lidt mindre tid.

Omkring 20-års alderen er de fleste børn flyttet hjemmefra. Dette gælder tæt ved to

tredjede af unge kvinder og knap halvdelen af unge mænd.

Ældre (kapitel 15)

Der er flere ældre over 70 år end nogensinde. Blandt de lidt yngre (60-66-årige) er tilknytningen til arbejdsmarkedet fortsat dalende, idet den andel, der opnår førtidspension eller går på efterløn, er stigende.

Størstedelen af de 70-årige og derover bor i eget hjem, og andelen er voksende. Andelen, der bor på plejehjem o.l., er faldende. Flere ældre end tidligere bor alene.

Størstedelen af de ældre betegner deres helbred som godt, men andelen aftager med stigende alder. Flere af de ældre lever længere. Et stigende antal ældre på 80 år og derover har behov for hjælp i deres eget hjem.

Størstedelen af de ældre lever et aktivt liv. Halvdelen af de 70-79-årige og en tredjedel af de 80-årige og derover udfører både fysiske og udadvendte aktiviteter.

Ældre mennesker har i gennemsnit lidt større boliger end andre, og kun en lille andel ældre bor dårligt.

Udenlandske statsborgere (kapitel 16)

Kapitlet omhandler personer, der er bosat i Danmark, men har udenlandsk statsborgerskab. Der er siden midten af 1980'erne sket en stigning i nettoindvandringen. De udenlandske statsborgere udgør nu 3,3 pct. af befolkningen mod 1,9 pct. i 1980. Næsten hver tredje af de udenlandske statsborgere stammer fra de nordiske lande og fra EF-lande.

Blandt de udenlandske statsborgere er der forholdsvis flere børn og unge og forholdsvis færre på 65 år og derover end blandt danske statsborgere. Over halvdelen af de udenlandske statsborgere bor i hovedstadsregionen.

Hvad angår levevilkårene bemærkes især, at arbejdsløsheden blandt udenlandske statsborgere er væsentlig større end blandt danskere. Lelevilkårene blandt unge andengenerations indvandrere er ret forskellige fra jævnaldrende danskernes, men der er betydelige forskelle indvandrergrupperne imellem.

3

Befolknings

3 Befolkning

Nr.	FIGURER	Side	Nr.	TABELLER	Side
3.1.	Befolkningens bevægelser. 1901-1992....	19	3.1.	Befolkningens størrelse og bevægelser. 1901-1992	26
3.2.	Befolkningens aldersfordeling. 1901 og 1992	20	3.2.	Mændenes aldersfordeling. 1901-1992 ...	26
3.3.	Befolkningen fordelt efter bopælsområde. 1920-1990	21	3.3.	Kvindernes aldersfordeling. 1901-1992 ...	27
3.4.	Mænd og kvinder fordelt efter deres tilknytning til arbejdsmarkedet. 1940 og 1990	22	3.4.	Befolkningen fordelt efter bopælsområde. 1920-1990	27
3.5.	Mænd og kvinder i erhverv fordelt efter deres stilling. 1940 og 1990	23	3.5.	Flyttehyppighed samt ind- og udvandring for mænd og kvinder i forskellige aldersgrupper. 1989	28
3.6.	Erhvervsstrukturen. 1940-1990.....	23	3.6.	Mænd inden for og uden for arbejdsstyrken. 1940-1990	28
3.7.	Mænd og kvinder i erhverv fordelt efter erhvervsgruppe. 1990	24	3.7.	Kvinder inden for og uden for arbejdsstyrken. 1940-1990	29
			3.8.	Aldersbetingede erhvervsfrekvenser for 16-66-årige mænd og kvinder. 1980 og 1990	29
			3.9.	Mændenes stillingsstruktur. 1940-1990 ...	30
			3.10.	Kvindernes stillingsstruktur. 1940-1990 ...	30
			3.11.	De erhvervsaktive fordelt efter erhverv. 1940-1990	31
			3.12.	Erhvervsaktive mænd i forskellige stillingsgrupper fordelt efter erhverv. 1990 ...	32
			3.13.	Erhvervsaktive kvinder i forskellige stillingsgrupper fordelt efter erhverv. 1990 ...	33

Indledning

I dette kapitel gives en række oplysninger om befolkningens størrelse og sammensætning. Oplysninger om befolkningsforhold såsom køn, alder, bopæl, arbejdsstilling og erhverv belyser ikke i sig selv levevilkårene. De er imidlertid en væsentlig baggrund for vurderingen af de oplysninger, der bringes i de øvrige kapitler om udviklingen i og fordelingen af levevilkårene. Det er derfor i dette kapitel tilstræbt at medtage de vigtigste af de kendetegn, som i de øvrige kapitler er anvendt til inddeling af befolkningen.

Når det anses for væsentligt at medtage et kapitel med disse grundoplysninger, hænger det sammen med, at statistikken ofte kun belyser sammenhænge mellem et enkelt levevilkårsaspekt (fx uddannelse) og en enkelt dimension i individets placering i samfundsstrukturen, fx hans eller hendes arbejdsstilling. Derved tages der fx ikke hensyn til, at alderssammensætningen er forskellig inden for de enkelte arbejdsstillingsgrupper, samt at nogle arbejdsstillinger fortrinsvis bestrides af mænd, fx selvstændige i landbrug og faglærte arbejdere.

Befolkningsstatistikken har en længere tradition i dansk statistik end levevilkårsstatistik, hvorfor der er medtaget tal i dette kapitel, der går væsentligt længere tilbage i tiden, end det har været muligt at gøre i flertallet af de øvrige kapitler.

Folketallet falder

I løbet af dette århundrede er den danske befolkning blevet fordoblet. Omkring 1900 var der ca. 2,5 mio. indbyggere, og i 1992 var der ca. 5,1 mio. (Tabel 3.1). Ifølge befolkningsfremskrivninger regner man med, at befolkningstallet vil vokse frem til år 2000, hvorefter der vil ske et fald, således at der i år 2030 vil være ca. 4,8 mio. indbyggere i Danmark.

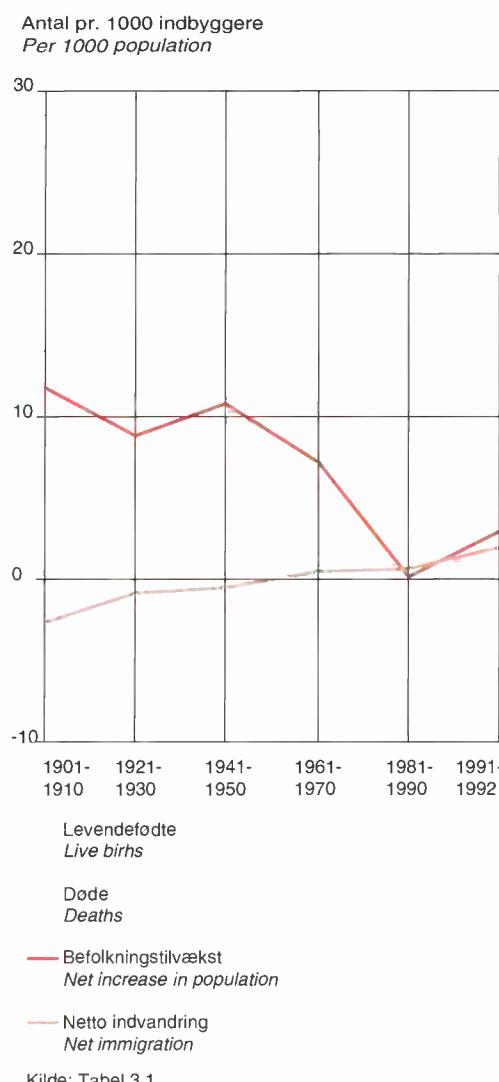
Befolkningsudviklingen er afhængig af på den ene side fødselstallet og antallet af indvandrende, og på den anden side antallet af døde og udvandrende. Mens antallet af døde i forhold til hele befolkningen har vist en nogenlunde stabil udvikling i dette århundrede, har antallet af levendefødte været svingende. Nettoindvandringen – antal indvandrende minus antal udvandrende – har varieret, men er beskeden set i forhold til hele befolkningen. Det er således fødselstallets udvikling, der har påvirket befolkningsudviklingen mest, som det også fremgår af figur 3.1.

I perioden 1901-1970 lå befolkningstilvæksten på 7-12 promille pr. år, men fra fra begyndelsen af 1970'erne faldt den kraftigt,

således at der var en stagnation i befolknings-tallet indtil midten af 1980'erne. Det skyldes primært det stærke fald i fødselstallet, som fandt sted mellem 1966 og 1983. Årsagerne til det faldende fødselstal er flere, men især må peges på de forøgede muligheder for at planlægge, hvor mange børn man skal have, og hvornår de skal fødes. I 1966 blev p-pillen frigivet, og i 1973 kom den frie adgang til abort. Der er tydeligvis sammenhæng mellem kvindernes erhvervsdeltagelse og antallet af fødsler, således at antallet af fødsler er faldet samtidig med, at kvindernes erhvervsdeltagelse har været fortsat stigende.

Siden 1983 har fødselstallet igen været stigende, men der fødes langt fra børn nok i

Figur 3.1.
Befolkingens bevægelser. 1901-1992.
Population changes. 1901-1992.

3 Befolknings

Danmark til at opretholde befolkningens størrelse på længere sigt. Indtil slutningen af 1980'erne havde man en situation, hvor antallet af døde oversteg antallet af levendefødte. I de seneste år er situation vendt, men stigningen i befolkningstallet i disse år skyldes ikke mindst, at der er lidt flere indvandrere end udvandrere. (Tabel 3.1).

En nærmere redegørelse for udviklingen i fødselstallet og dødeligheden findes i henholdsvis kapitel 4 (Familie) og kapitel 5 (Sundhed).

Der er lidt flere kvinder end mænd i befolkningen

Kvinder udgør 51 pct. af befolkningen. De fordeles sig imidlertid forskelligt i forskellige aldersgrupper. (Tabel 3.3 og 3.4). I 1990 blev der født 105 drenge for hver 100 piger, og der er et overtal af drenge/mænd indtil 50-års alderen. Efter 50-års alderen er der overtal af kvinder, og det bliver større og større med alderen. I 70-års alderen er der 135 kvinder for hver 100 mænd og i 80-års alderen er der 196 kvinder for hver 100 mænd (1992-tal). Denne forskydning i kønssammensætningen skyldes, at mændene har større dødelighed på alle alderstrin. På grund af, at dødeligheden har været faldende i dette århundrede, er den alder, hvor der er lige mange mænd og kvinder, blevet stadig højere. Ved århundredeskiftet var der ligevægt ved 12-års alderen, i 1950 ved 23-års alderen, i 1970 ved 40-års alderen og i 1990 ved 50-års alderen.

De yngste bliver færre og de ældste flere

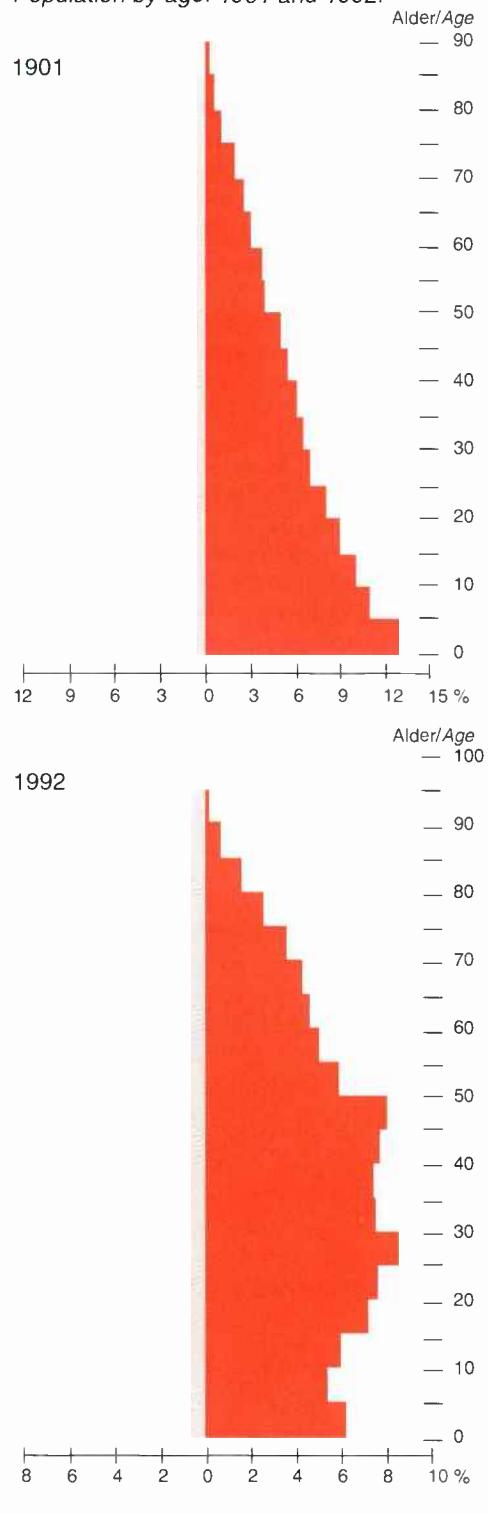
Udviklingen i fødselstallet og dødeligheden i dette århundrede har medført, at befolkningens aldersstruktur har ændret sig. (Tabel 3.2 og 3.3). Figur 3.2 viser befolkningspyramiderne for 1901 og 1992. Befolkningspyramiderne viser, hvor stor en del af mænd og kvinder der befinner sig i de forskellige 5-års aldersgrupper. Pyramiden for 1992 er i sammenligning med 1901 blevet smallere forneden og bredere foroven. Det er udtryk for, at der er blevet forholdsvis færre børn og unge og forholdsvis flere ældre og gamle.

Befolkningsfremskrivninger viser, at denne udvikling vil fortsætte, således at vi efterhånden får en befolkningspyramide, der bliver mere "tøndeformet".

Flere bor i de mindre byer

Færre og færre i befolkningen bor i landdistrikter. Som man kan se på figur 3.3 er der sket store ændringer i bopælsmønstret. Udgangspunktet i figuren er 1920, dvs. et tids-

**Figur 3.2.
Befolknings aldersfordeling 1901 og 1992
Population by age. 1901 and 1992.**

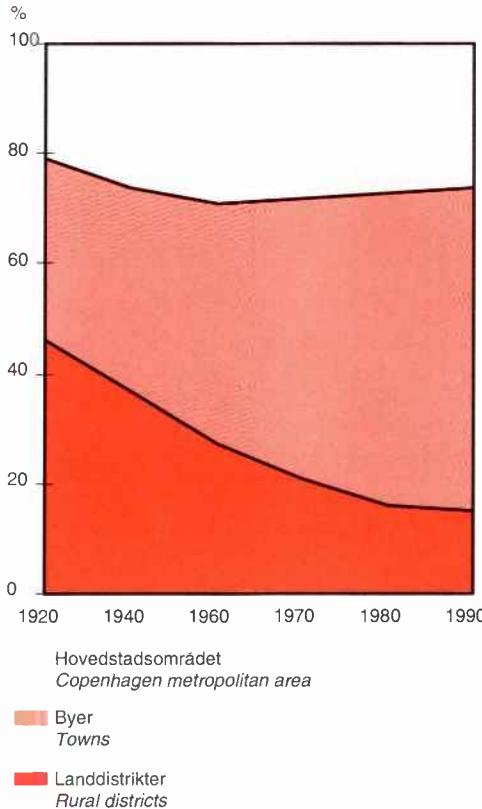
Kilde: Det statistiske departement: Befolkningsudvikling og sundhedsforhold 1901-1960. København 1966.
Nyt fra Danmarks Statistik 1992:90

punkt, der også omfatter de nulevende på over 70 år. Dengang boede næsten halvdelen af befolkningen i landdistrikterne mod kun ca. 15 pct. i 1990. Mere end halvdelen af befolkningen bor nu i større byer eller byområder, idet ca. 26 pct. bor i hovedstadsområdet og 30 pct. bor i byer med mindst 10.000 indbyggere. I perioden frem til 1960 steg den del af befolkningen, der boede i hovedstadsområdet, men siden er denne del blevet lidt mindre. Det er især de mindre byer, som har øget deres andel af befolkningen.

Udviklingen i bopælsmønstret kan kort karakteriseres ved, at der i begyndelsen af århundredet skete en tilflytning fra landdistrikterne til hovedstaden og de større provinsbyer. Siden flyttede folk ud i de nye forstæder til hovedstaden og i større provinsbyer. I den sidste del af perioden er der sket en øget bosætning i de mindre byer og bymæssige bebyggelser.

Figur 3.3.
Befolkningen fordelt efter bopælsområde.
1920-1990.

Urban and rural population. 1920-1990.

Kilde: Tabel 3.4.

Der er til stadighed en betydelig flytteaktivitet. I 1990 var der ca. 850.000 indenlandske flytninger mod 830.000 i 1989. (Tabel 3.5).

Flytteaktiviteten er størst i sommermånederne og er især stor blandt de unge i alderen 15-29 år. Efterhånden som folk bliver etableret i parfamilier og får faste jobs, bliver flytteaktiviteten lavere.

Stillingsinddelingen

Befolkningens inddeling efter stilling har længe været en central opdeling af befolkningen. Når den erhvervsaktive del af befolkningen skal opdeles, anvendes betegnelsen **arbejdsstilling**, fx når der opdeles i selvstændige, funktionærer og arbejdere. I nærværende publikation, der fortrinsvis beskæftiger sig med hele befolkningen, uanset om de er erhvervsaktive eller ej, anvendes betegnelsen **stilling** for placeringerne både i erhverv og uden for erhverv. Normalt er der tale om følgende stillingsgrupper:

Selvstændige

- i landbrug eller i byerhverv

Medhjælpende ægtefæller

Funktionærer

- højere funktionærer, fx akademikere samt chefer, afdelingsledere og andre med mange underordnede
- mellemfunktionærer, fx værkførere, lærere, sygeplejersker, mellemteknikere mv.
- lavere funktionærer, fx kontorassistenter, sygehjælpere, betjente, postbude og andre i underordnede stillinger

Arbejdere

- faglærte (med svendebrev eller efg-uddannelse)
- ikke-faglærte

Arbejdsløse

- registrerede ledige

Pensionister

- folke- og førtidspensionister, pensionerede tjenestemænd samt efterlønsmodtagere

Uddannelsessøgende

- skoleelever og studerende

Husmødre

- de hjemmearbejdende

Herudover kan der optræde andre grupper af lønmodtagere (fx langtidssyge, barslende) og personer uden for erhverv, hvis stilling er uoplyst eller ikke nærmere angivet.

3 Befolkningsstruktur

Der findes ikke klare og faste principper for, hvor forskellige stillingsbetegnelser skal placeres, især ikke når det drejer sig om de erhvervsaktive. Dog har man både i de danske og internationale stillingsklassificeringer samlet de stillinger, der ligner hinanden med hensyn til uddannelsesniveau og placering i jobhierarkiet. Da der hele tiden opstår nye typer job, og nogle typer job samtidig forsvinder, sker der justering i stillingsgruppernes indhold over tid. Desuden har der i en årrække været en tendens til, at grænserne mellem funktionær- og arbejderstillinger er flydende. Eksempelvis har mange faglærte arbejdere fået funktionærstatus (månedslønnen under funktionærloven), selv om andre med samme type arbejde, men ansat andetsteds, fortsat betegnes faglærte arbejdere. Indtil videre er der ikke fundet en løsning på de klassificerings-spørgsmål, som er opstået i forbindelse med denne udvikling.

Der skal samtidig gøres opmærksom på, at stillingsgruppernes indhold ikke er helt den samme overalt i denne publikation. I de fleste tabeller fra Danmarks Statistik er stillingerne placeret efter Danmarks Statistiks fagkode (socioøkonomisk gruppering). Dette gælder også tabeller baseret på Danmarks Statistiks og Socialforskningsinstituttets såkaldte omnibusundersøgelser. Omnibusundersøgelsen, der gennemføres tre gange årligt, er baseret på repræsentative stikprøver af befolkningen. I andre undersøgelser foretaget fx af Socialforskningsinstituttet er der ikke fuld overensstemmelse med ovennævnte fagkode. Typisk er der tale om forskelle i placering af funktionærer efter antal underordnede. Med mindre andre oplysninger fremgår af anmærkninger til tabellerne, svarer stillingsgrupperne til Danmarks Statistiks fagkode.

Kilderne til de forskellige tabeller, der anvendes i denne publikation, angiver imidlertid som hovedregel, hvilke stillingsgrupperinger der er benyttet. Kildehenvisningerne og anmærkningerne findes under tabellerne.

Stillingsstrukturen

Befolknings fordeling på stilling er som nævnt en væsentlig grundoplysning, når levevilkårerne skal belyses. Derfor hører stillingsoplysning med såvel i dette kapitel som i de øvrige kapitler, især i kapitel 7: Arbejde.

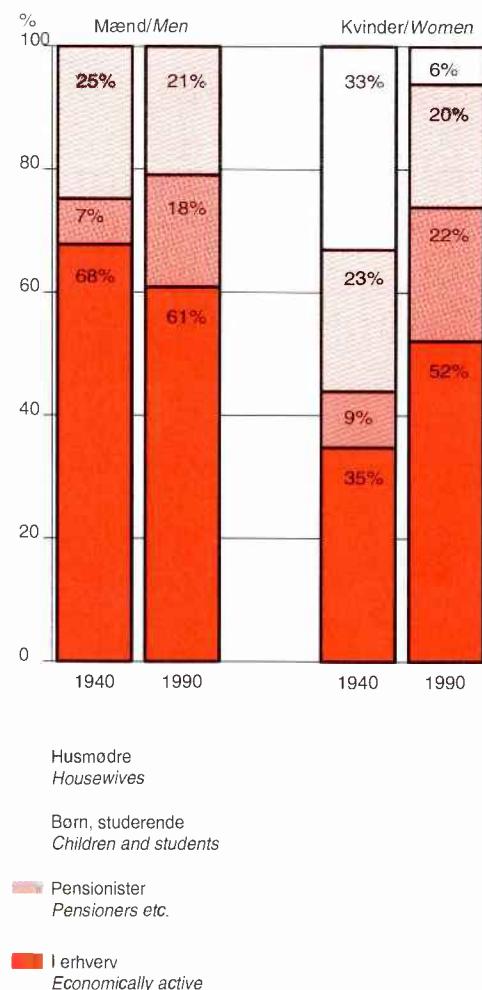
I første omgang vil vi se på, hvordan mænd og kvinder var placeret i forhold til arbejdsmarkedet i henholdsvis 1940 og 1990. (Figur 3.4).

For mændenes vedkommende er der tale om en mindre andel børn og studerende og

en mindre andel i arbejdsstyrken samt en større andel pensionister og efterlønsmodtagere. Det skyldes især ændringer i aldersfordelingen i retning af flere ældre og dermed flere pensionister. For kvindernes vedkommende er der også tale om ændret aldersfordeling og dermed en mindre andel børn og en større andel pensionister mv., men desuden ses en stærk forskydning mellem den del, der er hjemmearbejdende husmødre, og den del, der er i arbejdsstyrken. I 1940 havde kun en tredjedel af alle kvinder erhvervsmæssig beskæftigelse. I 1990 var det tilfældet for over

Figur 3.4.
Mænd og kvinder fordelt efter deres tilknytning til arbejdsmarkedet. 1940 og 1990.

Population by sex and socio-economic status. 1940 and 1990.

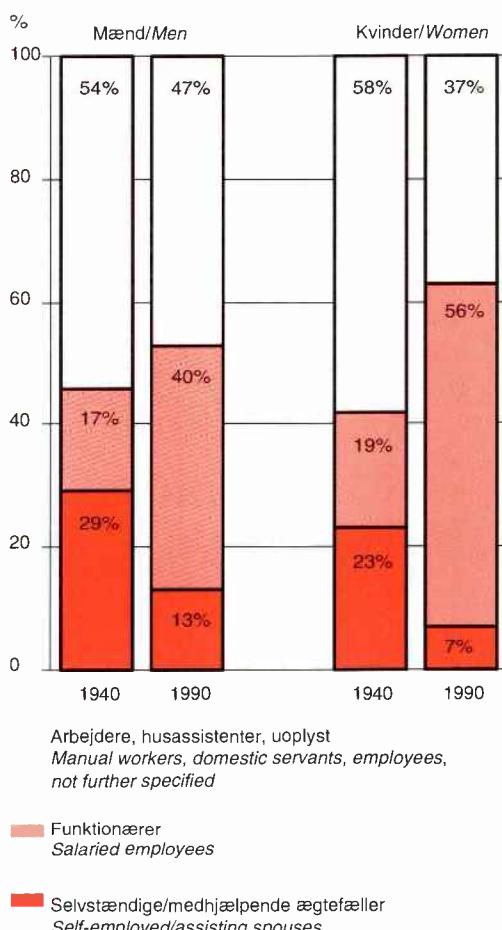

Kilde: Tabel 3.6. og 3.7.

Figur 3.5.

Mænd og kvinder fordelt efter deres stilling. 1940 og 1990.

Economically active population by sex and socio-economic group. 1940 and 1990.

Kilde: Tabel 3.9. og 3.10.

halvdelen af kvinderne. Samtidig er den del af kvinderne, der er hjemmearbejdende husmødre, faldet fra en tredjedel i 1940 til 6 pct. i 1990. Det skal dog nævnes, at afgrænsningen mellem kvindelige pensionister og husmødre ikke var helt ens i 1940 og 1990. Det ændrer dog ikke ved den kendsgerning, at den hjemmearbejdende husmoder er ved at blive en sjældenhed i Danmark.

Ændringen i stillingsstrukturen mellem mænd og kvinder kan desuden illustreres af udviklingen i erhvervsfrekvensen blandt de 16-66-årige siden 1980. (Tabel 3.8). I 1990 var 76 pct. af kvinderne i denne aldersgruppe i arbejdsskolen mod 71 pct. i 1980. Mændene

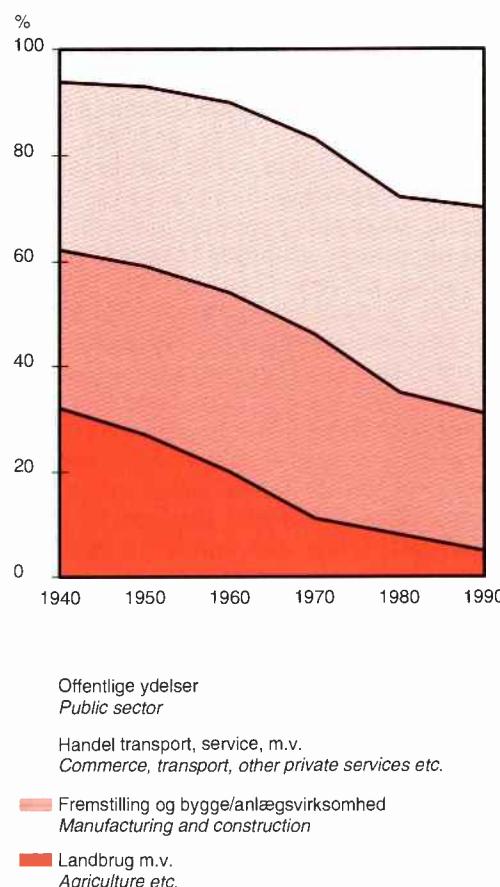
var til gengæld 84 pct. i 1990 mod 86 pct. i 1980.

Ser man dernæst på den del af befolkningen, der er i arbejde, viser figur 3.5, hvorledes disse fordeler sig på forskellige arbejdsstillinger i 1940 og 1990. Der er visse vanskeligheder ved en direkte sammenligning af 1940- og 1990-tal, fordi opgørelsesmetoden er ændret fra folketællinger til tal fra folkeregisteret, hvor der optræder personer uden stillingsangivelse. For både mændenes og kvindernes vedkommende er der dog tale om, at funktionærernes andel er blevet betydeligt større. Ca. to tredjedele af kvinderne er nu funktionærer, mens dette er tilfældet for to femtedele af mændene. Alt i alt bliver lønmodtagere i stigende grad funktionæransat. Arbejderne er primært beskæftiget inden for industri, håndværk og byggeri. Desuden viser tallene, at

Figur 3.6.

Erhversstrukturen. 1940-1990.

*Labour force analysed by industry.
1940-1990.*

Kilde: Tabel 3.11.

3 Befolkning

også de selvstændiges og medhjælpende ægtefællers andel af befolkningen er blevet mindre siden 1940. Det skyldes især afvandring inden for landbrug.

Der findes andre måder at inddøle befolkningen end stillingsinddelingen, eksempelvis kan man inddøle i **socialgrupper**. Ved socialgruppeklassificeringen lægges der især vægt på arbejdsstillingernes placering i arbejdsplassernes hierarkier.

Socialgruppeinddelingen er i Danmark blevet udviklet i Socialforskningsinstituttet i 1960'erne og 1970'erne. Den er først og fremmest blevet benyttet i en række af Socialforskningsinstituttets undersøgelser, men er efterhånden også blevet anvendt i mange andre undersøgelser. Socialgruppeklassifikationen omtales nærmere i flere af Socialforskningsinstituttets publikationer.

Tilbagegang i andelen beskæftiget i landbrug

I dette århundrede er der sket store ændringer i erhvervsstrukturen. Figur 3.6 viser arbejdsstyrkens fordeling på erhvervsområder i de sidste 50 år. Det mest markante er tilbagegangen i den procentdel, der er beskæftiget i landbruget fra 32 pct. i 1940 til 5 pct. i 1990, og den offentlige sektors vækst fra 6 pct. til 30 pct. i samme periode. Desuden bemærkes, at fremstillingsvirksomhed, dvs. industri og håndværk, er gået tilbage, mens handel, transport og serviceerhverv (især finansieringsvirksomhed) er vokset i perioden 1940-1990.

Mænd og kvinder er fordelt meget forskelligt i forskellige erhverv. Figur 3.7 viser, at en meget større procent af mændene end kvinderne er beskæftiget inden for landbrug mv., fremstillingsvirksomhed og bygge/anlægsvirksomhed. Derimod er op mod halvdelen af kvinderne beskæftiget inden for den offentlige sektor, mens det kun er tilfældet for 17 pct. af mændene. Kvinderne er især ansat inden for social- og sundhedssektoren, hvor ca. 27 pct. er beskæftiget, mens det kun er 4 pct. af mændene.

Datakilder

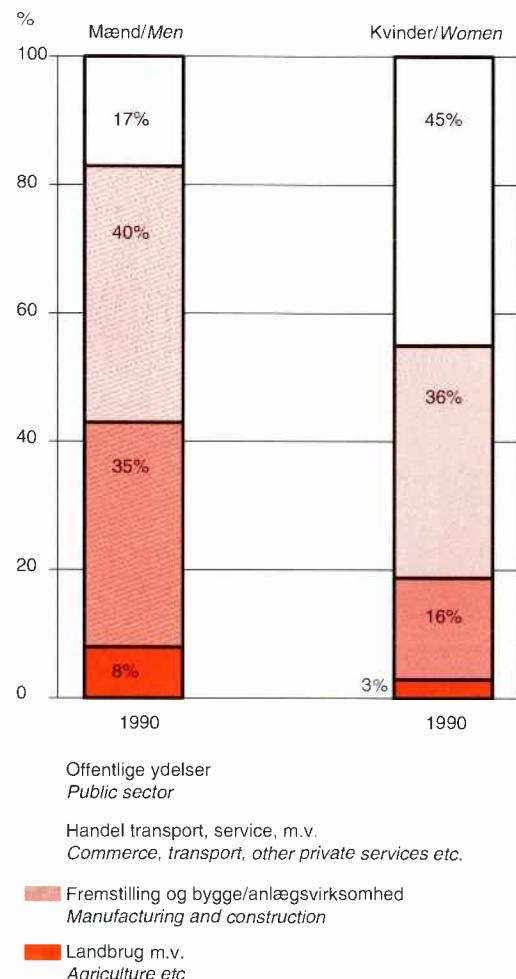
Oplysninger om befolkningens størrelse og sammensætning stammer fortrinsvis fra folketællingerne og den løbende befolkningsstatistik, der udarbejdes af Danmarks Statistik.

Folketællingerne har en lang tradition i Danmark. Den første folketælling blev foretaget i 1769, og siden 1840 har disse været foretaget hvert 5. eller 10. år. Fra 1925 til 1970 blev folketællingerne foretaget ved, at borgere selv (husstandsoverhovedet) udfyldte et til-

Figur 3.7.

Mænd og kvinder i erhverv fordelt efter erhvervsgruppe. 1990.

Economically active population by sex and industry. 1990.

Kilde: Tabel 3.12. og 3.13.

sendt spørgeskema. Med indførelse af en række administrative og statistiske registre samt edb har man siden 1976 udelukkende foretaget folketællingerne på grundlag af registerne.

De oplysninger, der indsamlles ved folketællingerne, har varieret en del over tiden, men som regel omfatter de: køn, alder, ægteskabelig stilling, bopæl, erhverv, arbejdsstilling, husstands- og familieoplysninger, fødested, uddannelse, arbejdssted, statsborger skab samt boligforhold. Resultaterne fra folketællingerne er primært blevet publiceret i Statistiske Tabelværker og Statistiske Meddele-

ser (1). Den løbende befolkningsstatistik fra Danmarks Statistik omfatter opgørelser over befolkningens størrelse, sammensætning og bevægelser. Statistikken udarbejdes hovedsagelig på grundlag af befolkningsstatistikregisteret og publiceres kvartalsvis (2) og årligt (3). Danmarks Statistik udarbejder også befolkningsfremskrivninger, der baserer sig på alternative forudsætninger om den fremtidige udvikling i fødsler, dødsfald og vandringer (4).

Interesserede i befolkningsstatistik i historisk lys kan henvises til to publikationer fra Danmarks Statistik (5), hvori man har samlet en del tidsserier om befolkningsforhold.

Stillingsinddelingen er beskrevet ovenfor. Socialgruppeklassifikationen er omtalt i flere publikationer, først og fremmest fra Socialforskningsinstituttet (6).

1. Danmarks Statistik: Folke- og boligtællingen 1. januar 1981. Landstabelværk, L, 1. København, 1981. Danmarks Statistik: Registerfolketællingen 1. juli 1976. Bind 4. København, 1979, (Statistisk Tabelværk, 1979, 5). I denne publikation findes dels en liste over tidligere folketællingspublikationer, dels en omtale af folketællingernes historie, problematik og opbygning.
2. Danmarks Statistik: Statistiske Efterretninger. Befolkning og valg.
3. Danmarks Statistik: Befolkningens bevægelser. Denne årspublication er udkommet siden 1931.
4. Danmarks Statistik: Statistiske Efterretninger. Befolkning og valg 1990:17. Befolkningsprognoserne revideres årligt.
5. Det Statistiske Departement: Folketal, areal og klima 1901-60. København 1964 (Statistiske undersøgelser nr. 10).
Det Statistiske Departement: Befolkningsudvikling og sundhedsforhold 1901-60. København 1966 (Statistiske undersøgelser nr. 19).
6. Hansen, Erik Jørgen: Socialgrupper i Danmark. København 1984 (Socialforskningsinstituttets studie 48).
Hansen, Erik Jørgen: Danskernes levekår – 1986 sammenholdt med 1976. København 1986. Hans Reitzels Forlag. Bilag I: Hvordan er de interviewede indplaceret i socialgrupperne?

3 Befolkning

Befolkningens størrelse og bevægelser. 1901-1992.

Population size and changes. 1901-1992.

Tabel 3.1

	Befolkningsstørrelse 1	Levende-fødte 2	Døde 3	Fødselsoverskud 4	Netto-indvandring 5	Befolkningsstilvækst 6
	Tusinder			Antal pr. 1.000 indbyggere		
1	1901-1910	2 594	28,6	14,2	14,4	- 2,5
2	1911-1920.....	2 921	24,9	13,0	11,9	- 0,1
3	1921-1930	3 426	20,8	11,2	9,6	- 0,7
4	1931-1940	3 705	17,9	10,7	7,2	0,6
5	1941-1950	4 070	21,0	9,7	11,3	- 0,4
6	1951-1960	4 445	17,2	9,1	8,1	- 1,0
7	1961-1970	4 774	16,6	9,8	6,8	0,5
8	1971-1980	5 059	13,3	10,3	3,0	0,5
9	1981-1990	5 128	10,8	11,2	- 0,4	0,7
10	1991-1992 ¹	5 162	12,5	11,5	1,0	2,1

Anm.: Bevægelser pr. år i gennemsnit.

¹ Pr. 1. januar 1992.

Kilde: Danmarks Statistik; Statistisk Årbog 1990.

Danmarks Statistik: Statistiske Efterretninger, Befolknings- og valg, 1991:4.

Danmarks Statistik: Nyt fra Danmarks Statistik 1992:90.

Translation – Heading, Column 1: population size, in thousands; 2-6: per 1,000 population; 2: live births; 3: deaths; 4: excess of births over deaths; 5: net immigration; 6: net increase in population.

Note: Average annual changes.

¹ At 1st January 1992.

Mændenes aldersfordeling. 1901-1992.

Men by age. Per cent. 1901-1992.

Tabel 3.2

	0-14 år 1	15-24 år 2	25-44 år 3	45-64 år 4	65 år og derover 5	I alt 6
				Procent		
1	1901.....	35	18	25	16	6
2	1921.....	32	18	27	16	7
3	1940.....	25	17	31	20	7
4	1960.....	26	15	26	23	10
5	1980.....	22	15	29	21	13
6	1992.....	18	15	31	23	13

Kilde: Det Statistiske Departement: Befolkningsudvikling og sundhedsforhold 1901-1960. København 1966.

Danmarks Statistik: Statistisk tiårsoversigt 1991.

Danmarks Statistik: Nyt fra Danmarks Statistik 1992:90.

Translation – Heading, Column 1-4: age groups; 5: 65 years or more; 6: total.

Befolknings 3

Kvindernes aldersfordeling. 1901-1992.

Women by age. Per cent. 1901-1992.

	0-14 år 1	15-24 år 2	25-44 år 3	45-64 år 4	65 år og derover 5	I alt 6
	Procent					
1 1901.....	33	18	26	16	7	100
2 1921.....	30	18	27	17	8	100
3 1940.....	23	17	31	21	8	100
4 1960.....	24	15	26	24	11	100
5 1980.....	20	14	28	22	16	100
6 1992.....	16	14	29	23	18	100

Kilde: Det Statistiske Departement: Befolkningsudvikling og sundhedsforhold 1901-1960. København 1966.
 Danmarks Statistik: Statistisk Tidsskrift 1991.
 Danmarks Statistik: Nyt fra Danmarks Statistik 1992:90.

Translation – Heading, Column 1-4: age groups; 5: 65 years or more; 6: total.

Tabel 3.3

Befolkningen fordelt efter bopælsområde. 1920-1990.

Urban and rural population.
 Per cent. 1920-1990.

	1920 1	1940 2	1960 3	1970 4	1980 5	1990 6
	Procent					
1 Hovedstaden ¹	21	23	20	16	13	12
2 Hovedstadens forstæder ²	...	3	9	12	14	14
3 Byer med 10.000 indb. eller mere ³	24	27	31	33	29	30
4 Byer med 200-9.999 indb. ⁴	9	10	13	18	28	29
5 Landdistrikter	46	37	27	21	16	15
6 Hele landet	100	100	100	100	100	100

¹ Københavns, Frederiksberg og Gentofte kommuner.

Translation – Heading, Column 1: central Copenhagen¹; 2: inner suburbs of Copenhagen²; 3: provincial towns³; 4: other urban areas⁴; 5: rural districts; 6: total.

² Omfattede i 1940 og 1950 9 kommuner, i 1960 16 kommuner, i 1970 19 kommuner og i 1980 og 1990 25 kommuner.

¹ Municipalities of Copenhagen, Frederiksberg and Gentofte.

³ 1920-1970: Kommuner med købstadsrettigheder. 1980-1990: Byer med 10.000 indbyggere eller mere.

² in 1940 and 1950 a total of 9, in 1960 of 16, in 1970 19 and in 1980 and 1990 25 municipalities around the three municipalities of central Copenhagen.

⁴ 1920-1970: Sammenhængende bebyggelse med mindst 250 indbyggere. 1980-1990: Byer med 200-9.999 indbyggere.

³ 1920-1970: Chartered towns. 1980-1990: Other towns with 10,000 inhabitants or more.

Kilde: Wedebye, Jørgen: Befolkningsforhold. 3. udgave. København 1978.

⁴ 1920-1970: Continuously built-up areas with 250 inhabitants or more. 1980-1990: Towns with 200-9,999 inhabitants.

Danmarks Statistik: Statistiske Efterretninger 1974. Nr. 49. København 1974.

Danmarks Statistik: Statistisk årbog 1991.

Tabel 3.4

3 Befolknings

**Flyttehyppighed samt ind- og udvandring
for mænd og kvinder i forskellige aldersgrupper. 1989.**

Migrations by sex and selected age groups.
1989.

Tabel 3.5

	Indenlandske flytninger		Udvandrede til udlandet		Indvandrede fra udlandet	
	Mænd 1	Kvinder 2	Mænd 3	Kvinder 4	Mænd 5	Kvinder 6
	Antal pr. 1.000 indbyggere					
1 0-14 år	135	135	4	5	9	9
2 15-24 år	370	432	15	19	15	21
3 25-49 år	187	145	10	6	9	6
4 50-69 år	56	51	2	2	2	2
5 70 år og derover	55	56	0	0	0	0
6 Alle	170	154	8	6	8	7

Anm.: Udvandrere og indvandrere omfatter både danske og andre statsborgere.

Kilde: Danmarks Statistik: Befolningens bevægelser, 1989.

Translation – Heading, Column 1-2: Internal migration; 1: men; 2: women; 3-4: emigration; 3: men; 4: women; 5-6: immigration; 5: men; 6: women; 1-6: migration per 1,000 inhabitants.

Front Column, 1-4: age groups; 5: 70 years or more; 6: total.

Note: The figures for migrants and immigrants include both Danes and persons with other nationality.

Mænd inden for og uden for arbejdsstyrken. 1940-1990.

Men within and outside the labour force.
1940-1990. Per cent.

Tabel 3.6

	1940 1	1950 2	1960 3	1970 4	1980 5	1990 6
	Procent				Procent	
1 I arbejdsstyrken	68	64	64	60	61	61
2 Pensionister/efterlønsmodtagere	7	8	8	11	15	18
3 Børn, studerende mv.	25	28	28	29	24	21
4 I alt	100	100	100	100	100	100
5 Antal i alt (1.000)	1 900	2 123	2 273	2 451	2 528	2 537

Anm.: Oplysningerne for 1980-1990 er ikke helt sammenlignelige med tidligere år, da opgørelsesmetoden er ændret.

Kilde: 1940-1970: Statistiske Tabelværker vedrørende folketællingerne de pågældende år.

1980-1990: Registerbaseret arbejdsstyrkestatistik. Statistiske Efterretninger, Arbejdsmarked, 1983:7 og Nyt fra Danmarks Statistik 1992:50.

Translation – Front Column, 1: in labour force; 2: pensioners/early retirement pensioners; 3: children, students etc.; 4: total; 5: total in thousands.

Note: The figures for 1980-1990 are not fully comparable with those for previous years as the compilation method has been changed from census to register base.

Befolknig 3

Kvinder inden for og uden for arbejdsstyrken. 1940-1990.

Women within and outside the labour force.
1940-1990. Per cent.

	1940 1	1950 2	1960 3	1970 4	1980 5	1990 6
Procent						
1 I arbejdsstyrken	35	32	28	34	47	52
2 Husmødre	33	33	36	28	11	6
3 Pensionister/efterlønsmodtagere	9	9	9	12	18	22
4 Børn, studerende mv.	23	26	27	26	24	20
5 I alt	100	100	100	100	100	100
6 Antal i alt (1.000)	1 944	2 158	2 312	2 486	2 596	2 610

Tabel 3.7

Ann.: Oplysningerne for 1980-1990 er ikke helt sammenlignelige med tidligere år, da opgørelsesmetoden er ændret.

Kilde: 1940-1970: Statistiske Tabelværker vedrørende folketællingerne de pågældende år.

1980-1990: Registerbaseret arbejdsstyrkestatistik. Statistiske Efterretninger, Arbejdsmarked, 1983:7 og Nyt fra Danmarks Statistik 1992:50.

Translation – Front Column, 1: in labour force; 2: housewives; 3: pensioners/early retirement pensioners; 4: children, students etc.; 5: total; 6: total, in thousands.

Note: The figures for 1980-1989 are not fully comparable with those for previous years as the compilation method has been changed from census to register base.

Aldersbetingede erhvervsfrekvenser for 16-66-årige mænd og kvinder. 1980 og 1990.

Age-related occupational activity rates for men and women. Percentage. 1980 and 1990.

	1980		1990	
	Mænd 1	Kvinder 2	Mænd 3	Kvinder 4
Procentandel				
1 16-19 år	72	58	70	62
2 20-24 år	90	86	85	81
3 25-34 år	94	86	91	87
4 35-44 år	95	82	92	89
5 45-54 år	92	72	91	82
6 55-59 år	88	56	86	67
7 60-66 år	55	28	45	24
8 Alle 16-66 år	87	71	84	76

Tabel 3.8

Ann.: Erhvervsfrekvensen angiver den procentandel af befolkningen, der er i arbejdsstyrken (beskæftigede og arbejdsløse).

Kilde: Registerbaseret arbejdsstyrkestatistik ultimo november 1990. Nyt fra Danmarks Statistik 1992:50.

Translation – Heading, Column 1: men; 2: women; 3: men; 4: women.

Front Column, 1-7: age groups; 8: total, 16-66 years.

Note: Occupational activity rate indicates the number of employed and unemployed persons as a percentage of all persons aged 16-66 years.

3 Befolkning

Mændenes stillingsstruktur. 1940-1990.

Men by socio-economic group. Per cent.
1940-1990.

Tabel 3.9

	1940 1	1950 2	1960 3	1970 4	1980 5	1990 6
	Procent				Procent	
1	Selvstændige i landbrug	15	15	13	9	7
2	Selvstændige i øvrige erhverv ...	14	14	13	12	10
3	Overordnede funktionærer	13	19	23
4	Underordnede funktionærer ¹	17	19	9	9	14
5	Faglærte arbejdere	18	17	19	20	19
6	Ikke-faglærte arbejdere	21	22	24	27	19
7	Arbejdere i landbrug	15	13	9	4	2
8	Øvrige/uoplyst.....	0	0	0	0	6
9	I alt.....	100	100	100	100	100
10	Antal i alt (1.000)	1 286	1 369	1 455	1 470	1 430
						1 438

Anm.: Kun beskæftigede. Oplysningerne for 1980-1990 er ikke helt sammenlignelige med tidligere år, da opgørelsesmetoden er ændret.

¹ Omfatter i 1940 og 1950 alle funktionærer. Underordnede funktionærer er beskæftiget i stillinger, der højest kræver en kortvarig uddannelse, og har ikke underordnede.

Kilde: 1940-1970: Statistiske Tabelværker vedrørende folketællingerne de pågældende år.
1980-1990: Registerbaseret arbejdsstyrkestatistik. Statistiske Efterretninger, Arbejdsmarked, 1983:7 og Nyt fra Danmarks Statistik 1992:50.

Translation – Front Column, 1: self-employed in agriculture; 2: self-employed in other industries; 3: salaried employees, in upper level; 4: salaried employees, in lower level; 5: skilled manual workers; 6: unskilled manual workers; 7: workers in agriculture; 8: others/employees, not further specified; 9: total; 10: total, in thousands.

Note: Comprises only employed persons. The figures for 1980-1990 are not fully comparable with those for previous years as the compilation method has been changed from census to register base.

¹ In 1940 and 1950, all salaried employees. Salaried employees in lower levels have an occupation requiring at most 2 years training, and have no subordinates.

Kvindernes stillingsstruktur. 1940-1990.

Women by socio-economic group. Per cent.
1940-1990.

Tabel 3.10

	1940 1	1950 2	1960 3	1970 4	1980 5	1990 6
	Procent				Procent	
1	Selvstændige	7	6	7	5	4
2	Medhjælpende ægtefæller.....	16	18	7	11	6
3	Overordnede funktionærer	13	15	15
4	Underordnede funktionærer ¹	19	26	26	34	35
5	Arbejdere	26	29	34	33	28
6	Husassistenter mv.	32	21	13	2	...
7	Øvrige/uoplyst.....	0	0	0	0	12
8	I alt.....	100	100	100	100	100
9	Antal i alt (1.000)	684	695	647	845	1 121
						1 211

Anm.: Kun beskæftigede. Oplysningerne for 1980-1990 er ikke helt sammenlignelige med tidligere år, da opgørelsesmetoden er ændret.

¹ Omfatter i 1940 og 1950 alle funktionærer. Underordnede funktionærer er beskæftiget i stillinger, der højest kræver en kortvarig uddannelse, og har ikke underordnede.

Kilde: 1940-1970: Statistiske Tabelværker vedrørende folketællingerne de pågældende år.

1980-1990: Registerbaseret arbejdsstyrkestatistik. Statistiske Efterretninger, Arbejdsmarked, 1983:7 og Nyt fra Danmarks Statistik 1990:50.

Translation – Front Column, 1: self-employed; 2: assisting spouses; 3: salaried employees, in upper level; 4: salaried employees, in lower level; 5: manual workers; 6: domestic servants etc.; 7: others/employees, not further specified; 8: total; 9: total, in thousands.

Note: Comprises only employed persons. The figures for 1980-1990 are not fully comparable with those for previous years as the compilation method has been changed from census to register base.

¹ In 1940 and 1950, all salaried employees. Salaried employees in lower levels have an occupation requiring at most 2 years training, and have no subordinates.

**De erhvervsaktive fordelt efter erhverv.
1940-1990.**

Economically active population by industry.
Percent. 1940-1990.

	1940 1	1950 2	1960 3	1970 4	1980 5	1990 6
Procent						
1 Landbrug mv.....	32	27	20	11	8	5
2 Fremstillingsvirksomhed ¹	24	26	27	26	19	20
3 Bygge- og anlægsvirksomhed ...	6	6	7	9	8	6
4 Handel	11	12	13	14	14	14
5 Transport	5	6	7	7	7	7
6 Finansieringsvirksomhed	2	3	3	5	7	9
7 Offentlig sektor ²	6	7	10	17	28	30
8 Tjenesteydelser i øvrigt ³	12	11	10	8	6	8
9 Uoplyst.....	2	2	3	3	3	1
10 I alt.....	100	100	100	100	100	100
11 Antal (1.000).....	1 971	2 063	2 137	2 313	2 625	2 650

Tabel 3.11

Anm.: Omfatter kun beskæftigede personer. Oplysningerne for 1980-1990 er ikke helt sammenlignelige med tidligere år, da opgørelsesmetoden er ændret.

¹ Inkl. råstofudvinding samt el-, gas-, vand- og varmeværker.

² Offentlig administration, forsvaret, undervisning, sundheds- og socialvæsen.

³ Herunder husassistenter, hotel- og restaurationsvirksomhed.

Kilde: Danmarks Statistik: Statistisk årbog 1991.

Registerbaseret arbejdsstyrkestatistik ultimo november 1990.

Nyt fra Danmarks Statistik 1992:50.

Translation – Heading, Column 1: agriculture etc.; 2: manufacturing¹; 3: construction; 4: commerce; 5: transport; 6: financing; 7: public sector²; 8: other services³; 9: industry not stated; 10: total; 11: total, in thousands.

¹ Including mining and quarrying, electricity, gas, water and heating.

² Public administration, defence, education, health service and social service.

³ Including domestic servants, hotels and restaurants.

Note: Comprises only employed persons. The figures for 1980-1990 are not fully comparable with those for previous years as the compilation method has been changed from census to register base.

3 Befolknings

Erhvervsaktive mænd i forskellige stillingsgrupper fordelt efter erhverv. 1990.

Economically active men by industry and socio-economic group. Per cent. 1990.

Tabel 3.12

	Selvstændige ¹	Højere funktionsnærer	Mellem-funktionsnærer	Lavere funktionsnærer	Faglært	Ikke-fagl. arbejdere	Lønmodt. uden angivelse	Aller
					arbejdere	5	6	8
1	Landbrug mv.....	38	0	1	1	1	11	8
2	Fremstillingsvirksomhed ²	16	22	28	13	67	49	30
3	Handel og service ³	43	45	38	53	26	34	49
4	Offentlig sektor ⁴	3	33	33	33	6	11	10
5	I alt.....	100	100	100	100	100	100	100
6	Antal (1.000)	189	182	178	202	270	281	153 1 455

¹ Inkl. medhjælpende ægtefæller.

² Inkl. bygge- og anlægsvirksomhed, råstofudvinding og el-, gas-, vand- og varmeværker.

³ Inkl. transport, hotel- og restaurationsvirksomhed, banker, forsikring, forretningsservice og personlige serviceydeler samt uoplyst.

⁴ Omfatter undervisning, sundheds- og socialvæsen, offentlig administration, forsvaret mv.

Kilde: Nyt fra Danmarks Statistik 1992:50, samt Danmarks Statistik: Statistiske Efterretninger, Arbejdsmarked, 1991:25 (den registerbaserede arbejdsstyrkestatistik).

Translation – Heading, Column 1: self-employed¹; 2: salaried employees, in upper level; 3: salaried employees, in intermediate level; 4: salaried employees, in lower level; 5: skilled manual workers; 6: unskilled manual workers; 7: employees, not further specified; 8: total; 9: total, in thousands.

Front Column, 1: agriculture etc.; 2: manufacturing²; 3: commerce and services³; 4: public sector⁴; 5: total; 6: total, in thousands.

¹ Including assisting spouses.

² Including construction, mining and quarrying, electricity, gas, water and heating.

³ Including transport, hotels and restaurants, banking, insurance, business services and personal services.

⁴ Including education, health service, social service, public administration, defence etc.

Befolknig 3

Erhvervsaktive kvinder i forskellige stillingsgrupper fordelt efter erhverv. 1990.

Economically active women by industry and socio-economic group. Per cent. 1990.

	Selvstændige ¹	Højere funktionsnærer	Mellem-funktionsnærer	Lavere funktionsnærer	Faglært arbejdere ⁵	Ikke-fagl. arbejdere ⁶	Lønmodt. uden angivelse ⁷	Alle ⁸
	1	2	3	4	5	6	7	8
1 Landbrug mv.....	29	0	0	0	3	1	4	3
2 Fremstillingsvirksomhed ²	10	8	5	12	38	24	22	16
3 Handel og service ³	57	35	13	45	50	19	62	36
4 Offentlig sektor ⁴	4	57	82	43	9	56	12	45
5 I alt.....	100	100	100	100	100	100	100	100
6 Antal (1.000).....	90	49	179	445	21	289	146	1 219

Tabel 3.13

¹ Inkl. medhjælpende ægtefæller.

² Inkl. bygge- og anlægsvirksomhed, råstofudvinding og el-, gas-, vand- og varmeværker.

³ Inkl. transport, hotel- og restaurationsvirksomhed, banker, forsikring, forretningsservice og personlige serviceydeler samt uoplyst.

⁴ Omfatter undervisning, sundheds- og socialvæsen, offentlig administration, forsvaret mv.

Kilde: Nyt fra Danmarks Statistik 1992:50, samt Danmarks Statistik: Statistiske Efterretninger, Arbejdsmarked, 1991:25 (den registerbaserede arbejdsstyrkestatistik).

Translation – Heading, Column 1: self-employed¹; 2: salaried employees, in upper level; 3: salaried employees, in intermediate level; 4: salaried employees, in lower level; 5: skilled manual workers; 6: unskilled manual workers; 7: employees, not further specified; 8: total; 9: total, in thousands.

Front Column, 1: agriculture etc.; 2: manufacturing²; 3: commerce and services³; 4: public sector⁴; 5: total; 6: total, in thousands.

¹ Including assisting spouses.

² Including construction, mining and quarrying, electricity, gas, water and heating.

³ Including transport, hotels and restaurants, banking, insurance, business services and personal services.

⁴ Including education, health service, social service, public administration, defence etc.

4

Familie

4 Familie

Nr.	FIGURER	Side	Nr.	TABELLER	Side
4.1.	Befolknigen fordelt efter husstandens størrelse. 1901-1991	38	4.1.	Befolknigen fordelt efter husstandens størrelse. 1901-1991	44
4.2.	Befolknigen i forskellige aldre fordelt efter familietype. 1991	39	4.2.	Befolknigen fordelt efter ægteskabelig stilling. 1901-1991	44
4.3.	Samlet fertilitet. 1901-1989	39	4.3.	Mænd og kvinder i forskellige aldersgrupper fordelt efter familietype. 1991	45
4.4.	Skilsmissekurver for ægteskaber der er indgået i forskellige år	40	4.4.	Familier fordelt efter familietype og antal børn. 1980, 1986 og 1991	46
4.5.	Parfamilier fordelt efter hvor stor en del af husarbejdet der udføres af manden og kvinden. 1976 og 1987	41	4.5.	Hjemmeboende børn fordelt efter de voksnes familietype. 1985 og 1991	47
			4.6.	Aldersbetinget og samlet fertilitet. 1901-1989	48
			4.7.	Antal levendefødte børn pr. 1.000 kvinder på forskellige alderstrin. (Kumulerede tal)	48
			4.8.	Procentandel af kvinder der har født mindst 1 barn	49
			4.9.	Aldersbetinget og samlet abortkvotient. 1974-1990	49
			4.10.	Småbørnsmødres (yngste barn 0-6 år) erhvervsmæssige tilknytning 1974, 1980, 1985 og 1990	50
			4.11.	Vielsesfrekvensen for mænd og kvinder i forskellige aldersgrupper. 1951-1989	50
			4.12.	Skilsmisser i procent af indgåede ægteskaber i forskellige år	51
			4.13.	Mænd og kvinders procentandel af huslige gøremål i parfamilier. 1976 og 1987	51
			4.14.	Parfamilier fordelt efter kvindens andel af husarbejdet, opdelt efter kvindens erhvervstilknytning. 1987	52
			4.15.	Kvinder og mænds procentandel af huslige gøremål efter stilling og arten af gøremål. 1988	53
			4.16.	Kvindens andel af husarbejdet opdelt efter kvindens alder og erhvervstilknytning. 1987	54
			4.17.	Opgavefordeling i parfamilier med mindst 1 barn i alderen 0-14 år, opdelt på udvalgte opgaver og svarpersonens køn. 1989	55

Indledning

Det er naturligt at inddrage familien som område i en publikation om befolkningens levevilkår, da familien i vor kultur og vort samfund er den grundlæggende sociale gruppe.

Dette hænger sammen med, at en række fysiske, psykiske og sociale behov kun kan dækkes i fællesskab med andre. Derfor lever størsteparten af befolkningen i lange perioder af deres liv i en familie. Det betyder bl.a., at børns opvækstvilkår i høj grad præges af den familie, de tilhører. Endvidere danner familien rammen om en stor del af den enkeltes hverdagsliv.

Samtidig er familien en dynamisk gruppe, der skifter karakter i takt med samfundsudviklingen og den enkeltes livsforløb. I løbet af 1980'erne viste der sig nogle markante udviklingstræk:

- en stigning i antallet af små familier og husstande
- et fald i antallet af børnerige familier
- et fald i antallet af teenagemødre
- et fald i antallet af ægtepar med børn
- en stigning i antallet af papirløst samlevende med fællesbørn
- en stigende opløsning af ægteskaber
- en mere ligelig arbejdsdeling i hjemmet mellem mænd og kvinder.

Ser man 1980'ernes tal i forhold til tidligere, viser det sig, at disse tendenser har været længe undervejs.

I dette kapitel findes statistiske oplysninger, der belyser disse udviklingstræk – i nogle tilfælde helt tilbage til begyndelsen af århundredet.

Kapitlet er disponeret således, at vi starter med at se på husstands- og familiestrukturen. Dernæst følger statistik om familiedannelse og fødsler, om aborter samt om familieopløsning ved skilsmisse. Endelig indeholder kapitlet et afsnit om fordelingen af arbejdet i hjemmet.

Familiekapitlet har naturlige berøringspunkter med de øvrige kapitler i publikationen. Det gælder fx det forrige kapitel om befolkning, og kapitlet har nær tilknytning til kapitel 14 om børn og unge, kapitel 15 om ældre, kapitel 10 om fritid og kommunikation samt kapitel 8 om økonomiske forhold.

Begreber og definitioner

Fra familie- og husstandsstatistikken anvendes i dette kapitel to væsentlige begreber:

Husstand omfatter alle personer, der har samme adresse/bolig, uanset om de er i familie med hinanden. Der kan således godt være flere familier i en husstand. Siden folketællingen i 1970 har dette husstandsbegreb været dominérende.

Familien omfatter personer, der bor på samme adresse og er knyttet til hinanden ved ægteskab eller som forældre og børn. Det vil sige, at en mand og en kvinde, der bor sammen uden at være gift, kun regnes til samme familie, hvis de har hjemmeboende fællesbørn. Til familien regnes også parernes særøvrige børn. Ved børn forstås hjemmeboende børn under 26 år, som ikke selv har været gift eller er blevet forældre. En familie vil efter disse afgrænsninger højest omfatte to generationer. Det skal bemærkes, at en **enlig** også betragtes som en familie.

Der er sket ændringer i familiedefinitioner og dermed familiestatistikken pr. 1. januar 1991. Aldersafgrænsningen af hjemmeboende børn er ændret, idet den øvre grænse fremover vil være 18 år mod før 26 år. Unge hjemmeboende i aldersintervallet 18-25 år udgør fra 1. januar 1991 deres egne familier i statistisk henseende. En anden vigtig ændring går ud på at opgøre par, der lever sammen under ægteskabslignende forhold uden at have fællesbørn, i stedet for som før kun at medregne disse par blandt parfamilier, hvis de havde fællesbørn. Registreret partnerskab er endvidere indført som familietype. Loven, der tillader to personer af samme køn at indgå registreret partnerskab med så godt som alle ægteskabets retsvirkninger, trådte i kraft den 1. oktober 1989.

Statistikken for 1991 er udarbejdet efter begge ovennævnte definitioner, og man har i dette kapitel af hensyn til sammenligninger med tidligere tal valgt at anvende den gamle familiedefinition.

Beskrivelsen af udviklingen i antal fødsler bygger på følgende begreber:

Den generelle fertilitetskotient betegner antallet af levendefødte børn pr. år pr. 1.000 kvinder i den fødedygtige (fertile) alder, dvs. 15-49 år.

Den aldersbetingede fertilitetskotient betegner det antal levendefødte børn, som 1.000 kvinder i en given aldersklasse føder pr. år.

4 Familie

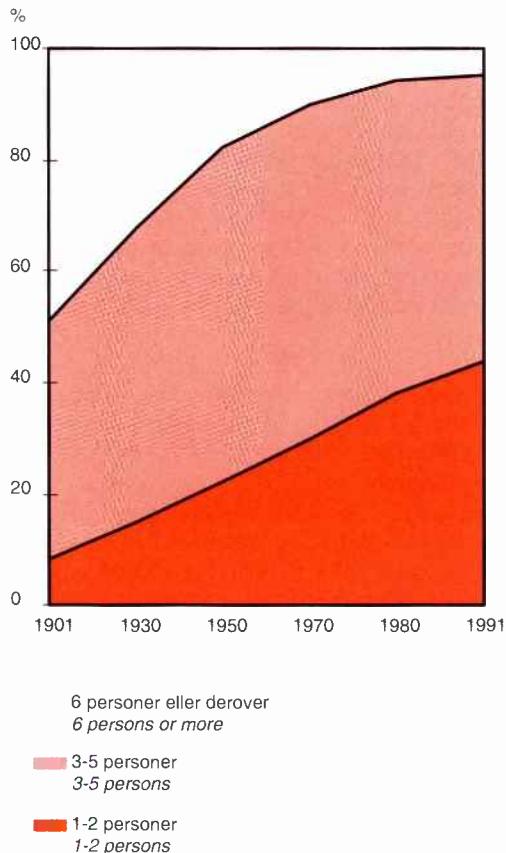
Samlet fertilitet betegner det antal levende-føde børn, som 1.000 kvinder i alt ville føde i løbet af den fødedygtige alder, 15-49 år. Dette mål kan beregnes for hvert enkelt år under forudsætning af, at ingen kvinder dør i den fødedygtige alder, og at de aldersbetingede fertilitetskvotienter det pågældende år er gældende. Der er imidlertid tale om beregnede tal, som ikke nødvendigvis kommer til at passe med virkeligheden.

Dette begrebsapparat i fødselsstatistikken anvendes også inden for abortstatistikken. Den eneste forskel er, at man erstatter antallet af levendeføde børn med antallet af legale aborter.

Familierne er blevet mindre

Familien har undergået store ændringer i dette århundrede. Det drejer sig om ændringer i

Figur 4.1.
Befolkningen fordelt efter husstandens størrelse. 1901-1991.
Population by size of household. 1901-1991.

Kilde: Tabel 4.1.

både familiens størrelse, sammensætning og funktioner.

Et af de mest markante udviklingstræk er, at **familierne og husstandene er blevet mindre** – en udvikling der karakteriserer hele dette århundrede. Gennemsnitsstørrelsen for husstande i 1901 var på 4,3 personer, på 3,1 i 1950 og på 2,3 personer i 1991. Det mest markante ved udviklingen er, at der nu er færre, der lever i store husstande på 6 personer eller mere, mens der til gengæld er mange flere, der lever i små husstande på 1 og 2 personer. *Figur 4.1* viser hvordan befolkningen fordelte sig i 1991 på de forskellige husstandsstørrelser.

Den ovennævnte udvikling genspejles i familiestatistikken. Befolkningen kan inddeltes i forskellige familietyper, opdelt efter om de er enlige eller par (ægtepar eller papirløst samlevende), og om de har børn.

Der er stor forskel på, hvilke familietyper personer i forskellige aldre befinner sig i. De fleste mennesker gennemlever en livscyklus, hvor man starter som enlig – bliver gift eller samlevende – får børn – børnene flytter hjemmefra – bliver enlige igen. *Figur 4.2* viser, i hvilken familietype mænd og kvinder befinner sig i forskellige aldre.

Figuren viser bl.a., at kvinder gifter sig eller bliver samlevende tidligere end mændene, ligesom de også er yngre, når de får børn. Til gengæld er flere kvinder end mænd enlige i alderdommen, fordi mændene dør tidligere end kvinderne. Desuden er der i løbet af 1980'erne sket ændringer i den voksne befolknings ægteskabelige profil, bl.a. i form af flere ugifte og fraskilte.

En klar udvikling i de senere årtier er **faldet i antallet af børnefamilier**. Børnefamilier udgør i alt 28 pct. af familierne i 1991 mod 33 pct. i 1980. (Tabel 4.4). Det drejer sig især om et fald i antallet af ægtepar med børn, der udgjorde 26 pct. af familierne i 1980 mod 19 pct. af familierne i 1991. Familier, der bestod af samlevende (papirløse par) med børn, udgør 3 pct. af familierne i 1991 mod 1 pct. i 1980. Tilsvarende er familierne bestående af enlige uden børn steget fra 48 til 54 pct.

Ikke alene er der forholdsvis færre børnefamilier end tidligere. Der er også forholdsvis **færre børnerige familier**. Hvis man betragter familier med 3 eller flere børn som børnerige, er andelen af børnerige familier dalende. Eksempelvis udgør disse familier 11 pct. af samtlige børnefamilier i 1991 mod 15 pct. i 1980.

Hvis vi alene ser på hjemmeboende børn under 26 år i 1991, bor 73 pct. af disse hos et

Figur 4.2.
Befolknigen i forskellige aldre fordelt efter familietype. 1991.
Population in selected age groups, by family type. 1990.

Kilde: Tabel 4.3.

ægtepar, 9 pct. hos et samlevende (papirløst) par eller med enlige, der bor med andre voksne i husstanden, mens de resterende 18 pct. bor hos enlige. I 1985 boede kun 2 pct. hos et samlevende par. (Tabel 4.5).

Det faldende fødselstal siden 1960'erne er nu vendt til en svag stigning

Udviklingen mod færre børnerige familier afspejler ændringer i fødselstallet. Igennem en længere årrække har Danmark i lighed med en række andre lande oplevet et fald i fødselstallet. Kvinderne føder gennemsnitlig færre børn i dag end tidligere i dette århundrede.

Fødselstallene har dog varieret en del i løbet af dette århundrede. Der var tale om et konstant fald frem til midten af 1930'erne. Under 2. Verdenskrig skete der en kraftig stigning, der kulminerede i 1946. Efter et fald i slutningen af 1940'erne holdt fødselstallet sig nogenlunde uændret frem til midten af 1960'erne. Herefter er der sket et fald frem til midten af 1980'erne, hvorefter der igen er sket en svag stigning. I figur 4.3 vises udviklingen i den samlede fertilitet.

Figur 4.3.
Samlet fertilitet. 1901-1989.
Total fertility rate. 1901-1989

Antal levendefødte pr. 1000 kvinder,
 15-44 år (beregnet)
*Live births per thousand women,
 15-44 years (calculated)*

Kilde: Tabel 4.6.

Det stærke fald i fødselstallet fra midten af 1960'erne skyldes primært, at fødselstallet blandt teenagere og kvinder i 20-24-års alderen er faldet meget kraftigt. (Tabel 4.6 og 4.7). Blandt kvinder i 25-34-års alderen er der sket et moderat fald i fødselstallet. I de seneste år er der et stigende fødselstal i denne aldersgruppe. Der er således tale om et ændret fødselsmønster i retning af, at kvinderne i et vist omfang har udskudt fødslerne i denne periode.

4 Familie

Ændringer i fødselstal og -mønstre kan forklares med kvindernes øgede erhvervsdeltagelse og stigende uddannelsesaktivitet samt bedre muligheder for at planlægge fødslerne. Dette viser sig bl.a ved, at gennemsnitsalderen ved første barns fødsel er steget fra ca. 23 år i 1960'erne til ca. 26 år i begyndelsen af 1990'erne.

Også aborterne begrænser fødselstallet, og efter indførelse af fri abort i 1973 er aborterne blevet synlige og registreret. Antallet af **legale aborter** kan betragtes som stort, set i forhold til fødselstallet. Eksempelvis blev der i 1990 foretaget ca. 20.600 legale aborter, og der var ca. 63.500 levendefødte børn. Der foreligger til gengæld ingen sikre oplysninger om antallet af illegale aborter. Før fri abort blev indført, har det samlede antal af aborter antagelig også været stort. Loven om den (normalt) frie adgang til abort trådte i kraft slutningen af 1973, og antallet af legale aborter steg de første år, hvorefter der skete et fald. Samtidig har fødselstallet som nævnt været nedadgående i 70'erne og det meste af 80'erne. Således viser det sig, at mens der i 1970 var ca. 13 legale aborter pr. 100 levendefødte, var det tilsvarende tal i 1975 steget til ca. 39, og i 1990 var det ca. 32. (Tabel 4.9 og 4.6).

Selv om fødselstallet og antallet af børnerige familier har været nedadgående i 1970'erne og det meste af 80'erne, er det ikke ensbetydende med, at færre kvinder får et barn i deres livstid. Eksempelvis havde 91 pct. af de kvinder, der blev født i 1945, født mindst ét (levendefødt) barn inden de fyldte 40 år. Den tilsvarende procent blandt kvinder født i 1907/08 var 74. (Tabel 4.8).

Flere småbørnsmødre i erhverv

Foruden det faldende fødselstal og den falende familiestørrelse har en af de tydeligste familiemæssige ændringer, der har fundet sted i løbet af de sidste ca. 25 år, været en stigning i småbørnsmødrenes erhvervsmaessige beskæftigelse.

Kvinder med små børn (0-6 år) har i dag i højere grad erhvervsarbejde, end det var tilfældet for småbørnsmødre for 10-20 år siden. (Tabel 4.10). Kvinder, der ikke har egen indkomst, men forsørges af en mand, er ved at forsvinde helt. Rollen som hjemmearbejdende husmoder i småbørnsfamilierne er faldet fra 66 pct. i 1966 til omkring 4 pct. i 1991.

Udviklingen har betydet, at småbørnsmødre i dag gennemgående har mere erhvervsarbejde, end det var tilfældet tidligere. Småbørnsmødre har i 1990 for næsten halv-

delens vedkommende fuldtidsarbejde. Der er imidlertid også sket en meget stor stigning i arbejdsløsheden i netop gruppen af småbørnsmødre i løbet af 1980'erne.

Småbørnsmødrenes øgede erhvervsmæssige deltagelse har utvivlsomt sat flere spor i familielivet, bl.a. i familiens boligform og bolig-kvalitet. En undersøgelse fra Socialforskningsinstituttet (1991) om udvikling i familie-forholdene viser fx, at andelen af børnefamilier, der bor i ejerbolig, steg fra 65 pct. i 1974 til 80 pct. i 1990.

Papirløse forhold på fremmarch

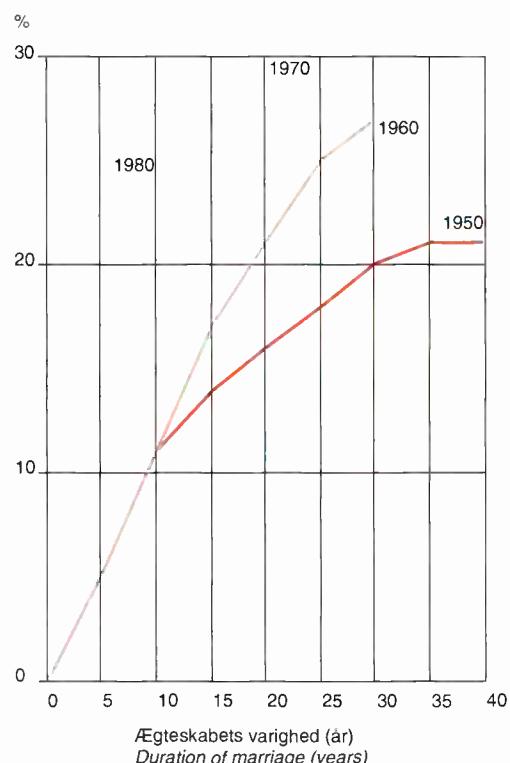
En af de familiemæssige institutioner, der har undergået størst ændringer i de sidste 25 år, er ægteskabet. Fra midten af 1960'erne faldt vielsesfrekvensen markant, og fra begyndelsen af 1970'erne steg skilsmisselfrekvensen.

Figur. 4.4.

Skilsmissekurver for ægteskaber der er indgået i forskellige år.

Divorces among couples married in specified years.

Procent opløste ægteskaber p.gr. af skilsmisse
Percentage of dissolved marriages due to divorce

Kilde: Tabel 4.12.

Gennem det meste af dette århundrede er 90-95 pct. af alle mænd og kvinder blevet gift på et eller andet tidspunkt i deres liv. Fra midten af 1960'erne begyndte dette billede at ændre sig. Det er specielt de unge, som ikke gifter sig i samme omfang som tidligere. (Tabel 4.11). Siden 1983 er billedet dog så småt ved at vende igen, således at flere og flere gifter sig. Specielt gælder det personer over 30 år.

Vielsesalderen har ændret sig markant. I begyndelsen af 1970'erne var den gennemsnitlige vielsesalder ca. 27 år for mænd og ca. 25 år for kvinder, men i 1989 var den ca. 33 år for mænd og ca. 30 år for kvinder.

Ud over ændringer i vielserne viser skilsmissestatistikken, at flere og flere ægteskaber bliver opløst ved skilsmisses. Figur 4.4 viser, hvor mange af de ægteskaber, der blev indgået i henholdsvis 1950, 1960, 1970, og 1980, der opløses efter en årrække. Efter 15 års ægteskab var det ca. 14 pct. af de ægteskaber, der blev indgået i 1950, der var blevet opløst ved skilsmisses, men for de ægteskaber, der blev indgået i 1970, var det 28 pct., altså dobbelt så mange. Fortsætter udviklingen, må man for ægteskaber indgået i 1980 forvente et endnu større antal skilsmisser efter 15 års ægteskab.

Udviklingen i vielses- og skilsmissesadfærd tyder på en markant ændring i befolkningens opfattelse af ægteskabet. I en årrække er danskerne blevet mindre tilbøjelige til at indgå ægteskab og mere tilbøjelige til at lade sig skille.

De faldende vielsesfrekvenser og stigende skilsmissesprocenter skal ses i sammenhæng med, at papirløse parforhold har været stigende i 70'erne og 80'erne. De papirløse par med børn udgjorde kun 1 pct. af samtlige familier i 1980 mod 3 pct. i 1991. I 1985 var ca. en halv million voksne papirløst samlevende. I forhold til samtlige parforhold udgjorde ægteskaberne ca. 4/5 og de papirløse ca. 1/5 af parforholde i 1985. Det er primært de unge, som lever papirløst, og specielt de unge uden børn. Denne samlivsform fungerer for mange som et prøveægteskab. En stor del af dem vælger således at indgå ægteskab, når de får børn.

Arbejdsdelingen i hjemmet er stadig ulige – men det har været værre

Mændene deltager nu mere i de huslige gøre-mål end tidligere. Men det er fortsat kvinderne, der tager det største slæb i hjemmet.

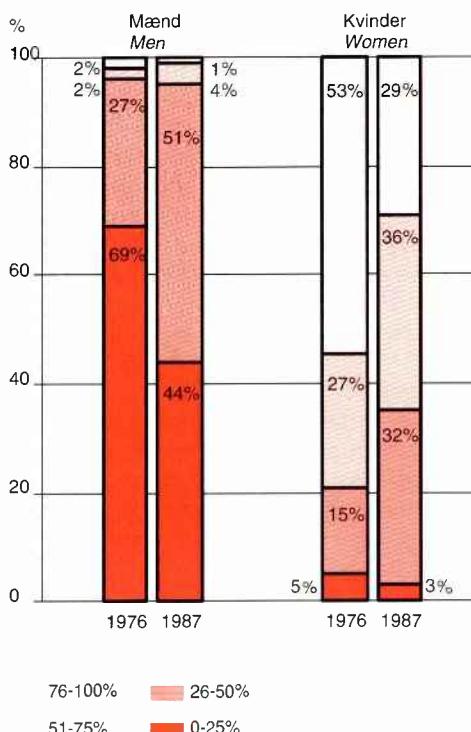
I 1987 udførte kvinderne mere end halvdelen af husarbejdet i ca. 65 pct. af alle parfamilierne. Kun i ca. 5 pct. af familierne var det

mændene, der lavede mere end halvdelen af husarbejdet. I de resterende 30 pct. af familiene indgik børnene eller betalt hushjælp i arbejdet, så hverken manden eller kvinden udgørte over halvdelen af arbejdet. Som man kan se af figur 4.5, hvor resultaterne fra 1987 er sammenholdt med tilsvarende resultater fra 1976, er der dog sket en markant udvikling i retning af en mere ligelig arbejdsdeling. Mens ca. 53 pct. af kvinderne i 1976 udførte mere end 3/4 af husarbejdet, var det kun tilfældet blandt ca. 29 pct. af kvinderne i 1987. Omvendt udførte mændene i 1976 højst 1/4 af husarbejdet i ca. 69 pct. af familiene, mens det i 1987 "kun" var tilfældet i ca. 44 pct. af familiene.

Denne udvikling skal bl.a. ses på baggrund af en stigning i kvindernes erhvervsdeltagelse. I midten af 1970'erne havde godt halvdelen af de gifte kvinder erhvervsarbejde, men i

Figur 4.5.
Parfamilier fordelt efter hvor stor en del af husarbejdet der udføres af manden og kvinden. 1976 og 1987.

Couples by percentage of domestic chores done by the man and by the woman. 1976 and 1987.

Kilde: Tabel 4.13.

4 Familie

midten af 1980'erne var det ca. to tredjedele. Kvinderne har altså fået større arbejdsbyrder uden for hjemmet.

Det viser sig også, at arbejdsdelingen er mere lige i de familier, hvor kvinden har erhvervsarbejde. Endvidere har de heltidsarbejdende kvinder en mere ligelig arbejdsdeling i hjemmet end de deltidsarbejdende. (Tabel 4.14).

Hvor lige arbejdsdelingen er afhænger til dels af, hvilke arbejdsopgaver der er tale om. Generelt er vask, rengøring og madlavning stadigvæk opgaver, der fortrinsvis udføres af kvinderne, mens mændene i højere grad end kvinderne tager sig af de administrative opgaver i hjemmet og af havearbejde. Dette gælder uanset stillingsgruppe. (Tabel 4.15).

Yngre kvinder har den største grad af ligestilling i hjemmet

Forskellen i fordelingen af husarbejde afhænger også af alder. Ældre kvinder udfører størstedelen af husarbejdet, selv om de har erhvervsarbejde. Derimod har de yngre kvinder en større grad af ligestilling, når det gælder arbejdsdelingen i hjemmet. (Tabel 4.16).

Desuden findes en mere ligelig arbejdsdeling i familier, hvor kvinden har en højere udannelse. Dette mønster gør sig gældende i alle aldersgrupper.

I børnefamilier er omfanget af huslige gøre-mål større. Der er dog stor forskel i arbejdsdelingen mellem familier med børn og familier uden børn. (Tabel 4.17). Både mænd og kvinder udfører en mindre del af husarbejdet i familier med børn end i familier uden børn. Det skyldes bl.a., at børnene i børnefamilierne tager en del af husarbejdet. Blandt parfamilier med børn i alderen 0-14 udføres især opvask, de daglige indkøb og pasning af mindre børn i et fællesskab eller på skift mellem kvinden og manden.

Datakilder

Løbende statistik

Den løbende statistik på familieområdet omfatter hovedsageligt de forskellige familiebegivenheder som fødsel, vielse og skilsmisses. Desuden foretages der løbende opgørelser over familie og husstandssammensætning samt papirløse ægteskaber.

Registreringen af fødsler, vielse og skilsisser går tilbage til begyndelsen af det forrige århundrede, idet det var oplysninger, der fremgik af kirkebøgerne. Disse oplysninger findes nu i CPR-registreret. Statistik publiceres kvartalsvis (1) og årligt (2). Der findes desuden mere samlede statistikker for længe-

re perioder (3), ligesom der er beskrivende bøger om demografiske forhold (4).

Oplysninger om husstands- og familiesammensætning findes i folke- og boligtællingerne og siden 1980 i Danmarks Statistiks befolkningsstatistikregister. Der publiceres nu årligt statistik på dette område (5).

De papirløst samlevende kunne (indtil 1991) ikke blyses tilfredsstillende ved hjælp af befolkningsstatistikregisteret. Disse blev i stedet blyst ved løbende stikprøveundersøgelser i forbindelse med Socialforskningsinstituttets og Danmarks Statistiks regelmæssige omnibusundersøgelser. Oplysningerne fra 1977 til 1985 har været publiceret løbende (6).

Øvrige datakilder

Ud over den løbende statistik om familieforholdene har der været gennemført flere stikprøveundersøgelser, der belyser disse forhold. Disse undersøgelser er primært gennemført i Socialforskningsinstituttet og skal kort omtales i det følgende.

I 1970 gennemførtes "Fertilitetsundersøgelsen", som skulle belyse, hvilke forhold der indvirker på familiestørrelse og fødsernes placering i familiens livsløb (7).

I 1975 gennemførtes "Familiedannelsesundersøgelsen", som skulle belyse familiedannelsesprocessen samt de unge familiers forhold (8). I 1990 gennemførtes en undersøgelse af børnefamiliernes dagligdag (9).

I 1973 gennemførtes Socialforskningsinstituttets "ægteskabsundersøgelse" om befolkningens kendskab og holdninger til ægteskabslovgivningen samt udbredelsen af de papirløse samlivsforhold (10). I 1980'erne gennemførte Socialforskningsinstituttet en skilsmisseundersøgelse (11).

Desuden er der udkommet publikationer om ændringerne i familiemønstrene de senere år (12).

Sociale kontaktmønstre er blyst i "Socialbegivenhedsundersøgelsen" i 1982 og i en særlig undersøgelse i to lokalområder (13), og Levekårsundersøgelsen fra 1976 belyser såvel kontaktmønstre som arbejdsdelingen i hjemmet (14).

Endelig belyser en undersøgelse af tid, fremtid og forbrug bl.a. forskellige resultater om arbejdsdeling i familier (15).

1. Danmarks Statistik: Befolkning og valg. Statistiske Efterretninger. Indeholder oplysninger om levendefødte, legale aborter, ind- og udvandrere, viede og skilte i en ret summarisk form.
2. Danmarks Statistik: Befolkningsens bevægelser. En meget omfattende statistik om fødsler, aborter, dødsfald, vandringer, vielses og skilsmisser. Denne årspublication er udkommet siden 1931.
3. Det statistiske Departement: Befolkningsudvikling og sundhedsforhold 1901-1960. København 1966 (Statistiske undersøgelser Nr. 19).
Det statistiske Departement: Ægteskaber, fødte og døde 1941-1955. København 1962 (Statistisk Tabelværk 1962, 1).
Danmarks Statistik: Ægteskaber, fødte og døde 1956-1969. København 1973 (Statistisk Tabelværk 1973, 11).
4. Matthiessen, P.C.: Befolkningsens vækst. 4. udgave, København 1984.
Matthiessen, P.C.: Befolkning og samfund. I Erhverv og Samfund, nr. 2. København 1990.
Matthiessen, P.C.: The Limitation of Family Size in Denmark. København 1985.
5. Danmarks Statistik: Befolkningsens bevægelser. Årligt siden 1931.
Danmarks Statistik: Befolkning og valg. Statistiske Efterretninger. Indeholder oplysninger om den årlige boligtælling, som også medtager familie- og husstandsoplysninger.
6. Danmarks Statistik: Befolkning og valg. Statistiske Efterretninger. Indeholder årlig opgørelse af de papirløst samlevende.
7. Bertelsen, Ole og Ussing, Jytte: Familiestørrelse og livsstil. København 1974 (Socialforskningsinstituttets publikation 60).
Mørkeberg, Henrik: Fødslers placering i familiens livsforløb. København 1976 (Socialforskningsinstituttets publikation 68).
8. Bertelsen, Ole: Den unge familie i 70'erne. Nogle resultater fra undersøgelsen af familielidet og kvinners erhvervsdeltagelse. København 1980 (Socialforskningsinstituttet publikation 99).
Ussing, Jytte: Om abort. København 1979 (Socialforskningsinstituttets publikation 87).
Bertelsen, Ole: Det faldende fødselstal. København 1981 (Socialforskningsinstituttets publikation 104).
9. Hjorth Andersen, Bjarne: Børnefamiliens dagligdag – København 1991 (Socialforskningsinstituttets rapport 91:6).
10. Koch-Nielsen, Inger: Ægteskabet og loven. København 1975 (Socialforskningsinstituttets publikation 66).
Andersen, Dines: Papirløst samliv blandt de 20-29-årige. København 1976 (Socialforskningsinstituttets meddelelse 18).
11. Koch-Nielsen, Inger: Skilsmisser. København 1983 (Socialforskningsinstituttets publikation 118).
Koch-Nielsen, Inger og Transgaard, Henning: Familiemønstre efter skilsmisse. København 1987 (Socialforskningsinstituttets publikation 155).
12. Nygaard Christoffersen, Mogens: Familien under forandring? København 1987 (Socialforskningsinstituttets publikation 168).
Nygaard Christoffersen, Mogens: Udviklingen i familielofordelene – belyst for 1974, 1980, 1985 og 1990. København 1990 (Socialforskningsinstituttets arbejdsnotat, maj 1991).
13. Plovsgård, Jan, Pruzan, Vita og Majlund, Jens-Erik: Socialreformundersøgelserne 2. Sociale netværk og holdninger til sociale ydelser. København 1983 (Socialforskningsinstituttets meddelelse 40).
Kjær Jensen, Mogens og Andersen, Dines: Sociale netværk og socialpolitik. København 1987 (Socialforskningsinstituttets publikation 163).
14. Hansen, Erik Jørgen m.fl.: Fordelingen af levekårene. København 1978-1980 (Socialforskningsinstituttets publikation 82, I-V). Specielt kan der henvises til bind 2 af publikationen.
15. Viby Mogensen, Gunnar (ed.): Time and consumption. København 1990. Danmarks Statistik.

4 Familie

Befolkningen fordelt efter husstandens størrelse. 1901-1991.

Population by size of household. Per cent.
1901-1991.

Tabel 4.1

	1901 1	1930 2	1950 3	1970 4	1991 5
	Procent				
1 Antal personer i husstanden:					
2 1 person.....	2	3	5	8	15
3 2 personer	8	12	17	22	29
4 3 personer	12	18	22	21	20
5 4 personer	15	19	23	25	23
6 5 personer	15	16	15	14	8
7 6 personer eller flere.....	48	32	18	10	5
8 I alt.....	100	100	100	100	100
9 Gennemsnitligt antal personer pr. husstand	4,3	3,7	3,1	2,7	2,3
10 Antal husstande (1.000)	557	940	1 331	1 801	2 288

Kilde: Det statistiske Departement: Befolkningsudvikling og sundhedsforhold 1901-1960. København 1966.

Danmarks Statistik: Folke- og boligtællingen, 9. november 1970. C.2. København 1975.

Danmarks Statistik: Befolkningsens bevægelser. Diverse år.

Danmarks Statistik: Statistiske Efterretninger, Befolkn og valg, 1991:10.

Translation – Front Column, 1-7: population in households consisting of (number of persons); 8: total; 9: average number of persons per household; 10: households in thousands.

Befolkningen fordelt efter ægteskabelig stilling. 1901-1991.

Population by marital status. Per cent.
1901-1991.

Tabel 4.2

	Gifte 1 1	Ugifte 2	Enke- stand 3	Fra- skilte 4	I alt 5	Antal 1.000 6
	Procent					
1 1901.....	52	39	9	0	100	1 620
2 1930.....	55	37	7	1	100	2 578
3 1950.....	64	27	7	2	100	3 154
4 1970.....	63	25	8	4	100	3 816
5 1980.....	58	28	8	6	100	4 041
6 1990.....	50	33	9	8	100	4 255
7 1991.....	50	34	8	8	100	4 273

Anm.: Omfatter befolkningen i alderen 15 år og derover.

¹ Inkl. separerede.

Kilde: Det statistiske Departement: Befolkningsudvikling og sundhedsforhold 1901-1960. København 1966.

Danmarks Statistik: Befolkningsens bevægelser og Statistisk årbog. Diverse år.

Translation – Heading, Column 1: married¹; 2: single; 3: widowed; 4: divorced; 5: total; 6: total, in thousands.

Note: Population aged 15 years and over.

¹ Including separated.

Familie 4

Mænd og kvinder i forskellige aldersgrupper fordelt efter familietype. 1991.

Men and women in selected age groups, by family type. Per cent. 1991.

	Enlige ¹		Par ²		I alt
	uden børn 1	med børn 2	uden børn 3	med børn 4	5
Procent					
1 Mænd:					
2 20-24 år	65	0	27	8	100
3 25-34 år	18	1	28	53	100
4 35-44 år	12	1	20	67	100
5 45-54 år	12	1	57	30	100
6 55-64 år	17	0	82	1	100
7 65 år og derover	22	0	78	0	100
8 Alle.....	17	1	48	33	100
9 Kvinder:					
10 20-24 år	40	4	46	10	100
11 25-34 år	13	7	25	55	100
12 35-44 år	7	9	29	55	100
13 45-54 år	11	4	69	16	100
14 55-64 år	25	0	75	0	100
15 65 år og derover	59	0	41	0	100
16 Alle.....	22	4	47	27	100

Anm.: Antal svarpersoner: 3.093. Børnefamilier omfatter kun familier, hvor yngste barn er 0-17 år.

¹ Inkl. unge ugifte i alderen 20-25 år, der bor hos forældre.

² Omfatter både ægtepar og papirløst samboende.

Kilde: Socialforskningsinstitutets og Danmarks Statistiks omnibusundersøgelser, januar og april 1991.

Translation – Heading, Column 1-2: single persons¹; 1: without children; 2: with children; 3-4 couples²; 3: without children; 4: with children; 5: total.

Front Column, 1-7: men (by age groups); 8: total, 9-15: women (by age groups); 16: total.

Note: Number of respondents: 3,093. Families with children only comprise families where the youngest child is aged 0-17 years.

¹ Including 20-25 year olds, single and living with parents.

² Comprises married and cohabiting couples.

4 Familie

Familier fordelt efter familietype og antal børn. 1980, 1986 og 1991.

Families by type and number of children.
Per cent. 1980, 1986 and 1991.

Tabel 4.4

	1980 1	1986 2	1991 3
	Procent		
1 Enlige ¹ uden børn.....	48	52	54
2 Ægtepar uden børn	19	18	18
3 Enlige ² med 1 barn.....	4	4	4
4 Enlige ² med 2 børn.....	2	2	2
5 Enlige ² med 3 eller flere børn...	0	0	0
6 Ægtepar med 1 barn.....	9	8	7
7 Ægtepar med 2 børn	12	10	9
8 Ægtepar med 3 eller flere børn..	5	4	3
9 Papirløse par ³ med 1 barn.....	1	1	2
10 Papirløse par ³ med 2 børn	0	1	1
11 Papirløse par ³ med 3 eller flere børn	0	0	0
12 I alt.....	100	100	100
13 Antal familier (1.000)	2 504	2 661	2 763

¹ Familier bestående af 1 person.

² Familier bestående af 1 person samt deres hjemmeboende børn under 26 år.

³ Omfatter papirløse par med fællesbørn.

Kilde: Danmarks Statistik: Befolkningens bevægelser. Diverse år.

Danmarks Statistik: Statistiske Efterretninger, Befolkning og valg, 1991:10.

Translation – Heading, Column 1-6, years.

Front Column, 1: Single persons¹ without children; 2: married couples without children; 3: single persons with one child²; 4: single persons with two children²; 5: single persons with three or more children²; 6: married couples with one child; 7: married couples with two children; 8: married couples with three or more children; 9: cohabiting couples³ with one child; 10: cohabiting couples³ with two children; 11: cohabiting couples³ with three or more children; 12: total; 13: total in thousands.

¹ Families consisting of 1 person.

² Families consisting of 1 person and their children under 26 years living at home.

³ Includes cohabiting couples with joint children.

Familie 4

Hjemmeboende børn fordelt efter de voksne familietype. 1985 og 1991.

Children living with their parents, by family type. Per cent. 1985 and 1991.

	Barnets alder				Alle 5
	0-2 år 1	3-6 år 2	7-17 år 3	18-25 år 4	
Procent					
1 <i>Enlige</i> ¹ :					
1985.....	10	15	18	19	17
1991.....	12	17	20	20	18
2 <i>Ægtepar</i> :					
1985.....	67	74	80	81	78
1991.....	61	69	75	79	73
3 <i>Papirløse</i> ² :					
1985.....	23	11	2	0	5
1991.....	27	14	5	1	9
4 <i>I alt</i> :					
1985.....	100	100	100	100	100
1991.....	100	100	100	100	100
1.000 børn					
5 <i>Antal børn</i> :					
1985.....	155	231	769	227	1 382
1991.....	183	219	672	209	1 283

¹ Familier bestående af 1 person samt deres hjemmeboende børn under 26 år.

² Omfatter papirløse samlevende med fællesbørn.

Kilde: Danmarks Statistik: Statistiske Efterretninger, Befolkning og valg, 1985:8 og 1991:1.

Translation – Heading, Column 1-4, child's age; 5: all children.
Front Column, 1: single persons¹; 2: married couples; 3: cohabiting couples²; 4: total; 5: total in thousands.

¹ Families consisting of 1 person and their children under 26 years living at home.

² Includes cohabiting couples with joint children.

Tabel 4.5

4 Familie

Aldersbetinget og samlet fertilitet. 1901-1989.

Age-specific fertility rates and total fertility rate. 1901-1989.

Tabel 4.6

	Kvindens alder						Samlet fertilitet 7
	15-19 år 1	20-24 år 2	25-29 år 3	30-34 år 4	35-39 år 5	40-44 år 6	
Antal levendefødte pr. 1.000 kvinder							
1 1901-1920	22	138	196	172	128	58	3 598
2 1921-1930	23	114	146	121	83	35	2 632
3 1931-1940	24	106	126	95	58	22	2 161
4 1941-1950	34	146	158	114	65	21	2 698
5 1951-1960	41	165	153	91	45	14	2 546
6 1961-1970	44	162	150	80	34	8	2 398
7 1971-1980	24	124	130	60	19	3	1 803
8 1981-1985	11	83	113	57	16	2	1 418
9 1986-1989	9	72	126	75	23	3	1 539

Anm.: Aldersbetinget fertilitetskvotient: Antal levendefødte pr. år født af mødre i en given aldersklasse pr. 1.000 kvinder i den pågældende aldersklasse.

Samlet fertilitet: Det antal levendefødte, som 1.000 kvinder ville sætte i verden i løbet af de fertile aldre fra 15 til 49 år, hvis ingen af de 1.000 kvinder døde før det fylde 50. år, og de i hver aldersklasse fødte netop så mange børn som angivet ved årets fertilitetskvotienter.

Kilde: Det statistiske Departement: Befolkningsudvikling og sundhedsforhold 1901-1960. København 1966.

Danmarks Statistik: Befolkningsens bevægelser 1989. København 1991.

Translation – Heading, Column 1-6: age-specific fertility rates; 7: total fertility; 1-7: live births per thousand women.

Note: Age-specific rates: annual number of live births to women in a specified age group, per thousand women in the age group.

Total fertility: number of children that would be born alive to a thousand women during the reproductive period of their lives (ages 15-49 years), if all thousand women lived to be 50 years old, and if at each age they experienced the given year's age-specific fertility rates.

Antal levendefødte børn pr. 1.000 kvinder på forskellige alderstrin. (Kumulerede tal).

Cumulative fertility rates per thousand women at selected age levels.

Tabel 4.7

	Født inden kvindens					
	20. år 1	25. år 2	30. år 3	35. år 4	40. år 5	50. år 6
Antal levendefødte pr. 1.000 kvinder						
1 Kvindens fødselsår:						
2 1901/02.....	119	692	1 341	1 818	2 095	2 209
3 1921/22.....	135	874	1 635	2 109	2 310	2 362
4 1925/26.....	170	928	1 688	2 127	2 317	2 354
5 1935/36.....	210	1 064	1 858	2 227	2 338	2 353
6 1940/41.....	226	1 094	1 795	2 116	2 201	.
7 1945/46.....	230	990	1 686	1 965	2 042	.
8 1950/51.....	187	859	1 480	1 761	.	.
9 1955/56.....	132	692	1 262	.	.	.
10 1960/61.....	90	508
11 1964/65.....	55	421

Kilde: Danmarks Statistik: Befolkningsens bevægelser. Diverse år.

Translation – Heading, Column 1-6: live-born children per thousand women under the age of; 1: 20 years; 6: 50 years. Front Column, 1-11: woman's year of birth.

Familie 4

Procentandel af kvinder der har født mindst 1 barn.

Percentage of women who have given birth to at least 1 child.

Kvindens alder

	20 år 1	25 år 2	30 år 3	35 år 4	40 år 5
	Procentandel				
1 Kvindens fødselsår:					
2 1907/08.....	16	45	65	72	74
3 1924/25.....	23	60	76	80	81
4 1945.....	25	67	86	90	91
5 1950.....	21	63	82	87	.
6 1955.....	16	54	75	.	.
7 1960.....	12	43	.	.	.
8 1965.....	7

Anm.: 1907/08 og 1924/25 omfatter alle fødsler. Fra 1945 kun levendefødte.
Kilde: Danmarks Statistik: Ægteskaber, fødte og døde 1941-1955. København 1962.
Danmarks Statistik: Befolkningsens bevægelser. Diverse år.

Translation – Heading, Column 1-5: woman's age.
Front Column, 1-8: woman's year of birth.
Note: 1907/08 and 1924/25 include all births. From 1945 only live births are included.

Tabel 4.8

Aldersbetinget og samlet abortkvotient. 1974-1990.

Age-specific abortion rates and total abortion rate. 1974-1990.

Kvindens alder

	15-19 år 1	20-24 år 2	25-29 år 3	30-34 år 4	35-39 år 5	40-44 år 6	Samlet abort- kvotient 7
	Antal aborter pr. 1.000 kvinder						
1 1974-1976	24	31	31	29	23	11	748
2 1977-1979	24	30	26	24	20	9	667
3 1980-1982	20	29	24	21	17	9	607
4 1983-1985	17	29	23	18	14	7	545
5 1988-1990	17	31	26	19	13	6	555

Anm.: Aldersbetinget abortkvotient: Antal legale aborter pr. år blandt kvinder i en given aldersklasse pr. 1.000 kvinder i den pågældende aldersklasse.

Samlet abortkvotient: Det antal legale aborter, som ville blive foretaget pr. 1.000 kvinder i løbet af de fertile aldre 15-49 år, hvis ingen af de 1.000 kvinder døde før det fyldte 50. år, og der i hver aldersklasse blev foretaget netop det antal legale aborter, som angivet ved årets aldersbetinformede abortkvotienter.

Kilde: Danmarks Statistik: Befolkningsens bevægelser 1989. København 1989.

Danmarks Statistik: Statistiske Efterretninger, Befolkn og valg, 1991:15.

Translation – Heading, Column 1-6: woman's age; 1-7: number of abortions per thousand women; 7: total abortion rate.

Note: Age-specific abortion rates: annual number of legal abortions performed on women in a specific age group, per thousand women in the age group.

Total abortion rate: number of legal abortions that would be performed on a thousand women during the reproductive period of their lives (ages 15-49 years), if all thousand women lived to be 50 years old, and if at each age they experienced the given year's age-specific abortion rates.

Tabel 4.9

4 Familie

**Småbørnsmødres (yngste barn 0-6 år)
erhvervsmæssige tilknytning 1974, 1980,
1985 og 1990.**

The employment situation of mothers with children (youngest child 0-6 years). 1974, 1980, 1985 and 1990. Per cent.

Tabel 4.10

	1974 1	1980 2	1985 3	1990 4
Procent				
1 Husmødre	43	19	8	4
2 Under uddannelse	3	2	2	4
3 1-24 timers ugentligt erhvervsarbejde	16	19	14	9
4 25-35 timers ugentligt erhvervsarbejde	11	20	21	19
5 36 timers ugentl. erhvervsarbejde og derover	19	29	37	43
6 Arbejdsløs/syg, pensioneret	2	9	17	20
7 Uoplyst.....	6	2	1	1
8 I alt.....	100	100	100	100
9 Antal personer i undersøgelsen.....	1 234	1 280	732	593

Anm.: Mødre uden for arbejdsstyrken, der forsørges af deres ægtefælle/samlever uden egen indkomst, og som ikke er under uddannelse, betegnes som husmødre.
Kilde: Nygaard Christoffersen, Mogens: Udviklingen i familieforholdene – belyst for 1974, 1980, 1985 og 1990. København 1991 (Socialforskningsinstituttet, arbejdsnat maj 1991).

Translation – Front Column, 1: housewives; 2: students, etc.; 3: 1-24 hours work per week; 4: 25-35 hours work per week; 5: 36 hours work or more per week; 6: unemployed, sick absence, pensioner; 7: no information; 8: total; 9: number of persons in the study.

Vielsesfrekvensen for mænd og kvinder i forskellige aldersgrupper. 1951-1989.

Marriage rates for men and women in selected age groups. 1951-1988.

Tabel 4.11

	18-19 år 1	20-24 år 2	25-29 år 3	30-34 år 4	35-39 år 5	Alle 6
Antal viede pr. 1.000 ikke-gifte						
1 <i>Mænd:</i>						
2 1951-1955	10	109	199	144	90	79
3 1961-1965	20	146	219	125	74	79
4 1966-1970	18	140	186	102	59	75
5 1971-1975	7	84	129	85	56	55
6 1976-1980	5	50	99	78	57	44
7 1981-1985	2	27	71	65	52	34
8 1986-1989	2	21	69	67	53	35
9 <i>Kvinder:</i>						
10 1951-1955	46	230	199	104	57	59
11 1961-1965	50	263	198	91	50	57
12 1966-1970	48	245	180	85	47	56
13 1971-1975	24	158	140	85	56	42
14 1976-1980	13	102	114	78	57	34
15 1981-1985	6	60	91	67	50	27
16 1986-1989	4	48	94	72	51	29

Kilde: Danmarks Statistik: Befolkingens bevægelser. Diverse år.

Translation – Heading, Column 1-6: persons marrying per thousand non-married; 1-5: age groups; 6: total. Front Column, 1-8: men; 9-16: women.

Familie 4

Skilsmisser i procent af indgåede ægte-skaber i forskellige år.

Percentage of divorces among couples married in specified years.

	Ægteskabets indgåelsesår						
	1950 1	1955 2	1960 3	1965 4	1970 5	1975 6	1980 7
Procent ægteskaber opløst ved skilsmisse							
1 <i>Ægteskabets varighed:</i>							
2 5 år	5	5	5	6	10	11	14
3 10 år	11	10	11	16	20	23	.
4 15 år	14	13	17	22	27	.	.
5 20 år	16	17	21	27	.	.	.
6 25 år	18	20	25
7 30 år	20	22
8 35 år	21

Kilde: Danmarks Statistik: Befolningens bevægelser 1989. København 1991.

Translation – Heading, Column 1-7: year of marriage; 1-7: percentage of marriages dissolved by divorce.
Front Column, 1-8: duration of marriage, in years.

Tabel 4.12

Mænd og kvinders procentandel af huslige gøremål i parfamilier. 1976 og 1987.

Married/cohabiting couples by percentage of domestic chores done by the man and by the woman. 1976 and 1987.

	Mænd		Kvinder		
	1976 1	1987 2	1976 3	1987 4	
Procent					
1 <i>Procentandel af husarbejdet:</i>					
2 0-25 pct.....	69	44	5	3	
3 26-50 pct.....	27	51	15	32	
4 51-75 pct.....	2	4	27	36	
5 76-100 pct.....	2	1	53	29	
6 I alt.....	100	100	100	100	

Ann.: Antal svarpersoner i 1976: 3.696 og i 1987: 3.016.
Kilde: Materiale fra Socialforskningsinstituttets leve-kårsundersøgelse 1976 samt Socialforskningsinstituttets og Danmarks Statistik's omnibusundersøgelser, januar og april 1987.

Translation – Heading, Column 1-2: men; 3-4: women.
Front Column, 1-5: percentage of domestic chores; 6: total.
Note: Number of respondents in 1976: 3,696 and in 1987: 3,016.

Tabel 4.13

4 Familie

Parfamilier fordelt efter kvindens andel af husarbejdet, opdelt efter kvindens erhvervstilknytning. 1987.

Married/cohabiting couples by the woman's percentage of domestic chores analysed by the woman's employment status. 1987.

Tabel 4.14

	Kvindens andel af husarbejdet				I alt
	0-25 pct. 1	26-50 pct. 2	51-75 pct. 3	76-100 pct. 4	
Procent					
1 Kvindens erhvervstilknytning:					
2 Arbejder 39 timer eller mere pr. uge	4	53	28	15	100
3 Arbejder 21-38 timer pr. uge	1	33	35	31	100
4 Arbejder 1-20 timer pr. uge	1	16	33	51	100
5 Arbejdsløs	4	28	35	33	100
6 Medhjælpende ægtefælle	0	10	19	71	100
7 Husmoder	0	16	32	52	100
8 Pensionist	2	28	30	40	100
9 Alle.....	2	35	32	31	100

Anm.: Antal sværpersoner: 3.016. Omfatter kvindens procentandel af den samlede tid, der bliver brugt i familien til huslige gøremål, fx madlavning, rengøring, indkøb, tøjvask, reparationer osv.

Kilde: Materiale fra Socialforskningsinstituttets og Danmarks Statistiks omnibusundersøgelser, januar og april 1987.

Translation – Heading, Column 1-4: the woman's percentage; 5: total.

Front Column, 1: woman's employment status; 2: works 39 hours or more; 3: works 21-38 hours; 4: works 1-20 hours; 5: unemployed; 6: assisting spouses; 7: housewives; 8: pensioners; 9: total.

Note: Number of respondents: 3.016. Comprises the woman's percentage of total time spent on domestic chores by the family, e.g. cooking, cleaning, shopping, washing etc.

Familie 4

Kvinder og mænds procentandel af huslige gøremål efter stilling og arten af gøre-mål. 1988.

Percentage share of domestic chores performed by women and men in various socio-economic groups. 1988.

	Selv-stæn-dige 1	Medhj. ægte-fæller 2	Højere og mellem-funkt. 3	Lavere funk-tionærer 4	Fag-lærte arbejd-e-dere 5	Ikke-fagl. arbejd-e-dere 6	Uden for er-hverv 7	Alle 8
								Procentandel
1	<i>Vask og reparation af tøj:</i>							
2	Kvinder	80	88	79	82	..	86	80
3	Mænd	15	..	23	24	21	23	24
4	<i>Madlavning mv.:</i>							
	Kvinder	79	86	70	73	..	79	79
	Mænd	20	..	29	31	31	29	28
5	<i>Rengøring:</i>							
	Kvinder	71	86	64	72	..	76	74
	Mænd	19	..	28	30	29	28	28
6	<i>Opvask mv.:</i>							
	Kvinder	61	73	54	58	..	63	70
	Mænd	26	..	37	44	41	38	37
7	<i>Børnepasning (inkl. transport):</i>							
	Kvinder	58	67	55	55	..	51	67
	Mænd	32	..	38	43	37	38	40
8	<i>Indkøb mv.:</i>							
	Kvinder	63	68	57	64	..	65	59
	Mænd	36	..	45	46	43	42	49
9	<i>Havearbejde:</i>							
	Kvinder	37	57	47	45	..	43	43
	Mænd	49	..	59	61	66	62	60
10	<i>Administrative opgaver:</i>							
	Kvinder	48	48	46	53	..	46	40
	Mænd	57	..	68	61	53	51	58

Anm.: Antal svarpersoner: 2.275. Omfatter 25-årige og derover. Spørgsmålet lød: *Hvor stor en del af husstandens hjemlige pligter udfører De selv normalt hvad angår vask og reparation af tøj osv.*

Kilde: Tid, fremtid og forbrug. 1988. I: Viby Mogensen, G. (red.): Time and Consumption. København, 1990. (Danmarks Statistik). Kapitel 10.

Translation – Heading, Column 1: self-employed; 2: assisting spouses; 3: salaried employees, upper and intermediate level; 4: salaried employees, lower level; 5: skilled manual workers; 6: unskilled manual workers; 7: outside the labour force; 8: total.

Front Column, 1: washing and mending clothes; 2: women; 3: men; 4: cooking etc.; 5: cleaning; 6: dish washing etc.; 7: child care (incl. transport); 8: shopping etc.; 9: gardening; 10: administrative tasks.

Note: Number of respondents: 2,275. Representative sample 25 years old or more. Respondents were asked to estimate their own percentage participation in selected tasks.

Tabel 4.15

4 Familie

Kvindens andel af husarbejdet opdelt efter kvindens alder og erhvervstilknytning. 1987.

Percentage of domestic chores done by the woman analysed by age and employment status. 1987.

Tabel 4.16

	20-29 år 1	30-44 år 2	45-59 år 3	60-69 år 4	70 år og derover 5	Alle 6
Procent						
1 Kvinder i erhverv:						
2 0-25 pct.....	3	2	3	5	..	3
3 26-50 pct.....	48	35	24	23	..	35
4 51-75 pct.....	34	41	37	25	..	38
5 76-100 pct.....	15	22	36	47	..	24
6 I alt.....	100	100	100	100	..	100
7 Kvinder uden for erhverv:						
8 0-25 pct.....	3	1	4	3	7	3
9 26-50 pct.....	42	13	16	29	26	26
10 51-75 pct.....	36	37	32	35	26	33
11 76-100 pct.....	19	49	48	33	41	38
12 I alt.....	100	100	100	100	100	100

Anm.: Antal svarpersoner: 3.016. Omfatter kvinnens procentandel af den samlede tid, der bliver brugt i familien til huslige gøremål, fx madlavning, rengøring, indkøb, tøjvask, reparationer osv.

Kilde: Materiale fra Socialforskningsinstituttets og Danmarks Statistiks omnibusundersøgelser, januar og april 1987.

Translation – Heading, Column 1-5: age groups; 6: total.
Front Column, 1: economically active women; 6: total; 7: economically inactive women; 12: total.

Note: Number of respondents: 3,016. Comprises the woman's percentage of total time spent on domestic chores by the family, e.g. cooking, cleaning, shopping, washing, repairs etc.

Opgavefordeling i parfamilier med mindst 1 barn i alderen 0-14 år, opdelt på udvalgte opgaver og svarpersonens køn. 1989.

Distribution of domestic chores in couple families with at least one child aged 0-14 years, by type of task and respondent's sex. 1989.

	Opgaven udføres af:				I alt
	Manden	Kvinden	I fællesskab/ på skift	Andet ¹	
	1	2	3	4	
	Procent				
1 <i>Aftensmad:</i>					
2 Svarperson: kvinde	7	59	27	7	100
3 Svarperson: mand	11	54	31	4	100
4 <i>Opvask:</i>					
Svarperson: kvinde	10	26	38	26	100
Svarperson: mand	12	22	43	23	100
5 <i>Tøjvask:</i>					
Svarperson: kvinde	2	83	12	3	100
Svarperson: mand	6	74	17	3	100
6 <i>Rengøring:</i>					
Svarperson: kvinde	2	55	29	14	100
Svarperson: mand	3	45	40	12	100
7 <i>Passe 0-2-årige børn:</i>					
Svarperson: kvinde	1	30	65	4	100
Svarperson: mand	2	29	66	3	100
8 <i>Daglige indkøb:</i>					
Svarperson: kvinde	8	54	33	5	100
Svarperson: mand	12	44	39	5	100
9 <i>Indendørs reparationer:</i>					
Svarperson: kvinde	70	8	21	1	100
	Svarperson: mand	80	3	16	100

Anm.: Antal svarpersoner: 1.865. Spørgsmålet lød: Hvem udfører normalt følgende opgaver?

¹ Andet omfatter svarene: børn/børn, voksne og børn i fællesskab/på skift samt hele familien.

Kilde: Hjorth Andersen, Bjarne: Børnefamiliernes dagligdag. København 1991. (Socialforskningsinstituttets rapport 1991:6).

Translation – Heading, Column 1-4: task performed by; 1: man; 2: woman; 3: shared/by turn; 4: other¹; 5: total.

Front Column, 1: evening meal; 2: respondent; woman; 3: respondent: man; 4: dish washing; 5: clothes washing; 6: cleaning; 7: care of 0-2 years old children; 8: daily shopping; 9: indoor repairs.

Note: Number of respondents: 1,865. Representative sample of couples with at least one child aged 0-14 years. Respondents were asked who normally performs the selected tasks in the family.

¹ Child/children, shared by adult and child or by turn, or by family together.

Tabel 4.17

5

Sundhed

5 Sundhed

Nr.	FIGURER	Side	Nr.	TABELLER	Side
5.1.	Middellevetiden for mænd og kvinder på forskellige alderstrin. 1900-1989	60	5.1.	Middellevetiden på forskellige alderstrin. 1901-1989	74
5.2.	Udviklingen i dødsårsagerne blandt mænd. 1931-1989. Indeks, 1931 = 100. Aldersstandardiseret	61	5.2.	Spædbørnsdødeligheden. 1921-1989. Årligt gennemsnit pr. 1.000 levendefødte børn.....	74
5.3.	Udviklingen i dødsårsagerne blandt kvinder. 1931-1989. Indeks, 1931 = 100. Aldersstandardiseret	62	5.3.	Indeks for dødeligheden i forskellige aldersgrupper. 1931-1989.....	75
5.4.	Dødeligheden blandt mænd og kvinder i forskellige stillingsgrupper. 1970-1980. Indeks, alle i erhverv = 100. Aldersstandardiseret	63	5.4.	Udviklingen i dødsårsager blandt mænd. 1931-1989.....	75
5.5.	Procentandel af forskellige aldersgrupper der har langvarige helbredsproblemer. 1987 og 1991	64	5.5.	Udviklingen i dødsårsager blandt kvinder. 1931-1989	76
5.6.	Procentandel af mænd og kvinder der har bestemte former for fysisk ubehag. 1991	65	5.6.	Dødkvotienter for udvalgte dødsårsager efter alder. 1989	76
5.7.	Procentandel af mænd og kvinder der har bestemte former for psykisk ubehag. 1991	66	5.7.	Nyopstæde kræfttilfælde blandt mænd. 1943-1987	77
5.8.	Procentandel af mænd og kvinder der har problemer med sanser og funktioner. 1991	68	5.8.	Nyopstæde kræfttilfælde blandt kvinder. 1943-1987	77
5.9.	Procentandel af forskellige aldersgrupper der har taget sove-/nervemedicin inden for den sidste måned. 1990.....	68	5.9.	Indeks for dødelighed blandt mænd i forskellige stillingsgrupper. 1970-1980.....	78
5.10.	Procentandel der er rygere. 1970-1991		5.10.	Indeks for dødelighed blandt kvinder i forskellige stillingsgrupper. 1970-1980.....	79
5.11.	Procentandel der drikker 5 eller flere genstande på en tilfældig hverdag. 1977, 1985 og 1990	69	5.11.	Procentandel af mænd og kvinder i forskellige aldersgrupper der har en langvarig sygdom o.l. 1987 og 1991	79
5.12.	Kvindernes kostindtagelse i forhold til mænd. 1985.....	70	5.12.	Procentandel af mænd og kvinder i forskellige stillingsgrupper der har en langvarig sygdom o.l. 1987 og 1991	80
5.13.	Sundhedsadfærd blandt mænd og kvinder i 1990	71	5.13.	Procentandel af mænd og kvinder der er generet af bestemte former for fysisk ubehag. 1991	81
			5.14.	Procentandel i forskellige aldersgrupper der er generet af bestemte former for fysisk ubehag. 1991	81
			5.15.	Procentandel i forskellige stillingsgrupper der er generet af bestemte former for fysisk ubehag. 1991	82
			5.16.	Procentandel af mænd og kvinder der angiver at være generet af bestemte former for psykisk ubehag. 1991	82
			5.17.	Procentandel i forskellige aldersgrupper der angiver at være generet af bestemte former for psykisk ubehag. 1991	83
			5.18.	Procentandel i forskellige stillingsgrupper der angiver at være generet af bestemte former for psykisk ubehag. 1991	83
			5.19.	Procentandel af mænd og kvinder der har besvær med bestemte sanser og funktioner. 1987 og 1991.....	84
			5.20.	Procentandel i forskellige aldersgrupper der har besvær med bestemte sanser og funktioner. 1991.....	85
			5.21.	Procentandel i forskellige stillingsgrupper der har besvær med bestemte sanser og funktioner. 1991.....	86
			5.22.	Befolknigen i forskellige aldersgrupper fordelt efter, hvor mange tænder de har tilbage. 1991.....	87
			5.23.	Befolknigen i forskellige stillingsgrupper fordelt efter, hvor mange tænder de har tilbage. 1991.....	87
			5.24.	Procentandel af mænd og kvinder i forskellige aldersgrupper der har været i	

kontakt med læge inden for 3 måneder. 1987 og 1991	88
5.25. Procentandel af mænd og kvinder i forskellige stillingsgrupper der har været i kontakt med læge inden for 3 måneder. 1987 og 1991	89
5.26. Procentandel af mænd og kvinder i forskellige aldersgrupper der har gjort brug af tandlæge og andre behandlere inden for 3 måneder. 1991	90
5.27. Procentandel af mænd og kvinder i forskellige stillingsgrupper der har gjort brug af tandlæge og andre behandlere inden for 3 måneder. 1991	91
5.28. Procentandel af mænd og kvinder der har taget bestemte former for medicin inden for 14 dage. 1987	92
5.29. Procentandel i forskellige aldersgrupper der har taget sove- og/eller nervemedler inden for 14 dage. 1987	92
5.30. Procentandel der har brugt sove-/nervemedicin inden for den sidste måned. 1990	93
5.31. Procentandel der er tobaksrygere. 1970-1991	93
5.32. Procentandel i forskellige aldersgrupper der ryger tobak dagligt. 1991	94
5.33. Alkoholforbrug blandt mænd og kvinder på en hverdag i 1977, 1985 og 1990	94
5.34. Konsum af nogle vigtige næringsmidler. 1961-1989	95
5.35. Kostsammensætningen blandt mænd og kvinder. 1985	95
5.36. Procentandel mænd og kvinder der nævner forskellige former for sundhedsadfærd. 1991	96
5.37. Antal sundhedsadfærdsaktiviteter blandt mænd og kvinder i forskellige aldersgrupper. 1991	97

Indledning

I beskrivelser af levevilkår indtager helbredsforholdene en central placering. Det skyldes dels, at et godt helbred af mange betragtes som det egentlige mål på et godt liv, dels at helbredet har stor indflydelse på de øvrige levevilkår, fx arbejdsevnen, indtjeningsmulighederne, fritidsanvendelsen mv. I de senere årtier har der været en stigende interesse for at efterforske sammenhænge mellem helbredsforhold og levevilkår. Der er tale om at undersøge både årsager til og konsekvenser af godt eller dårligt helbred, hvor der – i højere grad end tidligere – lægges vægt på de sociale påvirkninger.

I daglig tale volder det ingen vanskeligheder at anvende begreber som "et godt helbred". Det, der forstås ved et godt helbred, stemmer imidlertid ikke altid overens med de lægelige definitioner. Det er heller ikke altid præcist nok, når man ønsker at sammenligne forskellige befolkningsgruppers helbredsforhold. Vanskelighederne med at definere og måle sundhed eller "godt helbred" hænger også sammen med, at sundhedstilstanden og sygdomsmønstret ændrer sig betydeligt med tiden. Dette medfører, at de krav, der almindeligvis stilles til sundhed eller "et godt helbred", ændres. Desuden præges sygdomsopfattelsen af, hvilke behandlingsmuligheder der findes. Endelig må man være opmærksom på, at sygdomsopfattelsen kan være forskellig i forskellige befolkningsgrupper.

Ifølge WHO's (Verdenssundhedsorganisationens) sundhedsdefinition bør sundhed ikke blot opfattes som travær af sygdom og gener, men som en tilstand af fysisk, psykisk og socialt velbefindende. Det, der udtrykkes med denne definition, er en ønskelig tilstand, og det afhænger af det omgivende samfund, hvad der konkret skal forstås ved såvel fysisk, psykisk som socialt velbefindende. De lægelige definitioner, der gennem tiderne har været anvendt til måling af sundhed, har derimod hovedsagelig sightet på at måle travær af sygdom.

De anvendte mål for sundhed er ofte udviklet til forskellige formål og er derfor ikke lige velegnede som mere generelt mål for sundheden. Der er således stor forskel på de sundhedsmål, der danner grundlag for sygdomsbehandling, de mål, der anvendes til foranstaltninger mod sygdom, og de mål, der er udviklet med henblik på at belyse den enkeltes funktionsevne eller velbefindende i relation til det omgivende samfund.

Dette kapitel indeholder først en omtale af dødeligheden, hvor der er lagt stor vægt på

5 Sundhed

de forskellige dødsårsager. Befolkningens sundhedstilstand er belyst gennem resultater fra interviewundersøgelser. Det drejer sig bl.a. om, hvorvidt man er plaget af forskellige former for langvarig sygdom, fysisk og psykisk ubehag, samt om man har problemer med nogle vigtige funktioner, fx problemer med førlighed, syns- og høresanser mv. Herefter følger en omtale af befolkningens kontakt med sundhedssystemet, samt af medicinforbrug, alkoholforbrug, rygning og kostsmensætning. Endelig vises nogle resultater fra undersøgelser om sundhedsadfærd i form af handlinger, mennesker udfører for at bevare eller forbedre deres egen sundhed.

En række oplysninger, der findes i andre kapitler, kunne med god ret være placeret i dette kapitel. Det drejer sig om oplysninger om sygefravær og arbejdsmiljø i kapitel 7, oplysninger om ulykkesforekomster i kapitel 12 samt om ældres helbredsforhold i kapitel 15.

Middellevetiden er stigende

Dødelighedsoplysninger er meget centrale for vurderingen af sundhedsudviklingen, men de kan kun indirekte sige noget om befolkningens sundhed. Dødeligheden er blot "toppen af isbjerget", idet man kun ser på den del af sygdommene og ulykkerne, der får en dødelig udgang. Der er imidlertid en lang tradition for at anvende dødelighedsoplysninger, idet man siden forrige århundrede har registreret alle dødsfald gennem dødsattester, kirkebøger og folkeregistre.

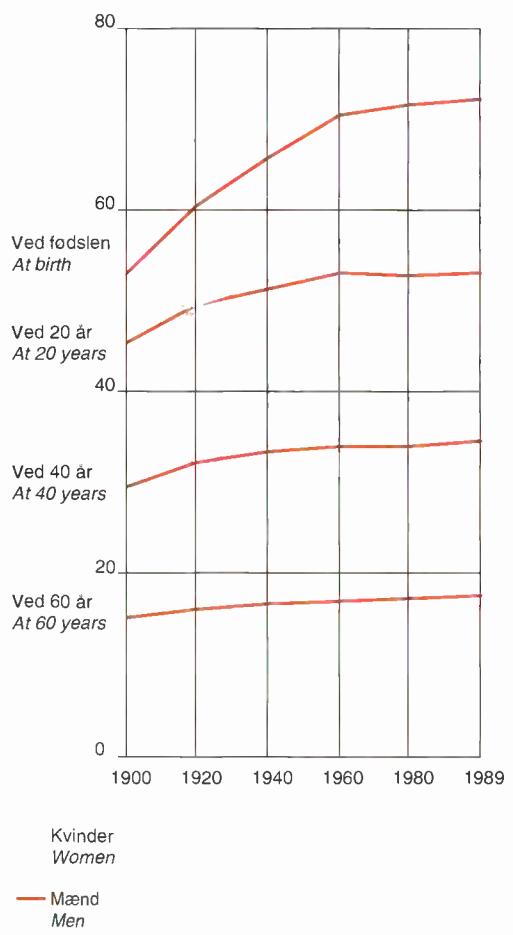
Et samlet mål for dødeligheden har man i middellevetiden, der udtrykker det antal år, som personer på forskellige alderstrin i gennemsnit har tilbage at leve i. Middellevetiden beregnes ud fra dødelighedserfaringerne på forskellige tidspunkter. Det er vigtigt at være opmærksom på, at der er tale om beregnede størrelser, som ændres i takt med, at dødeligheden i forskellige aldersgrupper ændres.

Som det fremgår af figur 5.1 har middellevetiden i Danmark været stigende i dette århundrede især for kvinderne vedkommen. I 1989 påregnes det, at nyfødte piger vil leve i 77,7 år, mens nyfødte drenge kun vil leve i 72,0 år. Ved århundredeskiftet kunne man forvente, at de nyfødte piger ville få en middellevetid på 56,2 år og drenge på 52,9 år. Der har altid været en forskel i middellevetid mellem mænd og kvinder, og den eksisterer i næsten alle lande. I Danmark er denne forskel blevet større siden 1930'erne. I begyndelsen af 1940'erne var kvindernes middellevetid ved fødslen ca. 2 år længere end

mændenes, men i slutningen af 1980'erne var forskellen vokset til knap 6 år. Det er desuden værd at bemærke, at mens middellevetiden for kvinder er vokset i dette århundrede på alle alderstrin, så er der ikke sket nogen nævneværdig ændring af mændenes middellevetid siden 1940'erne, bortset fra middellevetiden ved fødslen.

Figur 5.1.
Middellevetiden for mænd og kvinder på forskellige alderstrin. 1900-1989.
Expectation of life for men and women at selected ages. 1900-1989.

Antal restleveår /Life expectancy (years)

Kilde: Tabel 5.1.

Kvinderne dødelighed er faldet kraftigere end mændenes

Som nævnt varierer den beregnede middellevetid med dødeligheden i de forskellige aldersgrupper. Dødeligheden er specielt faldet kraf-

tigt for de yngre aldersgrupper, og kvindernes dødelighed er faldet kraftigere end mændenes, når man ser bort fra de yngste aldersgrupper. Spædbørnsdødelighed (børn under 1 år) har i løbet af 1980'erne været svagt faldende. (Tabel 5.2).

I slutningen af 1950'erne og begyndelsen af 1960'erne skete der en væsentlig ændring i udviklingen i dødeligheden, idet der kom en opbremsning af faldet eller endog (i nogle perioder) en stigning i dødeligheden, fx blandt de 50-64-årige. (Tabel 5.3). Dette gjorde sig specielt gældende for mændene, men også for en del af kvinderne. Ældre kvinder dødelighed er dog fortsat med at falde. Man kan altså konstatere, at på et tidspunkt, hvor den stigende materielle velstand i samfundet virkelig satte ind (i slutningen af 1950'erne og begyndelsen af 1960'erne), blev faldet i dødeligheden bremset for størstedelen af befolkningen. Dette kan umiddelbart forekomme paradoxalt, fordi en materiel velstandsstigning skulle give bedre muligheder for sygdomsbekæmpelse og dermed en nedsættelse af dødeligheden. For at undersøge dette nærmere vil vi se på dødsårsagerne.

Fortsat fald i hjertesygdomme

Figur 5.2 og 5.3 viser udviklingen i dødeligheden af forskellige dødsårsager i perioden 1931 til 1989. Oplysningerne er aldersstandardiserede (dvs. justeret for ændringer i befolkningens alderssammensætning over tid) og omregnet til indeks for at forbedre sammenligneligheden. For mændenes vedkommende er der nogle markante udviklingstræk. Hjertesygdomme har vist en stærk stigning frem til midten af 1970'erne, hvorefter der er sket et fald. Kræftsygdommene har været klart stigende indtil begyndelsen af 1980'erne, hvorefter stigningen har været moderat. Dødelighed på grund af ulykker, selvmord osv. har været svingende i løbet af de sidste 60 år. I 1989 var det på samme niveau som i 1931. Øvrige dødsårsager har været faldende, men med lidt forskellig udvikling. Dødsfald som følge af tuberkulose og infektionssygdomme samt sygdomme i åndedrætsorganer faldt stærkt frem til midten af 1950'erne, og tuberkulose og infektionssygdomme forekommer nu sjældent som dødsårsager. Dødsfald som følge af apopleksi samt sygdomme i fordøjelses-, urin- og kønsorganer har været støt faldende i hele perioden. For en række af de dødsårsager, der har været faldende, kan man imidlertid i visse perioder se en mindre stigning siden midten af 1950'erne, fx for sygdomme i åndedrætsorganerne.

Figur 5.2.

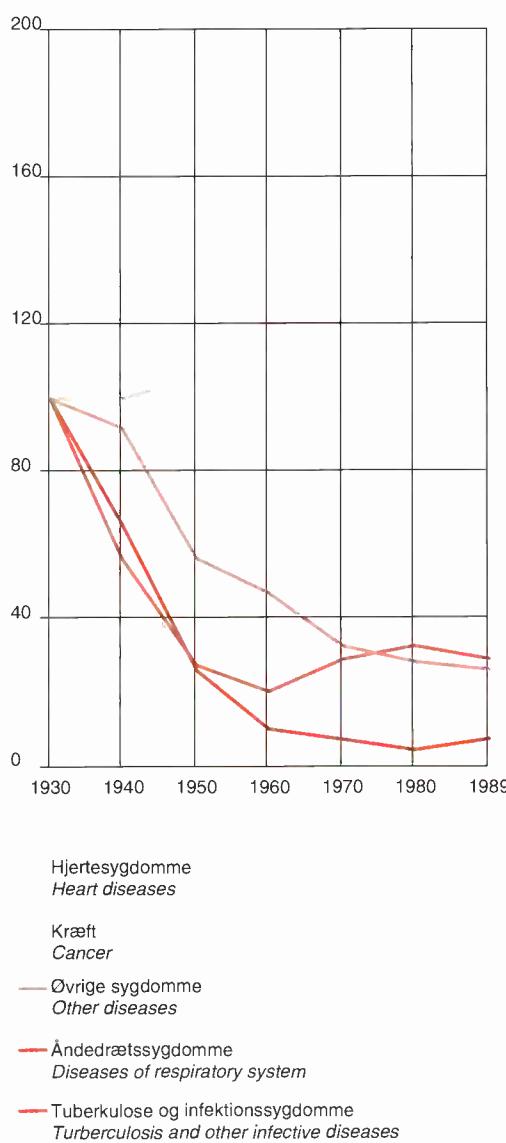
Udviklingen i dødsårsagerne blandt mænd.

1931-1989. 1931=100. Aldersstandardiseret.

Changes in selected causes of death among

men. 1931-1989. Index numbers, 1931=100.

Age standardized.

Kilde: Tabel 5.4.

For kvindernes vedkommende har udviklingen i dødsårsagerne været lidt anderledes, specielt hvad angår hjertesygdomme og kræft. Man ser en stigning i dødelighed på grund af hjertesygdomme frem til omkring 1950, hvorefter der er sket et markant fald. Kræft har været nogenlunde uændret som

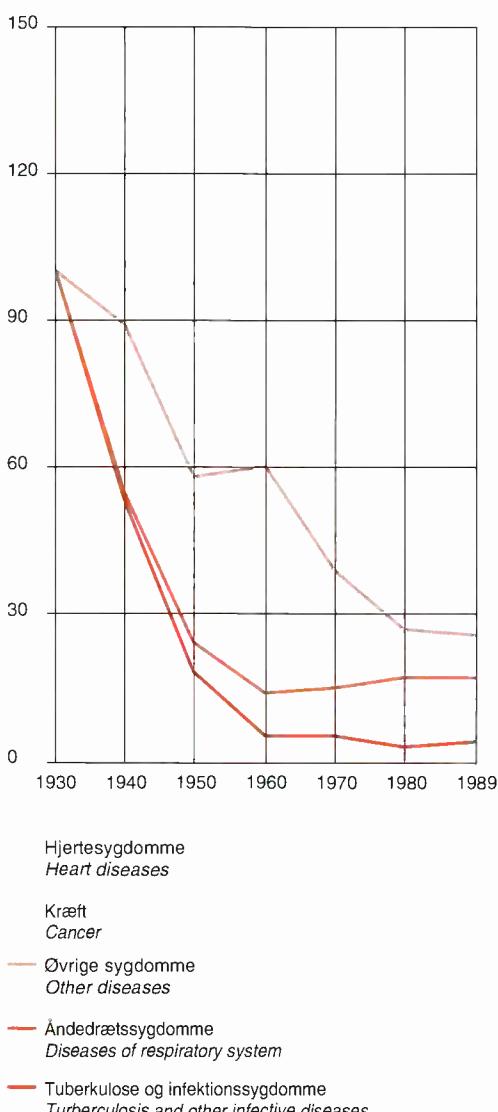
5 Sundhed

Figur 5.3.

Udviklingen i dødsårsagerne blandt kvinder. 1931-1989. 1931=100.

Aldersstandardiseret.

Changes in selected causes of death among women. 1931-1989. Index numbers, 1931=100. Age standardized.

Kilde: Tabel 5.5.

dødsårsag i perioden. Den faldt svagt indtil 1970'erne, hvorefter der i 1980'erne igen er en svag stigning. Dødsfald som følge af ulykker og selvmord har i hele perioden været svingende, men noget over niveauet i 1931. Ligesom det var tilfældet for mændene, er fal-

det i sygdomme i åndedrætsorganerne som dødsårsag ophørte i midten af 1950'erne, og der har været en svagt stigende tendens indtil slutningen af 1980'erne.

Når kvinderne har haft en anden udvikling i den samlede dødelighed end mændene, skyldes det primært, at dødsfald hos kvinder som følge af kræft har været stort set uændret, og at hjertesygdomme toppede allerede omkring 1950 og derefter har været faldende som dødsårsag.

Alderen er naturligvis en central faktor, når man ser på dødeligheden, fordi dødeligheden stiger kraftigt med alderen. I alle aldersgrupper er dødeligheden højere blandt mænd end blandt kvinder. Desuden er der stor forskel på dødsårsagerne i de forskellige aldersgrupper. (Tabel 5.6). Ulykker/selvmord er en dominerende dødsårsag blandt de unge og helt op til 40-års alderen. For både mænd og kvinder spiller hjertesygdomme en stigende rolle med alderen.

Der findes en sammenhæng mellem stillingsgruppe og dødelighed. Denne problemstilling skal bl.a. ses i lyset af de sidste mange års omfattende arbejdsmiljødebat. Det er således nærliggende at kæde forskelle i dødelighed mellem forskellige stillingsgrupper sammen med arbejdsforholdene.

Indtil videre er der kun gennemført to større undersøgelser i Danmark, der belyser sammenhængen mellem dødelighed og stilling blandt de erhvervsaktive. I den sidste af disse undersøgelser har man fulgt alle personer, der i 1970 var i alderen 20-64 år, og registreret deres dødelighed i perioden 1970-1980. Herefter har man opdelt personerne efter deres erhverv på begyndelsestidspunktet i 1970 og udregnet et dødelighedsindeks, der korrigerer for den forskellige alderssammensætning i de forskellige erhvervsgrupper. Svagheden ved undersøgelsen er specielt, at man ikke har kunnet tage højde for, at personerne måske har skiftet erhverv i perioden 1970-1980. Det er dog usikkert, hvor stor betydning dette har for undersøgelsens resultater.

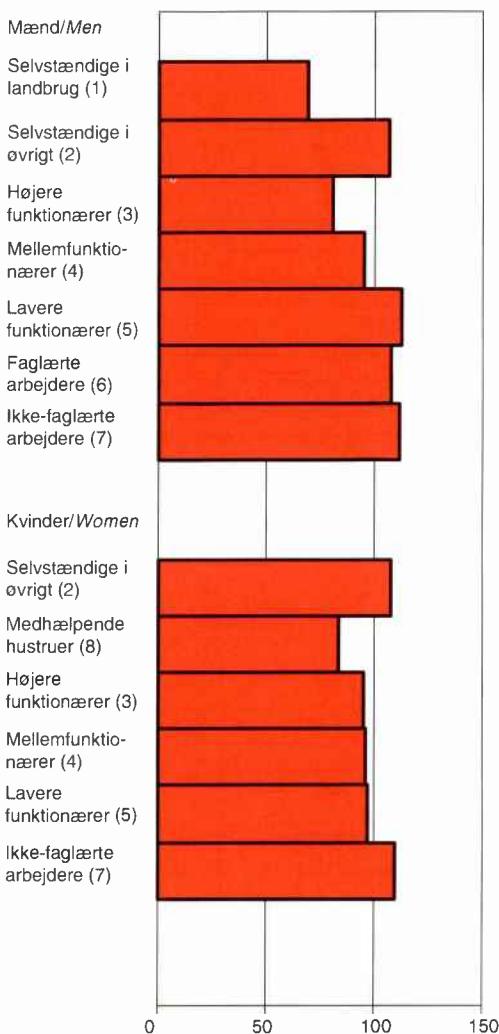
Figur 5.4 viser den samlede dødelighed for mænd og kvinder i forskellige stillingsgrupper. Der er tale om betydeligt større variationer blandt mændene end blandt kvinderne. For mændenes vedkommende har de selvstændige i landbrug og de fleste funktionærgrupper en underdødelighed (dvs. en dødelighed, der ligger under gennemsnittet), mens de selvstændige i byerhverv, de faglærte og ikke mindst de ikke-faglærte arbejdere har en overdødelighed.

Figur 5.4.

Dødeligheden blandt mænd og kvinder i forskellige stillingsgrupper. 1970-1980. Indeks, alle erhverv = 100.

Mortality among men and women, by selected employment status groups. 1970-1980. Index numbers, all economically active = 100.

Indeks, alle mænd i erhverv = 100,
alle kvinder i erhverv = 100

- (1) Self-employed in agriculture
- (2) Self-employed in other industries
- (3) Salaried employees in upper levels
- (4) Salaried employees in intermediate levels
- (5) Salaried employees in lower levels
- (6) Skilled manual workers
- (7) Unskilled manual workers
- (8) Assisting spouses

Kilde: Tabel 5.9. og 5.10.

For kvindernes vedkommende finder man stort set det samme mønster med en underdødelighed blandt medhjælpende ægtefæller og funktionærer og en overdødelighed blandt selvstændige og arbejdere.

I undersøgelsen har man også opdelt dødeligheden på dødsårsager. For mændenes vedkommende gælder det, at selvstændige og funktionærer set i forhold til den samlede dødelighed relativt ofte dør af hjertesygdomme. Faglære arbejdere dør relativt ofte af kræft, mens ikke-faglære relativt ofte dør af ulykker. For kvindernes vedkommende gælder det, at selvstændige og funktionærer har en overdødelighed på grund af ulykker, mens medhjælpende ægtefæller og ikke-faglære arbejdere relativt ofte dør af hjertesygdomme.

Hver tredje voksen har langvarige helbredsproblemer

Sygdom kan dække over mange ting, lige fra almindelig utilpashed til mere alvorlige sygdomme, der kræver hospitalsindlæggelse. I dette afsnit vil vi beskæftige os med dem, der lider af langvarige helbredsproblemer.

I januar 1991 var der ca. 253.000 personer i alderen 18-66 år, der modtog førtidspension, hvilket svarer til godt 7 pct. af alle i denne aldersgruppe. Tildeling af førtidspension er knyttet til erhvervsevne, hvilket vil sige, at de fysiske, psykiske eller sociale forhold skal være så alvorlige, at man har svært ved at få erhvervsarbejde. Således modtog ca. 3/5 førtidspensionister i januar 1991 højeste eller mellemste førtidspension, svarende til henholdsvis 100 pct. og 67 pct. uarbejdsdygtighed. Af samtlige førtidspensionister er ca. 60 pct. i alderen 55-66 år. Tre ud af fem førtidspensionister er kvinder.

I en undersøgelse vedrørende invaliditet og erhverv, der er offentliggjort i 1992, er foretaget analyser af invaliditet blandt de 18-59-årige, der modtog højeste og mellemste helbredsbetegnet førtidspension i perioden 1983-1986. Af materiale fra undersøgelsen fremgår, at invaliditeten er høj blandt arbejderne, specielt de ikke-faglære. Blandt de ikke-faglære forekom der ca. 60 pct. flere invaliditeter end i gennemsnitsbefolkningen. For faglære var det ca. 10 pct. flere end i gennemsnitsbefolkningen. Til gengæld havde de mandlige funktionærer ca. 40 pct. og de mandlige selvstændige ca. 5 pct. færre invaliditeter end gennemsnitsbefolkningen. Blandt kvinder er de tilsvarende tal ca. 30 pct. færre (funktionærer) og ca. 25 pct. færre (selvstændige) set i forhold til gennemsnitsbefolkningen.

5 Sundhed

Der er dog mange, der har langvarige helbredsproblemer eller kroniske lidelser, som ikke får førtidspension, og som har erhvervsarbejde.

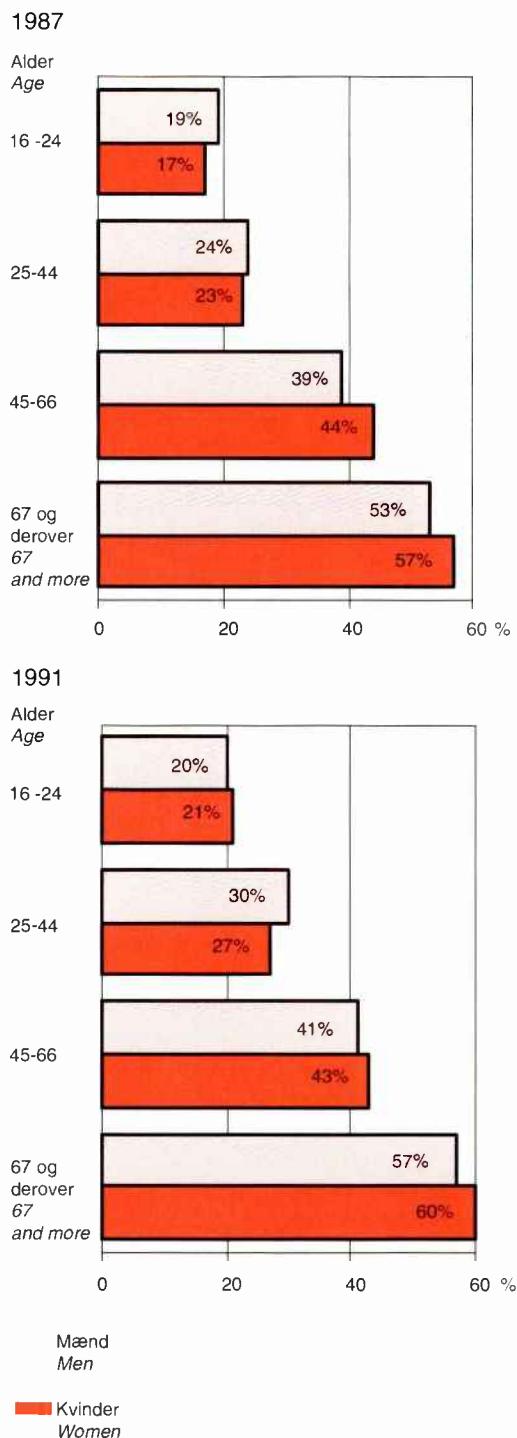
I Levekårsundersøgelserne fra 1976 og 1986 angav ca. 30 pct. af de 30-69-årige, at de havde problemer af varig karakter med deres helbred eller fælighed. Lignende resultater viser undersøgelser fra 1987 og 1991 på beslægtede, men ikke helt identiske spørsmål. I 1987 angav 32 pct. af befolkningen fra 16 år og derover, at de havde en langvarig sygdom, handicap eller langvarig lidelse. I 1991 var det 36 pct., hvilket – set i forhold til 1986 – kan betragtes som en signifikant forskel.

Figur 5.5 viser, at de ældre hyppigere har langvarige sygdomme eller helbredsproblemer end de yngre, hvilket man også skulle forvente, men selv blandt de 16-24-årige har ca. 20 pct. i 1991 en langvarig sygdom eller lignende. Figuren viser endvidere, at der ikke er forskel på mænd og kvinder i denne henseende. Frekvensen af langvarige helbredsproblemer blandt de erhvervsaktive er lidt højere blandt mændene end blandt kvinderne, specielt for ikke-faglærte og for højere funktionsnærer. I alt angiver 30 pct. af mændene og 25 pct. af kvinderne i arbejdsskolen (1991), at de har langvarige helbredsproblemer.

Mange mennesker oplever perioder med langvarigt sygefravær. Sidst i 1980'erne sygemeldtes hvert år omkring 80.000 lønmodtagere fra deres arbejde i en periode på mindst 13 uger på grund af sygdom mv. I en undersøgelse af det langvarige sygefravær i 1988 fandt man, at den hyppigste årsag til langvarigt sygefravær (40 pct.) er problemer i bevægeapparatet, dvs. sygdomme i led, muskler og knogler. Ulykker tæller for 13 pct. af sygemeldingerne, hvoraf de 5 procentpoint skyldes arbejdsulykker. Langvarigt sygefravær er hyppigere blandt kvinder end blandt mænd og er lidt hyppigere blandt aldersgrupper over 40 år end blandt yngre. Endvidere forekommer langvarigt sygefravær i større grad blandt ikke-faglærte arbejdere end blandt funktionsnærer. Undersøgelser på grundlag af Danmarks Statistiksygedagspenge- og pensionsregistre vedrørende dem, der havde langvarig sygdom i 1984, viser, at ved slutningen af 1988 var ca. 40 pct. gået på helbredsbetinget førtidspension.

Figur 5.5.
Procentandel af forskellige aldersgrupper der har langvarige helbredsproblemer. 1987 og 1991.

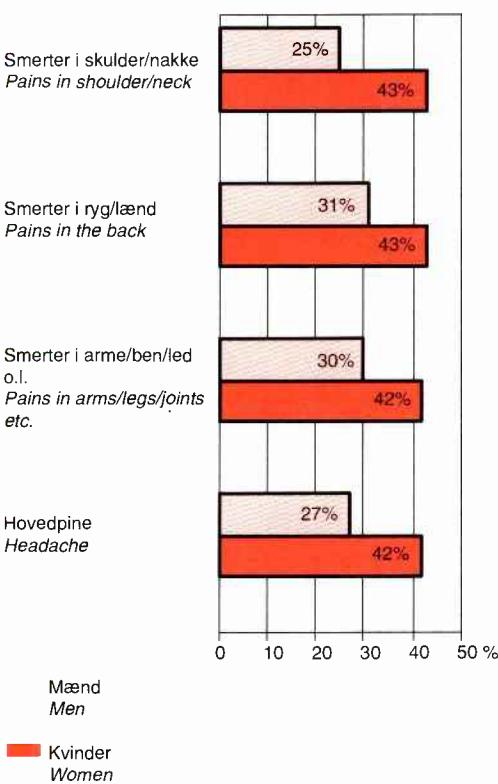
Percentage of men and women having permanent health troubles, by selected age groups. 1987 and 1991.

Kilde: Tabel 5.11.

Figur 5.6.

Procentandel af mænd og kvinder der har følgende former for fysisk ubehag. 1991.
Percentage of men and women inconvenienced by specified health problems. 1991.

Kilde: Tabel 5.13.

Hver tredje voksen har fysiske gener i hverdagen

I det daglige er der en del mennesker, der oplever gener i form af fx smerter i muskler og led eller hovedpine. Det kan være symptomer på forkerte arbejdsstillinger, eller langvarige sygdomme, fx gigt. Men det kan også være helt harmløse ting, som rammer de fleste mennesker nu og da. I en repræsentativ undersøgelse af befolkningen i 1991 fandt man, at ca. hver tredje voksen på 16 år og derover inden for en 14 dages periode havde oplevet gener som smerter i skulder og nakke, smerter i ryg og lænd, smerter i arme/ben/led o.l., hovedpine eller forkølelse o.l. Figur 5.6 viser, at kvinder i større omfang end mænd var plaget af disse former for ubehag. Specielt smerter i arme, ben og led viser en stigende tendens med alder. (Tabel 5.14).

Psykisk ubehag rammer specielt kvinderne

De forskellige former for psykisk ubehag såsom træthed, nervøsitet, angst, søvnproblemer, dårligt humør osv. er former for ubehag, som kan have sin årsag i mange forskellige forhold. Eksempelvis stressende arbejde, personlige og økonomiske problemer, usikkerhed over for fremtiden osv.

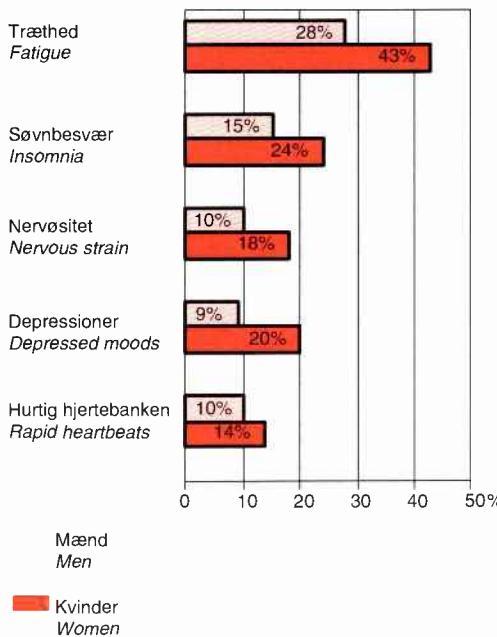
I ovennævnte undersøgelse af befolkningen i 1991 blev interviewpersonerne spurgt, om de inden for de sidste 14 dage havde været generet af:

- Træthed.
- Søvnbesvær, søvnproblemer.
- Ængstelse, nervøsitet, uro og angst.
- Nedtrykshed, depression, at være ulykkelig.
- Hurtig hjertebanken.

Der var 36 pct. af den voksne befolkning, der angav at være generet af træthed, og 20 pct. af søvnproblemer, mens 14 pct. angav at være generet af nervøsitet mv. og depressioner o.l., og 12 pct., der angav at have hurtig hjertebanken. Som det fremgår af figur 5.7, giver kvinderne oftere udtryk for disse former

Figur 5.7.

Procentandel af mænd og kvinder der har følgende former for psykisk ubehag. 1991.
Percentage of men and women suffering from specified health problems. 1991.

Kilde: Tabel 5.16.

5 Sundhed

for psykisk ubehag end mændene. Det viser sig endvidere, at yngre mennesker hyppigere angiver at være generet af depressioner o.l. end ældre, mens ældre i større omfang end andre angiver, at de har søvnproblemer. (Tabel 5.17). Blandt personer i arbejdsstyrken er det de faglærte, der i mindst omfang angiver psykiske problemer. (Tabel 5.18).

Funktionsdygtighed i dagligdagen er ikke alene et problem for ældre

Helbredsforhold er i høj grad et spørgsmål om at kunne fungere i det daglige. Det er således vigtigt at kunne se og høre og have sin fulde færdighed, ellers bliver man afskåret fra at deltage i en række aktiviteter eller bliver afhængig af andres hjælp.

Funktionsdygtighed er noget, der aftager med alderen. Der er i vidt omfang tale om naturlige processer, hvor sanser og bevægelighed bliver dårligere med alderen. Der er dog mange forhold, som kan forstærke disse processer, fx belastende arbejdsforhold.

I den danske helbreds- og sygelighedsundersøgelse fra 1987 spurgte man interviewpersonerne, om de havde besvær med følgende funktioner:

- Læse en almindelig avistekst (evt. med briller).
- Høre, hvad der bliver sagt under en normal samtale mellem 3 eller flere personer (evt. med høreapparat).
- Tale (interviewerens vurdering).
- Løbe 100 meter.
- Gå 400 meter uden at hvile.
- Gå op eller ned ad en trappe fra en etage til en anden uden at hvile.
- Bære 5 kg (fx indkøbsposer).
- Tygge eller bide i hårde madvarer (fx æbler).

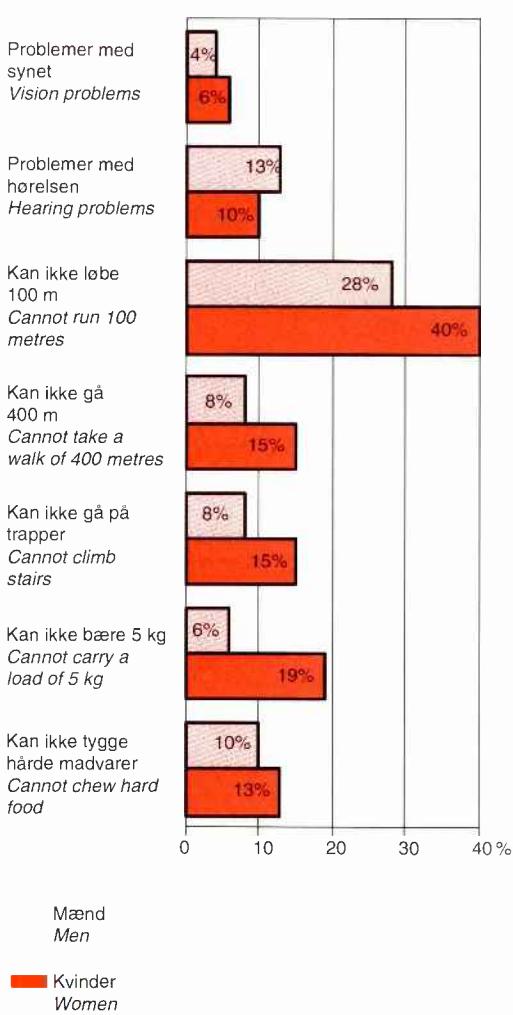
Der var hyppigst problemer med at løbe 100 meter, som en tredjedel havde besvær med. 11-12 pct. havde problemer med henholdsvis hørelsen, at gå på trapper, at bære 5 kg og at tygge hårde madvarer. Kun 5 pct. havde problemer med synet, og næsten ingen havde taleproblemer. I 1991 gentog man spørgsmålene i en anden undersøgelse med tilsvarende resultater.

Ovennævnte funktionsproblemer er helt overvejende aldersbestemt. Der er 16 pct. af de 16-24-årige i 1991, der har et eller flere af disse problemer mod 90 pct. af personer over 64 år. (Tabel 5.20). Som det fremgår af figur 5.8, har kvinderne gennemgående hyppigere funktionsproblemer end mændene, bortset fra at mændene hyppigere har problemer med hørelsen.

Figur 5.8.

Procentandel af mænd og kvinder der har problemer med sanser og funktioner. 1991.

Percentage of men and women having specified problems. 1991.

Kilde: Tabel 5.19.

Næsten alle under 45 år har de fleste af deres egne tænder tilbage

Et af de områder af sundhedsforholdene, hvor der er sket størst ændringer, er befolkningens tandtilstand. Tidligere var det almindeligt, at folk havde gebis, og dette er stadig tilfældet for halvdelen af befolkningen på 65 år og der-

over. (Tabel 5.22). Næsten samtlige 16-44-årige har derimod 20 eller flere af deres egne tænder tilbage.

En væsentlig grund til befolkningens forbedrede tandtilstand er ifølge Sundhedsstyrelsen den udbyggede skoletandpleje og det pædagogiske arbejde, der foregår i skolerne og daginstitutionerne for at lære børnene at børste deres tænder grundigt.

Blandt de erhvervsaktive viser det sig, at funktionærer og faglærte arbejdere har bedre tandtilstand end selvstændige i landbrug og ikke-faglærte arbejdere. (Tabel 5.23). Dette gælder i øvrigt uanset hvilke aldersgrupper man betragter.

To femtedele har haft lægekontakt inden for 3 måneder

Lægekontakt i forbindelse med egne helbredsforhold – og ikke fx børns sygdom – er et hyppigt fænomen i Danmark. I en repræsentativ undersøgelse af den voksne befolkning på 16 år og derover foretaget i 1991 oplyste 41 pct., at de inden for de sidste 3 måneder har haft kontakt med læge omkring deres helbredsforhold. Dette tal er højere, specielt for kvinderne, end i en lignende undersøgelse fra 1987. (Tabel 5.24).

Over halvdelen af befolkningen på 65 år og derover har haft kontakt med læge mod lidt over hver tredje af de 25-44-årige. Kvinder har i alle aldersgrupper hyppigere kontakt med læge end mænd.

Når man betragter lægekontakt i forskellige stillingsgrupper, er kønsforskelle også markante. (Tabel 5.25). Eksempelvis har 28 pct. af mandlige mellemfunktionærer i 1991 haft lægekontakt inden for 3 måneder mod 44 pct. af kvindelige mellemfunktionærer. Inden for hvert køn findes til gengæld ingen markante forskelle mellem stillingsgrupperne. I 1987 var der næsten ingen forskel.

Ifølge 1991-undersøgelsen er lægekontakt inden for de sidste 3 måneder lavest blandt selvstændige og højest blandt pensionister og øvrige uden for erhverv.

Hvad angår brug af tandlæge og andre behandlerne inden for 3 måneder er kønsforskellene ikke store. (Tabel 5.26). 36 pct. af henholdsvis mænd og kvinder har gjort brug af tandlæge. Procenten er lavest (under 20 pct.) blandt de 65-årige og derover.

Brug af kiropraktor er stort set ens for begge køn (ca. 3 pct.). I alt 5 pct. af kvinderne og 4 pct. af mændene har gjort brug af fysioterapeut inden for 3 måneder. Her findes en stigende tendens med alderen.

Alternative behandlerne, dvs. behandlerne uden for det almindelige sundhedsvæsen, anvendes af 5 pct. af kvinderne og 2 pct. af mændene.

Medicinforbruget stiger med alderen

Halvdelen af den voksne danske befolkning bruger medicin inden for en 14 dages periode. Det viser resultaterne fra den danske helbreds- og sygelighedsundersøgelse fra 1987, hvor man spurte om medicinforbruget. I dette tal indgår dog også hovedpinepiller oganden smertestillende medicin, som 30 pct. havde taget. Der var 5-7 pct., som havde brugt henholdsvis blodtrykssænkende medicin, hostemedicin o.l., sovemedler, nervemedler, afføringsmidler og salve/hudlægemidler inden for en 14 dages periode. I alt 7 pct. af mændene og 13 pct. af kvinderne angav, at de havde brugt sove- og/eller nervemedler inden for de sidste 14 dage.

Forbrug af sove- eller nervemedicin er senere belyst i en undersøgelse fra 1990, hvor et repræsentativt udsnit af befolkningen på 16 år og derover blev spurgt, om man nogen sinde har brugt sovepiller/nervepiller, om man brugte dem i går, inden for de sidste 14 dage eller inden for den sidste måned. (Tabel 5.30). 30 pct. af alle (16-årige og derover) angiver, at de på et eller andet tidspunkt har anvendt sovepiller. Lidt færre (22 pct.) angiver, at de på et tidspunkt i deres liv har brugt sovepiller.

I 1990 angiver i alt 39 pct. af befolkningen på 16 år og derover, at de på et eller andet tidspunkt har brugt enten sove- eller nervemedler eller begge dele. 9 pct. af alle angiver, at de har taget sove- eller nervemedicin inden for de sidste 14 dage. Dette gælder 12 pct. af kvinderne og 6 pct. af mændene, hvilket er i overensstemmelse med tallene i 1987-undersøgelsen. (Tabel 5.29).

I begge undersøgelser gælder i øvrigt, at brugerandelen af såvel sovemedler som nervemedler er størst blandt ældre. Ser man fx på forbrug inden for den sidste måned, er der med basis i 1990-undersøgelsen en begrænset brugerandel blandt den yngre befolkning op til 40 år. Blandt 40-59-årige er der mere end dobbelt så stor en andel forbrugere som blandt de yngre, og andelen er allerstørst blandt de 60-årige og derover.

Som det ses af figur 5.9, er forskellen i brugerandelen for mænd i forhold til kvinder særlig stor efter 40-års alderen.

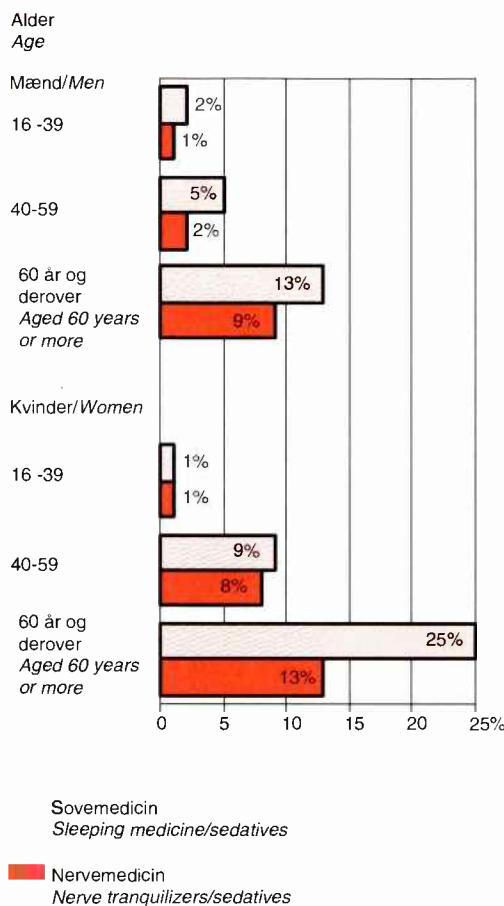
Ifølge de to undersøgelser er forbrug af sove-/nervemedler blandt voksne under 60 år i vid udstrækning udløst af kritiske livsbegiven-

5 Sundhed

Figur 5.9.

Procentandel af forskellige aldersgrupper der har taget sove-/nervemedicin inden for den sidste måned. 1990.

Percentage of men and women in selected age groups having taken sleeping or nerve drugs during the past month. 1990.

Kilde: Tabel 5.30.

heder som fx tab af samlivspartner og tab af arbejdsmuligheder. Disse begivenheder udlöser naturligvis også forbrug blandt de ældre, men dårlige helbredsforhold spiller en større rolle for forbrug blandt dem, der er 60 år og derover.

Andre undersøgelser påviser, at de ældre bruger mere af næsten alle typer medicin med undtagelse af hostemedicin, hovedpinepiller og salve/hudlægemidler. Det skyldes naturligvis, at de ældre har væsentlig flere sygdomme og skavanker, som de bruger medicin for, end de unge.

Tobaksrygning er gået lidt tilbage i 80'erne

Tobaksrygning anses for sundhedsskadelig adfærd. Det kan bl.a. give anledning til lungekræft og kredsløbssygdomme. Det er derfor relevant at se på udviklingen i befolkningens ryggeadfærd, og hvilke befolkningsgrupper der ryger.

Forbruget af tobak har været støt stigende i Danmark siden 1950'erne og frem til midten af 1970'erne. I de sidste 10-15 år har forbruget dog været nogenlunde konstant. Den stigning, der har fundet sted, skyldes hovedsageligt et øget forbrug af cigaretter, mens forbruget af pibetobak, cigarer og cerutter har været faldende.

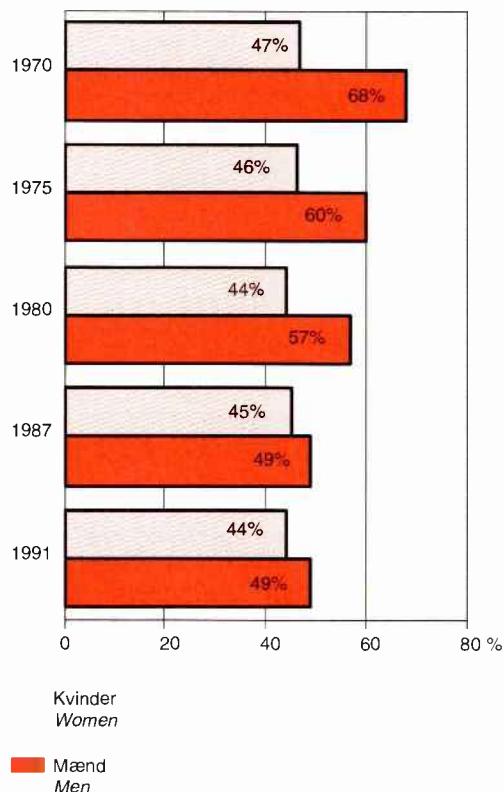
På grundlag af interviewundersøgelser har man opgjort, hvor stor en del af befolkningen der er rygere. Figur 5.10 viser udviklingen i perioden 1970-1991. For mændenes vedkommende har der været tale om en tydelig nedgang i den del, der er rygere, mens den del af

Figur 5.10.

Procentandel der er tobaksrygere.

1970-1991¹.

Percentage of smokers. 1970-1991.

Kilde: Tabel 5.31.

kvinderne, der er rygere, kun er faldet lidt. Når det samlede tobaksforbrug samtidig har været lidt stigende i denne periode, skyldes det, at de, der ryger, gennemsnitligt ryger mere end tidligere.

Mens mændene tidligere røg mere end kvinderne, viser *figur 5.10*, at der nu ikke er nævneværdig forskel. I de yngre aldersgrupper ryger kvinderne endda mere end mændene, mens det omvendte er tilfældet i de ældre aldersgrupper. Generelt set findes den mindste andel rygere blandt de helt unge i alderen 16-19 år og blandt de ældre på 65 år og derover. (Tabel 5.32).

Alkohol bruges af stort set hele befolkningen

Alkohol bruges af næsten hele den voksne befolkning. I en undersøgelse fra 1990 er det kun 2 pct. af de interviewede (16 år og derover), der angiver, at de aldrig har drukket alkohol. I alt 5 pct. angiver, at de har været afholdende inden for det sidste år. Det er fortrinsvis blandt de ældre generationer, at man er afholdende.

I Danmark er alkoholforbruget pr. indbygger en del højere end i de øvrige nordiske lande, men lavere end i de fleste andre europæiske lande. Den megen debat om alkoholforbruget skyldes den stærke stigning, der er sket siden 2. verdenskrig. De seneste år har stigningen i alkoholforbruget været noget lavere end i 1960'erne, samtidig med at forbrugsmønsteret erændret noget. Før 1. verdenskrig var spiritus (brændevin) den dominerende drik, men efter 2. verdenskrig har øllet overtaget denne rolle, og de senere år er forbruget af vin steget kraftigt. Disse ændringer skyldes for en stor dels vedkommende ændrede afgifter.

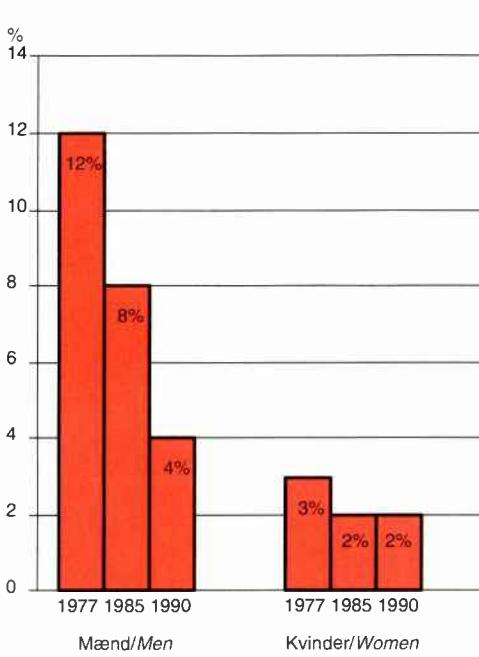
I forskellige interviewundersøgelser har man spurgt befolkningen om deres alkoholforbrug. På denne måde kan man se, hvilke befolkningsgrupper der drikker meget eller lidt. Man må dog regne med en vis usikkerhed i resultaterne fra disse undersøgelser, fordi folk ikke altid er helt ærlige, når man spørger om deres alkoholforbrug.

Der er, som man kunne forvente, stor forskel på hverdagsforbruget og weekendforbruget, fordi størstedelen af de fester og sociale sammenkomster, hvor man drikker alkohol, finder sted i weekenderne. På en gennemsnitshverdag i 1985 var der 63 pct. af den voksne befolkning, der angav, at de slet ikke drak alkohol, mens det kun var 32 pct., der ikke drak i weekenden.

Mens weekendforbruget næppe udgør nogen væsentlig sundhedsrisiko isoleret set, er et højt hverdagsforbrug nok mere alvorligt. *Figur 5.11* viser alkoholforbrug blandt mænd og kvinder på en tilfældig hverdag (mandag-fredag) i 1977, 1985 og 1990. Især mændenes alkoholforbrug i hverdagen viser en faldende tendens fra 1977 til 1990. Der er sket en vis udåbning mellem kønnene i hverdagsforbruget, som dels kan tilskrives, at færre mænd angiver at have drukket på hverdage, men især at andelen af mænd, der har et forbrug på 5 genstande eller mere på hverdage er faldet fra 1977 til 1990.

Undersøgelserne viser desuden tydeligt, at mændene drikker væsentligt mere end kvinderne i alle aldersgrupper.

Figur 5.11.
Procentandel der drikker 5 eller flere genstande alkohol på en tilfældig hverdag. 1977, 1985 og 1990.
Percentage of men and women having 5 or more drinks on a weekday. 1977, 1985 and 1990.

Kilde: Tabel 5.33.

5 Sundhed

Kostens sammensætning

Igennem de senere år har interessen for og bevidstheden om den daglige kosts indflydelse på sundheden været stærkt stigende. Denne bevidsthed skyldes bl.a., at der er konstateret en sammenhæng mellem hjerte-/kreds-løbssygdomme og det forhold, at vi gennemgående spiser for fed mad. Regeringens forebyggelsesprogram fra 1989 har således bl.a. til formål at reducere befolkningens indtagelse af fedtstoffer og øge indtagelsen af fiber.

På grundlag af den generelle statistik over fødevareforbruget kan man se nogle tydelige ændringer siden 1960'erne. (Tabel 5.34). Der har været en stærk stigning i forbruget af kød samt et fald i forbruget af mælk og kartofler. Ifølge beregninger på forsyningsstatistikken foretaget af Levnedsmiddelstyrelsen er fedtindholdet i den danske kost steget siden midten af 50'erne. I midten af 50'erne udgjorde fedtindholdet 36 pct. af energien, i 1989 udgjorde det 43 pct. Årsagen er den stærke stigning i konsum af animalske produkter, specielt svinekød, og nedgang i konsum af fiberrige grøntsager, fx kartofler, kål og af rugbrød.

Den generelle statistik over fødevareforbruget giver ikke et fyldestgørende billede af fødevareforbruget. For det første indeholder statistikken ikke de privatavlede grøntsager og frugt, og for det andet er det grove gennemsnitstal for hele befolkningen. En nøjere beskrivelse af kostens sammensætning fremgik af en omfattende kostundersøgelse, som blev gennemført af Levnedsmiddelstyrelsen i 1985. I denne undersøgelse blev et udsnit af befolkningen detaljeret udspurgt om deres kostvaner.

Hvis man opgør kostindtagelsen i vægt, viser det sig, at omkring halvdelen af den daglige kost udgøres af drikkevarer, især kaffe. Mejeriprodukter udgør 17-18 pct., frugt og grøntsager udgør 13 pct., brød 8 pct. og kød/fisk 5 pct.

For at få et indtryk af, hvilke forskelle der er i kostvanerne mellem mænd og kvinder, er opstillet figur 5.12. Denne figur viser, hvor meget kvinder dagligt indtager i forhold til mænd af forskellige levnedsmidler. Oplysningerne er korrigteret for, at mænd har et større energiforbrug og indtager mere end kvinder. Figuren viser, at kvinder spiser relativt meget mere frugt og grøntsager end mændene. Mændene spiser til gengæld relativt flere kartofler og drikker mere alkohol, specielt øl.

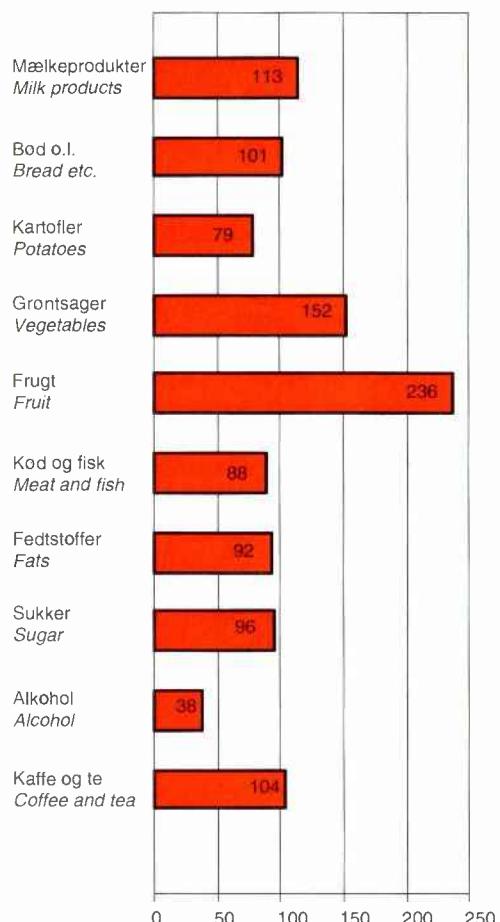
Undersøgelsen fra 1985 viser i øvrigt store sociale forskelle i kostvanerne. Eksempelvis spiser overordnede funktionærer og selvstændige mere frugt, grøntsager og mejeri-

Figur 5.12.

Kvinderne kostindtagelse i forhold til mænd. 1985.

Womens consumption of food in relation to men. 1985.

Indeks, mænd = 100
Index numbers, men = 100

Kilde: Tabel 5.35.

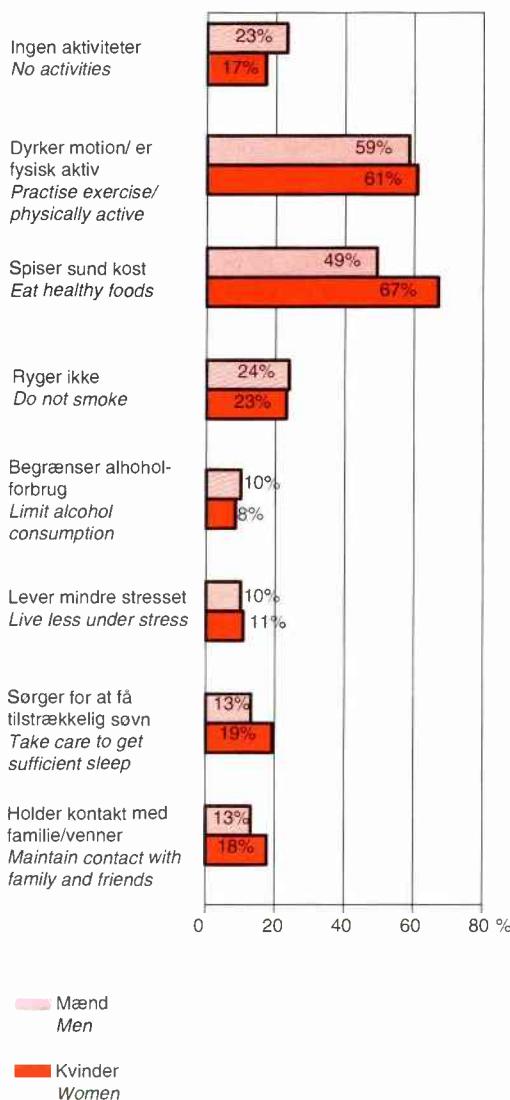
produkter end ikke-faglærede, og desuden drikker de mere alkohol. Til gengæld spiser ikke-faglærede arbejdere relativt flere kartofler og indtager mere sukker og fedtstoffer end overordnede funktionærer.

Sundhedsadfærd

Det sidste aspekt af sundhedsforholdene, vi skal belyse, er sundhedsadfærd i form af de handlinger, mennesker udfører for at forebygge sygdom. I en undersøgelse fra 1990 blev

et repræsentativt udsnit af den voksne befolkning stillet spørgsmålet: "Hvad gør du for at bevare eller forbedre dit helbred?" Blandt en række svarmuligheder er det især to – at dyrke motion/være fysisk aktiv og at spise sund kost – der er hyppigt forekommende. Procentdelen, der svarer positivt på de enkelte aktiviteter, fremgår af figur 5.13.

Figur 5.13.
Sundhedsadfærd blandt mænd og kvinder i 1990.
Preventive health activity among men and women in 1990.

Kilde: Tabel 5.36.

Af figuren ses, at 60 pct. af mænd og kvinder dyrker motion/er fysisk aktive. Hver anden mand og to tredjede af kvinderne oplyser, at de spiser "sund kost". Hver femte foretager sig imidlertid ikke noget for deres helbreds skyld.

Kvinderne er lidt mere aktive end mænd. Desuden er der lidt flere kvinder end mænd, der er aktive på flere områder.

Forskelle i aktivitetsniveauet mellem aldersgrupperne er ikke markant, men der er tendens til, at befolkningen på 65 år og derover er mindre aktiv end de yngre. Det gælder specielt med hensyn til motion o.l. og sund kost. (Tabel 5.37).

Datakilder

Løbende statistik

Størstedelen af den løbende statistik på sundhedsområdet forestås af Sundhedsstyrelsen, som udsender en række tilbagevendende publikationer, opdelt i 4 publikationsserier.

Den løbende statistik om dødsfald publiceres kvartalsvis og årligt (1) af Danmarks Statistik samt i en årlig publikation fra Sundhedsstyrelsen (2). Specielt omkring spædbørnsdødeligheden udgives hvert andet år en publikation (3) fra Sundhedsstyrelsen. Dødsfaldene er desuden belyst historisk i flere publikationer fra Danmarks Statistik og Sundhedsstyrelsen (4).

Sygeligheden er grundigt belyst for den del, der kommer i kontakt med sygehusvæsenet i form af hospitalsindlæggelser. Sundhedsstyrelsen publicerer løbende statistik på dette område i serien Sygehusstatistik, især på grundlag af det landsomfattende landspatientregister. For den psykiatriske del af sygehusvæsenet udgives en særlig statistik (5). Endelig findes der en løbende statistik om forbruget af ydelser i den primære sundhedstjeneste på grundlag af sygesikringsoplysninge (6).

På tandsundhedsområdet publiceres der kun løbende statistik fra børnetandplejeområdet (7).

Endelig udgives der løbende statistik om lægemiddelforbruget (8).

Øvrige datakilder

På sundhedsområdet er der i tidens løb lavet mange enkeltstående undersøgelser. I dette afsnit nævnes nogle få af disse, som er særlig relevante i levevilkårssammenhæng, men der kan henvises til "Ugeskrift for Læger", som omtaler næsten alle sundhedsundersøgelser.

5 Sundhed

Der er indtil nu gennemført to store undersøgelser af sygeligheden i den danske befolkning. Den ene fandt sted i begyndelsen af 1950'erne (9) og den anden i 1986-87 (10).

En undersøgelse om muskel- og skeletsygdom i befolkningen er udført i 1990/91 af Dansk Institut for Klinisk Epidemiologi (DIKE) (11).

I 1989 og 1990 gennemførte Socialforskningsinstituttet en undersøgelse af det langvarige sygefravær (12).

En anden stor undersøgelse af ældre dato er undersøgelsen af fysisk handicappede fra 1961-1962 (13). Undersøgelsen blev gennemført af Socialforskningsinstituttet og havde til formål at belyse omfanget af fysiske handicap i den danske befolkning.

I 1970'erne er der gennemført flere undersøgelser om et bredt spektrum af emner inden for sundhedsområdet. Levekårsundersøgelserne fra 1976 og 1986 foretog en bred kortlægning af sundhedstilstanden i befolkningen (14).

En særlig belysning af de psykisk handicappede er foretaget af Socialforskningsinstituttet i flere undersøgelser (15).

Den primære sundhedstjeneste, hvorunder hører praktiserende læger, sundhedsplejersker og hjemmesygepleje, er blevet undersøgt af Socialforskningsinstituttet i to amtskommuner og én kommune i 1976-1977 og i 1980 (16).

En undersøgelse af sundhedstilstanden i befolkningen omkring Amtssygehuset Glo-

strup har været foretaget gennem mange år (17).

Sygdomsforekomsten i almen praksis er undersøgt i Århus Amt i perioden 1975-1978. Undersøgelsen belyser patienternes henvendelses- og sygdomsmønster (18). Kræftsygdommenes forekomst er velbelyst på grundlag af udgivelser fra Cancerregistret (19).

Specielt omkring dødelighed er der i Danmarks Statistik foretaget undersøgelser af dødeligheden i forskellige erhvervsgrupper siden 1970 (20), og de regionale dødelighedsforstelle er behandlet i to publikationer (21). Arbejdsmiljøinstituttet m.fl. har gennemført en undersøgelse af sygelighed og erhverv (22). I 1992 er offentliggjort resultater fra en undersøgelse af invaliditet og erhverv – førtidspensionering i Danmark 1983-1986. Publikationen er udgivet af Danmarks Statistik, Assurandør-Societetet, Foreningen til Bedømmelse af Personforsikningsrisiko og Pensionskasserådet (23).

Hvis man ønsker en bred og kort fremstilling af sundhedsforholdene, kan der henvises til et par skrifter (24).

En undersøgelse af danskernes brug af rusmidler er gennemført i 1990 (25).

Endelig kan nævnes, at Socialforskningsinstituttet har undersøgt befolkningens alkoholforbrug (26), og Levnedsmiddelstyrelsen har undersøgt kostvanerne mv. (27).

1. Danmarks Statistik: Statistiske Efterretninger. Befolkning og valg. Dødsfald opgøres kvartalsvis og er meget summarisk.
Danmarks Statistik: Befolkningsens bevægelser. Årligt siden 1931.
2. Sundhedsstyrelsen: Dødsårsagerne. I serien Vitalstatistik. Er udgivet årligt siden 1875 og indeholder en meget detaljeret opgørelse af dødsårsagerne.
3. Sundhedsstyrelsen: Medicinsk fødselsstatistik. I serien Vitalstatistik. Udgives hvert andet år og belyser fødsler og spædbørnsdødelighed meget detaljeret.
4. Det Statistiske Departement: Befolkningsudvikling og sundhedsforhold 1901-60. København 1966 (Statistiske undersøgelser, nr. 19).
Det Statistiske Departement: Spædbørnsdødeligheden i Danmark 1931-60. København 1964 (Statistiske undersøgelser, nr. 11).
Sundhedsstyrelsen: Dødelighed og dødsårsager i Danmark 1931-80. København 1983 (Vitalstatistik, 1:6:1983).
5. Sundhedsstyrelsen: Serien Sygehusstatistik (Virksomheden ved sygehuse).
6. Sygesikringens Forhandlingsudvalg: Sygesikringsstatistik. Udgives årligt og behandler alle sundhedsydelses, som omfattes af sygesikringen.
7. Publiceres årligt af Sundhedsstyrelsen: Børnetandplejen i Danmark. I serien Primær sundhedsstatistik.
8. Lægemiddelforbruget i Danmark. Udgives årligt af Dansk Lægemiddelstatistik.
9. Lindhardt, Marie: Sygdomsundersøgelsen i Danmark. København 1960.
10. Rasmussen, Niels Kr., Groth, Margit Velsing, Bredkjær, Søren Rask, Madsen, Mette og Kamper Jørgensen, Finn: Sundhed og sygelighed i Danmark. København 1988. Dansk Institut for Klinisk Epidemiologi (DIKE).
11. DIKE: Undersøgelse af muskel- og skeletsygdom i befolkningen, 1991.
12. Nord-Larsen, Mogens: Det langvarige sygefravær. København 1989 (Socialforskningsinstituttets rapport 89:13).
- Nord-Larsen, Mogens: Langvarig sygdom – problemer og konsekvenser. København 1991 (Socialforskningsinstituttets rapport 91:5).
13. Andersen, Bent Rold: Fysisk handicappede i Danmark. Nogle hovedresultater af undersøgelsen Bind 2. København 1964 (Socialforskningsinstituttets publikation 16).
14. Hansen, Erik Jørgen m.fl.: Fordelingen af levekårene. København 1978-1980 (Socialforskningsinstituttets publikation 82, bind I-V). Specielt kan der henvises til bind II af publikationen.
Hansen, Erik Jørgen: Danskerne levetår – 1986 sammenlignet med 1976. Hans Reitzels Forlag. København 1986.
- Hansen, Erik Jørgen: Generationer og livsforløb i Danmark. Hans Reitzels Forlag. København 1988.
15. Kühl, P-H og Martini, Sten: Psykisk sårbare. Sociale livsbetingelser. København 1981 (Socialforskningsinstituttets publikation 102).
Desuden kan henvises til:
Körnendi, Eszter: Psykisk handicappede. Intelligenshæmmede og udskrevne psykiatriske patienters sociale forhold. København 1975 (Socialforskningsinstituttets publikation 67).
16. Nord-Larsen, Mogens: Den primære sundhedstjeneste og befolkningen. København 1987 (Socialforskningsinstituttets publikation 170).
17. Hagerup, Leif (red.): Sygdom og sundhed. Befolkningsundersøgelserne i Glostrup. Glostrup 1987.
18. Lægekredsforeningen for Århus Amt: Sygdomsmønstret i almen praksis. Århus 1979.
19. Danish Cancer Register: Cancer incidence in Denmark. 1981 and 1982. København 1985.
20. Andersen, Otto: Dødelighed og erhverv 1970-80. København 1985 (Statistiske undersøgelser, nr. 41)
21. Tüchsen, Finn og Bach, Elsa: Erhverv og hospitalsindlæggelse 1981-84. Arbejdstilsynet, Arbejdsmiljøfondet og Arbejdsmiljøinstituttet. København 1989.
22. Danmarks Statistik: Regionale dødelighedsforskelle i Danmark 1971-79. København 1983 (Statistiske undersøgelser, nr. 39).
uel, Knud: Dødelighedsindeks for kommuner og amter 1971-80. (Vitalstatistik 1:7:1984).
23. Assurandør-Societet, Danmarks Statistik, Pensionskasserådet, Foreningen til Bedømmelse af Personforsikringsrisiko: Invaliditet og erhverv. Helbredsbetinget førtidspensioneringer i Danmark 1983-86. København 1992.
24. Bach, Elsa og Madsen, Mette: Sygdomsmønsteret i den danske befolkning. 1. Variation med køn og alder. København 1982. Dansk Institut for Klinisk Epidemiologi.
Juul, Svend m.fl.: Kompendium i medicinsk sociologi. FADL's Forlag. Århus 1983 (Socialmedicinsk Institut, Aarhus Universitet, udgivelse nr. 30).
Juul, Svend m.fl.: Det danske sundhedsvæsen. FADL's Forlag. Århus 1984 (Socialmedicinsk Institut, Aarhus Universitet, udgivelse nr. 31).
25. Sundhedsstyrelsen: Danskerne brug af rusmidler. København 1991.
26. Hansen, Erik Jørgen og Andersen, Dines: Alkoholbrug og alkoholpolitik. København 1985 (Socialforskningsinstituttets publikation 145).
Skindhøj, Kirsten Thue: Nogle hovedtal om befolkningens brug af sove- og nervemidler. København 1990 (Socialforskningsinstituttets arbejdsnotat 1990:7).
27. Haraldsdottir, Jóhanna m.fl.: Danskerne kostvaner 1985. Bind 1 og 2. København 1987. Levnedsmidststyrelsen.

5 Sundhed

**Middellevetiden på forskellige alderstrin.
1901-1989.**

Expectation of life at selected ages.
1901-1989.

Tabel 5.1

	1901- 1905 1	1921- 1925 2	1941- 1945 3	1961- 1965 4	1971- 1975 5	1981- 1985 6	1986- 1989 7
Gennemsnitlig antal restleveår							
1 <i>Mænd:</i>							
2 Ved fødslen.....	52,9	60,3	65,6	70,3	70,9	71,5	71,9
3 20-årige	45,4	49,4	51,1	52,8	52,7	52,7	53,0
4 40-årige	29,4	32,1	33,2	33,8	33,8	33,9	34,2
5 60-årige	15,0	16,0	16,7	16,9	17,1	17,2	17,5
6 <i>Kvinder:</i>							
7 Ved fødslen.....	56,2	61,9	67,7	74,5	76,5	77,5	77,7
8 20-årige	47,5	49,3	52,0	56,3	57,2	58,4	58,6
9 40-årige	31,7	32,3	33,9	37,1	38,4	39,1	39,2
10 60-årige	16,3	16,5	17,1	19,4	20,9	21,6	21,7

Anm.: Middellevetiden udtrykker det gennemsnitlige antal år, som en given aldersgruppe kan forvente at leve i, forudsat at dødeligheden i perioden holder sig konstant.
Kilde: Det Statistiske Departement: Befolkningsudvikling og sundhedsforhold 1901-60. København 1966.
Danmarks Statistik: Befolningens bevægelser, diverse år.

Translation – Heading, Column 1-7: further number of years which a person can expect to live.
Front Column, 1: men; 2: at birth; 3: at age 20 years; 4: at age 40 years; 5: at age 60 years; 6: women; 7: at birth; 8: at age 20 years; 9: at age 40 years; 10: at age 60 years.
Note: The expectation of life is the average number of years that a person of a specific age can expect to live, assuming that the age-specific mortality levels remain constant.

**Spædbørnsdødeligheden. 1921-1989.
Årligt gennemsnit pr. 1.000 levendefødte
børn.**

Infant mortality. 1921-1989. Annual average per thousand live births.

Tabel 5.2

	Døde under 28 dage		Døde 28 dage- 11 måneder	
	Drenge 1	Piger 2	Drenge 3	Piger 4
Pr. 1.000 levendefødte				
1921-1930	92,1	71,5
1931-1940	70,3	55,9
1941-1950	48,7	36,9
1951-1960	28,6	21,4
1961-1970	16,8	11,8	4,9	3,8
1971-1980	9,0	6,3	3,1	2,4
1981-1985	5,5	4,0	3,5	2,7
1988-1989	5,2	4,0	3,4	2,8

Kilde: Sundhedsstyrelsen: Dødsårsagerne 1989. Vitalstatistik I.27.1991.

Translation – Heading, Column 1-2: died within 28 days from birth; 1: boys; 2: girls; 3-4: died between 28 days and 11 months; 3: boys; 4: girls.

Indeks for dødeligheden i forskellige aldersgrupper. 1931-1989.

Index numbers for mortality, by selected age groups. 1931-1989.

	Under 1 år 1	1-14 år 2	15-29 år 3	30-49 år 4	50-64 år 5	65 år og derover 6	Alle 7
Indeks for dødelighed, 1931-1935 = 100							
1 Mænd:							
1931-1935	100	100	100	100	100	100	100
1941-1945	69	73	85	85	89	93	86
1951-1955	37	37	48	62	81	84	73
1961-1965	27	30	40	59	88	89	76
1971-1975	16	26	43	64	89	85	75
1981-1985	11	17	45	63	91	84	76
1986-1989	11	15	41	64	86	81	74
2 Kvinder:							
1931-1935	100	100	100	100	100	100	100
1941-1945	68	74	71	75	86	91	85
1951-1955	37	31	27	48	65	80	67
1961-1965	26	25	21	42	56	73	61
1971-1975	15	21	18	42	54	59	53
1981-1985	10	16	18	37	57	54	51
1986-1989	11	14	17	37	58	53	50

Kilde: Det Statistiske Departement: Befolkningsudvikling og sundhedsforhold 1901-60. København 1966.
Danmarks Statistik: Befolningens bevægelser, diverse år.

Translation – Heading, Column 1-6: age groups; 7: total; 1-7: index numbers for mortality, 1931-1935 = 100.
Front Column, 1: men; 2: women.

Udviklingen i dødsårsager blandt mænd. 1931-1989.

Changes in selected causes of death among men. 1931-1989.

	1931 1	1941 2	1951 3	1961 4	1970 5	1980 6	1989 7
Indeks for dødelighed, 1931 = 100							
1 Tuberkulose og infektionssygdomme	100	66	26	10	7	4	7
2 Kræft.....	100	100	106	120	120	138	136
3 Hjertesygdomme	100	117	163	187	198	195	160
4 Apopleksi og alderdomssvaghed	100	91	58	52	43	35	33
5 Sygdomme i åndedrætsorganer.....	100	56	27	20	29	32	29
6 Sygdomme i øvrige organer.....	100	92	56	47	32	28	26
7 Ulykker, selvmord mv.....	100	96	117	98	112	108	100
8 Øvrige dødsårsager.....	100	99	31	31	35	48	49
9 Alle dødsårsager	100	90	70	70	69	70	65

Anm.: Aldersstandardiseret.

Kilde: Sundhedsstyrelsen: Dødsårsagerne 1989. Vitalstatistik I.27.1991.

Translation – Heading, Column 1-7: index numbers for mortality, 1931 = 100.

Front Column, 1: tuberculosis and other infective diseases; 2: cancer; 3: diseases of heart; 4: apoplexy and old age; 5: diseases of respiratory system; 6: diseases of other systems; 7: accidents, suicide, etc.; 8: other causes; 9: total deaths.

Note: Age standardized.

Tabel 5.4

5 Sundhed

**Udviklingen i dødsårsager blandt kvinder.
1931-1989.**

Changes in selected causes of death among women. 1931-1989.

Tabel 5.5

	1931 1	1941 2	1951 3	1961 4	1970 5	1980 6	1989 7
Indeks for dødelighed, 1931 = 100							
1 Tuberkulose og infektionssygdomme	100	53	18	5	5	3	4
2 Kræft.....	100	96	98	97	90	92	94
3 Hjertesygdomme	100	101	131	110	101	86	71
4 Apopleksi og alderdomssvaghed	100	88	62	48	36	25	24
5 Sygdomme i åndedrætsorganer	100	55	24	14	15	17	17
6 Sygdomme i øvrige organer	100	89	58	60	39	27	26
7 Ulykker, selvmord mv.....	100	123	134	124	126	124	114
8 Øvrige dødsårsager.....	100	99	33	28	29	31	34
9 Alle dødsårsager	100	86	66	56	49	44	43

Anm.: Aldersstandardiseret.

Kilde: Sundhedsstyrelsen: Dødsårsagerne 1989. Vitalstatistik I.27.1991.

Translation – Heading, Column 1-7: index numbers for mortality, 1931 = 100.

Front Column, 1: tuberculosis and other infective diseases; 2: cancer; 3: diseases of heart; 4: apoplexy and old age; 5: diseases of respiratory system; 6: diseases of other systems; 7: accidents, suicide, etc.; 8: other causes; 9: total deaths.

Note: Age standardized.

**Dødkvotienter for udvalgte dødsårsager
efter alder. 1989.**

Death rates for selected causes by age. 1989.

Tabel 5.6

	Kræft 1	Hjerte- syg- domme 2	Ulykker, selvmord mv. 3	Øvrige døds- årsager 4	Alle døds- årsager 5
Antal døde pr. 100.000					
1 Mænd:					
2 0-24 år	5	0	33	46	84
3 25-44 år	28	17	80	73	198
4 45-64 år	325	292	94	350	1 061
5 65 år og derover	1 677	2 388	272	2 402	6 739
6 Alle mænd	300	381	93	429	1 203
7 Kvinder:					
8 0-24 år	3	0	13	36	52
9 25-44 år	40	4	33	34	111
10 45-64 år	323	81	58	208	670
11 65 år og derover	1 106	1 684	225	2 084	5 099
12 Alle kvinder	282	322	67	441	1 112

Kilde: Sundhedsstyrelsen: Dødsårsagerne 1989. Vitalstatistik I.27.1991.

Translation – Heading, Column 1: cancer; 2: diseases of heart; 3: accidents, suicide etc.; 4: other causes; 5: total deaths; 1-5: deaths per 100,000 population.

Front Column, 1: men; 2-5: age groups; 6: men, total; 7: women; 8-11: age groups; 12: women, total.

**Nyopståede kræfttilfælde blandt mænd.
1943-1987.**

New cancer cases among men. 1943-1987.

	For-døjelses-organer 1	Ånde-dræts-organer 2	Køns-organer 3	Urin-organer 4	Alle kræft-former 5
Indeks ¹ , 1943-47 = 100					
1 1943-47	100	100	100	100	100
2 1948-52	94	143	125	125	106
3 1953-57	87	188	154	162	112
4 1958-62	88	261	172	191	123
5 1963-67	85	335	194	243	134
6 1968-72	86	426	202	300	145
7 1973-77	85	477	225	338	156
8 1978-82	81	509	249	352	166
9 1983-87	80	518	251	349	170

¹ Antal nyopståede kræfttilfælde pr. 100.000 indbyggere. Aldersstandardiseret.

Kilde: Materiale fra Cancerregistret.

Translation – Heading, Column 1: digestive system; 2: respiratory system; 3: genital organs; 4: urinary organs; 5: total cases of cancer; 1-5: index numbers¹, 1943-47 = 100.

¹ New cancer cases per 100,000 population. Age standardized.

Tabel 5.7

**Nyopståede kræfttilfælde blandt kvinder.
1943-1987.**

New cancer cases among women.
1943-1987.

	For-døjelses-organer 1	Ånde-dræts-organer 2	Køns-organer 3	Urin-organer 4	Alle kræft-former 5
Indeks ¹ , 1943-47 = 100					
1 1943-47	100	100	100	100	100
2 1948-52	90	103	107	113	100
3 1953-57	87	129	118	138	102
4 1958-62	84	142	125	160	106
5 1963-67	81	185	131	185	111
6 1968-72	79	250	124	210	113
7 1973-77	77	304	118	218	117
8 1978-82	75	382	115	229	124
9 1983-87	71	506	107	231	128

¹ Antal nyopståede kræfttilfælde pr. 100.000 indbyggere. Aldersstandardiseret.

Kilde: Materiale fra Cancerregistret.

Translation – Heading, Column 1: digestive system; 2: respiratory system; 3: genital organs; 4: urinary organs; 5: total cases of cancer; 1-5: index numbers¹, 1943-47 = 100.

¹ New cancer cases per 100,000 population. Age standardized.

Tabel 5.8

5 Sundhed

Indeks for dødelighed blandt mænd i forskellige stillingsgrupper. 1970-1980.

Index numbers for mortality among men, by selected socio-economic groups. 1970-1980.

Tabel 5.9

	Kræft 1	Hjerte-/ karsyg- domme 2	Ulykker, selvmord mv. 3	Øvrige døds- årsager 4	Alle døds- årsager 5
Index for dødelighed, alle mænd i erhverv = 100					
1	Selvstændige i landbrug mv.....	66	71	81	62
2	Selvstændige i byerhverv	107	112	96	100
3	Funktionærer I ¹	78	83	81	59
4	Funktionærer II ²	82	86	71	72
5	Funktionærer III ³	102	103	69	82
6	Funktionærer IV ⁴	115	118	87	115
7	Faglærte arbejdere	116	107	96	112
8	Ikke-faglærte arbejdere	106	104	135	124
9	Uden for erhverv	146	228	203	480
10	Alle mænd i erhverv.....	100	100	100	100

Anm.: Indekset er korrigeret for forskellige alderssammensætninger i de forskellige stillingsgrupper. Omfatter personer der i 1970 var 20-64 år.

¹ Med akademisk uddannelse.

² Med mellemlang uddannelse.

³ Med længerevarende praktisk uddannelse.

⁴ Øvrige funktionærer.

Kilde: Otto Andersen: Dødelighed og erhverv 1970-1980.

Translation – Heading, Column 1: cancer; 2: cardiovascular diseases; 3: accidents, suicide etc.; 4: other causes; 5: total deaths; 1-5: index numbers for mortality, all economically active men = 100.

Front Column, 1: self-employed in agriculture; 2: self-employed in other industries; 3-6: salaried employees I-IV¹⁻⁴; 7: skilled manual workers; 8: unskilled manual workers; 9: not economically active; 10: all economically active men.

Note: The index numbers are adjusted for differences in age distribution among the status groups. Persons between the ages of 20 and 64 in 1970.

¹ With an academic education.

² With intermediate further education.

³ With a longer practical training.

⁴ Other salaried employees.

Indeks for dødelighed blandt kvinder i forskellige stillingsgrupper. 1970-1980.

Index numbers for mortality among women, by selected socio-economic groups. 1970-1980.

	Kræft 1	Hjerte-/ karsyg- domme 2	Ulykker, selvmord mv. 3	Øvrige døds- årsager 4	Alle døds- årsager 5
Index for dødelighed, alle kvinder i erhverv = 100					
1	Selvstændige.....	107	105	135	104
2	Medhjælpende ægtefæller.....	87	92	73	74
3	Funktionærer I ¹	102	61	165	65
4	Funktionærer II ²	97	69	93	78
5	Funktionærer III ³	98	87	107	88
6	Funktionærer IV ⁴	99	87	99	105
7	Faglærte arbejdere.....	123	92	120	145
8	Ikke-faglærte arbejdere	105	121	103	115
9	Uden for erhverv.....	111	171	127	214
10	Alle kvinder i erhverv	100	100	100	100

Anm.: Indekset er korrigteret for forskellige alderssammensætninger i de forskellige stillingsgrupper. Omfatter personer der i 1970 var 20-64 år.

¹ Med akademisk uddannelse.

² Med mellemlang uddannelse.

³ Med længerevarende praktisk uddannelse.

⁴ Øvrige funktionærer.

Kilde: Otto Andersen: Dødelighed og erhverv 1970-1980.

Translation – Heading, Column 1: cancer; 2: cardiovascular diseases; 3: accidents, suicide etc.; 4: other causes; 5: total deaths; 1-5: index numbers for mortality, all economically active women = 100.

Front Column, 1: self-employed; 2: assisting spouses; 3-6: salaried employees I-IV¹⁻⁴; 7: skilled manual workers; 8: unskilled manual workers; 9: not economically active; 10: all economically active women.

Note: The index numbers are adjusted for differences in age distribution among the status groups. Persons between the ages of 20 and 64 in 1970.

¹ With an academic education.

² With intermediate further education.

³ With a longer practical training.

⁴ Other salaried employees.

Procentandel af mænd og kvinder i forskellige aldersgrupper der har en langvarig sygdom o.l. 1987 og 1991.

Percentage of men and women suffering from a long lasting disease, handicap, etc., by age. 1987 and 1991.

	16-24 år 1	25-44 år 2	45-66 år 3	67 år og derover 4	Alle 5
Procentandel					
1 Mænd					
1987.....	19	24	39	53	32
1991.....	20	30	41	57	35
2 Kvinder					
1987.....	17	23	44	57	33
1991.....	21	27	43	60	37
3 Alle					
1987.....	18	24	42	55	32
1991.....	21	29	42	59	36

Anm.: Antal sværpersoner i 1987: 4.753 og i 1991: 4.818.

Procentandel der har svaret ja til følgende spørgsmål:
Har De nogen langvarig sygdom, langvarig eftervirkning af skade, handicap eller anden langvarig lidelse?

Kilde: DIKE: Sundhed og sygelighed i Danmark 1987, samt undersøgelse af muskel- og skeletsygdom i befolkningen, 1991.

Translation – Heading, Column 1-4: age groups; 5: total.

Front Column, 1: men; 2: women; 3: total.

Note: Number of respondents in 1987: 4,753 and in 1991: 4,818. Percentage answering yes to the question: *Do you suffer from a long lasting disease, long lasting after effect of an injury, handicap or other enduring health troubles?*

Tabel 5.10

Tabel 5.11

5 Sundhed

Procentandel af mænd og kvinder i forskellige stillingsgrupper der har en langvarig sygdom o.l. 1987 og 1991.

Percentage of men and women suffering from a long lasting disease, etc., by socio-economic group. 1987 and 1991.

Tabel 5.12

	1987			1991		
	Mænd 1	Kvinder 2	Alle 3	Mænd 4	Kvinder 5	Alle 6
	Procentandel					
1	Selvstændige i landbrug	41	..	40	35	..
2	Selvstændige i øvrigt	27	21	26	29	32
3	Medhjælpende ægtefæller.....	..	31	31	..	35
4	Højere funktionærer.....	16	15	16	29	20
5	Mellem funktionærer.....	23	19	21	27	26
6	Lavere funktionærer	21	22	22	25	25
7	Faglærte arbejdere	31	..	31	32	..
8	Ikke-faglærte arbejdere	29	25	27	37	27
9	Arbejdsløse.....	32	29	30	35	32
10	Pensionister/efterlønsmodtagere	57	62	60	60	64
11	Husmødre	41	41	..	41
12	Uddannelsessøgende.....	14	18	16	19	20
13	Øvrige uden for erhverv	58	65	66	67
14	Alle.....	32	33	32	35	37
						36

Anm.: Antal svarpersoner i 1987: 4.753 og i 1991: 4.818.
 Procentandel der har svaret ja til følgende spørsmål:
Har De nogen langvarig sygdom, langvarig eftervirkning af skade, handicap eller anden langvarig lidelse?
 Kilde: DIKE: Sundhed og sygelighed i Danmark 1987,
 samt undersøgelse af muskel- og skeletsygdom i befolkningen, 1991.

Translation – Heading, Column 1: men; 2: women; 3: total; 4: men; 5: women; 6: total.
 Front Column, 1: self-employed in agriculture; 2: self-employed in other industries; 3: assisting spouses; 4: salaried employees, in upper levels; 5: salaried employees, in intermediate levels; 6: salaried employees, in lower levels; 7: skilled manual workers; 8: unskilled manual workers; 9: unemployed; 10: pensioners/early retirement pensioners; 11: housewives; 12: students; 13: other, economically inactive; 14: total.
 Note: Number of respondents in 1987: 4,753 and in 1991: 4,818.
 Percentage answering yes to the question: *Do you suffer from a long lasting disease, long lasting after effect of an injury, handicap or other enduring health troubles?*

Procentandel af mænd og kvinder der er generet af bestemte former for fysisk ubezag. 1991.

Percentage of men and women inconvenienced by specific health troubles. 1991.

	Mænd 1	Kvinder 2	Alle 3
Procentandel			
1 Smerter i skulder/nakke	25	43	34
2 Smerter i ryg/lænd	31	43	37
3 Smerter i arme/ben/led o.l.	30	42	36
4 Hovedpine	27	42	34
5 Forkølelse o.l.	33	30	32
6 Mavesmerter.....	11	16	13
7 Fordøjelsesbesvær o.l.	6	11	9
8 Eksem o.l.	11	16	14
9 Åndedrætsbesvær o.l.	10	11	10
10 Ingen fysiske ubezag.....	23	14	18

Anm.: Antal sværpersoner: 3.093. Procentandel i alderen 16 år og derover der har svaret ja til følgende spørgsmål:
Har De inden for de sidste 14 dage været generet af nogle af de her nævnte former for smerter eller ubezag?
Kilde: Danmarks Statistik og Socialforskningsinstituttets omnibusundersøgelser januar og april 1991.

Tabel 5.13

Translation – Heading, Column 1: men; 2: women; 3: total.
Front Column, 1: pains in shoulder/neck; 2: pains in the back; 3: pains in arms/legs/joints etc.; 4: headache; 5: common cold etc.; 6: stomach ache; 7: digestive trouble etc.; 8: eczema etc.; 9: breathing problems etc.; 10: no physical troubles.

Note: Number of respondents: 3,093. Percentage of persons aged 16 and over answering yes to the question: *Have you been inconvenienced during the past 2 weeks by some of the specified health troubles?*

Procentandel i forskellige aldersgrupper der er generet af bestemte former for fysisk ubezag. 1991.

Percentage of population in selected age groups inconvenienced by specific health troubles. 1991.

	16-24 år 1	25-44 år 2	45-54 år 3	55-64 år 4	65 år og derover 5	Alle 6
Procentandel						
1 Smerter i skulder/nakke	26	35	38	37	35	34
2 Smerter i ryg/lænd	34	35	39	42	43	37
3 Smerter i arme/ben/led o.l.	31	29	38	43	51	36
4 Hovedpine	37	40	33	33	20	34
5 Forkølelse o.l.	37	31	31	29	29	32
6 Mavesmerter.....	14	15	11	10	13	13
7 Fordøjelsesbesvær o.l.	8	8	7	8	13	9
8 Eksem o.l.	16	15	13	8	12	14
9 Åndedrætsbesvær o.l.	6	6	9	17	21	10
10 Ingen fysisk ubezag.....	16	20	18	18	16	18

Anm.: Antal sværpersoner: 3.093. Procentandel i alderen 16 år og derover der har svaret ja til følgende spørgsmål:
Har De inden for de sidste 14 dage været generet af nogle af de her nævnte former for smerter eller ubezag?
Kilde: Danmarks Statistik og Socialforskningsinstituttets omnibusundersøgelser januar og april 1991.

Tabel 5.14

Translation – Heading, Column 1-5: age groups; 6: total.
Front Column, 1: pains in shoulder/neck; 2: pains in the back; 3: pains in arms/legs/joints etc.; 4: headache; 5: common cold etc.; 6: stomach ache; 7: digestive trouble etc.; 8: eczema etc.; 9: breathing problems etc.; 10: no physical troubles.

Note: Number of respondents: 3,093. Percentage of persons aged 16 and over answering yes to the question: *Have you been inconvenienced during the past 2 weeks by some of the specified health troubles?*

5 Sundhed

Procentandel i forskellige stillingsgrupper der er generet af bestemte former for fysisk ubezag. 1991.

Percentage of population in selected employment groups inconvenienced by specified health troubles. 1991.

Tabel 5.15

	Selv-stændige	Højere/ mellem-funktio-nærer	Lavere funkto-nærer	Fag-lærte arbejd-dere	Ikke-fagl. arbejd-dere	Pensi-onister/ efterløns-modtagere	Alle
	1	2	3	4	5	6	7
Procentandel							
1	Smærter i skulder/nakke.....	25	29	40	22	32	38
2	Smærter i ryg/lænd	38	29	37	32	38	44
3	Smærter i arme/ben/led o.l.	32	22	33	27	36	53
4	Hovedpine	27	34	40	28	32	27
5	Forkølelse o.l.	29	28	36	34	29	30
6	Mavesmerter.....	7	10	13	13	15	15
7	Fordøjelsesbesvær o.l.	2	5	9	6	10	13
8	Eksem o.l.	9	14	16	11	12	13
9	Åndedrætsbesvær o.l.	8	4	6	7	7	22
10	Ingen fysisk ubezag.....	22	22	15	22	25	16

Anm.: Antal svarpersoner: 3.093. Procentandel i alderen 16 år og derover der har svaret ja til følgende spørgsmål: *Har De inden for de sidste 14 dage været generet af nogle af de her nævnte former for smærter eller ubezag?*

Kilde: Danmarks Statistik og Socialforskningsinstituttets omnibusundersøgelser januar og april 1991.

Translation – Heading, Column 1: self-employed; 2: salaried employees, in upper/intermediate levels; 3: salaried employees, in lower levels; 4: skilled manual workers; 5: unskilled manual workers; 6: pensioners/early retirement pensioners; 7: total.

Front Column, 1: pains in shoulder/neck; 2: pains in the back; 3: pains in arms/legs/joints etc.; 4: headache; 5: common cold etc.; 6: stomach ache; 7: digestive trouble etc.; 8: eczema etc.; 9: breathing problems etc.; 10: no physical troubles.

Note: Number of respondents: 3,093. Percentage of persons aged 16 and over answering yes to the question: *Have you been inconvenienced during the past 2 weeks by some of the specified health troubles?*

Procentandel af mænd og kvinder der angiver at være generet af bestemte former for psykisk ubezag. 1991.

Percentage of men and women inconvenienced by specified mental health problems. 1991.

Tabel 5.16

	Mænd	Kvinder	Alle	
	1	2	3	
Procentandel				
1	Træthed	28	43	36
2	Søvnproblemer	15	24	20
3	Nervøsitet, angst	10	18	14
4	Depression o.l.	9	20	14
5	Hurtig hjertebanken	10	14	12
6	Ingen psykisk ubezag.....	57	39	48

Anm.: Antal svarpersoner: 3.093. Procentandel i alderen 16 år og derover der har svaret ja til følgende spørgsmål: *Har De inden for de sidste 14 dage været generet af nogle af de her nævnte former for smærter eller ubezag?*

Kilde: Danmarks Statistik og Socialforskningsinstituttets omnibusundersøgelser januar og april 1991.

Translation – Heading, Column 1: men; 2: women; 3: total. Front Column, 1: fatigue; 2: insomnia; 3: nervous strain, anxiety, etc.; 4: depressed moods etc.; 5: rapid heartbeats; 6: no physical troubles.

Note: Number of respondents: 3,093. Percentage of persons aged 16 and over answering yes to the question: *Have you been inconvenienced during the past 2 weeks by some of the specified health troubles?*

Procentandel i forskellige aldersgrupper der angiver at være generet af bestemte former for psykisk ubezag. 1991.

Percentage of population in selected age groups inconvenienced by mental health problems. 1991.

	16-24 år 1	25-44 år 2	45-65 år 4	65 år og derover 5	Alle 6
	Procentandel				
1 Træthed	35	39	34	34	36
2 Søvnproblemer	15	21	26	39	24
3 Nervøsitet/angst o.l.	13	13	15	14	14
4 Depressioneer o.l.	16	14	16	11	14
5 Hurtig hjertebanken	8	9	15	17	12
6 Ingen psykiske ubezag	50	48	50	45	48

Anm.: Antal svarpersoner: 3.093. Procentandel i alderen 16 år og derover der har svaret ja til følgende spørgsmål:
Har De inden for de sidste 14 dage været generet af nogle af de her nævnte former for smærter eller ubezag?

Kilde: Danmarks Statistik og Socialforskningsinstituttets omnibusundersøgelser januar og april 1991.

Translation – Heading, Column 1-4: age groups; 5: total.
Front Column, 1: fatigue; 2: insomnia; 3: nervous strain, anxiety, etc.; 4: depressed moods etc.; 5: rapid heartbeats; 6: no mental troubles.

Note: Number of respondents: 3,093. Percentage of persons aged 16 and over answering yes to the question: *Have you been inconvenienced during the past 2 weeks by some of the specified health troubles?*

Tabel 5.17

Procentandel i forskellige stillingsgrupper der angiver at være generet af bestemte former for psykisk ubezag. 1991.

Percentage of the population in various socio-economic groups inconvenienced by specified mental health problems. 1991.

	Selv- stænd- lige 1	Højere/ mellem- funktio- nærer 2	Lavere/ funktio- nærer 3	Fag- lærte arbej- dere 4	Ikke- fagl. arbej- dere 5	Ar- bejds- løse 6	Pensi- onister/ etterløns- modtagere 7	Alle 8
	Procentandel							
1 Træthed	31	31	41	24	40	35	36	36
2 Søvnproblemer	16	15	18	7	16	25	29	20
3 Nervøsitet, angst o.l.	14	8	12	5	10	20	18	14
4 Depression o.l.	6	11	16	5	12	23	16	14
5 Hurtig hjertebanken	8	10	10	7	8	14	19	12
6 Ingen psykiske ubezag	56	55	45	65	46	44	44	48

Anm.: Antal svarpersoner: 3.093. Procentandel i alderen 16 år og derover der har svaret ja til følgende spørgsmål:
Har De inden for de sidste 14 dage været generet af nogle af de her nævnte former for smærter eller ubezag?

Kilde: Danmarks Statistik og Socialforskningsinstituttets omnibusundersøgelser januar og april 1991.

Translation – Heading, Column 1: self-employed; 2: salaried employees, in upper/intermediate levels; 3: salaried employees, in lower levels; 4: skilled manual workers; 5: unskilled manual workers; 6: unemployed; 7: pensioners/early retirement pensioners; 8: total.

Front Column, 1: fatigue; 2: insomnia; 3: nervous strain, anxiety, etc.; 4: depressed moods etc.; 5: rapid heartbeats; 6: no mental troubles.

Note: Number of respondents: 3,093. Percentage of persons aged 16 and over answering yes to the question: *Have you been inconvenienced during the past 2 weeks by some of the specified health troubles?*

Tabel 5.18

5 Sundhed

Procentandel af mænd og kvinder der har besvær med bestemte sanser og funktioner. 1987 og 1991.

Percentage of men and women having specified physical health problems. 1987 and 1991.

Tabel 5.19

	1987			1991		
	Mænd 1	Kvinder 2	Alle 3	Mænd 4	Kvinder 5	Alle 6
	Procentandel					
1 Problemer med synet ¹	5	6	5	4	6	5
2 Problemer med hørelsen ²	13	9	11	13	10	11
3 Taleproblemer	2	2	2	3	1	2
4 Kan ikke løbe 100 m	27	38	33	28	40	34
5 Kan ikke gå 400 m ³	9	13	11	8	15	11
6 Kan ikke gå på trapper ⁴	10	15	12	8	15	12
7 Kan ikke bære 5 kg	6	16	11	6	19	12
8 Kan ikke tygge hård mad ⁵	10	12	11	10	13	11
9 Ingen problemer	64	56	60	62	52	57

Anm.: Antal svarpersoner i 1987: 4.753 og i 1991: 3.093.

- ¹ Læse en almindelig tekst (evt. med briller, hvis det normalt bruges).
- ² Høre hvad der bliver sagt under en normal samtale mellem 3 eller flere personer (evt. med høreapparat, hvis det normalt bruges).
- ³ Gå 400 m uden at hvile.
- ⁴ Gå op eller ned ad en trappe fra en etage til en anden uden at hvile.
- ⁵ Tygge eller bide i hårde madvarer (fx æbler)

Kilde: DIKE: Sundhed og sygelighed i Danmark 1987.
Danmarks Statistik og Socialforskningsinstituttets omnibusundersøgelser januar og april 1991.

Translation – Heading, Column 1: men; 2: women; 3: total; 4: men; 5: women; 6: total.

Front Column, 1: vision problems¹; 2: hearing problems²; 3: speech problems; 4: cannot run 100 metres; 5: cannot take a walk of 400 metres³; 6: cannot climb stairs without difficulty⁴; 7: cannot carry a load of 5 kg; 8: cannot chew hard food⁵; 9: no problems.

Note: Number of respondents in 1987: 4,753 and in 1991: 3,093.

¹ Read a newspaper article (also wearing spectacles).

² Hearing is impaired to such an extent that it is difficult to follow a conversation between 3 or more persons (also when using a hearing aid).

³ Take a walk of 400 metres without a rest.

⁴ Climb or walk down a flight of stairs without taking a rest.

⁵ Chew or bite hard food (e.g. an apple).

Procentandel i forskellige aldersgrupper der har besvær med bestemte sanser og funktioner. 1991.

Percentage of population in selected age groups having specified physical health problems. 1991.

	16-24 år 1	25-44 år 2	45-64 år 3	65 år og derover 4	Alle 5
Procentandel					
1 Problemer med synet ¹	1	2	4	18	5
2 Problemer med hørelsen ²	3	4	12	35	11
3 Taleproblemer.....	1	1	1	7	2
4 Kan ikke løbe 100 m.....	10	18	42	83	34
5 Kan ikke gå 400 m ³	1	3	15	41	11
6 Kan ikke gå på trapper ⁴	1	3	14	45	12
7 Kan ikke bære 5 kg.....	1	5	15	41	12
8 Kan ikke tygge hård mad ⁵	2	3	14	39	11
9 Ingen problemer	84	76	42	10	57

Tabel 5.20

Anm.: Antal svarpersoner: 3.093.

¹ Læse en almindelig tekst (evt. med briller, hvis det normalt bruges).

² Høre hvad der bliver sagt under en normal samtale mellem 3 eller flere personer (evt. med høreapparat, hvis det normalt bruges).

³ Gå 400 m uden at hvile.

⁴ Gå op eller ned ad en trappe fra etage til en anden uden at hvile.

⁵ Tygge eller bide i hårde madvarer (fx æbler).

Kilde: Danmarks Statistik og Socialforskningsinstituttets omnibusundersøgelser januar og april 1991.

Translation – Heading, Column 1-4: age groups; 5: total.

Front Column, 1: vision problems¹; 2: hearing problems²; 3: speech problems; 4: cannot run 100 metres; 5: cannot take a walk of 400 metres³; 6: cannot climb stairs without difficulty⁴; 7: cannot carry a load of 5 kg; 8: cannot chew hard food⁵; 9: no problems.

Note: Number of respondents: 3,093.

¹ Read a newspaper article (also wearing spectacles).

² Hearing is impaired to such an extent that it is difficult to follow a conversation between 3 or more persons (also when using a hearing aid).

³ Take a walk of 400 metres without a rest.

⁴ Climb or walk down a flight of stairs without taking a rest.

⁵ Chew or bite hard food (e.g. an apple).

5 Sundhed

Procentandel i forskellige stillingsgrupper der har besvær med bestemte sanser og funktioner. 1991.

Percentage of population in selected employment groups having specified physical health problems. 1991.

Tabel 5.21

	Selv-stæn-dige	Højere/ mellem-funktio-nærer	Lavere funkto-nærer	Fag-lærte arbejdere	Ikke-fagl. arbejdere	Pensi-onister/ efterløns-modtagere	Alle
	1	2	3	4	5	6	7
Procentandel							
1 Problemer med synet ¹	2	1	2	2	2	18	5
2 Problemer med hørelsen ²	6	4	4	8	9	30	11
3 Taleproblemer	1	0	1	0	1	7	2
4 Kan ikke løbe 100 m	20	15	23	12	24	83	34
5 Kan ikke gå 400 m ³	3	0	2	1	5	42	11
6 Kan ikke gå på trapper ⁴	3	1	3	2	2	42	12
7 Kan ikke bære 5 kg	3	2	4	0	2	43	12
8 Kan ikke tygge hård mad ⁵	6	2	3	3	6	35	11
9 Ingen problemer	70	78	70	78	64	10	57

Anm.: Antal svarpersoner: 3.093.

- ¹ Læse en almindelig tekst (evt. med briller, hvis det normalt bruges).
- ² Høre hvad der bliver sagt under en normal samtale mellem 3 eller flere personer (evt. med høreapparat, hvis det normalt bruges).
- ³ Gå 400 m uden at hvile.
- ⁴ Gå op eller ned ad en trappe fra en etage til en anden uden at hvile.
- ⁵ Tygge eller bide i hårde madvarer (fx æbler).

Kilde: Danmarks Statistik og Socialforskningsinstituttets omnibusundersøgelser januar og april 1991.

Translation – Heading, Column 1: self-employed; 2: salaried employees, in upper/intermediate levels; 3: salaried employees, in lower levels; 4: skilled manual workers; 5: unskilled manual workers; 6: pensioners/early retirement pensioners; 7: total. Front Column, 1: vision problems¹; 2: hearing problems²; 3: speech problems; 4: cannot run 100 metres; 5: cannot take a walk of 400 metres³; 6: cannot climb stairs without difficulty⁴; 7: cannot carry a load of 5 kg; 8: cannot chew hard food⁵; 9: no problems. Note: Number of respondents: 3,093.

¹ Read a newspaper article (also wearing spectacles).

² Hearing is impaired to such an extent that it is difficult to follow a conversation between 3 or more persons (also when using a hearing aid).

³ Take a walk of 400 metres without a rest.

⁴ Climb or walk down a flight of stairs without taking a rest.

⁵ Chew or bite hard food (e.g. an apple).

**Befolkningen i forskellige aldersgrupper
fordelt efter, hvor mange tænder de har til-
bage. 1991.**

Population in selected age groups, by number
of natural teeth. Per cent. 1991.

	Antal egne tænder tilbage:				I alt	
	Ingen	1-19	20 eller flere	Alle		
	1	2	3	4	5	
1	16-24 år	0	1	29	70	100
2	25-44 år	1	4	57	38	100
3	45-54 år	9	20	55	16	100
4	55-64 år	25	34	37	4	100
5	65 år og derover	51	33	14	2	100
6	Alle.....	13	14	43	30	100

Anm.: Antal sværpersoner: 3.093. Spørgsmålet var følgende: *Næsten alle voksne har fået trukket nogle tænder ud. Hvor mange af Deres egne tænder har De tilbage?*
Kilde: Danmarks Statistik og Socialforskningsinstituttets omnibusundersøgelser januar og april 1991.

Translation – Heading, Column 1-4: number of natural teeth; 1: none; 2: 1-19; 3: 20 or more; 4: all; 5: total.
Front Column, 1-5: age groups; 6: total.
Note: Number of respondents: 3,093. The question was: *Almost all adults have had some of their teeth extracted. How many natural teeth do you still have?*

**Befolkningen i forskellige stillingsgrupper
fordelt efter, hvor mange tænder de har til-
bage. 1991.**

Population in selected employment groups,
by number of natural teeth. Per cent. 1991.

	Antal egne tænder tilbage:				I alt	
	Ingen	1-19	20 eller flere	Alle		
	1	2	3	4	5	
1	Selvstændige i landbrug	9	28	47	16	100
2	Selvstændige i øvrige	4	12	57	27	100
3	Medhjælpende ægtefæller.....	17	25	47	11	100
4	Højere funktionærer.....	1	3	63	33	100
5	Mellem funktionærer	1	6	56	37	100
6	Lavere funktionærer	4	8	52	36	100
7	Faglærte arbejdere	1	8	50	41	100
8	Ikke-faglærte arbejdere	6	15	46	33	100
9	Arbejdsløse.....	6	12	45	37	100
10	Pensionister/efterlønsmodtagere	46	33	18	3	100
11	Husmødre	10	30	40	20	100
12	Uddannelsessøgende	1	0	35	64	100
13	Alle.....	13	14	43	30	100

Anm.: Antal sværpersoner: 3.093. Spørgsmålet var følgende: *Næsten alle voksne har fået trukket nogle tænder ud. Hvor mange af Deres egne tænder har De tilbage? 16 år og derover.*
Kilde: Danmarks Statistik og Socialforskningsinstituttets omnibusundersøgelser januar og april 1991.

Translation – Heading, Column 1-4: number of natural teeth; 1: none; 2: 1-19; 3: 20 or more; 4: all; 5: total.
Front Column, 1: self-employed in agriculture; 2: self-employed in other industries; 3: assisting spouses; 4: salaried employees, in upper levels; 5: salaried employees, in intermediate levels; 6: salaried employees, in lower levels; 7: skilled manual workers; 8: unskilled manual workers; 9: unemployed; 10: pensioners/early retirement pensioners; 11: housewives; 12: students; 13: total.
Note: Number of respondents: 3,093. The question was: *Almost all adults have had some of their teeth extracted. How many natural teeth do you still have?*

Tabel 5.22

**Befolkningen i forskellige stillingsgrupper
fordelt efter, hvor mange tænder de har til-
bage. 1991.**

Population in selected employment groups,
by number of natural teeth. Per cent. 1991.

	Antal egne tænder tilbage:				I alt	
	Ingen	1-19	20 eller flere	Alle		
	1	2	3	4	5	
1	Selvstændige i landbrug	9	28	47	16	100
2	Selvstændige i øvrige	4	12	57	27	100
3	Medhjælpende ægtefæller.....	17	25	47	11	100
4	Højere funktionærer.....	1	3	63	33	100
5	Mellem funktionærer	1	6	56	37	100
6	Lavere funktionærer	4	8	52	36	100
7	Faglærte arbejdere	1	8	50	41	100
8	Ikke-faglærte arbejdere	6	15	46	33	100
9	Arbejdsløse.....	6	12	45	37	100
10	Pensionister/efterlønsmodtagere	46	33	18	3	100
11	Husmødre	10	30	40	20	100
12	Uddannelsessøgende	1	0	35	64	100
13	Alle.....	13	14	43	30	100

Tabel 5.23

5 Sundhed

Procentandel af mænd og kvinder i forskellige aldersgrupper der har været i kontakt med læge inden for 3 måneder. 1987 og 1991.

Percentage of men and women who have been in contact with a doctor within the previous 3 months, by age. 1987 and 1991.

Tabel 5.24

	16-24 år 1	25-44 år 2	45-64 år ¹ 3	65 år og derover ¹ 4	Alle 5
Procentandel					
1 Mænd					
1987.....	25	26	36	46	34
1991.....	33	32	35	50	36
2 Kvinder					
1987.....	36	33	42	49	42
1991.....	47	40	43	62	46
3 Alle					
1987.....	32	30	39	48	39
1991.....	41	36	39	56	41

Anm.: Antal svarpersoner i 1987: 4.753 og i 1991: 3.093. Omfatter kun lægekontakt på grund af egen sygdom – ikke børns sygdom. Kun praktiserende læger, speciallæger, vagtlæger og læger på arbejdspladsen.

¹ I 1987: 45-66 år og 67 år og derover.

Kilde: DIKE: Sundhed og sygelighed i Danmark, 1987 samt Danmarks Statistik og Socialforskningsinstituttets omnibusundersøgelser januar og april 1991.

Translation – Heading, Column 1: 16-24 years; 2: 25-44 years; 3: 45-64 years¹; 4: 65 years or more¹; 5: total.

Front Column, 1: men; 2: women; 3: total.

Note: Number of respondents in 1987: 4,753 and in 1991: 3,093. Includes only contact with a doctor due to own illness – not a child's illness. Includes only general practitioner, specialists, doctors on emergency service and doctors at the workplace.

¹ In 1987: 45-66 years and 67 years or more.

Procentandel af mænd og kvinder i forskellige stillingsgrupper der har været i kontakt med læge inden for 3 måneder. 1987 og 1991.

Percentage of men and women who have been in contact with a doctor within the previous 3 months, by socio-economic group. 1987 and 1991.

	1987		1991	
	Mænd 1	Kvinder 2	Mænd 3	Kvinder 4
Procentandel				
1 Selvstændige ¹	29	35	28	31
2 Højere funktionærer.....	23	..	34	37
3 Mellem funktionærer.....	30	32	28	44
4 Lavere funktionærer	27	35	31	41
5 Faglærte arbejdere	30	..	31	..
6 Ikke-faglærte arbejdere	28	33	28	42
7 Arbejdsløse.....	31	38	38	44
8 Uddannelsessøgende.....	24	34	33	43
9 Pensionister/efterlønsmodtagere	48	50	52	61
10 Husmødre.....	..	32	..	33
11 Øvrige uden for erhverv.....	43	37	64	91
12 Alle.....	34	42	36	46

Tabel 5.25

Anm.: Antal svarpersoner i 1987: 4.753 og i 1991: 3.093. Omfatter kun lægekontakt på grund af egen sygdom – ikke børns sygdom. Kun praktiserende læger, speciallæger, vagtlæger og læger på arbejdspladsen.

¹ Inkl. medhjælpende ægtefæller.

Kilde: DIKE: Sundhed og sygelighed i Danmark, 1987 samt Danmarks Statistik og Socialforskningsinstituttets omnibusundersøgelser januar og april 1991.

Translation – Heading, Column 1: men; 2: women; 3: men; 4: women.

Front Column, 1: self-employed¹; 2: salaried employees, upper level; 3: salaried employees, intermediate level; 4: salaried employees, lower level; 5: skilled manual workers; 6: unskilled manual workers; 7: unemployed; 8: students; 9: pensioners/early retirement pensioners; 10: housewives; 11: others, economically inactive; 12: total.

Note: Number of respondents in 1987: 4,753 and in 1991: 3,093. Includes only contact with a doctor due to own illness – not a child's illness. Includes only general practitioner, specialists, doctors on emergency service and doctors at the workplace.

¹ Including assisting spouses.

5 Sundhed

Procentandel af mænd og kvinder i forskellige aldersgrupper der har gjort brug af tandlæge og andre behandlere inden for 3 måneder. 1991.

Percentage of men and women who have been to the dentist and other forms of treatment within the previous 3 months, by age. 1991.

Tabel 5.26

	16-24 år 1	25-44 år 2	45-64 år 3	65 år og derover 4	Alle 5
Procentandel					
1 Tandlæge					
2 Mænd	42	35	41	21	36
3 Kvinder	38	42	38	17	36
4 Alle.....	40	39	40	18	36
5 Kiropraktor					
6 Mænd	2	2	4	4	3
7 Kvinder	2	3	6	2	3
8 Alle.....	2	3	6	3	3
9 Fysioterapeut					
10 Mænd	1	4	4	4	4
11 Kvinder	2	5	7	9	5
12 Alle.....	2	4	6	6	4
13 Alternative behandlere ¹					
14 Mænd	2	3	2	2	2
15 Kvinder	3	6	5	2	5
16 Alle.....	2	5	4	2	3

Anm.: Antal svarpersoner: 3.093.

¹ Spørgsmålet lod: *Har De inden for de sidste 3 måneder gjort brug af andre behandlere uden for det almindelige sundhedsvæsen?*

Kilde: Danmarks Statistik og Socialforskningsinstituttets omnibusundersøgelser januar og april 1991.

Translation – Heading, Column 1-4: age groups; 5: total.
Front Column, 1: dentist; 2: men; 3: women; 4: total; 5: chiropractor; 6: men; 7: women; 8: total; 9: physiotherapist; 10: men; 11: women; 12: total; 13: alternative treatment¹; 14: men; 15: women; 16: total.

Note: Number of respondents: 3,093.

¹ The question was: *Have you within the past 3 months received alternative forms of treatment from others outside the normal health service?*

Procentandel af mænd og kvinder i forskellige stillingsgrupper der har gjort brug af tandlæge og andre behandlere inden for 3 måneder. 1991.

Percentage of men and women who have been to the dentist and other forms of treatment within the previous 3 months, by socio-economic group. 1991.

	Tandlæge		Fysio-terapeuter		Kiropraktor		Alt. behandleres ²	
	Mænd	Kvin-der	Mænd	Kvin-der	Mænd	Kvin-der	Mænd	Kvin-der
	1	2	3	4	5	6	7	8
Procentandel								
1 Selvstændige ¹	44	38	4	0	5	5	5	8
2 Højere funktionærer.....	44	41	1	2	0	0	3	5
3 Mellem funktionærer.....	38	45	5	7	2	6	2	6
4 Lavere funktionærer	34	44	4	6	4	4	2	5
5 Faglærte arbejdere	40	..	2	..	2	..	2	..
6 Ikke-faglærte arbejdere	33	34	2	2	4	3	2	5
7 Arbejdsløse.....	36	34	1	2	1	2	4	2
8 Uddannelsessøgende.....	44	43	3	2	2	2	2	3
9 Pensionister/efterlønsmodtagere	23	19	5	10	4	2	1	4
10 Husmødre	37	..	3	..	6	..	6
11 Øvrige uden for erhverv	43	36	18	21	4	7	7	0
12 Alle.....	36	36	4	5	3	3	2	5

Anm.: Antal svarpersoner: 3.093.

¹ Inkl. medhjælpende ægtefæller.

² Spørgsmålet lød: *Har De inden for de sidste 3 måneder gjort brug af andre behandlere uden for det almindelige sundhedsvæsen?*

Kilde: Danmarks Statistik og Socialforskningsinstituttets omnibusundersøgelser januar og april 1991.

Translation – Heading, Column 1-2: dentist; 1: men; 2: women; 3-4: physiotherapist; 3: men; 4: women; 5-6: chiropractor; 5: men; 6: women; 7-8: alternative treatment²; 7: men; 8: women.

Front Column, 1: self-employed¹; 2: salaried employees, upper level; 3: salaried employees, intermediate level; 4: salaried employees, lower level; 5: skilled manual workers; 6: unskilled manual workers; 7: unemployed; 8: students; 9: pensioners/early retirement pensioners; 10: housewives; 11: others, economically inactive; 12: total.

Note: Number of respondents: 3,093.

¹ Including assisting spouses.

² The question was: *Have you within the past 3 months received alternative forms of treatment from others outside the normal health service?*

Tabel 5.27

5 Sundhed

Procentandel af mænd og kvinder der har taget bestemte former for medicin inden for 14 dage. 1987.

Percentage of men and women having taken selected groups of drugs during the past 2 weeks. 1987.

Tabel 5.28

	Mænd 1	Kvinder 2	Alle 3
	Procentandel		
1 Hostemedicin, næsedråber o.l...	6	6	6
2 Blodtrykssænkende medicin.....	5	8	7
3 Hjertemedicin.....	3	4	3
4 Salve/hudlægemiddel	6	7	6
5 Smertestillende medicin ¹	24	36	30
6 Sovemidler.....	4	8	6
7 Afføringsmidler o.l.....	3	6	5
8 Nervemidler	4	7	5
9 Naturmedicin	2	5	3
10 Anden medicin	8	10	9
11 Ingen medicin	56	43	49

Anm.: Antal svarpersoner: 3.093.

¹ Inkl. hovedpinepiller.

Kilde: DIKE: Sundhed og sygelighed i Danmark 1987.

Translation – Heading, Column 1: men; 2: women; 3: total.

Front Column, 1: cough medicine, nasal drops etc.; 2: hypotensives; 3: cardiac medicine; 4: dermatological agents; 5: analgesic agents¹; 6: sleeping medicine; 7: laxatives etc.; 8: tranquilizers and sedatives; 9: herbal and flower medicine; 10: other medicine; 11: no medicine.

Note: Number of respondents: 3,093.

¹ Including headache tablets.

Procentandel i forskellige aldersgrupper der har taget sove- og/eller nervemidler inden for 14 dage. 1987.

Percentage of population in selected age groups having taken sleeping- and/or tranquilizers and sedatives during the past 2 weeks.

Tabel 5.29

	Sovemidler, men ikke nervemidler		Nervemidler, men ikke sovemidler		Både sove- og nervemidler	
	Mænd 1	Kvinder 2	Mænd 3	Kvinder 4	Mænd 5	Kvinder 6
	Procentandel					
1 16-24 år	0	1	0	1	0	0
2 25-34 år	1	1	2	3	0	1
3 35-44 år	2	1	3	3	0	0
4 45-54 år	1	5	5	8	1	2
5 55-64 år	6	8	5	8	1	4
6 65-74 år	8	13	7	9	2	4
7 75 år og derover	11	28	2	5	4	7
8 Alle.....	3	6	3	5	1	2

Anm.: Antal svarpersoner: 4.753.

Kilde: Skinhøj, Kirsten Thue: Nogle hovedtal om befolkningens brug af sove- og nervemidler. København 1990 (Socialforskningsinstituttets arbejdsnotat 1990:7).

Translation – Heading, Column 1-2: sleeping sedatives, but not tranquilizers or nerve sedatives; 1: men; 2: women; 3-4: nerve tranquilizers or sedatives but not sleeping sedatives; 3: men; 4: women; 5-6: both types of tranquilizers and sedatives; 5: men; 6: women.

Front Column, 1-6: age groups; 7: 75 years and over; 8: total.

Note: Number of respondents: 4,753.

Sundhed 5

Procentandel der har brugt sove-/nerve-medicin inden for den sidste måned. 1990.

Percentage of men and women who have taken sleeping medicine or tranquilizers and sedatives within the past month. 1990.

	Sovemedicin		Nervemedicin	
	Mænd 1	Kvinder 2	Mænd 3	Kvinder 4
Procentandel				
1 16-39 år	2	1	1	1
2 40-59 år	5	9	2	8
3 60 år og derover	13	25	9	13

Anm.: Antal svarpersoner: 1.516.

Kilde: Socialstyrelsen: Danskernes brug af rusmidler. 1991.

Translation – Heading, Column 1-2: sleeping medicine/sedatives; 1: men; 2: women; 3-4: nerve tranquilizers/sedatives; 3: men; 4: women.

Front Column, 1-2: age groups; 3: 60 years or more.

Note: Number of respondents: 1,516.

Tabel 5.30

Procentandel der er tobaksrygere. 1970-1991.

Percentage of men and women smoking tobacco. 1970-1991.

	Mænd 1	Kvinder 2	Alle 3
Procentandel			
1 1970.....	68	47	57
2 1973.....	63	46	54
3 1975.....	60	46	53
4 1978.....	57	46	51
5 1980.....	57	44	50
6 1987.....	49	45	47
7 1991.....	49	44	47

Anm.: Omfatter i perioden 1970-1980: 15 år og derover, og i årene 1987 og 1991: 16 år og derover.

Kilde: Mørck, Henning Ivan m.fl.: Tobaksforbrug og rygevaner i Norden 1920-1980. Artikel i Nordisk Medicin. Vol. 97, 5/1982.

DIKE: Sundhed og sygelighed i Danmark 1987.

Danmarks Statistik og Socialforskningsinstitutets omnibusundersøgelser januar og april 1991.

Translation – Heading, Column 1: men; 2: women; 3: total.

Note: The period 1970-1980 covers persons aged 15 years and over and the years 1987 and 1991 cover persons aged 16 years and over.

Tabel 15.31

5 Sundhed

Procentandel i forskellige aldersgrupper der ryger tobak dagligt. 1991.

Percentage of men and women in selected age groups smoking tobacco every day. 1991.

Tabel 5.32

	Mænd 1	Kvinder 2	Alle 3
	Procentandel		
1 16-19 år	28	26	27
2 20-24 år	35	43	39
3 25-34 år	48	47	48
4 35-44 år	54	47	50
5 45-54 år	48	40	44
6 55-64 år	49	51	50
7 65 år og derover	47	28	38
8 Alle	46	41	44

Anm.: Antal svarpersoner: 3.093.

Kilde: Danmarks Statistik og Socialforskningsinstituttets omnibusundersøgelser januar og april 1991.

Translation – Heading, Column 1: men; 2: women; 3: total.

Front Column, 1-7: age groups; 8: total.

Note: Number of respondents: 3,093.

Alkoholforbrug blandt mænd og kvinder på en hverdag i 1977, 1985 og 1990.

Consumption of alcohol among men and women on a weekday. Per cent. 1977, 1985 and 1990.

Tabel 5.33

	1977		1985		1990	
	Mænd 1	Kvinder 2	Mænd 3	Kvinder 4	Mænd 5	Kvinder 6
1 Antal genstande:	Procent					
2 0	47	68	56	75	59	76
3 1-2	27	22	27	19	28	19
4 3-4	13	6	9	4	8	3
5 5 eller flere	12	3	8	2	4	2
6 I alt	100	100	100	100	100	100

Anm.: Hverdag: mandag-fredag.

Kilde: Socialstyrelsen: Danskernes brug af rusmidler. København 1991.

Translation – Heading, Column 1: men; 2: women; 3: men; 4: women; 5: men; 6: women.

Front Column, 1-4: number of drinks; 5: 5 or more drinks; 6: total.

Note: weekday: Monday to Friday.

**Konsum af nogle vigtige næringsmidler.
1961-1989.**

Consumption of various foodstuffs.
1961-1989.

	1961/63 1	1973/75 2	1982/84 3	1988/89 4
Kg. pr. indbygger				
1 Mælk.....	163	129	128	129
2 Fløde og syrnede mælkeprodukter	9	6	12	9
3 Ost.....	9	10	11	14
4 Smør.....	11	8	8	7
5 Margarine	19	18	17	17
6 Svinekød	40	40	56	72
7 Fjerkæ	4	7	10	12
8 Fisk.....	16	19
9 Æg	12	11	14	14
10 Kartofler.....	105	75	67	65
11 Grøntsager	71	48	60	..
12 Frugt.....	58	49	44	..
13 Mel, gryn, ris o.l.....	82	69	72	74

Anm.: Forbrug pr. indbygger i kilo (gennemsnit) pr. år.
Kilde: Materiale fra Levnedsmiddelstyrelsen. 1991.

Translation – Front Column, 1: milk; 2: cream and sour cream; 3: cheese; 4: butter; 5: margarine; 6: pork; 7: poultry; 8: fish; 9: eggs; 10: potatoes; 11: vegetables; 12: fruit; 13: flour, groats, rice etc.

Note: Consumption in kilograms per person (average) per year.

Tabel 5.34

Kostsammensætningen blandt mænd og kvinder. 1985.

Dietary composition among men and women.
1985.

	Mænd 1	Kvinder 2	Kvinder i for- hold til mænd 3	Indeks, mænd = 100
				gram/10 MJ ¹
1 Mælkeprodukter og ost.....	394	447	113	
2 Brød o.l	199	201	101	
3 Kartofler	140	111	79	
4 Andre grøntsager.....	100	152	152	
5 Frisk frugt.....	47	111	236	
6 Kød og fisk.....	140	123	88	
7 Fedtstoffer.....	64	59	92	
8 Sukker	23	22	96	
9 Øl, vin og spiritus	316	119	38	
10 Kaffe og te	1 076	1 118	104	

Anm.: Omfatter befolkningen i alderen 15-80 år.

¹ Kostindtagelsen er korrigeret for, at mænd indtager mere end kvinder. Indtagelsen af de enkelte produkter er sat i forhold til energiindtaget (dvs. hvor meget de spiser), opgjort i MJ.

Kilde: Haraldsdottir; Jóhanna m.fl.: Danskernes kostvaner 1985. Bind 2: Hvem spiser hvad? København 1987.

Translation – Heading, Column; 1-2: gram/10 MJ¹. 1: men; 2: women; 3: women in relation to men. Index numbers, men = 100; Front Column, 1: milk products and cheese; 2: bread etc.; 3: potatoes; 4: other vegetables; 5: fresh fruit; 6: meat and fish; 7: fats; 8: sugar; 9: beer, wine, spirits; 10: coffee and tea.

Note: Persons between the ages of 15 and 80.

¹ The fact that men consume more than women has been adjusted in the consumption of foods. The consumption of the above products is proportional to the energy consumption (i.e. the quantity of what they eat), estimated in MJ.

Tabel 5.35

5 Sundhed

Procentandel mænd og kvinder der nævner forskellige former for sundhedsadfærd. 1991.

Percentage of men and women who practise various kinds of health activities. Per cent. 1991.

Tabel 5.36

	Mænd 1	Kvinder 2	Alle 3
		Procent	
1 Ingen aktiviteter	23	17	20
2 Gør ikke noget specielt.....	2	2	2
3 Dyrker motion/er fysisk aktiv.....	59	61	60
4 Spiser sund kost.....	49	67	58
5 Spiser mindre	3	3	3
6 Ryger ikke.....	24	23	23
7 Prøver at holde op med at ryge/ ryger mindre	4	5	4
8 Drikker ikke alkohol	2	5	4
9 Begrænser alkoholforbrug	10	8	9
10 Lever mindre stresset	10	11	11
11 Sørger for at få tilstrækkelig søvn.....	13	19	16
12 Holder kontakt med familie og venner.	13	18	15
13 Andet	7	10	9

Anm.: Antal svarpersoner: 4.818. Spørgsmålet lød: *Hvad gør du for at bevare eller forbedre dit helbred?*

Kilde: Materiale fra undersøgelsen af muskel- og skelet-sygdom i befolkningen, (1991). Dansk Institut for Klinisk Epidemiologi (DIKE).

Translation – Heading, Column 1: men; 2: women; 3: total.
Front Column, 1: no activities; 2: nothing in particular; 3: practise exercise/physically active; 4: eat healthy foods; 5: eat less; 6: do not smoke; try to reduce/give up tobacco smoking; do not drink alcohol; 9: alcohol consumption; 10: live less under stress; 11: take care to get sufficient sleep; 12: maintain contact with family and friends; 13: other activities.

Note: Number of respondents: 4,818. The question was: *What do you do to preserve or improve your health?*

Antal sundhedsadfærdsaktiviteter blandt mænd og kvinder i forskellige aldersgrupper. 1991.

Number of health activities practiced by men and women, by age. Per cent. 1991.

	Antal sundhedsadfærdsaktiviteter						I alt
	Ingen aktivitet 1	1 aktivitet 2	2 aktiviteter 3	3 aktiviteter 4	4 aktiviteter 5	5-9 aktiviteter 6	
Procent							
1 Mænd:							
2 16-24 år	21	20	25	19	8	7	100
3 25-44 år	20	17	26	20	11	6	100
4 45-64 år	26	17	26	19	8	6	100
5 65 år og derover	32	16	22	18	6	6	100
6 Mænd i alt	24	17	25	19	9	6	100
7 Kvinder:							
8 16-24 år	13	14	26	25	11	10	100
9 25-44 år	13	10	29	24	12	12	100
10 45-64 år	16	14	29	24	10	7	100
11 65 år og derover	27	17	28	17	5	6	100
12 Kvinder i alt	17	13	28	23	10	9	100

Anm.: Antal sværpersoner: 4.818. Spørgsmålet lod: *Hvad gør du for at bevare eller forbedre dit helbred?*

Kilde: Materiale fra undersøelsen af muskel- og skelet-sygdom (1991). Dansk Institut for Klinisk Epidemiologi (DIKE).

Translation – Heading, Column 1-6: number of activities; 1: no activities; 7: total.

Front Column, 1: men; 2-4: age groups; 5: 65 years or more; 6: men, total; 7: women; 8-10: age groups; 11: 65 years or more; women; total.

Note: Number of respondents: 4,818. The question was: *What do you do to preserve or improve your health?*

Tabel 5.37

6

Uddannelse

6 Uddannelse

Nr.	FIGURER	Side	
6.1.	Befolknigen i alderen 20-69 år fordelt efter skoleuddannelsesniveau. 1962 og 1991	103	6.12. 25-29-årige mænd og kvinder fordelt efter uddannelsesplacering i 1980 og 1990 121
6.2.	Befolknigen i alderen 20-60 år fordelt efter erhvervsuddannelsesniveau. 1980 og 1990	104	6.13. Pigernes andel af elevbestanden i HF og gymnasiets forskellige linjer. 1980 og 1990 122
6.3.	Procentandel af drenge og piger, der starter i gymnasiet, HF og på efg-/lærlingeuddannelse senest 3 måneder efter at have forladt grundskolen. 1980 og 1990..	105	6.14. Pigernes andel af elevbestanden på forskellige erhvervsrettede ungdomsuddannelser. 1980 og 1990..... 122
6.4.	Procentandel af forskellige årgange, der ikke er under uddannelse og samtidig ikke har fuldført en uddannelse, der giver erhvervskompetence.....	106	6.15. Pigernes/kvindernes andel af elevbestanden på forskellige videregående uddannelser. 1980 og 1990..... 123
6.5.	Uddannelsesmæssig placering af mænd og kvinder i alderen 25-29 år i 1980 og 1990	107	6.16. Deltagere i amtskommunale enkeltfagskurser i forskellige aldersgrupper. 1989 ... 123
6.6.	Andel af uddannelsessøgende der er piger/kvinder ved forskellige uddannelser. 1980 og 1990	108	6.17. Kvindernes andel af elevbestanden på arbejdsmarkedsuddannelserne.1980-1989
6.7.	Procentandel af de 23-årige uden erhvervskompetencegivende uddannelse i 1989, efter familiens socioøkonomiske gruppe.....	109	6.18. 1966-årgangens fordeling på uddannelsesniveau og familiens socioøkonomiske gruppe. 1989
			6.19. Procentandel af mænd og kvinder i forskellige aldersgrupper der har deltaget i undervisning inden for ét år. 1991
			6.20. Procentandelen af mænd og kvinder med forskellig skoleuddannelse der har deltaget i undervisning inden for ét år. 1991
			6.21. Procentandelen af mænd i forskellige stillingsgrupper der har deltaget i undervisning inden for ét år. 1991
			6.22. Procentandelen af kvinder i forskellige stillingsgrupper der har deltaget i undervisning inden for ét år. 1991
Nr.	TABELLER	Side	
6.1.	Den 20-69-årige befolkning fordelt efter skoleuddannelse. 1962-1991	113	
6.2.	Mænd og kvinder fordelt efter skoleuddannelse. 1991	114	
6.3.	Procentandel af drenge og piger der har bestået forskellige skoleeksamener. 1901-1990	114	
6.4.	Befolknigen i alderen 20-69 år i forskellige stillingsgrupper fordelt efter skoleuddannelse. 1991.....	115	
6.5.	Den 20-60-årige befolkning fordelt efter erhvervsuddannelse. 1980 og 1990.....	116	
6.6.	Mænd og kvinder i forskellige aldersgrupper fordelt efter erhvervsuddannelse. 1990	117	
6.7.	Mænd i alderen 20-67 år med forskellige skoleuddannelser fordelt efter erhvervsuddannelse. 1989.....	118	
6.8.	Kvinder i alderen 20-67 år med forskellige skoleuddannelser fordelt efter erhvervsuddannelse. 1989	119	
6.9.	Procentandel af drenge og piger der starter i gymnasiet/HF og på efg-basisår/lærlingeuddannelse senest 3 måneder efter at have forladt grundskolen. Årgang 1980 og 1990	119	
6.10.	Procentandel af drenge og piger fra forskellige årgange der ikke har påbegyndt en uddannelse efter grundskolen.....	120	
6.11.	Procentandel af forskellige årgange, der ikke er under uddannelse og samtidig ikke har fuldført en uddannelse, der giver erhvervskompetence	121	

Indledning

Uddannelse er af stor betydning for det enkelte menneskes levevilkår. Det hænger sammen med, at man gennem uddannelse erhverver en række færdigheder og kundskaber, og at den enkeltes værdier, normer, tænkemåde og personlighedstræk påvirkes. Disse egenskaber erhverves ikke alene i skolerne eller i de øvrige undervisningsinstitutioner, men også ad andre kanaler, eksempelvis gennem opdragelse i familien, gennem påvirkning fra kammerater og via massekommunikationsmidlerne. I dette kapitel vil vi dog kun beskæftige os med den uddannelse, som opnås i uddannelsessektoren, og med den del af den, der vedrører færdigheder og kundskaber. De forskellige uddannelser, der opnås i uddannelsessektoren, er nemlig adgangsgivende til forskellige erhverv og arbejdsstillinger og dermed til positioner med forskellig indkomst, indflydelse mv.

- Hovedtendensen i uddannelsesudviklingen i 1980'erne er, at uddannelsesniveauet i befolkningen er øget, og at uddannelsesaktiviteten, især hvad angår erhvervsuddannelserne, fortsat er stigende.
- Sammenholdt med 1980 var det i 1990 en større andel af de unge, der påbegyndte en ungdomsuddannelse efter grundskolen.
- Mange unge fuldfører ikke en påbegyndt erhvervskompetencegivende uddannelse.
- "Restgruppen" – unge der ikke har en erhvervskompetencegivende uddannelse – var mindre i slutningen af 1980'erne end i begyndelsen af 1980'erne, men reduktionen foregår langsomt.
- Kønsforskelle i højeste opnåede uddannelse eksisterer fortsat, men de er betydeligt mindre blandt unge under 30 år end blandt aldersgruppen på 30 år og opfører.
- Det er især blandt unge kvinder, at tilgangen til erhvervskompetencegivende uddannelser er øget i løbet af 1980'erne.
- Kønssammensætningen ved de videregående uddannelser er lige.
- Uddannelsernes sociale fordeling er fortsat skæv.

Kapitlet indeholder først en omtale af uddannelsessystemet. Dernæst blyses uddannelsesniveauet og uddannelsesaktiviteten i befolkningen, både med hensyn til skoleuddannelse og erhvervsuddannelse. Herefter er der en omtale af, hvorledes nogle af de væsentligste uddannelsesforløb former sig. Endvidere behandles størrelsen og udviklingen i den såkaldte restgruppe samt kønsforskelle og sociale forskelle i uddannelserne. Endelig blyses befolkningens deltagelse i forskellige

former for fritidsundervisning og erhvervsrettede kurser i løbet af et år.

Uddannelsessystemet

Det danske uddannelsessystem har undergået store forandringer inden for de sidste 20-25 år. Blandt de vigtigste ændringer kan nævnes:

- I 1967 startede HF-uddannelsen.
- I 1969 startede de første forsøg med efg-uddannelserne.
- Fra 1972/73 blev undervisningspligten udvidet fra 7 til 9 år.
- I 1975 blev der vedtaget en ny folkeskolelov, som bl.a. afskaffede realeksamen.
- I slutningen af 1970'erne blev der indført adgangsregulering til de videregående uddannelser.

I de senere år er der sket flere reformer inden for erhvervsuddannelserne.

Fundamentet i uddannelsessystemet er en grundskole med 10 klassetrin, hvoraf de 9 er obligatoriske. Oven i dette findes et ungdomsuddannelsesniveau, som omfatter gymnasier og HF, erhvervsuddannelserne, social- og sundhedsuddannelserne og øvrige uddannelser (etaterne, landbrug, søfart mv.).

Øverst i systemet befinner de videregående uddannelser sig. Adgangen til disse forudsætter som regel, at man har gennemført en uddannelse på ungdomsuddannelsesniveauet, i de fleste tilfælde en studenter-/HF-uddannelse. De videregående uddannelser er delt i tre typer, primært efter deres længde. De korre, de mellem lange og de lange videregående uddannelser. Der er mulighed for at skifte mellem de videregående uddannelser, fx fra en kort videregående uddannelse til en mellemlang videregående uddannelse.

Grundskole

I Danmark er der 9 års undervisningspligt. Undervisningen, der svarer hertil, foregår næsten udelukkende i folkeskolen eller de private skoler. Folkeskolen består af børnehaveklasse og 1.-9. klasse. Herudover findes 10. og 11. klassetrin, som er frivillig. Undervisning på dette trin finder sted i folkeskolen, private skoler og på efterskoler.

De senere års reformer inden for ungdomsuddannelserne har skabt et mere fleksibelt system af uddannelsesveje for unge, der forlader grundskolen.

Gymnasiale uddannelser

Den almengymnasiale undervisning (matematisk og sproglig linje) fører til studentereksamten eller HF-eksamen. Undervisningen foregår ho-

6 Uddannelse

vedsageligt på gymnasier og studenter-/HF-kurser og er normalt af 2-3 års varighed. De erhvervsgymnasiale uddannelser foregår på handelsskoler (HHX) og tekniske skoler (HTX).

Erhvervsrettede ungdomsuddannelser

Omfatter uddannelser, der er erhvervsrettede, og som giver erhvervskompetence. Uddannelserne foregår især på tekniske skoler, handelsskoler og på arbejdspladserne. Normalt af 3-4 års varighed. Der eksisterer flere typer, hvoraf de vigtigste indtil 1991 har været:

Basisuddannelser, som er 1-årige grundlæggende erhvervsuddannelser uden erhvervskompetence. Omfatter efg-basisuddannelse samt grundkurser ved landbrugsskoler, husholdningsskoler og søfartsskoler. Efg-basisuddannelsen foregår som oftest på tekniske skoler og handelsskole.

Efg-2. del forudsætter normalt en efg-basisuddannelse. Uddannelsen har en varighed af 2-3 år og foregår dels på tekniske skoler/handelsskoler, dels på arbejdspladser (praktikpladser). Uddannelsen giver erhvervskompetence og afsluttes med svendebrev/eksamen.

Lærlingeuddannelser er den oprindelige og tidligere helt dominerende form for erhvervsrettet ungdomsuddannelse. Kaldes ofte *mesterlære* og foregår dels på en arbejdsplads, dels på tekniske skoler/handelsskoler. Har en varighed af 3-4 år.

Grundlæggende eksamensuddannelser omfatter en række erhvervsuddannelser, som står uden for efg-uddannelserne og lærlingeuddannelserne, fx uddannelser til teknisk assistent, laborant, teknisk tegner, edb-assistent og social- og sundhedsuddannelserne.

De ændringer, der trådte i kraft den 1. januar 1991, indebærer, at efg og mesterlæren forsvinder og erstattes af et samlet system af erhvervsuddannelser. Samtidig er alle uddannelserne blevet justeret og fornyet. Ligesom før er erhvervsuddannelserne bygget op på en måde, der omfatter dels praktik i en virksomhed, dels undervisning på enten en handelsskole eller en teknisk skole. De unge kan starte med en praktikperiode i en virksomhed eller med en undervisningsperiode på skolen. Begge veje fører ind på samme slags uddannelser. I det nye system er der færre uddannelser, end der var før. Til gengæld kan vælges nye specialer på en del af uddannelserne. Ideen hermed er at gøre det lettere at skifte uddannelsesretning, hvis man ombestemmer sig. Den viden, der er opnået, kan nemlig bruges i den nye uddannelsesretning.

Under det nye system veksler skoleophold og praktikperioder med hinanden i løbet af de

3-4 år, som erhvervsuddannelsen varer. I første del af uddannelsen vejer skoleophold forholdsvis mere end praktik. I anden periode er det omvendt.

Foruden ovennævnte erhvervsuddannelser findes stadig i det nye system både social- og sundhedsuddannelserne samt øvrige uddannelser inden for etaterne, landbrug og søfart osv.

Endelig kan nævnes, at der er fuld overførselsmulighed af opnået kompetence, fx mellem erhvervsuddannelserne, HTX og HHX og social- og sundhedsuddannelserne.

Det nye system er skitseret nedenfor.

Videregående uddannelser

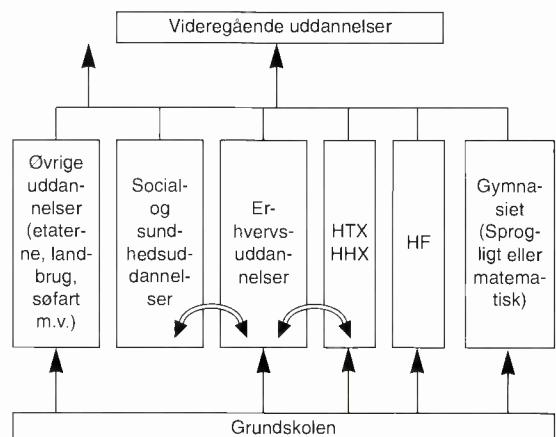
Omfatter erhvervsrettede uddannelser af teoretisk art. Uddannelserne forudsætter ofte studenter-/HF-eksamen og foregår på specielle uddannelsesinstitutioner. De kan opdeles i tre kategorier efter varigheden af uddannelserne:

Korte videregående uddannelser har som oftest en varighed af 2-3 år. De største af disse uddannelser er: børnehævepædagog, erhvervssproglige uddannelser, socialpædagog, fridtspædagog og politibetjent.

Mellemlange videregående uddannelser har som oftest en varighed af 3-4 år. De største af disse uddannelser er: sygeplejerske, folkeskolelærer, HD og HA, teknikumingeniør, bibliotekar, socialrådgiver, fysioterapeut og ergoterapeut.

Lange videregående uddannelser har en varighed af 4-6 år. De største af disse uddannelser er: cand.mag./cand.scient., jurist, psykolog, læge og civilingeniør.

Uddannelsessystemet 1992

Ud over det egentlige uddannelsessystem eksisterer der en lang række uddannelsesmuligheder, fx højskoler, arbejdsmarkedsuddannel-

ser og enkeltfagskurser. Fælles for disse uddannelsesmuligheder er, at de sjældent indgår i de almindelige uddannelsesforløb, men derimod mere fungerer som tilbud til dem, der har forladt uddannelsessystemet. Mange af disse uddannelsestilbud bliver støttet af det offentlige, som regel i form af økonomiske tilskud eller i form af, at det offentlige direkte driver dem. Der eksisterer dog også mere private uddannelsestilbud i form af virksomhedskurser, der arrangeres af fagforeninger, brancheorganisationer o.l.

Højskoler

Omfatter kurser på ca. 100 folke- og ungdomshøjskoler. Kurserne har varierende indhold og varighed (typisk 4-5 mdr.).

Enkeltfagskurser

Omfatter undervisning i fag til folkeskolens afgangsprøver, HF og enkelte studentereksamensfag. Eleverne kan vælge at følge undervisningen i nogle enkelte fag og derved sammenstykke fx en hel HF-eksamen over flere år. Enkeltfagskurserne drives af amtskommunerne. Henviser sig især til personer, der ønsker at supplere deres oprindelige skoleuddannelsesniveau.

Arbejdsmarkedsuddannelserne

Omfatter specialarbejderkurser, efteruddannelse af faglærte, omskolingskurser og erhvervintroduktionskurser for unge og ledige. De foregår på forskellige fag- og specialarbejderskoler og har til formål at forberede erhvervskvalifikationerne i forhold til den tekniske udvikling og arbejdsmarkedet i øvrigt. Der er som regel tale om kurser af nogle få ugers varighed.

Almen fritidsundervisning

Omfatter det, der ofte kaldes aftenskoleundervisning. Der er tale om et vidtspændende udbud af emner, som sjældent er erhvervsorienteret. Undervisningen forestås for hovedparten vedkommende af de forskellige oplysningsforbund.

Uddannelsesniveauet i befolkningen stiger

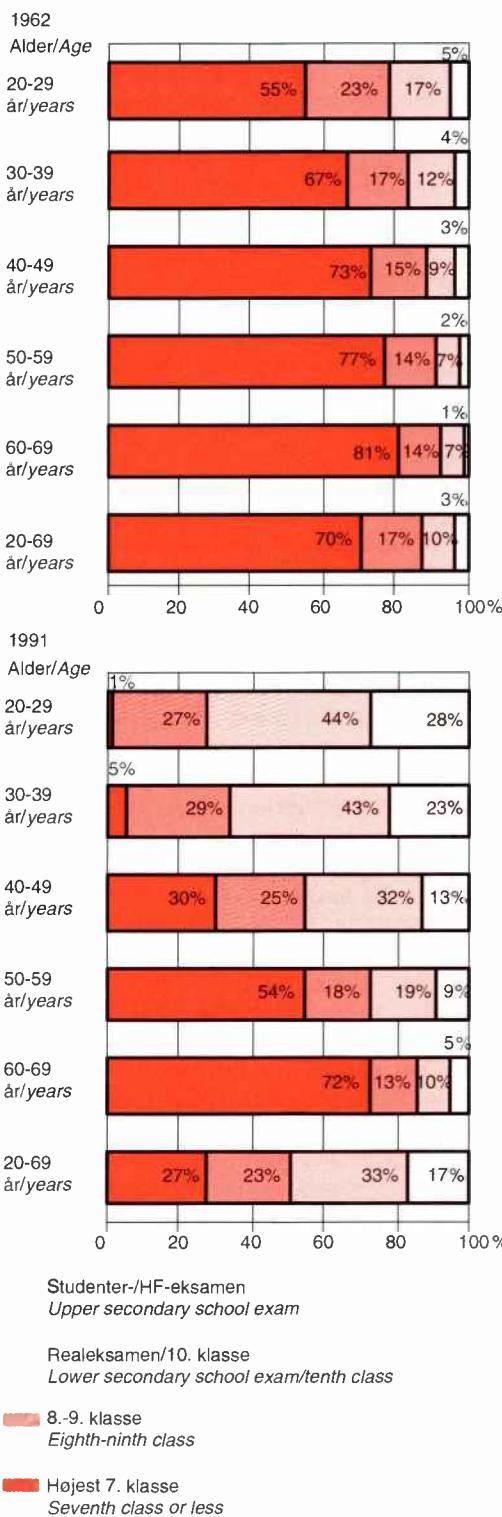
Man taler ofte om, at vi inden for de sidste 20-25 år har oplevet en uddannelseseksplosion. Hermed menes, at en langt større del af de yngre aldersgrupper har fået en uddannelse ud over grundskolen. Dette kan aflæses på befolkningens uddannelsesniveau, både skoleuddannelse og erhvervssuddannelse.

Figur 6.1 viser tydelige forskelle i skoleuddannelsesniveauet i forskellige aldersgrupper.

Figur 6.1.

Befolkningen i alderen 20-69 år fordelt efter skoleuddannelsesniveau. 1962 og 1991.

Population aged 20-69 years by level of general education. 1962 and 1991.

6 Uddannelse

Eksempelvis havde 5 pct. af de 20-29-årige i 1962 en studentereksamen, mens 78 pct. havde en skoleuddannelse, der svarede til højst 9. klasse. I 1991 var det 28 pct. af de 20-29-årige, der havde studentereksamen eller HF-eksamen, mens 28 pct. havde en skoleuddannelse, der svarede til højst 9. klasse.

Med hensyn til skoleuddannelse er der i 1991 små forskelle mellem mænd og kvinder. I aldersgruppen 20-34 år er der imidlertid en meget større andel kvinder end mænd, der har studenter- eller HF-eksamen. (Tabel 6.2). I 1990 havde 39 pct. af de 19-årige piger en studenter- eller HF-eksamen mod 24 pct. af de 19-årige drenge. (Tabel 6.3).

Der er desuden en klar sammenhæng mellem skoleuddannelsesniveau og stilling. Således har funktionærer i ledende stillinger betydelig oftere skoleeksamen bag sig end arbejdere, selvstændige i landbrug og pensionister. (Tabel 6.4).

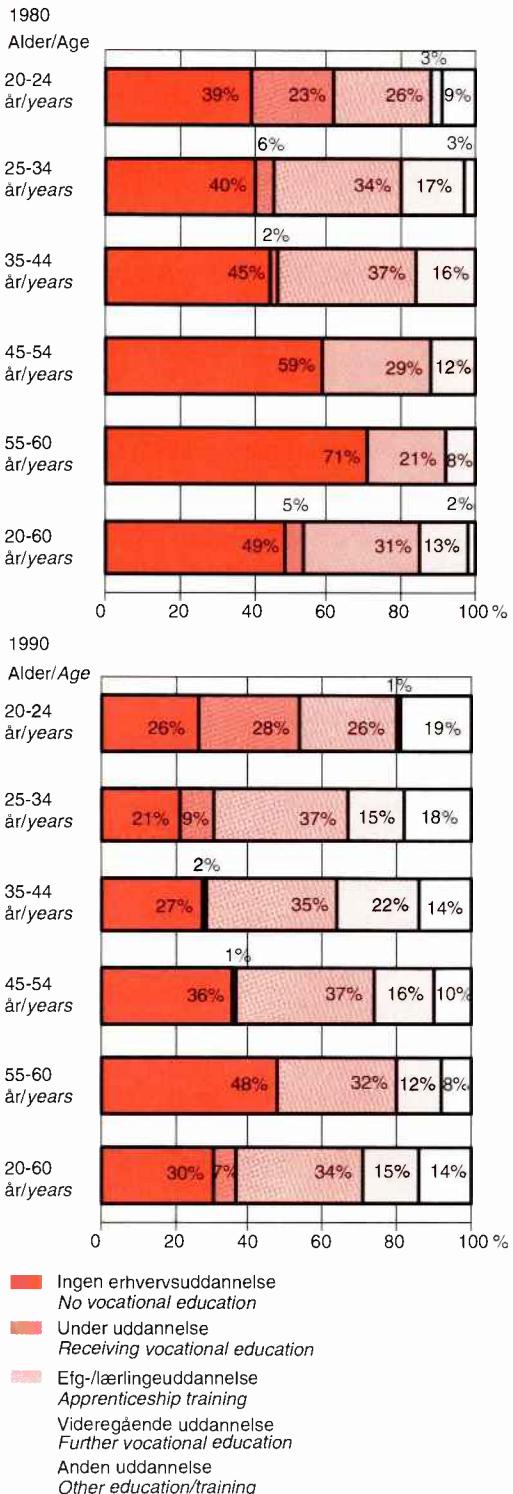
Der er også sket en betydelig udvikling i befolkningens erhvervsuddannelsesniveau. I figur 6.2 ses billedet af de 20-60-åriges erhvervsuddannelsesniveau i 1980 og 1990.

Det bemærkes, at der er en betydelig større andel, der har gennemgået en elleranden form for erhvervsuddannelse i 1990 (63 pct.), end det var tilfældet i 1980 (46 pct.). Det drejer sig først og fremmest om en større andel, der har været gennem de forholdsvis kortvarige basisuddannelser, specialarbejderuddannelser og efteruddannelser. Dog er der også forholdsvis flere med efg- og lærlingeuddannelser og med videregående uddannelser. Blandt de 25-34-årige var fx ca. hver femte uden erhvervsuddannelse i 1990 mod to femtede i 1980. Denne stigning i erhvervsuddannelsesniveauet blandt de 25-34-årige skyldes hovedsagelig, at en større andel har fået kortvarige basis- og arbejdsmarkedsuddannelser.

Der findes betydelige kønsforskelle i erhvervsuddannelsesniveauet. Blandt de 20-60-årige i 1990 var det hver tredje kvinde, der ingen erhvervsuddannelse havde, mod knap en fjerdedel af mændene. Forskellen er imidlertid meget afhængig af alder. Således var der blandt de 20-24-årige i 1990 næsten lige så store andele kvinder som mænd, der var i gang med eller havde fuldført en erhvervsuddannelse. (Tabel 6.6).

Der er en klar sammenhæng mellem skoleuddannelses- og erhvervsuddannelsesniveauet, således at jo højere skoleuddannelsesniveau, jo større andel får en erhvervsuddannelse. (Tabel 6.7 og 6.8).

Figur 6.2.
Befolkningen i alderen 20-60 år fordelt efter erhvervsuddannelse. 1980 og 1990.
Population aged 20-60 years by level of vocational education. 1980 and 1990.

Kilde: Tabel 6.5.

Uddannelsesaktiviteten øget i 1980'erne

Som det fremgår af en rapport fra Sociaalkommisionen (1992), er baggrunden for det stigende uddannelsesniveau i befolkningen den øgede uddannelseskapsitet og -aktivitet i løbet af de sidste 20-25 år. For det første blev undervisningspligten udvidet fra 7 til 9 år i begyndelsen af 1970'erne. For det andet har der været en udvidet kapacitet og en stigende tilgang til gymnasiet/HF fra slutningen af 1960'erne. Tilgangen til gymnasiet nåede et toppunkt i 1982 og har siden været stagnerende. For det tredje har efg's indførelse i midten af 1970'erne betydet en stærk stigning i antallet af elever ved de erhvervsrettede ungdomsuddannelser. Eksempelvis voksede elevbestanden inden for ungdomsuddannelserne med 14 pct. fra 1980 til 1990, næsten udelukkende fordi erhvervsuddannelsernes kapacitet blev udvidet.

Med hensyn til de videregående uddannelser har der været tale om en betydelig udvidelse og stigende tilgang indtil midten af 1970'erne, hvorefter der blev indført en adgangsregulering, som betød en vis stagnation. Dog voksede elevbestanden inden for de videregående uddannelser med ca. 25 pct. fra 1980 til 1990, fortrinsvis på grund af udvidet kapacitet inden for de korte og mellem lange videregående uddannelser.

Tilgangen til de forskellige ungdomsuddannelser må ses i forhold til antallet af unge. Nedgang i antallet af unge fra slutningen af 1960'erne og begyndelsen af 1970'erne har øget uddannelsessystemets muligheder for at efterkomme efterspørgslen fra de enkelte årgange, især siden midten af 1980'erne. Således var elevtilgangen til de videregående uddannelser pr. 1.000 unge i alderen 18-21 år 36 pct. større i 1990 end i 1980. For erhvervsuddannelserne var der en 25 pct. større tilgang af 18-21-årige end i 1980, og for almen gymnasial uddannelse var der 6 pct. større tilgang af 15-17-årige.

Endelig har der været en stærk stigning i uddannelsesaktiviteten i de former for undervisning, der ligger uden for det egentlige uddannelsessystem, fx arbejdsmarkedsuddannelserne og enkeltfagskurserne.

Specialarbejderkurser og efteruddannelse af faglærte arbejdere havde i 1989 ca. 100.000 elever mod ca. 70.000 i 1980. Disse kurser er dog som oftest kun af få ugers varighed. De amtskommunale enkeltfagskurser, der omfatter 9. og 10. klassers prøver, og HF-eksamen har oplevet en stigning i antallet af elever fra ca. 78.000 elever i 1982/83 til ca. 90.000 elever i 1988/89. Endelig kan det

nævnes, at der i perioden 1980-90 har været en 12 procents stigning i den almene fritidsundervisning, som ofte foregår som aftenskole under de forskellige oplysningsforbund fra ca. 706.000 elever i 1980 til ca. 800.000 i 1990.

Flere påbegynder en uddannelse ud over grundskolen

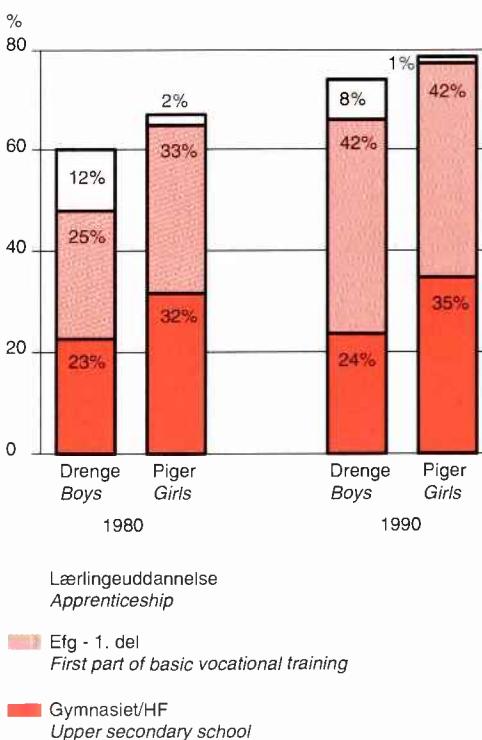
En statistisk belysning af den samlede uddannelsesaktivitet foreligger først fra midten af 1970'erne, hvor Danmarks Statistik overtog den samlede uddannelsesstatistik. På dette grundlag kan man opgøre, hvor stor en del af de forskellige aldersgrupper der var under uddannelse inden for uddannelsessystemet i en årrække.

Det kan således lade sig gøre at følge alle elever, der forlod grundskolen i et bestemt år,

Figur 6.3.

Procentandel af drenge og piger der starter i gymnasiet, HF og på efg-/lærlingeuddannelse senest 3 måneder efter at have forladt grundskolen. 1980 og 1990.

Percentage of boys and girls who commence an upper secondary education, or vocational training within 3 months of leaving basic school. 1980 and 1990.

Kilde: Tabel 6.9.

6 Uddannelse

gennem uddannelsessystemet år efter år. *Figur 6.3* viser, hvilken procentdel af drenge og piger der startede en uddannelse senest 3 måneder efter at have forladt grundskolen i 1980 og i 1990.

Figuren viser, at en større andel unge end tidligere påbegynder en ungdomsuddannelse efter grundskolen. Fx var det 63 pct. af de elever, der forlod grundskolen i 1980, der var begyndt i gymnasiet, på efg 1. del eller lærlingeuddannelse ca. 3 måneder senere. Det tilsvarende tal i 1990 var 75 pct. Særlig markant er, at 42 pct. af de unge i 1990 valgte en

efg-basisuddannelse mod 29 pct. i 1980. Set i længere perspektiv er der alt i alt flere, der påbegynder en uddannelse efter grundskolen. Eksempelvis var det 80 pct. af de unge, der forlod grundskolen i 1980/81, som havde påbegyndt en uddannelse inden for et år, og 86 pct., der havde påbegyndt en uddannelse 5 år efter, at de forlod grundskolen. (Tabel 6.10). Af den årgang unge, der gik ud af grundskolen i 1986/87, havde 87 pct. påbegyndt en uddannelse inden for et år.

Ikke alle disse unge fuldfører imidlertid en uddannelse, der giver erhvervskompetence. Dette ses af *figur 6.4*.

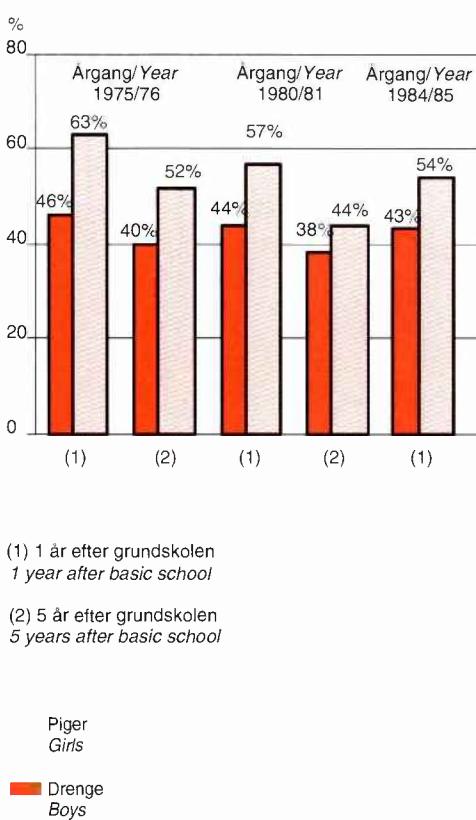
Af den årgang unge, der gik ud af grundskolen i 1980/81, var det således 5 år senere 44 pct. af mændene og 57 pct. af kvinderne, der ikke var under uddannelse og samtidig ikke havde fuldført en uddannelse, der gav erhvervskompetence.

Den andel, der vil færdiggøre en kompetencegivende uddannelse, blandt generationen, der er helt ung i dag, kendes ikke. Uddannelsesforløbet er ikke færdigt. Især de videregående uddannelser er ikke afsluttede før 25-års alderen eller derefter.

Figur 6.4.

Procentandel af forskellige årgange, der ikke er under uddannelse og samtidig ikke har fuldført en uddannelse, der giver erhvervskompetence.

Percentage of boys and girls who have neither commenced nor completed a vocational education after leaving basic school, by selected years.

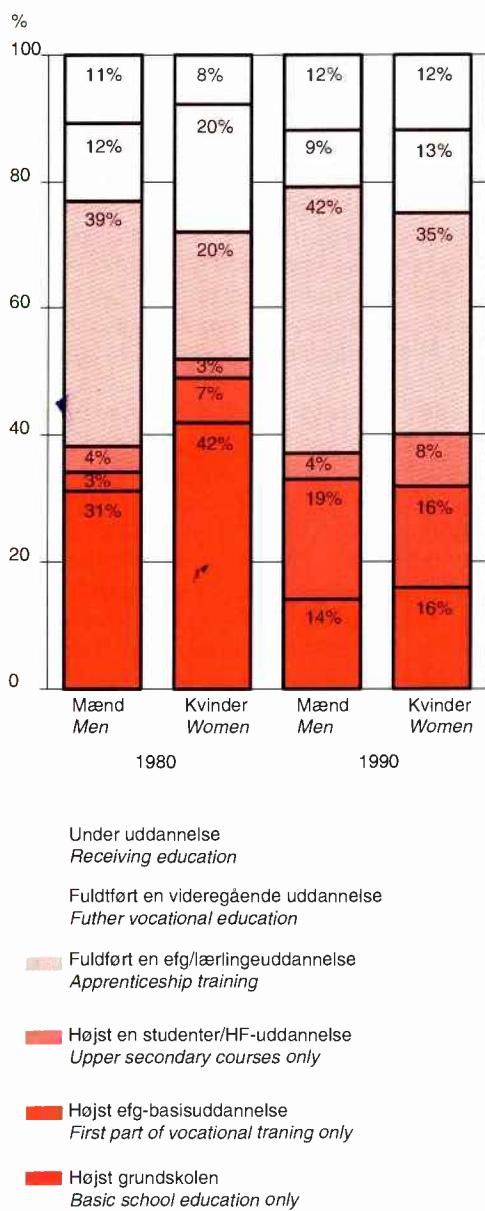
Kilde: Tabel 6.11.

Restgruppen reduceres langsomt

Et omdiskuteret spørgsmål er omfanget af den såkaldte restgruppe. Ved restgruppen vil man her forstå den gruppe, der ikke gennemfører en erhvervsuddannelse, der giver erhvervskompetence. Restgruppen er ofte tidligere blevet opfattet som den gruppe, der ikke påbegynder en uddannelse, efter at de har forladt grundskolen. Den nye definition af restgruppen omfatter både personer, der ikke påbegynder en uddannelse ud over grundskolen, og personer, der enten har afbrudt en uddannelse eller højest har fuldført en studenter-/HF-eksamen eller en basisuddannelse (typisk efg-basisåret). Et afgørende forhold ved opgørelse af restgruppen er spørgsmålet, hvor mange år efter grundskolen man skal tage i betragtning. Det har betydning, fordi der er nogle, som først sent kommer i gang med en erhvervsuddannelse.

Ved at betragte forskellige årganges uddannelsesforløb kan man således opgøre størrelsen af restgruppen. I det forrige afsnit blev det påvist, at der er sket en klar nedgang i den andel, der ikke har påbegyndt en uddannelse efter grundskolen. Samtidig er der sket en stigning i den andel, der højest har en erhvervsfaglig basisuddannelse eller en studenter-/HF-eksamen. Dette kan bl.a. ses af den uddannelsesmæssige placering af 25-29-årige i 1980 og i 1990.

Figur 6.5.
Uddannelsesmæssig placering af mænd og kvinder i alderen 25-29 år. 1980 og 1990.
Educational level of men and women aged 25-29 years. 1980 and 1990.

Kilde: Tabel 6.12.

Sammenligner man uddannelsesniveauet blandt de 25-29-årige mænd og kvinder i 1980 og 1990 (figur 6.5) ses, at en større andel i 1990 end i 1980 er under uddannelse eller i besiddelse af en erhvervskompetencegivende uddannelse. Stigningen kan næsten udelukkende tilskrives kvindernes øgede del-

tagelse i efg-/lærlingeuddannelserne. I alt har 62 pct. af de 25-29-årige i 1990 enten fuldført en erhvervskompetencegivende uddannelse eller er i gang med den mod 54 pct. i 1980. Gruppen med højst grundskole er til gengæld reduceret fra 37 pct. i 1980 til 15 pct. i 1990. Samtidig bemærkes, at en stor gruppe af de 25-29-årige (23 pct. i 1990 mod 9 pct. i 1980) højst har en efg-basisuddannelse eller gymnasie-/HF-uddannelse, der ikke er erhvervskompetencegivende. Der er altså ikke alene fortsat et frafald lige efter folkeskolen, men især et frafald under erhvervsuddannelserne samt efter gymnasiet, hvor mange ikke kommer videre til en kompetencegivende uddannelse. I dette lys har omfanget af restgruppen ikke ændret sig voldsomt siden 1980.

Ifølge en rapport fra Socialkommissionen i 1992 kan frafaldet i erhvervsuddannelserne delvis henføres til praktikpladsproblemet, mens den manglende fortsættelse efter gymnasiet i en periode i væsentlig grad har kunnet henføres til adgangsbegrænsninger på de videregående uddannelser. Adgangsbegrænsningen har formentlig også medvirket til at presse en gruppe unge med studenteksemamen over på erhvervsuddannelserne, hvilket har gjort det vanskeligt for andre unge at klare sig i konkurrencen om praktikpladserne. På baggrund af de udviklingstræk, der er konstateret i Socialkommissionens rapport, skønnes det, at uddannelsessystemet i øjeblikket er i stand til at føre knap to tredjedele af en årgang igennem til en erhvervskompetencegivende uddannelse. Yderligere godt 20 pct. vil højst gennemføre en gymnasial uddannelse eller basisåret på erhvervsuddannelserne, knap 5 pct. vil påbegynde en ungdomsuddannelse, men afbryde, og resten, lidt under 10 pct., vil forlade grundskolen uden at vende tilbage til uddannelsessystemet. Restgruppens omfang skønnes således at blive omkring en tredjedel af en årgang.

Fortsat kønsforskelle til trods for kvindernes øgede deltagelse

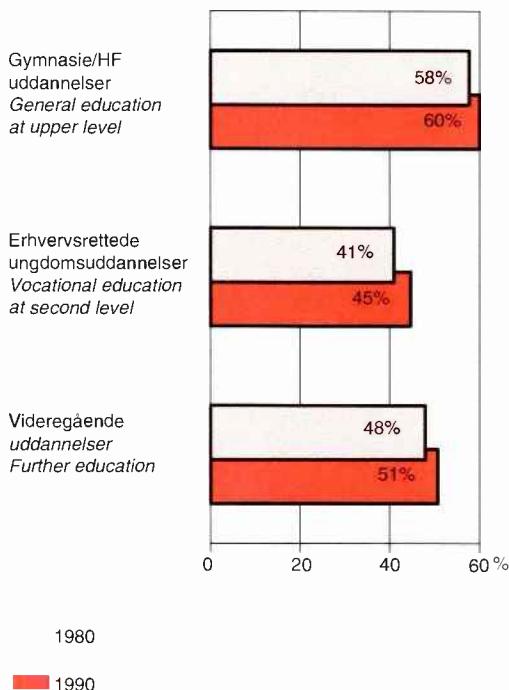
Der findes en række markante kønsforskelle på uddannelsesområdet. Det drejer sig først og fremmest om, at pigerne/kvinderne dominerer nogle uddannelser, mens drenge/mændene dominerer nogle andre uddannelser. I figur 6.6 kan man se, at kvinderne er bedre repræsenteret ved alle uddannelser i 1990 i forhold til 1980. Det er i gymnasiet og på HF, at pigerne er bedst repræsenteret, idet 60 pct. af alle gymnasie-/HF-elever i 1990 er piger. Det skyldes, at det langt overvejende flertal af eleverne i gymnasiets sproglige linje

6 Uddannelse

og på HF er piger. Det gælder også deltagere i amtskommunale enkeltfagskurser. (Tabel 6.16). Til gengæld er pigerne mindre stærkt repræsenteret på de erhvervsrettede ungdomsuddannelser (45 pct. i 1990). Der har imidlertid været en gunstig udvikling for pigerne fra 1980 til 1990, hvor de har forøget deres andel af elevbestanden på de erhvervsrettede ungdomsuddannelser. Kvindernes andel af elevbestanden på arbejdsmarkedsuddannelserne var større i 1989 end i 1980, men havde et toppunkt i midten af 1980'erne. (Tabel 6.17).

Kønssammensætningen ved de videregående uddannelser er lige, idet 51 pct. af de uddannelsessøgende i 1990 er piger/kvinder (mod 48 pct. i 1980). Der er imidlertid nogle væsentlige kønsforskelle inden for de videregående uddannelser, idet ca. 60 pct. af de studerende ved de kortere og mellem-lange uddannelser i 1990 er piger/kvinder, mens de

Figur 6.6.
Andel af uddannelsessøgende, der er piger/kvinder ved forskellige uddannelser. 1980 og 1990.
Percentage of students who are girls/women in selected courses of education. 1980 and 1990.

Kilde: Tabel 6.13., 6.14. og 6.15.

udgør 46 pct. af de studerende ved de lange uddannelser. (Tabel 6.15).

Der er således fortsat et mønster i retning af, at pigerne er bedst repræsenteret i de knap så langvarige uddannelsesforløb. Forskellene mellem mænd og kvinder i denne del af uddannelsessystemet er dog betydeligt mindre i 1990 end i 1980.

Kønsforskellene ved restgruppeopgørelserne er et andet væsentligt aspekt. Som det fremgik af figur 6.4 var der en større andel kvinder end mænd i de forskellige årgange fra 1975-1985, der ikke var under uddannelse og samtidig ikke havde fuldført en uddannelse, der gav erhvervskompetence fx inden for 1 eller 5 år efter grundskolen. Der kan imidlertid også her konstatieres en tydelig tendens til udligning af kønsforskellene, om end i mindre omfang.

Hvis man betragter uddannelserne ud fra hvilke fag, der vælges, finder man meget markante kønsforskelle. Det starter allerede i gymnasiet, hvor de sproglige linjer er domineret af pigerne, mens der er flest drenge på de matematiske linjer. (Tabel 6.13). På de erhvervsrettede ungdomsuddannelser (efg, mestrlære o.l.) dominerer drenge totalt jern og metal og byggefagslinjerne, mens der er en stor overvægt af piger inden for handel og kontor, servicefag og sundhedsuddannelserne. (Tabel 6.14). Inden for de videregående uddannelser er der også store kønsforskelle mellem de forskellige uddannelsesretninger. Drenge/mændene er stærkt overrepræsenterede inden for de tekniske og naturvidenskabelige uddannelser, mens pigerne/kvinderne er overrepræsenterede inden for de pædagogiske og humanistiske uddannelser samt sundhedsuddannelserne. (Tabel 6.15). I sammenligning med 1980 viser tallene fra 1990, at kvinderne er nu bedre repræsenteret på alle uddannelsesniveau end før.

Skæv social fordeling af uddannelserne

I de forrige udgaver af Levevilkår i Danmark blev præsenteret resultater fra en række uddannelsesundersøgelser, der har beskæftiget sig med den skæve sociale rekruttering til uddannelserne. Disse undersøgelser har påvist, at en væsentlig større andel blandt børnene af forældre i de socialgrupper, der omfatter større selvstændige og højere funktionærer, end blandt børnene, hvis forældre er lavere funktionærer og arbejdere, tog studentereksamen og en højere uddannelse. På trods af den stigende uddannelsesaktivitet fra 1960'erne og frem var der ved begyndelsen af 1980'erne stadig tale om markante sociale

forskelle i uddannelsesmønstret. En ny undersøgelse foretaget af Socialkommissionen viser vedvarende sociale skævheder i uddannelserne.

Højeste andel med videregående uddannelse blandt børn af højere funktionærer

I Socialkommissionens rapport fra 1992 er foretaget en analyse af uddannelsesforløb blandt unge født i 1966. Analysen er baseret på forløbet indtil 1989, dvs. et tidspunkt hvor de unge er ca. 23 år. Det interessante ved analysen er bl.a., at den omfatter en socioøkonomisk placering af familien, da de unge var 15 år.

For de 23-årige skelnes mellem tre uddannelsesgrupper. Den ene gruppe består af de 23-årige, som er i gang med en videregående uddannelse eller allerede har afsluttet en videregående uddannelse. Det er kun 2 pct. af årgangen, som har afsluttet en videregående uddannelse og ikke længere er uddannelsessøgende, mens 19 pct. af årgangen er i gang med en videregående uddannelse. Den anden gruppe består af de 23-årige, som er i gang med anden del af en erhvervsfaglig uddannelse, eller som har afsluttet en erhvervsfaglig uddannelse og ikke længere er uddannelsessøgende. Den sidste gruppe består af de resterende unge, der hverken har en erhvervskompetencegivende uddannelse eller er tæt ved at få en.

Der er en nær sammenhæng mellem den socioøkonomiske gruppe, som de unge kommer fra, og vejen gennem uddannelsessystemet. 47 pct. af højere funktionærers børn er i gang med eller har afsluttet en videregående uddannelse som 23-årige, mens det samme kun er tilfældet for kun 9 pct. af de ikke-faglærtes børn. (Tabel 6.18).

Højeste andel med en erhvervsuddannelse blandt børn af faglærte

Til gengæld har 53 pct. af de faglærtes børn afsluttet en erhvervsfaglig uddannelse eller er i gang med anden del af en erhvervsfaglig uddannelse som 23-årige, mens det kun er 32 pct. af de højere funktionærers børn, som er i denne situation. For de fleste øvrige grupper er omkring 45 pct. af børnene i gang med anden del af en erhvervsfaglig uddannelse eller har afsluttet en sådan uddannelse som 23-årige. Dette er dog kun tilfældet for 28 pct. af de børn, hvis familier er placeret somude af erhverv (3 pct. af familiene) og for 36 pct. af de børn, hvis forældre er lønmodtagere uden nærmere angivelse (ligeledes 3 pct. af familiene).

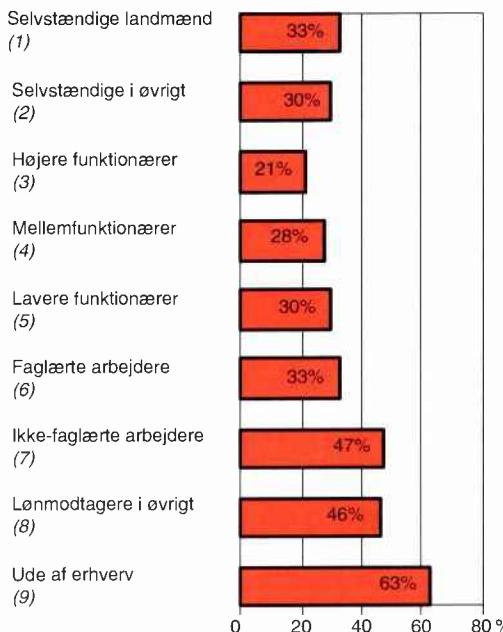
Næsten halvdelen af de ikke-faglærtes børn får ingen uddannelse med erhvervs-kompetence

De unge, der her betegnes som værende uden erhvervskompetence som 23-årige, udgør meget varierende andele for de forskellige socioøkonomiske grupper. Dette ses af figur 6.7.

Dårligst uddannede bliver børn fra familier, som er ude af erhverv. Her har 63 pct. ikke erhvervskompetencegivende uddannelse eller er tæt ved at få det som 23-årige. For ikke-faglærte arbejdere og lønmodtagere uden nærmere angivelse er det samme tilfældet for 46-47 pct. For de øvrige grupper af selvstæn-

Figur 6.7.

Procentandel af de 23-årige uden erhvervs-kompetencegivende uddannelser i 1989, efter familiens socioøkonomiske gruppe.
Percentage of 23-year-olds in 1989 without vocational qualifications, by family socio-economic group.

- (1) Self-employed in agriculture
- (2) Self-employed in other industries
- (3) Salaried employees, upper level
- (4) Salaried employees, intermediate level
- (5) Salaried employees, lower level
- (6) Skilled manual workers
- (7) Unskilled manual workers
- (8) Other employed
- (9) Persons outside the labour force

Kilde: Tabel 6.18.

6 Uddannelse

dige, funktionærer og faglærte arbejdere er det højest 33 pct. af børnene, som er i denne situation. For de højere funktionærer gælder det dog kun for 21 pct. af børnene.

Flere får en uddannelse, men de sociale forskelle er opretholdt i 1980'erne

Danmarks Statistik har tidligere foretaget en undersøgelse af sammenhængen mellem uddannelsesplacering og socioøkonomisk gruppe for årgange, der er noget ældre end den 1966-fødselsårgang, som Socialkommissionen har belyst. De nyeste af disse tal vedrører dem, der forlod grundskolen i 1973-74 og således var født i slutningen af 1950'erne. Ca. 8 år efter at have forladt grundskolen, nemlig i begyndelsen af 1980'erne, havde 41 pct. af dem ikke fuldført en længere erhvervsuddannelse og var ej heller under uddannelse mod 35 pct. af 1966-fødselsårgangen i nogenlunde samme alder i slutningen af 1980'erne. Trods de metodemæssige forskelle i opgørelserne ser det således ud til, at restgruppen i løbet af 1980'erne er faldet fra godt 40 pct. til 35 pct. Derimod har forskellene mellem børn fra forskellige socioøkonomiske grupper, når det angår, hvor stor en del der tilhører restgruppen, ikke ændret sig meget. I begyndelsen af 1980'erne var det fx 23 pct. af børnene af højere funktionærer og 49 pct. af børnene af ikke-faglærte arbejdere mod henholdsvis 21 pct. og 47 pct. i 1989.

Endelig kan nævnes, at der i materialet for de 23-årige i 1989 ikke findes markante kønsforskelle i uddannelsesniveauet eller i uddannelsesmønstre mellem mænd og kvinder med forskellig social baggrund. Mens 33 pct. af 23-årige mænd tilhører restgruppen, gælder det 37 pct. af kvinderne. 20 pct. af mændene og 22 pct. af kvinderne er under eller har afsluttet videregående uddannelser.

Uddannelsesaktivitet er selvforstærkende

I en undersøgelse af den voksne befolkning på 16 år og derover i 1991 fandt man, at godt 30 pct. af befolkningen inden for de sidste 12 måneder havde deltaget i undervisning i deres fritid eller i oplæring, kursus eller efteruddannelse i forbindelse med deres arbejde. For de flestes vedkommende drejede det sig om deltagelse på et enkelt område.

Karakteristisk for hvert af områderne er forskelle i deltagerandelen blandt de forskellige aldersgrupper og de to køn. Uddannelsesaktivitet viser sig at være jævnt aftagende fra ca. 45 års alderen. Især kvinder deltog i fritidsundervisning. (Tabel 6.19).

Deltagelsen i undervisning og uddannelse

er samtidig meget afhængig af skoleuddannelsesniveau. Uanset om det drejer sig om undervisning i forbindelse med en skoleeksamen eller statskontrolleret prøve, om fritidsundervisning eller om oplæring, kurser eller efteruddannelse i forbindelse med erhverv, er andelen, der har været uddannelsesmæssigt aktiv inden for et år, større blandt personer med længere skoleuddannelse end blandt personer med kortere skoleuddannelse. (Tabel 6.20).

Det gælder både mænd og kvinder.

Forskellene afspejles naturligvis også i stelingsgruppernes uddannelsesaktivitet. Eksempelvis er uddannelsesaktivitet blandt mandlige og kvindelige funktionærer på højere og mellemniveauet betydeligt mere udbredt end blandt arbejdere, specielt når det gælder erhvervsrelateret uddannelsesaktivitet. (Tabel 6.21 og 6.22).

Uddannelsesaktivitet kan således betragtes som et kumulativt fænomen: jo mere uddannelseserfaring man har, des mere udvikler man denne erfaring. Selektionsprocessen bliver formentlig skærpet af de større uddannelsesmuligheder, der tilbydes (eller kan benyttes af) personer, der i forvejen har erhvervs-kvalifikationer eller overordnede stillinger.

Datakilder

Løbende statistik

Statistikken om uddannelsesforhold bygger især på et elevstatistikregister i Danmarks Statistik, der registrerer elever ved uddannelsesinstitutioner i Danmark. Registeret blev startet i 1973 og er gradvis blevet udbygget til at omfatte næsten alle uddannelsesinstitutioner. Der mangler dog oplysninger om arbejdspadskurser og en række private uddannelsesforanstaltninger i registret.

Ud over dette elevstatistikregister har Danmarks Statistik oprettet et register, der indeholder oplysninger om hele befolkningens skole- og erhvervsuddannelsesniveau.

På grundlag af elevstatistikregisteret publicerer Danmarks Statistik en omfattende, løbende statistik om uddannelsesforhold (1). Befolkningens uddannelsesniveau er belyst i folketællingerne i 1940, 1970 og 1981 og i den løbende statistik (2).

Ud over Danmarks Statistiks offentliggørelser findes der løbende statistik i beretninger og lignende fra en række uddannelsessituitioner. Specelt skal det nævnes, at Undervisningsministeriet (3) og Arbejdsministeriets Direktorat for Arbejdsmarkedsuddannelser (4) løbende udarbejder statistik.

Øvrige datakilder

Enkeltstående undersøgelser af uddannelsesforholdene er især blevet gennemført af Socialforskningsinstituttet, som fra midten af 1960'erne til slutningen af 1970'erne gennemførte en række uddannelsesundersøgelser.

De første større uddannelsesundersøgelser blev imidlertid foretaget af Ungdomskommisionen i slutningen af 1940'erne. I 1959 og 1964 gennemførtes dernæst to undersøgelser omkring studenter og studerende ved de videregående uddannelser.

Socialforskningsinstituttet startede sine uddannelsesundersøgelser i 1965 med en generel undersøgelse af de 14-20-åriges uddannelsesforhold og levevilkår (5). Herefter startede man i 1968 en forløbsundersøgelse af en årgang unge. Et repræsentativt udsnit af alle, der i 1968 gik i 7. klasse, blev med regelmæssige mellemrum fra 1968 til 1976 udspurgt om uddannelsesforhold og en lang række øvrige emner. Der er i årenes løb udkommet ellevne rapporter fra denne forløbsundersøgelse foruden et par pjecer (6).

Ud over disse to store undersøgelser har Socialforskningsinstituttet foretaget særlige undersøgelser af efg-elever i 1973 og 1977 (7), af voksenuddannelserne i 1976 (8) samt af tilgangen til de erhvervsgymnasiale uddannelser og deltagelse i efteruddannelse (9). Desuden indgår uddannelsesforholdene i Levkårsundersøgelserne fra 1976 og 1986 (10).

En mere omfattende gennemgang af uddannelsesforholdene er også givet af Lavindkomstkommissionen i to arbejdsnotater (11) og af Det centrale Uddannelsesråd (12).

Endelig har Socialkommisionen (1992) udgivet publikationer, hvor der bl.a. redegøres for en generation unges uddannelsessituation (13).

1. Danmarks Statistik: Statistiske Efterretninger. Uddannelse og kultur.
I denne serie af Statistiske Efterretninger publiceres årligt statistik om tilgang, bestand og afgang for de uddannelser, der indgår i elevstatistikregisteret. Desuden foretages jævnligt opgørelser af elevernes fortsættelse gennem uddannelsessystemet efter at have forladt henholdsvis grundskolen og gymnasiet /HF.
2. Danmarks Statistik: Folke- og boligtællingen 9. november 1970. C, 4. Uddannelse. København 1977 (Statistik Tabelværk 1977, 7).
Danmarks Statistik: Folke- og boligtællingen 1. januar 1981. Landstabelværk L, 1. København 1984.
Uddannelsesspørsgmålene var i 1970 mangelfuld besvaret, især blandt de ældre. Derfor er uddannelsesoplysninger i Folketællingen i 1970 kun bearbejdet for de 14-49-årige. I Folketællingen i 1940 var uddannelsesspørsgmålene ligeledes mangelfuld besvaret og omfattede kun de 14-29-årige. Folke- og boligtællingen i 1981 indeholder uddannelsesoplysninger fra uddannelsesregisteret.
3. Undervisningsministeriets Økonomisk-statistiske Konsulent publicerer regelmæssigt statistik om de forskellige dele af uddannelsessystemet. Statistikken indeholder bl.a. en del oplysninger om ressourceanvendelser i uddannelsessektoren. Desuden udarbejdes løbende prognoser for uddannelserne.
4. Direktoratet for Arbejdsmarksuddannelserne: Arbejdsmarksuddannelserne. Danmarks Statistik: Statistiske Efterretninger. Uddannelse og kultur. Der publiceres årligt en omfattende statistik om arbejdsmarksuddannelserne, bl.a. specialarbejderuddannelserne.
5. Hansen, Erik Jørgen: De 14-20-åriges uddannelsessituation 1965. Social og geografisk rekruttering. Bind 1. København 1968 (Socialforskningsinstituttets publikation 31).
Hansen, Erik Jørgen: De 14-20-åriges uddannelsessituation 1965. Ungdom og uddannelse. Bind 2. København 1981 (Socialforskningsinstituttets publikation 47).
6. Enkelte af disse skal nævnes her:
Ørum, Bente: Samspillet mellem social baggrund, intellektuelt niveau og placering i skolesystemet efter 7. klasse. Rapport nr. 1 fra Ungdomsforløbsundersøgelsen. København 1971 (Socialforskningsinstituttets studie 20).
Andersen, Bent Bøgh: En analyse af nogle aspekter af den "kulturelle" barriere mod uddannelsessøgning med baggrund i delingen efter 7. klasse. Rapport nr. 2 fra Ungdomsforløbsundersøgelsen. København 1971 (Socialforskningsinstituttets studie 21).
Hansen, Erik Jørgen: Afgang fra skolesystemet før det 11. skoleår. Rapport nr. 5 fra Ungdomsforløbsundersøgelsen. København 1974 (Socialforskningsinstituttets meddelelse 6).
Fridberg, Torben: Uddannelse og beskæftigelse omkring 22-års alderen. 1. delrapport fra Ungdomsforløbsundersøgelsens afslutning. København 1981 (Socialforskningsinstituttets meddelelse 33).
Ørum, Bente: Hvem blev restgruppe? En social karakteristik af restgruppen i en årgang unge. 2. delrapport fra Ungdomsforløbsundersøgelsens afslutning. København 1981 (Socialforskningsinstituttets meddelelse 34).
Hansen, Erik Jørgen: Hvem bryder den sociale arv? Ungdomsforløbsundersøgelsens afsluttende rapport. Bind 1-2. København 1982 (Socialforskningsinstituttets publikation 112).

6 Uddannelse

7. Platz, Merete, Mærkedahl, Inge og Hansen, Erik Jørgen: Ansøgere til de erhvervsfaglige grunduddannelser. København 1975 (Socialforskningsinstituttets meddelelse 8).
Nørregaard, Carl, Mærkedahl, Inge og Ørum, Bente: Efg-uddannelsen og eleverne. København 1980 (Socialforskningsinstituttets publikation 98).
8. Bunnage, David og Hedegaard, Birthe: Voksenuddannelse. Uddannelsesaktivitet, uddannelsesbaggrund og uddannelsesønsker hos den voksne danske befolkning ved midten af 1970'erne. København 1978 (Socialforskningsinstituttets publikation 81).
9. Anker, Niels og Andersen, Dines: Efteruddannelse. København 1991 (Socialforskningsinstituttets rapport 91:13).
Holt, Helle: Kvindefag – mandefag – tilgangen til de erhvervsgymnasiale uddannelser 1975-1985. København 1988 (Socialforskningsinstituttets rapport 88:6).
Bjerregård Bach, Henning: Deltagelse i efteruddannelse – omfang og fordeling. København 1988 (Socialforskningsinstituttet. Arbejdsnotat).
10. Fordelingen af levetidene af Erik Jørgen Hansen m.fl. Bind I-V. København 1978-1980 (Socialforskningsinstituttets publikation 82, I-V). Specielt kan der henvises til bind II af publikationen: De enkelte levekårskomponenter, af Søren Geckler m.fl.
Hansen, Erik Jørgen: Dansernes levetid – 1986 sammenlignet med 1976. Hans Reitzels Forlag. København 1986.
11. Mathiesen, Anders: Uddannelsespolitikken, uddannelsesfordelingen og arbejdsmarkedet. København 1979 (Lavindkomstkommissionens arbejdsnotat 4).
Scharling, William: Restgruppens rekruttering, erhvervs- og indkomstforhold 1977. København 1979 (Lavindkomstkommissionens arbejdsnotat 5).
12. Undervisningsministeriet: U 90. Samlet uddannelsesplanlægning frem til 90'erne. Bind 1-2. København 1978.
13. Socialkommissionen: De unge. Portræt af en generation i velfærdssamfundet. København 1992.
Ingerslev, Olaf m.fl.: Forløbsanalyser af de unge i 1980'erne. Dokumentation 1. Socialkommissionens sekretariat. København 1992.

Uddannelse 6

Den 20-69-årige befolkning fordelt efter skoleuddannelse. 1962-1991.

Population aged 20-69 years, by level of general education. Per cent. 1962-1991.

	Højst 7. klasse 1	8.-9. klasse ¹ 2	Realeks./ 10. klasse ² 3	Studenter-/ HF-eksamen 4	I alt 5
Procent					
1 20-29 år:					
1962.....	55	23	17	5	100
1976.....	18	30	36	16	100
1987.....	2	26	48	24	100
1991.....	1	27	44	28	100
2 30-39 år:					
1962.....	67	17	12	4	100
1976.....	49	13	28	10	100
1987.....	13	34	36	17	100
1991.....	5	29	43	23	100
3 40-49 år:					
1962.....	73	15	9	3	100
1976.....	66	9	19	6	100
1987.....	41	17	34	8	100
1991.....	30	25	32	13	100
4 50-59 år:					
1962.....	77	14	7	2	100
1976.....	75	8	13	4	100
1987.....	64	12	20	4	100
1991.....	54	18	19	9	100
5 60-69 år:					
1962.....	81	12	6	1	100
1976.....	79	6	12	3	100
1987.....	67	11	16	6	100
1991.....	72	13	10	5	100
6 Alle, 20-69 år:					
1962.....	70	17	10	3	100
1976.....	54	15	23	8	100
1987.....	33	21	33	13	100
1991.....	27	23	33	17	100

¹ Inkl. mellemkoleeksamen.

² Inkl. præliminæreksamen.

Kilder: Madsen, Finn m.fl.: Nogle tabeller om uddannelse, erhverv og helbred. København 1966 (Socialforskningsinstituttets publikation 21).

Geckler, Søren m.fl.: Fordelingen af levekårene. Bind II, København 1978 (Socialforskningsinstituttets publikation 82, bind II).

Materiale fra Danmarks Statistik og Socialforskningsinstituttets omnibusundersøgelser, januar og april 1987 samt januar og april 1991.

Translation – Heading, Column 1: seventh class or less; 2: eighth-ninth class¹; 3: “real” exam/tenth class²; 4: upper secondary school; 5: total.

Front Column, 1-5: age groups; 6: total, 20-69 years.

¹ Including “middle” school exam.

² Including “præliminær” exam (formerly the leaving exam of certain Danish schools).

Tabel 6.1

6 Uddannelse

Mænd og kvinder fordelt efter skoleuddannelse. 1991.

Percentage of men and women, by level of general education. 1991.

Tabel 6.2

	Højst 7. klasse 1	8.-9. klasse ¹ 2	Realeks./ 10. klasse ² 3	Studenter-/ HF-eksamen 4	I alt 5
Procent					
1 20-34 år:					
2 Mænd	3	31	45	21	100
3 Kvinder	1	20	48	31	100
4 35-54 år:					
Mænd	30	27	28	15	100
Kvinder	26	26	33	15	100
5 55-69 år:					
Mænd	70	12	10	8	100
Kvinder	63	19	13	5	100

¹ Inkl. mellemskoleeksamen.

² Inkl. præliminæreksamen.

Kilde: Materiale fra Danmarks Statistik og Socialforskningsinstitutets omnibusundersøgelser, januar og april 1991.

Translation – Heading, Column 1: seventh class or less; 2: eighth-ninth class¹; 3: "real"exam/tenth class²; 4: upper secondary school; 5: total.

Front Columnn, 1: aged 20-34 years; 2: men; 3: women; 4: aged 35-54 years; 5: aged 55 years and more.

¹ Including "middle" school exam.

² Including "præliminær" exam (formerly the leaving exam of certain Danish schools).

Procentandel af drenge og piger der har bestået forskellige skoleksamener. 1901-1990.

Percentage of boys and girls passing school examinations. 1901-1990.

Tabel 6.3

	Præliminær-/realeksamen og 10. klasse ¹			Studenter-/ HF-eksamen ²		
	Drenge 1	Piger 2	Alle 3	Drenge 4	Piger 5	Alle 6
Procentandel						
1 1901.....	4	2	3	2	0	1
2 1921.....	7	6	6	3	1	2
3 1940.....	12	12	12	4	3	3
4 1960.....	23	27	25	8	6	7
5 1970.....	30	38	33	15	14	14
6 1980.....	32	36	34	24	35	29
8 1990.....	35	36	36	24	39	31

¹ I procent af 17-årige.

² I procent af 19-årige.

Kilde: Ørum, Bente og Fridberg, Torben: Boys and girls in the Danish secondary school in this century. København 1973 (Socialforskningsinstitutets småtryk 1). Nyt fra Danmarks Statistik, 5:91.

Translation – Heading, Column 1-3: the lower secondary examination and 10th class¹; 1: boys; 2: girls; 3: total; 4-6: upper secondary school exam²; 4: boys; 5: girls; 6: total.

¹ Number of examinations passed in percentage of 17 year-olds.

² Number of examinations passed in percentage of 19 year-olds.

Uddannelse 6

Befolkningen i alderen 20-69 år i forskellige stillingsgrupper fordelt efter skoleuddannelse. 1991.

Population aged 20-69 years, by level of general education, in selected socio-economic groups. Per cent. 1991.

	Højst 7. klasse 1	8.-9. klasse ¹ 2	Realeks./ 10. klasse ² 3	Studenter-/ HF-eksamen 4	I alt 5
Procent					
1	Selvstændige landmænd.....	68	11	18	3
2	Selvstændige i øvrigt	25	28	30	17
3	Medhjælpende ægtefæller.....	67	22	11	0
4	Højere funktionærer.....	6	12	33	49
5	Mellemfunktionærer.....	10	14	41	35
6	Lavere funktionærer	18	24	44	14
7	Faglærte arbejdere	20	41	37	2
8	Ikke-faglærte arbejdere	34	36	25	5
9	Arbejdsløse.....	15	33	39	13
10	Pensionister/efterlønsmodtagere	69	16	12	3
11	Husmødre	39	28	27	6
12	Uddannelsessøgende.....	1	16	22	61
13	Alle ³	27	23	33	17
100					

¹ Inkl. mellemkoleeksamen.

² Inkl. præliminæreksamen.

³ Inkl. andre uden for erhverv.

Kilde: Materiale fra Danmarks Statistik og Socialforskningsinstituttets omnibusundersøgelser, januar og april 1991.

Translation – Heading, Column 1: seventh class or less; 2: eighth-ninth class¹; 3: lower secondary examination/tenth class²; 4: upper secondary examination; 5: total.

Front Column, 1: self-employed in agriculture; 2: self-employed in other industries; 3: assisting spouses; 4: salaried employees, upper levels; 5: intermediate levels; 6: lower levels; 7: skilled manual workers; 8: unskilled manual workers; 9: unemployed; 10: pensioners, early retirement pensioners; 11: housewives. 12: students; 13: total.

¹ Including "middle" school exam.

² Including "præliminær" exam (formerly the leaving exam of certain Danish schools).

³ Including others outside the labour force.

Tabel 6.4

6 Uddannelse

Den 20-60-årige befolkning fordelt efter erhvervsuddannelse. 1980 og 1990.

Population aged 20-60 years, by level of vocational education. 1980 and 1990. Per cent.

Tabel 6.5

	Ingen erhvervs- uddan- nelse ¹ 1	Under uddan- nelse 2	Efg-/ lærlinge- uddan- nelse mv. ² 3	Kortere videreg- uddan- nelse ³ 4	Længere videreg- uddan- nelse ⁴ 5	Andet ⁵ 6	I alt 7
Procent							
1 20-24 år:							
1980.....	39	23	26	2	1	9	100
1990.....	26	28	26	1	0	19	100
2 25-34 år:							
1980.....	40	6	34	8	9	3	100
1990.....	21	9	37	5	10	18	100
3 35-44 år:							
1980.....	45	2	37	6	10	0	100
1990.....	27	2	35	7	15	14	100
4 45-54 år:							
1980.....	59	0	29	5	7	0	100
1990.....	36	1	37	4	12	10	100
5 55-60 år:							
1980.....	71	0	21	3	5	0	100
1990.....	48	0	32	3	9	8	100
6 Alle 20-60 år:							
1980.....	49	5	31	6	7	2	100
	30	7	34	5	10	14	100

¹ Inkl. uoplyst.

² Inkl. grundlæggende eksamsuddannelse.

³ Omfatter teoretiske uddannelser indtil 3 års varighed.

⁴ Omfatter akademiske uddannelser og videregående uddannelser af mere end 3 års varighed.

⁵ Basisuddannelser, specialarbejderuddannelser og efteruddannelse.

Kilde: Materiale fra Danmarks Statistik.

Translation – Heading, Column 1: no vocational education¹ 2: receiving education; 3: apprenticeship training²; 4: short vocational education³; 5: long vocational education⁴; 6: other⁵; 7: total.

Front Column, 1-5: age groups; 6: total 20-60 years.

¹ Including education unknown.

² Including basic vocational examinations.

³ Comprises theoretical education up to 3 years.

⁴ Comprises academic education and further theoretical education of more than 3 years.

⁵ Including persons with preliminary apprenticeship courses, training for semi-skilled work and supplementary training.

Uddannelse 6

Mænd og kvinder i forskellige aldersgrupper fordelt efter erhvervsuddannelse. 1990.

Men and women in various age groups, by level of vocational education. 1990. Per cent.

	Ingen erhvervs- uddan- nelse ¹ 1	Under uddan- nelse 2	Efg-/ lærlinge- uddan- mv. ² 3	Kortere videreg. uddan- nelse ³ 4	Længere videreg. uddan- nelse ⁴ 5	Andet ⁵ 6	I alt 7
Procent							
1 20-24 år:							
2 Mænd	24	27	28	1	0	20	100
3 Kvinder	28	30	24	0	0	18	100
4 25-34 år:							
5 Mænd	18	9	41	4	9	19	100
6 Kvinder	25	9	32	7	11	18	100
7 35-54 år:							
8 Mænd	24	1	41	5	15	14	100
9 Kvinder	39	2	30	6	13	10	100
10 55-69 år:							
11 Mænd	45	0	34	3	10	8	100
12 Kvinder	66	0	22	2	6	4	100

¹ Inkl. uoplyst.

² Inkl. grundlæggende eksamsuddannelse.

³ Omfatter teoretiske uddannelser indtil 3 års varighed.

⁴ Omfatter akademiske uddannelser og videregående uddannelser af mere end 3 års varighed.

⁵ Basisuddannelser, specialarbejderuddannelser og efteruddannelse.

Kilde: Materiale fra Danmarks Statistik.

Translation – Heading, Column 1: no vocational education¹ 2: receiving education; 3: apprenticeship training²; 4: short vocational education³; 5: long vocational education⁴; 6: other⁵; 7: total.

Front Column, 1: 20-24 years; 2: men; 3: women; 4: 25-34 years; 5: men; 6: women; 7: 35-54 years; 8: men; 9: women; 10: 55-69 years; 11: men; 12: women.

¹ Including education unknown.

² Including basic vocational examinations.

³ Comprises theoretical education up to 3 years.

⁴ Comprises academic education and further theoretical education of more than 3 years.

⁵ Including persons with preliminary apprenticeship courses, training for semi-skilled work and supplementary training.

Tabel 6.6

6 Uddannelse

Mænd i alderen 20-67 år med forskellige skoleuddannelser fordelt efter erhvervsuddannelse. 1989.

Men aged 20-67 years, by level of general education and by vocational education. Per cent. 1989.

Tabel 6.7

	Ingen erhvervs- uddan- nelse ¹ 1	Under uddan- nelse 2	Efg-/ lærlinge- uddan- mv. ² 3	Kortere videreg. uddan- nelse ³ 4	Længere videreg. uddan- nelse ⁴ 5	Andet ⁵ 6	I alt 7
Procent							
1 Skoleuddannelse:							
2 Højst 7. klasse	61	1	31	2	3	2	100
3 8.-9. klasse/mellem- skoleeksamen.....	28	2	58	5	2	5	100
4 Realeksamen/10. klasse/præliminær- eksamen.....	19	6	51	7	9	8	100
5 Studenter-/HF- eksamen.....	17	24	9	3	46	1	100
6 Alle.....	36	6	39	4	11	4	100

¹ Inkl. uoplyst.

² Inkl. grundlæggende eksamensuddannelse.

³ Omfatter teoretiske uddannelser indtil 3 års varighed.

⁴ Omfatter akademiske uddannelser og videregående uddannelser af mere end 3 års varighed.

⁵ Basisuddannelser, specialarbejderuddannelser og efteruddannelse.

Kilde: Materiale fra Danmarks Statistik.

Translation – Heading, Column 1: no vocational education¹ 2: receiving education; 3: apprenticeship training²; 4: short vocational education³; 5: long vocational education⁴; 6: other⁵; 7: total. Front Column, 1: general education; 2: seventh class or less; 3: eighth-ninth class, "middle" school exam; 4: "real" exam/tenth class/præliminær exam; 5: upper secondary school; 6: total.

¹ Including education unknown.

² Including basic vocational examinations.

³ Comprises theoretical education up to 3 years.

⁴ Comprises academic education and further theoretical education of more than 3 years.

⁵ Including persons with preliminary apprenticeship courses, training for semi-skilled work and supplementary training.

Uddannelse 6

Kvinder i alderen 20-67 år med forskellige skoleuddannelser fordelt efter erhvervs-uddannelse. 1989.

Women aged 20-67 years, by level of general education and by vocational education. Per cent. 1989.

	Ingen erhvervs- uddan- nelse ¹ 1	Under uddan- nelse 2	Efg-/ lærlinge- uddan- nelse mv. ² 3	Kortere videreg. uddan- nelse ³ 4	Længere videreg. uddan- nelse ⁴ 5	Andet ⁵ 6	I alt 7
	Procent						
1 Skoleuddannelse:							
2 Højst 7. klasse	77	1	16	2	3	1	100
3 8.-9. klasse/mellemskoleeksamen.....	42	3	44	3	2	6	100
4 Realeksamten/10. klasse/præliminær-eksamen	24	4	45	8	8	11	100
5 Studenter-HF-eksamen	19	23	10	10	36	2	100
6 Alle.....	45	6	29	5	10	5	100

Tabel 6.8

¹ Inkl. uoplyst.

² Inkl. grundlæggende eksamsuddannelse.

³ Omfatter teoretiske uddannelser indtil 3 års varighed.

⁴ Omfatter akademiske uddannelser og videregående uddannelser af mere end 3 års varighed.

⁵ Basisuddannelser, specialarbejderuddannelser og efteruddannelse.

Kilde: Materiale fra Danmarks Statistik.

Translation – Heading, Column 1: no vocational education¹ 2: receiving education; 3: apprenticeship training²; 4: short vocational education³; 5: long vocational education⁴; 6: other⁵; 7: total.

Front Column, 1: general education; 2: seventh class or less; 3: eighth-ninth class, "middle" school exam; 4: "real" exam/tenth class/præliminær exam; 5: upper secondary school; 6: total.

¹ Including education unknown.

² Including basic vocational examinations.

³ Comprises theoretical education up to 3 years.

⁴ Comprises academic education and further theoretical education of more than 3 years.

⁵ Including persons with preliminary apprenticeship courses, training for semi-skilled work and supplementary training.

Procentandel af drenge og piger der starter i gymnasiet/HF og på efg-basisår/lærlingeuddannelse senest 3 måneder efter at have forladt grundskolen. Årgang 1980 og 1990.

Percentage of boys and girls commencing an upper secondary education or apprenticeship training within 3 months of leaving basic school. 1980 and 1990.

	1980			1990			Tabel 6.9
	Drenge 1	Piger 2	Alle 3	Drenge 4	Piger 5	Alle 6	
	Procentandel						
1 Gymnasiet/HF.....	23	32	27	24	35	29	
2 Efg - 1. del	25	33	29	42	42	42	
3 Lærlingeuddannelse	12	2	7	8	1	4	

Kilde: Materiale fra Danmarks Statistik.

Translation – Heading, Column 1: boys; 2: girls; 3: total; 4: boys; 5: girls; 6: total.

Front Column, 1: upper secondary courses; 2: first part of basic vocational training; 3: apprenticeship training.

6 Uddannelse

Procentandel af drenge og piger fra forskellige årgange der ikke har påbegyndt en uddannelse efter grundskolen.

Percentage of boys and girls who have not commenced education after leaving basic school, by selected years.

Tabel 6.10

	Antal år efter grundskolen				
	1 år 1	3 år 2	5 år 3	8 år 4	11 år 5
	Procentandel ¹				
1 <i>Drenge:</i>					
2 Årgang 1975/76	32	24	22	21	20
3 Årgang 1976/77	28	22	20	19	19
4 Årgang 1978/79	23	18	17	16	.
5 Årgang 1980/81	20	15	14	.	.
6 Årgang 1982/83	18	13	13	.	.
7 Årgang 1983/84	16	12	.	.	.
8 Årgang 1985/86	15
9 Årgang 1986/87	14
10 <i>Piger:</i>					
11 Årgang 1975/76	42	33	30	27	26
12 Årgang 1976/77	34	28	26	24	22
13 Årgang 1978/79	24	20	18	17	.
14 Årgang 1980/81	19	15	14	.	.
15 Årgang 1982/83	18	14	13	.	.
16 Årgang 1983/84	17	13	.	.	.
17 Årgang 1985/86	14
18 Årgang 1986/87	13

Anm.: Årgangene henviser til det tidspunkt, hvor personerne har forladt grundskolen.

¹ Procentdel der ikke har påbegyndt nogen form for uddannelse ud over grundskolen.

Kilde: Materiale fra Danmarks Statistik.

Translation – Heading, Column 1-5: number of years after leaving basic school.

Front Column, 1: boys; 2-9: year 1975/76, etc.; 10: girls; 11: year 1975/76, etc.

Note: The years refer to the time when the persons left basic school.

¹ Percentage of persons not having commenced education after leaving basic school.

Uddannelse 6

Procentandel af forskellige årgange, der ikke er under uddannelse og samtidig ikke har fuldført en uddannelse, der giver erhvervskompetence.

Percentage of boys and girls who have neither commenced nor completed a vocational education after leaving basic school, by selected years.

	Antal år efter grundskolen			
	1 år 1	5 år 3	8 år 4	11 år 5
	Procentandel			
1 Drenge:				
2 Årgang 1975/76.....	46	40	36	35
3 Årgang 1976/77.....	49	40	36	35
4 Årgang 1978/79.....	44	37	32	.
5 Årgang 1980/81.....	44	38	32	.
6 Årgang 1981/82.....	44	36	.	.
7 Årgang 1984/85.....	43	.	.	.
8 Piger:				
9 Årgang 1975/76.....	63	52	46	42
10 Årgang 1976/77.....	64	52	45	42
11 Årgang 1978/79.....	58	46	37	.
12 Årgang 1980/81.....	57	44	37	.
13 Årgang 1981/82.....	57	44	.	.
14 Årgang 1984/85.....	54	.	.	.

Anm.: Årgangene henviser til det tidspunkt, hvor personerne har forladt grundskolen. Omfatter: ikke påbegyndt uddannelse, afbrudt uddannelse samt fuldført gymnasial uddannelse, efg-basisår og eksamsensbevis uden erhvervskompetence.

Kilde: Danmarks Statistik.

Translation – Heading, Column 1-4: number of years after leaving primary or lower secondary school.

Front Column, 1: boys; 2-7: year 1975/76, etc.; 8: girls; 9-14: year 1975/76, etc.

Note: The years refer to the time when the persons left basic school. Includes those who did not commence another education, those completing an upper secondary education or basic vocational training only, and those who discontinued their vocational education, etc.

25-29-årige mænd og kvinder fordelt efter uddannelsesplacering i 1980 og 1990.

25-29 year old men and women by educational level in 1980 and 1990. Per cent.

	1980			1990		
	Mænd 1	Kvinder 2	Alle 3	Mænd 4	Kvinder 5	Alle 6
	Procent					
1 Højst grundskolen	31	42	37	14	16	15
2 Højst en efg-basisuddannelse	3	7	5	19	16	17
3 Højst en studenter-/HF-uddannelse	4	3	4	4	8	6
4 Fuldført en efg/lærlingeuddannelse	39	20	29	42	35	39
5 Fuldført en videregående uddannelse	12	20	16	9	13	11
6 Under uddannelse.....	11	8	9	12	12	12
7 I alt	100	100	100	100	100	100

Kilde: Materiale fra Danmarks Statistik.

Translation – Heading, Column 1: men; 2: women; 3: total; 4: men; 5: women; 6: total.

Front Column, 1: basic school education only; 2: first part of basic vocational training or less; 3: upper secondary courses or less; 4: apprenticeship training completed; 5: further education completed; 6: receiving education; 7: total.

Tabel 6.11

Tabel 6.12

6 Uddannelse

Pigernes andel af elevbestanden i HF og gymnasiets forskellige linjer. 1980 og 1990.

Female percentage of students enrolled for upper secondary courses, by field of study. 1980 and 1990.

Tabel 6.13

	1980 1	1990 2
	Procentandel	
1 <i>Gymnasiets:</i>		
2 1. g. matematisk linje.....	42	45
3 2./3. g. matematisk linje.....	39	45
4 1. g. sproglig linje.....	82	79
5 2./3. g. sproglig linje.....	80	80
6 HF.....	71	70
7 Alle.....	58	60

Kilde: Materiale fra Danmarks Statistik.

Translation – Heading, Column 1: upper secondary school; 2: 1st year, mathematics side; 3: 2nd and 3rd year, mathematics side; 4: 1st year, language side; 5: 2nd and 3rd year, language side; 6: upper secondary subjects; 7: total.

Pigernes andel af elevbestanden på forskellige erhvervsrettede ungdomsuddannelser. 1980 og 1990.

Female percentage of students enrolled for selected apprenticeship/trainees programmes. 1980 and 1990.

Tabel 6.14

	1980				1990			
	Efg 1. del	Efg/ lærsl.- uddan.	Grundl. eksam. uddan. 1	I alt 4	Efg 1. del	Efg/ lærsl. uddan.	Grundl. eksam. uddan. 1	I alt 8
	1	2	3	4	5	6	7	8
	Procentandel							
1 Handels- og kontorfag	71	67	54	67	64	68	55	62
2 Jern- og metalfag.....	2	1	38	4	6	4	33	10
3 Bygge- og anlægsfag	11	3	10	4	16	7	30	9
4 Grafiske fag	43	27	76	46	58	40	.	44
5 Servicefag.....	92	74	89	81	94	82	85	88
6 Levnedsmiddel- og husholdningsfag	82	31	85	42	72	45	58	53
7 Jordbruksfag.....	43	33	18	31	59	42	3	45
8 Sundhedsuddannelser.....	.	.	95	95	.	.	96	96
9 Øvrige uddannelser	7	4	60	55	12	9	65	43
10 I alt.....	59	29	61	41	50	37	56	45

¹ Omfatter en række uddannelser uden for efg- og lærlingeuddannelserne, fx højere handelseksamten, laborantudd., sygehjælperudd. og edb-assistentudd.

Kilde: Materiale fra Danmarks Statistik.

Translation – Heading, Column 1: first part of basic vocational education; 2: second part of basic vocational education and apprenticeship training; 3: other examinations and vocational education¹; 4: total; 5: first part of basic vocational education; 6: second part of basic vocational education and apprenticeship training; 7: other examinations and vocational education¹; 8: total. Front Column, 1: commercial and clerical trades; 2: metal manufacturing; 3: construction industry; 4: graphical industries; 5: service trades; 6: food industry and domestic trades; 7: agronomics; 8: health sector; 9: other; 10: total.

¹ Comprises forms of basic vocational education beside apprenticeship training, for example, commercial examinations, laboratory, assistant nurse and EDP training.

Uddannelse 6

Pigernes/kvindernes andel af elevbestanden på forskellige videregående uddannelser. 1980 og 1990.

Female percentage of students in further education. 1980 and 1990.

	1980				1990				Tabel 6.15
	Kortere videregående uddan. 1	Mellem- lange videregående uddan. 2	Lange videregående uddan. 3	I alt 4	Kortere videregående uddan. 5	Mellem- lange videregående uddan. 6	Lange videregående uddan. 7	I alt 8	
	1	2	3	4	5	6	7	8	
Procentandel									
1 Pædagogiske uddannelser.....	83	58	40	65	83	68	55	74	
2 Humanistiske/musiske uddannelser.....	86	63	54	61	80	81	61	68	
3 Samfundsvidenskabelige uddannelser.....	48	22	37	31	51	34	45	41	
4 Tekniske uddannelser.....	9	3	16	12	17	19	26	22	
5 Naturvidenskabelige uddannelser.....	.	.	25	25	.	.	34	34	
6 Sundhedsuddannelser.....	93	89	44	70	86	94	61	83	
7 Øvrige uddannelser ¹	18	.	31	25	17	4	50	32	
8 I alt.....	77	43	38	48	58	55	46	51	

Kilde: Materiale fra Danmarks Statistik.

¹ Levnedsmiddel-, jordbrugs- og offentlige sikkerhedsuddannelser.

Translation – Heading, Column 1: short courses of further education; 2: medium-length courses of further education; 3: long courses of further education; 4: total; 5: short courses of further education; 6: medium-length courses of further education; 7: long courses of further education; 8: total.

Front Column, 1: teacher training; 2: arts and music; 3: social sciences, law and economics; 4: technical science; 5: natural science; 6: health; 7: other¹; 8: total.

¹ Food-, agronomic-, and public security education.

Deltagere i amtskommunale enkelfagskurser i forskellige aldersgrupper. 1989.

Participation in local authority courses for special examinations in single subjects, by selected age groups. Per cent. 1989.

	Mænd 1	Kvinder 2	Alle 3	Tabel 6.16
	Procent			
1 17-19 år	2,2	4,2	3,2	
2 20-24 år	2,7	5,5	4,1	
3 25-34 år	1,7	3,7	2,7	
4 35-44 år	1,1	4,2	2,6	
5 45-54 år	0,9	3,3	2,1	
6 55 år og derover ¹	0,5	1,3	0,9	
7 Alle ²	1,4	3,4	2,4	

¹ Procent af 55-69-årige.

² Procent af 17-69-årige.

Kilde: Materiale fra Danmarks Statistik.

Translation – Heading, Column 1: men; 2: women; 3: total.

Front Column, 1-5: age groups; 6: 55 years and over¹; 7: total².

¹ Per cent of persons aged 55-69 years.

² Per cent of persons aged 17-69 years.

6 Uddannelse

Kvindernes andel af elevbestanden på arbejdsmarkedsuddannelserne. 1980-1989.

Female percentage of students in labour market training courses. 1980-1989.

Tabel 6.17

	Specialarbejder-kurser 1	Efteruddannelse og faglærte 2
	Procentandel	
1 1980.....	20	23
2 1982.....	21	26
3 1984.....	26	32
4 1986.....	31	31
5 1988.....	29	27
6 1989.....	28	26

Kilde: Materiale fra Danmarks Statistik.

Translation – Heading, Column 1: training for semi-skilled workers; 2: supplementary training for skilled workers.

1966-årgangens fordeling på uddannelses-niveau og familiens socioøkonomiske gruppe. 1989.

The educational level of persons born in 1966, by their socio-economic family background. 1989. Per cent.

Tabel 6.18

	Ikke erhvervs- kompetence 1	På 2. del af eller afsluttet erhvervs- uddannelse 2	Under eller afsluttet videregående uddannelse 3	I alt 4
		Procent		
1 Selvstændige landmænd.....	33	46	21	100
2 Selvstændige i øvrigt.....	30	47	23	100
3 Højere funktionærer.....	21	32	47	100
4 Mellomfunktionærer.....	28	43	29	100
5 Lavere funktionærer	30	50	20	100
6 Faglærte arbejdere	33	53	14	100
7 Ikke-faglærte arbejdere	47	45	8	100
8 Lønmodtagere uden nærmere angivelse	46	36	18	100
9 Ude af erhverv	63	28	9	100
10 I alt	35	44	21	100

Anm.: Familiens socioøkonomiske gruppe er beregnet på et tidspunkt, hvor den unge var 15 år.

Kilde: Ingerslev, Olaf m.fl.: Forløbsanalyser af de unge i 1980'erne. Dokumentation 1. København 1992. Socialkommissionens sekretariat.

Translation – Heading, Column 1: education without vocational competence; 2: under training or completed vocational education; 3: under or completed further/advanced vocational education; 4: total.

Front Column, 1: self-employed in agriculture; 2: self-employed in other industries; 3: salaried employees, upper level; 4: salaried employees, intermediate level; 5: salaried employees, lower level; 6: skilled manual workers; 7: unskilled manual workers; 8: employed, unspecified; 9: not employed; 10: total.

Note: The family socio-economic group refers to their position when the young person was 15 years old.

Uddannelse 6

Procentandel af mænd og kvinder i forskellige aldersgrupper der har deltaget i undervisning inden for ét år. 1991.

Percentage of men and women who have participated in education or training in the past year, by age. 1991.

	16-24 år 1	25-34 år 2	35-44 år 3	45-54 år 4	55-64 år 5	65 år og derover 6	I alt 7
Procentandel							
1 Mænd:							
2 Skoleeksamen, stats- kontrolleret prøve.....	9	10	4	3	4	1	5
3 Fritidsundervisning	17	13	14	14	9	6	13
4 Uddannelse i forbindelse med erhverv.....	9	12	18	12	6	1	10
5 I alt mænd.....	34	29	32	27	18	7	26
6 Kvinder:							
7 Skoleeksamen, stats- kontrolleret prøve.....	14	11	9	4	4	1	7
8 Fritidsundervisning	26	28	24	22	21	16	23
9 Uddannelse i forbindelse med erhverv.....	6	17	16	12	2	1	9
10 I alt kvinder	42	48	44	37	27	18	37
11 I alt mænd og kvinder	38	38	38	32	23	12	31

Anm.: Antal svarpersoner: 3.093. Procentdel af 16-årige og derover, der har svaret JA til spørgsmålet: *Har De inden for de sidste 12 måneder deltaget i nogen form for undervisning i Deres fritid?*, og/eller JA til spørgsmålet: *Har De inden for de sidste 12 måneder inden for arbejdstiden deltaget i nogen form for oplæring, kursus eller efteruddannelse i forbindelse med Deres erhvervsarbejde?*

Kilde: Danmarks Statistik og Socialforskningsinstituttets omnibusundersøgelser, januar og april 1991.

Translation – Heading, Column 1-5: age groups; 6: 65 years or more; 7: total.

Front Column, 1: men; 2: school examination course; 3: leisure-time education; 4: training in connection with vocation; 5: total, men; 6: women; 7: school examination course; 8: leisure-time education; 9: training in connection with vocation; 10: total, women; 11: total, men and women.

Note: Number of respondents: 3,093. Refers to the percentage of respondents aged 16 years or more who have replied "yes" to the question: *Have you within the past 12 months participated in education in your leisure time?*, and/or "yes" to the question: *Have you within the past 12 months in your work-time participated in training or courses in connection with your occupation?*

Tabel 6.19

6 Uddannelse

Procentandelen af mænd og kvinder med forskellig skoleuddannelse der har delttaget i undervisning inden for ét år. 1991.

Percentage of men and women who have participated in education or training in the past year, by level of general education. 1991.

Tabel 6.20

	Højest 7. klasse	8.-9. klasse ¹	Realeks./ 10. klasse ²	Studenter-/ HF- eksamen	Andet/ går i skole	I alt
	1	2	3	4	5	6
Procentandel						
1 <i>Mænd:</i>						
2 Skoleeksamen, stats- kontrolleret prøve.....	1	5	7	9	3	5
3 Fritidsundervisning	7	14	14	17	28	13
4 Uddannelse i forbindelse med erhverv.....	4	10	13	22	0	10
5 I alt mænd.....	10	25	31	43	31	26
6 <i>Kvinder:</i>						
7 Skoleeksamen, stats- kontrolleret prøve.....	1	6	10	14	9	7
8 Fritidsundervisning	16	17	25	36	35	23
9 Uddannelse i forbindelse med erhverv.....	2	9	13	17	2	9
10 I alt kvinder	19	30	43	58	44	37
11 I alt mænd og kvinder	16	27	37	51	41	31

Anm.: Procentdel af 16-årlige og derover, der har svaret JA til spørgsmålet: *Har De inden for de sidste 12 måneder deltaget i nogen form for undervisning i Deres fritid?*, og/eller JA til spørgsmålet: *Har De inden for de sidste 12 måneder inden for arbejdstiden deltaget i nogen form for opplæring, kursus eller efteruddannelse i forbindelse med Deres erhvervsarbejde?*

¹ Inkl. mellemsskoleeksamen.

² Inkl. præliminæreksamen.

Kilde: Danmarks Statistik og Socialforskningsinstituttets omnibusundersøgelser, januar og april 1991.

Translation – Heading, Column 1: up to 7 years school education; 2: 8-9 years¹; 3: lower secondary examination/10th class²; 4: upper secondary education; 5: other/under education; 6: total. Front Column, 1: men; 2: school examination course; 3: leisure-time education; 4: training in connection with vocation; 5: total, men; 6: women; 7: school examination course; 8: leisure-time education; 9: training in connection with vocation; 10: total, women; 11: total, men and women.

Note: Number of respondents: 3,093. Refers to the percentage of respondents aged 16 years or more who have replied "yes" to the question: *Have you within the past 12 months participated in education in your leisure time?*, and/or "yes" to the question: *Have you within the past 12 months in your work-time participated in training or courses in connection with your occupation?*

¹ Including "middle" school examination.

² Including "præliminær" exam (formerly the leaving exam of certain Danish schools).

Uddannelse 6

Procentdelen af mænd i forskellige stillingsgrupper der har deltaget i undervisning inden for ét år. 1991.

Percentage of men who have participated in education or training in the past year, by socio-economic group. 1991.

	Skoleeksamen, statskontrol- leret prøve 1	Fritids- under- visning 2	Uddannelse i forbindelse med erhverv 3
Procentandel			
1 Selvstændige	1	11	17
2 Medhjælpende ægtefæller.....
3 Højere funktionærer.....	9	21	22
4 Mellemfunktionærer	11	16	22
5 Lavere funktionærer	12	11	17
6 Faglærte arbejdere	1	12	5
7 Ikke-faglærte arbejdere	2	11	5
8 Arbejdsløse.....	3	15	8
9 Pensionister/efterlønsmodtagere	1	7	0
10 Husmødre
11 Uddannelsessøgende.....	9	23	5
12 Alle ¹	5	13	10

Anm.: Procentdel af 16-årige og derover, der har svaret JA til spørgsmålet: *Har De inden for de sidste 12 måneder deltaget i nogen form for undervisning i Deres fritid?*, og/eller JA til spørgsmålet: *Har De inden for de sidste 12 måneder inden for arbejdstiden deltaget i nogen form for op læring, kursus eller efteruddannelse i forbindelse med Deres erhvervsarbejde?*

¹ Inkl. andre uden for erhverv.

Kilde: Danmarks Statistik og Socialforskningsinstituttets omnibusundersøgelser, januar og april 1991.

Tabel 6.21

Translation – Heading, Column 1: school examination course; 2: leisure-time education; 3: training in connection with vocation.

Front Column, 1: self-employed; 2: assisting spouses; 3: salaried employees, higher level; 4: salaried employees, intermediate level; 5: salaried employees, lower level; 6: skilled manual workers; 7: unskilled manual workers; 8: unemployed; 9: pensioners/early retirement pensioners; 10: housewives; 11: students; 12: total¹.

Note: Refers to the percentage of respondents aged 16 years or more who have replied "yes" to the question: *Have you within the past 12 months participated in education in your leisure time?*, and/or "yes" to the question: *Have you within the past 12 months in your work-time participated in training or courses in connection with your occupation?*

¹ Including others outside the labour force.

6 Uddannelse

Procentandelen af kvinder i forskellige stillingsgrupper der har deltaget i undervisning inden for ét år. 1991.

Percentage of women who have participated in education or training in the past year, by socio-economic group. 1991.

Tabel 6.22

	Skoleeksamen, statskontrol- leret prøve 1	Fritids- under- visning 2	Uddannelse i forbindelse med erhverv 3
Procentandel			
1 Selvstændige	2	26	11
2 Medhj. ægtefæller	3	29	3
3 Højere funktionærer	14	37	19
4 Mellemfunktionærer	14	32	32
5 Lavere funktionærer	10	23	14
6 Faglærte arbejdere
7 Ikke-faglærte arbejdere	3	15	2
8 Arbejdsløse	11	22	12
9 Pensionister/efterlønsmodtagere	1	16	0
10 Husmødre	3	21	4
11 Uddannelsessøgende	11	33	3
12 Alle ¹	7	23	9

Anm.: Procentdel af 16-årige og derover, der har svaret JA til spørgsmålet: *Har De inden for de sidste 12 måneder deltaget i nogen form for undervisning i Deres fritid?*, og/eller JA til spørgsmålet: *Har De inden for de sidste 12 måneder inden for arbejdstiden deltaget i nogen form for oplæring, kursus eller efteruddannelse i forbindelse med Deres erhvervsarbejde?*

¹ Inkl. andre uden for erhverv.

Kilde: Danmarks Statistik og Socialforskningsinstituttets omnibusundersøgelser, januar og april 1991.

Translation – Heading, Column 1: school examination course; 2: leisure-time education; 3: training in connection with vocation.

Front Column, 1: self-employed; 2: assisting spouses; 3: salaried employees, higher level; 4: salaried employees, intermediate level; 5: salaried employees, lower level; 6: skilled manual workers; 7: unskilled manual workers; 8: unemployed; 9: pensioners/early retirement pensioners; 10: housewives; 11: students; 12: total¹.

Note: Refers to the percentage of respondents aged 16 years or more who have replied "yes" to the question: *Have you within the past 12 months participated in education in your leisure time?*, and/or "yes" to the question: *Have you within the past 12 months in your work-time participated in training or courses in connection with your occupation?*

¹ Including others outside the labour force.

7

Arbejde

7 Arbejde

Nr.	FIGURER	Side	Nr.	TABELLER	Side
7.1.	Erhvervsfrekvensen for mænd, ikke-gifte og gifte kvinder. 1940-1990	134	7.1.	Erhvervsfrekvensen blandt mænd i forskellige aldersgrupper. 1940-1990	154
7.2.	Beskæftigede fordelt efter antal arbejdstimer i hovedbeskæftigelsen. 1990	134	7.2.	Erhvervsfrekvensen blandt gifte og ikke-gifte kvinder i forskellige aldersgrupper. 1940-1990	154
7.3.	Udviklingen i deltidsprocenten. 1967-1990	135	7.3.	Beskæftigede fordelt efter antal arbejdstimer i hovedbeskæftigelsen. 1990	155
7.4.	Ledighedsprocenten. 1973-1990	136	7.4.	Udviklingen i deltidsprocenten. 1967-1990	155
7.5.	Ledighedsprocenten i forskellige aldersgrupper. 1979-1990	137	7.5.	Beskæftigede kvinder fordelt efter antal arbejdstimer i hovedbeskæftigelsen. 1990	155
7.6.	Ledighedsprocenten inden for udvalgte arbejdsløshedskasser. 1990	138	7.6.	Beskæftigede mænd fordelt efter antal arbejdstimer i hovedbeskæftigelsen. 1990	156
7.7.	Ledighedsprocenten i forskellige dele af landet. 1990	139	7.7.	Parfamilier fordelt efter samlet beskæftigelsessituation. 1987	157
7.8.	Procentandel i forskellige stillingsgrupper der arbejder på fast dagtid. 1987	140	7.8.	Familiens samlede arbejdstid i forskellige familietyper. 1987	157
7.9.	Procentandel i forskellige stillingsgrupper der anvender dataudstyr i arbejdet. 1990	141	7.9.	Procentandel i forskellige stillingsgrupper der har et bijob. 1990	158
7.10.	Procentandelen af de beskæftigede der har haft mere end 5 sygefraværsdage inden for det sidste år, efter stilling. 1991 ...	142	7.10.	Procentandel af personer uden for erhverv der har nogle timers betalt arbejde. 1990	159
7.11.	Procentandel af beskæftigede i forskellige stillingsgrupper der angiver at de har været utsat for en arbejdsulykke. 1987 og 1991	143	7.11.	Ledighedsprocenten 1973-1990	159
7.12.	Anmeldte arbejdsulykker i forskellige brancher. 1985 og 1988	144	7.12.	Procentandel af mænd og kvinder der er arbejdsløshedsforsikrede. 1973-1990.....	160
7.13.	Anmeldte arbejdsbetingede lidelser fordelt efter hoveddiagnose. 1985 og 1989	145	7.13.	Procentandel af mænd og kvinder i arbejdsstyrken der har været berørt af ledighed. 1979-1990	160
7.14.	Procentandel i forskellige stillingsgrupper der angiver at være utsat for fysiske belastninger i arbejdet. 1990.....	146	7.14.	Udviklingen i den gennemsnitlige ledighedsgrad, 1979-1990	161
7.15.	Procentandel i forskellige stillingsgrupper der angiver at være utsat for fysiske gener i arbejdet. 1990	147	7.15.	Mænd og kvinder berørt af ledighed, fordelt efter ledighedsgrad. 1990.....	161
7.16.	Procentandel i forskellige stillingsgrupper der angiver at være utsat for arbejdspres mv. 1990.....	148	7.16.	Ledighedsprocenten i forskellige aldersgrupper. 1979-1990.....	162
7.17.	Procentandel i forskellige stillingsgrupper der angiver, at de kan lære nyt og dygtiggøre sig i deres arbejde. 1990	149	7.17.	Den gennemsnitlige ledighedsgrad i forskellige aldersgrupper. 1990	162
7.18.	Procentandel i forskellige stillingsgrupper der har indflydelse mv. på deres arbejde. 1990	151	7.18.	Ledighedsprocenten inden for udvalgte arbejdsløshedskasser. 1973-1990	163
7.19.	Procentandel i forskellige stillingsgrupper der er bekymret for deres arbejds situation. 1990		7.19.	Den gennemsnitlige ledighedsgrad inden for udvalgte arbejdsløshedskasser. 1990.	163
			7.20.	Ledighedsprocenten i forskellige dele af landet. 1979-1990	164
			7.21.	Den gennemsnitlige ledighedsgrad i forskellige dele af landet. 1990.....	164
			7.22.	Lønmodtagere fordelt efter arbejdstidsordning i hovedbeskæftigelsen. 1990	165
			7.23.	Procentandel i forskellige stillingsgrupper der arbejder på fast dagtid. 1987	165
			7.24.	Procentandel i forskellige stillingsgrupper der arbejder helt eller delvis hjemme. 1990	166
			7.25.	Procentandel i forskellige stillingsgrupper der anvender dataudstyr i arbejdet. 1990	167

7.26.	Del af arbejdstiden der anvendes til data- udstyr blandt forskellige stillingsgrupper. 1990	Side
		168
7.27.	Sygefraværet blandt arbejdere og funktio- nærer. 1973-1990.....	169 ✓
7.28.	De beskæftigede i forskellige stillings- grupper fordelt efter antal sygefraværs- dage inden for det sidste år. 1991	169 ✓
7.29.	Procentandel af beskæftigede i forskelli- ge stillingsgrupper der har haft mere end 5 sygefraværsdage inden for det sidste år. 1991	170 ✓
7.30.	Procentandel af beskæftigede i forskelli- ge stillingsgrupper der angiver at have været utsat for en arbejdsskade/-ulykke. 1987 og 1991	170 ✓
7.31.	Anmeldte arbejdsulykker i forskellige brancher. 1985 og 1988	171 ✓
7.32.	Anmeldte arbejdsbetingede lidelser blandt mænd og kvinder, fordelt efter ho- veddiagnose. 1985 og 1989.....	171
7.33.	Procentandel i forskellige stillingsgrupper der angiver at være utsat for forskellige fysiske belastninger i arbejdet. 1990.....	172
7.34.	Procentandel i forskellige erhverv der an- giver at være utsat for forskellige fysiske belastninger i arbejdet. 1990.....	173
7.35.	Procentandel i forskellige stillingsgrupper der angiver at være utsat for forskellige gener i arbejdet. 1990	174
7.36.	Procentandel i forskellige erhverv der an- giver at være utsat for forskellige gener i arbejdet. 1990	175
7.37.	Procentandel i forskellige stillingsgrupper der angiver at være utsat for forskellige former for arbejdsspres mv. 1990	176
7.38.	Procentandel i forskellige stillingsgrupper der angiver, at de kan lære noget nyt og dygtiggøre sig i deres arbejde. 1990.....	177
7.39.	Procentandel i forskellige stillingsgrupper der har fået efteruddannelse inden for de sidste 3 år. 1990.....	177
7.40.	Procentandel i forskellige stillingsgrupper der angiver, at de har indflydelse mv. i deres arbejde. 1990	178
7.41.	Lønmodtagerne fordelt efter om de kan gå et privat ørinde i arbejdstiden. 1991 ...	179
7.42.	Procentandel af lønmodtagerne der ikke kan gå et privat ørinde i arbejdstiden. 1991	179
7.43.	Procentandel i forskellige stillingsgrupper der har visse fordele i deres arbejde. 1991	180
7.44.	Procentandel i forskellige stillingsgrupper der er bekymret for ændringer i deres ar- bejdssituation. 1990	181

7 Arbejde

Indledning

Arbejdet og arbejdslivet er en afgørende del af vor tilværelse og udgør ikke mindst levevilkårenes materielle grundlag. Arbejdet har ikke blot betydning for tilværelsens materielle side. Også den enkeltes selvopfattelse og tænke-måde påvirkes af arbejdet og de vilkår, hvorunder det udføres. I samfundet råder meget stærke normer om arbejdet, ikke mindst normen at man skal have et arbejde. Social anseelse er ligeledes nært forbundet med det arbejde, man har.

Arbejdsforholdene påvirker forholdene på andre levevilkårsområder. Fx øver arbejdstdens længde og tidsmæssige placering i døgnet samt transporttiden mellem hjem og arbejde indflydelse på fritiden, familielivet og muligheder for kontakt med andre. Endvidere kan arbejdet og arbejdssituationen påvirke de øvrige levevilkår, eksempelvis gennem arbejdsmiljøets påvirkning af helbredet.

Statistiske oplysninger om arbejde vedrører overvejende det skattepligtige erhvervs-mæssige arbejde. Først i de senere år er man begyndt at undersøge andre former for arbejde, fx sort erhvervsmæssigt arbejde. Materialet i dette kapitel er koncentreret om at belyse arten og omfanget af den enkeltes tilknytning til arbejdsmarkedet samt de vilkår, hvorunder arbejdet udføres.

Først skal vi se på, hvor mange der er erhvervsmæssigt beskæftiget, og hvor meget erhvervsarbejde de udfører. Dernæst følger en belysning af arbejdsløsheden, herunder hvor mange der berøres af arbejdsløshed og arbejdsløshedens varighed.

Derefter ser vi på arbejdstdagens placering, hvorvidt arbejdet udføres hjemme, og hvorvidt der anvendes dataudstyr i arbejdet.

Arbejdsmiljøforholdene optager en stor del af kapitlet. For det første ser vi på sygefravær, arbejdsulykker og arbejdsbetingede lidelser. Derefter følger en belysning af de fysiske og psykiske belastninger, der er forbundet med arbejdet. Endelig vil vi se på nogle trivsels-mæssige sider af arbejdsforholdene, fx efteruddannelse, frihed til at gå ærinder i arbejdstdagen, indflydelsen på arbejdsforholdene, samt hvorvidt man er bekymret for ændringer i arbejdssituationen.

Kapitlets indhold har mange berøringsflader med indholdet i de fleste andre kapitler i denne publikation, men specielt med kapitlene om økonomiske forhold, uddannelse, sundhed og fritid.

Kapitlet viser bl.a, at

- kvindernes erhvervsdeltagelse steg i 1980'erne

- en stigende andel mænd har deltidsarbejde
- hver fjerde i arbejdsstyrken var berørt af ledighed i 1990
- ledigheden varer i gennemsnit ca. 1/3 del længere i 1990 end i 1979
- de ikke-faglærede har den højeste ledighed
- ca. hver femte arbejder uden for almindelig dagarbejdstid
- ca. 8 pct. af lønmodtagerne udfører deres erhvervsarbejde delvis eller altid hjemme
- dataudstyr anvendes af mere end to ud af fem lønmodtagere, hyppigst af funktionærer
- antal sygefraværsdage pr. ansat har været faldende siden slutningen af 1970'erne
- hyppigheden af registrerede arbejdsulykker er faldet i de senere år
- der er en stigning i hyppigheden af registrerede arbejdsbetingede lidelser
- mere end halvdelen arbejder dagligt i fysisk belastende arbejdsstillinger
- psykiske arbejdsbelastninger rammer alle grupper på arbejdsmarkedet.

Beskæftigelsesstatistiske begreber og metoder

Inden for beskæftigelsesstatistikken anvendes en række forskellige begreber, og beskæftigelsesforholdene kan opgøres på forskellige måder.

Beskæftigelse kan forstås som et vidt begreb, der dækker en mangfoldighed af de aktiviteter, vi foretager os i det daglige. I nærværende sammenhæng afgrænses begrebet beskæftigelse til de aktiviteter, som man i beskæftigelsesstatistikken betegner som erhvervsmæssig beskæftigelse, dvs. de aktiviteter, som foregår på arbejdsmarkedet som lønarbejde for andre samt selvstændig erhvervsvirksomhed. Herved udelukker man en række aktiviteter som fx madlavning, reparation af egen bolig og dyrkning af egne grøntsager, uanset at disse aktiviteter spiller en rolle for økonomien.

Befolkningen kan på et givet tidspunkt opdeles i nogle grove beskæftigelseskategorier.

Arbejdsstyrken omfatter den del af befolkningen, som enten har eller som søger erhvervsmæssig beskæftigelse. Resten af befolkningen er uden for arbejdsstyrken. Det drejer sig hovedsagelig om pensionister og efterlønsmodtagere, børn, studerende og hjemmearbejdende husmødre.

Beskæftigede omfatter de personer, der på et givet tidspunkt har erhvervsmæssig beskæftigelse som lønmodtagere, selvstændige eller medhjælpende ægtefæller. Det omfatter

også personer, som er midlertidigt fraværende på grund af sygdom, barselsorlov, ferie o.l.

De arbejdsløse omfatter personer, der på et givet tidspunkt er ledige, men søger erhvervsmæssig beskæftigelse. I arbejdsløshedsstatistikken anvendes begrebet **registrede ledige**, dvs. personer, som er tilmeldt Arbejdsformidlingen. Da man normalt skal være tilmeldt Arbejdsformidlingen for at få arbejdsløshedsdagpenge og kontanthjælp, er de fleste arbejdsløse også registreret som ledige. Der er dog også en del personer, som søger beskæftigelse uden om Arbejdsformidlingen.

Det er ikke altid muligt klart at adskille beskæftigede fra ledige. Hvis man betragter en længere tidsperiode, fx et år, er der en del personer, der både har oplevet at være ledige og i beskæftigelse. Det samme kan naturligvis forekomme, når man betragter kortere perioder.

De beskæftigede opdeles ofte i **heltids- og deltidsbeskæftigede**. Skillelinien er ikke altid klar, men som regel anvendes en grænse på 30 arbejdstimer pr. uge. Endelig anvendes ofte begrebet **korttidsbeskæftigelse**, som er fastsat til mindre end 15 timer pr. uge.

Det kan være vanskeligt at opgøre beskæftigelsesomfanget, fordi det afhænger af, hvilken tidsperiode man betragter, fx et år, en uge eller en dag. Der er mange mennesker, der har varierende beskæftigelse inden for et år, fx i form af sæsonarbejde. Derfor er det ofte afgørende, hvilket tidspunkt på året man måler beskæftigelsen.

Dette problem eksisterer også inden for arbejdsløshedsopgørelserne. I arbejdsløshedsstatistikken tages højde for problemet ved at anvende begrebet **ledighedsgrad**. Det beregnes ved at sætte det antal timer, en person er registreret ledig, i forhold til det antal timer, vedkommende er arbejdsløshedsforsikret for. Hvis en person eksempelvis har været ledig i 306 timer på et år og samtidig er forsikret med 1.700 timer, så har denne person en ledighedsgrad på 0,18.

Når man skal forsøge at opgøre, hvor mange personer der falder inden for de grupper, som de omtalte begreber definerer, må man præcisere nærmere, hvad der skal forstås ved begreberne. Hvad vil midlertidigt fraværsige? Eller hvad vil det sige at søge beskæftigelse? Der må også præciseres, om oplysningerne skal vedrøre en bestemt dato eller en periode, fx en uge eller et år. I praksis afgrenser beskæftigelsesstatistikken begreberne forskelligt. Derfor kan man også se forskellige tal for ledigheden, arbejdsstyrken osv. alt

afhængig af, hvilke dele af statistikken man ser på. I det følgende omtales kort de vigtigste måder at opgøre beskæftigelsesforholdene på.

Arbejdsstyrke- og beskæftigelsesundersøgelserne har stort set været gennemført årligt siden 1967 af Danmarks Statistik. Det er stikprøveundersøgelser, der indtil 1984 bestod af postspørgeskemaer, som personerne selv skal udfylde. Siden 1984 er de lavet som telefoninterviews. Opgørelser fra disse undersøgelser vedrører en bestemt dag eller uge i foråret eller efteråret.

Den registerbaserede arbejdsstyrkestatistik har været gennemført årligt siden 1980 af Danmarks Statistik. Statistikken laves på grundlag af en række registre, som indeholder beskæftigelsesoplysninger, fx arbejdsløshedsstatistikregistret (CRAM), ATP-registret, registret for arbejdsgivernes indbetaling af kildeskat for deres ansatte, momsregistret osv. Ved at kombinere oplysningerne fra disse registre kan der tegnes et billede af befolkningens beskæftigelsesforhold i en bestemt uge i slutningen af november. Det er en indviklet og teknisk krævende metode, og beskæftigelsesbegreberne må tilpasses de oplysninger, der findes i registrene. Der er derfor ikke fuld overensstemmelse mellem oplysningerne i arbejdsstyrkeundersøgelserne og den registerbaserede arbejdsstyrkestatistik.

Til sidst i dette afsnit vil vi kort definere nogle af de hyppigst anvendte statistiske begreber inden for beskæftigelsesforholdene.

Erhvervsfrekvens: Antal personer i arbejdsstyrken i procent af befolkningen i en aldersgruppe, fx de 15-74-årige.

Beskæftigelsesfrekvens: Antal beskæftigede i procent af arbejdsstyrken.

Ledighedsprocent: Antal ledige omregnet til fuldtidsledige, i procent af arbejdsstyrken.

Ledighedsgrad: Antal timers ledighed divideret med det antal timer, der er arbejdsløshedsforsikret for.

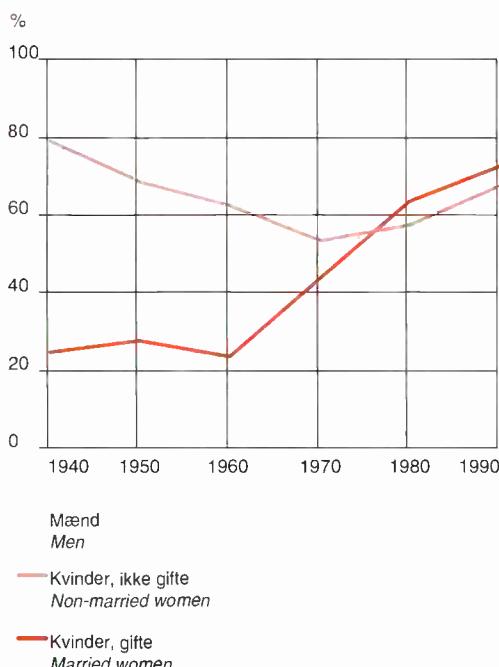
Deltidsfrekvens: Antal deltidsbeskæftigede i procent af alle beskæftigede.

Kvindernes erhvervsdeltagelse steg i 1980'erne

Udviklingen i erhvervsfrekvensen siden 1950 har været meget forskellig for mænd og kvinder i alderen 15-74 år, som det fremgår af *figur 7.1*. For mændenes vedkommende har erhvervsfrekvensen været faldende, fra 91 pct. i 1950 til 81 pct. i 1990. Omvendt har kvinderne haft en stærkt stigende erhvervsfrekvens. I 1950 var 37 pct. af kvinderne i erhverv, og dette tal steg til 69 pct. i 1990.

7 Arbejde

Figur 7.1.
Erhvervsfrekvensen for mænd, ikke-gifte kvinder og gifte kvinder. 1940-1990.
Occupational activity rates for men, non-married and married women. 1940-1990.

Kilde: Tabel 7.1. og 7.2.

Udviklingen i erhvervsfrekvensen har også været forskellig for forskellige aldersgrupper. Det kan konstateres, at både de unge og de ældre er blevet "hægtet af". (Tabel 7.1 og tabel 7.2). For de unges vedkommende er det deres længere uddannelsesforløb og senere indtrædelse på arbejdsmarkedet, der afspejles her. For de ældre, særligt de ældre mænd, er det den stigende adgang til førtidspension og efterløn. Erhvervsfrekvensen på 95 pct. eller mere blandt de 25-44-årige mænd viser et stabilt niveau i hele perioden. For kvindernes vedkommende har der været en støt stigning, der dog har været større for de yngre end de ældre – og i øvrigt størst blandt gifte kvinder. Mens man tidligere så forskelle i erhvervsfrekvensen mellem gifte og ikke-gifte kvinder og mellem kvinder med og uden børn (enlige kvinder og kvinder uden børn havde en højere erhvervsfrekvens), spiller disse forhold næsten ingen rolle mere.

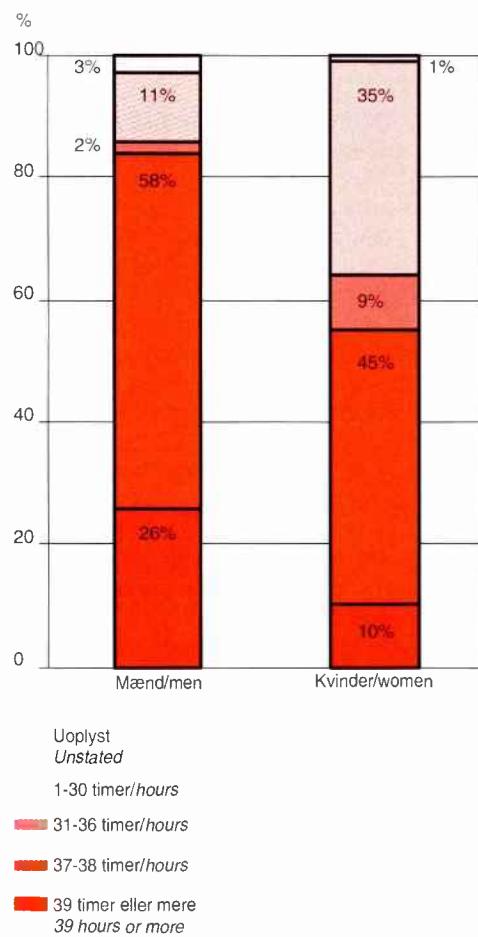
Stigende deltidsarbejde blandt mændene
Den overenskomstmæssige ugentlige arbejdstid er gradvis blevet nedsat, således at

den p.t. er på 37 timer pr. uge. Arbejdsstyrkeundersøgelsen fra 1990 viser, at 52 pct. af de beskæftigede normalt arbejder 37-38 timer pr. uge i deres hovedbeskæftigelse. Der var 19 pct., der arbejdede 39 timer eller mere pr. uge, og 24 pct., der arbejdede mindre end 37 timer pr. uge.

Der er markante forskelle i mænds og kvinders ugentlige arbejdstid, hvilket fremgår af figur 7.2. Kvinderne har gennemgående kortere ugentlige arbejdstid end mændene. Det er kun 13 pct. af mændene, der arbejder mindre end 37 timer om ugen i hovederhverv, mod 44 pct. af kvinderne.

Deltidsbeskæftigelse er ifølge loven om arbejdsløshedsdagpenge en ugentlig arbejdstid

Figur 7.2.
Beskæftigede fordele efter antal arbejdstimer i hovedbeskæftigelsen. 1990.
Employed population by number of working hours in primary occupation. 1990.

Kilde: Tabel 7.3.

på højst 30 timer. Som det fremgår af *figur 7.3* har deltidsprocenten været stigende i perioden 1967-1983. For kvindernes vedkommende har deltidsprocenten dog været faldende siden 1978, mens mændene har haft en stigende deltidsprocent siden 1975. Desværre er det ikke muligt at sammenligne oplysninger før og efter 1984 på grund af ændringer i statistikken, men i perioden 1984-1990 er der

mandlige selvstændige og 42 pct. af overordnede funktionærer en normal arbejdssuge på mindst 39 timer. Derimod havde underordnede funktionærer og arbejdere typisk en arbejdssuge på 37-38 timer. (Tabel 7.6).

Forældre med småbørn har heltidsarbejde

Familiens samlede arbejdssituation har været genstand for megen debat, især børnefamiliernes forhold. Hvis begge forældrene har erhvervsarbejde, er der mindre tid til kontakt mellem forældre og børn. Desuden er der behov for børnepasning, når der er tale om mindre børn.

Ifølge Socialforskningsinstituttets tidsanvendelsesundersøgelse fra 1987 havde begge forældrene heltidsarbejde i 42 pct. af børnefamilierne, og i 36 pct. af familiene havde den ene heltidsarbejde og den anden deltidsarbejde. I 22 pct. af familiene var én eller begge forældre uden for erhverv eller arbejdsløs. (Tabel 7.7). Det er familier med helt små børn, der arbejder mest, mens de familier, der har store børn eller slet ikke har børn, arbejder mindst. (Tabel 7.8).

Specielt de selvstændige og funktionærer har bijob

Ud over at have en hovedbeskæftigelse er der en del, der har et job ved siden af – et såkaldt bijob. Arbejdsstyrkeundersøgelsen i 1990 viser, at 5 pct. af de beskæftigede har et bijob. (Tabel 7.9). Det er nogenlunde samme andel, som man fandt i tilsvarende undersøgelser i 1980'erne. 6 pct. af mændene og 5 pct. af kvinderne har et bijob, og det er specielt de selvstændige og funktionærer, der har et bijob. Ofte er arbejdstiden i bijobbet meget uregelmæssig. I de tilfælde, hvor den ligger nogenlunde fast, overstiger den sjældent 10 timer pr. uge.

Blandt befolkningen på 15 år og derover **uden for erhverv** findes en del, som har et mindre job nogle timer om ugen. I 1990 havde 16 pct. uden for erhverv i alderen 15-74 år et sådant job. En undersøgelse fra 1987 blandt de 16-74-årige viste, at 19 pct. uden for erhverv havde nogle timers betalt arbejde.

Mændene uden for erhverv har oftere nogle timers betalt arbejde end kvinderne. For langt de fleste vedkommende drejer det sig om et job på mindre end 10 timer pr. uge. Det er typisk skoleelever og studerende, der har et sådant arbejde ved siden af deres skolegang og studier. I 1990 har ca. halvdelen af skoleelever og studerende et arbejde mod kun 6 pct. af pensionister og efterlønsmodtagere.

Figur 7.3.

Udvikling i deltidsprocenten. 1967-1990.
Changes in the percentage of employed men and women working part-time. 1967-1990.

Kilde: Tabel 7.4.

fortsat sket en stigning i deltidprocenten blandt mændene.

De grupper af beskæftigede, der især har deltidsarbejde, er kvinder beskæftiget som underordnede funktionærer og ikke-faglærte arbejdere. (Tabel 7.5). Det gælder i øvrigt specielt kvinder i social- og sundhedsvæsenet og inden for handel.

Der er mange, der har en arbejdstid på 39 timer eller derover. I 1990 havde 78 pct. af

7 Arbejde

Omfanget af sort arbejde er stigende

Det sorte arbejde indgår ifølge sin natur ikke i de officielle statistikker over beskæftigelsen. Sort arbejde består af fremstilling og salg eller bytte af varer og tjenester, hvor skatter og afgifter ikke betales. Prisen på det sorte marked er klart lavere end på det normale marked, og fordeloen for både sælger og købere deles i et eller andet forhold mellem dem. Den sorte økonomi bliver mere tiltrækende, jo højere skatter og afgifter der er.

Interviewundersøgelser i løbet af 1980'erne viser da også, at omfanget af sort arbejde er stigende. Fra 1980 til 1988 steg andelen af den voksne befolkning (16 år og derover), som oplyste, at de havde udført sort arbejde inden for det sidste år, fra 8 til 13 pct. Disse tal anses for at være minimumstal.

Fra undersøgelsen i 1984 beregner man, at det sorte arbejde svarer til ca. 110.000 fuldtidsstillinger, men det kan naturligvis ikke konverteres til sådanne stillinger.

Over en fjerdedel af alt sort arbejde vedrører byggeri og vedligeholdelse af boliger, mens resten fortrinsvis drejer sig om børnepasning, rengøring, havearbejde, frisørarbejde og bilreparation.

Omkring 1/5 af befolkningen oplyser, at de har købt sort arbejde. Det er som regel personer med ejerbolig og lang arbejdstid. Endvidere er tilbøjeligheden til at købe sort arbejde klart større, jo højere købernes indkomster er.

Specielt faglærte arbejdere udfører sort arbejde, hvortil kommer arbejdsløse samt studerende og skoleelever (ca. 1/5). Sort arbejde udføres af en større andel yngre end ældre personer og er mere udpræget uden for end inden for hovedstadsområdet.

Arbejdsløsheden stigende op mod 1990'erne

I samfundsdebatten spiller oplysninger om arbejdsløshed en vigtig rolle. Det skyldes bl.a., at arbejdsløshedens størrelse ofte anvendes som et udtryk for den samfundsøkonomiske tilstand i landet.

Det mest anvendte mål for arbejdsløsheden er ledighedsprocenten, som angiver, hvor stor en del af arbejdsstyrken der er ledig. Normalt omfatter de ledige dem, der er registreret ledige hos Arbejdsformidlingen på et givet tidspunkt. På årsbasis udtrykker ledighedsprocenten, hvor stor en del af arbejdsstyrken, der i gennemsnit var ledig i løbet af året. Ledigheden er dog ikke jævnt fordelt over året. Der er således større ledighed i vinterhalvåret end i sommerhalvåret.

I perioden fra slutningen af 1950'erne og

frem til 1973 var ledigheden minimal, nemlig mindre end 2-3 pct. i årligt gennemsnit. Siden 1974 har ledigheden været betydelig større. Som det fremgår af figur 7.4, har ledigheden bortset fra et mindre fald i 1979 været stigende fra 1974 til 1983, hvorefter der skete et fald, igen efterfulgt af en stigning mod 1990. Kvindernes ledighed er større end mændenes.

Figur 7.4.
Ledighedsprocenten. 1973-1990.
Average registered unemployed. 1973-1990.

Kilde: Tabel 7.11.

I begyndelsen af perioden var ledigheden noget undervurderet, fordi en stor del af arbejdsstyrken ikke var medlem af en arbejdsløshedskasse og derfor ikke blev registreret som ledig. I 1974 var ca. 40 pct. af arbejdsstyrken i alderen 16-66 år medlem af en arbejdsløshedskasse, og i 1990 var dette tal vokset til 70 pct. (Tabel 7.12).

Hver fjerde berørt af ledighed i 1990
Ledighedsprocenten siger heller ikke noget om, hvor stor en procent der i alt har været ledige i løbet af et år. I 1990 var 10 pct. af arbejdsstyrken i gennemsnit ledige i løbet af

året, svarende til ca. 272.000 fuldtidsledige. Der var imidlertid 26 pct. af arbejdsstyrken, svarende til ca. 737.000, der på ét eller andet tidspunkt havde været ledig i løbet af 1990. (Tabel 7.13).

Ledigheden varer længere end før

En fjerdedel af de arbejdsløse havde en ledighedsgrad på højst 0,1, hvilket svarer til ca. fem ugers ledighed på et år, og ca. 30 pct. havde en ledighedsgrad på mere end 0,5, hvilket svarer til mere end et halvt års ledighed. Sætter man den gennemsnitlige ledighedsgrad i 1979 til 100 pct., er den i 1990 på 131 pct., hvilket betyder, at ledigheden i gennemsnit varer næsten en tredjedel længere i 1990 end i 1979. (Tabel 7.14).

I første halvdel af 1970'erne var den registrerede ledighed større blandt mænd end blandt kvinder, men siden 1977 har kvinderne haft den højeste ledighed, og forskellen er endda blevet udnyttet i 1980'erne. Hvis man ser på ledighedsgraden og betragter den som et udtryk for, hvor langvarig eller alvorlig ledigheden er for dem, der er berørt af den, viser det sig, at kvinderne også har den mest langvarige ledighed. Forskellene er dog blevet væsentlig mindre i de senere år. Eksempelvis havde kvinderne i 1987 en gennemsnitlig ledighedsgrad på 0,34 mod mændenes 0,28. I 1990 var de tilsvarende tal 0,38 for kvinderne og 0,36 for mændene. (Tabel 7.15). Ser man samtidig på udviklingen i ledighedsgraden siden 1979, viser det sig, at mens kvindernes gennemsnitlige ledighedsgrad er ca. 10 pct. højere i 1990 end i 1979, er mændenes 54 pct. højere end i 1979. Der er altså fortsat relativt flere kvinder end mænd i arbejdsstyrken, der bliver ramt af ledighed i løbet af et år, og de ledige kvinder bliver i gennemsnit længere ledige end mændene. Imidlertid er kønsforskelle i den gennemsnitlige længde af ledigheden stort set forsvundet i de seneste år, samtidig med at ledigheden i gennemsnit varer længere end i 1979/80, uanset køn.

Ledigheden er høj blandt de 20-34-årige

Ledigheden varierer en del med alderen, som det fremgår af figur 7.5. Ledighedsprocenten i 1990 er specielt høj blandt de 20-34-årige, mens aldersgruppen 35-54 har en lavere ledighedsprocent.

I slutningen af 1970'erne var der også høj ledighed blandt de ældre. Efter lønnens indførelse i 1979 har betydet en nedgang i ledigheden i denne gruppe. I sammenligning med tal for 1987 viser 1990-tal imidlertid, at der – i liged med stigende ledighed i andre alders-

Figur 7.5.
Ledighedsprocenten i forskellige aldersgrupper. 1979-1990.
Average registered unemployed, by age.
1979-1990.

Kilde: Tabel 7.16.

7 Arbejde

grupper – er sket en stigning i ledighedsprocenten blandt de ældre grupper på arbejdsmarkedet, specielt kvinderne.

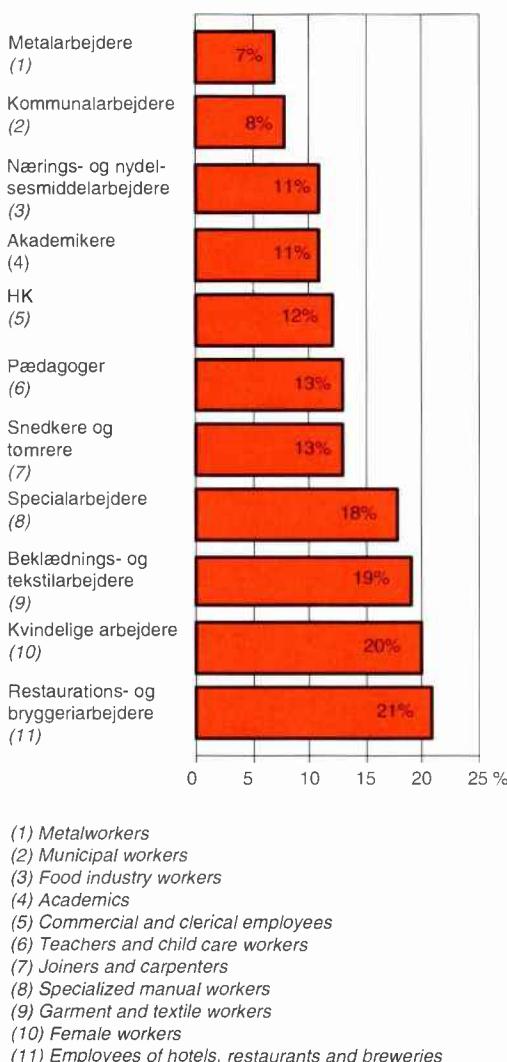
Den laveste ledighedsprocent findes blandt personer under 20 år. Denne gruppe har oplevet et markant fald i ledighedsprocenten i slutningen af 80'erne, som kan henføres til forskellig indsats rettet mod at få denne alders-

gruppe i gang med en uddannelse eller et arbejde. Antallet af unge under 20 år har også været nedadgående.

Ledighedsgraden, som specielt siger noget om, hvor langvarig ledigheden er for dem, der bliver ramt af ledigheden, viser en stigende tendens med alderen. Dette gælder både for mænd og kvinder. (Tabel 7.17).

Figur 7.6.
Ledighedsprocenten inden for udvalgte arbejdsløshedskasser. 1990.

Average registered unemployment, by selected unemployment insurance funds. 1990.

Kilde: Tabel 7.18.

De ikke-faglærte har den højeste ledighed
Arbejdsløsheden varierer meget mellem forskellige faggrupper. Figur 7.6 viser ledighedsprocenten i 1990 blandt de arbejdsløshedsforsikrede i udvalgte, større arbejdsløshedskasser.

Det er tydeligt, at det er de ikke-faglærte arbejdere, der har den højeste ledighed, nemlig specialarbejdere med 18 pct. ledige, kvindelige arbejdere med 20 pct., og restaurations- og bryggeriarbejdere med 21 pct. Metalarbejdere har derimod en relativ lav ledighed, 7 pct. Snedkere og tømrere har i perioder haft en relativ høj ledighed, som skyldes, at bygge- og anlægsaktiviteten er ret svingende og konjunkturfølsom. I 1990 havde de en ledighed på 13 pct.

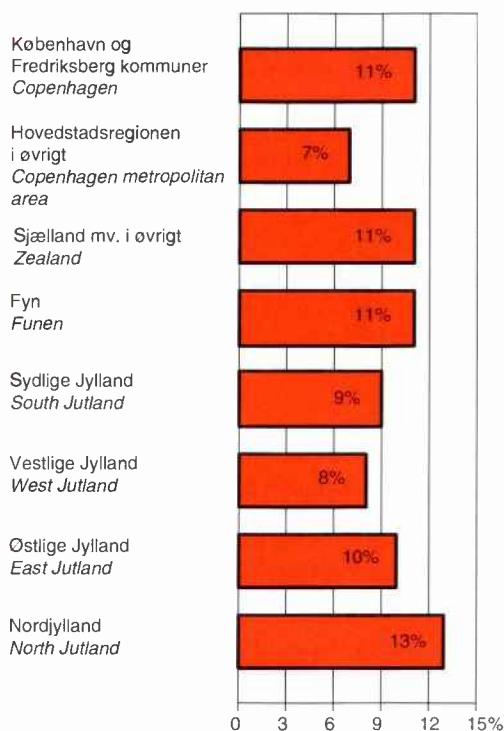
Hvis man ser på arbejdsløshedenens omfang blandt dem, der var arbejdsløse i 1990, viser det sig, at metalarbejdere samt snedkere og tømrere i gennemsnit går kortere tid ledige end ikke-faglærte. Specialarbejdere har både en høj ledighedsprocent og en høj gennemsnitlig ledighedsgrad. Det kan også nævnes at HK, som er en arbejdsløshedskasse med mange kvindelige medlemmer, også har en høj gennemsnitlig ledighedsgrad. (Tabel 7.19).

Højest ledighed i Nordjylland

De geografiske forskelle i arbejdsløsheden fremgår af figur 7.7. Nordjylland har den højeste ledighedsprocent og hovedstadsregionen (Københavns, Roskilde og Frederiksborg amter) den laveste ledighedsprocent. Sådan har det været i mange år. (Tabel 7.20). I 1990 var arbejdsløsheden på Fyn, i Københavns og Frederiksbergs kommuner og på Sjælland uden for hovedstadsregionen (inkl. Bornholm) også forholdsvis høj. Vestjylland har tidligere haft en forholdsvis høj arbejdsløshed, men siden midten af 1980'erne har den været under gennemsnittet for hele landet.

Ledighedsgraden blandt dem, der har været arbejdsløse, følger i det store og hele samme mønster som ledighedsprocenten. De arbejdsløse i Københavns og Frederiksbergs kommuner går arbejdsløse i længst tid, især mændene. I Nordjylland og det øvrige Sjæ-

Figur 7.7.
Ledighedsprocenten i forskellige dele af landet. 1990.
Average registered unemployment by region. 1990.

Kilde: Tabel 7.20.

land (uden for hovedstaden og hovedstadsregionen i øvrigt) er ledighedsgraden også høj, især blandt kvinder. De arbejdsløse i Vestjylland er ledige i kortest tid. (Tabel 7.21).

Arbejdstid, hjemmearbejde og teknisk udstyr

I dette afsnit ser vi på nogle yderligere aspekter i arbejdet, der er indikatorer på befolkningsens daglige arbejdssituation. Det drejer sig om arbejdstidens placering, om hvorvidt der arbejdes hjemme eller ude og om anvendelse af dataudstyr i arbejdet. Oplysningerne stammer fra en undersøgelse om arbejdsmiljøforhold blandt beskæftigede lønmodtagere i alderen 19-59 år. Undersøgelsen er foretaget i 1990 af Socialforskningsinstituttet og Arbejdsmiljøinstituttet.

Det skal bemærkes, at der i Arbejdsmiljøundersøgelsen benyttes en anden stil-

lingsklassificering end den, der anvendes i de fleste andre statistiske kilder i denne publikation, jf. stillingsbeskrivelse i kapitel 1. Forskellen ligger fortørnsvis i, at mens der i andre kilder anvendes en klassificering baseret på stillingsbetegnelsen, benytter man sig i Arbejdsmiljøundersøgelsen af oplysninger om erhvervsuddannelse og antal underordnede. Dette betyder først og fremmest, at funktionærstillinger med identiske betegnelser i Arbejdsmiljøundersøgelsen kan klassificeres forskelligt. Når kilden er Arbejdsmiljøundersøgelsen, har vi derfor valgt at bruge en anden terminologi for funktionærergruppene.

Overordnede funktionærer omfatter alle, som har en videregående uddannelse på mere end 3 år, og/eller som har mere end 20 underordnede. **Ledende funktionærer** omfatter alle, som har en kortere erhvervsuddannelse (3-4 år) og 1-20 underordnede. **Underordnede funktionærer** omfatter alle funktionærer med op til 3 års erhvervsuddannelse, men uden underordnede.

Hver femte lønmodtager arbejder uden for almindelig dagarbejdstid

I et tidligere afsnit i dette kapitel har vi set på arbejdstidens længde. Arbejdstiden kan imidlertid være fordelt på forskellige tidspunkter af døgnet eller være uregelmæssig i løbet af ugen.

Flere undersøgelser har vist, at specielt skifteholdsarbejde kan være belastende for helbredet, fordi organismen hele tiden skal tilpasse sig nye døgnrytmmer. Dertil kommer, at folk med arbejdstid uden for den almindelige dagarbejdstid har dårligere muligheder for at deltage i det sociale liv, fordi de ofte er på arbejde, når andre har fri.

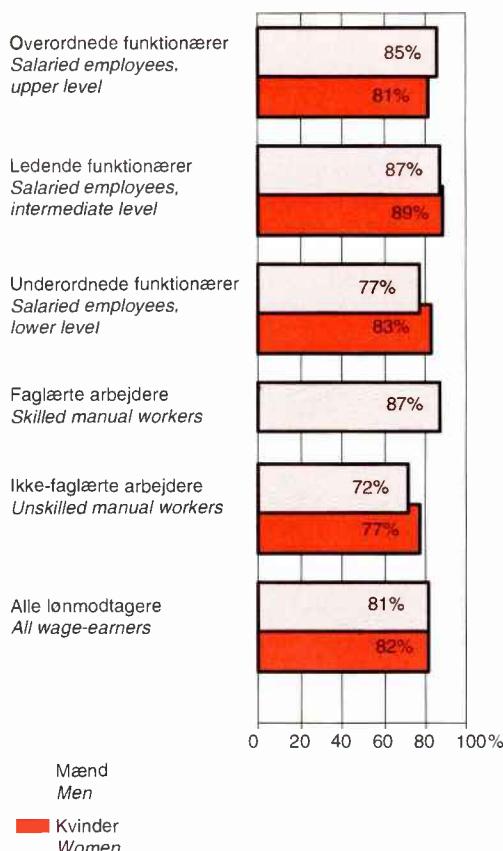
Arbejdsmiljøundersøgelsen fra 1990 viser, at 19 pct. af de beskæftigede lønmodtagere i alderen 19-59 år ikke arbejder i den almindelige dagarbejdstid. Der er 11 pct., der har skifteholdsarbejde, 4 pct. der har fast aften-/nattarbejde, og 4 pct. der har forskellige andre arbejdstidordninger. (Tabel 7.22). Som det ses af figur 7.8 er det især ikke-faglærte arbejdere og underordnede funktionærer, der har arbejdstiden placeret uden for almindelig dagarbejdstid. Det kan desuden nævnes, at arbejde i brancher som transport, hotel- og restaurationsvirksomhed, social- og sundhedsvæsen samt fremstillingsvirksomhed ofte indebærer ubekvemme arbejdstider.

Disse tal kan ikke direkte sammenlignes med tidligere tal, der var baseret på samtlige beskæftigede, inklusive de selvstændige, i alle aldersgrupper. En undersøgelse fra 1987

7 Arbejde

Figur 7.8.

Procentandel i forskellige stillingsgrupper der arbejder på fast dagtid. 1987.
Percentage working normal day-time working hours, by socio-economic group. 1987.

Kilde: Tabel 7.23.

viste imidlertid, at 16 pct. af lønmodtagere i alderen 16-74 år ikke arbejdede i den almindelige dagarbejdstid.

Fra tidligere undersøgelser ved man i øvrigt, at lørdag/søndagsarbejde stadig er ret udbredt. I 1987 arbejdede 26 pct. regelmæssigt lørdag eller søndag. Det er især butiks-personale og folk, der arbejder på skiftehold o.l. i de ovenfor nævnte brancher, som arbejder lørdag/søndag. Desuden er lørdag/søndagsarbejde meget udbredt blandt selvstændige, fx inden for landbrug og fiskeri.

8 pct. af lønmodtagerne arbejder altid eller delvis hjemme

I de senere år har der været en del diskussion omkring distance- eller fjernarbejde, dvs. arbejde der foregår på afstand af det formelle

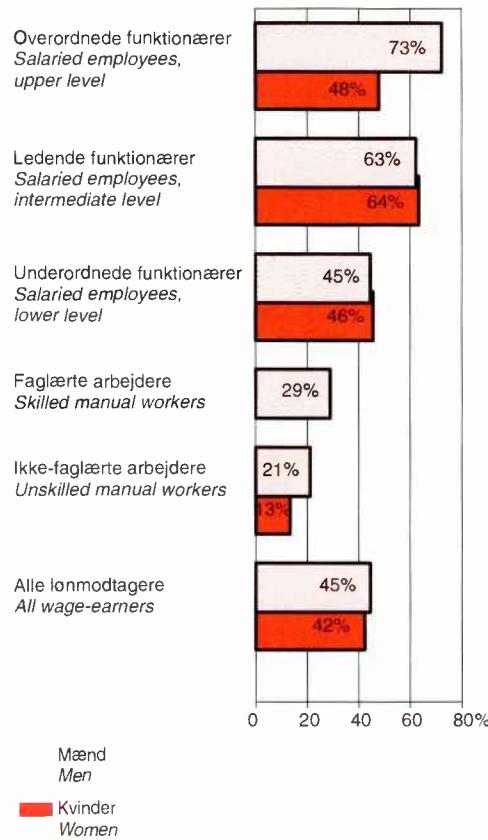
arbejdssted. Bl.a. på grund af teknologiske ændringer vil der måske i fremtiden være flere og flere, der vil kunne udføre deres arbejde helt eller delvis et andet sted end på deres formelle arbejdsplads, fx hjemme.

I Arbejdsmiljøundersøgelsen 1990 oplyser 3 pct. af de 19-59-årige lønmodtagere, at de altid arbejder hjemme, og yderligere 5 pct. oplyser, at de arbejder delvis hjemme. Hjemmearbejdets omfang varierer blandt forskellige stillingsgrupper og efter køn. (Tabel 7.24).

Det er især funktionærer, der arbejder hjemme. Blandt overordnede mandlige funktionærer arbejder 22 pct. hjemme, som regel kun en del af tiden. Blandt underordnede funktionærer arbejder 7 pct. af kvinderne hjemme, størstedelen altid. Blandt de 3 pct. af kvindelige ikke-faglært arbejdere, der oply-

Figur 7.9.

Procentandel i forskellige stillingsgrupper der anvender dataudstyr i arbejdet. 1990.
Percentage using data equipment in their work, by socio-economic group. 1990.

Kilde: Tabel 7.25.

ser, at de arbejder hjemme, foregår arbejdet altid hjemme.

Det er ikke muligt at vurdere, om omfanget af hjemmearbejde er stigende eller ej, idet dette emne ikke tidligere er undersøgt.

Dataudstyr anvendes hyppigst af funktionærer

En anden faktor i arbejdslivet, der ikke tidligere er undersøgt i Danmark, er, hvorvidt der anvendes dataudstyr i arbejdet. Der er grund til at tro, at udbredelsen af dataudstyr i arbejdet vil stige i de kommende år og fortsat vil ændre kvalifikationskrav og andre arbejdsvilkår.

I Arbejdsmiljøundersøgelsen indgår spørgsmål, der belyser, i hvilket omfang lønmodtagerne (19-59-årige) anvender forskellige typer dataudstyr i deres arbejde. Det viser sig (figur 7.9), at 43 pct. af de beskæftigede bruger en eller anden form for dataudstyr, fortinnsvis tekstbehandlingsanlæg eller dataterminal.

Anvendelse af dataudstyr er hyppigst blandt overordnede og ledende funktionærer, hvor ca. to tredjedele anvender tekstbehandlingsanlæg, dataterminal elleredb-baserede kontrol-/måleapparater. Dataudstyr benyttes oftere af mandlige end kvindelige overordnede. Blandt underordnede funktionærer anvender 45 pct. disse former for dataudstyr, og det gør 29 pct. af faglærte arbejdere også. Anvendelse af dataudstyr i arbejdet er lavest – 17 pct. – blandt de ikke-faglærte.

Desuden kan man ud fra Arbejdsmiljøundersøgelsen 1990 konstatere, at dataudstyret af langt de fleste anvendes i begrænset omfang. Således er det kun hver femte af brugerne, som anvender udstyret mere end halvdelen af tiden. (Tabel 7.26).

Sygefraværsdage pr. ansat er faldende

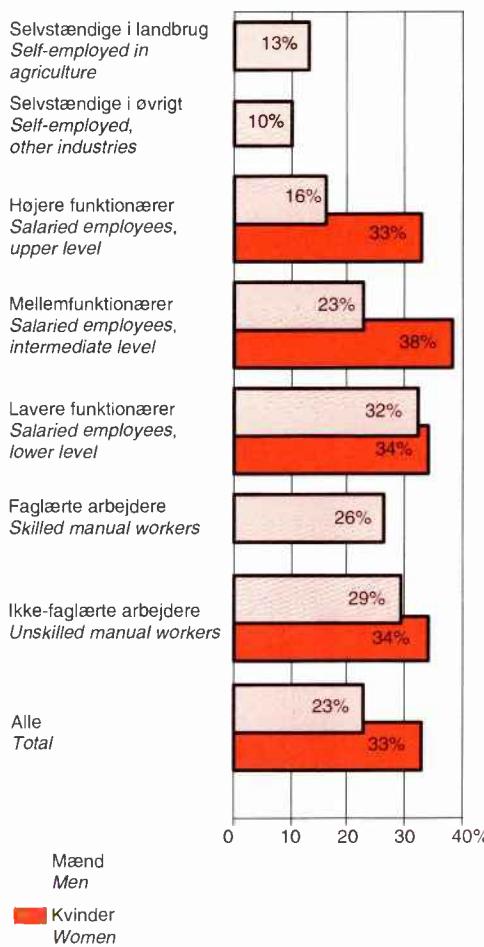
Sygefraværet kan betragtes som en meget grov indikator for arbejdsmiljøet, fordi dårligt arbejdsmiljø ofte giver sig udslag i forøget sygelighed. Der er imidlertid også andre faktorer end dårligt arbejdsmiljø, der påvirker sygefraværet. Den almindelige sundhedstilstand og de forskellige forkølelses- og influenzaepidemier har således stor inflydelse på sygefraværets omfang.

Sygefraværsstatistikken er generelt set ret mangelfuld. Det er kun Dansk Arbejdsgiverforening, der gennem en længere årrække har lavet en sådan statistik blandt ansatte hos foreningens medlemmer. Ifølge denne statistik har omfanget af sygefravær i perioden 1973-1990 for arbejdere og funktionærer været faldende. Således var sygefraværet

Figur 7.10.

Procentandelen af de beskæftigede der har haft mere end 5 sygefraværsdage inden for det sidste år, efter stilling. 1991.

Percentage of employed in various socio-economic groups who have had more than 5 days sickness absence in the past year. 1991.

Kilde: Tabel 7.29.

blandt privatansatte, målt i antal fraværsdage på grund af (egen) sygdom pr. mulige arbejdsdage, størst i begyndelsen af perioden og omkring 1978. Siden har det været faldende. (Tabel 7.27). I hele perioden har sygefraværet været større blandt arbejdere end blandt funktionærer, og kvinderne har haft større sygefravær end mændene.

En undersøgelse i 1991 giver et mere nuanceret billede af sygefraværet blandt de beskæftigede på 16 år og derover. (Tabel 7.28).

7 Arbejde

Figur 7.10 viser sygefravær på mere end 5 dage inden for et år i forskellige stillingsgrupper. Det viser sig, at de selvstændige og de højere funktionærer har mindre sygefravær end de øvrige funktionærer og arbejderne. Det største sygefravær på mere end 5 dage findes i gruppen af kvindelige mellemfunktionærer.

I forhold til de tal, som kun omfatter ansatte blandt Dansk Arbejdsgiverforenings medlemmer, viser figur 7.10, at de kvindelige funkto-

nærer har større sygelighed (på mere end 5 dage) end de kvindelige arbejdere. Det kan forklares ved, at en stor del af de kvindelige funktionærer er ansat inden for det offentlige (dvs. uden for Dansk Arbejdsgiverforenings område), og at disse har et relativt stort sygefravær.

Antallet af anmeldte arbejdsulykker er faldet i de seneste år

Deltagelse i arbejdslivet indebærer ofte en risiko for at blive utsat for ulykker og andre skader. Det kan både dreje sig om pludselige skader, fx et uheld med en maskine, og arbejdsskader, der er udviklet over længere tid, fx dårlig ryg på grund af uhensigtsmæssige arbejdsstillinger.

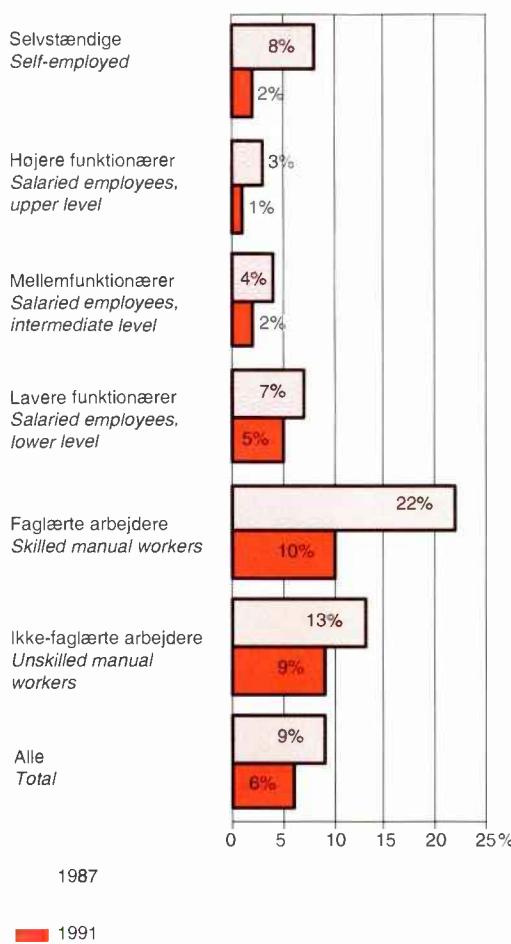
Ifølge en undersøgelse fra 1987 angav 9 pct. af de beskæftigede, at de havde været uarbejdsdygtige på grund af en arbejdsskade eller arbejdsulykke inden for de sidste 12 måneder. I en tilsvarende undersøgelse i 1991 angiver 6 pct. at have været utsat for en arbejdsulykke o.l. inden for det sidste år.

Figur 7.11 viser, at det i 1991 især var arbejdere, der havde været utsat for en arbejdsskade eller arbejdsulykke. 10 pct. af de faglærte arbejdere angav således at have været ude for en arbejdsulykke inden for det sidste år. De selvstændige uden for landbrug og funktionærer, specielt højere og mellemfunktionærer, angav derimod sjældent at have været utsat for arbejdsulykker.

Der foregår et stort arbejde med at registrere arbejdsulykker og arbejdsskader. Ifølge lovgivningen er arbejdsgiverne forpligtet til at anmelde alle arbejdsulykker, som har medført uarbejdsdygtighed i mindst en dag efter ulykkesdagen. Det er alligevel ikke alle arbejdsulykker, der bliver anmeldt til Arbejdstilsynet. I det foregående afsnit så vi fx, at 9 pct. af de beskæftigede i 1987 angav, at de inden for de sidste 12 måneder havde været uarbejdsdygtige på grund af en arbejdsskade eller en ulykke på deres arbejdsplads, mens der samme år var anmeldt arbejdsulykker blandt ca. 2 pct af de beskæftigede. Forskelnen mellem disse tal kan delvis tilskrives, at en del af de angivne skader ikke medførte, at de pågældende personer var uarbejdsdygtige i mindst en dag efter ulykkesdagen, og skulle derfor ikke anmeldes til Arbejdstilsynet. Dertil kommer de ikke-anmeldte arbejdsulykker. I 1987 skønnede Arbejdstilsynet, at 58 pct. af ulykkerne blev anmeldt.

Efter en stærk stigning i antal tilskadekomne ved anmeldte arbejdsulykker fra midten af 70'erne til midten af 80'erne er der sidst i

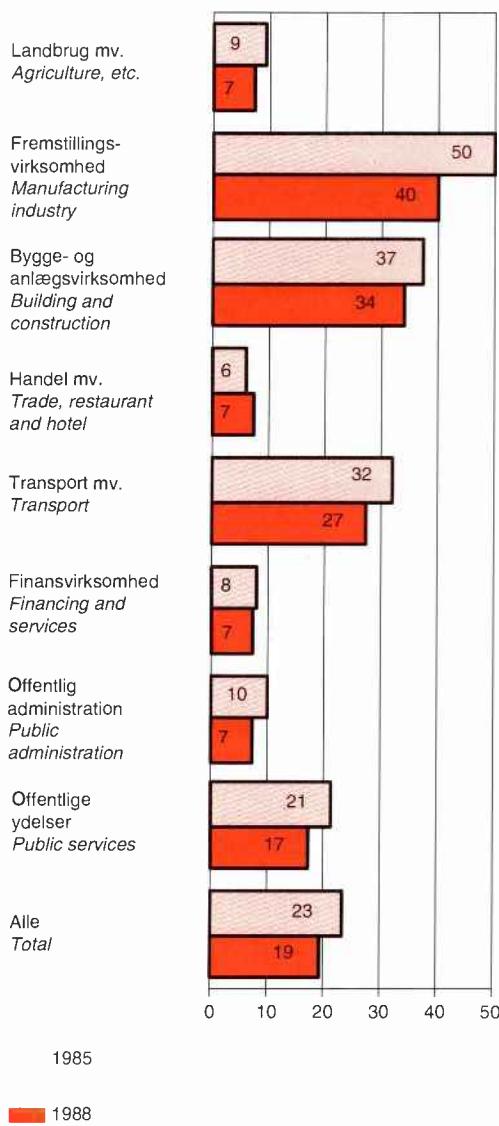
Figur 7.11.
Procentandel af beskæftigede i forskellige stillingsgrupper der angiver at have været utsat for en arbejdsulykke. 1987 og 1991.
Percentage of employed in selected socio-economic groups who have experienced injuries/accidents at work. 1987 and 1991.

Kilde: Tabel 7.30.

Figur 7.12.
Anmeldte arbejdsulykker i forskellige brancher. 1985 og 1988.
Reported accidents at work by selected industries. 1985 and 1988.

Pr. 1000 beskæftigede
 Per 1000 employed

Kilde: Tabel 7.31.

80'erne sket et fald i antallet. I 1985 blev der anmeldt ca. 59.000 arbejdsulykker og i 1986 ca. 62.000 mod ca. 50.500 i 1988.

Statistikken om anmeldte arbejdsulykker viser stor forskel mellem forskellige brancher. Figur 7.12 viser ved tal fra 1985 og 1988 pr.

1.000 beskæftigede, at det oftest er beskæftigede i fremstillingsvirksomhed (dvs. industri og en del håndværk), der bliver ramt af arbejdsulykker, efterfulgt af beskæftigede i bygge-/anlægsvirksomhed og transportvirksomhed. I social- og sundhedsvæsenet anmeldes der også mange arbejdsulykker. Derimod er det sjældent, at der sker ulykker inden for handel og service og offentlig administration. Man må dog tage visse forbehold over for oplysningerne, fordi anmeldelsesprocenten varierer mellem de forskellige brancher.

Stigning i registrerede arbejdsbetegede lidelser

Ud over arbejdsulykker forsøger man også at registrere arbejdsbetegede lidelser. Ifølge lovgivningen har alle læger og tandlæger pligt til at anmelde arbejdsbetegede lidelser. Endvidere påhviler det alle arbejdsgivere at anmeld de arbejdsskader, de får kendskab til på deres virksomhed. Ved arbejdsbetegede lidelser forstår man enhver sygdom, der er opstået som følge af påvirkninger i arbejdsmiljøet. Der er imidlertid flere elementer af usikkerhed med hensyn til, hvor stort omfanget af arbejdsbetegede lidelser egentlig er. Bl.a. er der et vist element af lægeligt skøn i definitionen af arbejdsbetegede lidelser, og listen over arbejdsbetegede lidelser øges gradvis over tid.

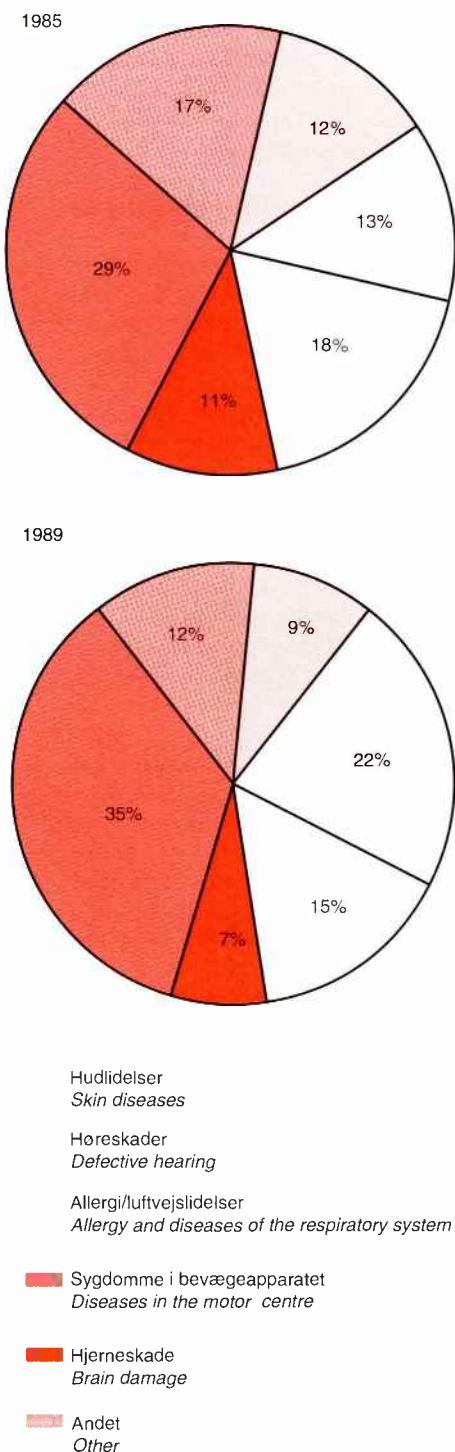
Der blev i 1985 anmeldt ca. 10.000 arbejdsbetegede lidelser til Arbejdstilsynet. I 1989 var tallet vokset til næsten 15.000. Figur 7.13 viser, hvorledes disse lidelser er fordelt på nogle hoveddiagnosser. Den største gruppe af lidelser er skader på bevægeapparatet, fx ryglidelser, som i 1989 udgjorde 35 pct., og høreskader, som udgjorde 22 pct. Hudlidelser udgjorde 15 pct. Skader på bevægeapparat og høreskader har været stigende i de senere år.

Der er væsentlige forskelle mellem mænd og kvinder på, hvilke lidelser der anmeldes. Kvinderne er oftere end mændene ramt af lidelser i bevægeapparatet og hudlidelser, mens mændene oftere end kvinder er ramt af høreskader og hjerneskader. Disse forskelle skyldes især, at mænd og kvinder har forskellige job og arbejdsfunktioner, hvor de er utsat for forskellige gener og belastninger.

Som det fremgår af en undersøgelse foretaget af Socialforskningsinstituttet i 1990 rammer omkring tre ud af fire arbejdsskader (arbejdsulykker og arbejdsbetegede lidelser) mænd, og de meget alvorlige skader optræder i endnu højere grad blandt mandlige end blandt kvindelige lønmodtagere.

7 Arbejde

Figur 7.13.
Anmeldte arbejdsbetingede lidelser fordelt efter hoveddiagnose. 1985 og 1989.
Reported cases of work-related diseases, by diagnosis. 1985 and 1989.

Kilde: Tabel 7.32.

Over halvdelen af de beskæftigede arbejder dagligt i fysisk belastende arbejdsstillinger

En stor del af de anmeldte arbejdsskader og arbejdsbetingede lidelser stammer fra de fysiske forhold og belastninger i arbejdssituacionen. Hvis man over længere tid har et arbejde, hvor man skal bære tunge byrder eller skal arbejde i forvredne og bøjede stillinger, er der stor risiko for at få rygskader eller skader på arme og ben. En tilsvarende sammenhæng er påvist mellem støjbelastning og høreskader.

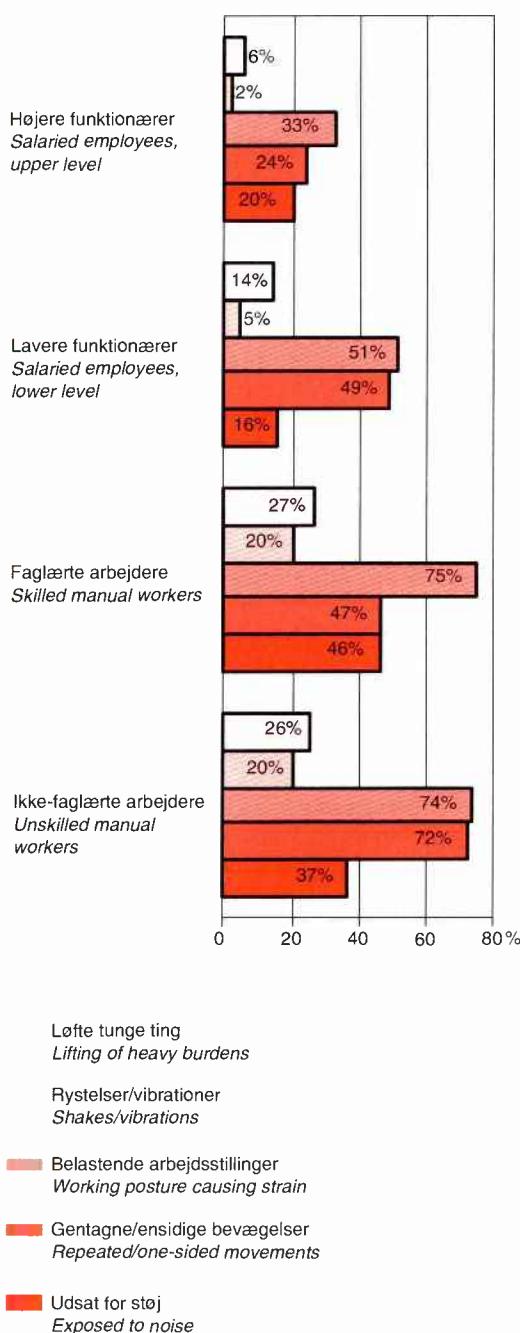
Siden 1970'erne er gennemført en del undersøgelser af arbejdsmiljøet, som belyser forekomsten af fysiske belastninger i arbejdet. Den seneste og tidligere omtalte Arbejdsmiljøundersøgelse fra 1990 danner grundlag for de følgende afsnit. Vi har valgt ikke at foretage en direkte sammenligning mellem disse resultater og resultaterne fra tidligere arbejdsmiljøundersøgelser, idet der er store metodemæssige forskelle fx i stikprøver, spørgsmålsformuleringer og stillingsgrupper. Vi begrænser os derfor til en kortere omtale af resultater fra tidligere undersøgelser, hvor det er mest nærliggende at foretage en sammenligning med de nyere resultater. Resultater fra de tidligere undersøgelser på arbejdsmiljøområdet er i øvrigt gengivet i de forrige udgaver af Levivilkår i Danmark.

I Arbejdsmiljøundersøgelsen 1990 spurgte man et udsnit af lønmodtagere i alderen 19-59 år, om de i deres arbejde var utsat for følgende belastninger:

- Dagligt utsat for kraftige rystelser og vibrationer.
- Dagligt at skulle løfte noget, der vejer mere end 20 kg.
- Dagligt nødt til at arbejde i bøjede, forvredne eller andre belastende arbejdsstillinger.
- Udsat for at skulle udføre mange gentagne og ensidige bevægelser.
- Dagligt utsat for så megen støj, at man må hæve stemmen for at tale sammen.

Denne undersøgelse viser, at 16 pct. af de 19-59-årige lønmodtagere dagligt – og i mindst 1/4 af arbejdstiden – er utsat for at skulle løfte tunge ting, 9 pct. er utsat for rystelser og vibrationer, og 25 pct. er utsat for høj støj. Op mod halvdelen er dagligt (i mindst 1/4 af arbejdstiden) utsat for gentagne og ensidige bevægelser, og lidt over halvdelen er nødt til at arbejde i belastende arbejdsstillinger. Disse tal viser, at oplevelsen af fysiske belastninger i arbejdet er meget udbredt blandt lønmodtagere. De viser også samme mønster som i en tidligere undersøgelse fra

Figur 7.14.
Procentandel i forskellige stillingsgrupper der angiver at være utsat for fysiske belastninger i arbejdet. 1990.
Percentage who experience exposure to various physical burdens at work, by socio-economic group. 1990.

1987, der dog omfattede samtlige beskæftigede (dvs. også de selvstændige og medhjælpende ægtefæller) i alderen 16-74 år. 1987-undersøgelsen viste bl.a., at specielt de selvstændige landmænd er meget belastede ved at skulle løfte tunge ting mv.

Figur 7.14 viser, at det er arbejderne, der er mest utsat for belastninger. Eksempelvis angiver ca. 75 pct. af henholdsvis faglærende og ikke-faglærende arbejdere at være utsat for belastende arbejdstillinger i mindst 1/4 af arbejdstiden mod 33 pct. af overordnede og ca. 50 pct. af underordnede funktionærer. I det daglige arbejde utsættes mændene i de fleste stillinger oftere end kvinderne for at skulle løfte tunge ting, for rystelser og vibrationer og for støj. Til gengæld har kvinderne oftere end mændene belastende arbejdstillinger og arbejde, der indebærer gentagne og ensidige bevægelser. (Tabel 7.33).

Det mest belastende arbejde blandt lønmodtagere findes i bygge- og anlægsvirksomhed, fremstillingsvirksomhed, landbrug (og fiskeri) samt transport, mens ansatte inden for handel, kontor og administration o.l. har mindre fysisk belastende arbejde. (Tabel 7.34).

I sammenligning med tidligere undersøgelser om arbejdsmiljøforholdene tyder resultater fra Arbejdsmiljøundersøgelsen 1990 på, at belastningerne blandt lønmodtagergrupperne generelt ikke er blevet mindre. Når det gælder støj, gentagne/ensidige bevægelser og belastende arbejdstillinger er der forholdsvis flere, der i 1990 angiver at være utsat, end tilfældet var i 1987, og dette gælder især funktionærer. Til gengæld er der forholdsvis færre, især blandt arbejdere, der er utsat for at løfte tunge ting. Man har i øvrigt tidligere, i en sammenligning af materiale fra Levekårsundersøgelsene 1976 og 1986, konstateret en klar forringelse i vigtige aspekter af det fysiske arbejdsmiljø blandt kvindelige oftentligt ansatte funktionærer. Specielt kvinder i social- og sundhedsvesenet, dvs. i omsorgsarbejdet, er utsat for fysisk belastende arbejde.

Blandt lønmodtagere er arbejdere mest utsat for arbejdsmiljøgener

En anden type af påvirkninger i arbejdet, som kan forårsage arbejdsskader, er gener fra træk, støv, røg, kemiske stoffer o.l. Klimatiske påvirkninger som fx træk kan være årsager til gigtlidelser, og støv, damp, røg og kemiske stoffer kan være årsager til luftvejslidelser, hudsygdomme o.l. I lighed med de fysiske belastninger er disse påvirkninger mest skadelige, når de er til stede over længere tid.

Kilde: Tabel 7.33.

7 Arbejde

Forekomsten af forskellige arbejdsmiljøgener er undersøgt i flere undersøgelser. I Arbejdsmiljøundersøgelsen 1990 blev de beskæftigede arbejdere og funktionærer spurgt, om de ofte var utsat for nogle af de følgende arbejdsmiljøgener:

- Varme, så man sveder, selvom man ikke bevæger sig.
- Træk i arbejdslokalerne.
- Mineral eller organisk støv, som er synlig i almindelig belysning.
- Dampe fra organiske oplosningsmidler.
- Metalrøg/tåge.
- Kemiske stoffer, bekæmpelsesmidler, væsker.
- Hudkontakt med rengøringsmidler, desinfektionsmidler o.l.

Denne undersøgelse viser, at det er træk og støv, som hyppigst påvirker de beskæftigede. Hver fjerde er ofte utsat for træk og ca. hver sjette for støv. Hver tiende utsættes ofte for henholdsvis stærk varme, for kemiske stoffer og for hudkontakt med rengøringsmidler mv. Derimod er kun 5 pct. ofte utsat for henholdsvis røg og for dampe fra oplosningsmidler. Disse tal er tilnærmelsesvis de samme som i en undersøgelse fra 1986-1987 om sundhed og sygelighed i befolkningen (udført af Dansk Institut for Klinisk Epidemiologi), der omfatte et udsnit af hele befolkningen i alderen 16-74 år. Bortset fra træk er tallene lidt lavere i 1990-undersøgelsen end i den tidligere undersøgelse.

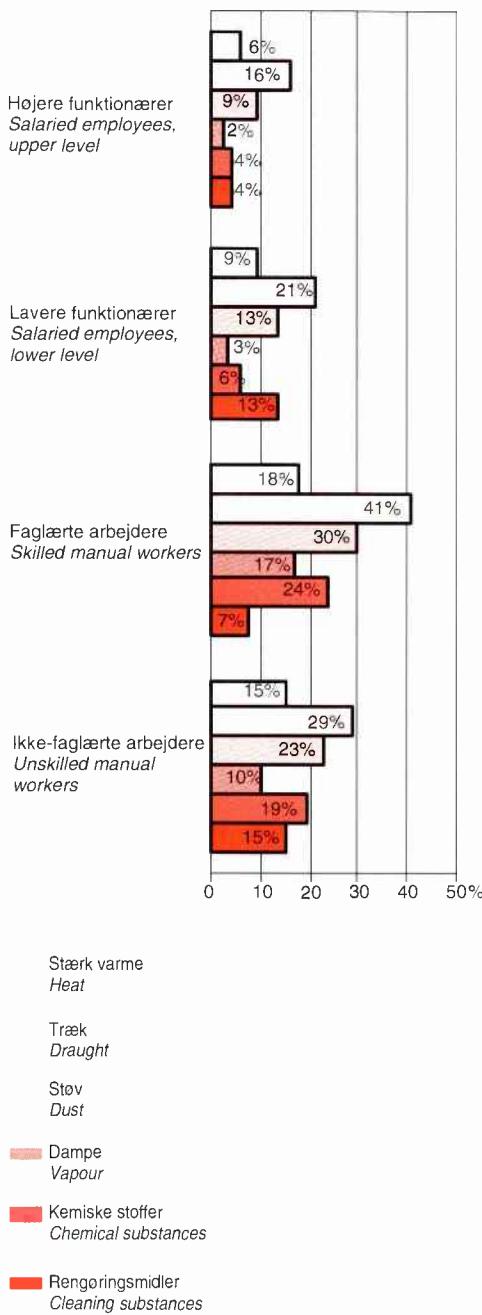
Figur 7.15 viser, hvilke forskelle der er i påvirkningerne mellem funktionærer og arbejdere. Det er tydeligtvis arbejderne, som er mest utsat for generne, men på enkelte områder, eksempelvis utsættelse for hudkontakt med rengøringsmidler, angiver funktionærgrupperne også forholdsvis ofte, at de er utsat for gener.

Med få undtagelser, fx utsættelsen for rengøringsmidler mv., er det oftere mændene end kvinderne, der er utsat for de forskellige arbejdsmiljøpåvirkninger. (Tabel 7.35).

De ovennævnte forskelle skyldes naturligvis, at de fleste af arbejdsmiljøgenerne er forbundet med bestemte arbejdsforhold, der hyppigst forekommer blandt arbejderne, fx svejsning, malerarbejde, fabriksarbejde og nogle former for service, fx rengøring. Disse belastende arbejdsforhold findes hyppigst inden for bygge- og anlægsvirksomhed, fremstillingsvirksomhed, landbrug mv. og transport, og opleves mest sjældent blandt dem, der er beskæftigede i finansieringsvirksomhed såsom banker, forsikring og ejendomshandel. (Tabel 7.36). I den offentlige sektor er det

Figur 7.15.
Procentandel i forskellige stillingsgrupper der angiver at være utsat for fysiske gener i arbejdet. 1990.

Percentage who experience exposure to physical inconveniences in work, by socio-economic group. 1990.

Kilde: Tabel 7.35.

specielt omsorgspersonale, der kan påvises at være utsat for de forskellige arbejdsmiljøgener.

I sammenligning med resultater fra 1986-87 tyder ovennævnte resultater på, at forholdsvis færre lønmodtagere er utsat for stærk varme, stov, damp og røg i 1990 end tidligere, mens den andel lønmodtagere, der udsættelse for træk og kemiske stoffer, er uændret.

Psykiske belastninger rammer alle grupper

I dette afsnit ser vi på det, man ofte kalder stressende arbejde. Det er først og fremmest et spørgsmål om arbejdspres og psykiske belastninger, som kan give sig udslag i stærk træthed og manglende velvære.

I Arbejdsmiljøundersøgelsen fra 1990 spurgte man de 19-59-årige lønmodtagere om:

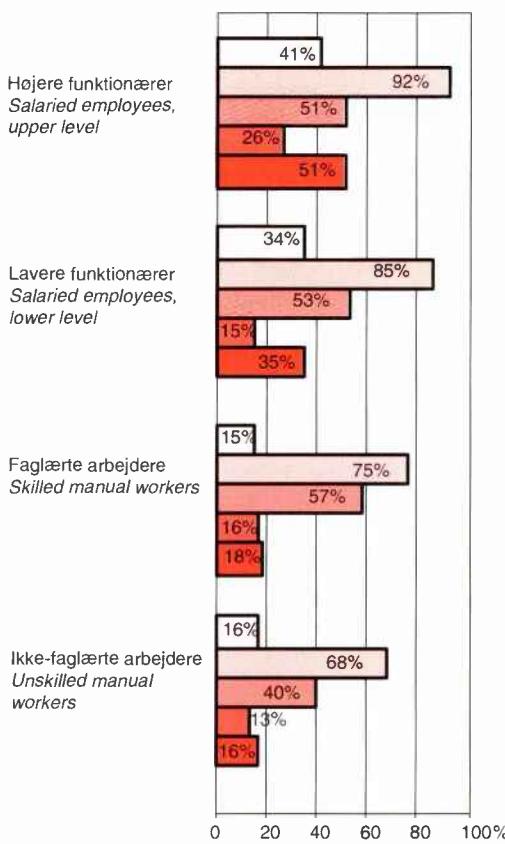
- De har så meget at gøre i deres arbejde, at de ikke har tid til at tale om eller tænke på andet end arbejdet.
- Arbejdet kan medføre risiko for andres eller eget helbred, eller om eventuelle fejl kan koste mange penge.
- Arbejdet kræver personens hele opmærksomhed og koncentration.
- Opgaverne er så svære, at der er brug for at spørge nogen til råds eller bede om hjælp.
- Arbejdet er psykisk belastende.

28 pct. af de udspurgte svarer, at deres arbejdsmængde som regel er så stor, at de ikke har tid til at tale om eller tænke på andet end arbejdet. Fire femtedele angiver, at deres arbejde kræver al opmærksomhed og koncentration det meste af tiden. Næsten halvdelen har et arbejde, der kan medføre helbredsrisiko mv. En femtedel har som regel brug for at spørge nogen til råds eller bede om hjælp. Endelig svarer op mod en tredjedel, at deres arbejde for det meste er psykisk belastende.

Figur 7.16 viser, at det specielt er overordnede og ledende funktionærer, der angiver at have det mest stressende arbejde, når det gælder stor arbejdsmængde og oplevelsen af arbejdet som psykisk belastende. Med hensyn til arbejde, der kræver al opmærksomhed og koncentration, er overordnede og ledende funktionærer noget hyppigere i den situation end underordnede funktionærer og arbejdernes. De svære opgaver opleves hyppigst af overordnede funktionærer. Endelig har specielt faglærte arbejdere og overordnede og ledende funktionærer arbejdsopgaver, der kan medføre helbredsrisici, eller hvor fejl kan indebære store økonomiske omkostninger.

Figur 7.16.
Procentandel i forskellige stillingsgrupper der angiver at være utsat for arbejdspres.
1990.

Percentage who experience exposure to various forms of work pressure, by socio-economic group. 1990.

- Stor arbejdsmængde
Big work load
- Stor opmærksomhed/koncentration
Complete concentration/awareness
- Risiko for eget/andres helbred mv.
Risk for own or others health, etc.
- Svære arbejdsopgaver
Difficult work tasks
- Psykisk belastende arbejde
Psychologically strenuous work

Kilde: Tabel 7.37.

7 Arbejde

Der er mindre kønsforskelle i frekvensen af næsten samtlige af de nævnte stressfaktorer. Eksempelvis fremfører kvinder oftere end mænd, at deres arbejdsmængde er så stor, at de ikke kan tale om eller tænke på andet. Til gengæld fremfører mændene oftere end kvinderne, at deres arbejde indebærer helbredsrisici mv. Dette er specielt markant blandt de ikke-faglærte.

Det er ikke muligt at foretage en direkte sammenligning mellem disse og tidligere undersøgelses resultater, idet spørgsmålenes formulering mv. er forskellig. Dog kan nævnes, at der i undersøgelsen af befolkningens sundhed og sygelighed foretaget i 1986-87 var 19 pct. af mændene og 18 pct. af kvinderne, der svarede "ofte" eller "altid" til spørgsmålet: Har De så meget at gøre i Deres arbejde, at De har svært ved at nå Deres arbejdsopgaver? Endvidere svarede 32 pct. af mændene og 35 pct. af kvinderne "højt" eller "lidt for højt" til følgende spørgsmål: Hvordan er arbejdstempoet eller arbejdsspresset på Deres arbejde? Desuden fandt man i en sammenligning af resultaterne fra Levekårsundersøgelsen 1976 og 1986 (30-69-årige), at der specielt for de offentligt ansatte kvindelige funktionærers vedkommende var sket en stigning i andelen, der angav at deres arbejde var psykisk anstrengende.

Resultaterne fra 1990-undersøgelsen kunne tyde på, at det psykiske arbejdsspørsel blandt både funktionærer og arbejdere ikke er aftagende.

Højere og mellemfunktionærer har størst udfordringer i arbejdet

I dette afsnit vil vi se på udfordringer i arbejdet. Det ene aspekt drejer sig om, hvorvidt man kan lære noget nyt eller dygtiggøre sig i arbejdet, og det andet aspekt er, om man har deltaget i efteruddannelse i løbet af de seneste 3 år.

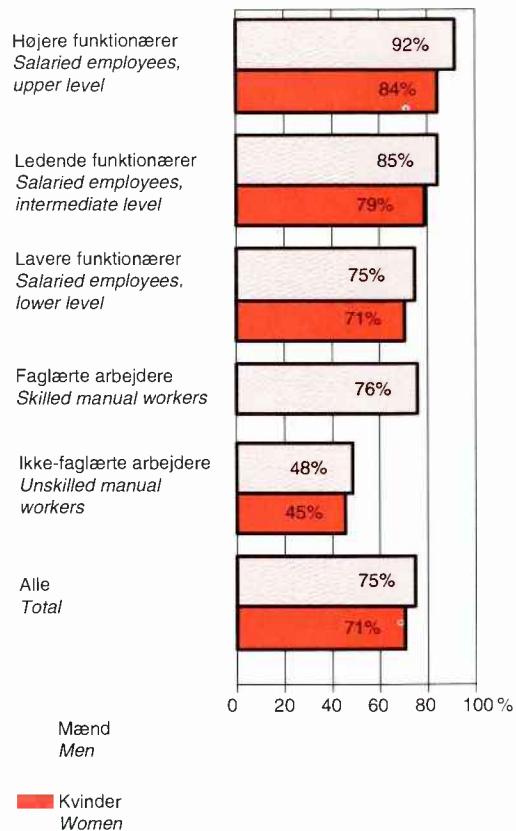
Figur 7.17 viser, at omkring tre fjerdedele af de 19-59-årige beskæftigede i 1990 angav, at de i deres arbejde altid eller som regel kunne lære noget nyt og dygtiggøre sig. Procentdelen er størst blandt overordnede funktionærer (88 pct.) og mindst (47 pct.) blandt de ikke-faglærte, og lidt større andel mænd end kvinder angiver, at de kan lære nyt mv.

Når det drejer sig om efteruddannelse, er der også, stort set, lighed mellem kønnene, idet henholdsvis ca. 40 pct. af mændene og kvinderne angiver, at de inden for de sidste 3 år har fået en uddannelse, der gør dem bedre i stand til at passe jobbet og eventuelt til at søge et bedre job. (Tabel 7.39). Disse uddan-

nelser får en betydelige større andel overordnede og ledende funktionærer sammenlignet med andre. Således har henholdsvis 59 pct. af overordnede og 53 pct. af ledende funktionærer fået en efteruddannelse i løbet af de sidste tre år mod 36 pct. af de faglærte. Blandt de ikke-faglærte har 24 pct. af mændene og 16 pct. af kvinderne efter eget udsagn fået efteruddannelse i de sidste 3 år.

Tilsammen peger ovennævnte resultater på, at det især er funktionærer i overordnede og ledende stillinger, der har det udfordrende arbejde, mens de ikke-faglærte i mindst omfang har udfordrende arbejde.

Figur 7.17.
Procentandel i forskellige stillingsgrupper der angiver at de kan lære nyt og dygtiggøre sig i deres arbejde. 1990.
Percentage who can learn new things and become more qualified through their work, by socio-economic group. 1990.

Kilde: Tabel 7.38.

Dette resultat kan ses i sammenhæng med resultaterne fra en undersøgelse fra 1986-87, der viser, at det fortrinsvis er højere og mellemfunktionærer, der får udnyttet deres evner i arbejdet, mens det specielt er ikke-faglærte arbejdere og mandlige lavere funktionærer, der ikke får udnyttet deres evner i arbejdet. Desuden er der i en sammenligning af leve-

kårene blandt de 30-69-årige i 1976 og 1986 konstateret en stigning i andelen, der ikke får udnyttet deres evner i arbejdet, specielt blandt offentligt ansatte funktionærer og arbejdere.

Indflydelse i arbejdssituationen er mindst for arbejdere

Udfordringer i arbejdet afspejles også i, hvorvidt man har indflydelse på arbejdets gang, eksempelvis arbejdets tilrettelæggelse og arbejdstempoet. Langt størstedelen af de beskæftigede lønmodtagere i Arbejdsmiljøundersøgelsen 1990 oplyser, at de oftest er med til at **tilrettelægge eget arbejde** og til selv at bestemme deres **arbejdstempo**. Dette gælder ca. fire ud af fem lønmodtagere i alderen 19-59 år, hvilket fremgår af *figur 7.18*.

Når det drejer sig om at kunne bestemme arbejdstempoet svarer ca. 4/5, at de altid eller som regel selv bestemmer deres arbejdstempo. Forskellen mellem stillingsgrupper er ikke stor, dog er gruppen af ikke-faglærte, specielt kvinder, noget dårligere stillet end andre.

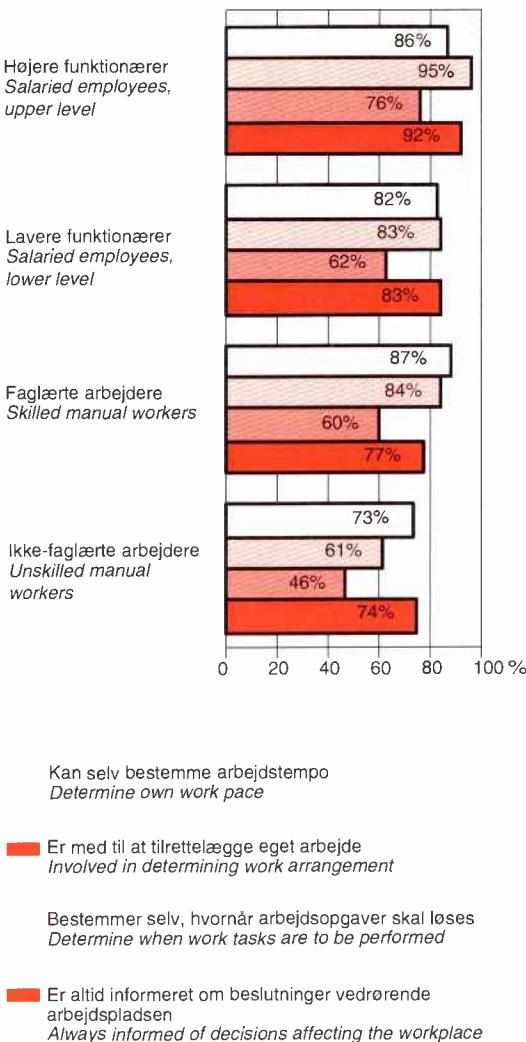
Næsten samtlige overordnede og ledende funktionærer angiver, at de altid eller som regel er med til at tilrettelægge eget arbejde. Det gælder ca. fire femtedele underordnede funktionærer og faglærte arbejdere mod ca. tre femtedele af de ikke-faglærte arbejdere. Dette svarer til resultater fra 1986-87 undersøgelsen.

Selv at kunne bestemme, **hvornår forskellige opgaver skal løses**, siger også noget om, hvorvidt man har indflydelse på arbejdet. I *figur 7.20* ses, at det er tre ud af fem lønmodtagere som angiver, at de som regel eller altid selv bestemmer, hvornår de forskellige opgaver skal løses. Også på dette aspekt finder man, at arbejderne, specielt de ikke-faglærte arbejdere, er dårligt stillet, mens specielt funktionærer i overordnede og ledende stillinger er bedst stillet.

Dette besvarelsemønster gentages i øvrigt med hensyn til et yderligere spørgsmål, nemlig, hvorvidt man er **informeret om beslutninger, der vedrører arbejdspladsen**. På dette spørgsmål fremfører mere end fire femtedele af lønmodtagerne, at de altid eller som regel er informeret. Andelen er størst (ca. 90 pct.) blandt funktionærgrupperne og mindst blandt arbejdere (ca. 75 pct.).

Hovedindtrykket er, at indflydelse målt ud fra disse udvalgte aspekter i arbejdssituacionen generelt set er stor. Ikke overraskende er overordnede og ledende funktionærer bedre stillet end underordnede funktionærer, mens arbejdere, specielt de ikke-faglærte, er dårl-

Figur 7.18.
Procentandel i forskellige stillingsgrupper der har indflydelse på deres arbejde.
1990.
Percentage who experience influence, etc. in their work situation, by socio-economic group. 1990.

Kilde: Tabel 7.40.

7 Arbejde

ligst stillet. Kønsforskelle i oplevet indflydelse er ikke markante.

De fleste kan gå et privat ærinde i arbejdstiden

Det kan ofte være svært at nå en række ting i dagligdagen, fx fordi butikker og offentlige kontorer har bestemte åbningstider. Mange forældre kender også til problemer i hverdagen, når man skal nå at aflevere børnene og samtidig møde rettidigt på arbejdspladsen. I mange af disse situationer er det en fordel, hvis der er fleksible mødetidspunkter på arbejdspladsen, eller hvis der er mulighed for at foretage mindre private ærinder i arbejdstiden.

Det er dog langtfra alle, der har disse friheder i deres arbejde. En undersøgelse fra 1991 viser, at 42 pct. af alle lønmodtagere ikke kan gå et ærinde i en halv time i arbejdstiden uden særlig tilladelse. (Tabel 7.41). I en undersøgelse fra 1987 var den tilsvarende procent 39.

Specielt de ikke-faglærte kvinder har meget mindre frihed til at gå private ærinder end de øvrige stillingsgrupper, mens de højere funktionærer har den største frihed hertil. Desuden er det meget markant, at kvinderne i alle stillingsgrupper bortset fra højere funktionærer har ringere mulighed for at forlade arbejdspladsen i en halv time uden særlig tilladelse end mændene. (Tabel 7.42). En sammenligning med resultater fra 1987-undersøgelsen viser en stigning i andelen af lavere funktionærer og arbejdere, der ikke kan gå et ærinde i arbejdstiden uden at få særlig tilladelse. Det modsatte gælder for mellem- og højere funktionærer.

Når det gælder andre fordele i arbejdet, eksempelvis tilskud til bolig, bil eller telefon, har især højere funktionærer hyppigst fordele. (Tabel 7.43).

Næsten hver tredje er bekymret for at blive arbejdsløs

Som afslutning på dette kapitel vil vi se på, hvorvidt lønmodtagerne er bekymret for deres arbejdssituation fremover. Man kan forestille sig, at der blandt personer i arbejdsstyrken findes adskellige slags bekymringer for, hvad der kan ske en.

I Arbejdsmiljøundersøgelsen 1990 har man stillet følgende spørgsmål til de 19-59-årige beskæftigede:

Er De bekymret for, at der sker Dem noget af følgende:

- At De bliver arbejdsløs?
- At De mod Deres vilje forflyttes til et andet arbejde?
- At De på grund af indførelse af ny teknik bliver overflødig?
- At De får svært ved at finde et nyt job med de kvalifikationer, De har?

Der er her tale om et meget begrænset udvalg af de bekymringer, man kan opleve i arbejdssituationen. Dette udvalg har imidlertid relevans set i forhold til de aktuelle arbejdsmarkedsforhold, vi oplever i disse år, fx arbejdsløshed, den teknologiske udvikling og kvalifikationskrav.

I figur 7.19 ser vi på forskelle mellem stillingsgrupper og køn.

Som det fremgår af figuren, er det især risikoen for at miste arbejde og vanskeligheder med at få et nyt job med de kvalifikationer, man besidder, der vækker bekymringer. Næsten hver tredje har henholdsvis den ene eller den anden af disse bekymringer. Med hensyn til **arbejdsløshed** er bekymringerne mindst blandt de ledende og overordnede funktionærer (henholdsvis 22 og 25 pct.) og størst blandt de ikke-faglærte (37 pct.). Kvinderne er lidt oftere bekymret for at blive arbejdsløse end mændene.

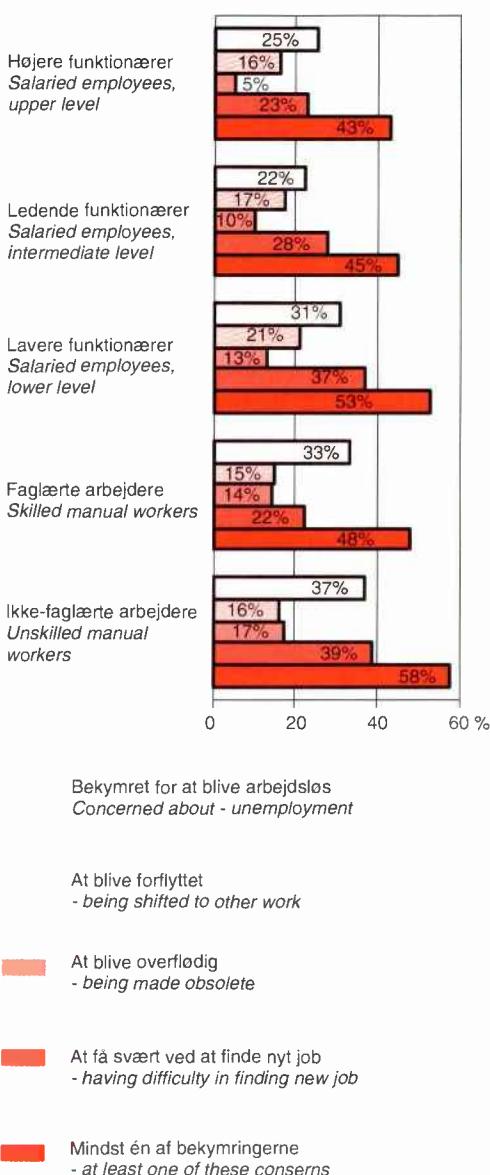
Et lignende mønster viser sig i forhold til spørgsmålet om at **finde et nyt job**. På dette spørgsmål bemærkes, at kvinderne i større omfang end mændene er bekymret over deres situationen end det var tilfældet ved spørgsmål om arbejdsløshed. Kvinder er altså lidt oftere bekymrede for at blive arbejdsløse end mændene og i endnu større grad end mændene i tvivl om, hvorvidt de overhovedet kan få et nyt job, fx hvis de bliver ledige.

Spørgsmålet om at blive **overflødigjort på grund af ny teknik** bekymrer 11 pct. af samtlige beskæftigede i Arbejdsmiljøundersøgelsen. Dette gælder 5 pct. af overordnede funktionærer, 13 pct. af underordnede funktionærer og 17 pct. af de ikke-faglærte arbejdere. Gennemgående, er det lidt oftere kvinderne end mændene, der er bekymrede.

Endelig ses, at 17 pct. er bekymret for, mod deres vilje, at blive **flyttet til andet arbejde**. Denne bekymring er nogenlunde ligegyldig i alle stillingsgrupper. Det er imidlertid interessant, at funktionærer, specielt de underordnede, på dette spørgsmål lidt oftere giver udtryk for bekymring end arbejderne. Kvinderne er lidt hyppigere end mændene bekymret for forflyttelse til andet arbejde.

Alt i alt giver hver anden lønmodtager udtryk for én eller flere af de ovennævnte be-

Figur 7.19.
Procentandel i forskellige stillingsgrupper der er bekymret for deres arbejdssituation. 1990.
Percentage who experience anxiety regarding their employment situation, by socio-economic group. 1990.

Kilde: Tabel 7.44.

kymringer. Lidt oftere kvinderne end mændene, og noget oftere lavere funktionærer og arbejdere end overordnede og ledende funktionærer.

Det billede af mønstret i udbredelsen af bekymringer bekræftes på flere måder af realiteterne, sådan som det er blevet redegjort for tidligere i kapitlet. Eksempelvis forskellen i beskæftigelses- og arbejdsløshedsforholdene mellem mænd og kvinder og for funktionærer i forhold til arbejdere.

Datakilder

Løbende statistik

Danmarks Statistik forestår hovedparten af den løbende statistik om arbejdsmarkedsforhold, men også Dansk Arbejdsgiverforening, Arbejdssdirektoratet, Sikringsstyrelsen og Arbejdstilsynet publicerer regelmæssigt statistik.

I Danmarks Statistik har man i en række år arbejdet på at basere en stor del af statistikken vedrørende arbejdsmarkedsforhold på registre. Således har man siden 1979 anvendt CRAM-registret (arbejdsløshedsstatistikregistret) til at udarbejde arbejdsløshedsstatistik og Beskæftigelsesstatistikregistret til at udarbejde arbejdsstyrke- og beskæftigelsesstatistik.

Løbende statistik om arbejdsstyrke- og beskæftigelsesforhold var tidligere baseret på beskæftigelsesundersøgelserne og arbejdsstyrkeundersøgelserne, som var stikprøveundersøgelser med skemaer, som svarpersonerne selv skulle udfylde. Beskæftigelsesundersøgelserne blev foretaget sidste gang i 1979 (1). Arbejdsstyrkeundersøgelserne, som bl.a. indgår i EF's statistikprogram, er siden 1984 gennemført årligt (2).

Endvidere publiceres kvartalsvis en statistik over beskæftigede lønmodtagere, omregnet til fuldtidsbeskæftigede og en årlig registerbaseret arbejdsstyrkestatistik (3).

Arbejdsløshedsstatistikken, som efter at være blevet registerbaseret er blevet stærkt udvidet, publiceres månedligt, kvartalsvis og for hele året (3). Desuden udgives kvartalvis en detaljeret statistikservice om arbejdsløshedsstatistik (4).

Danmarks Statistik publicerer årligt statistik om sygedagpenge, herunder oplysninger om sygefravær fra det tidspunkt, hvor kommunerne udbetales sygedagpenge (5).

Sygefraværstatistik udarbejdes løbende af Dansk Arbejdsgiverforening forsåvidt angår ansatte hos foreningens medlemmer (6). Den er således ikke repræsentativ for alle lønmodtagere. Desuden publicerer Danmarks Statistik årligt statistik om det langvarige sygefravær (5 uger og derover) på basis af dagperegisterne (7).

Arbejdsulykkestatistikken udarbejdes af Arbejdstilsynet (8) og Danmarks Statistik (3).

7 Arbejde

Desuden udarbejder Arbejdstilsynet en årlig statistik om anmeldte arbejdsbetegnede lidelser (9) og Danmarks Statistik udarbejder statistik om ansøgninger og tildelinger af invalidepension og førtidspension.

Endelig kan det nævnes, at der løbende udarbejdes statistik om arbejdsstandsninger af Danmarks Statistik og Dansk Arbejdsgiverforening, arbejdsformidlingsstatistik (anviste og ubesatte job) af Danmarks Statistik og personaleomsætningsstatistik af Dansk Arbejdsgiverforening.

Øvrige datakilder

Der er i tidens løb gennemført en lang række større og mindre undersøgelser af forskellige aspekter af arbejdsforholdene. I dette afsnit vil nogle af disse undersøgelser blive omtalt.

Beskæftigelses- og arbejdsløshedsforholdene blev i 1970'erne og 1980'erne belyst gennem et større forskningsprojekt i Socialforskningsinstituttet. Projektets formål var at analysere omsvinget fra fuld beskæftigelse til stor arbejdsløshed. Projektet startede i 1977 og bestod dels af analyser af eksisterende data, dels af indhentning af nye oplysninger gennem interviewundersøgelser (10). Socialforskningsinstituttet har endvidere udgivet flere andre undersøgelser, der omhandler de arbejdsløse (11). Desuden har Lavindkomstkommissionen behandlet beskæftigelsesforholdene (12). Det sorte arbejde er belyst i undersøgelser fra 1980'erne (13).

Arbejdstidsforholdene er belyst i undersøgelser fra Arbejdsmiljøministeriet og Socialforskningsinstituttet (14). Undersøgelserne blev gennemført i 1982 og 1987 og omhandlede, ud over arbejdstdagens længde og placering, også spørgsmål om sygefravær, ferie og uddannelsesaktivitet. Flexibel arbejdstid i den statslige sektor er undersøgt af Socialforskningsinstituttet (15).

Efteruddannelse blandt lønmodtagere er belyst i en undersøgelse foretaget af Socialforskningsinstituttet i 1990 (16).

Invaliditet, sygefravær og udstødning fra arbejdsmarkedet er behandlet i flere undersøgelser. Første gang var i undersøgelsen af de fysisk handicappede fra 1962, som blev gennemført af Socialforskningsinstituttet. Udstødningsproblematikken er også belyst af Lavindkomstkommissionen (17). Sygefravær er særligt belyst i undersøgelser fra Socialforskningsinstituttet (18) og i en publikation fra AKF (19).

Arbejdsskader og deres konsekvenser for de arbejdsskadede er i 1990 undersøgt af Socialforskningsinstituttet (20).

På arbejdsmiljøområdet er der lavet en række undersøgelser af specielle erhverv, stillingsgrupper og enkeltvirksomheder. En stor del af disse er støttet af Arbejdsmiljøfonden, i hvis beretninger mange af projekterne er omtalt. Der er derimod kun gennemført få generelle arbejdsmiljøundersøgelser. Den første blev lavet af "Arbejdsmiljøgruppen af 1972" i 1973 (21). Desuden gennemførte Arbejdstilsynet en generel arbejdsmiljøundersøgelse i 1982 (22) som dog ikke er helt sammenlignelig med den tidligere undersøgelse. I 1990 gennemførte Socialforskningsinstituttet i samarbejde med Arbejdsmiljøinstituttet den hidtidig største arbejdsmiljøundersøgelse blandt lønmodtagere i Danmark (23).

En undersøgelse, der omfatter flere aspekter af arbejdsforholdene samtidig, fx beskæftigelse, arbejdsindtjening, arbejdsmiljø og indflydelsesforhold, er Levekårsundersøgelserne fra 1976 og 1986 (24).

En lang række arbejdsmiljøforhold og indflydelsesforhold er behandlet i to Arbejdsnotater fra Lavindkomstkommissionen (25).

I 1986-87 gennemførte Dansk Institut for Klinisk Epidemiologi (DIKE) en stor undersøgelse af sundhed og sygelighed i befolkningen, der bl.a. indeholdt en belysning af arbejdsmiljøforholdene (26).

Endelig skal det nævnes, at Dansk Arbejdsgiverforening (27) med jævne mellemrum udgiver nogle lettilgængelige statistikker og nøgletal for arbejdsmarkedet.

1. Danmarks Statistik: Statistiske Efterretninger 1980 A, Nr. 18. København 1980. Resultaterne fra tidligere beskæftigelsesundersøgelser er alle publiceret i Statistiske Efterretninger.
2. Danmarks Statistik: Statistiske Efterretninger, Arbejdsmarked. Resultaterne fra tidligere arbejdsstyrkeundersøgelser er alle publiceret i Statistiske Efterretninger.
3. Danmarks Statistik: Statistiske Efterretninger, Arbejdsmarked.
4. Danmarks Statistik: Arbejdsmarkedsstatistik. Statistikservice. Udkommer kvartalsvis. Omfatter primært opdeling af arbejdsmarkedsstatistikken på amtskommuner.
5. Danmarks Statistik: Statistiske Efterretninger, Social sikring og retsvæsen.
6. Dansk Arbejdsgiverforening: Statistikken. (Særnummer af tidsskriftet Arbejdsgiveren). Udgives kvartalsvis og indeholder oplysninger om sygefravær, løn og lønformer for arbejdere og funktionærer.
7. Danmarks Statistik: Statistiske Efterretninger, Social sikring og retsvæsen.
8. Arbejdstilsynet: Arbejdssulykker – årsstatistik. Giver detaljerede oplysninger om ulykkernes art.
9. Arbejdstilsynet: Anmeldte arbejdsbetingede lidelser, årsopgørelse.
10. Henriksen, Ingrid m.fl.: Efterspørgsel og udbud på arbejdsmarkedet. Arbejdsløshedsundersøgelserne 1. København 1979 (Socialforskningsinstitutets publikation 91).
- Rosdahl, Anders og Due, Johannes: Omfanget af ledighed og sygefravær. Arbejdsløshedsundersøgelserne 2. København 1981 (Socialforskningsinstitutets publikation 96).
- Mørkeberg, Henrik og Rosdahl, Anders: Marked, statslig politik og velfærdsmaessige konsekvenser. Arbejdsløshedsundersøgelserne 3. København 1982 (Socialforskningsinstitutets publikation 107).
- Hansen, Per Vejrup: Lønforskelle, lønpolitik og beskæftigelse i 1970'erne. Arbejdsløshedsundersøgelserne 4. København 1982 (Socialforskningsinstitutets publikation 111).
- Koch, Carsten og Bjerregård Bach, Henning: Teknologisk arbejdsløshed. Jobsøgning. Arbejdsløshedsundersøgelserne 5. København 1984 (Socialforskningsinstitutets publikation 133).
- Rosdahl, Anders: Ledighedens sammensætning. Arbejdsløshedsundersøgelserne 6. København 1984 (Socialforskningsinstitutet publikation 135).
- Mørkeberg, Henrik: Sociale og helbredsmæssige konsekvenser af arbejdsløshed. København 1985 (Socialforskningsinstitutets publikation 147).
- Rosdahl, Anders: Hvem blev langtidsledige? København 1985 (Socialforskningsinstitutets publikation 150).
- Ploug, Niels: Lønmodtager, arbejdsløs eller bistandsklient. København 1988 (Socialforskningsinstitutets rapport 88:10).
- Holt, Helle: Kvindefag – mandefag. 2. del. Arbejdsløshed, beskæftigelse og karriere. København 1988 (Socialforskningsinstitutets rapport 88:13).
- Ploug, Niels: Arbejdsløshedsrisiko og beskæftigelseschance. København 1990 (Socialforskningsinstitutets rapport 90:11).
- Christensen, Jens Frøslev: Erhvervsstruktur, teknologi og levevilkår. Del 1-2. København 1980-1981 (Lavindkomstkommissionen, Arbejdsnotat 12 og 18).
- Viby Mogensen, Gunnar: Sort arbejde i Danmark. København 1985. Nyt Nordisk Forlag.
- Viby Mogensen, Gunnar: Tidsanvendelse i Danmark på sort arbejde. Herning 1989. Forlaget Systime.
- Arbejdsministeriets Økonomisk-statistiske Konsulent: Arbejdstidsundersøgelsen 1982. Rapport om de beskæftigedes arbejdstidsforhold. København 1982.
- Platz, Merete: Arbejdstid 1987. København 1988 (Socialforskningsinstitutets rapport 88:8).
- Andersen, Dines og Holt, Helle: Fleksibel arbejdstid i den statslige sektor. København 1990 (Socialforskningsinstitutets rapport 90:16).
- Gregersen, Ole. Flextid. For hvem? Til hvad? København 1991 (Socialforskningsinstitutets rapport 91:2).
- Anker, Niels og Andersen, Dines: Efteruddannelse. København 1991 (Socialforskningsinstitutets rapport 91:13).
- Kjær, Anders: Særligt vanskeligt stillede gruppers beskæftigelsesforhold. København 1979 (Lavindkomstkommissionen, Arbejdsnotat 1).
- Sundbo, Jon m.fl.: Arbejdssfravær. København 1982 (Socialforskningsinstitutets studie 44).
- Nord-Larsen, Mogens: Det langvarige sygefravær. København 1989 (Socialforskningsinstitutets rapport 89:13).
- Holm, Keld m.fl.: Rapport om sygefravær og karensdag. København 1986. AKF's forlag.
- Olsen, Henning m.fl.: Efter arbejdsskaden. København 1991 (Socialforskningsinstitutets rapport 91:12).
- Arbejdsmiljøgruppen af 1972: Arbejdsmiljøundersøgelsen. Rapport nr. 2. København 1974. Der er i alt udkommet fire rapporter fra Arbejdsmiljøgruppen af 1972.
- Arbejdstilsynet – Arbejdsmiljøinstituttet: Screening af arbejdsmiljøet 1983. København 1986 (Rapport nr. 20/1986).
- Arbejdsmiljøundersøgelse 1990. Socialforskningsinstitutet og Arbejdsmiljøinstituttet (Rapporterne udkommer fra 1992).
- Hansen, Erik Jørgen m.fl.: Fordelingen af levekårene. Bind I-V. København 1978-1980 (Socialforskningsinstitutets publikation 82 I-V): Specielt kan henvises til bind II af publikationen: Geckler, Søren m.fl.: De enkelte levekårskomponenter.
- Hansen, Erik Jørgen: Dansernes levekår 1986 sammenholdt med 1976. København 1986. Hans Reitzels Forlag.
- Hansen, Erik Jørgen: Generationer og livsforløb i Danmark. København 1987. Hans Reitzels Forlag.
- Sørensen, Anne: Arbejdsbelastninger blandt offentligt ansatte kvinder. København 1991 (Socialforskningsinstitutets rapport 91:7).
- Holt, Paul: Fordelingen af arbejdsvilkår og sundhedsforhold. København 1979 (Lavindkomstkommissionen, Arbejdsnotat 3).
- Valentin, Finn: Fordelingen af påvirkningsmuligheder. København 1980 (Lavindkomstkommissionen, Arbejdsnotat 14).
- Rasmussen, Niels K. m.fl.: Sundhed og sygelighed i Danmark. København 1988. Dansk Institut for Klinisk Epidemiologi.
- Dansk Arbejdsgiverforening: Arbejdsmarkedet i tal og diagrammer. Udgives årligt som et særtryk af Dansk Arbejdsgiverforenings Årsberetning.

7 Arbejde

Erhvervsfrekvensen blandt mænd i forskellige aldersgrupper. 1940-1990.

Occupational activity rates for men, by selected age groups. Percentage. 1940-1990.

Tabel 7.1

	1940 1	1950 2	1960 3	1970 4	1979 5	1989 6	1990 7
	Procentandel						
1 15-24 år	90	88	75	70	73	82	80
2 25-44 år	98	98	98	96	96	95	95
3 45-64 år	92	94	95	91	84	83	83
4 65-74 år	50	52	52	33	23	17	20
5 Alle.....	91	91	88	82	80	81	81

Anm.: Erhvervsfrekvensen angiver beskæftigede og arbejdsløse i procent af alle i alderen 15-74 år.

Kilde: 1940-1970: Statistiske Tabelværker vedr. folketællingerne de enkelte år.

1979: Danmarks Statistik: Statistiske Efterretninger, 1981 A 3.

1989-1990: Arbejdsstyrkeundersøgelserne. Danmarks Statistik: Statistiske Efterretninger. Arbejdsmarked, 1991:23.

Translation – Front Column, 1-4: age groups; 5: total.

Note: The occupational activity rates indicate the number of employed and unemployed persons as a percentage of all persons aged 15-74 years.

Erhvervsfrekvensen blandt gifte og ikke-gifte kvinder i forskellige aldersgrupper. 1940-1990.

Occupational activity rates for married and non-married women, by selected age groups. Percentage. 1940-1990.

Tabel 7.2

	1940 1	1950 2	1960 3	1970 4	1979 5	1989 6	1990 7
	Procentandel						
1 <i>Ikke-gifte:</i>							
2 15-24 år	91	83	66	52	62	73	73
3 25-44 år	93	86	90	83	89	89	88
4 45-64 år	59	65	66	57	56	57	59
5 65-74 år	16	17	17	6	8	6	7
6 Alle.....	78	68	62	53	57	66	67
7 <i>Gifte:</i>							
8 15-24 år	26	32	32	57	86	79	67
9 25-44 år	27	31	27	51	81	90	91
10 45-64 år	21	26	22	39	52	65	69
11 65-74 år	7	7	6	5	8	6	6
12 Alle.....	24	27	23	43	63	70	72

Anm.: Erhvervsfrekvensen angiver beskæftigede og arbejdsløse i procent af alle i alderen 15-74 år.

Kilde: 1940-1970: Statistiske Tabelværker vedr. folketællingerne de enkelte år.

1979: Danmarks Statistik: Statistiske Efterretninger, 1981 A 3.

1989-1990: Danmarks Statistik: Arbejdsstyrkeundersøgelserne. Statistiske Efterretninger. Arbejdsmarked, 1991:23.

Translation – Front Column, 1: non-married women; 2-5: age groups; 6: total; 7: married women; 8-11: age groups; 12: total.

Note: The occupational activity rates indicate the number of employed and unemployed persons as a percentage of all persons aged 15-74 years.

Beskæftigede fordelt efter antal arbejdstimer i hovedbeskæftigelsen. 1990.

Employed population, by number of working hours in primary occupation. Per cent. 1990.

	Mænd 1	Kvinder 2	Alle 3	Tabel 7.3
	Procentandel			
1 1-19 timer	8	13	10	
2 20-30 timer	3	22	12	
3 31-36 timer	2	9	5	
4 37-38 timer	58	45	52	
5 39 timer eller mere.....	26	10	19	
6 Uoplyst.....	3	1	2	
7 I alt.....	100	100	100	

Anm.: Omfatter 16-74-årige, der har erhvervsarbejde som hovedbeskæftigelse.

Normalt antal arbejdstimer pr. uge.

Kilde: Arbejdsstyrkeundersøgelse 1990. Danmarks Statistik, Statistiske Efterretninger. Arbejdsmarked, 1991:23.

Translation – Heading, Column 1: men; 2: women; 3: total.
Front Column, 1-4: number of hours; 5: 39 hours or more; 6: unstated; 7: total.

Note: Comprises persons aged 16-74 years whose primary occupation is paid work.

Normal number of working hours per week.

Udviklingen i deltidsprocenten. 1967-1990.

Changes in the percentage of employed men and women working part-time. 1967-1990.

	Mænd 1	Kvinder 2	Alle 3	Tabel 7.4
	Procentandel ¹			
1 1967.....	6	29	14	
2 1972.....	4	36	17	
3 1975.....	4	44	21	
4 1978.....	5	48	23	
5 1981.....	6	46	24	
6 1983.....	7	45	24	
7 1984.....	8	36	21	
8 1986.....	8	32	19	
9 1990.....	10	35	22	

Anm.: Deltidsbeskæftigelse er beskæftigelse af mindre omfang end det normale i det pågældende fag eller op til 30 timer pr. uge. På grund af ændrede opgørelsesmetoder er tallene for 1984-1990 ikke sammenlignelige med tidligere år.

¹ Deltidsbeskæftigede i procent af alle beskæftigede i alderen 15-74 år.

Kilde: 1967-1975: Beskæftigelsesundersøgelerne. Danmarks Statistik: Statistiske Efterretninger, 1980 A 18.

1978-1990: Arbejdsstyrkeundersøgelerne. Danmarks Statistik: Statistiske Efterretninger. Arbejdsmarked 1984:6, 1986:6, 1988:8 og 1991:23.

Translation – Heading, Column 1: men; 2: women; 3: total.
Note: Part-time employment is employment to a smaller extent than what is customary in the occupation in question or up to 30 hours per week.

¹ Percentage of 15-74 year-old employed population working part-time.

7 Arbejde

Beskæftigede kvinder fordelt efter antal arbejdstimer i hovedbeskæftigelsen. 1990.

Employed women, by number of working hours in primary occupation. Per cent. 1990.

Tabel 7.5

	Normalt antal timer pr. uge					I alt
	Op til 30 timer 1	31-36 timer 2	37-38 timer 3	39 timer el. mere 4	Uoplyst timetal 5	
Procent						
1 Selvstændige.....	16	5	7	67	5	100
2 Medhjælpende ægtefæller.....	39	4	14	37	6	100
3 Højere funktionærer.....	14	6	58	22	0	100
4 Mellemfunktionærer.....	29	7	56	7	1	100
5 Lavere funktionærer	35	10	50	4	1	100
6 Arbejdere ¹	45	9	38	8	0	100
7 Alle ²	35	9	45	10	1	100

Anm.: Omfatter 16-74-årige, der har erhvervsarbejde som hovedbeskæftigelse.

Normalt antal arbejdstimer pr. uge.

¹ Faglærte og ikke-faglærte arbejdere.

² Inkl. andre i erhverv, uden nærmere angivelse.

Kilde: Arbejdsstyrkeundersøgelse 1990. Danmarks Statistik: Statistiske Efterretninger. Arbejdsmarked, 1991:23.

Translation – Heading, Column 1-5: normal number of working hours per week; 1: Up to 30 hours; 2: 31-36 hours; 3: 37-38 hours; 4: 39 hours or more; 5: unstated; 6: total.

Front Column, 1: self-employed; 2: assisting spouses; 3: salaried employees, in upper level; 4: salaried employees, in intermediate level; 5: salaried employees, in lower level; 6: skilled and unskilled manual workers¹; 7: total².

Note: Comprises persons aged 16-74 years whose primary occupation is paid work.

Normal number of working hours per week.

¹ Skilled and unskilled manual workers.

² Including other unspecified employed.

Beskæftigede mænd fordelt efter antal arbejdstimer i hovedbeskæftigelsen. 1990.

Employed men, by number of working hours in primary occupation. Per cent. 1990.

	Normalt antal timer pr. uge					I alt
	Op til 30 timer 1	31-36 timer 2	37-38 timer 3	39 timer el. mere 4	Uoplyst timetal 5	
	Procent					
1 Selvstændige	8	2	5	73	12	100
2 Højere funktionærer	4	2	51	42	1	100
3 Mellemfunktionærer	7	2	67	23	1	100
4 Lavere funktionærer	12	2	72	13	1	100
5 Faglærte arbejdere	1	2	89	8	0	100
6 Ikke-faglærte arbejdere	24	2	60	12	2	100
7 Alle ¹	11	2	58	26	3	100

Anm.: Omfatter 16-74-årige, der har erhvervsarbejde som hovedbeskæftigelse.

Normalt antal arbejdstimer pr. uge.

¹ Inkl. andre i erhverv, uden nærmere angivelse.

Kilde: Arbejdsstyrkeundersøgelse 1990. Danmarks Statistik: Statistiske Efterretninger. Arbejdsmarked, 1991:23.

Translation – Heading, Column 1-5: normal number of working hours per week; 1: Up to 30 hours; 2: 31-36 hours; 3: 37-38 hours; 4: 39 hours or more; 5: unstated; 6: total.

Front Column, 1: self-employed; 2: salaried employees, in upper level; 3: salaried employees, in intermediate level; 4: salaried employees; in lower level; 5: skilled manual workers; 6: unskilled manual workers; 7: total¹.

Note: Comprises persons aged 16-74 years whose primary occupation is paid work.

Normal number of working hours per week.

¹ Including other unspecified employed.

Tabel 7.6

Parfamilier fordelt efter samlet beskæftigelsessituーション. 1987.

Married/cohabiting couples, by occupational activity. Per cent. 1987.

Par uden børn	Par med børn ¹				Alle	
	I alt	0-6 år 3	7-15 år 4	16 år og derover 5		
	1	2	3	4		
		Procent				
1 Begge på heltid	31	42	48	41	35	38
2 En på heltid, en på deltid	13	36	29	42	36	26
3 En på heltid, en arbejdsløs	4	7	10	5	3	6
4 En på heltid, en uden for erhverv	17	11	9	9	19	13
5 Begge uden for erhverv	26	2	1	1	7	12
6 Øvrige	9	2	3	2	0	5
7 I alt	100	100	100	100	100	100

Anm.: Ekskl. uoplyst beskæftigelsessituーション.

¹ Opdelt efter yngste barns alder.

Kilde: Socialforskningsinstituttets tidsanvendelsesundersøgelse. 1987.

Translation – Heading, Column 1: couples without children; 2-5: couples with children ¹; 2: total; 3-5: age groups; 6: total.

Front Column, 1: both working full-time; 2: one person working full-time, the other working part-time; 3: one person working full-time, the other unemployed; 4: one person working full-time, the other economically inactive; 5: both economically inactive; 6: other; 7: total.

¹ Distributed by age of youngest child.

Tabel 7.7

7 Arbejde

Familiens samlede arbejdstid i forskellige familietyper. 1987.

Total working hours of the family, by selected family types. Per cent. 1987.

Tabel 7.8

	Enlige 1	Par uden børn 2	Par med børn 1			
			0-6 år 3	7-15 år 4	16 år og derover 5	I alt 6
Procent						
1	1-30 timer	9	6	2	2	1
2	31-40 timer	75	24	12	7	16
3	41-70 timer	16	23	30	41	38
4	71-80 timer	0	35	42	37	38
5	81 timer og derover	0	12	14	13	14
6	I alt.....	100	100	100	100	100

Anm.: Summen af mandens og kvindens arbejdstid i hovedbeskæftigelsen. Antal timer pr. uge.

¹ Opdelt efter yngste barns alder.

Kilde: Materiale fra Socialforskningsinstituttets tidsanvendelsesundersøgelse. 1987.

Translation – Heading, Column 1: single persons; 2: couples without children; 3-6: couples with children¹; 3-5: age groups; 6: total.

Front Column, 1-4: number of hours; 5: 81 hours and more; 6: total.

Note: The sum of the man's and the woman's working hours in the primary occupation.

Number of hours per week.

¹ Distributed by age of youngest child.

Procentandel i forskellige stillingsgrupper der har et bijob. 1990.

Percentage of men and women having an additional job, by socio-economic group. 1990.

Tabel 7.9

	Mænd 1	Kvinder 2	Alle 3	Procentandel	
				1	2
Procentandel					
1	Selvstændige	7	7	7	7
2	Medhjælpende ægtefæller	6	6	6
3	Højere funktionærer	7	5	6	6
4	Mellemfunktionærer	7	7	7	7
5	Lavere funktionærer	8	4	5	5
6	Faglærte arbejdere	3	..	3	3
7	Ikke-faglærte arbejdere	5	5	5	5
8	Øvrige i erhverv	2	9	4	4
9	Alle	6	5	5	5

Anm.: Ved bijob forstås en erhvervsmæssig beskæftigelse ved siden af en hovedbeskæftigelse.

Kilde: Arbejdsstyrkeundersøgelsen 1990. Danmarks Statistik: Statistiske Efterretninger. Arbejdsmarked, 1991:23.

Translation – Heading, Column 1: men; 2: women; 3: total.

Front Column, 1: self-employed; 2: assisting spouses; 3: salaried employees, in upper level; 4: salaried employees, in intermediate level; 5: salaried employees, in lower level; 6: skilled manual workers; 7: unskilled manual workers; 8: other employed; 9: total.

Note: An additional job is a paid job in addition to the primary occupation.

**Procentandel af personer uden for erhverv
der har nogle timers betalt arbejde. 1990.**

Percentage of persons outside the labour
force who have a job. 1990.

	Mænd 1	Kvinder 2	Alle 3
	Procentandel		
1 Pensionister/efterslønsmodtagere	9	3	6
2 Skoleelever/studerende.....	50	45	47
3 Husmødre.....	..	4	4
4 Arbejdsløse.....	3	2	3
5 Øvrige uden for erhverv	7	5	9
6 Alle.....	20	14	16

Anm.: Omfatter 16-74-årige.

Kilde: Arbejdsstyrkeundersøgelsen 1990. Danmarks Statistik: Statistiske Efterretninger. Arbejdsmarked, 1991:23.

Translation – Heading, Column 1: men; 2: women; 3: total.

Front Column, 1: pensioners/early retirement pensioners; 2: pupils/students; 3: housewives; 4: unemployed; 5: other non-employed; 6: total.

Note: Persons aged 16-74 years.

Tabel 7.10

Ledighedsprocenten 1973-1990.

Average registered unemployment. Per cent.
1973-1990.

	Mænd 1	Kvinder 2	Alle 3	Gennemsnitligt antal ledige 4
	Procentandel			— 1.000 —
1 1973.....	1	1	1	22
2 1975.....	6	4	5	128
3 1977.....	6	7	6	164
4 1979.....	5	7	6	162
5 1981.....	9	9	9	243
6 1983.....	10	11	11	283
7 1985.....	8	11	9	252
8 1987.....	6	10	8	222
9 1989.....	8	11	9	265
10 1990.....	8	11	10	272

Anm.: Gennemsnitligt antal registrerede ledige i procent af arbejdsstyrken.

Kilde: Danmarks Statistik: Statistisk Årbog, samt Statistisk tiårsoversigt.

Translation – Heading, Column 1: men; 2: women; 3: total; 4: average number of unemployed persons.

Note: Average registered unemployment as percentage of the labour force.

Tabel 7.11

7 Arbejde

Procentandel af mænd og kvinder der er arbejdsløshedsforsikrede. 1973-1990.

Percentage of men and women insured against unemployment. 1973-1990.

Tabel 7.12

	Mænd 1	Kvinder 2	Alle 3
	Procentandel		
1 1973.....	45	22	36
2 1975.....	50	30	42
3 1977.....	55	45	51
4 1979.....	61	56	59
5 1981.....	63	64	63
6 1983.....	67	69	68
7 1985.....	67	70	69
8 1987.....	68	72	69
9 1990.....	66	74	70

Anm.: Antal arbejdsløshedsforsikrede i procent af arbejdsstyrken.

Kilde: Danmarks Statistik: Statistisk årbog, samt Statistisk tiårsoversigt.

Translation – Heading, Column 1: men; 2: women; 3: total.

Note: Persons insured against unemployment as percentage of labour force.

Procentandel af mænd og kvinder i arbejdsstyrken der har været berørt af ledighed. 1979-1990.

Percentage of men and women having experienced unemployment. 1979-1990.

Tabel 7.13

	Mænd 1	Kvinder 2	Alle 3	Antal personer berørt af ledighed 4
	Procentandel			1.000
1 1979.....	22	21	22	575
2 1980.....	24	22	23	611
3 1981.....	26	24	25	680
4 1982.....	27	26	27	722
5 1983.....	27	28	28	756
6 1984.....	26	29	28	746
7 1985.....	25	30	27	741
8 1986.....	21	30	25	698
9 1987.....	23	30	25	716
10 1988.....	22	29	25	705
11 1989.....	22	29	26	720
12 1990.....	23	30	26	737

Anm.: Alle i arbejdsstyrken, der er berørt af ledighed, pr. år.

Kilde: Danmarks Statistik: Arbejdsløsheden, Statistisk årbog og Statistisk tiårsoversigt.

Translation – Heading, Column 1: men; 2: women; 3: total; 4: number of persons having experienced unemployment.

Note: Persons in the labour force.

Udviklingen i den gennemsnitlige ledighedsgrad. 1979-1990.

Changes in the average degree of unemployment. Index numbers. 1979-1990.

	Mænd 1	Kvinder 2	Alle 3	Kvinder i forhold til mænd ¹ 4
Indeks: 1979 = 100				
1 1979.....	100	100	100	147
2 1980.....	115	100	107	128
3 1981.....	146	109	127	110
4 1982.....	148	112	129	111
5 1983.....	150	116	133	114
6 1984.....	144	118	131	120
7 1985.....	128	110	121	127
8 1986.....	118	101	112	127
9 1987.....	119	98	110	122
10 1988.....	140	105	123	110
11 1989.....	153	110	130	106
12 1990.....	154	109	131	105

Anm.: Den gennemsnitlige ledighedsgrad er defineret som antal timers ledighed divideret med det antal timer, der er arbejdsløshedsforsikret for. Det er et udtryk for, hvor langvarig ledigheden er blandt dem, der har været ledige i løbet af året.

¹ Kvindernes gennemsnitlige ledighedsgrad divideret med mændenes gennemsnitlige ledighedsgrad, dvs. mænd = 100.

Kilde: Danmarks Statistik: Statistisk tiårsoversigt.

Translation – Heading, Column 1: men; 2: women; 3: total; women in relation to men¹.

Note: The average degree of unemployment is a person's unemployment of hours for which he/she is insured. It indicates the duration of unemployment periods for those who were unemployed during the year.

¹ Women's average degree of unemployment divided by men's average degree of unemployment, i.e. men = 100.

Tabel 7.14

Mænd og kvinder berørt af ledighed fordelt efter ledighedsgrad. 1990.

Men and women having experienced unemployment, by degree of unemployment. Per cent. 1990.

	Mænd 1	Kvinder 2	Alle 3
Procent			
1 Ledighedsgrad:			
2 0,001-0,200	40	38	39
3 0,201-0,400	22	20	21
4 0,401-0,600	16	17	16
5 0,601-0,800	10	12	11
6 0,801-1,000	12	13	13
7 I alt.....	100	100	100
8 Gennemsnitlig ledighedsgrad	0,360	0,377	0,369

Anm.: Den gennemsnitlige ledighedsgrad er defineret som antal timers ledighed divideret med det antal timer, der er arbejdsløshedsforsikret for. Det er et udtryk for, hvor langvarig ledigheden er blandt dem, der har været ledige i løbet af året.

Kilde: Danmarks Statistik: Statistisk tiårsoversigt.

Translation – Heading, Column 1: men; 2: women; 3: total. Front Column, 1-6: degrees of unemployment; 7: total; 8: average degree of unemployment.

Note: The average degree of unemployment is a person's unemployment of hours for which he/she is insured. It indicates the duration of unemployment periods for those who were unemployed during the year.

Tabel 7.15

7 Arbejde

Ledighedsprocenten i forskellige aldersgrupper. 1979-1990.

Average registered unemployment, by selected age groups. Per cent. 1979-90.

Tabel 7.16

	Under 20 år 1	20-24 år 2	25-34 år 3	35-54 år 4	55-59 år 5	60-66 år 6	Alle 7
	Procentandel						
1 <i>Mænd:</i>							
2 1979.....	3	8	6	4	5	6	5
3 1981.....	6	16	11	7	9	7	9
4 1983.....	6	16	12	8	10	6	10
5 1985.....	3	10	10	6	8	7	8
6 1987.....	2	9	8	5	7	6	6
7 1990.....	3	11	11	7	9	7	8
8 <i>Kvinder:</i>							
9 1979.....	7	14	8	5	7	5	7
10 1981.....	10	18	11	6	7	5	9
11 1983.....	11	20	14	8	9	5	11
12 1985.....	6	17	15	8	11	7	11
13 1987.....	4	14	13	7	11	8	10
14 1990.....	5	16	15	9	13	12	11

Anm.: Gennemsnitligt antal registrerede ledige i procent af arbejdsstyrken.

Kilde: Danmarks Statistik: Statistisk tiårsoversigt.

Translation – Heading, Column 1-6: age groups; 7: total.

Front Column, 1: men; 8: women.

Note: Average registered unemployment as percentage of the labour force.

Den gennemsnitlige ledighedsgrad i forskellige aldersgrupper. 1990.

Average degree of unemployment, by age. Index numbers. 1990.

Tabel 7.17

	Mænd 1	Kvinder 2	Alle 3
	Indeks: alle = 100		
1 16-19 år	72	77	75
2 20-24 år	86	95	91
3 25-29 år	91	97	94
4 30-34 år	96	96	96
5 35-39 år	100	100	100
6 40-44 år	101	102	101
7 45-49 år	103	106	105
8 50-54 år	111	119	115
9 55-59 år	127	143	135
10 60-66 år	128	141	135
11 Alle.....	98	102	100

Anm.: Den gennemsnitlige ledighedsgrad er defineret som antal timers ledighed divideret med det antal timer, der er arbejdsløshedsforsikret for. Det er et udtryk for, hvor langvarig ledigheden er blandt dem, der har været ledige i løbet af året.

Kilde: Danmarks Statistik: Statistisk tiårsoversigt.

Translation – Heading, Column 1: men; 2: women; 3: total. Front Column, 1-10: age groups; 11: total.

Note: The average degree of unemployment is a person's unemployment of hours for which he/she is insured. It indicates the duration of unemployment periods for those who were unemployed during the year.

Ledighedsprocenten inden for udvalgte arbejdsløshedskasser. 1973-1990.

Average registered unemployment, by selected unemployment insurance funds. Per cent. 1973-1990.

	1973 1	1977 2	1981 3	1983 4	1985 5	1987 6	1990 7
Procentandel							
1 Akademikere	10	9	9	9	8	11
2 Beklædnings-/tekstilarbejdere	3	22	22	19	15	16	19
3 HK	2	11	10	12	12	10	12
4 Restaurations- og bryggeriarbejdere	17	19	20	17	21	
5 Huslige arbejdere	1	7	10	13	14	12	12
6 Kommunalarbejdere	3	5	7	8	7	8
7 Kvindelige arbejdere	2	22	20	22	21	19	20
8 Metalarbejdere	1	9	11	12	7	7	7
9 Nærings- og nydelsesmiddelarbejdere	1	12	11	13	11	9	11
10 Pædagoger	1	14	11	15	16	15	13
11 Snedkere og tømrere	2	9	21	18	11	9	13
12 Specialarbejdere	3	14	21	22	18	17	18

Anm.: Ledighedsprocenten vedrører alene personer, der var arbejdsløshedsforsikret.

Kilde: Danmarks Statistik: Statistisk tiårsoversigt.

Translation – Heading, Column 1: academics; 2: garment and textile workers; 3: commercial and clerical employees; 4: employees of hotels, restaurants and breweries; 5: domestic servants; 6: municipal workers; 7: female workers; 8: metal workers; 9: food industry workers; 10: teachers; 11: joiners and carpenters; 12: specialized workers.

Note: Average registered unemployment only relates to persons insured against unemployment.

Tabel 7.18

Den gennemsnitlige ledighedsgrad inden for udvalgte arbejdsløshedskasser. 1990.

Average degree of unemployment, by selected unemployment insurance funds. Index numbers. 1990.

	Mænd 1	Kvinder 2	Alle 3
Indeks: alle = 100			
1 Akademikere	93	80	86
2 Beklædnings-/tekstilarbejdere	74	79	78
3 HK	107	111	110
4 Restaurations- og bryggeriarbejdere ..	122	114	116
5 Kommunalarbejdere	114	88	99
6 Kvindelige arbejdere	94	94
7 Metalarbejdere	77	86	77
8 Nærings- og nydelsesmiddelarbejdere	74	87	81
9 Pædagoger	99	89	95
10 Snedkere og tømrere	67	80	68
11 Specialarbejdere	101	122	105
12 Alle	98	102	100

Tabel 7.19

Anm.: Den gennemsnitlige ledighedsgrad er defineret som antal timers ledighed divideret med det antal timer, der er arbejdsløshedsforsikret for. Det er et udtryk for, hvor langvarig ledigheden er blandt dem, der har været ledige i løbet af året.

Kilde: Danmarks Statistik: Statistiske Efterretninger, Arbejdsmarked, 1991:6.

Translation – Heading, Column 1: men; 2: women; 3: total.
Front Column, 1: academics; 2: garment and textile workers; 3: commercial and clerical employees; 4: employees of hotels, restaurants and breweries; 5: municipal workers; 6: female workers; 7: metal workers; 8: food industry workers; 9: teachers; 10: joiners and carpenters; 11: specialized workers; 12: total.

Note: The average degree of unemployment is a person's unemployment of hours for which he/she is insured. It indicates the duration of unemployment periods for those who were unemployed during the year.

7 Arbejde

Ledighedsprocenten i forskellige dele af landet. 1979-1990.

Average registered unemployment, by region.
Percent, 1979-1990.

Tabel 7.20

	1979 1	1981 2	1981 3	1985 4	1987 5	1990 6
Procentandel						
1 Københavns/Frederiksberg kommuner	8	9	12	12	10	11
2 Hovedstadsregionen i øvrigt.....	4	6	7	6	5	7
3 Sjælland mv. i øvrige	6	10	12	11	10	11
4 Fyn.....	8	11	12	11	11	11
5 Sydlige Jylland.....	6	10	11	10	8	9
6 Vestlige Jylland.....	6	10	10	8	6	8
7 Østlige Jylland	7	10	11	10	9	10
8 Nordjylland.....	9	13	14	12	11	13
9 Hele landet	6	9	11	9	8	10

Anm.: Gennemsnitligt antal registrerede ledige i procent af arbejdsstyrken.

Kilde: Danmarks Statistik: Statistisk tiårsoversigt.

Danmarks Statistik: Statistiske Efterretninger. Arbejdsmarked, 1991:6.

Translation – Heading, Column 1: municipalities of Copenhagen/Frederiksberg; 2: Copenhagen metropolitan area, other; 3: Zealand etc.; 4: Funen; 5: South Jutland; 6: West Jutland; 7: East Jutland; 8: North Jutland; 9: all Denmark.

Note: Average registered unemployment as percentage of the labour force.

Den gennemsnitlige ledighedsgrad i forskellige dele af landet. 1990.

Average degree of unemployment, by region.
Index numbers. 1990.

Tabel 7.21

	Mænd 1	Kvinder 2	Alle 3
Indeks, hele landet = 100			
1 Københavns/Frederiksberg kommuner	118	105	112
2 Hovedstadsregionen i øvrige	102	103	103
3 Sjælland mv. i øvrige	98	109	104
4 Fyn.....	95	104	100
5 Sydlige Jylland.....	86	100	94
6 Vestlige Jylland	82	91	87
7 Østlige Jylland	92	98	95
8 Nordjylland.....	100	110	105
9 Hele landet	98	102	100

Anm.: Den gennemsnitlige ledighedsgrad er defineret som antal timers ledighed divideret med det antal timer, der er arbejdsløshedsforsikret for. Det er et udtryk for, hvor langvarig ledigheden er blandt dem, der har været ledige i løbet af året.

Kilde: Danmarks Statistik: Statistiske Efterretninger, Arbejdsmarked, 1991:6.

Translation – Heading, Column 1: men; 2: women; 3: total.
Front Column, 1: municipalities of Copenhagen/Frederiksberg; 2: Copenhagen metropolitan area, other; 3: Zealand etc.; 4: Funen; 5: South Jutland; 6: West Jutland; 7: East Jutland; 8: North Jutland; 9: all Denmark.

Note: The average degree of unemployment is a person's unemployment of hours for which he/she is insured. It indicates the duration of unemployment periods for those who were unemployed during the year.

Arbejde 7

Lønmodtagere fordelt efter arbejdstidsordning i hovedbeskæftigelsen. 1990.

Employees by arrangement of working hours in primary occupation. Per cent. 1990.

	Fast dagtid 1	Fast aften/nat- arbejde 2	Skifte- holds- arbejde 3	Andet 4	I alt 5
	Procent				
1 Overordnede funktionærer	83	2	11	4	100
2 Ledende funktionærer	88	2	6	4	100
3 Underordnede funktionærer	81	5	11	3	100
4 Faglærte arbejdere	87	3	9	1	100
5 Ikke faglærte arbejdere	74	6	15	5	100
6 Alle lønmodtagere ²	81	4	11	4	100

Anm.: Antal svarpersoner: 5.930. Omfatter 19-59-årige lønmodtagere.

¹ Omfatter to- og tre-holdsskift og turnusordninger.

² Inklusive lærlinge og elever samt andre i arbejde i øvrigt.

Kilde: Socialforskningsinstituttets og Arbejdsmiljøinstitutets Arbejdsmiljøundersøgelse, 1990.

Translation – Heading, Column 1: ordinary working hours; 2: permanent evening/night work; 3: shift working¹; 4: other; 5: total.

Front Column, 1: salaried employees, in upper level; 2: salaried employees, in middle level; 3: salaried employees, in lower level; 4: skilled manual workers; 5: unskilled manual workers; 6: total².

Note: Number of respondents: 5,930. Includes 19-59 year old employees.

¹ Comprises two and three work shifts and rotation schemes.

² Includes apprentices and trainees together with others in employment.

Tabel 7.22

Procentandel i forskellige stillingsgrupper der arbejder på fast dagtid. 1987.

Percentage of men and women working during ordinary working hours, by socio-economic group. 1987.

	Mænd 1	Kvinder 2	Alle 3
	Procentandel		
1 Overordnede funktionærer	85	81	83
2 Ledende funktionærer	87	89	88
3 Underordnede funktionærer	77	83	81
4 Faglærte arbejdere	87	..	87
5 Ikke-faglærte arbejdere	72	77	74
6 Alle lønmodtagere ¹	81	82	81

Anm.: Antal svarpersoner: 5.930.

¹ Inkl. lærlinge og elever samt andre i arbejde i øvrigt.

Kilde: Socialforskningsinstituttets og Arbejdsmiljøinstitutets Arbejdsmiljøundersøgelse. 1990.

Translation – Heading, Column 1: men; 2: women; 3: total.

Front Column, 1: salaried employees, in upper level; 2: salaried employees, in middle level; 3: salaried employees, in lower level; 4: skilled manual workers; 5: unskilled manual workers; 6: total¹.

Note: Number of respondents: 5,930.

¹ Includes apprentices and trainees together with others in employment.

Tabel 7.23

7 Arbejde

Procentandel i forskellige stillingsgrupper der arbejder helt eller delvis hjemme. 1990.

Percentage of men and women who work partly or completely at home, by socio-economic group. 1990.

Tabel 7.24

	Arbejder altid hjemme 1	Arbejder delvis hjemme 2	Arbejder hjemme i alt 3
	Procentandel		
1 Overordnede funktionærer	2	18	20
2 Mænd	1	21	22
3 Kvinder	2	16	18
4 Ledende funktionærer	0	7	8
5 Mænd	1	9	10
6 Kvinder	0	3	3
7 Underordnede funktionærer	4	2	6
8 Mænd	1	4	5
9 Kvinder	5	2	7
10 Faglærte arbejdere ¹	0	0	1
11 Ikke-faglærte arbejdere	2	0	2
12 Mænd	1	0	1
13 Kvinder	3	0	3
14 Alle ²	2	6	8
15 Mænd	1	7	8
16 Kvinder	3	5	8

Anm.: 19-59-årige. Antal sværpersoner: 5.930.

¹ Inkl. mandlige og kvindelige faglærte arbejdere.

² Inkl. lærlinge og elever og andre i arbejde i øvrigt.

Spørgsmålet lød: *Foregår Deres erhvervsarbejde helt eller delvis i Deres hjem?*

Kilde: Socialforskningsinstituttets og Arbejdsmiljøinstitutets Arbejdsmiljøundersøgelse. 1990.

Translation – Heading, Column 1: work completely at home; 2: work partly at home; 3: total working at home.

Front Column, 1: salaried employees, in upper level; 2: men; 3: women; 4: salaried employees, in middle level; 5: men; 6: women; 7: salaried employees, in lower level; 8: men; 9: women; 10: skilled manual workers¹; 11: unskilled manual workers; 12: men; 13: women; 14: total²; 15: men; 16: women.

Note: 19-59 year olds. Number of respondents: 5,930.

¹ Including skilled men and women.

² Including apprentices and trainees together with other employed.

The question was: *Do you perform your work partly or completely at home?*

Procentandel i forskellige stillingsgrupper der anvender dataudstyr i arbejdet. 1990.

Percentage of men and women who use data equipment in their work by socio-economic group. 1990.

	Tekst-behandlings-anlæg 1	Edb-baseret kontrol/måle-apparater 2	Data-terminal 3	Data-udstyr i alt ¹ 4
Procentandel				
1 Overordnede funktionærer	41	8	39	61
2 Mænd	49	11	50	73
3 Kvinder	32	4	28	48
4 Ledende funktionærer	37	5	48	64
5 Mænd	34	7	48	63
6 Kvinder	42	2	48	64
7 Underordnede funktionærer	25	4	31	45
8 Mænd	23	9	31	45
9 Kvinder	27	2	32	46
10 Faglærte arbejdere ²	7	10	11	29
11 Ikke-faglærte arbejdere	3	4	5	17
12 Mænd	2	5	7	21
13 Kvinder	3	2	3	13
14 Alle ³	24	6	27	43
15 Mænd	23	9	28	45
16 Kvinder	25	2	26	42

Anm.: 19-59-årige. Antal sværpersoner: 5.930.

¹ Inkl. kasseapparat eller kasseterminal, der er koblet til datamaskine, personlig computer (pc), programmeret værktøjsmaskine,edb-styring af produktionssprocesser (kontrolrumssarbejde) og andet edb-apparatur.

² Inkl. mandlige og kvindelige faglærte arbejdere.

³ Inkl. lærlinge og elever og andre i arbejde i øvrigt.

Kilde: Socialforskningsinstituttets og Arbejdsmiljøinstitutets Arbejdsmiljøundersøgelse. 1990.

Translation – Heading, Column 1: word processing system; 2: data-based control/measuring equipment; 3: data terminal; 4: data equipment, total¹.

Front Column, 1: salaried employees, in upper level; 2: men; 3: women; 4: salaried employees, in middle level; 5: men; 6: women; 7: salaried employees, in lower level; 8: men; 9: women; 10: skilled manual workers²; 11: unskilled manual workers; 12: men; 13: women; 14: total³; 15: men; 16: women.

Note: 19-59 year olds. Number of respondents: 5,930.

¹ Including data cash register or terminal, personal computer, programmed tooling machine, computerized production system (control room), other data equipment.

² Including male and female skilled manual workers.

³ Including apprentices and trainees together with other employed.

Tabel 7.25

7 Arbejde

Del af arbejdstiden der anvendes til dataudstyr blandt forskellige stillingsgrupper. 1990.

Proportion of work time used with data equipment by socio-economic group. 1990.

Tabel 7.26

	Næsten hele tiden/ 3/4 af tiden 1	Ca. halvdelen af tiden eller mindre 2	Anvender ikke dataudstyr 3	I alt 4
Procent				
1 Overordnede funktionærer	11	50	39	100
2 Mænd	11	62	27	100
3 Kvinder	11	37	52	100
4 Ledende funktionærer	12	52	36	100
5 Mænd	7	56	37	100
6 Kvinder	20	44	36	100
7 Underordnede funktionærer	14	31	55	100
8 Mænd	12	33	55	100
9 Kvinder	15	31	54	100
10 Faglærte arbejdere 1	5	24	71	100
11 Ikke-faglærte arbejdere	3	14	83	100
12 Mænd	4	17	79	100
13 Kvinder	3	10	87	100
14 Alle 2	9	34	57	100
15 Mænd	7	38	55	100
16 Kvinder	12	30	58	100

Anm.: 19-59-årige. Antal svarpersoner: 5.930.

¹ Inkl. mandlige og kvindelige faglærte arbejdere.

² Inkl. læringe og elever og andre i arbejde i øvrigt.

Kilde: Socialforskningsinstituttets og Arbejdsmiljøinstitutets Arbejdsmiljøundersøgelse. 1990.

Translation – Heading, Column 1: 3/4 of the time or more; 2: up to 1/2 of the time; 3: do not use data equipment; 4: total.

Front Column, 1: salaried employees, in upper level; 2: men; 3: women; 4: salaried employees, in middle level; 5: men; 6: women; 7: salaried employees, in lower level; 8: men; 9: women; 10:

skilled manual workers²; 11: unskilled manual workers; 12: men;

13: women; 14: total³; 15: men; 16: women.

Note: 19-59 year olds. Number of respondents: 5,930.

¹ Including male and female skilled manual workers.

² Including apprentices and trainees together with other employed.

Arbejde 7

Sygefraværet blandt arbejdere og funktionærer. 1973-1990.

Sick absence among male and female employees. 1973-1990.

	Arbejdere		Funktionærer	
	Mænd 1	Kvinder 2	Mænd 3	Kvinder 4
Antal fraværsdage pr. 1.000 mulige arbejdssdage ¹				
1 1973.....	51	78	19	31
2 1975.....	43	57	17	29
3 1978.....	57	80	22	36
4 1980.....	51	70	20	32
5 1982.....	44	58	17	26
6 1984.....	41	55	17	25
7 1986.....	47	64	17	28
8 1988.....	41	58	16	29
9 1990.....	39	57	16	28

Anm.: Omfatter fravær på grund af egen sygdom og ulykke. Opgørelsen er ændret i 1983, således at oplysningerne for 1973-1982 ikke er helt sammenlignelige med 1984-1990.

¹ Gennemsnit af årets kvartaler.

Kilde: Sundbo, Jon m.fl.: Arbejdsfravær. København 1982 (Socialforskningsinstituttets studie 44).

Dansk Arbejdsgiverforening: Statistikken – Arbejderløn (Særnummer af Arbejdsgiveren). Årligt.

Translation – Heading, Column 1-2: manual workers; 1: men; 2: women; 3-4: salaried employees; 3: men; 4: women; 1-4: days of absence per thousand potential working days¹.

Note: Absence due to own illness or accidents. The compilation was changed in 1983, so that information for 1973-1982 is not fully comparable to 1984-1990.

¹ Average days of the quarters of the year.

De beskæftigede i forskellige stillingsgrupper fordelt efter antal sygefraværsdage inden for det sidste år. 1991.

Persons in selected socio-economic groups by number of sick days during the past year. Per cent. 1991.

	Antal sygefraværsdage					I alt
	0 dage 1	1-5 dage 2	6-10 dage 3	11-20 dage 4	Mere end 20 dage 5	
Procent						
1 Selvstændige i landbrug	76	11	7	2	4	100
2 Selvstændige i øvrigt	69	22	2	5	2	100
3 Medhjælpende ægtefæller	83	13	..	6	8	100
4 Højere funktionærer	42	38	12	5	3	100
5 Mellemfunktionærer	30	40	13	12	5	100
6 Lavere funktionærer	30	36	16	10	8	100
7 Faglærte arbejdere	29	45	14	8	4	100
8 Ikke-faglærte arbejdere	37	32	11	9	11	100
9 Alle	37	35	12	9	7	100

Anm.: Antal svarpersoner: 3.093. Spørgsmålet var følgende: *Hvor mange dage har De måttet blive hjemme fra arbejde på grund af sygdom, skader eller gener inden for det sidste år?*

Kilde: Danmarks Statistik og Socialforskningsinstituttets omnibusundersøgelser januar og april 1991.

Translation – Heading, Column 1-5: number of sick days; 5: more than 20 days; 6: total.

Front Column, 1: self-employed in agriculture; 2: self-employed in other industries; 3: assisting spouses; 4: salaried employees, in upper level; 5: salaried employees, in intermediate level; 6: salaried employees, in lower level; 7: skilled manual workers; 8: unskilled manual workers; 9: total.

Note: Number of respondents: 3,093. The question was: *How many days have you been absent from work on account of illness, injuries or other disabilities during the past year?*

Tabel 7.27

Tabel 7.28

7 Arbejde

Procentandel af beskæftigede i forskellige stillingsgrupper der har haft mere end 5 sygefraværsdage inden for det sidste år. 1991.

Percentage of employed persons in selected socio-economic groups having been absent from work for more than 5 days during the past year. 1991.

Tabel 7.29

	Mænd 1	Kvinder 2	Alle 3
Procentandel			
1 Selvstændige i landbrug	13	..	13
2 Selvstændige i øvrigt	10	..	9
3 Medhjælpende ægtefæller.....	..	15	14
4 Højere funktionærer.....	16	33	20
5 Mellemfunktionærer.....	23	38	30
6 Lavere funktionærer	32	34	34
7 Faglærte arbejdere	26	..	36
8 Ikke-faglærte arbejdere	29	34	31
9 Alle.....	23	33	28

Anm.: Antal svarpersoner: 3.093. Spørgsmålet var følgende: *Hvor mange dage har De måttet blive hjemme fra arbejde på grund af sygdom, skader eller gener inden for det sidste år?*

Kilde: Danmarks Statistik og Socialforskningsinstituttets omnibusundersøgelser januar og april 1991.

Translation – Heading, Column 1: men; 2: women; 3: total. Front Column, 1: self-employed in agriculture; 2: self-employed in other industries; 3: assisting spouses; 4: salaried employees, in upper level; 5: salaried employees, in intermediate level; 6: salaried employees, in lower level; 7: skilled manual workers; 8: unskilled manual workers; 9: total.

Note: Number of respondents: 3,093. The question was: *How many days have you been absent from work on account of illness, injuries or other disabilities during the past year?*

Procentandel af beskæftigede i forskellige stillingsgrupper der angiver at have været utsat for en arbejdsskade/-ulykke. 1987 og 1991.

Percentage of persons in selected socio-economic groups who report having experienced injuries/accidents at work. 1987 and 1991.

Tabel 7.30

	1987			1991		
	Mænd 1	Kvinder 2	Alle 3	Mænd 4	Kvinder 5	Alle 6
Procentandel						
1 Selvstændige i landbrug	3	..	3
2 Selvstændige i øvrigt	9	0	8	3	0	2
3 Medhjælpende ægtefæller.....	..	6	6	..	0	0
4 Højere funktionærer.....	3	3	3	1	0	1
5 Mellemfunktionærer.....	4	4	4	3	2	2
6 Lavere funktionærer	8	7	7	7	4	5
7 Faglærte arbejdere	24	..	22	10	..	10
8 Ikke-faglærte arbejdere	14	12	13	12	5	9
9 Alle.....	11	7	9	7	4	6

Anm.: Antal svarpersoner: 3.093. Spørgsmålet var: *Har De inden for de sidste 12 måneder været uarbejdssygtig på grund af en arbejdsskade eller en ulykke på Deres arbejdsplads?*

Kilde: Danmarks Statistik og Socialforskningsinstituttets omnibusundersøgelser januar og april 1991.

Translation – Heading, Column 1: men; 2: women; 3: total, 4: men; 5: women; 6: total.

Front Column, 1: self-employed in agriculture; 2: self-employed in other industries; 3: assisting spouses; 4: salaried employees, in upper level; 5: salaried employees, in intermediate level; 6: salaried employees, in lower level; 7: skilled manual workers; 8: unskilled manual workers; 9: total.

Note: Number of respondents: 3,093. The question was: *Have you been incapacitated during the past year on account of an injury or accident at work?*

Arbejde 7

Anmeldte arbejdsulykker i forskellige brancher. 1985 og 1988.

Reported cases of accidents at work, by selected industries. 1985 and 1988.

	1985 1	1988 2	
	Pr. 1.000 beskæftigede		
1 Landbrug mv.....	9	7	
2 Fremstillingsvirksomhed	50	40	
3 Bygge- og anlægsvirksomhed ...	37	34	
4 Handel, restauratation og hotel	6	7	
5 Transport mv.....	32	27	
6 Finansvirksomhed og service	8	7	
7 Offentlig administration	10	7	
8 Offentlige ydelser.....	21	17	
9 I alt.....	23	19	

Kilde: Danmarks Statistik: Statistiske Efterretninger. Arbejdsmarked 1987:5.
Danmarks Statistik: Statistisk årbog, 1991.

Translation – Heading: accidents at work per 1,000 employed.
Front Column, 1: agriculture etc.; 2: manufacturing industry; 3: building and construction industry; 4: trade, restaurant and hotel;
5: transport; 6: financing and services; 7: general public administration; 8: public services; 9: total.

Tabel 7.31

Anmeldte arbejdsbetingede lidelser blandt mænd og kvinder, fordelt efter hoveddiagnose. 1985 og 1989.

Reported cases of work related diseases, by sex and diagnosis. Per cent. 1985 and 1989.

	1955			1989			
	Mænd 1	Kvinder 2	Alle 3	Mænd 4	Kvinder 5	Alle 6	
Procentandel							
1 Hjerneskade	15	5	11	9	4	7	
2 Hudlidelser.....	12	25	18	9	23	15	
3 Høreskader.....	21	1	13	36	2	22	
4 Allergi/luftveje	15	10	12	11	7	9	
5 Bevægeapparat.....	20	41	29	23	52	35	
6 Andet	17	18	17	12	12	12	
7 I alt.....	100	100	100	100	100	100	
8 Antal anmeldte lidelser (1.000)..	5,8	4,3	10,1	8,6	6,2	14,8	

Kilde: Direktoratet for Arbejdstilsynet: Årsopgørelse 1985 og 1989.

Translation – Heading, Column 1: men; 2: women; 3: total, 4: men; 5: women; 6: total.
Front Column, 1: brain damage; 2: skin diseases; 3: defective hearing; 4: allergy and diseases of respiratory system; 5: motor centre; 6: other; 7: total; 8: number of reported cases in thousands.

Tabel 7.32

7 Arbejde

Procentandel i forskellige stillingsgrupper der angiver at være utsat for forskellige fysiske belastninger i arbejdet. 1990.

Percentage who experience exposure to various physical burdens in work, by socio-economic group. 1990.

Tabel 7.33

	Løfte tunge ting ¹	Rystelser/vibratio-ner ²	Belastende arbejds- stillin- ger ³	Gentagne/ensidige bevægel- ser ⁴	Udsat for støj ⁵
					1
Procentandel					
1	Overordnede funktionærer	6	2	33	24
2	Mænd	2	3	21	18
3	Kvinder	10	1	46	30
4	Ledende funktionærer	12	6	41	36
5	Mænd	14	8	35	32
6	Kvinder	8	3	51	43
7	Underordn. funktionærer	14	5	51	49
8	Mænd	18	14	44	39
9	Kvinder	12	1	56	54
10	Faglærte arbejdere ⁶	27	20	75	47
11	Ikke-faglærte arbejdere	26	20	74	72
12	Mænd	37	31	71	69
13	Kvinder	12	6	77	76
14	Alle ⁷	16	9	53	46
15	Mænd	20	16	50	41
16	Kvinder	11	2	57	51

Anm.: Antal sværpersoner: 5.930. 19-59-årige. Procentandel, der er utsat for belastningerne i mindst 1/4 af tiden.

1 Løfte noget, der vejer over 20 kg, dagligt.

2 Dagligt utsat for rystelser og vibrationer.

3 Dagligt nødt til at arbejde i bøjede, forvredne eller andre belastende arbejdsstillinger.

4 Udsat for at skulle udføre mange gentagne og ensidige bevægelser.

5 Dagligt utsat for støj, der er så høj, at man må hæve stemmen for at tale sammen.

6 Inkl. mandlige og kvindelige faglærte arbejdere.

7 Inkl. lærlinge og elever samt andre i arbejde i øvrigt.

Kilde: Socialforskningsinstitutets og Arbejdsmiljøinstitutets Arbejdsmiljøundersøgelse. 1990.

Translation – Heading, Column 1: lifting of heavy burdens¹; 2: shakes/vibrations²; 3: working posture causing strain³; 4: repeated/one-sided movements⁴; 5: exposed to noise⁵.

Front Column, 1: salaried employees, in upper level; 2: men; 3: women; 4: salaried employees, in middle level; 5: men; 6: women; 7: salaried employees, in lower level; 8: men; 9: women; 10: skilled manual workers⁶; 11: unskilled manual workers; 12: men; 13: women; 14: total⁷; 15: men; 16: women.

Note: Number of respondents: 5,930. 19-59 year olds. Percentage experiencing the physical strains at least 1/4 of working time.

1 Lift burdens over 20 kilogrammes daily.

2 Exposed to strong shakes and vibrations every day.

3 Working in bent, twisted or other postures causing strain every day.

4 Exposed to repeated, singular movements every day.

5 Noise making it necessary to raise the voice in order to communicate.

6 Including male and female skilled manual workers.

7 Including apprentices and trainees together with other employed.

Procentandel i forskellige erhverv der angiver at være utsat for forskellige fysiske belastninger i arbejdet. 1990.

Percentage who experience exposure to various physical burdens in work, by industry. 1990.

	Løfte tunge ting ¹	Rystelser/vibratio-ner ²	Belastende arbejdsstillin-ger ³	Gentagne/ensidige bevægelser ⁴	Udsat for støj ⁵
	1	2	3	4	5
Procentandel					
1 Landbrug mv.....	26	40	66	55	28
2 Fremstillingsvirksomhed.....	17	13	57	57	39
3 Bygge- og anlægsvirks.	34	24	74	51	32
4 Handel, restauraation og hotelvirksomhed	15	5	48	48	13
5 Transport mv.....	15	19	50	54	24
6 Finansieringsvirksomhed.....	4	2	32	33	8
7 Offentlig administration.....	9	7	40	39	15
8 Offentlige ydelser mv.	11	2	49	35	19
9 Service i øvrigt.....	20	3	65	41	30
10 Alle.....	16	9	53	46	25

Tabel 7.34

Anm.: Antal sværpersoner: 5.930. 19-59-årige. Procentdel der er utsat for belastningerne i mindst 1/4 af arbejdstiden.

¹ Løfte noget, der vejer over 20 kg, dagligt.

² Dagligt utsat for rystelser og vibrationer.

³ Dagligt nødt til at arbejde i bøjede, forvredne eller andre belastende arbejdsstillinger.

⁴ Udsat for at skulle udføre mange gentagne og ensidige bevægelser.

⁵ Dagligt utsat for støj der er så høj, at man må hæve stemmen for at tale sammen.

Kilde: Socialforskningsinstitutets og Arbejdsmiljøinstitutets Arbejdsmiljøundersøgelse. 1990.

Translation – Heading, Column 1: lifting of heavy burdens¹; 2: shakes/vibrations²; 3: working posture causing strain³; 4: repeated/one-sided movements⁴; 5: exposed to noise⁵.

Front Column, 1: agriculture etc.; 2: manufacturing industry; 3: building and construction industry; 4: trade, restaurant and hotel; 5: transport; 6: financing and services; 7: general public administration; 8: public services; 9: other services; 10: total.

Note: Number of respondents: 5,930. 19-59 year olds. Percentage experiencing the physical strains at least 1/4 of working time.

¹ Lift burdens over 20 kilogrammes daily.

² Exposed to strong shakes and vibrations every day.

³ Working in bent, twisted or other postures causing strain every day.

⁴ Exposed to repeated, singular movements every day.

⁵ Noise making it necessary to raise the voice in order to communicate.

7 Arbejde

Procentandel i forskellige stillingsgrupper der angiver at være utsat for forskellige gener i arbejdet. 1990.

Percentage who experience exposure to various physical inconveniences in work, by socio-economic group. 1990.

Tabel 7.35

	Stærk varme ¹	Træk ²	Støv ³	Dampe ⁴	Røg ⁵	Kemiske stoffer ⁶	Rengøringsmidler ⁷
		1	2	3	4	5	6
Procentandel							
1	Overordnede funktionærer	6	16	9	2	1	4
2	Mænd	7	11	7	1	2	5
3	Kvinder	6	22	10	2	0	3
4	Ledende funktionærer	9	21	14	2	2	8
5	Mænd	8	19	13	2	4	10
6	Kvinder	10	23	15	1	0	3
7	Underordn. funktionærer	9	21	13	3	2	6
8	Mænd	9	24	15	5	4	12
9	Kvinder	8	20	12	1	0	3
10	Faglærte arbejdere ⁸	18	41	30	17	23	24
11	Ikke-faglærte arbejdere	15	29	23	10	7	19
12	Mænd	16	33	25	11	8	25
13	Kvinder	14	25	20	8	5	11
14	Alle ⁹	10	24	16	5	5	10
15	Mænd	12	25	18	7	9	16
16	Kvinder	9	22	13	3	1	5

Anm.: Antal svarpersoner: 5.930. 19-59-årige. Procentandel der er utsat for generne i mindst 1/4 af arbejdstiden.

¹ Udsat for varme, så man sveder, selvom man ikke bevirger sig.

² Udsat for træk.

³ Mineral- og organisk støv, som er synlig i almindelig belysning.

⁴ Dampe fra organiske oplosningsmidler.

⁵ Metalrøg/-tåge.

⁶ Andre kemiske stoffer, bekæmpelsesmidler, væsker.

⁷ Hudkontakt med rengøringsmidler, desinfektionsmidler o.l.

⁸ Inkl. mandlige og kvindelige faglærte arbejdere.

⁹ Inkl. lærlinge og elever samt andre i arbejde i øvrigt.

Kilde: Socialforskningsinstitutets og Arbejdsmiljøinstitutets Arbejdsmiljøundersøgelse. 1990.

Translation – Heading, Column 1: heat¹; draught²; 3: dust³; 4: vapour⁴; 5: smoke⁵; 6: chemical substances⁶; 7: cleaning substances⁷.

Front Column, 1: salaried employees, in upper level; 2: men; 3: women; 4: salaried employees, in middle level; 5: men; 6: women; 7: salaried employees, in lower level; 8: men; 9: women; 10: skilled manual workers⁸; 11: unskilled manual workers; 12: men; 13: women; 14: total⁹; 15: men; 16: women.

Note: Number of respondents: 5,930. 19-59 year olds. Percentage experiencing the physical inconvenience at least 1/4 of working time.

¹ Exposed to heat, so one sweats though remaining still.

² Exposed to draught.

³ Exposed to mineral or organic dust which is visible in ordinary lighting.

⁴ Exposed to vapour from organic dissolvents.

⁵ Exposed to metal smoke.

⁶ Exposed to other chemical substances, liquids.

⁷ Exposed to skin contact with disinfectants, cleaning substances, etc.

⁸ Including male and female skilled manual workers.

⁹ Including apprentices and trainees together with other employed.

Procentandel i forskellige erhverv der angiver at være utsat for forskellige gener i arbejdet. 1990.

Percentage who experience various physical inconveniences in work, by industry. 1990.

	Stærk varme ¹	Træk ²	Støv ³	Dampe ⁴	Røg ⁵	Kemiske stoffer ⁶	Rengøringsmidler ⁷
						1	2
Procentandel							
1	Landbrug mv.	13	23	38	1	3	26
2	Fremstillingsvirksomhed	16	24	20	10	12	19
3	Bygge- og anlægsvirks.	13	43	37	16	12	16
4	Handel, restauraation og hotelvirksomhed	8	25	12	2	2	5
5	Transport mv.	15	37	15	4	4	17
6	Finansieringsvirksomhed.....	8	12	7	2	1	3
7	Offentlig administration	8	20	11	2	2	8
8	Offentlige ydelser mv.	6	20	11	3	1	5
9	Service i øvrigt.....	8	19	14	3	3	6
10	Alle.....	10	24	16	5	5	10

Anm.: Antal svarpersoner: 5.930. 19-59-årige. Procentandel der er utsat for generne i mindst 1/4 af arbejdstiden.

¹ Udsat for varme, så man sveder, selvom man ikke bevirger sig.

² Udsat for træk.

³ Mineral- og organisk støv, som er synlig i almindelig belysning.

⁴ Dampe fra organiske opløsningsmidler.

⁵ Metalrøg/-tåge.

⁶ Andre kemiske stoffer, bekæmpelsesmidler, væsker.

⁷ Hudkontakt med rengøringsmidler, desinfektionsmidler o.l.

Kilde: Socialforskningsinstituttets og Arbejdsmiljøinstitutts Arbejdsmiljøundersøgelse. 1990.

Translation – Heading, Column 1: heat¹; draught²; 3: dust³; 4: vapour⁴; 5: smoke⁵; 6: chemical substances⁶; 7: cleaning substances⁷.

Front Column, 1: agriculture etc.; 2: manufacturing industry; 3: building and construction industry; 4: trade, restaurant and hotel; 5: transport; 6: financing and services; 7: general public administration; 8: public services; 9: other services; 10: total.

Note: Number of respondents: 5,930. 19-59 year olds. Percentage experiencing the physical inconveniences at least 1/4 of working time.

¹ Exposed to heat, so one sweats though remaining still.

² Exposed to draught.

³ Exposed to mineral or organic dust which is visible in ordinary lighting.

⁴ Exposed to vapour from organic solvents.

⁵ Exposed to metal smoke.

⁶ Exposed to other chemical substances, liquids.

⁷ Exposed to skin contact with disinfectants, cleaning substances, etc.

Tabel 7.36

7 Arbejde

Procentandel i forskellige stillingsgrupper, der angiver at være utsat for forskellige former for arbejdspres mv. 1990.

Percentage who experience exposure to various forms of work pressure, by socio-economic group. 1990.

Tabel 7.37

	Stor arbejdsmængde ¹	Stor opmærksomhed og koncentration ²	Risiko for eget/andres helbred mv. ³	Svære arbejdsopgaver ⁴	Psykisk belastende arbejde ⁵			
				1	2	3	4	5
					Procentandel			
1	Overordnede funktionærer	41	92	51	26	51		
2	Mænd	39	90	59	27	48		
3	Kvinder	45	93	42	26	54		
4	Ledende funktionærer	34	85	53	15	35		
5	Mænd	32	85	59	15	36		
6	Kvinder	37	87	44	15	32		
7	Underordnede funktionærer	27	81	38	18	28		
8	Mænd	22	78	50	17	27		
9	Kvinder	29	82	33	19	28		
10	Faglærte arbejdere ⁶	15	75	57	16	18		
11	Ikke-faglærte arbejdere	16	68	40	13	16		
12	Mænd	16	73	54	13	15		
13	Kvinder	15	63	21	13	17		
14	Alle ⁷	28	81	45	20	30		
15	Mænd	24	80	55	20	28		
16	Kvinder	31	81	34	21	33		

Anm.: Antal svarpersoner: 5.930. 19-59-årige. 1-4: Procentandel der er under arbejdspres mindst 1/4 af arbejdstiden.

¹ Arbejdsmængde så stor, at der ikke er tid til at tale om eller tænke på andet end arbejde.

² Arbejdset kræver hele opmærksomheden og koncentrationen.

³ Arbejdsopgaver der kan medfør risiko for andres eller eget helbred eller koste mange penge.

⁴ Opgaver der er så svære, at der er brug for at spørge nogen til råds/bede om hjælp.

⁵ Arbejdet er i nogen eller i høj grad psykisk belastende.

⁶ Inkl. mandlige og kvindelige faglærte arbejdere.

⁷ Inkl. lærlinge og elever samt andre i arbejde i øvrigt.

Kilde: Socialforskningsinstituttets og Arbejdsmiljøinstitutts Arbejdsmiljøundersøgelse. 1990.

Translation – Heading, Column 1: big work load¹; 2: complete concentration and awareness²; 3: risk for own or others health, etc.³; 4: difficult work tasks⁴; 5: psychologically strenuous work⁵. Front Column, 1: salaried employees, in upper level; 2: men; 3: women; 4: salaried employees, in middle level; 5: men; 6: women; 7: salaried employees, in lower level; 8: men; 9: women; 10: skilled manual workers⁶; 11: unskilled manual workers; 12: men; 13: women; 14: total⁷; 15: men; 16: women.

Note: Number of respondents: 5,930. 19-59 year olds. 1-4: Percentage experiencing work pressure at least 1/4 of working time.

¹ The work load is so much, that there is no time to talk or think of other things than work.

² The work demands complete concentration and awareness.

³ The work tasks can involve risks for own or others' safety/health or entail great expense.

⁴ Work tasks are so difficult that it is necessary to ask others for advice or help.

⁵ The work is to some or a large degree psychologically strenuous.

⁶ Including male and female skilled manual workers.

⁷ Including apprentices and trainees together with other employed.

Procentandel i forskellige stillingsgrupper der angiver, at de kan lære noget nyt og dygtiggøre sig i deres arbejde. 1990.

Percentage whose jobs give the possibility of learning new things and becoming more qualified, by socio-economic group. 1990.

	Mænd 1	Kvinder 2	Alle 3
Procentandel			
1 Overordnede funktionærer	92	84	88
2 Ledende funktionærer	85	79	83
3 Underordnede funktionærer	75	71	72
4 Faglærte arbejdere	76	..	76
5 Ikke-faglærte arbejdere	48	45	47
6 Alle 1	75	71	73

Tabel 7.38

Anm.: Antal svarpersoner: 5.930. 19-59-årige. Procentandel der altid eller som regel kan lære noget nyt.

Spørgsmålet lød: *Har De mulighed for at lære noget nyt og dygtiggøre Dem?*

¹ Inkl. lærlinge og elever samt andre i arbejde i øvrigt.

Kilde: Socialforskningsinstituttets og Arbejdsmiljøinstitutts Arbejdsmiljøundersøgelse. 1990.

Translation – Heading, Column 1: men; 2: women; 3: total.
Front Column, 1: salaried employees, in upper level; 2: salaried employees, in middle level; 3: salaried employees, in lower level;

4: skilled manual workers; 5: unskilled manual workers; 6: total¹.

Note: Number of respondents: 5,930. 19-59 year olds. Percentage who always or usually can learn something new in work. The question was: *Do you have the possibility of learning new things and becoming more qualified?*

¹ Including apprentices and trainees together with other employed.

Procentandel i forskellige stillingsgrupper der har fået efteruddannelse inden for de sidste 3 år. 1990.

Percentage who have obtained training courses in the past 3 years, by socio-economic group. 1990.

	Mænd 1	Kvinder 2	Alle 3
Procentandel			
1 Overordnede funktionærer	63	56	59
2 Ledende funktionærer	55	50	53
3 Underordnede funktionærer	44	41	42
4 Faglærte arbejdere	37	..	36
5 Ikke-faglærte arbejdere	24	16	21
6 Alle 1	42	39	40

Tabel 7.39

Anm.: Antal svarpersoner: 5.930. 19-59-årige.

Spørgsmålet lød: *Ved efteruddannelse forstår vi uddannelse, der gør en person bedre i stand til at passe sit job og eventuelt til at søge et bedre job. Har De fået efteruddannelse inden for de sidste 3 år?*

¹ Inkl. lærlinge og elever samt andre i arbejde i øvrigt.

Kilde: Socialforskningsinstituttets og Arbejdsmiljøinstitutts Arbejdsmiljøundersøgelse. 1990.

Translation – Heading, Column 1: men; 2: women; 3: total.

Front Column, 1: salaried employees, in upper level; 2: salaried employees, in middle level; 3: salaried employees, in lower level; 4: skilled manual workers; 5: unskilled manual workers; 6: total¹. Note: Number of respondents: 5,930. 19-59 year olds.

¹ Including apprentices and trainees together with other employed.

The question was: *By training we mean training enabling a person to manage the job and perhaps to seek a better job. Have you within the past 3 years received such a training?*

7 Arbejde

Procentandel i forskellige stillingsgrupper der angiver, at de har indflydelse mv. i deres arbejde. 1990.

Percentage who experience influence, etc. in their work situation, by socio-economic group. 1990.

Tabel 7.40

	Kan selv bestemme arbejdstempo ¹	Er med til at tilrette-lægge eget arbejde ²	Bestemmer selv hvornår arbejdsopgaver skal løses ³	Er altid informeret om beslutninger, der vedrører arbejdspladsen ⁴	
				1	2
				Procentandel	
1	Overordnede funktionærer	86	95	76	92
2	Mænd	90	97	83	93
3	Kvinder	81	92	70	91
4	Ledende funktionærer	91	96	79	90
5	Mænd	93	96	79	91
6	Kvinder	87	97	79	90
7	Underordnede funktionærer	82	83	62	83
8	Mænd	85	83	62	83
9	Kvinder	80	83	62	83
10	Faglærte arbejdere ⁵	87	84	60	77
11	Ikke-faglærte arbejdere	73	61	46	74
12	Mænd	77	65	47	74
13	Kvinder	67	57	45	73
14	Alle ⁶	82	81	63	83
15	Mænd	85	82	64	83
16	Kvinder	77	80	61	83

Anm.: Antal svarpersoner: 5.930. 19-59-årige. Procentandel der altid eller som regel har indflydelse mv.

¹ Har oftest mulighed for selv at bestemme arbejdstempo.

² Er oftest med til at tilrettelægge eget arbejde (hva der skal gøres, hvordan det skal gøres, eller hvem man skal arbejde sammen med).

³ Kan altid/som regel selv bestemme, hvornår forskellige arbejdsopgaver skal løses.

⁴ Får altid eller som regel information om de beslutninger, der vedrører arbejdspladsen.

⁵ Inkl. mandlige og kvindelige faglærte arbejdere.

⁶ Inkl. lærlinge og elever samt andre i arbejde i øvrigt.

Kilde: Socialforskningsinstitutets og Arbejdsmiljøinstitutets Arbejdsmiljøundersøgelse. 1990.

Translation – Heading, Column 1: determine own work pace¹; 2: involved in determining work arrangement²; 3: determine when work tasks are to be performed³; 4: always informed of decisions affecting the workplace⁴.

Front Column, 1: salaried employees, in upper level; 2: men; 3: women; 4: salaried employees, in middle level; 5: men; 6: women; 7: salaried employees, in lower level; 8: men; 9: women; 10: skilled manual workers⁵; 11: unskilled manual workers; 12: men; 13: women; 14: total⁶; 15: men; 16: women.

Note: Number of respondents: 5,930. 19-59 year olds. Percentage who always or usually can influence, etc.

¹ Usually determine own work pace.

² Always or usually arrange the work (what has to be done, how it is to be done or who one is to work with).

³ Always or usually determine when the work tasks are to be performed.

⁴ Always or usually informed of decision affecting the workplace.

⁵ Including male and female skilled manual workers.

⁶ Including apprentices and trainees together with other employed.

Arbejde 7

Lønmodtagerne fordelt efter om de kan gå et privat ærinde i arbejdstiden. 1991.

Employees analysed by whether they can go on a private errand during working hours.
Per cent. 1991.

	Kan gå ærinde i arbejdstiden			I alt
	Altid 1	Som regel 2	Nej 3	
	Procent			
1 Højere funktionærer.....	79	14	7	100
2 Mellemfunktionærer	51	16	33	100
3 Lavere funktionærer	35	17	48	100
4 Faglært arbejdere	34	22	44	100
5 Ikke-faglært arbejdere	26	16	58	100
6 Alle.....	41	17	42	100

Tabel 7.41

Anm.: Antal sværpersoner: 3.093. Spørgsmålet lod: *Hvis De har brug for at gå et privat ærinde, kan De så forlade arbejdspladsen i en halv time uden at få særlig tilladelse?*

Kilde: Danmarks Statistik og Socialforskningsinstituttets omnibusundersøgelser januar og april 1991.

Translation – Heading, Column 1-3: can go on an errand during working hours; 1: always; 2: usually; 3: no; 4: total.

Front Column, 1: salaried employees, in upper level; 2: salaried employees, in intermediate level; 3: salaried employees, in lower level; 4: skilled manual workers; 5: unskilled manual workers; 6: total.

Note: Number of respondents: 3,093. The question was: *If you have to go on a private errand are you allowed to leave your job for 30 minutes without obtaining special permission?*

Procentandel af lønmodtagerne der ikke kan gå et privat ærinde i arbejdstiden. 1991.

Percentage of employees who cannot go on an errand during working hours. 1991.

	Mænd 1	Kvinder 2	Alle 3	Tabel 7.42
	Procentandel			
1 Højere funktionærer.....	7	7	7	
2 Mellemfunktionærer	18	49	33	
3 Lavere funktionærer	37	52	48	
4 Faglært arbejdere	43	..	45	
5 Ikke-faglært arbejdere	47	72	58	
6 Alle.....	32	52	42	

Tabel 7.42

Anm.: Antal sværpersoner: 3.093. Spørgsmålet lod: *Hvis De har brug for at gå et privat ærinde, kan De så forlade arbejdspladsen i en halv time uden at få særlig tilladelse?*

Kilde: Danmarks Statistik og Socialforskningsinstituttets omnibusundersøgelser januar og april 1991.

Translation – Heading, Column 1: men; 2: women; 3: total.

Front Column, 1: salaried employees, in upper level; 2: salaried employees, in intermediate level; 3: salaried employees, in lower level; 4: skilled manual workers; 5: unskilled manual workers; 6: total.

Note: Number of respondents: 3,093. The question was: *If you have to go on a private errand are you allowed to leave your job for 30 minutes without obtaining special permission?*

7 Arbejde

Procentandel i forskellige stillingsgrupper der har visse fordele i deres arbejde. 1991.

Percentage getting fringe benefits from their jobs, by selected employment groups. 1991.

Tabel 7.43

	Bolig-tilskud ¹ 1	Bil-tilskud ² 2	Telefon-tilskud ³ 3	Rabat-ter ⁴ 4	Fordele i alt ⁵ 5
Procentandel					
1 Højere funktionærer.....	3	18	28	41	59
2 Mellemfunktionærer.....	2	10	18	28	43
3 Lavere funktionærer	2	3	8	33	41
4 Faglærte arbejdere	1	5	4	44	49
5 Ikke-faglærte arbejdere	0	1	3	29	32
6 Alle.....	2	6	10	35	43

Anm.: Antal svarpersoner: 3.093. Omfatter beskæftigede lønmodtagere 16-74 år.

1 Fri bolig eller tilskud til boligudgifter.

2 Tjenestebil til privat brug eller tilskud til bil.

3 Fri telefon eller tilskud til telefon.

4 Kan købe varer eller tjenester til reduceret pris.

5 Mindst en af de ovenfor nævnte fordele.

Kilde: Danmarks Statistik og Socialforskningsinstituttets omnibusundersøgelser januar og april 1991.

Translation – Heading, Column 1: rent bonus¹; 2: car bonus²; 3: telephone bonus³; 4: discounts⁴; 5: total fringe benefits⁵.

Front Column, 1: salaried employees, in upper level; 2: salaried employees, in intermediate level; 3: salaried employees, in lower level; 4: skilled manual workers; 5: unskilled manual workers; 6: total.

Note: Number of respondents: 3,093. Comprises employed wage-earners aged 16-74 years.

1 Free accommodation or a rent bonus.

2 Car outside working hours or a car bonus.

3 Free telephone or a telephone bonus.

4 Goods or services bought at reduced prices.

5 At least one of the above-mentioned fringe benefits.

Procentandel i forskellige stillingsgrupper der er bekymret for ændringer i deres arbejdssituation. 1990.

Percentage who experience anxiety regarding changes in their employment situation, by socio-economic group. 1990.

Tabel 7.44

	At blive arbejdsløs ¹ 1	At blive forflyttet ² 2	At blive overflødig ³ 3	At få svært ved at finde nyt job ⁴ 4	Mindst en af bekymringerne ⁵ 5
Procentandel					
1 Overordnede funktionærer	25	16	5	23	43
2 Mænd	24	14	5	23	40
3 Kvinder	27	19	5	22	46
4 Ledende funktionærer	22	17	10	28	45
5 Mænd	20	17	8	26	43
6 Kvinder	25	17	13	33	48
7 Underordnede funktionærer	31	21	13	37	53
8 Mænd	24	18	11	25	42
9 Kvinder	34	22	14	42	58
10 Faglærte arbejdere ⁵	33	15	14	22	48
11 Ikke-faglærte arbejdere	37	16	17	39	58
12 Mænd	34	13	15	32	52
13 Kvinder	41	19	19	49	65
14 Alle ⁶	31	17	11	31	50
15 Mænd	28	15	10	25	45
16 Kvinder	34	19	13	37	55

Anm.: Antal sværspersoner: 5.930. 19-59-årige.

Spørgsmålet lød: *Er De bekymret for, at der sker Dem noget af følgende:*

¹ At De bliver arbejdsløs?

² At De mod Deres vilje forflyttes til andet arbejde?

³ Af De på grund af indførelse af ny teknik bliver overflødig?

⁴ At De får svært ved at finde et nyt job med de kvalifikationer, De har?

⁵ Inkl. mandlige og kvindelige faglærte arbejdere.

⁶ Inkl. lærlinge og elever samt andre i arbejde i øvrigt.

Kilde: Socialforskningsinstituttets og Arbejdsmiljøinstitutets Arbejdsmiljøundersøgelse. 1990.

Translation – Heading, Column 1: concern about – unemployment¹; 2: being shifted to other work²; 3: being made obsolete³; 4: having difficulty in finding new job⁴; 5: at least one of these concerns.

Front Column, 1: salaried employees, in upper level; 2: men; 3: women; 4: salaried employees, in middle level; 5: men; 6: women; 7: salaried employees, in lower level; 8: men; 9: women; 10: skilled manual workers⁵; 11: unskilled manual workers; 12: men; 13: women; 14: total⁶; 15: men; 16: women.

Note: Number of respondents: 5,930. 19-59 year olds.

The question was: *Are you worried that the following may happen to you:*

¹ That you become unemployed?

² That you, against your wishes, are shifted to other work?

³ That you on account of new technology are made obsolete?

⁴ That you will find it difficult to find a new job with your present qualifications?

⁵ Including male and female skilled manual workers.

⁶ Including apprentices and trainees together with other employed.

8

Økonomiske forhold

8 Økonomiske forhold

Nr.	FIGURER	Side		
8.1.	Fordeling af husstandsindkomst før og efter skat. 1988	188	8.9. Udviklingen i forskellige indkomstarter for forskellige familietyper. (Gennemsnitsindkomster). 1984-1988	208
8.2.	Disponibel indkomst pr. forbrugsenhed for enlige og par i ogude af erhverv med ét barn og uden børn. 1988.....	189	8.10. Fordelingen af husstandenes skattepligtige formuer. 1939-1986.....	208
8.3.	Fordelingen af husstandenes skattepligtige formuer. 1939 og 1986	190	8.11. Gennemsnitlig husstandsformue for husstande fordelt efter stilling. 1988	209
8.4.	Gennemsnitlig personindkomst i forskellige stillingsgrupper. 1988	191	8.12. Gennemsnitlig personindkomst i forskellige stillingsgrupper. 1988	209
8.5.	Gennemsnitlig personindkomst i forskellige aldersgrupper. 1988	192	8.13. Gennemsnitlig personindkomst i forskellige aldersgrupper. 1988	210
8.6.	Reallønsudviklingen. 1975-1990	192	8.14. Udviklingen i reallønnen for privatansatte arbejdere. 1975-1990	210
8.7.	Lønforskelle. 1970-1990	193	8.15. Udviklingen i reallønnen for privatansatte funktionærer. 1975-1990	211
8.8.	Beregneede livsindkomster for udvalgte stillinger. 1960-1990	194	8.16. Udviklingen i reallønnen for statsansatte. 1975-1990	211
8.9.	Procentandel af de 25-39-årige og af de 60-66-årige der modtog offentlige indkomstoverførsler i 1989.....	195	8.17. Udviklingen i reallønnen for kommunalt ansatte. 1976-1990	212
8.10.	Overførselsindkomsternes andel af den samlede indkomst blandt forskellige husstande efter stilling. 1987	195	8.18. Lønforskelle mellem hovedgrupper af lønmodtagere. 1970-1990	212
8.11.	Lønmodtagerhusstandenes anvendelse af deres bruttoindkomst opdelt på forbrug, direkte skatter og opsparing. 1955-1987	195	8.19. Lønforskelle mellem privatansatte og statsansatte. 1990	213
8.12.	Procentandel husstande der har udvalgte varige forbrugsgoder. 1974, 1981 og 1990	196	8.20. Livsindkomster for udvalgte stillingsgrupper. 1960-1990	213
8.13.	Andelen under fattigdomsgrænsen under forskellige forudsætninger. 29-79-årige. 1986	197	8.21. Procentdel af forskellige aldersgrupper, der modtog offentlige ydelser 1989	214
8.14.	Fattigdomshyppighed i forskellige stillingsgrupper. 1986.....	198	8.22. Antal personer under 60 år som i årene 1984-1989 modtog midlertidige offentlige ydelser i mindst et halvt år	214
Nr. TABELLER				Side
8.1.	Fordeling af samlet husstandsindkomst og husstandsindkomst minus skat efter tiendedele. 1988.....	201	8.23. Sammensætningen af den samlede indkomst blandt husstande i forskellige stillingsgrupper. 1987	215
8.2.	Den samlede husstandsindkomst for enlige og par. 1984, 1986 og 1988. (1980-kroner).....	202	8.24. Sammensætningen af den samlede indkomst blandt husstande i forskellige indkomstgrupper. 1987	215
8.3.	Den samlede husstandsindkomst minus skat for enlige og par. 1984, 1986 og 1988. (1980-kroner)	203	8.25. Skatter, forbrug og opsparing blandt husstande i forskellige stillingsgrupper. 1987	216
8.4.	Gennemsnitlig husstandsindkomst minus skat mv. for husstande fordelt efter stilling. 1988.....	203	8.26. Skatter, forbrug og opsparing i husstande med forskellig indkomststørrelse. 1987	216
8.5.	Disponibel indkomst pr. forbrugsenhed for enlige og par i ogude af erhverv efter familietype. (Medianindkomst). 1988	204	8.27. Skatter, forbrug og opsparing i forskellige husstandstyper. 1987	217
8.6.	Udviklingen i den disponible indkomst for forskellige familietyper. (Medianindkomsten). 1984-1988	205	8.28. Udviklingen i forbrugssammensætning 1981 og 1987 blandt selvstændige, lønmodtagere og personer ude af erhverv....	218
8.7.	Udvikling i skatteandel for forskellige familietyper. (Gennemsnitligt). 1984-1988	206	8.29. Forbrug pr. husstand fordelt efter husstandstype. 1987	219
8.8.	Udvikling i skatteandel for forskellige familietyper efter placering i den disponible indkomstfordeling. (Gennemsnitsindkomst). 1984-1988	207	8.30. Procentandel husstande der har udvalgte varige forbrugsgoder. 1974-1990	219
			8.31. Fattigdomshyppigheden i forskellige stillingsgrupper under forskellige forudsætninger. 29-79-årige. 1986	220
			8.32. Fattigdomshyppigheden i forskellige familietyper. 1986	221

Indledning

Indkomst og formue har ofte været anvendt som eneste udtryk for de samlede levevilkår. Det er imidlertid nu erkendt, at opgørelser alene af økonomiske størrelser ikke giver en dækkende beskrivelse af levevilkårene. De må suppleres med oplysninger om de andre levevilkårsområder. De økonomiske forhold er dog meget væsentlige, idet de betinger en række andre forhold. Man kan bl.a. pege på, at boligforholdene er stærkt afhængige af en families økonomiske situation. I lighed med uddannelse og politisk indflydelse er indkomst og formue væsentlige ressourcer til opnåelse af gode forhold på andre levevilkårsområder.

Det centrale levevilkårsaspekt ved indkomst og formue er, at de giver mulighed for forbrug. Der er derfor i dette kapitel lagt vægt på forbrugsmulighederne. Det betyder bl.a., at den disponible indkomst er sat i fokus, og at husstanden og familien fremfor den enkelte person udgør de centrale forbrugsenheder.

Kapitlet indeholder først en oversigt over indkomstforholdene, hvor indkomstfordelingen og indkomstforskelle mellem forskellige husstande er belyst. Dernæst ser man på udviklingen i indkomstforholdene i 1980'erne for forskellige familietyper med og uden børn. Desuden er der en omtale af formuerne i forskellige husstande.

Indkomstforskelle mellem husstande og familier skyldes i væsentlig grad forskelle i de enkeltes erhvervsdeltagelse, dvs. i personindkomster. Derfor fortsættes i kapitlet med en omtale af personindkomster i forskellige stellings- og alderskategorier samt hvilke indkomstarter indkomsten består af.

En væsentlig del af personindkomsten blandt de erhvervsaktive består af lønindkomster. Med udgangspunkt i lønstatistikken ser vi på udviklingen i realløn samt på lønforskelle blandt lønmodtagergrupper.

Resten af kapitlet omhandler emner, der vedrører indkomstens sammensætning og forbrug. Først ser vi på udviklingen i overførselsindkomster i de senere år. Dernæst på hvordan indkomsten bliver anvendt på skatter, opsparing, forbrug mv. i forskellige husstande, husstandenes forbrugsmønster og husstandenes besiddelse af udvalgte, varige forbrugsgoder, fx ejerbolig, bil, video. Endelig behandles spørgsmålet om fattigdom i Danmark.

I kapitlet vises bl.a.,

- at de 10 pct. af husstandene, der i 1988 havde de laveste disponible indkomster, kun havde 2 pct. af den samlede disponible indkomstmasse,

- at de 10 pct. af husstandene, der havde de højeste disponible indkomster i 1988 havde 21 pct. af den samlede disponible indkomstmasse,
- at uligheden i fordelingen af de disponible indkomster mellem husstandene stort set er uændret i perioden 1984-1988,
- at børnefamilierne har en lavere indkomst pr. forbrugsenhed end familiene uden børn,
- at stigningen i børnefamiliernes samlede indkomster i perioden 1984-1988 har været større end i familier uden børn, hvilket især skyldes stigende overførselsindkomster til børnefamilierne,
- at reallønsudviklingen for privatansatte har været svagt positiv fra 1975 til 1990, mens reallønsudviklingen for de offentligt ansatte stort set har været negativ fra 1975 til 1990,
- at der er sket en vis indsnevring i lønfor-skelle og i beregnede livsindkomster mellem lønmodtagergrupper siden 1970'erne,
- at en stigende andel familier modtager overførselsindkomster,
- at en gennemsnitshusstand i 1987 anvendte ca. 60 pct. af sin årlige samlede indkomst til forbrug og 30 pct. til direkte skat-ter,
- at mellem 2 og 9 pct. af danskerne i 1986 kunne betegnes som fattige.

Begreber og definitioner

Ved opgørelsen af de økonomiske forhold arbejder man med en lang række forskellige begreber og definitioner, som det ofte kan være vanskeligt at adskille fra hinanden eller se sammenhængen imellem. I dette afsnit vil vi forsøge at forklare de vigtigste af disse begreber.

Ud fra en levevilkårsbetragtning er det som nævnt vigtigt at få et indtryk af, hvor mange økonomiske ressourcer befolkningen har til rådighed til forbrug. Disse økonomiske ressourcer består dels af en løbende strøm af indkomst, dels af en formue.

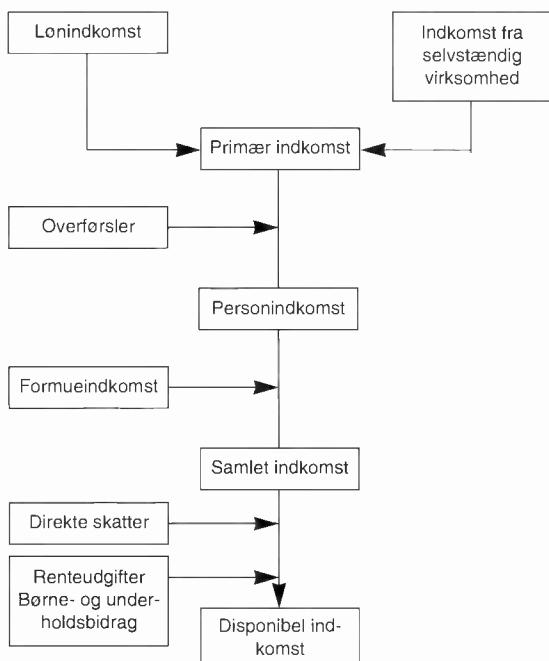
Samtidig er denne betragtning meget for-enklet. Det er således sjældent, at hele formuen er til rådighed til forbrug, eller måske er den fastlåst til et bestemt forbrug. Eksempelvis består formuen ofte af en ejerbolig eller bil, som ikke kan bruges til at købe mad for. Desuden kan formuen være negativ, fordi der er tale om gæld, og en eventuel opsparing vil da blive brugt til at afdrage gælden.

Et særligt aspekt af formuen er kapitalge-vinster. Disse gevinster, der fremkommer ved,

8 Økonomiske forhold

at der sker værdistigninger på jord og fast ejendom, samt kursstigninger på værdipapirer, kan enten realiseres ved salg, eller de kan belånes. På denne måde kan forbrugsmulighederne øges.

Indkomsten kan opgøres på forskellige måder, alt efter formålet. Hvis man vil se på, hvor megen indkomst der i alt tilflyder en husstand eller familie på et år, skal man anvende **den samlede indkomst**, der omfatter alle indkomster og overførsler. Hvis man vil se på, hvor meget indkomst der er til rådighed til forbrug, skal man anvende **den disponible indkomst**, der omfatter den samlede indkomst minus det, der betales i direkte skatter. Følgende figur angiver indholdet i disse indkomstbegreber.

Primær indkomst omfatter de indkomster, som indtjenes ved erhvervsmæssig beskæftigelse. Det drejer sig først og fremmest om lønindkomst og overskud af selvstændig virksomhed.

Personindkomst omfatter – ud over den primære indkomst – også en række såkaldte overførselsindkomster. Disse indkomster udbetales fra det offentlige, når visse betingelser er opfyldt. Hvis man er arbejdsløs og arbejdsløshedsforsikret, kan man få udbetalt arbejdsløshedsdagpenge. Hvis man er 67 år og derover kan man få folkepension. Desuden ind-

går udbetalinger fra private pensions- og livsforsikringsordninger. De væsentligste overførselsindkomster er pensioner, efterløn, arbejdsløshedsdagpenge, sygedagpenge og kontanthjælp.

Samlet indkomst omfatter i principippet alle indkomstarter. Ud over personindkomst indgår der en række formueindkomster, fx renteindtægter, aktieudbytter og lejeværdi af egen bolig.

Den disponible indkomst omfatter den samlede indkomst minus direkte skatter og underholdsbidrag. I principippet omfatter den disponible indkomst den del af indkomsten, man kan bruge til forbrug og opsparing.

I praksis er det vanskeligere at afgrænse begreberne, fordi det ikke altid er klart, hvor forskellige indkomster skal placeres. Eksempelvis kan man diskutere, hvorvidt en selvstændig erhvervstrivende får primær indkomst eller formueindkomst. Dette er specielt vanskeligt, når vedkommende både har ansatte og selv udfører et arbejde i virksomheden, hvad de fleste selvstændige gør.

Andre indkomstbegreber, som dog ikke anvendes i dette kapitel, er **den skattemæssige bruttoindkomst og den skattepligtige indkomst**. Skattemæssig bruttoindkomst anvendes i den skatteorienterede indkomststatistik. Det omfatter kun de skattepligtige indkomstarter. Renteudgifterne er ikke fratrukket, og ydelser efter bistandsloven, børnetilskud, visse pensionsudbetalinger og gevinstre mv. indgår ikke. Skattepligtig indkomst er en mere teknisk og beregnet størrelse, som anvendes til udregning af indkomstskattens og visse sociale ydelsers størrelse. Disse begreber ændres i takt med, at skatellovgivningen og sociallovgivningen ændres, og anvendes derfor ikke i dette kapitel.

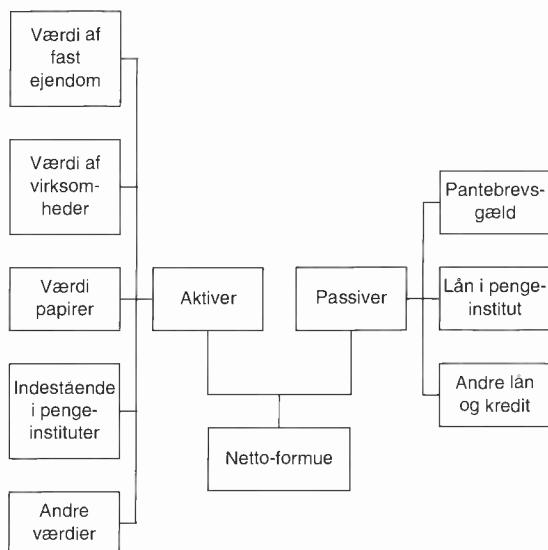
Selv om der i Danmark er en omfattende registrering af indkomster, er der alligevel nogle indkomster, som ikke er tilstrækkeligt statistisk belyst. De fleste indkomstoplysninger stammer fra selvangivelserne. Det betyder, at det især er de indkomster, der er omfattet af indkomstbeskatningen, som er oplyst.

Desuden er der indkomster, som ikke bliver opført på selvangivelserne. Eksempelvis indkomst ved "sort arbejde". Endelig er der fejlagtige indkomstbeløb, fx fordi folk bevidst underdriver indkomsten for at nedsætte den skattepligtige indkomst.

Normalt betragtes indkomst som et pengebeløb, der udbetales fx for en arbejdsindsats eller som pensioner, dagpenge o.l. I visse sammenhænge betragter man også sparede udgifter som en indkomst. Det gælder typisk

for selvstændige landmænd, der ved den skattemæssige beregning får tillagt et beløb for forbrug af egne produkter, fx grøntsager og kød. For folk med ejerbolig beregner man et beløb for den sparede boligudgift (lejeværdi af egen bolig), som betragtes som en indkomst.

Ved **formuen** forstår man normalt nettoformuen, dvs. aktiver (værdier) minus passiver (gæld). Det, der kan være vanskeligt ved formueopgørelsen, er værdiansættelsen af aktiver og passiver. Størstedelen af aktiver består nemlig af fast ejendom, virksomheder og værdipapirer, mens passiverne oftest består af pantebrevsgæld og kreditter.

Det er normalt ikke det store problem at opgøre værdien af fast ejendom, da der findes offentlige vurderinger. Spørgsmålet er blot, om disse vurderinger er realistiske i forhold til salgsprisen. Indestående i pengeinstitutter og værdipapirer er som regel heller ikke svære at vurdere, bortset måske fra visse pantebreve. Derimod kan det være svært at bedømme virksomhedernes værdi, idet forskellige afskrivningsprincipper spiller en væsentlig rolle. Endelig kan det være svært at opgøre andre værdier, fx værdien af biler og lystbåde.

For passivernes vedkommende er værdiansættelsen nemmere, da der normalt er indgået klare aftaler og kontrakter ved gældstiftesen.

Et andet stort problem med formueopgørelsen er spørgsmålet om, hvad der skal medregnes i værdier og gæld. I principippet skal alt regnes med, men det er ikke muligt i praksis. Kun de større ting som fast ejendom, biler,

lystbåde o.l. bliver medtaget i formueopgørelsen og ikke fx pensionsformuerne. For gældens vedkommende må man nok regne med, at mange mindre, private lån heller ikke indgår i opgørelsen.

Der knytter sig altså store usikkerhedsområder til formueoplysningerne, hvilke er den væsentligste grund til, at der i dette kapitel kun findes sparsomme formueoplysninger, fx fordelingen af husstandenes skattepligtige formuer.

I kapitlet anvendes fortrinsvis Danmarks Statistik's opgørelser fra den **generaliserede indkomststatistik** fremfor den **skatteorienterede statistik**. Den skatteorienterede statistik har til formål at belyse opgørelsen og fordelingen af de indkomster, fradrag og formuer, der danner grundlag for indkomst- og formuebeskatningen. Den generaliserede statistik har til formål at belyse indkomsternes og formueres betydning for fordelingen af befolkningens levevilkår. I modsætning til den skatteorienterede statistik sørger den generaliserede statistik for at inddrage **alle** indkomster, uden hensyn til hvordan indkomsterne behandles skattemæssigt.

Indkomstfordelingen efter skat er mere jævn end den samlede indkomstfordeling

Et af de vigtigste mål for de sociale uligheder i et samfund er indkomstfordelingen. Indkomstfordelingen viser, hvor skævt eller lige de løbende indkomster er fordelt i befolkningen. Når man betragter indkomstfordelingen, er det ofte afgørende, hvilke enheder man anvender i sin opgørelse. I den generaliserede indkomststatistik anvendes husstande og enkeltpersoner.

Hvis man inddeler alle husstande i 10 grupper efter størrelsen af den årlige disponible indkomst viser det sig, at de 10 pct. af husstandene, der i 1988 har de laveste indkomster, kun har 2 pct. af den samlede indkomstmasse. Til gengæld har de 10 pct., der har de højeste indkomster, hele 21 pct. af den samlede indkomstmasse.

I stedet for fordelingen af den disponible indkomst kunne man have set på fordelingen af husstandenes samlede indkomst, personindkomst eller primærindkomsten. Det ville give forskellige resultater. Den mest ulige fordeling ville vi få for primærindkomsten, som kun indeholder de indkomster, der indtjenes ved erhvervsarbejde. Der er imidlertid mange, som ikke har erhvervsarbejde og dermed ikke har nogen primær indkomst.

En mindre skæv indkomstfordeling fremkommer, når vi betragter personindkomsten,

8 Økonomiske forhold

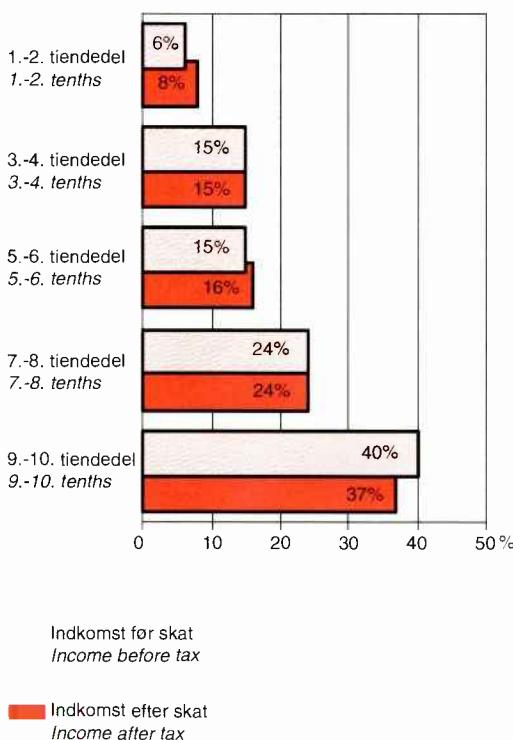
som også indeholder overførselsindkomster såsom pensioner og dagpenge. Da disse overførsler gennemgående er lavere end primærindkomster, fremstår dog stadig en betydelig ulighed.

Fordelingen af de samlede indkomster (bruttoindkomster) er mere ulige end fordelingen af personindkomster, idet de samlede indkomster også omfatter formueindkomster, der først og fremmest tilfalder personer med de højeste indkomster.

Fordelingen af den disponible indkomst er den mindst skæve fordeling. Det skyldes, at de direkte skatter er trukket fra den samlede indkomst. Da de bedre stillede betaler relativt mere i skat end de dårligt stillede, bliver indkomstfordelingen mindre skæv.

Figur 8.1 viser, at husstandenes indkomstfordeling i 1988 opgjort efter den samlede disponible indkomst er mere jævn end indkomstfordelingen opgjort efter samlet indkomst før skat. Forskellen er dog ikke stor.

Figur 8.1.
Fordeling af husstandsindkomst før og efter skat. 1988.
The distribution of household incomes before and after tax. 1988. Tenths.

Kilde: Tabel 8.1.

Udviklingen i indkomstfordelingen, specielt når det gælder disponibel indkomst, er vanskelig at belyse. Det skyldes først og fremmest, at der gennem årene er foretaget en lang række ændringer i indkomstopgørelserne som følge af ændringer i skattelovgivningen.

Hvad angår udvikling i husstandenes samlede **realindkomster** og i disponible realindkomster (dvs. indkomster der er deflaterede med forbrugerprisindekset) er der i 80'erne ikke sket markante ændringer i indkomstfordelingen. (Tabel 8.2 og 8.3). Det må understreges, at der her tages udgangspunkt i husstandens **realindkomster** – og ikke i **realløn** blandt personer i erhverv, der omtales senere.

Ser man på disponible realindkomster for enlige og par i 1984, 1986 og 1988, beregnet i 1980-kroner, viser det sig, at stigningen i medianrealindkomsterne er meget beskedent, især for enlige husstande. Medianindkomsten (1980-kr.) for en husstand bestående af en enlige kvinde (med eller uden børn) var i 1984 46.000 kr. årligt. I 1988 var den steget til 47.000. Enlige mænds disponible realindkomst var uændret (51.000 kr.), mens husstande med to voksne af forskelligt køn havde en medianindkomst på 111.000 kr. i 1988 mod 106.000 i 1984.

Medianindkomsten adskiller den halvdelen, som har de laveste indkomster fra den halvdelen, som har de højeste indkomster.

Ser man på realindkomster blandt **den fjerdedel af husstandene, der har de laveste disponible indkomster**, er der tale om en stigning i indkomsten fra (højst) 35.000 kr. (1980-kr.) i 1984 til (højst) 37.000 kr. i 1988 blandt enlige kvinder, fra 37.000 kr. til 38.000 kr. blandt enlige mænd og fra 78.000 kr. til 82.000 kr. blandt par-husstande. En parallel udviklingstendens findes blandt den fjerdedel af husstandene, der har de højeste disponible indkomster. Graden af ulighed i fordelingen af disponible indkomster mellem husstande er altså stort set uændret i perioden 1984-1988. Gennemsnitligt har funktionærhusstande i 1988 mere til rådighed end andre grupper. Pensionister og andre uden for erhverv har gennemsnitligt de laveste samlede indkomster. (Tabel 8.4).

Få ændringer i familiernes indkomster i 80'erne

Ovenfor er taget udgangspunkt i husstandsindkomster for befolkningen som helhed, dvs. uanset husstandenes størrelse og sammensætning, og hvilke typer indkomster der

er tale om. I dette afsnit ser vi på familiernes indkomster.

Udviklingen i indkomster, indkomstfordeling og inkomstsammensætning i forskellige **familietyper** er belyst i en undersøgelse fra Socialforskningsinstituttet. Undersøgelsen beskæftiger sig med børnefamiliernes økonomi men en del af datagrundlaget bruges også til sammenligning med forholdene for familier uden børn i nogenlunde samme aldersgruppe som børnefamilierne, dvs. 20-49-årige (kvindens alder). Beregninger er baserede på Danmarks Statistikks indkomst- og formueopgørelser, 1984, 1986 og 1988.

Ser vi på børnefamiliernes samlede indkomster (både før og efter skat) har hovedparten af børnefamilierne (familier hvor der er mindst ét hjemmeboende barn under 18 år) større indkomster end alle øvrige familier. Ifølge undersøgelsen havde eksempelvis i 1988 godt 40 pct. af enlige småbørnsfamilier (dvs. mindst ét hjemmeboende barn under 7 år) og 17 pct. af enlige skolebørnsfamilier (yngste barn mellem 7 og 17 år) under 100.000 kr. i disponibel indkomst. Blandt enlige (kvindens alder 20-49 år) uden børn var det 58 pct. blandt parfamilier havde 21 pct. af småbørnsfamilier og 14 pct. af skolebørnsfamilier under 200.000 kr. i disponibel indkomst mod 39 pct. blandt par uden børn (hvor kvinden var mellem 20 og 49 år).

Inddrager man, ved at beregne den disponible medianindkomst pr. forbrugsenhed, antallet af personer, der skal leve af indkomsten, har børnefamilierne sammenlignet med familierne uden børn en **lavere** indkomst pr. forbrugsenhed. Forbrugsenhed beregnes ved, at voksenperson nr. 1 vægter 1, person nr. 2 vægter 0,7, og øvrige personer vægter 0,5. Tal fra 1988 viser, at den samlede disponibel indkomst især var lav pr. forbrugsenhed for enlige småbørnsfamilier og for par småbørnsfamilier, hvor den ene eller begge var ude af erhverv. (Figur 8.2).

Udviklingen i samlede medianindkomster for perioden 1984-1988 viser, at børnefamilierne har haft en større indkomststigning end familier uden børn. (Tabel 8.6). Denne udvikling skyldes bl.a., at børnefamilierne har oplevet en betydelig stigning i de offentlige indkomstoverførsler, herunder familieydeler.

Med hensyn til familiernes gennemsnitlige disponible indkomster er der nok tale om en mindre stigning end i de samlede indkomster, idet stigningen i indkomstskatterne har været større end stigningen i de samlede indkomster. (Tabel 8.7).

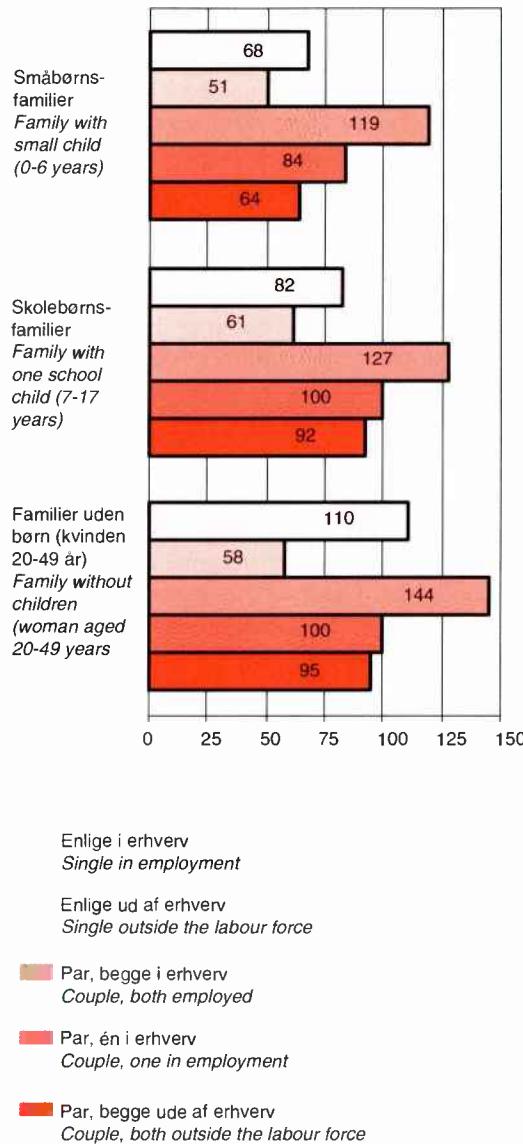
Figur 8.2.

Disponibel indkomst pr. forbrugsenhed for enlige og par i og uden af erhverv med ét barn og uden børn. 1988.

Disposable income per consumer in single and couple families employed or outside the labour force and with or without one child. 1988.

Indeks: Par, én i erhverv, uden børn, kvinden i alderen 20-49 år = 100

Index: Couple, one in employment, without children, with woman aged 20-49 years = 100

Kilde: Tabel 8.5.

8 Økonomiske forhold

Set i forhold til forbrugerpriserne, har alle familietyper imidlertid haft en stigning i de disponible realindkomster i perioden 1984-1988. Det viser sig også her, at børnefamilierne har haft en større stigning i de disponibile realindkomster end familier uden børn. Blandt børnefamilierne har enlige småbørnsfamilier haft en større stigning end enlige skolebørnsfamilier (8 pct. mod 7 pct.), mens par-småbørnsfamilier har haft en mindre stigning end par-skolebørnsfamilier (6 pct. mod 9 pct.). Stigningen for enlige uden børn er på 3 pct., mens den er 5 pct. for par uden børn (kvinden 20-49 år).

I undersøgelsen konkluderes bl.a., at udviklingen i indkomstskatterne, herunder skatteændringerne i forbindelse med skatterefor men i 1987, synes at have bidraget til, at forskellene i forbrugsmulighederne blev reduceret i perioden 1984-1988.

På trods af den udvikling er billedet såvel blandt børnefamilier som familier uden børn (i alderen 20-49 år), at alle parfamilier i 1988 stort set betaler gennemsnitligt samme andel i skat af deres samlede indkomst, uanset størrelsen af indkomsten. Blandt de enlige er skatteandelen dog klart mindre for lavind komstfamilier end for højindkomstfamilier. (Tabel 8.8).

Forskellene mellem børnefamilier viser sig især i sammensætning af indkomster og afhængighed af offentlige indkomstoverførsler. En meget stor del af børnefamilierne modtager ud over børnefamiliefordelser hvert år indkomstoverførsler i form af arbejdsløshedsdag penge, sygedagpenge, kontanthjælp og boligsikring. Dette gælder i høj grad enlige småbørnsfamilier (i form af kontanthjælp og boligsikring), men også en større del af par-småbørnsfamilier end af de øvrige parfamilier modtager offentlige overførsler. Samtidig er der i gennemsnit sket en betydelig procentvis stigning i de offentlige overførselsindkomsters andel af børnefamiliernes samlede indkomster. (Tabel 8.9).

Formuer

Formuen omfatter i principippet bestanden af en husstands/families samlede værdier. I praksis opgøres formuen oftest som fast ejendom, virksomheder og værdipapirer. Formuen beregnes ved at trække evt. gæld fra de op gjorte værdier.

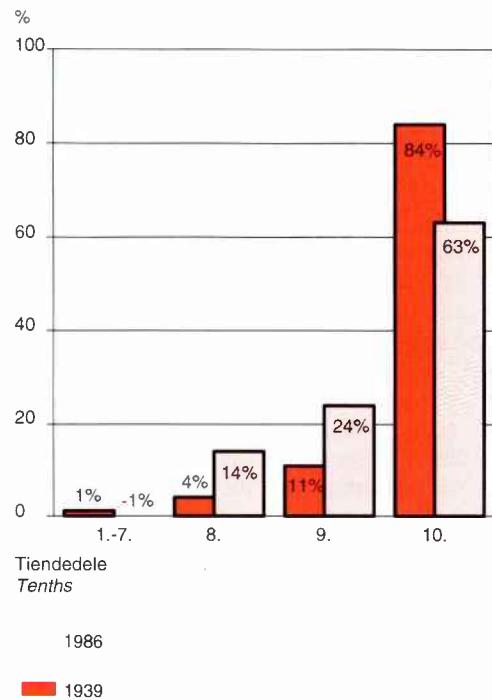
Formuefordelingen viser, hvor ulige nettoformuerne er fordelt mellem familierne. *Figur 8.3* viser, at der i perioden 1939 til 1986 er sket en vis udjævning i formuefordelingen.

Figur 8.3.

Fordelingen af husstandenes skattepligtige formuer. 1939 og 1986.

The distribution of wealth (assessed net assets) of households. 1939 and 1986.

Procent af formuemassen
Percent of aggregate wealth

Kilde: Tabel 8.10.

I 1939 besad den rigeste tiendedel af hus standene 84 pct. af alle formuerne, men i 1986 var den reduceret til 63 pct. Samtidig er det sådan, at den formuemæssigt dårligst stillede halvdel af husstandene stort set kun har negative formuer. Der er imidlertid mange vanskeligheder forbundet med at foretage korrekte formueopgørelser, derfor må der tages visse forbehold over for oplysningerne.

Formueforskelle mellem forskellige stellingsgrupper er markante. Materiale fra 1988 om gennemsnitlige husstandsformuer viser, at det først og fremmest er husstande, hvor hovedpersonen er direktør o.l. eller selvstændig, der har store formuer. (Tabel 8.11). For de selvstændiges vedkommende er disse formuer ofte placeret i deres virksomhed. Desuden har pensionisthusstande (i gennemsnit) relativt store formuer, mens arbejderhusstande har de mindste formuer. For lønmodtagerne og pensionisterne er deres formue næsten

udelukkende knyttet til ejerboliger, og er derfor ikke umiddelbart til rådighed for forbrug. Dertil kommer, at formuerne størrelse er stærkt påvirket af den offentlige ejendomsvurdering.

Personindkomstens betydning

Indkomstforskelle mellem familier eller husstande skyldes i væsentlig grad forskelle i familie- eller husstandsmedlemmers erhvervsdeltagelse og dermed de enkeltes **personindkomster**. Som det fremgår af et senere afsnit i dette kapitel, er der store lønforskelle mellem forskellige stillingsgrupper. Disse lønforskelle spiller naturligvis en væsentlig rolle for størrelsen af personindkomsten. I personindkomsten indgår dog også overførsler såsom pensioner og dagpenge.

I figur 8.4 er vist forskellen i den gennemsnitlige **personindkomst** mellem mænd og kvinder i forskellige stillingsgrupper i 1988. Da det er vanskeligt at sammenligne selvstændige med andre, viser figuren kun lønmodtagere og personer uden for erhverv. Figuren viser klart, at pensionister og øvrige personer uden for erhverv, har væsentligt lavere personindkomster end personer i erhverv. Desuden, at kvindernes personindkomster gennemgående er lavere i gennemsnit end mændenes, hvilket til en vis grad kan skyldes, at flere kvinder end mænd har deltidsarbejde.

Blandt dem, der er i erhverv, er der en stor gruppe, der har en personindkomst, der i gennemsnit nærmer sig hinandens, nemlig ikke-faglærtede og faglærtede arbejdere og lavere funktionærer. Derimod skiller direktører o.l. samt højere funktionærer sig klart ud ved at have væsentligt højere personindkomster.

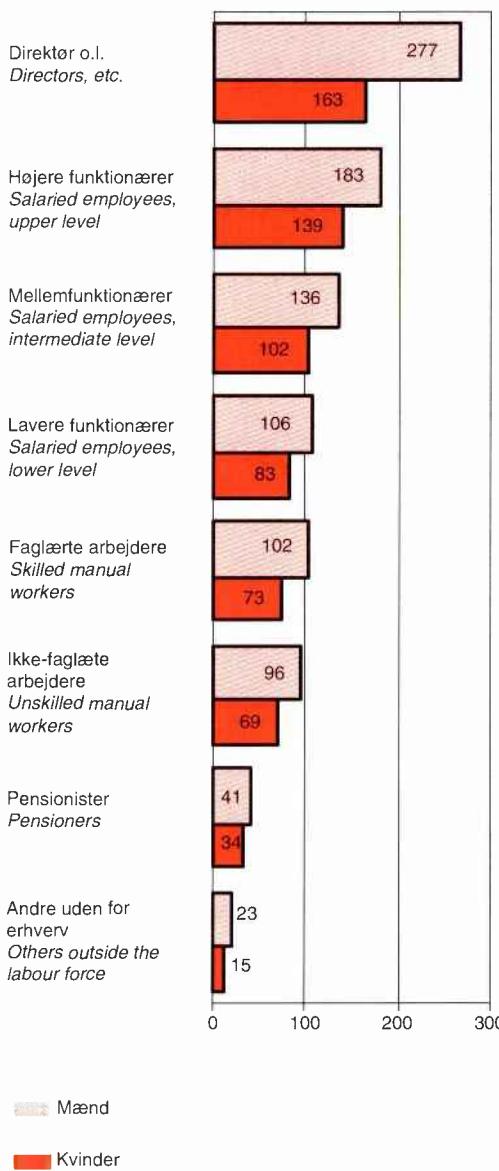
Selv om personindkomsten først og fremmest varierer med stilling, kan man se nogle markante aldersforskelle. Figur 8.5 viser at den gennemsnitlige personindkomst er lav blandt de unge og de ældre, mens den toppe i alderen 35-49 år. For kvindernes vedkommende toppe indkomsten tidligere end for mændene, hvilket nok skyldes både en lavere erhvervsfrekvens for de ældre kvinder, og at kvinderne har et anderledes karriereforløb end mændene.

Lønnens betydning

Som nævnt tidligere skyldes indkomstforskelle mellem familier eller husstande i væsentlig grad forskelle i personindkomster. Selv om der i en del af 80'erne ikke er sket markante ændringer i indkomstfordelingen, er det ikke ensbetydende med, at udviklingen i lønninger

Figur 8.4.
Gennemsnitlig personindkomst i forskellige stillingsgrupper. 1988.
Average personal income in various socio-economic groups. 1988.

Indeks: Alle lønmodtagere = 100
Index: All wage-earners = 100

Kilde: Tabel 8.12.

er uændret. Blandt den erhvervsaktive del af befolkningen er lønnens størrelse og lønudviklingen afgørende både for personindkomsten og familie- eller husstandsindkomsten. I

8 Økonomiske forhold

dette afsnit vil vi derfor se på lønforholdene og udviklingen i lønforskelle.

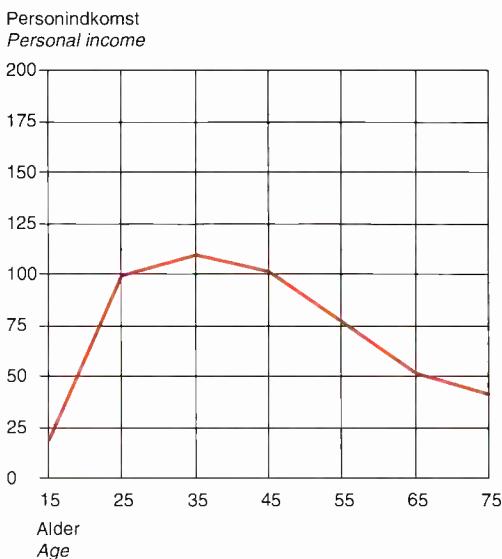
En svag udvikling i reallønnen siden midten af 70'erne

En analyse af lønudviklingen kræver, at man vælger det lønbegreb, man vil anvende. I dette afsnit vælges de to begreber, lønnen (dvs. lønnen i kroner og øre) og reallønnen (dvs. lønnen korrigert for prisudviklingen).

Figur 8.6 viser reallønsudviklingen for privat ansatte arbejdere og funktionærer samt statsansatte i perioden 1975-1990. Figuren viser, at udviklingen i reallønnen stagnerede for privatansatte arbejdere fra 1975 og op til 1986/87, hvorefter der fra 1988 er sket en stigning. I 1990 var den ca. 7 pct. højere end i 1975. Der er her tale om beregninger ud fra den gennemsnitlige timefortjeneste (inkl. til-

Figur 8.5.
Gennemsnitlig personindkomst i forskellige aldersgrupper. 1988.
Average personal income by age. 1988.
Index: all wage-earners = 100.

Indeks: Alle = 100
Index: All = 100

Mænd
Men
Alle lønmodtagere
All wage-earners
Kvinder
Women

Kilde: Tabel 8.13.

læg bortset fra overtidstillæg), korrigert med forbrugerprisindekset.

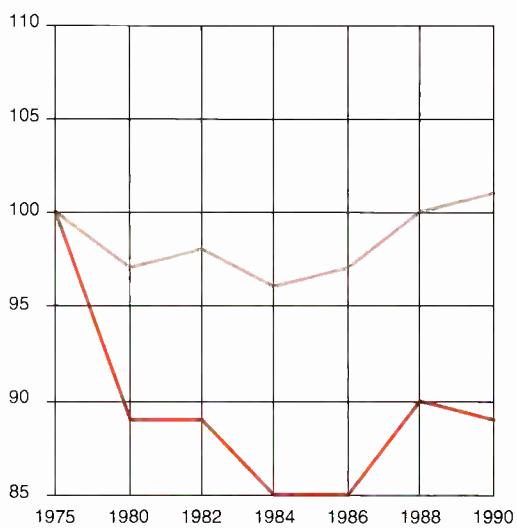
For privat ansatte funktionærer er anvendt medianmånedslønnen som beregningsgrundlag. Det viser en tilbagegang i realløn for de mandlige funktionærer fra 1975 til 1986/87 og derefter en lille fremgang (ca. 3 pct.) i forhold til 1975, mens der for de kvindelige funktionærer er tale om en fremgang i næsten hele perioden (ca. 18 pct. fra 1975-1990). For de statsansatte er der siden 1975 sket en negativ udvikling, idet deres samlede årsłøn i 1990 i reel værdi kun var 89 pct. af 1975-niveauet. Mændenes årsłøn gik i øvrigt endnu mere tilbage end kvindernes, nemlig til 86 pct. af 1975-niveauet.

Lønforskelle: samme mønster som før, men mindre markante

Ud over at se på reallønsudviklingen er det relevant at se på lønforskelle mellem forskelli-

Figur 8.6.
Reallønsudviklingen. 1975-1990.
Changes in real earnings.

Indeks: 1975 = 100
Index: 1975 = 100

Privatansatte arbejdere
Manual workers in private employment
Privatansatte funktionærer
Salaried employees in private employment
Statsansatte
Employees in central government

Kilde: Tabel 8.14., 8.15. og 8.16.

ge lønmodtagergrupper. I den forbindelse skal tages i betragtning, at aflønningsformen er forskellig for de forskellige grupper. Arbejdere er oftest uge/fjortendagslønnede, mens funktionærerne og de offentligt ansatte er månedslønnede. Ved at omregne til årlønninger kan man dog sammenligne grupperne under forudsætning af fuldtidsbeskæftigelse hele året.

Figur 8.7 viser udviklingen i lønforskelle i perioden 1970-1990 på et indeks, hvor arbejdernes gennemsnitsløn er sat til 100. Mens de privatansatte funktionærers medianløn har ligget 12-20 pct. højere end arbejdernes løn i hele perioden, har medianlønnen blandt de statsansatte i begyndelsen af 1970'erne ligget meget højere end andres, hvorefter den i løbet af 70'erne nærmede sig de privatansatte funktionærers løn. Siden 1980 har de statsansatte haft 17-21 pct. højere løn end arbejderne. De kommunalt ansattes lønninger

har også nærmet sig arbejdernes siden midten af 1970'erne.

Det vil altid være problematisk at sammenligne lønninger for så store og sammensatte grupper, som det er tilfældet i figur 8.7. Eksempelvis indeholder gruppen af statsansatte både lavtlønnet rengøringspersonale og departementschefer. Selv om figuren viser, at der er sket en indsnævring af lønforskellene, kan der samtidig være grupper, der falder uden for dette mønster.

En indsnævring af forskellene i de beregnede livsindkomster

En anden måde at betragte lønforskelle på er at beregne livsindkomster for forskellige lønmodtagergrupper. Livsindkomsterne har den fordel frem for årlønningerne, at de tager hensyn til forskelle i karriereforløb, uddannelsesstid o.l. stillingstyperne imellem. De lider dog af den svaghed, at der er tale om beregnede størrelser på grundlag af forudsætninger, bl.a. om typiske karriereforløb. Forudsætningerne passer langt fra på alle personer i de pågældende grupper.

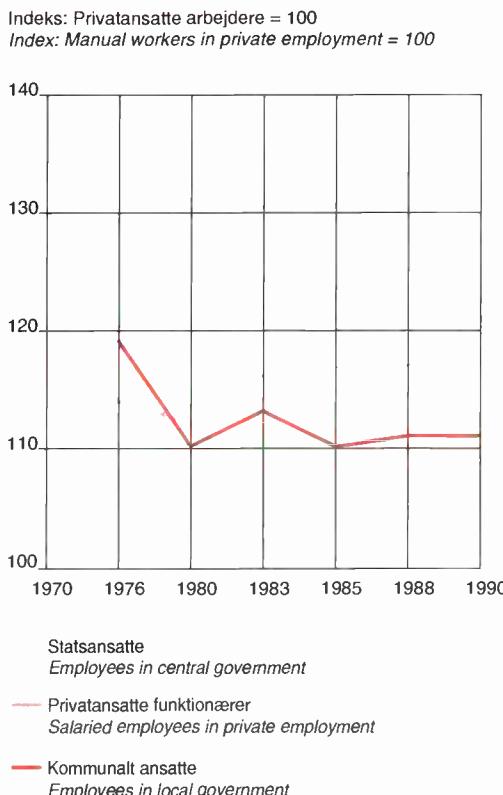
Figur 8.8 viser udviklingen i beregnede livsindkomster for nogle udvalgte stillinger. Det er vist som et indeks, hvor den beregnede livsindkomst for smede- og maskinarbejdere er sat til værdien 100. Der er gennemgående tale om en indsnævring af forskellene i livsindkomster fra 1960 til 1990, selv om mønstret i forskellene er næsten uændret i perioden.

Overførselsindkomsternes betydning

Indtil nu har vi set på indkomsternes størrelse og fordeling samt på lønforholdene for de erhvervsaktive. Når man ser på, hvilken type indkomst der er tale om, består lønmodtagerenes indkomster naturligvis overvejende af lønindkomst og de selvstændiges af overskud fra deres virksomhed. Der forekommer dog også en række overførselsindkomster. Danmarks Statistik's forbrugsundersøgelse fra 1987 viser, at overførselsindkomster udgør ca. 23 pct. af en gennemsnitshusstands samlede indkomst, hvoraf de offentlige overførsler tegner sig for hovedparten, mens kapitalindkomster (renter og udbytter), kun udgør ca. 4 pct.

De væsentligste offentlige overførselsindkomster er pensioner og efterløn, dagpenge i forbindelse med arbejdsløshed, sygdom eller barsel samt kontanthjælp. Der findes imidlertid også private overførselsindkomster, hvoraf de vigtigste er private pensionsordninger, skadeerstatninger, livsforsikringer og børne-/hustrubidrag.

Figur 8.7.
Lønforskelle. 1970-1990.
Relative earnings. 1970-1990.

Kilde: Tabel 8.18.

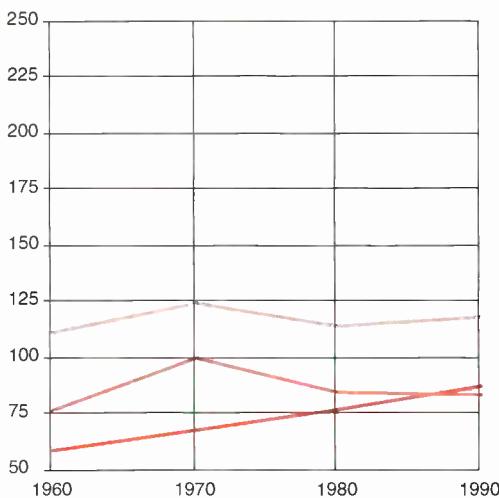
8 Økonomiske forhold

Figur 8.8.

Beregnede livsindkomster for udvalgte stillinger. 1960-1990.

Calculated lifetime earnings in selected occupations. 1960-1990.

Indeks: Metalarbejdere = 100
Index: Metal workers = 100

Jurist/økonom
Master of law/economics

Folkeskolelærer
Primary school teacher

— Murerarbejdsmand
Bricklayers labourer

— Sygeplejerske
Qualified nurse

— Kvindelig tekstilarbejder
Female textile worker

Kilde: Tabel 8.20.

1989 modtog 2,1 millioner personer offentlige overførselsindkomster

Indkomsterstattende ydelser fra det offentlige har betydning i kortere eller længere perioder for en stor del af befolkningen. I 1992 udkom fra Danmarks Statistik en ny årlig opgørelse over personer, der har modtaget indkomsterstattende ydelser fra det offentlige. Det gælder dels midlertidige ydelser (arbejdsløshedsdagpenge, syge-/barselsdagpenge, kontanthjælp/revalidering), dels varige ydelser i form af folkepension, førtidspension, efterløn og tjenestemandspension.

Opgørelsen viser, at 2,1 mio. mennesker, dvs. 52,4 pct. af befolkningen over 17 år, i løbet af 1989 modtog én eller flere ydelser.

Knap halvdelen af modtagerne modtog overvejende midlertidige ydelser, og hver tredje med midlertidige ydelser modtog hjælp i mindst et halvt år. 52 pct. af samtlige modtagerne modtog hovedsagelig varige ydelser.

Bortset fra sygedagpenge og efterløn er der forholdsvis flere kvinder end mænd, der modtager ydelser, særlig når det drejer sig om forskellige former for pension (der er flere kvindelige end mandlige pensionister) og barselspenge.

Antallet af modtagere og hvilken type ydelse, der modtages, varierer efter alder. I 1989 var mere end halvdelen af modtagerne (54 pct.) under 60 år. Som det ses af figur 8.9 modtog 68 pct. af de 60-66-årige ydelser i 1989. De dominérer ydelser i denne aldersgruppe, dvs. den ydelse der inden for året dominerer med hensyn til varighed, er førtids-pensionen og efterlønnen. I løbet af året modtog 43 pct. 5 af de 25-39-årige én eller flere ydelser, fortrinsvis i form af arbejdsløsheds- og dagpenge, dvs. midlertidige ydelser.

Antallet af 18-59-årige, der modtog midlertidige ydelser i mindst et halvt år, viser en nedadgående tendens fra 1984-1986, hvorefter antallet er øget fra 1987 til 1989. (Tabel 8.22).

Husstandenes indkomstsammensætning varierer kraftigt med stillingen og med størrelsen af husstandenes samlede indkomst

I figur 8.10 vises, hvor stor en del af den samlede husstandsindkomst, der stammer fra overførselsindkomster blandt husstande i forskellige stillingsgrupper (hovedpersonens stilling). Man ser, at det især er pensionist-husstandes indkomster, der i afgørende grad består af overførselsindkomster i form af pensioner og efterløn. For hovedparten af de øvrige husstande, hvor hovedpersonen er uden for erhverv, er der også tale om, at overførselsindkomster i gennemsnit udgør den største del af indkomsten.

For langt de fleste spiller overførselsindkomster en betydelig mindre rolle. Det gælder især for alle husstande, hvor hovedpersonen har en fast tilknytning til arbejdsmarkedet. Blandt disse er arbejdsløshedsunderstøttelse den dominérer overførselsindkomst. Husstande, hvor hovedpersonen er selvstændig i byerhverv eller funktionær, har de mindste overførselsindkomster, mens faglærte og ikke-faglærte husstande har de største.

Formueindkomsterne udgør en relativ lille del af de samlede indkomster. De vigtigste former for formueindkomst er renter af indestående i pengeinstitutter, obligationer og

Økonomiske forhold 8

pantebreve. De selvstændige erhvervsdrivende har de største formueindkomster, men en del af disse er i form af renter fra deres virksomhedsdrift. Derudover er det især pensionisthusstande, der har relativt store formueindkomster.

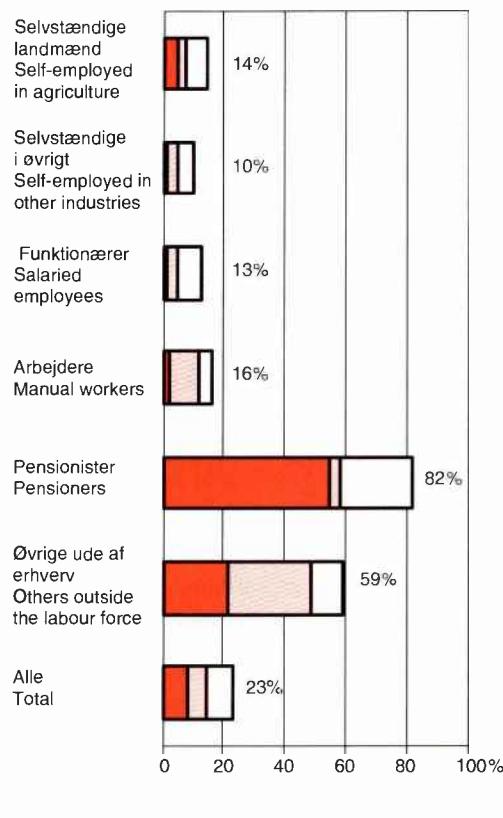
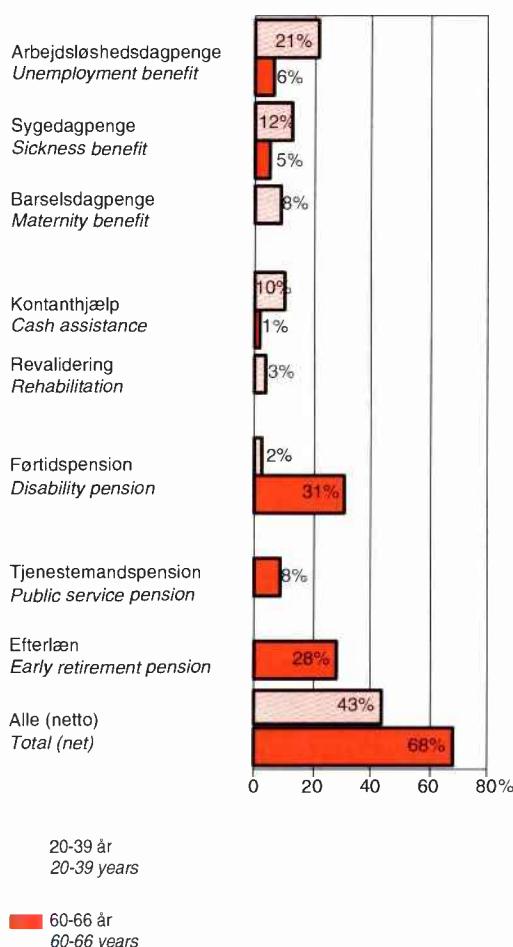
Husstandenes indkomstsammensætning varierer kraftigt med husstandenes samlede indkomst. De husstande, der har de laveste samlede indkomster (under 100.000 kr. årligt), har samtidig en stor del af deres indkomst som overførselsindkomst, især som pensioner, efterløn eller dagpenge mv. I mellemindkomstgruppene spiller dagpenge og andre

(private) overførsler den største rolle, og disse bliver mindre, jo højere indkomsten er. (Tabel 8.24).

Tre femtedele af indkomsten anvendes til forbrug

Det er størrelsen af indkomst og formue, som bestemmer, hvor mange økonomiske ressourcer, der er til rådighed. I dette afsnit vil vi se på, hvor meget husstandene anvender til forbrug, opsparing og direkte skatter mv.

Figur 8.10.
Overførselsindkomsternes andel af den samlede indkomst blandt forskellige hustande, efter stilling. 1987.
Transfer income in per cent of total household income in various socio-economic groups. 1987.

Private overførsler, inkl. pension, gaver m.v.
 Private transfer income, incl. pension, gifts, etc.

Dagpenge ved arbejdsløshed og sygdom, mv.
 Unemployment and sickness payments, etc.

Offentlige pensioner/efterløn
 Public pension, early retirement pay, etc.

Kilde: Tabel 8.23.

Kilde: Tabel 8.21.

8 Økonomiske forhold

Ifølge Danmarks Statistikks forbrugsundersøgelse fra 1987 anvendte en gennemsnithusstand ca. 60 pct. af den årlige samlede indkomst til forbrug, mens 30 pct. gik til direkte skatter. Resten blev brugt til renteudgifter (eksl. boligrenter), opsparing og diverse overførslær. (Tabel 8.25). Figur 8.11 viser, hvorledes disse anvendelsesområder har udviklet sig for lønmodtagerhusstande i perioden 1955 til 1987. Som man kan se, har opsparingen holdt sig på et nogenlunde ensartet niveau på 5-6 pct. af den samlede indkomst. Derimod er der sket en markant forskydning mellem forbrug og direkte skatter i perioden. I 1955 gik kun 11 pct. af indkomsterne til direkte skatter mv. og 84 pct. til forbrug. I 1987 var de direkte skatter mv. steget til 30 pct., mens forbrugsdelen var faldet til 55 pct.

Der er forskelle på, hvorledes de forskellige husstande anvender deres indkomster til forbrug, direkte skatter mv. Således anvender de selvstændige betydelig mere til renteudgifter mv. og mindre til forbrug end arbejdere og pensionister. Samtidig er de gennemsnitlige indkomster mellem stillingsgrupper også meget forskellige.

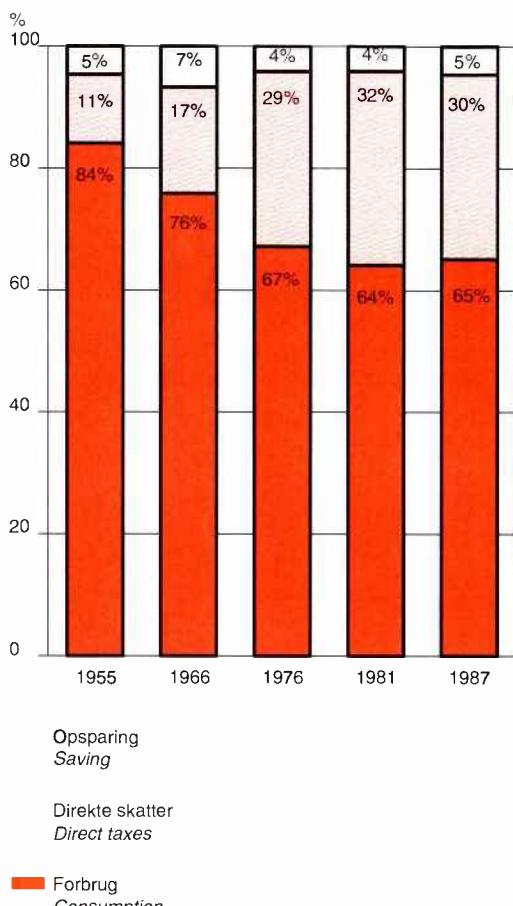
Ud fra tal i 1987 viser det sig i øvrigt, at husstande med de højeste indkomster anvender halvdelen af deres indkomst til forbrug, 10 pct. til opsparing og resten til direkte skatter og renter mv. I den modsatte ende af indkomstskalaen anvendes ca. 90 pct. til forbrug og resten til direkte skatter mv. (Tabel 8.26). Desuden er det enlige med børn, der anvender den største del af deres indkomst til forbrug. Husstande med 2 voksne uden børn anvender mindst af deres indkomst til forbrug. (Tabel 8.27).

Kun små ændringer i forbrugsmønstret i 1980'erne

Hvis man begrænser sig til kun at se på den del af indkomstanvendelsen, der kaldes forbrug, kan man tegne et billede af husstandenes forbrugsmønster. I 1987, hvor husstandenes forbrug sidst blev kortlagt, var den største udgiftspost bolig og brændsel, der udgjorde ca. en tredjedel af det samlede forbrug. Indrages udgifter til møbler, husholdningsredskaber o.l., udgjorde boligudgifterne i alt ca. 40 pct. af forbruget hos en gennemsnithusstand. Føde- og drikkevarer udgjorde 20 pct. af forbruget. Dernæst kommer udgifterne til transport og kommunikation (16 pct.) og fritid, underholdning og undervisning (9 pct.). (Tabel 8.28).

I store træk er forbrugsmønstret i 1987 ikke særlig anderledes, end det var i 1981. Udgif-

Figur 8.11.
Lønmodtagerhusstandenes anvendelse af deres bruttoindkomst opdelt på forbrug, direkte skatter og opsparing. 1955-1987.
Use of income of employee households, by consumption, direct taxes and saving. 1955-1987.

Kilde: Statistisk Årbog 1991

terne til føde- og drikkevarer mv. udgjorde i 1987 en lidt mindre andel af forbruget i forhold til 1981, mens lidt mere anvendtes til transport og kommunikation.

Forbrugsmønstret varierer mellem forskellige typer husstande med forskellig indkomst, men der er kun tale om mindre forskelle. (Tabel 8.29). I husstande, hvor hovedindkomstmodtageren er ude af erhverv eller enlig, bruges forholdsvis mere af indkomsten til føde- og drikkevarer mv. end i husstande, hvor hovedindkomstmodtageren er i erhverv, og/eller par-husstande. Sidstnævnte anvender til gen- gæld i gennemsnit en forholdsvis større andel af indkomsten til transport og kommunikation.

En anden måde at se husstandenes forbrug på er at opgøre, i hvilket omfang de har større formuegoder som fx ejerbolig, sommerhus, bil, vaskemaskine, video, mv. Det giver naturligvis ikke noget fuldstændigt billede af forbruget eller af formuens størrelse, bl.a. fordi disse ting kan være behæftet med gæld, ligesom det kan være vanskeligt at anslå værdien af tingene. Indirekte giver disse oplysninger dog et fingerpeg om befolkningens forbrug. *Figur 8.12* viser, hvor stor en del af husstandene, der besidder forskellige formuegoder 1974-1990. Der er alt i alt flere og flere husstande, der siden 1974 har fået ejerbolig og bil, men stigningen er gået noget i stå siden 1981. Der er ikke sket nogen stigning i sommerhusbesiddelsen. Besiddelsen af mindre formuegoder, såsom farve-TV, video og hjemmecomputere har til gengæld været i stærk stigning, især i løbet af 80'erne.

Undersøgelser viser i øvrigt, at de større formuegoder ikke er ligeligt fordelt mellem alle befolkningsgrupper. Det er husstande med de højere indkomster, der oftest har ejerbolig, sommerhus og bil.

Findes der fattige i Danmark?

Til en belysning af befolkningens økonomiske vilkår hører også spørgsmål om de, der økonomisk set er dårligst stillede. Her har den politiske debat både i Danmark og i andre industrialiserede lande bl.a. drejet sig om fattigdoms-spørgsmålet.

Debatten har været centreret om fastlæggelsen af en "fattigdomsgrænse" og den tilhørende begrebsdiskussion om en **absolut** kontra en **relativ** fattigdom. Uden at referere debatten nærmere i denne publikation er der tale om to forskellige måder at opgøre fattigdom på, hvor kernen i det ene (absolutive) fattigdomsbegreb er "eksistensminimum", mens kernen i det andet (relative) fattigdomsbegreb er "at være udelukket fra gængs levevis".

Endnu er der imidlertid ikke gennemført undersøgelser i Danmark, som konsekvent mæller udbredelsen af fattigdom i befolkningen på grundlag af de forskellige begreber. Derimod er der gennemført bredt anlagte undersøgelser af befolkningens levekår.

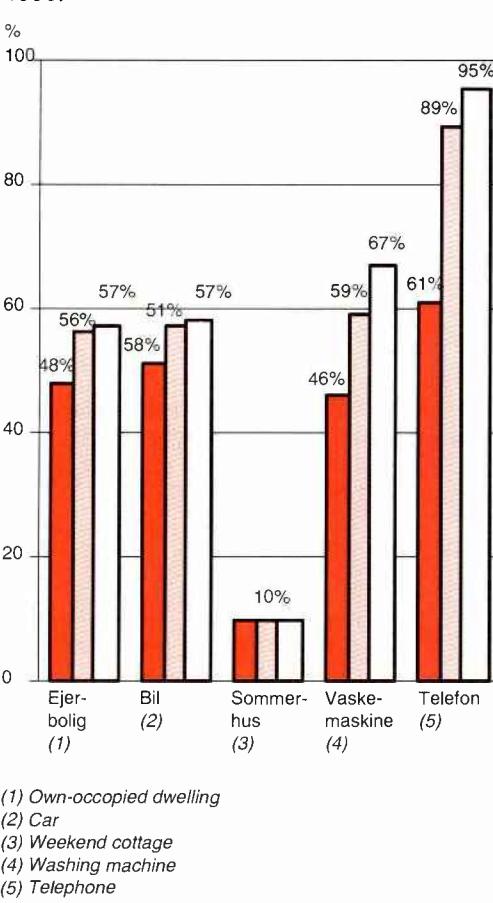
På grundlag af oplysningerne fra den danske levekårsundersøgelse i 1986 kan man, omend med en vis usikkerhed, indkredse, hvor store dele af den voksne befolkning, der må formodes at befinde sig i nærheden af det nutidige eksistensminimum. Indkredsningen sker i levekårsundersøgelsen på basis af interviewpersonernes oplysninger om rådighedsbeløb til dagligt forbrug pr. person pr.

måned i familien i 1986 kombineret med interviewpersonernes oplysninger om deres familie-bruttoindkomst i 1985. Ved beregningen af rådighedsbeløbet er person nr. 1 i familien tildelt vægten 1, og alle øvrige personer vægter 0,7. Opgørelsen vises i *figur 8.13*.

Man når da frem til, at mellem 2 og 9 pct. af de 29-79-årige i 1986 formentlig kan betegnes som fattige.

I *figur 8.14* ses fattigdomshyppigheden – under forskellige forudsætninger – i den voksne befolkning inddelt efter beskæftigelsesmæssig placering. Det bemærkes, at pension-

Figur 8.12.
Procentandel af husstande der har udvalgte varige forbrugsgoder. 1974, 1981 og 1990.
Percentage of households possessing various consumer durables. 1974, 1981 and 1990.

Kilde: Tabel 8.30.

8 Økonomiske forhold

nister toppe i fattigdomshyppighed med en fattigdomshyppighed, der ligger langt over gennemsnittet. 7 pct. af pensionisterne beregnes som under fattigdomsgrænse A (under 1.000 kr. til rådighed pr. person pr. måned, under 100.000 kr. i bruttoindkomst i familien i 1985). Hele 20 pct. af pensionisterne var under fattigdomsgrænse D (under 1.500 kr. pr. måned i rådighedsbeløb og under 150.000 kr. i familiebruttoindkomst). Desuden bemærkes, at fattigdomshyppigheden for de arbejdsløse efter definitionen A-C nogenlunde svarer til gennemsnittet, men at den ligger betydeligt over gennemsnittet, hvis fattigdomsgrænse D benyttes.

Den laveste fattigdomshyppighed findes blandt de erhvervsaktive, men de gennemsnitstal, der ses af figuren, dækker over, at 5 pct. af de ikke-faglærte arbejderfamilier er i fattigdomsgruppe A og 19 pct. i gruppe D.

De højeste fattigdomshyppigheder indkredses, når der inddeltes efter familietype. De enlige forsørgere viser sig nemlig at have en fattigdomshyppighed fra 13 pct. (A-grænsen) til 37 pct. (D-grænsen). Det viser sig i øvrigt, at par med børn under alle forudsætninger har en fattigdomshyppighed klart under gennemsnittet.

Figur 8.13.
Andelen under fattigdomsgrænsen under forskellige forudsætninger. 29-79-årige. 1986.
The percentage living in poverty, under specified assumptions. 29-79 year olds. 1986.

Rådighedsbeløb til dagligt forbrug pr. person pr. måned i familien 1986 ⁽¹⁾	Bruttoindkomsten i familien 1985 ⁽²⁾	
	under 100.000 kr.	Under 150.000 kr.
Under 1.000 kr.	2 pct.	4 pct.
Under 1.500 kr.	6 pct	9 pct.

Translation

- (1) Disponible amount to daily consumption pr. person in the family, per month. 1986.
(2) Family gross income in 1985 in Danish crowns.

Kilde: Hansen, Erik Jørgen: Fattigdom. Begreber og metoder i forskning og politik. København 1989. Socialforskningsinstituttets rapport 89:5

Datakilder

Løbende statistik

Den løbende statistik om indkomster og formuer bygger i hovedsagen på selvangivelsesoplysningerne fra Statsskattedirektoratets registre. Statistikken udarbejdes og publiceres af Danmarks Statistik og omfatter årligt dels en omfattende indkomst- og formuestatistik (1), dels skatteorienteret indkomststatistik (2), der specielt belyser indkomster og fradrag for skattepligtige personer.

Lønstatistik publiceres af såvel Danmarks Statistik som Dansk Arbejdsgiverforening. Mens Dansk Arbejdsgiverforening kun udarbejder lønstatistik blandt ansatte hos foreningens medlemmer (3), udarbejder Danmarks Statistik lønstatistik for alle lønmodtagerkategorier (4). En særligt detaljeret statistikservice om løn- og indkomststatistik udgives af Danmarks Statistik (5).

Danmarks Statistik udgiver regelmæssigt oplysninger om overførselsindkomster (6).

Den mest omfattende belysning af husstandenes økonomiske forhold gives af de regelmæssige forbrugsundersøgelser (7). Forbrugsundersøgelserne består af en stikprøve blandt landets husstande og er hidtil gennemført hvert 5.-6. år. Husstandene fører dels regnskab over deres forbrug, dels bliver de udspurgt meget detaljeret om deres økonomiske forhold. Forbrugsundersøgelserne belyser husstandenes forbrug, indkomster, overførsler, formuer og opsparing.

Enkelstående undersøgelser

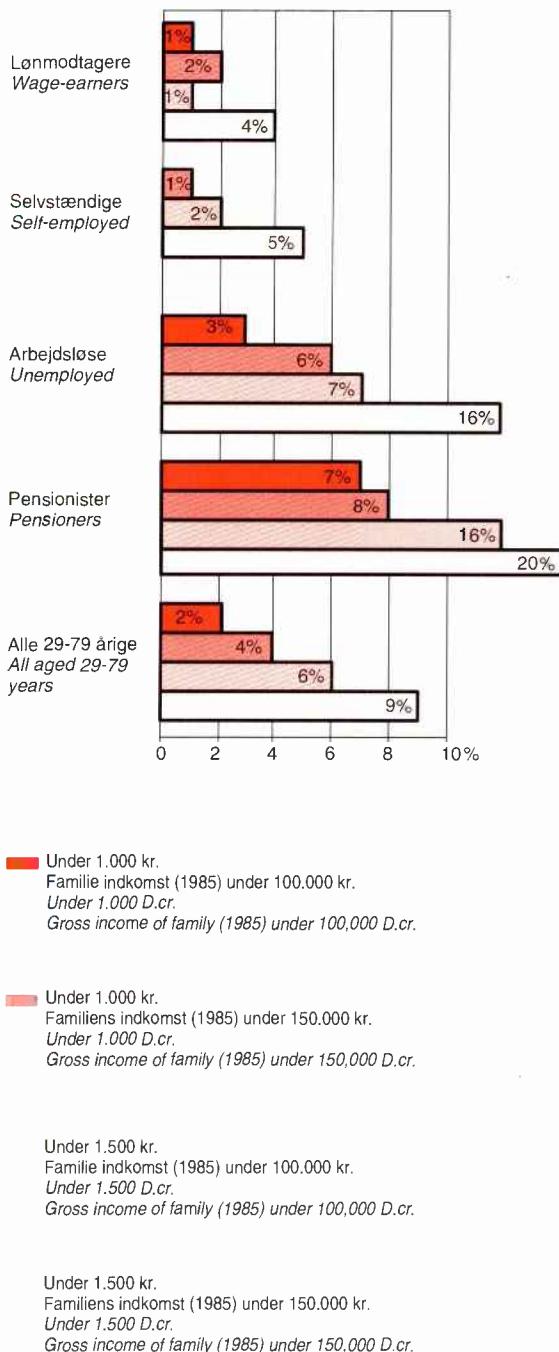
Der er gennemført en omfattende belysning af indkomst- og formueforholdene gennem Lavindkomstkommissionens arbejde. Skønt kommissionen ikke har foranstaltet selvstændige dataindsamlinger, har den ved bearbejdning af eksisterende data fra bl.a. Forbrugsundersøgelsen, Levekårsundersøgelsen og Danmarks Statistiks indkomststatistikregister fremskaffet mange nye oplysninger om de økonomiske forhold. Resultaterne er publiceret i en betænkning og en række arbejdsnotater (8).

Fra Socialforskningsinstituttet foreligger der en lang række undersøgelser, som indeholder analyser af de økonomiske forhold for forskellige befolkningsgrupper, fx de ældre, de unge, invalidepensionisterne, de arbejdsløse og børnefamilierne. Den mest omfattende undersøgelse, der belyser de økonomiske forhold for hele befolkningen, er Levekårsundersøgelsen (9), der blev gennemført i 1976. Desuden har Socialforskningsinstituttet udgivet rapport-

Økonomiske forhold 8

Figur 8.14.
Fattigdomshyppighed i forskellige stillingsgrupper. 1986.
Poverty frequency in different socio-economic groups. 1986.

Rådighedsbeløb pr. person pr. måned
Disposable amount per person, per month

ter om den økonomiske omfordeling og om fattigdom (10).

Lønstruktur og lønforskelle er blevet belyst af både Lavindkomstkommissionen (11) og Socialforskningsinstituttet (12), men i begge tilfælde er der tale om analyser af eksisterende lønstatistikker.

Det økonomiske Råd, som jævnligt udgiver rapporter om den økonomiske situation, har ved flere lejligheder analyseret levevilkårsrelevante økonomiske forhold, fx formuefordeling og den personlige indkomstfordeling (13).

Desuden kan der henvises til betænkninger fra forskellige kommissioner, der omhandler særlige befolkningsgruppers økonomiske forhold, fx børnekommisionen, ældrekommissionen og regeringens ungdomsudvalg.

Endelig findes i tidsskrifterne Samfundsøkonomen og Politica artikler om bl.a. fordelingspolitik (14).

1. Danmarks Statistik: Indkomster og formue 1987 og 1988. København 1991. Denne statistik er udgivet siden 1981.
2. Danmarks Statistik: Statistiske Efterretninger. Indkomst, forbrug og priser. 1991:17 (vedrører indkomsttåret 1989). Denne statistik er publiceret siden 1971 og er baseret på et udsnit af alle personer på 15 år og derover, der har været fuldt skattepligtige hele året.
3. Dansk Arbejdsgiverforening: Statistikken. (Særnumre af tidsskriftet Arbejdsgiveren). Udgives kvartalsvis og indeholder oplysninger om løn og lønformer for arbejdere og funktionærer.
4. Danmarks Statistik: Statistiske Efterretninger, Indkomst, forbrug og priser. Lønoplysninger om privatansatte arbejdere publiceres kvartalsvis. Lønoplysninger om funktionærer samt stats- og kommunalt ansatte publiceres årligt.
5. Danmarks Statistik: Løn- og indkomststatistik. Statistikservice. Udkommer kvartalsvis og giver mere detaljerede oplysninger end Statistiske Efterretninger.
6. Danmarks Statistik: Statistiske Efterretninger. Social sikring og retsvæsen. Fra 1992 udgives også tal om den sammenhængende socialstatistik.
7. Danmarks Statistik: Statistiske Efterretninger. Indkomst, forbrug og priser, 1985:12, 1986:3 og 1986:19. Hovedresultater fra 1987-undersøgelsen findes i Statistisk Årbog 1991. Forbrugsundersøgelserne er gennemført i 1955, 1963, 1966, 1971, 1981 og 1987. De omfattede indtil 1971 kun lønmodtagerhusstande. I Statistiske Efterretninger 1980 A, nr. 1, findes en fuldstændig publikationsliste for forbrugsundersøgelserne 1955-1971.
8. Lavindkomstkommissionens betænkning. Betænkning nr. 946. København 1982. Denne betænkning er kommissionens hovedværk. Desuden kan følgende delrapporter og arbejdsnotater nævnes: Lavindkomstkommissionen: Udviklingen i den personlige indkomstfordeling for erhvervsaktive 1970-1976. København 1979 (Delrapport 1). Lavindkomstkommissionen: Udviklingen i formuefordelingen 1960-1977. København 1979 (Delrapport 2).

Kilde: Tabel 8.31.

8 Økonomiske forhold

- Hansen, Finn Kenneth: Primærindkomstfordelingen for erhvervsaktive 1977. København 1980 (Lavindkomstkommissionen, Arbejdsnotat, 15).
- Hansen, Finn Kenneth: Forbrugsmuligheder og omfordelingen over den offentlige sektor. København 1981 (Lavindkomstkommissionen, Arbejdsnotat, 17).
9. Hansen, Erik Jørgen m.fl.: Fordelingen af levekårene. Bind 1-5. København 1978-1980 (Socialforskningsinstituttets publikation 82 I-V).
- Hansen, Finn Kenneth: Børnefamiliernes økonomi. København 1990. (Socialforskningsinstituttets rapport 90:17).
- Knudsen, Rita: Sociale kontantydeler 1976-1987. København 1987 (Socialforskningsinstituttets publikation 172).
10. Hansen, Finn Kenneth: Fordelingspolitikken og dens virkninger. København 1985 (Socialforskningsinstituttets publikation 137).
- Hansen, Finn Kenneth, Møller, Ingrid og Smidh-Fibiger, Eva: De fattigste i Danmark. København 1987 (Socialforskningsinstituttets publikation 166).
- Hansen, Erik Jørgen: Fattigdom. Begreber og metoder i forskning og politik. København 1989 (Socialforskningsinstituttets rapport 89:5).
11. Due, Johannes: Lønudvikling for arbejdere. København 1979 (Lavindkomstkommissionen, Arbejdsnotat 2).
12. Hansen, Per Vejrup: Lønforskelle og beskæftigelse i 1970'erne. Arbejdsløshedsundersøgelsene 5. København 1982 (Socialforskningsinstituttets publikation 111).
13. Det økonomiske Råd: Bidrag til belysning af formueudviklingen i Danmark i de senere år. København 1966.
Det økonomiske Råd: Den personlige indkomstfordeling og indkomstudjævningen over de offentlige finanser. København 1967.
Desuden er der i publikationerne "Dansk Økonomi", der udgives af Det økonomiske Råd, og som udkommer to gange årligt, ofte særlige artikler om økonomiske forhold og livsindkomster.
14. Se fx Samfundsøkonomen, nr. 6, 1990.

Økonomiske forhold 8

Fordeling af samlet husstandsindkomst og husstandsindkomst minus skat efter tiendedele. 1988.

The distribution of total household incomes before and after tax. Tenth. 1988.

	Samlet indkomst pr. husstandsstat 1	Samlet indkomst minus skat pr. husstand 2
	Procent af indkomstmassen ¹	
1 1. tiendedel	2	3
2 2. tiendedel	4	5
3 3. tiendedel	6	6
4 4. tiendedel	9	9
5 5. tiendedel	7	7
6 6. tiendedel	8	9
7 7. tiendedel	11	11
8 8. tiendedel	13	13
9 9. tiendedel	16	16
10 10. tiendedel	24	21
11 I alt.....	100	100

Anm.: Husstandenene er opdelt i tiendedele efter stigende indkomststørrelse og er ikke korrigeret for antal personer i husstanden.

¹ Angiver den procentdel af den samlede indkomstmasse, som de enkelte tiendedele modtager.

Kilde: Materiale fra Danmarks Statistik.

Translation – Heading, Column 1: gross income per household; 2: net income per household, after tax.
Front Column, 1-10: tenths; 11: total.

¹ Indicates the percentage of the total of incomes received by each tenth.

Note: Households are classified into tenths according to increasing income, without correction for the number of persons in the household.

Tabel 8.1

8 Økonomiske forhold

Den samlede husstandsindkomst for enlige og par. 1984, 1986 og 1988. (1980-kroner).

Total gross household incomes for single persons and couples. (1980 D.cr.). 1984, 1986 and 1988.

Tabel 8.2

	Nedre kvartil-grænse ¹ 1	Median ² 2	Øvre kvartil-grænse 3	Gini-koefficient ³ 4
1.000 kroner ⁴				
1 <i>Enlige mænd:</i>				
1984.....	41	73	106	0,34
1986.....	43	75	108	0,34
1988.....	43	75	112	0,35
2 <i>Enlige kvinder:</i>				
1984.....	37	56	90	0,32
1986.....	38	57	92	0,31
1988.....	40	59	97	0,32
3 <i>Par:</i>				
1984.....	111	157	206	0,27
1986.....	113	162	211	0,27
1988.....	117	173	226	0,28

¹ Den indkomst der adskiller den fjerdedel, som har de laveste indkomster.

² Den indkomst der adskiller den halvdel, som har de laveste indkomster.

³ Gini-koefficienten er et mål for graden af ulighed i indkomstfordeling. I en indkomstfordeling, hvor alle indkomstmodtagere har samme indkomst, er Gini-koefficienten 0. Jo mere ulige fordelingen er, jo større vil Gini-koefficienten være.

⁴ 1980-kroner. Indkomsten er deflateret med forbrugerprisindeks.

Kilde: Danmarks Statistik: Statistisk tiårsoversigt, 1991.

Translation – Heading, Column 1: lower quartile margin¹; 2: median²; 3: upper quartile margin; 4: Gini-coefficient³.

Front Column, 1: single men; 2: single women; 3: couples.

¹ The income dividing the fourth who have lowest incomes.

² The income dividing the half who have lowest incomes.

³ Gini-coefficient is a measure for the degree of inequality of income distribution. The Gini-coefficient is 0 in an income distribution where all income recipients have the same income. The more unequal the distribution, the greater the Gini-coefficient.

⁴ In thousand D.cr. (1980). Incomes are deflated by the consumer price index.

Økonomiske forhold 8

Den samlede husstandsindkomst minus skat for enlige og par. 1984, 1986 og 1988. (1980-kroner).

Total net household incomes after tax for single persons and couples. (1980 D.cr.).
1984, 1986 and 1988.

	Nedre kvartil-grænse ¹ 1	Median ² 2	Øvre kvartil-grænse ³ 3	Gini-koefficient ⁴ 4
1.000 kroner ⁴				
1 Enlige mænd:				
1984.....	37	51	65	0,26
1986.....	37	51	65	0,25
1988.....	38	51	67	0,26
2 Enlige kvinder:				
1984.....	35	46	62	0,23
1986.....	35	46	61	0,22
1988.....	37	47	64	0,22
3 Par:				
1984.....	78	106	132	0,23
1986.....	79	107	133	0,23
1988.....	82	111	140	0,23

¹ Den indkomst der adskiller den fjerdedel, som har de laveste indkomster.

² Den indkomst der adskiller den halvdel, som har de laveste indkomster.

³ Gini-koefficienten er et mål for graden af ulighed i indkomstfordeling. I en indkomstfordeling, hvor alle indkomstmodtagere har samme indkomst, er Gini-koefficienten 0. Jo mere ulige fordelingen er, jo større vil Gini-koefficienten være.

⁴ 1980-kroner. Indkomsten er deflateret med forbrugerprisindeks.

Kilde: Danmarks Statistik: Statistisk tiårsoversigt, 1991.

Translation – Heading, Column 1: lower quartile margin¹; 2: median²; 3: upper quartile margin; 4: Gini-coefficient³.

Front Column, 1: single men; 2: single women; 3: couples.

¹ The income dividing the fourth who have lowest incomes.

² The income dividing the half who have lowest incomes.

³ Gini-coefficient is a measure for the degree of inequality of income distribution. The Gini-coefficient is 0 in an income distribution where all income recipients have the same income. The more unequal the distribution, the greater the Gini-coefficient.

⁴ In thousand D.cr. (1980). Incomes are deflated by the consumer price index.

Tabel 8.3

8 Økonomiske forhold

Gennemsnitlig husstandsindkomst minus skat mv. for husstande fordelt efter stilling. 1988.

Average household income minus tax, by socio-economic group. Thousand Danish crowns. 1988.

Tabel 8.4

	Enlige mænd 1	Enlige kvinder 2	Par ¹ 3
1.000 kroner			
1 Selvstændige	81	95	183
2 Direktører o.l. ²	189	164	331
3 Højere funktionærer	151	151	269
4 Øvrige funktionærer	110	114	210
5 Faglærende arbejdere	102	93	199
6 Ikke-faglærende arbejdere	96	99	181
7 Pensionister	73	71	112
8 Øvrige ude af erhverv	49	64	115
9 Alle ³	90	87	190

¹ Hovedpersonens stilling.

² Direktør o.l. i firmaer med 20 eller flere ansatte.

³ Inkl. lønmodtagere uden nærmere angivelse.

Kilde: Danmarks Statistik: Indkomster og formuer 1987 og 1988.

Translation – Heading, Column 1: single men; 2: single women; 3: couples¹.

Front Column, 1: self-employed; 2: directors, etc.²; 3: salaried employees, upper and intermediate levels; 4: salaried employees, lower level; 5: skilled manual workers; 6: unskilled manual workers; 7: pensioners; 8: others outside the work force; 9: total³.

¹ Socio-economic position of the head of household.

² Directors and managers, etc. in firms with 20 or more employees.

³ Including wage-earners, not further specified.

Disponibel indkomst pr. forbrugsenhed for enlige og par i og ude af erhverv efter familietype. (Medianindkomst). 1988.

Disposable income per consumer unit in single person and couple families, employed or outside the labour force and with or without children. Index numbers. 1988.

Tabel 8.5

	Småbørnsfamilier			Skolebørnsfamilier			Familier uden børn 20-49 år
	1 barn 1	2 børn 2	3 børn 3	1 barn 4	2 børn 5	3 børn 6	7
Indeks ¹							
1 Enlige:							
2 I erhverv	68	59	53	82	76	72	110
3 Ude af erhverv	51	50	-	61	56	-	58
4 Par:							
5 Begge i erhverv	119	103	90	127	114	107	144
6 Én i erhverv	84	81	75	100	98	93	100
7 Begge ude af erhverv	64	65	61	92	92	83	95

Anm.: Forbrugsenhed: hvor voksenperson nr. 1 vægter 1, person nr. 2 vægter 0,7 og øvrige personer vægter 0,5.

¹ Par, én i erhverv, uden børn, i alderen 20-49 år = 100, svarer til 91.450 kr. pr. forbrugsenhed (1988).

Kilde: Hansen, Finn Kenneth: Børnefamiliernes økonomi. København 1990 (Socialforskningsinstituttets rapport 90:17).

Translation – Heading, Column 1-3: families with 1-3 small children (aged 0-6 years); 4-6: families with 1-3 children of school age; 7: families without children (woman aged 20-49 years).

Front Column, 1: single persons; 2: employed; 3: outside the labour force; 4: couples; 5: both employed; 6: one in employment; 7: both outside the labour force.

¹ Index: Couples, one in employment and without children (woman aged 20-49 years)= 100, corresponding to 91,450 Danish crowns per consumer unit in 1988.

Note: Consumer unit: person no. 1 is weighted 1, person no. 2, 0.7, and other persons are weighted 0.5.

Økonomiske forhold 8

Udviklingen i den disponible indkomst for forskellige familietyper. (Medianindkomsten). 1984-1988.

Development of the disposable income for selected family types. Median income. 1984-1988.

Tabel 8.6

	Den disponible indkomst			Procentvis stigning			Procentvis realstigning ¹ 1984-1988
	1984 1	1986 2	1988 3	84/86 4	86/88 5	84/88 6	7
	1.000 kr.						
1 Enlige:							
2 Småbørnsfamilier	84	92	107	10	16	28	8
3 Skolebørnsfamilier	104	115	132	10	15	26	7
4 Voksenbørnsfamilier	140	158	177	13	12	26	7
5 Enlige uden børn (20-49 år)	76	84	92	10	10	21	3
6 Par:							
7 Småbørnsfamilier	197	219	246	11	12	25	6
8 Skolebørnsfamilier	211	239	272	13	14	29	9
9 Voksenbørnsfamilier	226	260	294	14	14	30	10
10 Par uden børn (20-49 år) ²	174	194	216	12	11	24	5

¹ Korrigert for stigning i forbrugerpriser 1984-1988.

² Kvindens alder.

Kilde: Hansen, Finn Kenneth: Børnefamiliernes økonomi. København 1990 (Socialforskningsinstituttets rapport 90:17).

Translation – Heading, Column 1-3: disposable income in Danish crowns, years; 4-6: percentage increase, years; 7: percentage increase in real income, 1984-1988¹.

Front Column, 1: single persons; 2: families with small children (aged 0-6 years); 3: families with children of school age; 4: families with grown-up children (over 17 years); 5: single persons without children; 6: couples; 7: families with small children (aged 0-6 years); 8: families with children of school age; 9: families with grown-up children (over 17 years); 10: couples without children (age 20-49 years)².

¹ Adjusted for increase in consumer prices 1984-1988.

² Woman's age.

8 Økonomiske forhold

Udvikling i skatteandel for forskellige familietyper. (Gennemsnitligt). 1984-1988.

Development in the tax percentage for selected family types. Average income. 1984-1988.

Tabel 8.7

	Skatteandel (gennemsnitsindkomst)		
	1984 1	1986 2	1988 3
	Procent af samlede indkomst		
1 <i>Enlige:</i>			
2 Småbørnsfamilier	25	26	26
3 Skolebørnsfamilier	27	27	30
4 Voksenbørnsfamilier	31	32	34
5 Enlige uden børn (20-49 år)	31	32	33
6 <i>Par:</i>			
7 Småbørnsfamilier	28	29	30
8 Skolebørnsfamilier	29	30	32
9 Voksenbørnsfamilier	31	32	33
10 Par uden børn (20-49 år) ¹	30	31	33

¹ Kvindens alder.

Kilde: Hansen, Finn Kenneth: Børnefamiliernes økonomi. København 1990 (Socialforskningsinstituttets rapport 90:17).

Translation – Heading, Column 1-3: tax as per cent of gross average family income, years.

Front Column, 1: single persons; 2: families with small children (aged 0-6 years); 3: families with children of school age; 4: families with grown-up children (over 17 years); 5: single persons without children; 6: couples; 7: families with small children (aged 0-6 years); 8: families with children of school age; 9: families with grown-up children (over 17 years); 10: couples without children (age 20-49 years)¹.

¹ Woman's age.

Økonomiske forhold 8

Udvikling i skatteandel for forskellige familietyper efter placering i den disponible indkomstfordeling. (Gennemsnitsindkomst). 1984-1988.

Development in the tax percentage for selected family types according to the distribution of family disposable income. 1st and 4th quartiles. 1984-1988.

Skatteandel for familier i

	Skatteandel for familier i					
	1. kvartil			4. kvartil		
	1984 1	1986 2	1988 3	1984 4	1986 5	1988 6
Procent af samlede indkomst						
1 Enlige:						
2 Småbørnsfamilier	15	17	17	26	27	28
3 Skolebørnsfamilier.....	22	23	24	27	28	32
4 Voksenbørnsfamilier	27	28	29	31	32	33
5 Enlige uden børn (20-49 år)	19	20	21	30	31	34
6 Par:						
7 Småbørnsfamilier	28	29	29	27	28	30
8 Skolebørnsfamilier.....	29	30	30	28	29	32
9 Voksenbørnsfamilier	29	30	31	30	31	33
10 Par uden børn (20-49 år) ¹	29	30	31	30	30	33

Tabel 8.8

¹ Kvindens alder.

Kilde: Hansen, Finn Kenneth: Børnefamiliernes økonomi. København 1990 (Socialforskningsinstituttets rapport 90:17).

Translation – Heading, Column 1-6: tax percentage for families in; 1-3: 1st quartile, years; 3-6: 4th quartile, years.

Front Column, 1: single persons; 2: families with small children (aged 0-6 years); 3: families with children of school age; 4: families with grown-up children (over 17 years); 5: single persons without children; 6: couples; 7: families with small children (aged 0-6 years); 8: families with children of school age; 9: families with grown-up children (over 17 years); 10: couples without children (age 20-49 years)¹.

¹ Woman's age.

8 Økonomiske forhold

Udviklingen i forskellige indkomstarter for forskellige familietyper. (Gennemsnitsindkomster). 1984-1988.

Development in the composition of incomes for selected family types. Average income. 1984-1988.

Tabel 8.9

	Stigning 1984-1988			
	Arbejds- og formue- indkomster 1	Offentlige indkomst- overførslær 2	Den samlede indkomst 3	Den disponibele indkomst 4
Procent				
1 Enlige:				
2 Småbørnsfamilier	19	42	28	26
3 Skolebørnsfamilier	27	37	29	26
4 Voksenbørnsfamilier	33	14	30	26
5 Enlige uden børn (20-49 år)	27	16	26	21
6 Par:				
7 Småbørnsfamilier	28	44	30	25
8 Skolebørnsfamilier	33	44	34	29
9 Voksenbørnsfamilier	35	13	33	29
10 Par uden børn (20-49 år) ¹	32	8	30	25

¹ Kvindens alder.

Kilde: Hansen, Finn Kenneth: Børnefamiliernes økonomi. København 1990 (Socialforskningsinstituttets rapport 90:17).

Translation – Heading, Column 1-4: per cent increase 1984-1988; 1: work and capital incomes; 2: public transfer incomes; 3: gross income; 4: disposable income.

Front Column, 1: single persons; 2: families with small children (aged 0-6 years); 3: families with children of school age; 4: families with grown-up children (over 17 years); 5: single persons without children; 6: couples; 7: families with small children (aged 0-6 years); 8: families with children of school age; 9: families with grown-up children (over 17 years); 10: couples without children (age 20-49 years)¹.

¹ Woman's age.

Fordelingen af husstandenes skattepligtige formuer. 1939-1986.

The distribution of wealth (assessed net assets) of households. Percent. 1939-1986.

Tabel 8.10

	1939 1	1950 2	1960 3	1970 4	1980 5	1986 6
	Procent af formuemassen ¹					
1 1.-5. tiendedel	0	1	1	1	-9	-10
2 6. tiendedel	0	1	3	2	3	2
3 7. tiendedel	1	4	5	5	7	7
4 8. tiendedel	4	8	9	10	14	14
5 9. tiendedel	11	15	17	18	23	24
6 10. tiendedel	84	71	65	64	62	63
7 I alt	100	100	100	100	100	100
8 Maksimal udjævningsprocent ² ..	75	66	62	62	69	71

Anm.: 1939-1970 er de negative formuer sat lig med nul. Husstandene er opdelt i tiendededele efter stigende formuestørrelse.

¹ Angiver den procentdel af den samlede formuemasse, som de enkelte tiendededele besidder.

² Den maksimale udjævningsprocent angiver, hvor stor en del af formuemassen der skulle flyttes, hvis alle tiendededele hver skulle have en tiendedel af den samlede formuemasse.

Kilde: Bjerke, Kjeld: Changes in Danish income distribution 1939-52. New Haven, Conn., 1957 (Income and Wealth Series).

Danmarks Statistik: Statistisk tiårsoversigt, 1989.

Translation – Heading, Column 1-6: percentage of aggregate wealth¹.

Front Column, 1-6: households arranged in tenths, by rising wealth; 7: total; 8: maximum equalization percentage².

Note: For 1939-1960 negative wealth has been set at 0. For 1974-1978 only positive wealth has been taken into account.

¹ Percentage of aggregate wealth accounted for by each tenth of households.

² The percentage of aggregate wealth which must be redistributed if each tenth of households were to have exactly one-tenth of aggregate wealth.

Økonomiske forhold 8

Gennemsnitlig husstandsformue for husstande fordelt efter stilling. 1988.

Average wealth of households, according to socio-economic group. Thousand Danish crowns. 1988.

	Enlige mænd 1	Enlige kvinder 2	Par ¹ 3
1.000 kroner			
1 Selvstændige	343	841	427
2 Direktører o.l. ²	1 503	1 791	1 607
3 Højere funktionærer.....	209	215	373
4 Øvrige funktionærer.....	64	106	171
5 Faglært arbejdere	57	28	134
6 Ikke-faglært arbejdere	40	63	99
7 Pensionister.....	245	262	487
8 Øvrigeude af erhverv	73	100	342
9 Alle ³	146	204	267

Tabel 8.11

¹ Hovedpersonens stilling.

² Direktører o.l. i firmaer med 20 eller flere ansatte.

³ Inkl. lønmodtagere uden nærmere angivelse.

Kilde: Danmarks Statistik: Statistiske Efterretninger: Indkomst, forbrug og priser, 1991:16.

Translation – Heading, Column 1: single men; 2: single women; 3: couples¹.

Front Column, 1: self-employed; 2: directors and managers, etc.
2; 3: salaried employees, upper and intermediate levels; 4: salaried employees, lower level; 5: skilled manual workers; 6: unskilled manual workers; 7: pensioners; 8: others outside the labour force;
9: total³.

¹ Socio-economic position of head of the household.

² Directors and managers etc. in firms with 20 or more employees.

³ Including wage-earners, not further specified.

Gennemsnitlig personindkomst i forskellige stillingsgrupper. 1988.

Average personal income by socio-economic group. Index numbers: All wage-earners = 100. 1988.

	Mænd 1	Kvinder 2	Alle 3
Indeks: alle lønmodtagere = 100			
1 Direktør o.l. ¹	277	163	273
2 Højere funktionærer.....	183	139	174
3 Mellemfunktionærer	136	102	119
4 Lavere funktionærer	106	83	90
5 Faglært arbejdere	102	73	99
6 Ikke-faglært arbejde.....	96	69	82
7 Lønmodtagere i alt ²	116	83	100
8 Pensionister.....	41	34	36
9 Øvrige uden for erhverv.....	23	15	18

Tabel 8.12

Ann.: Indeks (100) = 179.000 kroner.

¹ Direktører o.l. i firmaer med 20 eller flere ansatte.

² Inkl. lønmodtagere uden nærmere angivelse.

Kilde: Danmarks Statistik: Indkomster og formuer 1987 og 1988.

Translation – Heading, Column 1: men; 2: women; 3: total.

Front Column, 1: directors, etc.¹; 2: salaried employees, upper level; 3: salaried employees, intermediate level; 4: salaried employees, lower level; 5: skilled manual workers; 6: unskilled manual workers; 7: total, wage-earners²; 8: pensioners; 9: others outside the labour force.

¹ Directors and managers in firms with 20 or more employees.

² Including wage-earners, not further specified.

8 Økonomiske forhold

Gennemsnitlig personindkomst i forskellige aldersgrupper. 1988.

Average personal income, by selected age groups. Index numbers: All = 100. 1988.

Tabel 8.13

	Mænd 1	Kvinder 2	Alle 3
Indeks: alle = 100			
1 15-19 år	26	19	23
2 20-24 år	92	76	84
3 25-29 år	126	99	113
4 30-34 år	149	107	129
5 35-39 år	164	110	138
6 40-44 år	179	109	144
7 45-49 år	179	101	141
8 50-54 år	166	90	127
9 55-59 år	150	77	113
10 60-64 år	123	62	91
11 65-69 år	90	51	69
12 70-74 år	64	47	55
13 Over 74 år.....	50	41	45
14 I alt.....	124	78	100

Anm.: Den gennemsnitlige personindkomst for 1988 (= 100) var 135.000 kroner.

Kilde: Danmarks Statistik: Indkomster og formuer 1987 og 1988.

Translation – Heading, Column 1: men; 2: women; 3: total. Front Column, 1-12: age groups; 13: over 74 years old; 14: total. Note: The average personal income for 1988 (=100) was 135,000 Danish crowns.

Udviklingen i reallønnen for privatansatte arbejdere. 1975-1990.

Real earnings of manual workers in the private sector. Index numbers: 1975 = 100. 1975-1990.

Tabel 8.14

	Faglært arbejdere 1	Ikke-faglært arbejdere, mænd 2	Ikke-faglært arbejdere, kvinder 3	Alle 4
Indeks, 1975 = 100				
1 1975.....	100	100	100	100
2 1980.....	102	102	103	102
3 1982.....	100	101	101	100
4 1984.....	97	99	100	98
5 1986.....	100	101	100	100
6 1988.....	107	108	106	107
7 1990.....	107	109	108	107

Anm.: Der er anvendt den gennemsnitlige timefortjeneste (inkl. tillæg bortset fra overtidstillæg) korrigeret med forbrugerprisindeksset.

Kilde: Danmarks Statistik: Statistisk tiårsoversigt.

Translation – Heading, Column 1: skilled manual workers; 2: unskilled manual workers, men; 3: unskilled manual workers, women; 4: total.

Note: Average hourly earnings (excluding overtime bonus but including all other supplements) adjusted on the basis of the consumer price index.

Økonomiske forhold 8

Udviklingen i reallønnen for privatansatte funktionærer. 1975-1990.

Real earnings of salaried employees in the private sector. Index numbers: 1975 = 100. 1975-1990.

	Mænd 1	Kvinder 2	Alle 3	Tabel 8.15
Indeks, 1975 = 100 —				
1 1975.....	100	100	100	
2 1980.....	96	104	97	
3 1982.....	96	111	98	
4 1984.....	95	110	96	
5 1986.....	98	112	97	
6 1988.....	103	116	100	
7 1990.....	103	118	101	

Anm.: Der er anvendt medianmånedslønnen korrigert med forbrugerprisindekset.
Kilde: Danmarks Statistik: Statistisk tiårsoversigt.

Translation – Heading, Column 1: men; 2: women; 3: total.
Note: Median monthly earnings adjusted on the basis of the consumer price index.

Udviklingen i reallønnen for statsansatte. 1975-1990.

Real earnings of central government employees. Index numbers: 1975 = 100. 1975-1989.

	Tjenestemænd		Overenskomsansatte		Alle 5	Tabel 8.16
	Mænd 1	Kvinder 2	Mænd 3	Kvinder 4		
Indeks, 1975 = 100 —						
1 1975.....	100	100	100	100	100	
2 1980.....	88	92	82	91	89	
3 1982.....	86	91	83	91	89	
4 1984.....	82	87	81	90	85	
5 1986.....	83	89	81	88	85	
6 1988.....	87	93	86	92	90	
7 1990.....	86	92	86	92	89	

Anm.: Der er anvendt den samlede årløn korrigert med forbrugerprisindekset.
Kilde: Danmarks Statistik: Statistisk tiårsoversigt.
Statistik service: Løn og indkomststatistik, 1991:5.

Translation – Heading, Column 1-2: civil servants, men and women; 3-4: staff of central government employed on collective contract, men and women; 5: total.
Note: Total annual earnings adjusted on the basis of the consumer price index.

8 Økonomiske forhold

Udviklingen i reallønnen for kommunalt ansatte. 1976-1990.

Real earnings of local government employees. Index numbers: 1976 = 100. 1976-1988.

Tabel 8.17

	Tjenestemænd		Overenskomsansatte		Alle 5
	Mænd 1	Kvinder 2	Mænd 3	Kvinder 4	
Indeks, 1975 = 100					
1 1976.....	100	100	100	100	100
2 1978.....	91	93	96	95	96
3 1980.....	84	88	90	91	89
4 1982.....	84	89	91	92	89
5 1984.....	80	85	85	90	86
6 1986.....	79	84	79	88	84
7 1988.....	83	88	83	93	89
8 1990.....	84	89	84	94	90

Anm.: Der er anvendt den samlede årløn korrigert med forbrugerprisindeksset.

Kilde: Danmarks Statistik: Statistisk tiårsoversigt. Statistisk service: Løn og indkomststatistik, 1992:2.

Translation – Heading, Column 1-2: civil servants, men and women; 3-4: staff of local government employed on collective contract, men and women; 5: total.

Note: Total annual earnings adjusted on the basis of the consumer price index.

Lønforskelle mellem hovedgrupper af lønmodtagere. 1970-1990.

Realtive earnings of principal groups of employees. Index numbers, manual workers = 100. 1970-1990.

Tabel 8.18

	1970 1	1976 2	1980 3	1983 4	1985 5	1988 6	1990 7
Indeks, 1975 = 100							
1 Arbejdere, privatansatte	100	100	100	100	100	100	100
2 Funktionærer, privatansatte.....	118	114	112	116	117	117	120
3 Statsansatte.....	137	129	117	121	119	119	120
4 Kommunalt ansatte.....	...	119	110	113	110	111	111

Anm.: Arbejdernes timelønninger og funktionærernes månedslønninger er omregnet til årløn.

Kilde: Danmarks Statistik: Statistisk tiårsoversigt.

Danmarks Statistik: Statistiske Efterretninger. Indkomst, forbrug og priser, 1991:5.

Translation – Front Column, 1: manual workers in private employment; 2: salaried employees in private employment; 3: employees in central government; 4: employees in local government.

Note: The hourly wage of workers and monthly salaries of employees are recalculated to annual wage.

Økonomiske forhold 8

Lønforskelle mellem privatansatte og statsansatte. 1990.

Relative earnings between private and state employees. Index numbers, skilled workers = 100. 1990.

	Mænd 1	Kvinder 2	Alle 3
Indeks, faglærte arbejdere = 100			
1 Privatansatte:			
2 Faglærte arbejdere	100	...	100
3 Ikke-faglærte arbejdere	89	80	87
4 Funktionærer	123	93	109
5 Statsansatte:			
6 Tjenestemænd.....	103	93	101
7 Overenskomstansatte.....	110	94	103

Ann.: Arbejdernes timelønninger og funktionærernes månedslønninger er omregnet til årløn.

Kilde: Danmarks Statistik: Statistisk Tidsskrift.

Danmarks Statistik: Statistiske Efterretninger. Indkomst, forbrug og priser, 1991:5.

Translation – Heading, Column 1: men; 2: women; 3: total.

Front Column, 1: employees in private employment; 2: skilled manual workers; 3: unskilled manual workers; 4: salaried employees;

5: employees in central government; 6: civil servants; 7: staff of

central government employed on collective contract.

Note: The hourly wage of workers and monthly salaries of

employees are recalculated to annual wage.

Tabel 8.19

Livsindkomster for udvalgte stillingsgrupper. 1960-1990.

Lifetime earnings in selected occupations.
Index numbers. 1960-1990.

	1960 1	1970 2	1980 3	1985 4	1990 5
Indeks, smed/maskinarbejder = 100					
1 Smed/maskinarbejder	100	100	100	100	100
2 Assistent i staten.....	96	107	89	85	86
3 Banebetjent.....	93	108	92	91	90
4 Civilingeniør	216	154	155	167
5 Folkeskolelærer	142	173	121	108	107
6 Gymnasielærer	167	213	141	124	126
7 Jurist/økonom	171	209	144	132	133
8 Kvindelig kontorassistent, privatansat..	72	77	78	79	86
9 Kvindelig kontorassistent, statsansat...	83	95	80	79	82
10 Kvindelig tekstilarbejder	59	68	76	78	87
11 Lagerarbejder.....	74	79	80	78	85
12 Metalarbejder (ikke-faglært).....	86	87	90	91	98
13 Murer.....	125	132	115	109	114
14 Murerarbejdsmand	111	124	114	107	117
15 Politibetjent	109	128	107	105	97
16 Sygeplejerske	76	100	84	82	83
17 Bryggeriarbejder	85	97	108	100	103

Tabel 8.20

Ann.: Livsindkomster er beregnede størrelser, hvor der er taget hensyn til karriereforløb og indkomster på forskellige alderstrin. Visse stillingsgrupper har pensionsordninger, og disse er medregnet i livsindkomsten.

Kilde: Det Økonomiske Råd. Formandsskabet: Dansk Økonomi, maj 1986. København 1986, og november 1991.

Translation – Heading, Column 1-5: index numbers (smith/engineering worker = 100).

Front Column, 1: smith/engineering worker; 2: senior clerical assistant in central government; 3: railway official; 4: graduate engineer; 5: primary school teacher; 6: upper secondary school teacher; 7: master of law/economics; 8: female clerk in private employment; 9: female clerk in central government; 10: female textile worker; 11: warehouseman; 12: unskilled worker in metal manufacturing industry; 13: bricklayer; 14: bricklayer's labourer; 15: policeman; 16: qualified nurse; 17: brewery worker.

Note: Lifetime earnings are calculated on the basis of assumptions regarding careers and earnings at different ages. Occupations with pension schemes, are included in the calculations.

8 Økonomiske forhold

Procentdel af forskellige aldersgrupper der modtog offentlige ydelser. 1989.

Percentage of various age groups who received public transfer incomes. 1989.

Tabel 8.21

	18-24 år 1	25-39 år 2	40-59 år 3	60-66 derover 4	67 år og (netto) 5	Alle 6
Procentandel						
1 <i>Midlertidig ydelse:</i>						
2 Arbejdsløshedsdagpenge	18	21	13	6	0	13
3 Sygedagpenge	14	12	11	5	0	9
4 Barselsdagpenge	3	8	0	0	.	3
5 Kontanthjælp	19	10	4	1	0	7
6 Revalidering	4	3	1	0	0	2
7 <i>Varig ydelse:</i>						
8 Folkepension	100	19
9 Førtidspension	1	2	9	31	2	7
10 Tjenestemandspension	0	0	0	8	13	3
11 Efterløn	28	1	3
12 Alle (netto)	45	43	33	68	100	52

Anm.: Alle (netto) henviser til procentandel af personer, der modtog ydelser, uanset om de modtog én eller flere former for ydelser og uanset varighed. Alder ved årets slutning.

Kilde: Nyt fra Danmarks Statistik, nr. 12/92.

Translation – Heading, Column 1-4: age groups; 5: 67 years or more; 6: total (net).

Front Column, 1: interim payments; 2: unemployment benefit; 3: sickness benefit; 4: maternity benefit; 5: cash assistance; 6: rehabilitation benefit; 7: lasting benefits; 8: old-age pension; 9: early pension; 10: early public service pension; 11: early retirement pay; 12: total (net).

Note: Total (net) refers to the percentage who received transfer incomes, regardless of how many types of transfer income and regardless of duration of payments. Age at the end of the year.

Antal personer under 60 år som i årene 1984-1989 modtog midlertidige offentlige ydelser i mindst et halvt år.

Persons under 60 years of age who received interim transfer payments for at least half a year. 1984-1989. Thousands.

Tabel 8.22

	1984 1	1985 2	1986 3	1987 4	1988 5	1989 6
1.000						
1 18-24 år	75,1	67,7	60,8	60,8	68,7	73,0
2 25-39 år	146,3	131,3	118,7	119,1	139,6	153,6
3 40-59 år	96,0	88,9	83,2	87,9	101,0	110,4
4 I alt	317,4	287,9	262,7	267,8	309,3	337,0

Anm.: Varigheden er målt inden for de enkelte år. Barselsdagpenge er undtaget.

Kilde: Materiale fra Danmarks Statistik.

Translation – Front Column, 1-3: age groups; 4: total.

Note: Duration of the transfer income is measured within the year indicated. Maternity benefits are excluded.

Økonomiske forhold 8

Sammensætningen af den samlede indkomst blandt husstande i forskellige stillingsgrupper. 1987.

The composition of gross income among households, by socio-economic group. Per cent. 1987.

	Selvst. land- mænd 1	Selvst. i øvrigt 2	Funkcio- nærer 3	Arbej- dere 4	Pensio- nister 5	Øvrige ude af erhverv 6	Alle 7
Procent							
1 Lønindkomst	15	28	84	82	5	35	65
2 Indkomst, selvstændige	64	55	1	1	1	1	8
3 Renteindtægter mv. ¹	7	7	2	1	12	5	4
4 Offentlige pensioner	5	1	1	2	55	21	8
5 Dagpenge mv. ²	2	4	4	10	3	28	6
6 Andre overførsler ³	7	5	8	4	24	10	9
7 Samlet indkomst	100	100	100	100	100	100	100

Anm.: Forbrugsundersøgelsen 1987. Danmarks Statistik. Hovedpersonens stillingsgruppe.

¹ Formueindkomster – renteindtægter, aktieudbytte, særlig indkomst mv.

² Dagpenge ved arbejdsløshed og sygdom, kontant-hjælp, uddannelsesstøtte, børnetilskud mv.

³ Private overførsler, inkl. pensioner, gaver mv.

Kilde: Danmarks Statistik: Statistisk årbog. 1991.

Tabel 8.23

Translation – Heading, Column 1: self-employed in agriculture; 2: self-employed in other industries; 3: salaried employees; 4: manual workers; 5: pensioners; 6: others outside the labour force; 7: total.

Front Column, 1: wages and salaries, 2. income, self-employed; 3: interest received, etc.¹; 4: public pensions; 5: public benefits²; 6: other transfer payments³; gross income.

Note: Consumer survey, 1987. Danish Statistical Office. Socio-economic position of head of household.

¹ Capital incomes from interest, rents, capital gains, etc.

² Unemployment and sickness benefits, etc., and social assistance.

³ Includes, among other things, various private pension schemes, gifts and family and wife allowance.

Sammensætningen af den samlede indkomst blandt husstande i forskellige indkomstgrupper. 1987.

The composition of gross income among households, by size of household's (gross) income. Per cent. 1987.

	Under 100.000 kr. 1	100.000- 199.999 kr. 2	200.000- 299.999 kr. 3	300.000- 399.999 kr. 4	400.000 kr. og derover 5	Alle 6
Procent						
1 Lønindkomst	11	46	66	77	71	65
2 Indkomst, selvstændige	1	3	6	5	13	8
3 Renteindtægter mv. ¹	6	5	4	3	4	4
4 Offentlige pensioner	64	22	6	1	1	8
5 Dagpenge mv. ²	12	11	8	6	2	6
6 Andre overførsler ³	6	13	10	9	9	9
7 Samlet indkomst	100	100	100	100	100	100

Anm.: Forbrugsundersøgelsen 1987. Danmarks Statistik. Hovedpersonens stillingsgruppe.

¹ Formueindkomster – renteindtægter, aktieudbytte, særlig indkomst mv.

² Dagpenge ved arbejdsløshed og sygdom, kontant-hjælp, uddannelsesstøtte, børnetilskud mv.

³ Private overførsler, inkl. pensioner, gaver mv.

Kilde: Danmarks Statistik: Statistisk årbog. 1991.

Tabel 8.24

Translation – Heading, Column 1: under 100,000 D.kr., etc.; 5: 400,000 D.kr. or more; 6: total.

Front Column, 1: wages and salaries, 2. income, self-employed; 3: interest received, etc.¹; 4: public pensions; 5: public benefits²; 6: other transfer payments³; gross income.

Note: Consumer survey, 1987. Danish Statistical Office. Socio-economic position of head of household.

¹ Capital incomes from interest, rents, capital gains, etc.

² Unemployment and sickness benefits, etc., and social assistance.

³ Includes, among other things, various private pension schemes, gifts and family and wife allowance.

8 Økonomiske forhold

Skatter, forbrug og opsparing blandt husstande i forskellige stillingsgrupper. 1987.

The percentage distribution of gross income in households, by socio-economic group. 1987.

Tabel 8.25

	Selvst. land- mænd 1	Selvst. i øvrigt 2	Funkcio- nærer 3	Arbej- dere 4	Pensi- onister 5	Øvrige ude af erhverv 6	Alle 7
	Procent						
1 Direkte skatter mv.....	18	28	32	32	23	24	30
2 Renteudgifter mv. ¹	39	18	4	3	3	2	6
3 Nettoopsparing	-3	1	9	5	-1	5	5
4 Forbrug ²	46	53	55	60	75	69	59
5 Samlet indkomst ³	100	100	100	100	100	100	100
6 Samlet indkomst (1.000 kr.)	318	430	347	279	112	146	255

Anm.: Forbrugsundersøgelsen 1987. Danmarks Statistik. Hovedpersonens stillingsgruppe.

¹ Ekskl. boligrenter. Inkl. frivillige overførsler samt børne- og underholdsbidrag.

² Inkl. boligrenter.

³ Inkl. arv og andre kapitaloverførsler til husstanden.

Kilde: Danmarks Statistik: Statistisk årbog 1991.

Translation – Heading, Column 1: self-employed in agriculture; 2: self-employed in other industries; 3: salaried employees; 4: workers; 5: pensioners; 6: others outside the labour force; 7: total.

Front Column, 1: direct taxes; 2: interest payments, etc.¹; 3: net saving; 4: consumption²; 5: gross income³; 6: gross income (1,000 D.kr.).

Note: Consumer survey 1987. Danish Statistical Office. Socio-economic position of head of household.

¹ Excluding interest on mortgage debts. Including voluntary transfers and family and maintenance allowance.

² Including interest on mortgage debts.

³ Including inheritance and other capital transfers to the household.

Skatter, forbrug og opsparing i husstande med forskellig indkomststørrelse. 1987.

The percentage distribution of gross income in households, by size of household's (gross) income. 1987.

Tabel 8.26

	Under 100.000 kr. 1	100.000- 199.999 kr. 2	200.000- 299.999 kr. 3	300.000- 399.999 kr. 4	400.000 kr. og derover 5	Alle 6
	Procent					
1 Direkte skatter mv.....	11	28	31	30	32	30
2 Renteudgifter mv. ¹	3	4	5	5	8	6
3 Nettoopsparing	-3	0	4	6	10	5
4 Forbrug ²	89	68	60	59	50	59
5 Samlet indkomst ³	100	100	100	100	100	100
6 Samlet indkomst (1.000 kr.)	72	151	251	349	537	255

Anm.: Forbrugsundersøgelsen 1987. Danmarks Statistik.

¹ Ekskl. boligrenter. Inkl. frivillige overførsler samt børne- og underholdsbidrag.

² Inkl. boligrenter.

³ Inkl. arv og andre kapitaloverførsler til husstanden.

Kilde: Danmarks Statistik: Statistisk årbog 1991.

Translation – Heading, Column 1: under 100,000 D.kr., etc.; 5: 400,000 D.kr. or more; 6: total.

Front Column, 1: direct taxes; 2: interest payments, etc.¹; 3: net saving; 4: consumption²; 5: gross income³; 6: gross income (1,000 D.kr.).

Note: Consumer survey 1987. Danish Statistical Office.

¹ Excluding interest on mortgage debts. Including voluntary transfers and family and maintenance allowance.

² Including interest on mortgage debts.

³ Including inheritance and other capital transfers to the household.

Økonomiske forhold 8

Skatter, forbrug og opsparing i forskellige husstandstyper. 1987.

The percentage distribution of gross income in selected household types. 1987.

	Enlige under 45 år uden børn	Enlige 45 år og over uden børn	Husstande under 45 år uden børn ¹	Husstande 45 år og over uden børn ¹	Enlige med børn	Husstande med børn	Alle
	1	2	3	4	5	6	7
Procent							
1 Direkte skatter mv.	32	26	30	31	26	29	30
2 Renteudgifter mv. ²	3	3	5	5	4	8	6
3 Nettoopsparing	5	4	7	8	2	5	5
4 Forbrug ³	60	67	58	56	68	58	59
5 Samlet indkomst ⁴	100	100	100	100	100	100	100
6 Samlet indkomst (1.000 kr.)	149	112	339	264	167	400	255

Anm.: "Husstande" omfatter husstande med mindst 2 personer på 18 år eller derover.

¹ Ældste person i husstanden.

² Ekskl. boligrenter, inkl. frivillige overførsler samt børne- og underholdsbidrag.

³ Inkl. boligrenter.

⁴ Inkl. arv og andre kapitaloverførsler til husstanden.

Kilde: Danmarks Statistik: Statistisk årbog 1991.

Translation – Heading, Column 1: single persons under 45 years of age without children; 2: single persons aged 45 years or more without children; 3: households with persons aged under 45 years, without children¹; 4: households with persons aged 45 years or more, without children¹; 5: single persons with children; 6: households with children; 7: total.

Front Column, 1: direct taxes; 2: interest payments, etc.²; 3: net saving; 4: consumption³; 5: gross income⁴; 6: gross income (1,000 D.kr.).

Note: Households refer to two or more persons aged 18 years or more.

¹ With reference to the eldest person in the household.

² Excluding interest on mortgage debts. Including voluntary transfers and family and maintenance allowances.

³ Including interest on mortgage debts.

⁴ Including inheritance and other capital transfers to the household.

Tabel 8.27

8 Økonomiske forhold

**Udviklingen i forbrugssammensætning
1981 og 1987 blandt selvstændige, løn-
modtagere og personer ude af erhverv.**

Consumption patterns in 1981 and 1987
among self-employed, wage-earners and
persons outside the labour force. Per cent.

Tabel 8.28

	Selv- stændige		Løn- modtagere		Ude af erhverv ¹		Alle	
	1981 1	1987 2	1981 3	1987 4	1981 5	1987 6	1981 7	1987 8
Procent								
1 Føde-, drikke- og tobaksvarer ...	10	17	21	19	28	24	22	20
2 Beklædning og fodtøj.....	5	6	5	5	5	5	5	5
3 Bolig og brændsel.....	38	33	34	32	29	31	33	32
4 Boligudstyr og husholdnings- tjenester.....	6	7	7	6	7	7	7	6
5 Medicin, lægeudgifter mv.....	2	2	1	2	2	3	2	2
6 Transport og kommunikation	14	18	15	17	11	12	14	16
7 Fritidsudstyr, underholdning, undervisning mv.....	8	7	8	8	9	9	8	9
8 Andre varer og tjenester	7	10	9	11	9	9	9	10
9 I alt.....	100	100	100	100	100	100	100	100
10 Samlet forbrug (1.000 kr.).....	121	195	125	185	65	89	103	150

Anm.: Husstandsinddelingen er sket ud fra hovedindkomstmodtagerens stilling.

¹ Omfatter husstande, hvor hovedindkomstmodtageren er uden erhvervsmæssig beskæftigelse, herunder bl.a. pensionister, studerende, kontanthjælpsmodtagere mv.

Kilde: Forbrugsundersøgelse 1987. Danmarks Statistik:
Statistisk tiårsoversigt 1991.

Translation – Heading, Column 1-2: self-employed; 2-3: wage-earners; 5-6: outside the labour force¹; 7-8: total.
Front Column, 1: food, beverages and tobacco; 2: clothing and footwear; 3: housing (rent, etc.), fuel, electricity, etc.; 4: furniture, household services, etc.; 5: medicine, doctor fees, etc.; 6: transport and communication; 7: recreation, entertainment, education, etc.; 8: other goods and services; 9: total; 10: consumption expenditure in D.kr.

Note: Households are classified according to the socio-economic position of the person with highest income.

¹ Includes households where the person with highest income is outside the labour force.

Økonomiske forhold 8

Forbrug pr. husstand fordelt efter husstandstype. 1987.

Consumption patterns in selected household types. 1987. Per cent.

	Enlige uden børn 1	Enlige med børn 2	Husstande uden børn ¹ 3	Husstande med børn ¹ 4	Alle 5
Procent					
1 Føde-, drikke- og tobaksvarer ...	21	23	20	18	20
2 Beklædning og fodtøj.....	5	6	5	6	5
3 Bolig og brændsel.....	32	31	30	32	32
4 Boligudstyr og husholdnings-tjenester	6	7	6	7	6
5 Medicin, lægeudgifter mv.....	2	3	3	2	2
6 Transport og kommunikation	13	10	17	17	16
7 Fritidsudstyr, underholdning, undervisning mv.....	10	10	8	8	9
8 Andre varer og tjenester	11	10	11	10	10
9 I alt.....	100	100	100	100	100
10 Samlet forbrug (1.000 kr.).....	82	114	161	232	150

¹ "Husstande" omfatter husstande med mindst 2 personer på 18 år og derover.

Kilde: Forbrugsundersøgelse 1987. Danmarks Statistik: Statistisk tiårsoversigt 1991.

Translation – Heading, Column 1: single persons without children; 2: single persons with children; 3: households without children¹; 4: households with children¹; 5: total.

Front Column, 1: food, beverages and tobacco; 2: clothing and footwear; 3: housing (rent, etc.), fuel, electricity, etc.; 4: furniture, household services, etc.; 5: medicine, doctor fees, etc.; 6: transport and communication; 7: recreation, entertainment, education, etc.; 8: other goods and services; 9: total; 10: consumption expenditure in D.kr.

¹ Households refer to two or more persons aged 18 years or more.

Tabel 8.29

Procentandel husstande der har udvalgte varige forbrugsgoder. 1974-1990.

Percentage of households possessing selected consumer durables. 1974-1990.

	1974 1	1978 2	1981 3	1983 4	1985 5	1987 6	1990 7
Procentandel							
1 Ejerbolig.....	48	52	56	54	57	54	57
2 Sommerhus	10	10	10	10	9	9	10
3 Personbil.....	51	57	57	56	60	59	58
4 Farve-TV	10	50	65	72	79	83	91
5 Video.....	8	15	20	38
6 Telefon	61	83	89	89	90	94	95
7 Vaskemaskine.....	46	52	59	60	62	61	67
8 Opvaskemaskine	9	16	20	20	21	23	27
9 Dybfryser/køle-fryseskab	70	70	76	79	81	84	88
10 Pc/hjemmecomputer.....	8	14

Tabel 8.30

Kilde: Danmarks Statistik: Statistisk tiårsoversigt, 1991.

Translation – Front Column 1: owner-occupied dwelling; 2: summer cottage; 3: car; 4: colour TV; 5: video recorder; 6: telephone; 7: washing machine; 8: dishwasher; 9: deep freezer/fridge-freezer; 10: personal-/home computer.

8 Økonomiske forhold

Fattigdomshyppigheden i forskellige stилingsgrupper under forskellige forudsætninger. 29-79-årige. 1986.

The incidence of poverty, under specified criteria, in selected socio-economic groups. Percentage of persons aged 29-79 years. 1986.

Tabel 8.31

	Andel fattige				Antal udspurgte 5	
	Fattigdomsgrænse:					
	A 1	B 2	C 3	D 4		
	Procentandel					
1 Lønmodtagere	1	2	1	4	2 376	
2 Selvstændige erhvervsdrivende	0	1	2	5	439	
3 Medhjælpende ægtefæller.....	-	1	2	4	108	
4 Arbejdsløse.....	3	6	7	16	227	
5 Pensionister.....	7	8	16	20	1 024	
6 Efterlønsmodtagere	3	5	6	15	155	
7 Hjemmearbejdende husmødre ..	3	6	8	15	172	
8 Uddannelsessøgende.....	11	11	23	23	35	
9 I alt.....	2	4	6	9	4 536	

Anm.: Fattigdomsgrænse A: Under 1.000 kr. i rådighedsbeløb til dagligt forbrug pr. person pr. måned i familien, 1986/bruttoindkomst i familien i 1985 under 100.000 kr.

Fattigdomsgrænse B: Som under A i rådighedsbeløb, men bruttoindkomsten i familien i 1985 under 150.000 kr.

Fattigdomsgrænse C: Under 1.500 kr. i rådighedsbeløb til dagligt forbrug pr. person pr. måned i familien, 1986/bruttoindkomst i familien i 1985 under 100.000 kr.

Fattigdomsgrænse D: Som under C i rådighedsbeløb, men bruttoindkomsten i familien i 1985 under 150.000 kr.

Kilde: Hansen, Erik Jørgen: Fattigdom. Begreber og metoder i forskning og politik. København 1989 (Socialforskningsinstituttets rapport 89:5).

Translation – Heading, Column 1-4: percentages in poverty, poverty boundaries; 5: number of respondents.

Front Column, 1: wage-earners; 2: self-employed; 3: assisting spouses; 4: unemployed; 5: pensioners; 6: early retirement pensioners; 7: housewives; 8: students; 10: total.

Note: Poverty boundary A: under 1.000 D.kr. to disposition per person per month to daily consumption with a family gross income in 1985 under 100,000 D.kr.

Poverty boundary B: as A in amount to disposition, but family gross income under 150,000 D.kr in 1985.

Poverty boundary C: under 1.500 D.kr. to disposition per person per month with a family gross income in 1985 under 100,000 D.kr.

Poverty boundary D: as C in amount to disposition, but family gross income in 1985 under 150,000 D.kr.

Økonomiske forhold 8

Fattigdomshyppigheden i forskellige familietyper. 1986.

The incidence of poverty, under specified criteria, in selected family types. 1986. Percentages.

	Andel fattige				Antal udspurgte 5	
	Fattigdomsgrænse:					
	A 1	B 2	C 3	D 4		
	Procentandel					
1 Enlige uden hjemmeboende børn	4	5	9	11	916	
2 Enlige med hjemmeboende børn	13	18	19	37	175	
3 Giftte og samlevende uden hjemmeboende børn	2	3	7	12	1 533	
4 Giftte og samlevende med hjemmeboende børn	1	2	1	4	1 912	
5 I alt.....	2	4	6	9	4 536	

Tabel 8.32

Anm.: Omfatter 29-79-årige i 1986.

Fattigdomsgrænse A: Under 1.000 kr. i rådighedsbeløb til dagligt forbrug pr. person pr. måned i familien, 1986/bruttoindkomst i familien i 1985 under 100.000 kr.

Fattigdomsgrænse B: Som under A i rådighedsbeløb, men bruttoindkomsten i familien i 1985 under 150.000 kr.

Fattigdomsgrænse C: Under 1.500 kr. i rådighedsbeløb til dagligt forbrug pr. person pr. måned i familien, 1986/bruttoindkomst i familien i 1985 under 100.000 kr.

Fattigdomsgrænse D: Som under C i rådighedsbeløb, men bruttoindkomsten i familien i 1985 under 150.000 kr.

Kilde: Hansen, Erik Jørgen: Fattigdom. Begreber og metoder i forskning og politik. København 1989 (Socialforskningsinstituttets rapport 89:5).

Translation – Heading, Column 1-4: percentages in poverty, poverty boundaries; 5: number of respondents.

Front Column, 1: single persons without children living at home; 2: single persons with children living at home; 3: couples without children living at home; 4: couples with children living at home; 5: total.

Note: Includes persons aged 29-79 in 1986.

Poverty boundary A: under 1,000 D.cr. to disposition per person per month to daily consumption with a family gross income in 1985 under 100,000 D.cr.

Poverty boundary B: as A in amount to disposition, but family gross income under 150,000 D.cr in 1985.

Poverty boundary C: under 1,500 D.cr. to disposition per person per month with a family gross income in 1985 under 100,000 D.cr.

Poverty boundary D: as C in amount to disposition, but family gross income in 1985 under 150,000 D.cr.

9

Bolig

9 Bolig

Nr.	FIGURER	Side	Nr.	TABELLER	Side
9.1.	Procentandel af husstande der bor i en-familiehuse, 1991	226	9.1.	Befolkningen fordelt efter boligtype, 1955-1991	231
9.2.	Procentandel af husstande der bor i ejerboliger, 1955-1991	226	9.2.	Boliger regionalt fordelt efter boligens art, 1990	231
9.3.	Beboelsestætheden, 1955-1991	227	9.3.	Befolkningen i forskellige aldersgrupper fordelt efter boligtype, 1991	232
9.4.	Procentandel af familier der højst har ét værelse pr. beboer, 1991	228	9.4.	Husstandstyper fordelt efter boligtype, 1991	232
9.5.	Boligernes installationsforhold 1955 og 1990	228	9.5.	Husstandstyper fordelt efter boligtype og ejerforhold, 1991	233
			9.6.	Husstande fordelt efter ejer-/lejerbolig, 1955-1991	233
			9.7.	Husstande i forskellige stillingsgrupper fordelt efter ejer-/lejerbolig, 1985	234
			9.8.	Boligejerverform blandt de 16-25-årige der ikke er hjemmeboende, 1989	234
			9.9.	Beboelsestætheden, 1955-1991	235
			9.10.	Procentandel i forskellige familietyper der bor i boliger, hvor der højst er ét værelse pr. beboer, 1991	235
			9.11.	Procentandel i forskellige stillingsgrupper der bor i boliger, hvor der højst er ét værelse pr. beboer, 1987	236
			9.12.	Procentandel af boligerne der har wc, bad og centralvarme, 1955-1990	236
			9.13.	Procentandel af forskellige husstandstyper der har eget wc, eget bad, eget køkken og centralvarme, 1991	237
			9.14.	Procentandel i forskellige stillingsgrupper der bor i boliger med eget wc, eget bad og centralvarme, 1981	237
			9.15.	Procentandel af de 30-69-årige der bor i boliger, som opfylder minimumskravene og kravene til en moderne bolig, efter socialgruppe, 1976 og 1986	238
			9.16.	Procentandel i forskellige familietyper der bor i boliger, hvor de er udsat for fugt, træk eller kulde, 1987 og 1991	238
			9.17.	Procentandel i forskellige stillingsgrupper der bor i boliger, hvor de er udsat for fugt, træk eller kulde, 1987 og 1991	239

Indledning

En meget stor del af menneskets tilværelse foregår i eller omkring boligen. Boligen er rammen om mange forskellige aktiviteter, som for eksempel samvær med familie og andre, børns opvækst, spisning, udførelse af husligt eller andet arbejde, fritidsaktiviteter, rekreation og søvn. Ud over at være en beskyttelse mod naturen kan man betragte boligen som et fristed, hvor man kan være sig selv. Endvidere har boligen betydning for indkomst- og formuehvervelsen og dermed for forbrugsmulighederne. Der tænkes her på fx boligstøtteordninger og de fordele ved ejerboliger, der er knyttet til rentefradragsregler osv.

Den enkeltes boligbehov vil bl.a. være bestemt af vedkommendes familiesituation, fx antallet af børn samt disses alder og af vedkommendes arbejdssituation. Desuden kan den enkelte have særlige behov. Dette kan bl.a. gælde grupper, der har deres arbejdsplads i hjemmet, som fx hjemmearbejdende kvinder, visse grupper af selvstændige, dagsplejemødre, pensionister eller andre grupper, der tilbringer en væsentlig del af deres tid i boligen.

Tilgængelige oplysninger gør det ikke muligt at redegøre for, i hvilket omfang det enkelte menneskes bolig opfylder de krav, som vedkommende måtte stille til en bolig. Kapitlet begrænser sig derfor til at belyse, hvorledes eksisterende boliger er fordelt mellem forskellige grupper i befolkningen. For levevilkårene er de kvalitative aspekter af boligforholdene særlige betydningsfulde. Således er beboelsesstæthed, dvs. antal beboere pr. værelse, anvendt fremfor antallet af værelser i boligen. Ud over oplysninger om pladsforholdene i boligen indeholder dette kapitel oplysninger om boligernes udstyr, fx sanitære forhold, hvorvidt beboerne generes af fugt, træk og kulde samt om boligens art og ejerforhold.

Som hovedtendens ser man at:

- en stigende andel af befolkningen bor i parcel- og rækkehus fremfor etageboliger eller landbrugsejendomme,
- det gennemsnitlige antal beboere pr. værelse falder,
- der er en stadig mindre andel af befolkningen, som bor i boliger, der ikke opfylder en række minimumskrav eller kravene til en moderne bolig.
- andelen af husstande, der ejer deres egen bolig, har været uændret gennem 1980'erne
- det er først og fremmest beboere i etageboliger, som er generet af fugt, træk eller kulde.

Boligstatistikken

Boligstatistikken bygger næsten udelukkende på boligtællingerne. Indtil 1970 blev disse gennemført sammen med folketællingerne ved hjælp af udsendte spørgeskemaer, der bl.a. indeholdt spørgsmål om boligforholdene. Siden 1977 har man imidlertid haft et centralt register over alle boliger i Danmark, der ved siden af andre oplysninger også indeholder næsten de samme oplysninger, som tidligere fremkom gennem boligtællingerne. Boligtællingerne laves nu årligt ved en samkøring af Bygnings- og Boligregistret (BBR) med Det Centrale Personregister (CPR) for identiske adresser.

For at udskille de boliger, som primært anvendes til beboelse, bruges begrebet **egentlige boliger**. Det vil sige alle beboelseslejligheder, der har eget køkken, samt enkeltværelser, der benyttes til beboelse. Derudover er der beboelser i fælleshusholdninger, fx plejehjem og døgninstitutioner, samt i begrænset omfang i sommerhuse o.l.

Den samlede boligbestand opdeles i to hovedgrupper: enfamiliehuse og etageboliger. **Enfamiliehuse** omfatter stuehuse til landbrugsejendomme, parcelhuse og række-, kæde- og dobbelthuse. **Etageboliger** omfatter tofamiliehuse og udlejnings- eller ejerlejighedsejendomme med to eller flere lejligheder. I etageboliger findes efterhånden et betydeligt antal ejerlejligheder. Disse findes i ejendomme, som opfylder visse krav og har fået tinglyst samtlige lejligheder som ejerboliger. En stor del af ejerlejlighederne bebos dog fortsat som udlejningsboliger, indtil lejemålene opnår.

I boligstatistikken anvendes **husstanden** ofte som tællingsenhed. En husstand består af personer, der bor på samme adresse, uanset om de er i familie med hinanden. En person, der bor alene i egen bolig, betragtes også som en husstand.

Ved **udlejningsforhold** skelnes mellem, om boligen er beboet af ejeren (ejerbolig), eller om den er udlejet.

Begrebet **beboelsesstæthed** defineres som antal beboere sat i forhold til antal værelser. Som værelser medregnes samtlige rum, der kan anvendes til beboelse, uanset om de eventuelt bruges til andre formål. Køkken, entré, wc o.l. regnes ikke som værelser.

I boligstatistikken er boligforholdene opgjort med både boliger, husstande og beboere som enheder. Det er derfor vigtigt at gøre sig klart, hvilken analyseenhed der anvendes. Det giver nemlig forskellige resultater. Der er især store forskelle mellem opgørelser, der anven-

9 Bolig

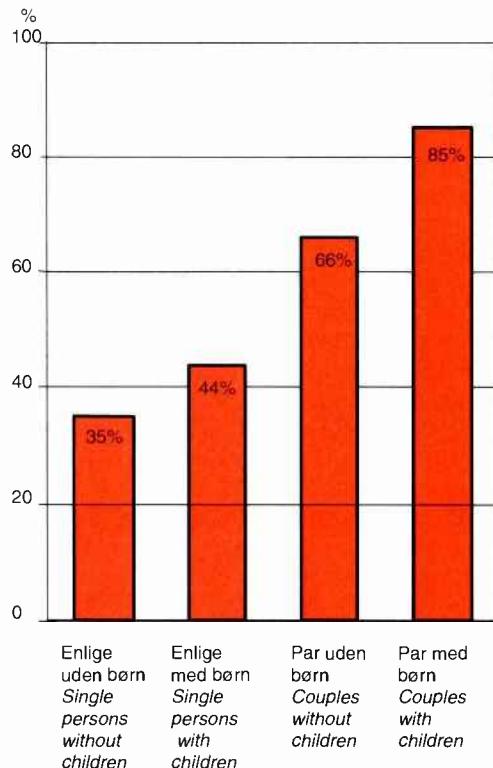
der beboerne som enhed og dem, der benytter boliger eller husstande som enhed.

Flere bor i enfamiliehuse

Flertallet af **boliger** i 1991 er enfamiliehuse, nemlig 59 pct., mens 37 pct. af boligerne findes i etageboliger. Udviklingen fra 1955 til 1991 viser ca. en fordobling af andelen af befolkningen, der bor i parcelhuse, række-, eller kædehuse, og mere end en halvering af andelen, der bor i landbrugsejendomme. Samtidig er den befolkningsandel, der bor i etageboliger, faldet fra 50 pct. til 31 pct. (Tabel 9.1).

Der er forskelle fra region til region i fordelingen på boligtype. Størst er forskellen mellem på den ene side Københavns og Frederiksberg kommuner, hvor 92 pct. af boligerne er i etageejendomme, og på den anden side de øvrige regioner, hvor især parcel- og rækkehuse er dominante (56-64 pct.). (Tabel 9.2).

Figur 9.1.
Procentandel af husstande, der bor i énfamiliehuse. 1991.
Percentage of households living in one-family houses. 1991.

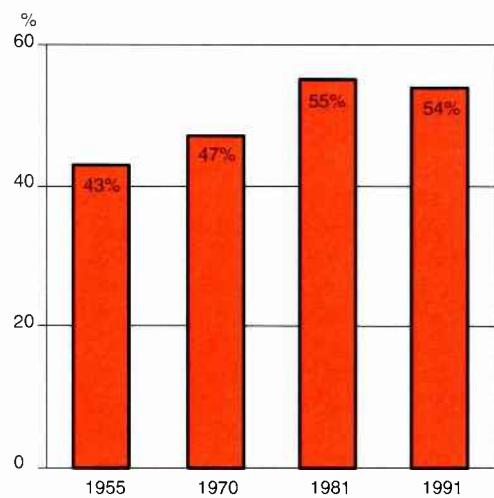
Kilde: Tabel 9.4.

Det er specielt parfamilierne, der bor i enfamiliehuse, især børnefamilierne, mens de enlige overvejende bor i etageboliger. *Figur 9.1* viser i tal fra 1991, at 85 pct. af par med børn bor i enfamiliehuse mod 44 pct. af enlige med børn. Det fremgår af tabel 9.4., at 62 pct. af enlige uden børn bor i etageboliger. Det betyder bl.a., at 80 pct. af børn under 18 år bor i enfamiliehuse. (Tabel 9.3).

Stagnation i husstande i ejerboliger

Tidligere var næsten alle enfamiliehuse ejerboliger, dvs. de blev beboet af de samme husstande, som ejede dem. Næsten alle boliger i etageejendomme var til gengæld lejeboliger. Dette er ikke længere så entydigt, idet der siden midten af 1960'erne er opstået en ny boligtype, nemlig ejerlejligheder. Desuden er der opført en del rækkehuse, kædehuse o.l., som er udlejningsboliger. Der er altså ikke længere lighedstegn mellem enfamiliehuse

Figur 9.2.
Procentandel af husstandene, der bor i ejerboliger. 1955-1991.
Percentage of households owning their dwellings. 1955-1991.

Kilde: Tabel 9.6.

og ejerboliger og mellem etageboliger og lejeboliger. (Tabel 9.5).

Figur 9.2 viser, at 43 pct. af husstandene i 1955 boede i ejerboliger. I 1981 var andelen vokset til 55 pct. af husstandene. Ti år senere, i 1991, lå andelen på samme niveau. Ud-

viklingen i 1980'erne var således væsentlig anderledes end udviklingen i de foregående 25 år. Det er først og fremmest parfamilierne, der bor i ejerboliger, mens de enlige oftest bor i udlejede boliger.

Da spørgsmålet om at bo i ejerboliger også i høj grad er et økonomisk spørgsmål, er der væsentlige forskelle mellem stillingsgrupper på dette område. (Tabel 9.7). I de områder af landet, hvor der er et reelt valg mellem ejerbolig eller lejet bolig, finder man, at de økonomisk mest velstillede overvejende bor i ejerboliger. På landet og i de mindre byer findes der næsten kun ejerboliger.

Den almennyttige boligmasse har stor betydning for unge der flytter hjemmefra

En undersøgelse af de unges boligvilkår baseret på registertal fra 1989 viser, at den vigtigste boligtype for unge (16-25 år), der ikke bor hjemme hos forældrene, er private lejeboliger eller ejerboliger (tilsammen 71 pct., tabel 9.8). Resten bor i almennyttige boliger, andelsboliger eller fællesboliger mv. Ifølge undersøgelsen er 38 pct. af unge på 19 år flyttet hjemmefra. Ved det 20. år er 53 pct. ikke længere hjemmeboende; blandt kvinder er det 64 pct., der er flyttet hjemmefra mod 42 pct. blandt mænd.

Over halvdelen af de enlige på 16-25 år, der er flyttet hjemmefra, bor i en privat lejebolig. For de yngste er den almennyttige boligmasse dog også af stor betydning. Omkring en fjerdedel af de 16-19-årige bor således i en almennyttig bolig, herunder i en selvstændig ungdomsbolig.

Fra 20-års alderen bliver ejerboligen en betydningsfuld boligform for dem, der lever i parforhold, og allerede fra 21-års alderen bliver ejerboligen den væsentligste boligform for parrene. Blandt de enlige, der er flyttet hjemmefra, har ejerboligen ingen afgørende betydning inden 25-års alderen.

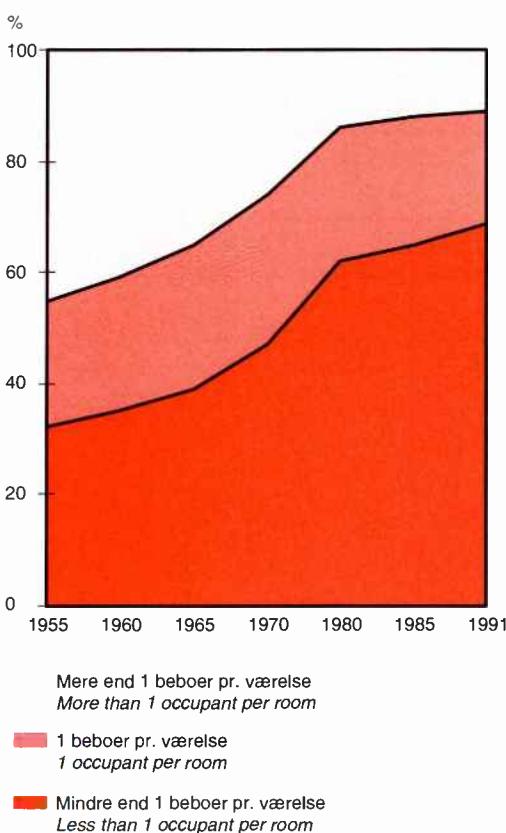
Desuden viser undersøgelsen, at de unge gennemgående bor beskedent, hvad angår pladsforhold i boligen. Unge uddannelses-søgende bor hyppigt i boliger med installationsmangler.

En lavere beboelsestæthed

Beboelsestætheden, dvs. antallet af beboere i forhold til antal værelser, er et vigtig mål for boligforholdene. Dette mål siger noget om, hvor meget plads der er til rådighed for de enkelte beboere. Figur 9.3 viser, at der er sket en væsentlig forbedring siden 1955. Mens det

i 1955 var 45 pct. af befolkningen, der boede i boliger, hvor der var mindre end ét værelse pr. beboer, var det i 1991 kun tilfældet for 11 pct. af befolkningen. Denne udvikling er både et resultat af, at husstandene er blevet mindre, og af, at man har bygget større boliger.

Figur 9.3.
Beboelsestætheden. 1955-1991.
Density of accommodation. 1955-1991.

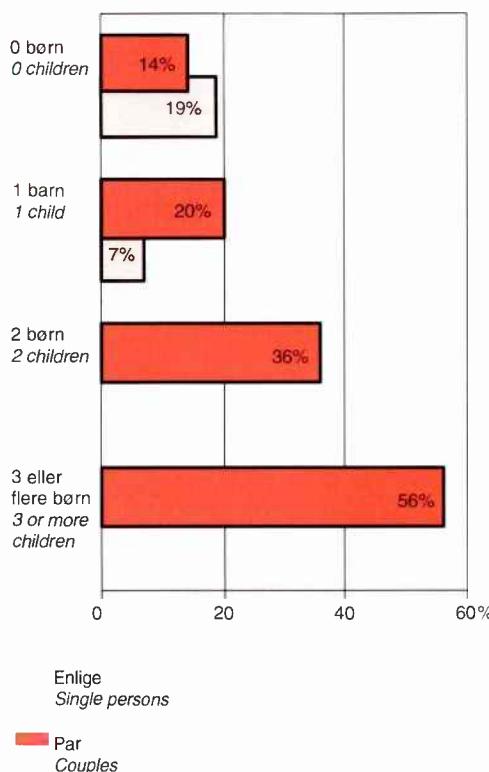

Kilde: Tabel 9.9.

Beboelsestætheden er størst blandt børnefamilierne, især dem med mange børn. Figur 9.4 viser således, at en høj beboelsestæthed er to til tre gange hyppigere i familier med 2 eller flere børn end blandt mindre familier. Beboelsestætheden er størst i arbejderfamilier og blandt gruppen øvrige uden for erhverv og mindst blandt pensionister mv. og selvstændige. (Tabel 9.11).

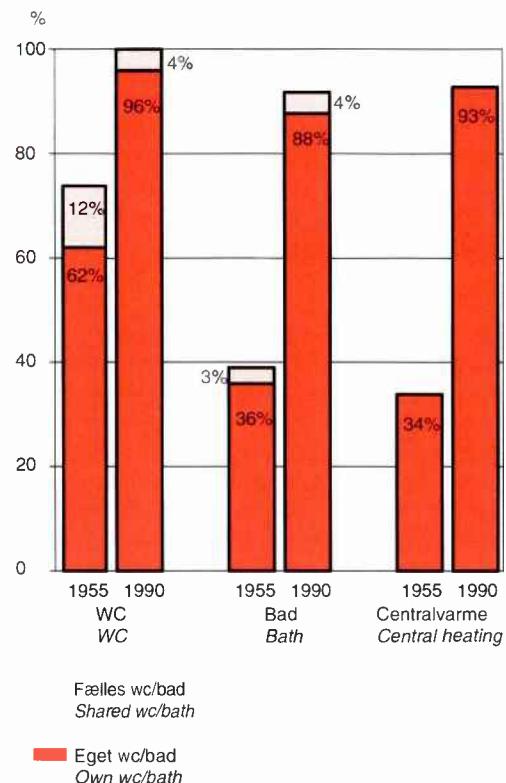
9 Bolig

Figur 9.4.
Procentandel af familier, der højst har ét værelse pr. beboer. 1991.
Percentage of families not having more than 1 room per occupant. 1991.

Kilde: Tabel 9.10.

Figur 9.5.
Boligerne installationsforhold. 1955 og 1990.
Dwelling stock by installations. 1955 and 1990.

Kilde: Tabel 9.12.

Boligerne har bedre installationer

Et andet vigtigt aspekt af boligforholdene er boligerne sanitære installationer. *Figur 9.5.* viser, at der er sket en væsentlig forbedring inden for de sidste 35 år. I 1990 er det kun 14 pct. af alle boliger, der ikke har både eget wc, bad og centralvarme. I 1955 var det de langt de fleste af boligerne, der mangede en eller flere af disse installationer. Ligesom i 1955 er det især eget bad, der mangler. 12 pct. af boligerne i 1990 mangede eget bad mod 64 pct. i 1955.

Hvis man ser på, hvor stor en del af **beboerne** der har de forskellige sanitære installationer, tegner billedet sig endda lysere. Det skyldes, at de større husstande, bl.a. børnefamilierne, gennemgående bor i boliger, der er bedre udstyret med sanitære installationer, eget køkken mv. end de enlige. De enlige uden børn bor tydeligvis oftere i de dårligere udrus-

tede boliger end andre, mens specielt børnefamilierne bor i veludrustede boliger. Således manglede 23 pct. af enlige mænd i 1991 en eller flere sanitære eller køkkenfaciliteter i deres bolig. Kun 6 pct. af ægtepar havde disse mangler i boligen. (Tabel 9.13).

Selv om niveauet for sanitære installationer i boligerne generelt er meget højt, er der alligevel tale om visse sociale forskelle. Dette ses i levekårsundersøgelserne fra 1976 og 1986, hvor befolkningen er klassificeret i socialgrupper fra socialgruppe I (de største selvstændige, top-funktionærer og akademisk udannede funktionærer) til socialgruppe IV (underordnede funktionærer og faglærte arbejdere) og socialgruppe V (ikke-faglærte arbejdere). Andelen i godt udrustede boliger er lavest i socialgrupperne IV og V. (Tabel 9.15). Oplysninger fra 1981 viser desuden, at det især er pensionisterne, der har de dårligt udstyrede boliger. (Tabel 9.14).

Fugt, træk og kulde opleves specielt af beboere i etageejendomme

Boligerne kvalitet kan belyses på flere måder. At de fleste boliger efterhånden har fået de sanitære forhold i orden, er ikke ensbetydende med, at boligerne er tilfredsstillende at bo i. Der er stadig mange boliger, der ikke er ordentligt isolerede, eller som er dårligt vedligeholdt. Det giver sig ofte udslag i, at boligerne er kolde og fugtige, eller at det trækker. I en undersøgelse fra 1987 angav 17 pct. af den voksne befolkning, at de i deres bolig var utsat for fugt, træk eller kulde. I 1991 var det 15 pct. (Tabel 9.16). Spørsgsmålet var meget generelt formuleret og fortæller ikke noget nærmere om årsagerne til disse forhold. Det er dog et udtryk for, at kvaliteten af boligen ikke opleves at være helt i orden.

Det er først og fremmest beboere i etageboliger, som er generet af fugt, træk eller kulde. I 1987 angav således 27 pct. af beboerne i etageboliger, at de har disse gener i boligen, mens det tilsvarende tal blandt beboerne i enfamiliehuse var 13 pct. De tilsvarende tal i 1991 var 26 pct. og 10 pct. En større andel enlige end par oplever fugt, træk eller kulde i deres bolig.

De sociale forskelle viser sig generelt ved, at arbejdsløse og uddannelsessøgende hypsigere end andre angiver, at de utsættes for fugt, træk og/eller kulde i deres bolig. Dette gælder både i 1987 og 1991, og skyldes vel, at de bor i de dårligste boliger p.g.a. deres indkomst.

Datakilder

Den løbende statistik om boligforholdene kommer fra Danmarks Statistik i form af boligtællinger. Til og med 1970 gennemførtes boligtællingerne i tilknytning til folketællingerne ved hjælp af udsendte spørgeskemaer. Med indførelsen af Bygnings- og Boligregistret (BBR) i 1976, der omfatter alle bygninger og boliger i Danmark, er boligtællingerne blevet lavet som registrertællinger (1).

Desuden udarbejder Danmarks Statistik bygge- og anlægsvirksomhedsstatistik, som også vedrører byggeriet af boliger (2).

Både Statens Bygeforskningsinstitut og Socialforskningsinstituttet har gennemført boligforskning.

Socialforskningsinstituttet har ud over en række selvstændige boligundersøgelser desuden inddraget boligforholdene i undersøgelser af forskellige befolkningsgrupper, fx ældre, unge og handicappede (3). Blandt de selvstændige boligundersøgelser har Social-

forskningsinstituttet især belyst sanerings- og byfornyelsesproblematikken (4). En belysning af hele befolkningens boligforhold findes i levetekårsundersøgelserne fra 1976 og 1986 (5).

Statens Bygeforskningsinstitut har udgivet en lang række publikationer om boligforhold. En del af disse er af mere teknisk og planlægningsmæssig art, men en del undersøgelser vedrører trivsel, boligmiljø og boligkvalitet (6).

I forbindelse med Lavindkomstkommissionens arbejde blev der udarbejdet to arbejdsnotater, hvori boligforholdene behandles (7). Andre kommissioner har belyst boligforholdene for forskellige befolkningsgrupper, fx Børnekommisionen og Åldrekommisionen. Amternes og Kommunerne Forskningsinstitut har på grundlag af materiale fra 1989 analyseret unges boligvilkår (8).

I forbindelse med et udvalgsarbejde om den almennyttige boligsektors forhold er også udgivet publikationer (9).

Desuden udgiver Boligministeriet regelmæssigt rapporter, der belyser forskellige boligforhold og byggevirksomheden (10).

Endelig findes flere kortfattede fremstillinger, som blandt andet bruges til undervisningsformål (11).

9 Bolig

1. Der publiceres årligt resultater fra boligtællinger i Danmarks Statistik: Statistiske Efterretninger. Befolkning og valg.
2. Danmarks Statistik: Statistiske Efterretninger. Bygge- og anlægsvirksomhed.
3. Fx Platz, Merete: Gamle i eget hjem. Bind 1: Levekår (Socialforskningsinstituttets rapport 89:12) og Bind 2: Hvordan klarer de sig? (Socialforskningsinstituttets rapport 90:10).
Kjær Jensen, Mogens: Unges boligsituation. København 1983 (Socialforskningsinstituttets publikation 116).
4. Om sanering og byfornyelse kan henvises til en række af Socialforskningsinstituttets skrifter, bl.a. publikation 51, 61, 65, 71, 90 og 117, meddelelse 22 og 38 samt studie 11.
5. Fordelingen af levekårene, af Erik Jørgen Hansen, m.fl., Bind I-V. København 1978-1980 (Socialforskningsinstituttets publikation 82, I-V). Specielt kan der henvises til bind II af publikationen: De enkelte levekårskomponenter, af Søren Geckler m.fl.
Hansen, Erik Jørgen: Danskernes levekår — 1986 sammenlignet med 1976. Hans Reitzels Forlag. København 1986.
6. Statens Byggeforskningsinstitut: SBI's årsberetning indeholder fortegnelse over instituttets udgivelser.
7. Andersen, Hans Skifter og Bonke, Jens: Boligsektorens fordelingsmæssige virkninger. Del 1. Boligmarkedet. København 1980 (Lavindkomstkommissionen, Arbejdsnotat, 9).
Bonke, Jens og Andersen, Hans Skifter: Boligsektorens fordelingsmæssige virkninger. Del 2. Subsidier og kapitalgevinster. København 1980 (Lavindkomstkommissionen, Arbejdsnotat 10).
8. Mehlby, Jill: Unges boligvilkår. København 1991. (AKF Forlaget).
Christoffersen, Henrik: De unge på boligmarkedet. København 1991 (AKF Forlaget).
9. Christensen, Anne Louise Schantz m.fl.: Boligmarkedet i Danmark. Bind I og II. AKF's forlag. København 1987.
Boligministeriet: Den almennytte boligsektors rolle på boligmarkedet. København 1987.
10. Boligministeriet: Bygge- og boligpolitisk oversigt. Publikationen udkommer årligt.
11. Wendt, Peter: Byggeri og boligforhold, 4. udgave. København 1982 (Erhverv og Samfund).

**Befolkningen fordelt efter boligtype.
1955-1991.**

Population, by type of dwelling. Per cent.
1955-1991.

	Landbrugs-ejen-domme 1	En-familie-huse ¹ 2	Etage-boliger ² 3	I alt 4
Procent				
1 1955.....	18	32	50	100
2 1960.....	15	36	49	100
3 1965.....	15	39	46	100
4 1970.....	12	45	43	100
5 1980.....	9	56	35	100
6 1986.....	8	59	33	100
7 1991.....	8	61	31	100

Tabel 9.1

¹ Omfatter parcelhuse samt rækkehus o.l.

² Omfatter tofamiliehuse, etagehuse, kollegier og fælleshusholdninger.

Kilde: Danmarks Statistik's tabelværker vedrørende boligtællingerne samt Statistiske Efterretninger: Befolknings og valg 1991:13.

Translation – Heading, Column 1: farms; 2: one-family houses¹; 3: multi-family buildings²; 4: total.

¹ Includes detached, semi-detached houses and terraced houses etc.

² Includes two-family houses, blocks of flats, student hostels and institutional households.

**Boliger regionalt fordelt efter boligens art.
1990.**

Dwelling stock by type of dwelling. Regional analysis 1990. Per cent.

	Stue-huse 1	Parcel-huse 2	Række-huse mv. 3	Etage-boliger 4	Andet ¹ 5	I alt 6
Procent						
1 Københavns og Frederiksberg kommuner.....	0	4	2	92	2	100
2 Københavns, Frederiksborg og Roskilde amter.....	2	39	17	41	1	100
3 Vestsjællands, Storstrøms og Bornholms amter	10	52	12	23	3	100
4 Fyns Amt	9	48	16	25	2	100
5 Sønderjyllands og Ribe amter ...	10	51	12	24	3	100
6 Vejle, Ringkøbing og Århus amter	9	46	10	33	2	100
7 Viborg og Nordjyllands amter	12	52	9	25	2	100
8 Hele landet	7	41	11	39	2	100

Tabel 9.2

¹ Kollegieboliger og andre boligtyper.

Kilde: Danmarks Statistik: Statistisk årbog 1991.

Translation – Heading, Column 1: farmhouses; 2: one-family houses (detached); 3: one-family houses (undetached or semi-detached); 4: multi-family buildings; 5: others¹; 6: total.

Front Column, 1: Copenhagen and Frederiksberg municipalities; 2: Copenhagen, Frederiksborg and Roskilde county; 3: West-Zealand, Storstrøms and Bornholm county; 4: Funen county; 5: South Jutland and Ribe county; 6: Vejle, Ringkøbing and Århus county; 7: Viborg and North Jutland county; 8: whole country.

¹ Student hostels and other types of dwelling.

9 Bolig

Befolkningen i forskellige aldersgrupper fordelt efter boligtype. 1991.

Population in various age-groups, by type of dwelling. Per cent. 1991.

Tabel 9.3

	Stue-huse 1	Parcel-huse 2	Række-huse mv. 3	Etage-boliger 4	Andet 1 5	I alt 6
	Procent					
1 Mænd:						
2 0-17 år	9	58	13	19	1	100
3 18-24 år	8	41	10	37	4	100
4 25-34 år	7	41	11	39	2	100
5 35-49 år	8	59	10	22	1	100
6 50-66 år	11	54	10	24	1	100
7 67 år og derover	10	45	11	34	0	100
8 Kvinder:						
9 0-17 år	9	58	13	20	0	100
10 18-24 år	5	35	10	45	5	100
11 25-34 år	6	44	13	36	1	100
12 35-49 år	7	58	12	22	1	100
13 50-66 år	9	49	11	29	2	100
14 67 år og derover	5	34	12	48	0	100
15 Alle	8	50	12	29	1	100

¹ Kollegieboliger og andre boligtyper.

Kilde: Danmarks Statistik: Statistiske Efterretninger. Befolkning og valg 1991:13.

Translation – Heading, Column 1: farmhouses; 2: one-family houses (detached); 3: one-family houses (undetached or semi-detached); 4: multi-family buildings; 5: others¹; 6: total.

Front Column, 1: men; 2-6: age - groups; 7: 67 years of age and over; 8: women; 9-13: age - groups; 14: 67 years of age and over; 15: total.

¹ Student hostels and other types of dwelling.

Husstandstyper fordelt efter boligtype. 1991.

Household types, by type of dwelling. Per cent. 1991.

Tabel 9.4

	Stue-huse 1	Parcel-huse 2	Række-huse mv. 3	Etage-boliger 4	Andet 1 5	I alt 6
	Procent					
1 Enlige uden børn	3	20	12	62	3	100
2 Enlige med børn	2	21	21	54	2	100
3 Par uden børn ²	6	49	11	31	3	100
4 Par med børn ²	9	65	11	14	1	100
5 Øvrige husstandstyper	12	45	8	33	2	100
6 Alle	6	41	12	39	2	100

Anm.: Børn er afgrenset som hjemmeboende børn under 26 år. Alle andre er regnet som voksne.

¹ Kollegieboliger og andre boligtyper.

² Inkl. 2 voksne af forskelligt køn, ugifte.

Kilde: Danmarks Statistik: Statistiske Efterretninger. Befolkning og valg 1991:13.

Translation – Heading, Column 1: farmhouses; 2: one-family houses (detached); 3: one-family houses (undetached or semi-detached); 4: multi-family buildings; 5: others¹; 6: total.

Front Column, 1: single persons without children; 2: single persons with children; 3: couples without children²; 4: couples with children²; 5: other types of households; 6: total.

Note: Children are persons under 26 years of age living at home. Others are defined as adults.

¹ Student hostels and other types of dwelling.

² Including 2 adults of different sex, unmarried.

Husstandstyper fordelt efter boligtype og ejerforhold. 1991.

Household types, by dwelling form and tenure. Per cent. 1991.

	Enlige 1	Par- fami- lier 2	Øvrige hus- stande 3	Alle hus- stande 4
Procent				
1 Eget enfamiliehus ¹	24	68	56	50
2 Lejet enfamiliehus ¹	14	9	11	11
3 Ejellejlighed.....	7	4	6	5
4 Lejet lejlighed ²	55	19	27	34
5 I alt.....	100	100	100	100

Anm.: Omfatter kun husstande i egentlige boliger.

¹ Omfatter stuehuse, parcelhuse, rækkehus, kædehusse og dobbelthuse.

² Inkl. kollegieboliger og andre boligtyper.

Kilde: Danmarks Statistik: Statistiske Efterretninger. Befolkning og valg 1991:13.

Translation – Heading, Column 1: single persons; 2: married/co-habiting couples; 3: other households; 4: all households.

Front Column, 1: owning a one-family house¹; 2: renting a one-family house¹; 3: owning a flat; 4: renting a flat²; 5: total.

Note: Only households in dwellings proper are included.

¹ Including farmhouses, one-family houses (detached and semi-detached) and terraced houses etc.

² Including student hostels and other types of dwelling.

Tabel 9.5

Husstande fordelt efter ejer-/lejerbolig. 1955-1991.

All households, by form of tenure. Per cent. 1955-1991.

	Ejer- bolig ¹ 1	Udlejnings- bolig ² 2	Andet 3	I alt 4
Procent				
1 1955.....	43	53	4	100
2 1960.....	45	55	-	100
3 1965.....	46	54	-	100
4 1970.....	47	53	-	100
5 1981.....	55	44	1	100
6 1986.....	55	44	1	100
7 1991.....	54	45	1	100

Anm.: Omfatter kun husstande i egentlige boliger.

¹ Boligen bebos af ejeren.

² Inkl. andelsboliger.

Kilde: Schantz Christensen m.fl.: Boligmarkedet i Danmark, bind I og II. AKF's forlag. København 1987.

Danmarks Statistik: Statistiske Efterretninger, Befolkning og valg, 1991:13.

Translation – Heading, Column 1: owner-occupied¹; 2: rented²; 3: other; 4: total.

Note: Only households in dwellings proper are included.

¹ The dwelling is occupied by the owner.

² Including cooperative dwellings.

Tabel 9.6

9 Bolig

Husstande i forskellige stillingsgrupper fordelt efter ejer-/lejerbolig. 1985.

Households, by socio-economic group and form of tenure. Per cent. 1985.

Tabel 9.7

	Ejer-bolig ¹ 1	Udlejnings-bolig ² 2	Andet/uoplyst 3	I alt 4
Procent				
1 Selvstændige.....	85	15	0	100
2 Højere funktionærer.....	77	22	1	100
3 Mellemfunktionærer.....	70	29	1	100
4 Lavere funktionærer	53	45	2	100
5 Faglærende arbejdere	66	33	1	100
6 Ikke-faglærende arbejdere	53	46	1	100
7 Lønmodtagere uden angivelse ..	41	57	2	100
8 Uden for erhverv.....	35	64	1	100
9 Alle.....	55	43	2	100

Anm.: Der er opdelt efter husstandsrepræsentantens stillingsgruppe. Husstandsrepræsentanten er den ældste erhvervsaktive person eller den ældste person i husstanden.

¹ Boligen bebos af ejeren.

² Inkl. andelsboliger.

Kilde: Schantz Christensen m.fl.: Boligmarkedet i Danmark, bind I og II. AKF's forlag. København 1987.

Translation – Heading, Column 1: owner-occupied¹; 2: rented²; 3: other/not stated; 4: total.

Front Column, 1: self-employed; 2-4: salaried employees, higher, middle and lower levels; 5: skilled manual workers; 6: unskilled manual workers; 7: employees, not further stated; 8: not economically active; 9: total.

Note: The breakdown by employment groups is made by using the employment group of the household representative. The household representative is the oldest economically active person or the oldest person of the household.

¹ The dwelling is occupied by the owner.

² Including cooperative dwellings.

Boligejerform blandt de 16-25-årige der ikke er hjemmeboende. 1989.

Type of accommodation among 16-25 year-olds not living with their parents.

Per cent. 1989.

Tabel 9.8

	Almen-nyttig bolig 1	Leje-bolig 2	Andels-bolig 3	Ejer-bolig 4	Fælleshush./uoplyst 5	I alt 6
Procent						
1 Enlige.....	22	52	8	12	6	100
2 Par	16	29	6	45	4	100
3 Øvrige husstande	13	34	5	45	3	100
4 Fælleshusholdn.	0	0	0	0	100	100
5 I alt	17	36	6	35	6	100

Kilde: Christoffersen, Henrik: De unge på boligmarkedet. København 1991. Amternes og Kommunernes Forskningsinstitut (AKF).

Translation – Heading, Column 1: public utility accommodation; 2: rented accommodation; 3: co-operative dwelling; 4: owner-occupied dwelling; 5: common household/no information.

Front Column, 1: single; 2: couples; 3: other household; 4: common household; 5: total.

Beboelsesstætheden. 1955-1991.

Density of accommodation. Per cent.
1955-1991.

	1955 1	1960 2	1965 3	1970 4	1980 5	1985 6	1991 7
Procent ¹							
1 Antal beboere pr. værelse:							
2 2 eller derover.....	14	12	8	4	2	2	2
3 Mellem 1 og 2	31	29	27	22	12	10	9
4 1.....	23	24	26	27	24	23	20
5 Mellem 0,5 og 1	21	23	26	28	33	36	51
6 0,5 eller derunder	11	12	13	19	29	29	18
7 I alt.....	100	100	100	100	100	100	100
8 Gnsn. antal beboere pr. værelse	0,90	0,84	0,76	0,61	...

Tabel 9.9

Anm.: Omfatter beboere i egentlige boliger. Kollegieboliger er ikke medregnet 1955-1970. Som værelser er kun medregnet rum, der anvendes til beboelse, ekskl. køkken.

¹ Procentfordeling af antallet af beboere.

Kilde: Statistiske Tabelværker vedrørende boligtællingerne samt materiale i Danmarks Statistik.

Translation – Front Column 1-6: number of occupants per room; 7: total; 8: average number of occupants per room.

Note: The table refers to occupants of dwellings proper. Student hostels are not included for the period 1955 to 1970. Only rooms which are used for habitation are included, excluding kitchens.

¹ Percentage distribution by number of occupants per room.

Procentandel i forskellige familietyper der bor i boliger, hvor der højst er ét værelse pr. beboer. 1991.

Percentage of selected family types living in dwellings with not more than one room per occupant. 1991.

	Enlige 1	Parfamilier 2	Alle 3
Procentandel			
1 Antal børn ¹ :			
2 0.....	19	14	14
3 1.....	7	20	18
4 2.....	27 ²	36	33
5 3 eller flere.....	..	56	56
6 I alt.....	18	25	23

Tabel 9.10

Anm.: Antal svarpersoner: 3.097. Omfatter kun personer på 16 år og derover. Tabellen er derfor ikke sammenlignelig med tabel 9.9, som omfatter hele befolkningen.

¹ Børn er afgrænset som hjemmeboende børn under 26 år.

² 2 eller flere børn.

Kilde: Danmarks Statistik og Socialforskningsinstituttets omnibusundersøgelser januar og april 1991.

Translation – Heading, Column 1: single persons; 2: married/co-habiting couples; 3: total.

Front Column, 1-5: number of children¹; 6: total.

Note: Number of respondents: 3,097. Only persons aged 16 or more are included. Therefore the table is not comparable with table 9.9, which comprises total population.

¹ Children are persons under 26 years of age living at home.

² 2 or more children.

9 Bolig

Procentandel i forskellige stillingsgrupper der bor i boliger, hvor der højest er ét værelse pr. beboer. 1987.

Percentage in selected socio-economic groups living in dwellings with not more than one room per occupant. 1987.

Tabel 9.11

	Enlige uden børn 1	Par uden børn 2	Par med 1 barn 3	Par med 2 børn 4	Alle ¹ 5
Procentandel					
1 Selvstændige mv. ²	5	12	42	19
2 Højere/mellemfunktionærer	11	10	15	35	22
3 Lavere funktionærer	18	17	22	43	27
4 Faglært arbejdere	29	19	59	38
5 Ikke-faglært arbejdere	23	19	37	61	40
6 Pensionister/efterlønsmodt.	15	16	18
7 Øvrige uden for erhverv.....	58	26	30	44	38
8 Alle.....	21	17	23	46	28

Anm.: Antal svarpersoner: 3.016. Omfatter kun personer på 16 år og derover. Tabellen er derfor ikke sammenlignelig med tabel 9.9, som omfatter hele befolkningen.

¹ Inkl. enlige med børn og par med mere end 2 børn.

² Inkl. medhjælpende ægtefæller.

Kilde: Danmarks Statistik og Socialforskningsinstituttets omnibusundersøgelser januar og april 1987.

Translation – Heading, Column 1: single persons without children; 2: couples without children; 3: couples with 1 child; 4: couples with 2 children; 5: total¹.

Front Column, 1: self-employed etc.²; 2: salaried employees, higher and middle levels; 3: salaried employees, lower level; 4: skilled manual workers; 5: unskilled manual workers; 6: pensioners/early retirement pensioners; 7: others, not economically active; 8: total.

Note: Number of respondents: 3,016. Only persons aged 16 or more are included. Therefore, the table is not comparable with table 9.9, which includes total population.

¹ Including single persons with children and couples with more than 2 children.

² Including assisting spouses.

Procentandel af boligerne der har wc, bad og centralvarme. 1955-1990.

Percentage of dwellings having WC, bath, and central heating. 1955-1990.

Tabel 9.12

	Wc		Bad		Central-varme ¹	Eget wc, eget bad og central- varme 6
	Eget 1	Fælles 2	Eget 3	Fælles 4		
Procentandel						
1 1955.....	62	12	36	3	34	...
2 1960.....	74	9	46	3	47	...
3 1965.....	83	8	59	5	67	...
4 1970.....	88	8	71	6	84	69
5 1977.....	94	4	81	4	87	76
6 1981.....	95	4	83	3	88	81
7 1985.....	96	4	86	3	93	83
8 1990.....	96	4	88	4	93	86

Anm.: Omfatter kun egentlige boliger.

¹ Fjernvarme eller centralvarme fra eget anlæg. 1981, 1985 og 1990 tillige elektrisk opvarmning i enfamilie-huse.

Kilde: Danmarks Statistik tabelværker vedrørende boligtællingerne samt Statistisk årbog 1991.

Translation – Heading, Column 1-2: WC; 3-4: bath; 1+3: own; 2+4: shared; 5: central heating¹; 6: own WC, own bath and central heating.

Note: only dwellings proper are included.

¹ District heating or own central heating system. 1981, 1985 and 1990 also include electric heating installations in one-family houses.

Procentandel af forskellige husstandstyper der har eget wc, eget bad, eget køkken og centralvarme. 1991.

Percentage of selected types of households having own WC, own bath, own kitchen and central heating. 1991.

	Husstande uden børn 1	Husstande med børn 2	Alle 3
	Procentandel		
1 Enlige kvinder	84	92	85
2 Enlige mænd	77	89	77
3 Ægtepar	93	96	94
4 Andre par ¹	84	92	87
5 Andre husstande	83	92	86
6 Alle	85	94	88

Anm.: Børn er afgrænset som hjemmeboende børn under 26 år. Alle andre er regnet som voksne.

¹ 2 voksne af forskelligt køn i øvrigt.

Kilde: Danmarks Statistik: Statistiske Efterretninger, Befolkning og valg 1991:13.

Translation – Heading, Column 1: households without children; 2: households with children; 3: total.

Front Column, 1: single women; 2: single men; 3: married couples; 4: other couples¹; 5: other households; 6: total.

¹ Other couples of different sexes.

Note: Children are persons under 26 years of age living at home. Others are defined as adults.

Tabel 9.13

Procentandel i forskellige stillingsgrupper der bor i boliger med eget wc, eget bad og centralvarme. 1981.

Percentage in selected socio-economic groups living in dwellings with own WC, own bath, and central heating. 1981.

	Har wc, bad og central- varme 1	Mangler wc 2	Mangler bad 3	Mangler central- varme 4
	Procentandel			
1 Selvstændige	90	3	10	6
2 Højere funktionærer	94	1	4	4
3 Mellemfunktionærer	92	2	7	6
4 Lavere funktionærer	89	2	9	7
5 Faglærte arbejdere	87	3	11	8
6 Ikke-faglærte arbejdere	83	4	15	12
7 Lønmodtagere uden angivelse ..	85	4	12	11
8 Pensionister	76	5	22	14
9 Øvrige uden for erhverv	90	2	7	6
10 Alle	87	3	11	8

Kilde: Materiale i Danmarks Statistik.

Translation – Heading, Column 1: with WC, bath and central heating, 2: without WC; 3: without bath; 4: without central heating.

Front Column, 1: self-employed; 2-4: salaried employees, higher, middle and lower levels; 5: skilled manual workers; 6: unskilled manual workers; 7: employees, not further specified; 8: pensioners; 9: others, not economically active; 10: total.

Tabel 9.14

9 Bolig

Procentandel af de 30-69-årige der bor i boliger, som opfylder minimumskravene og kravene til en moderne bolig, efter socialgruppe. 1976 og 1986.

Percentage of population aged 30-69 years living in dwellings fulfilling minimum requirements and the requirements for a modern dwelling, by social group. 1976 and 1986.

Tabel 9.15

	Minimumskravene ¹		Moderne bolig ²	
	1976 1	1986 2	1976 3	1986 4
Procentandel				
1 Familiesocialgruppe ³ :				
2 I.....	95	97	72	89
3 II.....	92	96	74	88
4 III.....	90	96	70	89
5 IV	84	93	59	81
6 V	74	85	49	73
7 Alle.....	85	93	63	83

¹ Boligen har selvstændigt køkken, koldt og varmt vand, eget wc, eget bad og centralvarme.

Translation – Heading, Column 1-2: minimum requirements¹; 3-4: modern dwelling².

Front Column, 1: social group of family³; 7: total.

² Boligen opfylder minimumskravene og har komfur, køleskab, fryser og vaskemaskine (evt. i fællesvaskeri).

¹ The dwelling has separate kitchen, cold and hot water, own WC, own bath, and central heating.

³ Socialgruppeinddelingen er en inddeling af befolkningen baseret på kriterierne: arbejdsstilling, antal underordnede og erhvervsuddannelse. (Se i øvrigt bilag 1 i kilden til denne tabel). I parfamilier indplaceres familien i den af de to's socialgruppe, der kommer først i rækkefølgen, når man tæller fra socialgruppe I mod socialgruppe V.

² The dwelling fulfils minimum requirements and has cooker, refrigerator, freezer and washing machine (e.g. in communal laundry).

Kilde: Hansen, Erik Jørgen: Danskernes levekår – 1976 sammenholdt med 1986. Hans Reitzels Forlag. København 1986.

³ Rating from highest (I) to lowest (V). Married persons and co-habiting couples are classified according to their highest social group.

Procentandel i forskellige familietyper der bor i boliger, hvor de er utsat for fugt, træk eller kulde. 1987 og 1991.

Percentage of selected types of families living in dwellings where they are exposed to damp, draught or cold. 1987 and 1991.

Tabel 9.16

	1987			1991		
	En-familie-huse 1	Etageboliger 2	I alt 3	En-familie-huse 4	Etageboliger 5	I alt 6
Procentandel						
1 Enlige uden børn	15	24	21	12	23	22
2 Enlige med børn	19	22	20	27
3 Par uden børn.....	14	24	17	7	27	16
4 Par med børn.....	12	36	15	9	29	12
5 Alle.....	13	27	17	10	26	15

Anm.: Antal svarpersoner i 1987: 3.016 og i 1991: 3.097. Omfatter befolkningen i alderen 16 år og derover.

Translation – Heading, Column 1: one-family houses; 2: multi-family buildings. 3: total; 4: one-family houses; 5: multi-family buildings; 6: total.

Kilde: Danmarks Statistik og Socialforskningsinstituttets omnibusundersøgelser januar og april 1987 og januar og april 1991.

Front Column, 1: single persons without children; 2: single persons with children; 3: couples without children; 4: couples with children; 5: total.

Note: Number of respondents in 1987: 3,016 and in 1991: 3,097. Includes persons aged 16 or more.

Procentandel i forskellige stillingsgrupper der bor i boliger, hvor de er utsat for fugt, træk eller kulde. 1987 og 1991.

Percentage of selected socio-economic groups living in dwellings where they are exposed to damp, draught or cold. 1987 and 1991.

	1987			1991			Tabel 9.17	
	En-familie-huse 1	Etage-boliger 2	I alt 3	En-familie-huse 4	Etage-boliger 5	I alt 6		
1	Selvstændige ¹	11	..	13	6	..	8	
2	Højere funktionærer.....	10	35	16	4	..	5	
3	Mellemfunktionærer.....	9	20	12	7	40	14	
4	Lavere funktionærer	10	25	14	9	30	15	
5	Faglærte arbejdere	10	30	16	8	..	10	
6	Ikke-faglærte arbejdere	15	33	20	13	33	18	
7	Arbejdsløse.....	20	45	32	20	38	27	
8	Pensionister/efterlønsmodt.....	14	17	16	9	14	12	
9	Husmødre	18	..	23	12	..	16	
10	Uddannelsessøgende.....	22	27	24	14	35	22	
11	Alle ²	13	27	17	10	26	15	

Anm.: Antal svarpersoner i 1987: 3.016 og i 1991: 3.097.

¹ Inkl. medhjælpende ægtefæller.

² Inkl. andre uden for erhverv.

Kilde: Danmarks Statistik og Socialforskningsinstituttets omnibusundersøgelser januar og april 1987 og januar og april 1991.

Translation – Heading, Column 1: one-family houses; 2: multi-family buildings; 3: total; 4: one-family houses; 5: multi-family buildings; 6: total.

Front Column, 1: self-employed¹; 2-4: salaried employees, higher, middle, lower levels; 5: skilled manual workers; 6: unskilled manual workers; 7: unemployed; 8: pensioners/early retirement pensioners; 9: housewives; 10: students; 11: total.

Note: Number of respondents in 1987: 3,016 and in 1991: 3,097.

¹ Including assisting spouses.

² Including others outside the labour force.

10

Fritid

10 Fritid

Nr.	FIGURER	Side		Side
10.1.	Gennemsnitligt tidsforbrug til forskellige typer af aktiviteter. 1964 og 1987.....	244	10.11. Procentandel af befolkningen der har deltaget i forskellige aktiviteter. 1964, 1975 og 1987	262
10.2.	Tidsforbrug til fritidsaktiviteter på en gennemsnitsdag blandt familietyper med børn under 16 år. 1987.....	245	10.12. Procentandel af befolkningen i forskellige aldersgrupper der dyrker sport/motion. 1987	262
10.3.	Tidsforbrug på en arbejdsgdag og på en fridag blandt erhvervsmæssigt beskæftigede. 1987	246	10.13. Procentandel af befolkningen der regelmæssigt dyrker forskellige former for sport/motion. 1987	263
10.4.	Fordelingen af fri tid på en fridag blandt erhvervsmæssigt beskæftigede mænd og kvinder. 1987.....	246	10.14. Procentandel af befolkningen der deltager i fritidsaktiviteter, der vedrører sport og motion. 1991	263
10.5.	Befolkningens deltagelse i forskellige aktiviteter 1964, 1975 og 1987	247	10.15. Procentandel af mænd og kvinder der går til forskellige kulturelle arrangementer. 1987	264
10.6.	Procentandel af mænd og kvinder der dyrker forskellige former for sport og motion. 1987	248	10.16. Procentandel af befolkningen der har deltaget i forskellige kulturelle arrangementer i løbet af et år. 1991	264
10.7.	Procentandel af befolkningen, der går til forskellige kulturelle arrangementer, efter stilling. 1987	249	10.17. Procentandel af befolkningen der går til forskellige kulturelle arrangementer, efter alder og køn. 1987	265
10.8.	Procentandel af befolkningen i forskellige stillingsgrupper der læser én eller flere aviser dagligt. 1987.....	250	10.18. Procentandel af befolkningen der går til forskellige kulturelle arrangementer, efter stilling. 1987	266
			10.19. Procentandel af befolkningen der går til forskellige kulturelle arrangementer, efter uddannelsesniveau. 1987	267
			10.20. Procentandel af befolkningen der går til forskellige kulturelle arrangementer, efter bopælsområde. 1987	268
			10.21. Procentandel af befolkningen der læser avis stort set daglig, efter alder og køn. 1987	268
			10.22. Procentandel af befolkningen i forskellige stillinger der læser avis stort set daglig. 1987	269
			10.23. Procentandel af mænd og kvinder i forskellige aldersgrupper, der ofte læser bøger, samt procentandel, der ofter kommer på folkebibliotekerne. 1987	269
			10.24. Procentandel af mænd og kvinder der går i kirke et par gange om måneden eller mere, efter alder og køn. 1987.....	270
Nr.	TABELLER	Side		
10.1.	Tidsforbrug til forskellige aktiviteter på en gennemsnitsdag i 1964, 1975 og 1987.....	253		
10.2.	Tidsforbrug på en gennemsnitsdag for mænd og kvinder i forskellige aldre. Vinter 1987	254		
10.3.	Tidsforbrug til forskellige aktiviteter på en gennemsnitsdag for mænd og kvinder i forskellige stillinger. Vinter 1987	255		
10.4.	Tidsforbrug til fritidsaktiviteter på en gennemsnitsdag blandt familietyper med børn under 16 år. Vinter 1987	256		
10.5.	Tidsforbrug til forskellige aktiviteter en arbejdsgdag og en fridag for erhvervsmæssigt beskæftigede mænd og kvinder. Vinter 1987.....	257		
10.6.	Tidsforbrug til fritidsaktiviteter blandt erhvervsmæssigt beskæftigede mænd og kvinder på en arbejdsgdag og på en fridag. Vinter 1987.....	258		
10.7.	Tidsforbrug til fritidsaktiviteter på en arbejdsgdag blandt erhvervsmæssigt beskæftigede, opdelt efter stilling. Vinter 1987	259		
10.8.	Tidsforbrug til fritidsaktiviteter på en fridag blandt erhvervsmæssigt beskæftigede, opdelt efter stilling. Vinter 1987	260		
10.9.	Tidsforbrug på transport, TV og radio samt avislæsning på en arbejdsgdag blandt de erhvervsmæssigt beskæftigede efter stilling. Vinter 1987.....	261		
10.10.	Tidsforbrug på transport, TV og radio samt avislæsning på en fridag blandt de erhvervsmæssigt beskæftigede efter stilling. Vinter 1987	261		

Indledning

Der tales undertiden om, at vi bevæger os mod et fritidssamfund. Baggrunden herfor er nedgangen i den overenskomstmæssigt aftalte arbejdstid. Siden midten af 1960'erne, hvor den første kortlægning af befolkningens tidsforbrug blev gennemført, er den overenskomstmæssige ugentlige arbejdstid sat ned fra 45 til 37 timer. Feriens længde er nu 5 uger årligt mod 3 uger i 1964.

Fritiden er imidlertid ikke blot den tid, der er tilbage, når erhvervsarbejde er trukket fra den samlede tid. Ved egentlig fritid vil vi forstå tid, som man frit kan ráde over, når den samlede arbejdstid ude og hjemme, herunder transporttid, og tiden til andre nødvendige gøremål er fratrukket døgnets 24 timer. Forstået på denne måde er det mere tvivlsomt, om vi har fået mere fritid. På den ene side er fx kvindernes øgede erhvervsdeltagelse med til at reducere familiens samlede fritid, ligesom fritiden i nogle grupper i befolkningen er reduceret, fordi man ikke mere har fremmed hjælp til arbejdet i husholdningerne. På den anden side har den øgede økonomiske velstand siden 1960'erne betydet anskaffelse af mange maskiner til at udføre en del af det huslige arbejde, hvilket skulle give øget fritid.

Mange fritidsaktiviteter foregår sammen med andre mennesker ude eller i hjemmet. Det betyder, at det kan være en fordel at have fritid samtidig med sin familie og sine venner. Det er således ikke blot længden af fritiden, der er af betydning, men også dens placering. Flertallet af de erhvervsmæssigt beskæftigede har fri fra arbejde stort set på samme tidspunkt på hverdage, i weekender, helligdage samt (ferie) i juli måned. En mindre del af befolkningen har dog, grundet bl.a. skifteholdsarbejde eller uregelmæssig arbejdstid, fritiden placeret på andre tidspunkter.

Ud over placeringen af fritiden kan en række andre forhold virke hæmmende på en aktiv udnyttelse af fritiden. Bor man fx langt fra skole, bibliotek, biograf, teater, sportshal, mv., kan det i sig selv afskære fra deltagelse i de aktiviteter, der foregår her. Endvidere kan fx dårlige helbreds- eller indkomstmæssige forhold begrænse den enkeltes aktivitet i fritiden.

I et specialiseret og arbejdsdelt samfund spiller transport en stadig større rolle, også for fritiden. Tidligere var det mere almindeligt, at man boede og arbejdede samme sted, fx i landbruget og blandt håndværkere, og industriarbejderne boede i arbejderkvarterer nær deres arbejdsplads. Desuden rejste man ikke så meget. Det nuværende specialiserede samfund bygger i højere grad end tidligere på

et omfattende transportsystem, som også påvirker fritiden.

Kommunikationsforholdene omfatter bl.a. de forskellige former for énvejs- eller masse-kommunikation såsom aviser, blade, radio og TV. Der er her tale om former for kommunikation, som når ud til store dele af befolkningen næsten samtidigt. På denne måde kan befolkningen holdes orienteret bl.a. om, hvad der sker i samfundet. Massekommunikationsmidlerne har desuden en funktion på det underholdningsmæssige og kulturelle område.

I dette kapitel lægges vægt på fordelingen af fritid og fritidsaktiviteter i befolkningen. Kapitlet indledes med en omtale af befolkningens tidsanvendelse på en gennemsnitsdag. For de erhvervsaktive belyses fritiden endvidere på en arbejd dag og på en fridag. Fordelingen af det ubetalte arbejde i forskellige familietyper tages også op i disse sammenhænge. Derefter følger en belysning af en række fritidsaktiviteter, fx sport og motion, musikudøvelse og læsning. Herudover belyses andre kulturelle aktiviteter, fx biograf- og koncertbesøg, besøg på kunstudstillinge o.l. samt kirkelige aktiviteter. Transporttid og brug af massemedierne blyses i forskellige sammenhænge i kapitlet.

Det skal bemærkes, at der også i kapitlene, der omhandler familie, arbejde, børn og unge og ældre, findes tal, der har tilknytning til fritidsforhold.

Kapitlet viser bl.a. følgende:

- Befolkningen bruger mere tid på arbejde og uddannelse end for 25 år siden
- Der er sket en kraftig omfordeling af det indtægtsgivende arbejde i de sidste 25 år mellem mænd og kvinder
- Mænd deltager mere i det huslige arbejde
- Mænd og kvinder har lige meget fritid, men fordelingen af fritid i løbet af ugen har skifteprofil
- Unge går ud, pensionister bliver hjemme
- Børnefamilier har mindst fritid
- Ca. 1/3 af de erhvervsaktives fri tid på en fridag bruges til transport og massemedier
- Stadig større andele af befolkningen benytter stadig mere flittigt fritidstilbud, især sport og motion
- Deltagelse i mange traditionelle kulturelle aktiviteter er blevet større
- Kun 3 pct. af befolkningen går regelmæssigt i kirke

Mere tid på arbejde og uddannelse

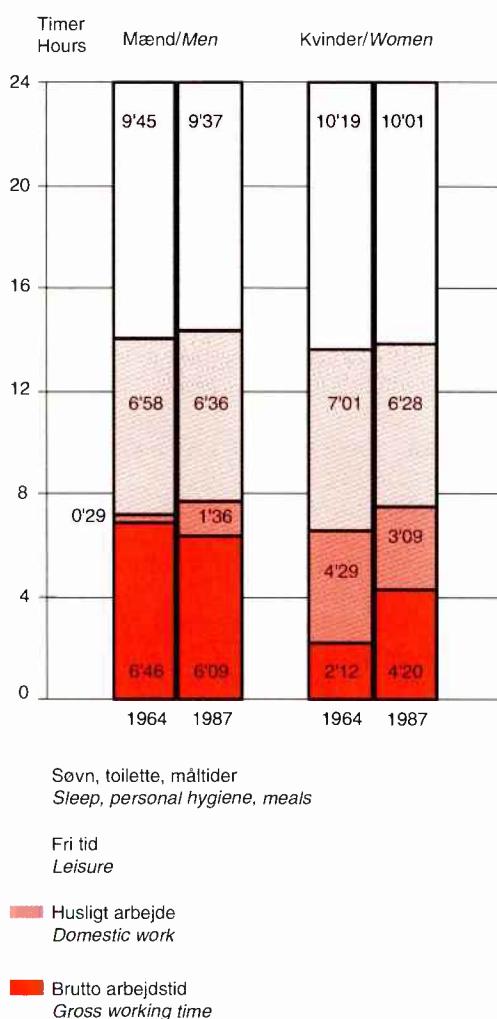
I forbindelse med en gennemgang af fritidsforholdene kan det være relevant først at se nærmere på, hvordan befolkningen bruger ti-

10 Fritid

den. Det kan gøres på baggrund af oplysninger fra de såkaldte tidsanvendelsesundersøgelser, hvor befolkningen udspørges om, hvad de foretager sig på bestemte tidspunkter af døgnet. Herved får man også oplysninger om, hvor meget tid folk bruger på forskellige aktiviteter, fx sovn, måltider, erhvervsarbejde, transport osv. på en hverdag og (blandt erhvervsaktive) på en arbejdssdag eller på en fredag.

I figur 10.1 kan man se, hvor meget tid den voksne befolkning i gennemsnit bruger til fire hovedkategorier af aktiviteter:

Figur 10.1.
Gennemsnitligt tidsforbrug til forskellige typer af aktiviteter. 1964 og 1987.
Time spent on selected activities. 1964 and 1987.

Kilde: Tabel 10.1.

- **Primære behov**, som omfatter sovn, toilette og måltider;
- **Bruttoarbejdstid**, inklusive uddannelse og transport til og fra arbejde/uddannelsessted;
- **Husligt arbejde**, som omfatter madlavning, indkøb, rengøring, børnepasning, havearbejde osv;
- **Fritid**, som er en restkategori, der omfatter besøg, afslapning, sport og motion, se TV o.l. samt transport i fritiden.

Beregninger af befolkningens tidsforbrug på en gennemsnitsdag foretaget på ugebasis i begyndelsen af årene 1964 og 1987 viser nogle væsentlige ændringer. Det ses af figur 10.1, at mænd i 1987 har fået lidt kortere bruttoarbejdstid end i 1964, men til gengæld bruger mere tid end før på huslige gøremål. Resultatet er, at mændene har fået mindre fri tid. Kvinderne har omvendt fået længere bruttoarbejdstid, men de bruger nu mindre tid på husligt arbejde. Alt i alt har kvinderne også fået fri tid.

At der er mindre fri tid virker umiddelbart overraskende. Det harmonerer dårligt med den kendsgerning, at arbejdstiden siden 1964 er blevet væsentlig nedsat, at der i 1987 var flere ledige end i 1964, og at flere og flere går på pension før de fylder 67 år.

En væsentlig forklaring ligger i kvinnernes ændrede situation. Hvor det endnu i midten af 1960'erne var mest almindeligt, at den gifte kvinde var hjemmearbejdende husmor, er det i slutningen af 1980'erne ganske normalt, at gifte eller samlevende kvinder gennem deres erhvervsarbejde er helt eller delvis selvforsørgende.

Tilgangen af kvinder til arbejdsmarkedet siden midten af 1960'erne er sket i et omfang, som rigeligt opvejer alle modsatte faktorer. Denne omfordeling af arbejdstid i perioden 1964 og 1987 vises ved, at mænd i 1964 i gennemsnit brugte næsten $47\frac{1}{2}$ time pr. uge som (brutto)arbejdstid mod ca. $15\frac{1}{2}$ time blandt kvinder. I 1987 er de tilsvarende tal 43 timer for mænd og ca. $30\frac{1}{2}$ time for kvinder. Især er transporttid steget markant – fra ca. 3 timer ugentlig i 1964 til 7 timer i 1987.

Det ubetalte arbejde er også blevet omfordelt

Mængden af tid brugt til det ubetalte arbejde – husligt arbejde – er i 1987 ca. et kvarter mindre om dagen end i 1964. Også på dette felt er der sket en markant omfordeling af tidsforbrug mellem kønnene. I midten af 1960'erne tegnede kvinder under ét sig for gennemsnitlig $4\frac{1}{2}$ times husarbejde pr. dag. Mænner-

nes indsats var $\frac{1}{2}$ time. I slutningen af 1980'erne er mændenes indsats ca. det tredobbelte, samtidig med at kvinderne har reduceret deres indsats med $1\frac{1}{3}$ time. Kvinderneindsats er nu ca. dobbelt så stor som mændenes.

Figur 10.2.
Tidsforbrug til fritidsaktiviteter på en gennemsnitsdag blandt familietyper med børn under 16 år. 1987.

Time spent on leisure activities on an average day by families with children under 16 years. 1987.

Kilde: Tabel 10.4.

nes. Der er således stadig et godt stykke vej igen, før mænd og kvinder står lige i tidsforbrug til de huslige gøremål, men omstillingen de to køn imellem gennem de sidste 25 år er alligevel meget betydelig.

Når man taler om den fortravlede hverdag, mener man, at der bruges meget tid på erhvervsarbejde og de nødvendige gøremål, og at der kun er lidt tid til afslapning, socialt samvær og personlig udfoldelse. Fri tid har vi altså, i gennemsnit, ikke fået mere af. *Figur 10.1* viser, at mænd og kvinder har nogenlunde lige meget fri tid på en gennemsnitsdag.

Store forskelle i tidsforbrug i befolkningen

Ovennævnte tal viser gennemsnittet for alle 16-74-årige på en gennemsnitsdag. Tallene dækker således over væsentlige forskelle i tidsforbrug mellem befolkningsgrupper og over forskellige tidsforbrugsmønstre på hverdage og i weekender.

Med udgangspunkt i 1987-tallene finder man, at omfanget af fri tid først og fremmest afhænger af, om man har erhvervsarbejde. Hertil har køn og alder samt familieforhold stor betydning. Yderpunktterne er her de enlige uden erhvervsarbejde, herunder pensionister, og børnefamilier, hvor forældrene er erhvervsaktive.

Omfanget af fri tid er gennemsnitligt størst blandt de ældste dele af befolkningen og mindst blandt de 25-44-årige. (Tabel 10.2). Bruttoarbejdstiden viser faldende andele i aldersgrupper på 45 år og derover, især i befolkningen på 60 år og over, mens husligt arbejde er mindst blandt de unge (16-24 år).

Ikke overraskende har de erhvervsaktive i gennemsnit betydelig mindre fri tid end dem, der ikke er i erhverv. Blandt de erhvervsaktive er det de selvstændige erhvervsdrivende uden for landbrug, der har mindst fri tid. (Tabel 10.3).

Det er mænd og kvinder i småbørnsfamilier, hvor forældrene har erhvervsarbejde, der har allermindst fri tid. (*Figur 10.2*).

På en arbejdsgang er der ikke megen fri tid

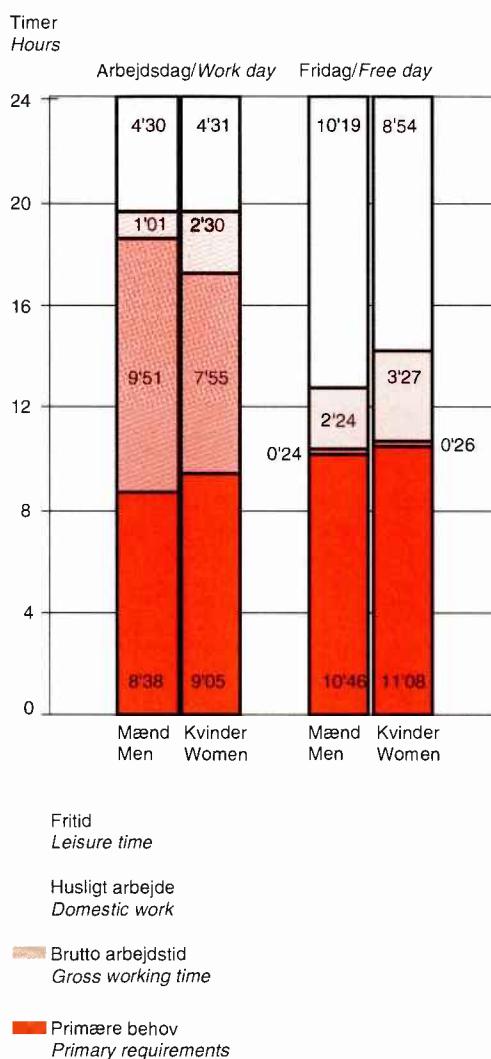
For de erhvervsaktive er bruttoarbejdstiden på en arbejdsgang (inklusive spisepause og transporttid) i gennemsnit på ca. 10 timer for mænd og ca. 8 timer for kvinder (*figur 10.3*). Hertil udfører mændene 1 times husarbejde mod kvindernes $2\frac{1}{2}$ time. Den samlede arbejdstid er således på en arbejdsgang en lille halv time længere for mænd end for kvinder. Da kvinder sover lidt længere end mænd (i gennemsnit ca. 20 minutter), bliver der lige lidt fritid til de to køn: $4\frac{1}{2}$ time.

10 Fritid

Figur 10.3.

Tidsforbrug på en arbejdsgang og på en fridag blandt erhvervsmæssigt beskæftigede. 1987.

Time spent on selected activities on a workday and on a free day among employed men and women. 1987.

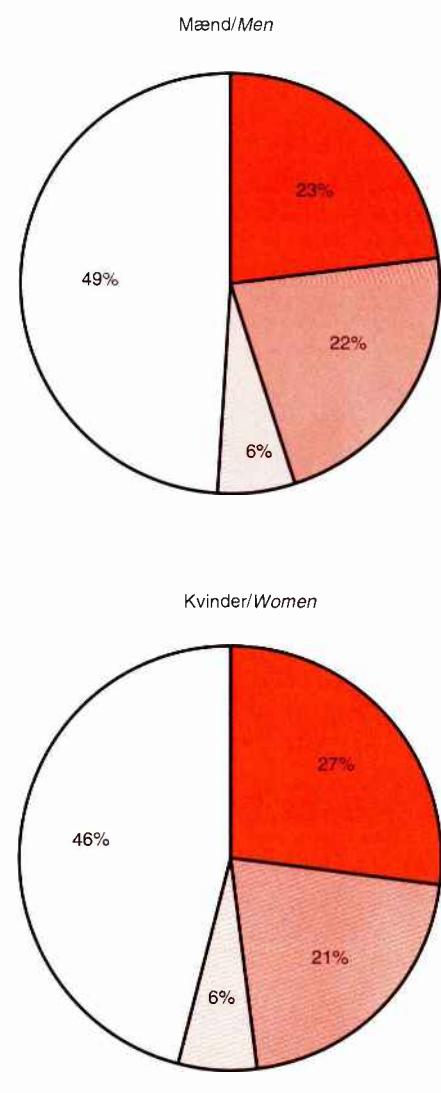
Kilde: Tabel 10.5.

Også på en fridag er husarbejdet skævt fordelt, omend i mindre grad end på en arbejdsgang. Kvinder bruger én time mere end mænd til huslige gøremål på en fridag. Derfor har mænd i gennemsnit mere fri tid end kvinder på en fridag, ca. 10½ time mod ca. 9 timer.

Figur 10.4.

Fordelingen af fri tid på en fridag blandt erhvervsmæssigt beskæftigede mænd og kvinder. 1987.

Leisure time spent on a free day among men and women in employment. 1987.

Fritid uden for hjemmet
Leisure time spent outside the home

Besøg af familie eller andre
Visits by family or others.

TV (inkl. video)
TV (including video)

Familiesamvær, læsning, afslapning, hobby, o.l.
Activities, reading, relaxation, hobby, etc.

Kilde: Tabel 10.6.

Fri tid bruges til socialt samvær

I gennemsnit tilbringes 60 procent af vores fri tid i vintermånederne hjemme. Kvinder er lidt mere hjemme end mænd, og ældre er noget mere hjemme end de 25-59-årige. De helt unge er meget ude.

Mindst 2 timer dagligt bruges til socialt samvær i familien, med slægt og venner, hjemme eller ude hos dem. Kvinder bruger lidt mere tid end mænd på socialt samvær.

Fjernsynet har, som enkeltaktivitet, stor interesse. I gennemsnit tilbringer hver voksen dagligt 1½ time hjemme foran TV-apparatet. Mænd lidt mere end kvinder.

Læsning optager os i ca. 40 minutter om dagen. Mænd bruger lige meget tid på avisen og andet læsestof. Kvinder foretrækker i højere grad end mændene at læse andet end avisen.

Vi bruger omkring 20 minutter på at røre os, mænd mere end kvinder. Det skyldes, at mænd bruger mere tid på sport og motion, end kvinder gør. De to køn går derimod lige meget tur.

For den erhvervsaktive del af befolkningen er der naturligvis stor forskel på fritidens omfang på en arbejdsgang og en fridag. (Tabel 10.6).

De 4½ time, som mænd og kvinder hver især har til disposition som fritid på en arbejdsgang, fordeles forholdsmaessigt nogenlunde efter samme mønster som nævnt ovenfor for en gennemsnitsdag. Dog bruges på en arbejdsgang relativt mindre tid på at besøge andre.

På en fridag har mænd som allerede nævnt knap 1½ times mere fri tid end kvinder. Dette overskud anvendes for den ene times vedkommende på aktiviteter uden for hjemmet. Hjemme ser mændene gennemsnitlig mere TV (2½ time) end kvinderne (1¾ time). Både mændenes og kvindernes fritid deles i stort set lige lang tid hjemme og ude. Fridagen bruges i høj grad til at besøge andre mennesker. Dette medfører et forholdsvis stort tidsforbrug til transport.

Alt i alt bruges ca. 1 time undervejs til de forskellige fritidsaktiviteter på en fridag. Når der samtidig bruges ca. 2½ time til TV, video, avislæsning og radiolytning, svarer det til, at omtrent en tredjedel af de erhvervsbeskæftigedes fri tid på en fridag bruges til transport og massekommunikation.

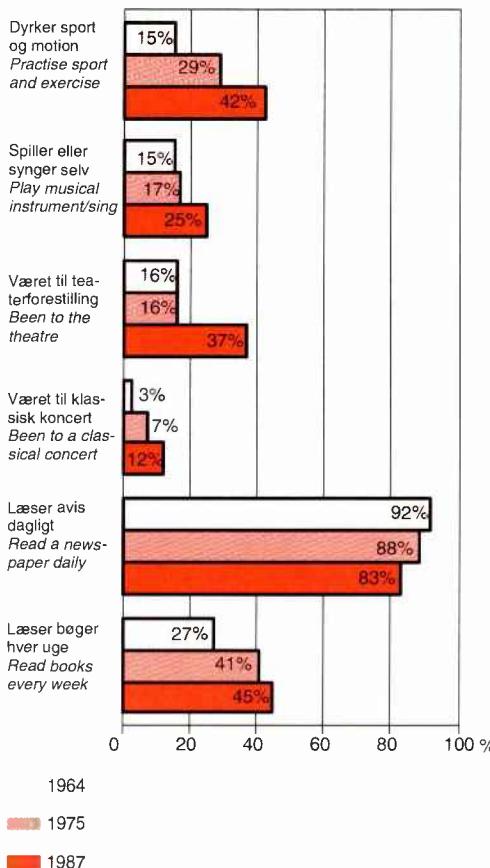
Samtidig skal det understreges, at tidsforbrug til de forskellige fritidsaktiviteter på en arbejdsgang og en fridag varierer meget mellem grupper i befolkningen, fx efter alder og stilning. (Tabel 10.7, 10.8, 10.9 og 10.10)

Øget aktivitet i fritiden

I det foregående har vi set på det gennemsnitlige tidsforbrug til forskellige aktiviteter. I det følgende ser vi på hvem og hvor mange der udfører forskellige fritidsaktiviteter.

Selv om der er forskel på udviklingen i aktivitetsniveauet på enkelte områder, er det generelle indtryk, at stadig større andele af befolkningen stadig mere flittigt benytter sig af de mange fritidstilbud og -muligheder. (Figur 10.5). Dette hænger formentlig sammen med, at befolkningen i dag har et større overskud end i 1964, hvor befolkningens fritidsaktiviteter for første gang blev undersøgt. Et større overskud i form af bedre uddannelse, bedre kommunikations- og transportmuligheder, bedre helbred især i de ældre årgange og bedre økonomiske muligheder for de fleste.

Figur 10.5.
Befolkningens deltagelse i forskellige aktiviteter 1964, 1975 og 1987.
Participation in various activities in 1964, 1975 and 1987.

Kilde: Tabel 10.11.

10 Fritid

Af tidsanvendelsesundersøgelserne fremgår disse forhold på en række forskellige måder.

For det første har der i perioden fra 1964 til 1987 fundet en betydelig udjævning sted af fritidsaktiviteter mellem by- og landbefolknin-

gen.
For det andet er de ældre årgange og ikke mindst de 67-74-årige betydeligt mere aktive end tidligere. Det gælder både når det drejer sig om de mere modtagende aktiviteter, og når det drejer sig om selv aktivt at dyrke fx musik og sang eller motion.

For det tredje er der fortsat klare sammenhænge mellem uddannelsesniveau og fritidsaktiviteter. Noget af væksten i de yngre årganges aktiviteter kan tilskrives et højere uddannelsesniveau i disse årgange.

Endelig er der sket en udjævning af forskellene i omfanget af mænds og kvinders aktiviteter. Til gengæld er der stadig mange forskelle på indholdet af aktiviteterne, fx litteraturlæsning og sportsaktiviteter, mellem kønne-

På de fleste områder har aktivitetsniveauet været generelt stigende for alle grupper uanset alder, køn, stilling, bopæl m.m. Mest udpræget gør dette sig gældende for sport og motion samt biblioteksbenyttelse.

Stigende deltagelse i sport og motion

Sport og motion bliver dyrket af en stigende andel voksne i den danske befolkning. (Figur 10.5). I 1964 var det 15 pct., der i løbet af det sidste år dyrkede sport. I 1975 var det 29 pct., der dyrkede sport/motion, og i 1987 var denne andel øget til 42 pct. Hertil kommer 17 pct., som svarede: "Ja, men ikke for tiden". I en undersøgelse fra 1991 angiver 43 pct. af de interviewede, at de i løbet af det sidste år dyrkede sport og motion. (Tabel 10.14). 38 pct. af de interviewede dyrkede sport og motion mindst en gang om ugen. (Tabel 10.14).

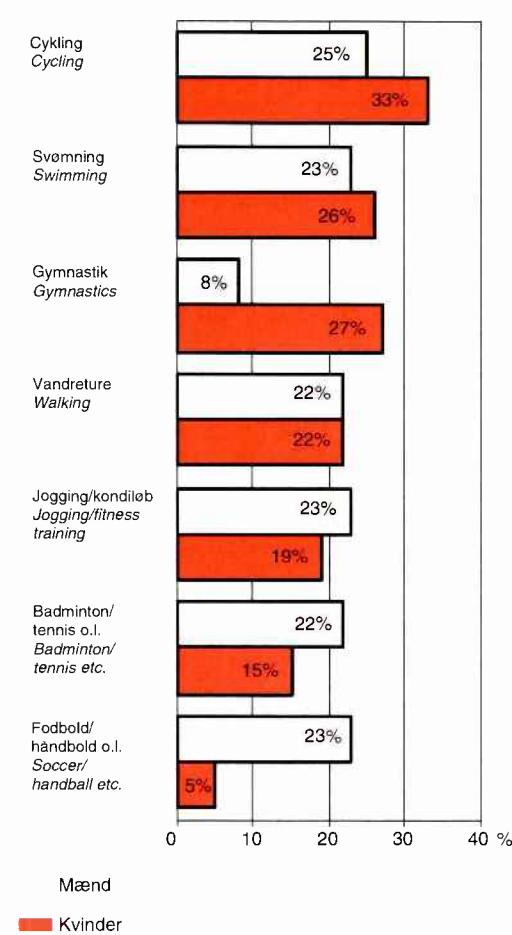
Denne udvikling skal sandsynligvis ses på baggrund af, at mulighederne for at dyrke sport mv. er blevet forbedret i kraft af flere sportsanlæg og andre faciliteter. Det kan også tænkes, at folk er blevet mere bevidste omkring motion og opfatter flere aktiviteter som motion end tidligere.

Der er næsten lige store andele mænd og kvinder, der dyrker sport eller motion, men til gengæld er der en overvægt af unge. De ældre er dog kommet godt med. Undersøgelsen i 1975 viste, at knap 15 pct. af befolkningen i alderen 60-74 år dyrkede sport eller motion. I 1987 var det oppe på ca. 28 pct. (Tabel 10.12).

Figur 10.6.

Procentandel af mænd og kvinder der dyrker forskellige former for sport og motion. 1987.

Percentage of men and women who practise various types of sports/exercises. 1987.

Kilde: Tabel 10.13.

Det er især de mest motionsprægede aktiviteter, fx cykling, svømning, vandreture og jogging/kondiløb, der bliver dyrket af større andele af befolkningen. (Figur 10.6). Af aktiviteter, som typisk organiseres af idrætsforeninger, er det især badminton, gymnastik og fodbold, der bliver dyrket. I øvrigt er der en række forskelle i, hvilke former for sport og motion der bliver dyrket af mænd og kvinder i for-

skellige aldersgrupper. Der er tendens til, at mændene foretrækker den konkurrenceprægede sport og motion.

Blandt andre aktiviteter kan fx nævnes, at hver fjerde voksne i Danmark synger eller spiller selv i 1987. Også i den aktive musikudøvelse har der fundet en betydelig stigning sted. I 1964 var det 15 pct. af den voksne befolkning og i 1975 17 pct. I de yngre aldersgrupper er der især flere, der spiller på et instrument. I de ældre årgange er der især en stigning i andelen, der synger i kor mv.

Stigende deltagelse i kulturelle arrangementer

Kulturelle arrangementer omfatter en række forskellige aktiviteter. Her koncentrerer vi os om biografbesøg, at se teaterforestillinger, besøge kunstudstillinger/-museum eller andre museer, høre koncerter eller overvære sportsarrangementer. Disse aktiviteter har det til fælles, at de foregår uden for hjemmet og er noget, man oplever som tilskuer. Visse aktiviteter kan man også opleve hjemme, fx se film eller sportsarrangementer i TV eller på video eller høre radiokoncerter.

Befolkningens øgede musikinteresse viser sig ikke alene ved at flere spiller eller synger selv. Koncerter og andre musikarrangementer tiltrækker også et større publikum. I 1987 havde 12 pct. af befolkningen været til en klassisk koncert inden for det sidste år mod 3 pct. i 1964 og 7 pct. i 1975. I en undersøgelse foretaget i 1991 har 15 pct. af befolkningen på 16 år og derover været til en klassisk koncert i det sidste år.

Den største vækst har fundet sted i besøget til jazz/rock-koncerter, hvilket blandt andet skyldes, at også andre end de helt unge i 1987 går til disse koncerter.

Mere end hver tredje har været på en kunstudstilling eller et Kunstmuseum inden for det sidste år, hvilket også er en stigning i forhold til tal fra de tidligere år. I øvrigt fremgår det, at hver tredje voksne inden for det sidste år havde været på en anden slags museum end et Kunstmuseum. Biografbesøg er til gengæld faldet i hele perioden fra 1964, men hver fjerde havde dog været i biografen mindst en gang inden for den sidste måned i 1987. Desuden viser 1987-undersøgelsen, at det er ikke blevet en mindre andel af befolkningen, der af og til går i biografen. I 1991-undersøgelsen angiver 45 pct., at de har været i biografen inden for det sidste år.

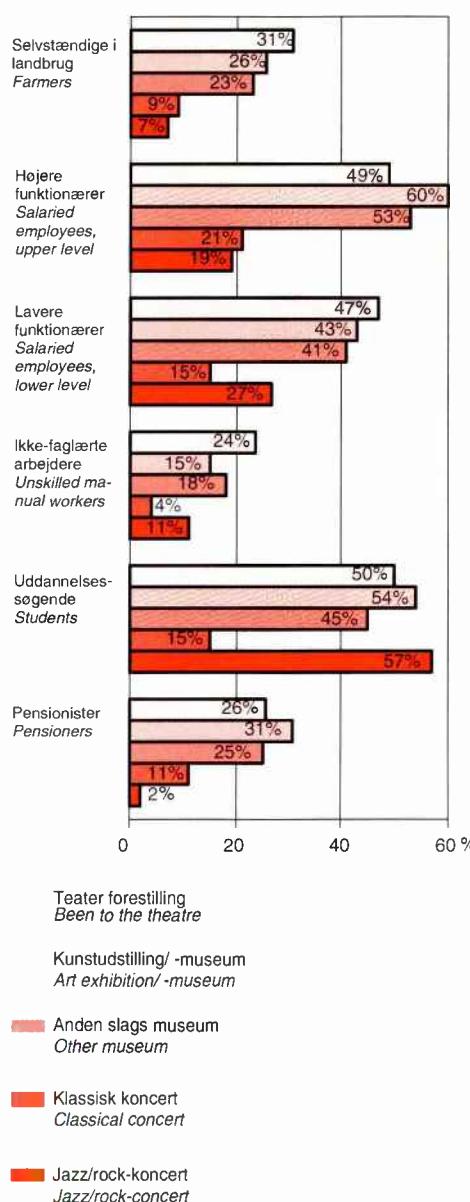
Ud over de traditionelle kulturelle aktiviteter blev der i 1987-undersøgelsen også spurgt,

om man har været tilskuer til et sportsarrangement. I alt svarede 32 pct., at de havde været til sådanne arrangementer mindst én gang inden for det sidste halve år. I 1991-undersøgelsen svarede 28 pct., at de har været

Figur 10.7.

Procentandel af befolkningen der går til forskellige kulturelle arrangementer, efter stilling. 1987.

Percentage of the population spending leisure time on selected cultural activities, by socio-economic group. 1987.

Kilde: Tabel 10.18.

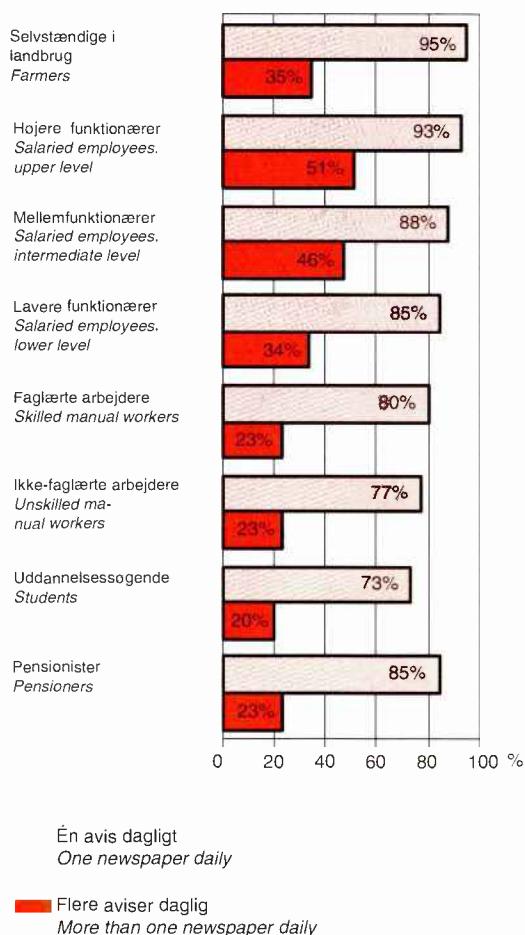
10 Fritid

tilskuer ved sportskampe o.l. inden for det sidste år.

Der er en tendens til, at kvinderne deltager mere i de fleste kulturelle arrangementer end mændene, især teaterbesøg, udstillinger og museer. Mændene overværer derimod oftere sportsarrangementer og jazz/rock-koncerter.

Der er markante forskelle i befolkningens deltagelse i de forskellige arrangementer, afhængigt af stilling, alder, uddannelse og bo-pælsområde. (Tabel 10.17, 10.18, 10.19 og 10.20).

Figur 10.8.
Procentandel af befolkningen i forskellige stillingsgrupper der læser én eller flere aviser dagligt. 1987.
Percentage of the population who read one or more newspapers daily, by socio-economic group. 1987.

Kilde: Tabel 10.22.

Flere læser mere end én avis daglig

I 1987 læste 83 pct. af den voksne befolkning avis stort set daglig. Det er et mindre procenttal end man fandt ved tidligere undersøgelser. Til gengæld er der en del flere i 1987 end tidligere, der angiver at de læser flere aviser stort set daglig. En større andel mænd end kvinder læser mere end én avis daglig.

Specielt de selvstændige samt højere og mellemfunktionærer læser en eller flere aviser dagligt. (Figur 10.8). Den mindste andel, der læser avis dagligt, findes blandt uddannelsessøgende samt andre uden for erhverv (arbejdsløse og bistandsmodtagere).

Faglitteratur læses især af mændene

Hver fjerde læser bøger stort set daglig, og yderligere ca. hver femte læser hver uge. En større andel mænd end mænd læser bøger hver uge. (Tabel 10.23). Der har været en stagnerende udvikling i læsning af skønlitteratur, idet en mindre andel af mændene og især yngre mænd læser skønlitteratur end tidligere. Desuden viser undersøgelserne, at en større andel kvinder i 1987 end i 1975 læser skønlitteratur, og dette gælder alle aldersgrupper. Det er de yngste og de ældste kvinder, der læser mest skønlitteratur.

Til gengæld har der fundet en betydelig stigning sted i læsning af faglitteratur for både mænd og kvinder og i alle aldersgrupper. Det er stadig således, at større andele af mænd ofte læser faglitteratur, men forskellene mellem mænd og kvinder er blevet mindre i de yngre årgange. Desuden viser undersøgelsen – ikke overraskende – at det specielt er uddannelsessøgende, der læser. To tredjedele af denne gruppe læser fag- eller skønlitteratur hver uge. Blandt funktionærgrupperne er det ca. hver anden, der læser en bog hver uge. Ca. hver fjerde arbejder læser en bog hver uge, og lidt under 1/3 af arbejderne oplyser, at de aldrig læser bøger.

Flere bruger folkebibliotekerne

To tredjedele af befolkningen kommer på et folkebibliotek mindst én gang om året. Ca. hver tredje kommer én eller flere gange om måneden. (Tabel 10.23). Også her er der tale om en stigning siden de første undersøgelser blev foretaget i 1964.

Ligesom det viste sig i de tidligere fritidsundersøgelser, viser 1987-tal, at det specielt er de unge, især uddannelsessøgende, der benytter folkebibliotekerne. Ca. hver tredje blandt funktionærer, arbejdsløse og pensioni-

ster kommer på folkebiblioteket mindst en gang om måneden. De selvstændige (især i landbrug), arbejdere og hjemmearbejdende husmødre benytter folkebibliotekerne i mindre omfang.

Desuden viser undersøgelsene, at folkebibliotekerne bruges af en større andel af befolkningen i hovedstadsområdet end af landdistrikternes befolkning, og mere af de bedre uddannede end af de mindre uddannede.

Færre går regelmæssigt i kirke

Den religiøse aktivitet i Danmark er helt overvejende koncentreret om folkekirken. 89 pct. af de danske statsborgere i 1990 var medlem af folkekirken. Man bliver automatisk medlem af folkekirken, når man bliver døbt. Der var ca. 16 pct. af børnene født i 1989, der ikke blev døbt. I 1974 var tallet 13 pct.

Ud over dåb bruges kirken til konfirmation, vielse og begravelse. Ca. 81 pct. af en årgang unge blev konfirmeret i 1990 mod 90 pct. i 1974. Ca. 55 pct. af vielsen i 1990 foregik i kirke, og dette tal har været nogenlunde uændret siden 1974. Endelig var 93 pct. af alle begravelser i 1990 kirkelige begravelser mod 96 pct. i 1974. Der er altså en svag tendens til, at befolkningen bruger kirken mindre til de markante begivenheder i livet.

Den religiøse aktivitet måles ofte som den procentdel af befolkningen, der går i kirke regelmæssigt. Ud fra dette kriterium må den kirkelige interesse betragtes som et af de få områder i undersøgelsen fra 1987, hvor der konstateres en mindre interesse i befolkningen end tidligere. Ca. 2 pct. af befolkningen går til gudstjeneste et par gange om måneden, og ca. 1 pct. gør det hver uge. (Tabel 10.24). I 1975 var det 6 pct., der gik i kirke et par gange om måneden eller mere, og i 1964 var det 8 pct.

Ud over dem, som regelmæssigt går i kirke, er det ca. hver femte, som af og til kan finde på at gå til gudstjeneste uden for højtiderne. Lidt over en tredjedel angiver, at de aldrig går i kirke, selv om de er medlem af folkekirken.

De flittigste kirkegængere finder man blandt befolkningen over 50 år, specielt kvinderne, og befolkningen på landet, mens de unge og bybefolkningen sjældent går i kirke.

Datakilder

Løbende statistik

Den løbende statistik om fritidsforhold, kulturelle aktiviteter og kommunikationsforhold er

spredt på en række forskellige institutioner. Danmarks Statistik udarbejder statistik over biografbesøg, film, teatre, museumsbesøg og kirkestatistik (1).

Statistik om bogsalg og udkomne bøger udarbejdes af Bibliotekscentralen og Den danske Forlæggerforening (2). Biblioteksstatistikken føres løbende af Statens Bibliotekstjeneste (3).

Danmarks Statistik gennemfører regelmæssigt ferieundersøgelser, der belyser feriernes omfang, ferieform, feriesteder og ferieudgifter. Den sidste ferieundersøgelse blev gennemført i 1985 (4). En analyse over, hvad Danmarks befolkning foretog sig i deres ferie i 1987, er udarbejdet for Danmarks Turistråd og Turismens Fællesråd i 1988 (Den danske rejseanalyse, 1988). Analysen er foretaget på Handelshøjskolen i København i samarbejde med Observa A/S.

På massekommunikationsområdet fører Dansk Media Komité og Dansk Oplagskontrol løbende statistik om aviser og blade (5). Danmarks Radio og TV 2 gennemfører regelmæssige radio- og TV-frekvensundersøgelser.

Den væsentligste kilde til oplysninger om persontransport er persontransportundersøgelser (6). I disse undersøgelser udspørges befolkningen om deres transportadfærd.

Øvrige datakilder

Den vigtigste kilde til vor viden om befolkningens fritidsforhold er Socialforskningsinstitutets fritidsundersøgelser, der også belyser tidsanvendelser. Disse undersøgelser er blevet gennemført i 1964, 1975 og 1987 (7) og belyser befolkningens tidsforbrug til forskellige aktiviteter. Desuden indeholder undersøgelserne oplysninger om deltagelse i en række fritidsaktiviteter, om brug af aviser, blade, radio, TV, m.m. Fritidsundersøgelser er interviewundersøgelser på en stikprøve af den voksne befolkning.

Tertil kan nævnes forskningsprojektet Tid og forbrug, gennemført i årene 1988 og 1989 af en gruppe forskere finansieret af Rockwool-Fondet (8). Hovedformålet for dette projekt har været at kortlægge sider af den samlede tidsanvendelse til forskellige aktiviteter, at gøre rede for de forandringer, der er sket heri gennem den sidste sne års samtid at søge at etablere en sammenhæng mellem tidsanvendelse og det forbrug af varer og tjenester, som typisk er knyttet til de forskellige tidsafsnit. Projektet bygger på eget datamateriale, men materiale fra Socialforskningsinstitutets fritidsundersøgelser er (i revideret form) også anvendt til sammenligninger.

10 Fritid

Danmarks Statistik har i marts 1991 gennemført en kultur- og fritidsundersøgelse på basis af en interviewundersøgelse med et repræsentativt udsnit af befolkningen på 16 år og derover. Heri belyses en række fritidsaktiviteter i befolkningen samt anvendelse af massemedierne (9).

Danmarks Statistik og Kulturministeriet har udgivet to omfattende publikationer om kulturstatistik (10). Disse publikationer opsamler størstedelen af den tilgængelige kulturstatistik, som ellers er spredt over en række forskellige kilder. En publikation for årene 1980-1991 er under udarbejdelse.

1. Publiceres i Statistiske Efterretninger, Uddannelse og kultur. Biograf- og filmstatistik opgøres kvartalsvis. Teaterstatistikken omfatter kun de statsstøttede teatre og opgøres årligt. Museumsstatistikken opgøres årligt. Kirkestatistikken opgøres årligt.
2. Publiceres i tidsskriftet *Det danske bogmarked*.
3. Publiceres i publikationen *Folkebiblioteksstatistik* fra Statens Bibliotekstjeneste og i *Biblioteksårbogen*, som udgives af Danmarks Biblioteksforening.
4. Danmarks Statistik: Statistiske Efterretninger, Samfærdsel og turisme.
5. Dansk Media Komité: Dansk Media Index. Udgives årligt.
Dansk Oplagskontrol: Bulletin.
6. Danmarks Statistik: Statistiske Efterretninger, 1982, A31. Indeholder resultater af 1981-undersøgelsen.
Trafikministeriet har gennemført en persontransportundersøgelse i 1986. Udkom i 1988.
7. Kühl, P-H, Koch-Nielsen, Inger og Westergaard, Kaj: Fritidsvaner i Danmark – med særligt hensyn til radio og fjernsyn. København 1966 (Socialforskningsinstitutets publikation 25).
Kühl, P-H og Koch-Nielsen, Inger: Fritid 1975. København 1976 (Socialforskningsinstitutets meddelelse 14).
Kühl, P-H: Fritid 1964-75. Udviklingstendenser i fritidsadfærd og kultur. København 1980 (Socialforskningsinstitutets meddelelse 27). En sammenligning af 1964- og 1975-undersøgelsene.
Kühl, P-H og Munk, Jens Kristian: Døgnrytme. Befolningens tidsanvendelse på ugens dage. København 1976 (Socialforskningsinstitutets meddelelse 15).
Andersen, Dines: Danskerne dagligdag 1987. Bind 1 og 2. København 1988 (Socialforskningsinstitutets rapport 88:4).
Andersen, Dines: Skolebørns dagligdag. København 1989 (Socialforskningsinstitutets rapport 89:7).
Fridberg, Torben: Danskerne og kulturen. København 1989 (Socialforskningsinstitutets rapport 89:8).
Hjorth Andersen, Bjarne: Børnefamiliernes dagligdag. København 1991 (Socialforskningsinstitutets rapport 91:6).
8. Schmidt, Erik Ib, Körmendi, Eszter, Viby Mogensen, Gunnar og Vibe-Pedersen, Jon: 24 timer i døgnet. Herning 1989 (Forlaget Systime).
Viby Mogensen, Gunnar (ed.): Time and consumption. København 1990. Danmarks Statistik.
9. Danmarks Statistik: Kultur- og fritidsundersøgelsen marts 1991. Nyt fra Danmarks Statistik 175/91.
10. Danmarks Statistik og Kulturministeriet: Dansk kulturstatistik 1960-1977. København 1979.
Danmarks Statistik og Kulturministeriet: Dansk kulturstatistik 1970-1985. København 1987.

Tidsforbrug til forskellige aktiviteter på en gennemsnitsdag i 1964, 1975 og 1987.

Time spent on selected activities on an average day in 1964, 1975 and 1987. Hours and minutes.

	Primære behov ¹	Brutto-arbejds-tid ²	Husligt arbejde ³	Fri-tid ⁴	I alt ⁵	Antal svar-personer ⁶
	1	2	3	4	5	6
Timer og minutter						
1 <i>Mænd:</i>						
2 1964.....	9'45	6'46	0'29	6'58	24'00	1 421
3 1975.....	10'21	5'40	1'07	6'52	24'00	1 634
4 1987.....	9'37	6'09	1'36	6'36	24'00	1 798
5 <i>Kvinder:</i>						
6 1964.....	10'19	2'12	4'29	7'01	24'00	1 765
7 1975.....	10'53	2'38	3'50	6'40	24'00	1 732
8 1987.....	10'01	4'20	3'09	6'28	24'00	1 779

Anm.: 16-74-årige. Opgørelsesmetoden og personafgrænsningen er ikke helt identiske i de 3 år. For at sikre sammenlignelige tal årene imellem har det været nødvendigt at gruppere de enkelte aktiviteter anderledes, end det gøres i de øvrige tabeller i dette kapitel, som alene vedrører 1987. Interviewing foregik i begyndelsen af årene.

¹ Omfatter søvn, toilette og måltider.

² Omfatter ud over tiden på arbejdspladsen/uddannelsesinstitutionen også transport hertil samt evt. hjemmearbejde.

³ Omfatter de huslige gøremål i hjemmet samt børnepasning, indkøb, havearbejde o.l.

⁴ Omfatter øvrige aktiviteter og afslapning.

⁵ Datamaterialet kan indeholde enkelte kvartersinterval med uoplyst hovedaktivitet. Derfor og som følge af almindelige afrundningsfejl kan tidsforbrugssummen afvige fra 24 timer'00 minutter.

Kilde: Andersen, Dines: Danskernes dagligdag 1987. Bind 1. København 1988 (Socialforskningsinstituttets rapport 88:4,1).

Translation – Heading, Column 1: primary requirements¹; 2: gross working time²; 3: domestic work³; 4: leisure time⁴; 5: total⁵; 6: number of respondents.

Front Column, 1-4: men; 5-8: women.

Note: Population 16-74 years. The compilation method and the definition of persons are not quite identical in the three years. To ensure comparisons, it has been necessary to re-group the selected activities otherwise than in the other tables in the chapter, which apply only to the figures for 1987. Interviewing took place in the beginning of the years mentioned.

¹ Comprises sleep, personal hygiene and meals.

² Comprises, in addition to time spent on work or education, also transportation etc.

³ Comprises child-minding, domestic chores, shopping, gardening, etc.

⁴ Comprises other activities and relaxation.

⁵ The material contained some 15-minute time intervals with no activity indication. For this reason, and due to rounding-off discrepancies, the total sum may deviate from the 24 hours and 00 minutes.

Tabel 10.1

10 Fritid

**Tidsforbrug på en gennemsnitsdag for mænd og kvinder i forskellige aldre.
Vinter 1987.**

Time spent on selected activities on an average day by men and women in different age groups. Hours and minutes. Winter 1987.

Tabel 10.2

	16-19 år 1	20-24 år 2	25-44 år 3	45-59 år 4	60-66 år 5	67-74 år 6	Alle 7
Timer og minutter							
1 Mænd:							
2 Primære behov ¹	9'24	9'15	9'19	9'33	10'26	11'13	9'37
3 Brutto arbejdstid ²	6'34	5'37	6'44	5'57	2'37	0'39	5'34
4 Husligt arbejde ³	0'43	1'13	1'44	1'33	2'02	2'07	1'36
5 Fritid ⁴	7'20	7'52	6'11	6'54	8'53	9'57	7'10
6 I alt ⁵	24'00	24'00	24'00	24'00	24'00	24'00	24'00
7 Kvinder:							
8 Primære behov ¹	9'40	9'31	9'53	10'02	11'04	10'41	10'01
9 Brutto arbejdstid ²	5'51	4'46	4'25	3'23	0'37	0'15	3'41
10 Husligt arbejde ³	1'08	2'23	3'34	3'28	3'40	3'17	3'13
11 Fritid ⁴	7'22	7'17	6'09	7'01	8'39	9'48	7'04
12 I alt ⁵	24'00	24'00	24'00	24'00	24'00	24'00	24'00

Anm.: Interview i 1. kvartal 1987.

¹ Omfatter sovn, toilette og måltider.

² Omfatter ud over tiden på arbejdsplassen/uddannelsesinstitutionen også transport hertil samt evt. hjemmearbeitede.

³ Omfatter de huslige gøremål i hjemmet samt børnepasning, indkøb, havearbejde o.l.

⁴ Omfatter øvrige aktiviteter og afslapning.

⁵ Datamaterialet kan indeholde enkelte kvartersinterval med uoplyst hovedaktivitet. Derfor og som følge af almindelige afrundningsfejl kan tidsforbrugssummen afvige fra 24 timer'00 minutter.

Kilde: Andersen, Dines: Danskernes dagligdag 1987. Bind 2. København 1988 (Socialforskningsinstituttets rapport 88:4,2).

Translation – Heading, Column 1-6: age groups; 7: total.

Front Column, 1: men; 2: primary requirements¹; 3: gross working time²; 4: domestic work³; 5: leisure time⁴; 6: total⁵; 7: women; 8: primary requirements¹; 9: gross working time²; 10: domestic work³; 11: leisure time⁴; 12: total⁵.

Note: Interviewing in the first quarter of 1987.

¹ Comprises sleep, personal hygiene and meals.

² Comprises, in addition to time spent on work or education, also transportation etc.

³ Comprises child-minding, domestic chores, shopping, gardening, etc.

⁴ Comprises other activities and relaxation.

⁵ The material contained some 15-minute time intervals with no activity indication. For this reason, and due to rounding-off discrepancies, the total sum may deviate from the 24 hours and 00 minutes.

Tidsforbrug til forskellige aktiviteter på en gennemsnitsdag for mænd og kvinder i forskellige stillinger. Vinter 1987.

Time spent on an average day on selected activities, by men and women in various socio-economic groups. Hours and minutes. Winter 1987.

	Primære behov ¹		Brutto-arbejdstid ²		Husligt arbejde ³		Fritid ⁴	
	Mænd 1	Kvinder 2	Mænd 3	Kvinder 4	Mænd 5	Kvinder 6	Mænd 7	Kvinder 8
1	Selvstændige i landbrug	8'50	..	7'19	..	0'46	..	7'04
2	Selvstændige i øvrigt	9'27	9'51	8'23	5'19	1'07	3'41	5'03
3	Højere funktionærer	9'02	9'47	7'28	5'17	1'41	2'27	5'44
4	Mellemfunktionærer	9'14	9'38	7'24	5'29	1'24	3'01	5'55
5	Lavere funktionærer	9'27	9'50	6'14	5'04	1'50	3'02	6'30
6	Faglært arbejdere	9'32	9'04	6'01	5'03	1'23	2'58	7'03
7	Ikke-faglært arbejdere	9'13	9'38	6'06	5'05	1'48	2'51	6'49
8	Arbejdsløse og bistandsmodtagere	10'17	10'09	0'35	0'43	2'13	4'28	10'54
9	Uddannelsessøgende	9'44	9'23	6'36	5'59	0'58	1'18	6'39
10	Pensionister	10'46	10'59	0'17	0'08	2'19	3'35	10'35
11	Husmødre	10'24	..	0'13	..	4'49	..
12	Alle ⁵	9'37	10'01	6'09	4'20	1'36	3'09	6'36

Tabel 10.3

¹ Omfatter søvn, toilette og måltider.

² Omfatter ud over tiden på arbejdsplassen/uddannelsesinstitutionen også transport hertil samt evt. hjemmearbeit.

³ Omfatter de huslige gøremål i hjemmet samt børnepasning, indkøb, havearbejde o.l.

⁴ Omfatter øvrige aktiviteter og afslapning.

⁵ Datamaterialet kan indeholde enkelte kvartersinterval med uoplyst hovedaktivitet. Derfor og som følge af almindelige afrundingsfejl kan tidsforbrugssummen afvige fra 24 timer'00 minutter.

Kilde: Andersen, Dines: Danskerne dagligdag 1987. Bind 2. København 1988 (Socialforskningsinstituttets rapport 88:4,2).

Translation – Heading, Column 1-2: primary requirements¹; 1: men; 2: women; 3-4: gross working time²; 3: men; 4: women; 5-6: domestic work³; 5: men; 6: women; 7-8: leisure time⁴; 7: men; 8: women.

Front Column, 1: farmers; 2: other self-employed; 3: salaried employees, upper level; 4: salaried employees, intermediate level; 5: salaried employees, lower level; 6: skilled manual workers; 7: unskilled manual workers; 8: unemployed and social security clients; 9: students; 10: pensioners; 11: housewives; 12: total⁵.

Note: Interviewing in the first quarter of 1987.

¹ Comprises sleep, personal hygiene and meals.

² Comprises, in addition to time spent on work or education, also transportation etc.

³ Comprises child-minding, domestic chores, shopping, gardening, etc.

⁴ Comprises other activities and relaxation.

⁵ The material contained some 15-minute time intervals with no activity indication. For this reason, and due to rounding-off discrepancies, the total sum may deviate from the 24 hours and 00 minutes.

10 Fritid

Tidsforbrug til fritidsaktiviteter på en gennemsnitsdag blandt familietyper med børn under 16 år. Vinter 1987

Time spent on leisure activities on an average day by families with children under 16 years. Hours and minutes. Winter 1987.

Tabel 10.4

	Enlige kvinder med børn		Samlevende kvinder med børn		Samlevende mænd med børn		Alle 16-74-årige
	0-6 år	7-16 år	0-6 år	7-16 år	0-6 år	7-16 år	
	1	2	3	4	5	6	7
Timer og minutter							
1 Familiesamvær og afslapning....	0'35	0'55	1'14	1'06	1'00	0'45	0'52
2 Læsning mv. ¹	0'32	1'16	0'29	0'32	0'25	0'43	0'49
3 TV (inkl. video).....	1'43	1'48	1'08	1'28	1'22	1'31	1'31
4 Andet hjemmeliv ²	0'17	0'46	0'20	0'36	0'15	0'23	0'34
5 Besøg hjemme ³	0'33	0'38	0'25	0'19	0'15	0'10	0'26
6 Fritid uden for hjemmet ⁴	2'01	0'51	2'09	2'12	2'00	2'31	2'55
7 I alt.....	5'41	6'14	5'45	6'13	5'17	6'03	7'07

Anm.: Yngste barns alder.

¹ Omfatter læsning af avis, bøger mv. samt at lytte til musik/radio.

² Omfatter fritidssyssler/hobby, telefon mv.

³ Omfatter besøg af familie og besøg af andre.

⁴ Omfatter foreningsliv, besøg hos familie/andre, motion/sport, tur, forlystelser og anden transport end til/fra arbejde samt bringe/hente børn.

Kilde: Andersen, Dines: Danskernes dagligdag 1987. Bind 2. København 1988 (Socialforskningsinstituttets rapport 88:4,2).

Translation – Heading, Column 1-2: single women with children; 1: 0-6 years, 2: 7-16 years; 3-4: women in couple families with children, 3: 0-6 years; 4: 7-16 years; 5-6: men in couple families with children; 5: 0-6 years; 6: 7-16 years; 7: total, 16-74 years.

Front Column, 1: together with family and relaxation; 2: reading, etc.¹; 3: TV (incl. video); 4: other activities in the home²; 5: visits at home³; 6: leisure time spent outside the home⁴; 7: total.

Note: Age of youngest child.

¹ Reading newspapers, books, etc., and listening to music and radio.

² Comprises, for example, hobby and telephone calls.

³ Visits by family and friends.

⁴ Comprises sports and club activities, entertainment and visiting others, together with transport.

Tidsforbrug til forskellige aktiviteter en arbejdsgang og en fridag for erhvervsmæsigt beskæftigede mænd og kvinder. Vinter 1987.

Time spent on selected activities on a workday and on a free day among employed men and women. Hours and minutes. Winter 1987.

	Arbejdsgang		Fridag	
	Mænd 1	Kvinder 2	Mænd 3	Kvinder 4
1 Primære behov ¹	8'38	9'05	10'46	11'08
2 Brutto arbejdstid ²	9'51	7'55	0'24	0'26
3 Heraf:				
4 Erhvervsarbejde	8'59	7'05	0'17	0'10
5 Uddannelse	0'06	0'08	0'07	0'14
6 Transport til/fra arbejde/uddannelse	0'46	0'42	0'00	0'02
7 Husligt arbejde ³	1'01	2'30	2'24	3'27
8 Fritid ⁴	4'30	4'31	10'19	8'54
9 Heraf:				
10 Hjemme	2'42	2'52	5'13	4'48
11 Ude	1'48	1.39	5'06	4'06
12 I alt ⁵	24'00	24'00	24'00	24'00

Anm.: Omfatter mænd og kvinder i beskæftigelse. Gennemsnitsstid på en hverdag (hvor interviewpersonen var på arbejde) og på en lørdag eller søndag (hvor interviewpersonen ikke var på arbejde).

¹ Omfatter søvn, toilette og måltider.

² Omfatter evt. hjemnearbejde og uddannelse hjemme.

³ Omfatter de huslige gøremål i hjemmet samt børnepasning, indkøb, havearbejde o.l.

⁴ Omfatter øvrige aktiviteter og afslapning.

⁵ Datamaterialet kan indeholde enkelte kvartersintervaller med uoplyst hovedaktivitet. Derfor og som følge af almindelige afrundningsfejl kan tidsforbrugssummen afgive fra 24 timer'00 minutter.

Kilde: Andersen, Dines: Danskerne dagligdag 1987.
Bind 2. København 1988 (Socialforskningsinstituttets rapport 88:4,2).

Translation – Heading, Column 1-2: workday; 1: men; 2: women; 3-4: free day; 3: men; 4: women.

Front Column, 1: primary requirements¹; 2: gross working time²; 3: of which; 4: paid work; 5: education/training; 6: transport to and from work etc.; 7: domestic work³; 8: leisure time⁴; 9: of which; 10: at home; 11: outside the home; 12: total⁵.

Note: Includes only employed persons. Average time spent on a workday (weekday) or on a free day (Saturday or Sunday).

¹ Comprises sleep, personal hygiene and meals.

² Comprises, in addition to time spent on work or education, also transportation etc.

³ Comprises child-minding, domestic chores, shopping, gardening, etc.

⁴ Comprises other activities and relaxation.

⁵ The material contained some 15-minute time intervals with no activity indication. For this reason, and due to rounding-off discrepancies, the total sum may deviate from the 24 hours and 00 minutes.

Tabel 10.5

10 Fritid

Tidsforbrug til fritidsaktiviteter blandt erhvervsmæssigt beskæftigede mænd og kvinder på en arbejdsgang og på en fridag. Vinter 1987.

Time spent on leisure activities on a workday and a free day among employed men and women. Hours and minutes. Winter 1987.

Tabel 10.6

	Arbejdsgang			Fridag		
	Mænd 1	Kvinder 2	I alt 3	Mænd 4	Kvinder 5	I alt 6
Timer og minutter						
1 Familiesamvær og afslapning....	0'36	0'45	0'40	0'58	1'03	1'00
2 Læsning mv. ¹	0'36	0'31	0'34	0'55	0'44	0'51
3 TV (inkl. video).....	1'05	0'58	1'02	2'16	1'50	2'04
4 Andet hjemmeliv ²	0'15	0'21	0'18	0'29	0'36	0'32
5 Besøg ³	0'10	0'17	0'12	0'35	0'35	0'36
6 Fritid uden for hjemmet ⁴	1'48	1'39	1'44	5'06	4'06	4'37
7 I alt.....	4'30	4'31	4'30	10'19	8'54	9'10

Anm.: Omfatter mænd og kvinder i beskæftigelse. Gen- nemsnitlig tid på en hverdag (hvor interviewpersonen var på arbejde) og en lørdag eller søndag (hvor interviewper- sonen ikke var på arbejde).

¹ Omfatter som hovedaktivitet læsning af aviser, bøger mv. samt at lytte til musik og radio.

² Omfatter bl.a. hobby og tale i telefon.

³ Omfatter at have besøg af familie eller andre.

⁴ Omfatter sport, foreningsliv, forlystelser, være på tur, besøg hos familie og andre samt transport undervejs her til.

Kilde: Andersen, Dines: Danskernes dagligdag 1987. Bind 2, København 1988 (Socialforskningsinstituttets rap- port 88:4,2).

Translation – Heading, Column 1-3: workday; 1: men; 2: women; 3: total; 4-6: free day; 4: men; 5: women; 6: total.

Front Column, 1: together with family and relaxation; 2: reading etc.¹; 3: TV (incl. video); 4: other activities in the home²; 5: visits at home³; 6: leisure time spent outside the home⁴; 7: total⁵.

Note: Includes only employed persons. Average time spent on a workday (weekday) or on a free day (Saturday or Sunday).

¹ Reading newspapers, books, etc., and listening to music and radio.

² Comprises, for example, hobby and telephone calls.

³ Visits by family and friends.

⁴ Comprises sports and club activities, entertainment and visiting others, together with transport.

Tidsforbrug til fritidsaktiviteter på en arbejdsdag blandt erhvervsmæssigt beskæftigede, opdelt efter stilling. Vinter 1987.

Time spent on leisure activities on a workday among the employed, by socio-economic group.
Hours and minutes. Winter 1987.

	Selv-stændige i andbr. 1	Selv-stændige i øvr. 2	Højere funktionærer 3	Mellem-funktionærer 4	Lavere funktionærer 5	Fag-lært arbejdere 6	Ikke-fag-lært arbejdere 7
Timer og minutter							
1 Fritid hjemme:							
2 Familiesamvær/afslapning.....	0'36	0'42	0'29	0'39	0'42	0'32	0'45
3 Læsning ¹	0'49	0'28	0'34	0'33	0'37	0'30	0'31
4 TV (inkl. video).....	0'47	0'45	1'01	1'02	0'57	1'18	1'14
5 Andet hjemmeliiv ²	0'03	0'13	0'13	0'20	0'20	0'22	0'15
6 Besøg ³	0'09	0'10	0'15	0'09	0'16	0'04	0'10
7 Fritid ude:							
8 Undervejs ⁴	0'31	0'11	0'25	0'17	0'21	0'21	0'17
9 Foreningsliv	2'11	0'14	0'14	0'19	0'15	0'18	0'11
10 Motion mv. ⁵	0'05	0'12	0'13	0'08	0'15	0'11	0'10
11 Besøg ⁶	1'14	0'14	0'26	0'28	0'36	0'42	0'36
12 Forlystelser mv. ⁷	0'55	0'17	0'26	0'14	0'17	0'19	0'24
13 I alt.....	7'20	3'26	4'16	4'09	4'36	4'37	4'33

¹ Omfatter læsning af aviser, bøger mv. samt at lytte til musik/radio.

² Omfatter fritidssyssler/hobby, telefon mv.

³ Omfatter besøg af familie og besøg af andre.

⁴ Anden transport end til/fra arbejde samt hente;bringe børn.

⁵ Motion og sport samt ture.

⁶ Omfatter besøg hos familie og besøg hos andre.

⁷ Omfatter forlystelser (tilskuer til), restaurant-/cafébesøg.

Kilde: Andersen, Dines: Danskernes dagligdag 1987. Bind 2. København 1988 (Socialforskningsinstituttets rapport 88:4,2).

Translation – Heading, Column 1: farmers; 2: other self-employed; 3: salaried employees, upper level; 4: salaried employees, intermediate level; 5: salaried employees, lower level; 6: skilled manual workers; 7: unskilled manual workers.

Front Column, 1: leisure time at home; 2: together with family and relaxation; 3: reading, etc.¹; 4: TV (incl. video); 5: other activities in the home²; 6: visits at home³; 7: leisure outside the home; 8: travelling time⁴; 9: organized activity, meetings; 10: exercise, etc.⁵; 11: visiting⁶; 12: entertainment, etc.⁷; 13: total.

¹ Reading newspapers, books, etc. and listening to music and the radio.

² Including hobbies and telephone calls.

³ Visits by family and friends.

⁴ Including transport to and from recreational activities, visits, etc.

⁵ Exercise, sport, other outside activities.

⁶ Visits to family and others.

⁷ Entertainment and visits to restaurant, etc.

Tabel 10.7

10 Fritid

Tidsforbrug til fritidsaktiviteter på en fridag blandt erhvervsmæssigt beskæftigede, opdelt efter stilling. Vinter 1987.

Time spent on leisure activities on a free day among the employed, by socio-economic group. Hours and minutes. Winter 1987.

Tabel 10.8

	Selv-stændige i landbr. 1	Højere funktio-nærer 2	Mellem-funktio-nærer 3	Lavere funktio-nærer 4	Fag-lært arbejdere 5	Ikke-fag-lært arbejdere 6
Timer og minutter						
1 <i>Fritid hjemme:</i>						
2 Familieliv/afslapning	0'51	1'01	1'09	1'06	0'38	1'08
3 Læsning ¹	0'40	1'03	0'55	0'56	0'49	0'45
4 TV (inkl. video).....	2'06	1'49	2'04	1'50	2'22	2'41
5 Andet hjemmeliv ²	0'19	0'33	0'50	0'31	0'35	0'28
6 Besøg ³	0'22	0'46	0'38	0'39	0'42	0'25
7 <i>Fritid ude:</i>						
8 Undervejs ⁴	0'54	0'52	0'46	0'56	1'03	0'46
9 Foreningsliv	0'13	0'13	0'11	0'10	0'05	0'09
10 Motion mv. ⁵	0'40	0'38	0'59	0'25	0'39	0'29
11 Besøg ⁶	1'45	1'35	0'59	2'09	3'04	2'39
12 Forlystelser mv. ⁷	0'47	0'29	0'36	0'43	0'38	0,23
13 I alt	8'37	8'59	9'07	9'25	10'25	9'55

¹ Omfatter læsning af aviser, bøger mv. samt at lytte til musik/radio.

² Omfatter fritidssyssler/hobby, telefon mv.

³ Omfatter besøg af familie og besøg af andre.

⁴ Anden transport end til/fra arbejde samt hente;bringe børn.

⁵ Motion og sport samt ture.

⁶ Omfatter besøg hos familie og besøg hos andre.

⁷ Omfatter forlystelser (tilskuer til), restaurant-/cafébesøg.

Kilde: Andersen, Dines: Danskerne dagligdag 1987. Bind 2. København 1988 (Socialforskningsinstituttets rapport 88:4,2).

Translation – Heading, Column 1: farmers; 2: other self-employed; 3: salaried employees, upper level; 4: salaried employees, intermediate level; 5: salaried employees, lower level; 6: skilled manual workers; 7: unskilled manual workers.

Front Column, 1: leisure time at home; 2: together with family and relaxation; 3: reading, etc.¹; 4: TV (incl. video); 5: other activities in the home²; 6: visits at home³; 7: leisure outside the home; 8: travelling time⁴; 9: organized activity, meetings; 10: exercise, etc.⁵; 11: visiting⁶; 12: entertainment, etc.⁷; 13: total.

¹ Reading newspapers, books, etc. and listening to music and the radio.

² Including hobbies and telephone calls.

³ Visits by family and friends.

⁴ Including transport to and from recreational activities, visits, etc.

⁵ Exercise, sport, other outside activities.

⁶ Visits to family and others.

⁷ Entertainment and visits to restaurant, etc.

Tidsforbrug på transport, TV og radio samt avislæsning på en arbejdsdag blandt de erhvervsmæssigt beskæftigede efter stilling. Vinter 1987.

Time spent on transport, TV, radio and reading newspapers on a workday among the employed, by socio-economic group. Hours and minutes. Winter 1987.

	Transport (til/fra arb. mv.)	Anden transport	TV/ radio	Avis- læsning	I alt
	1	2	3	4	5
Timer og minutter					
1 Selvstændige.....	0'39	0'11	0'47	0'12	1'49
2 Højere funktionærer.....	0'51	0'25	1'03	0'16	2'35
3 Mellemfunktionærer	0'53	0'17	1'03	0'15	2'28
4 Lavere funktionærer	0'46	0'21	0'59	0'14	2'20
5 Faglærte arbejdere	0'46	0'21	1'22	0'13	2'42
6 Ikke-faglærte arbejdere	0'41	0'17	1'17	0'13	2'28

Kilde: Andersen, Dines: Danskerne dagligdag 1987. Bind 2. København 1988 (Socialforskningsinstituttets rapport 88:4,2).

Translation – Heading, Column 1: transport to and from work, etc.; 2: other transport; 3: TV and radio; 4: reading newspapers; 5: total.

Front Column, 1: self-employed outside farming; 2: salaried employees, upper level; 3: salaried employees, intermediate level; 4: salaried employees, lower level; 5: skilled manual workers; 6: unskilled manual workers.

Tabel 10.9

Tidsforbrug på transport, TV og radio samt avislæsning på en fridag blandt de erhvervsmæssigt beskæftigede efter stilling. Vinter 1987.

Time spent on transport, TV, radio and reading newspapers on a among the employed, by socio-economic group. Hours and minutes. Winter 1987.

	Transport (til/fra arb. mv.)	Anden transport	TV/ radio	Avis- læsning	I alt
	1	2	3	4	5
Timer og minutter					
1 Selvstændige.....	0'15	0'54	2'08	0'22	3'39
2 Højere funktionærer.....	0'03	0'52	1'49	0'22	3'06
3 Mellemfunktionærer	0'00	0'46	2'07	0'32	3'25
4 Lavere funktionærer	0'00	0'56	1'55	0'17	3'08
5 Faglærte arbejdere	0'00	1'03	2'30	0'26	3'59
6 Ikke-faglærte arbejdere	0'00	0'46	2'46	0'12	3'44

Kilde: Andersen, Dines: Danskerne dagligdag 1987. Bind 2. København 1988 (Socialforskningsinstituttets rapport 88:4,2).

Translation – Heading, Column 1: transport to and from work, etc.; 2: other transport; 3: TV and radio; 4: reading newspapers; 5: total.

Front Column, 1: self-employed outside farming; 2: salaried employees, upper level; 3: salaried employees, intermediate level; 4: salaried employees, lower level; 5: skilled manual workers; 6: unskilled manual workers.

Tabel 10.10

10 Fritid

Procentandel af befolkningen der har deltaget i forskellige aktiviteter. 1964, 1975 og 1987.

Percentage of the population who have performed various activities in the past year. 1964, 1975 and 1987.

Tabel 10.11

	1964 1	1975 2	1987 3
	Procentandel		
1 Dyrker sport/motion.....	15	29	42
2 Spiller eller synger selv	15	17	25
3 Været til teaterforestilling ¹	16	16	37
4 Været til klassisk koncert ²	3	7	12
5 Været på kunstudstilling/museum ¹	17	21	25
6 Været i biograf ³	22	23	24
7 Læser avis dagligt.....	92	88	83
8 Læser mere end én avis dagligt....	26	26	30
9 Læser bøger hver uge.....	27	41	45
10 Kommer på folkebiblioteket ⁴	24	37	64

¹ Inden for det sidste halve år.

² Inden for det sidste år.

³ Inden for den sidste måned.

⁴ Mindst 1-2 gange om året.

Kilde: Fridberg, Torben: Danskerne og kulturen. København 1989 (Socialforskningsinstituttets rapport 89:8).

Translation – Front Column, 1: practise sport/exercise; 2: play musical instrument/sing; 3: been to the theatre¹; 4: been to a classical concert²; 5: been to art exhibition¹; 6: been to cinema³; 7: read a newspaper daily; 8: read more than one newspaper daily; 9: read fictional/non-fictional books every week; 10: go to the library⁴.

¹ Within the past six months.

² Within the past year.

³ Within the past month.

⁴ At least once or twice a year.

Procentandel af befolkningen i forskellige aldersgrupper der dyrker sport/motion. 1987.

Percentage of the population who participate in sports or exercise activities, by age and sex. 1987.

Tabel 10.12

	Mænd 1	Kvinder 2	Alle 3
	Procentdel		
1 16-19 år	61	62	61
2 20-29 år	54	43	48
3 30-39 år	49	43	46
4 40-49 år	43	46	44
5 50-59 år	26	35	31
6 60-66 år	29	30	29
7 67-74 år	27	27	27
8 Alle.....	43	42	42

Kilde: Fridberg, Torben: Danskerne og kulturen. København 1989 (Socialforskningsinstituttets rapport 89:8).

Translation – Heading, Column 1: men; 2: women; 3: total. Front Column, 1-7: age groups; 8: total.

Procentandel af befolkningen der regelmæssigt dyrker forskellige former for sport/motion. 1987.

Percentage of men and women who regularly practise sports or exercise activities. 1987.

	Mænd 1	Kvinder 2	Alle 3	Tabel 10.13
	Procentandel			
1 Cykling.....	25	33	29	
2 Svømning	23	26	24	
3 Vandreture	22	22	22	
4 Jogging/kondiløb	23	19	21	
5 Badminton	22	15	19	
6 Gymnastik.....	8	27	18	
7 Fodbold.....	23	5	14	
8 Ski-/skøjteløb.....	12	10	11	
9 Fiskeri	18	2	10	
10 Vægtræning/bodybuilding.....	9	5	7	
11 Tennis	8	4	6	
12 Håndbold	7	6	6	
13 Jagt.....	9	1	5	
14 Sejlsport.....	7	2	5	
15 Jazzballet, workout	2	8	5	
16 Alle ¹	42	43	42	

Anm.: Spørgsmålet lød: *Hvilke former for motion (sport) har De dyrket regelmæssigt i det sidste år?*

¹ Inklusive alle andre former for sport/motion.

Kilde: Fridberg, Torben: Danskernes og kulturen. København 1989 (Socialforskningsinstituttets rapport 89:8).

Translation – Heading, Column 1: men; 2: women; 3: total.

Front Column, 1: cycling; 2: swimming; 3: walking; 4: jogging, fitness training; 5: badminton; 6: gymnastics; 7: football; 8: skiing/skating; 9: angling; 10: weightlifting/bodybuilding; 11: tennis; 12: handball; 13: hunting; 14: sailing; 15: jazz ballet, workout; 16: all forms¹.

Note: The question was: Which forms of exercise (sport) have you regularly practised in the past year?

¹ Including all other forms for sport/exercise.

Procentandel af befolkningen der deltager i fritidsaktiviteter der vedrører sport og motion. 1991.

Percentage of the population who participate in various leisure time activities associated with sport and exercise. 1991.

	Har deltaget sidste år			Har ikke deltaget sidste år	I alt	Tabel 10.14			
	1 gang pr. uge	2-3 gange pr. måned	Højst 1 gang pr. måned						
	1	2	3	4	5				
1 Deltager i sportskampe o.l.....	7	2	7	84	100				
2 Dyrker sport eller motion	38	3	2	57	100				
3 Går eller cykler lange ture	57	5	5	33	100				
4 Tilskuer ved sportskampe o.l....	3	6	19	72	100				

Anm.: Antal svarpersoner: 1.106.

Kilde: Kultur- og fritidsundersøgelsen marts 1991. Danmarks Statistik: Nyt fra Danmarks Statistik nr. 175. 1991.

Translation – Heading, Column 1-3: have participated in the past year, 1: at least once a week; 2: 2-3 times a month; 3: once a month at the most; 4: have not participated in the past year; 5: total.

Front Column, 1: active participation in sports match or the like; 2: practice sport or exercise; 3: long walks or cycling; 4: spectator at sports events, etc.

Note: Number of respondents: 1,106

10 Fritid

Procentandel af mænd og kvinder der går til forskellige kulturelle arrangementer. 1987.

Percentage of men and women who go to various cultural activities. 1987.

Tabel 10.15

	Mænd 1	Kvinder 2	Alle 3
	Procentandel		
1 Biograf ¹	25	23	24
2 Teater ²	34	40	37
3 Kunstudstilling/-museum ³	34	40	37
4 Anden slags museum ³	33	35	34
5 Klassisk koncert ³	11	14	12
6 Jazz/rockkoncert ³	23	17	20

¹ Været i biografen inden for den sidste måned.

² Været til en teaterforestilling inden for det sidste halve år.

³ Inden for det sidste år.

Kilde: Fridberg, Torben: Danskernes og kulturen. København 1989 (Socialforskningsinstituttets rapport 89:8).

Translation – Heading, Column 1: men; 2: women; 3: total. Front Column, 1: cinema¹; 2: theatre²; 3: art exhibition/-museum; 4: other museum³; 5: classical concert³; 6: jazz/rock concert³.

¹ Within the past month.

² Within the past six months.

³ Within the past year.

Procentandel af befolkningen der har deltaget i forskellige kulturelle arrangementer i løbet af et år. 1991.

Percentage of the population who have participated in various cultural activities in the past year. 1991.

Tabel 10.16

	Har deltaget sidste år		Har ikke deltaget sidste år	I alt
	1-2 gange 1	3 el. flere gange 2		
			Procent	
1 Biograf	17	28	55	100
2 Teater.....	19	12	69	100
3 Kunstmuseum.....	19	18	63	100
4 Anden slags museum	23	15	62	100
5 Klassisk koncert.....	8	7	85	100
6 Jazz-/visekoncert.....	12	6	82	100
7 Rockkoncert.....	10	9	81	100

Anm.: Antal svarpersoner: 1.106.

Kilde: Kultur- og fritidsundersøgelsen marts 1991. Danmarks Statistik: Nyt fra Danmarks Statistik nr. 175. 1991.

Translation – Heading, Column 1-2: have participated in the past year; 1: 1-2 times; 2: 3 times or more; 3: have not participated in the past year; 4: total. Front Column, 1: cinema; 2: theatre; 3: art museum; 4: other type of museum; 5: classical concert; 6: jazz- or folk-music festival; 7: rock concert.

Note: Number of respondents: 1,106.

Procentandel af befolkningen der går til forskellige kulturelle arrangementer, efter alder og køn. 1987.

Percentage of the population who go to various cultural activities by age and sex. 1987.

	Biograf ¹	Teater ²	Kunstud-stilling/-museum ³	Anden slags museum ³	Klassisk koncert ³	Jazz/rock-koncert ³	Tabel 10.17
	1	2	3	4	5	6	
Procentandel							
1	16-24 år	53	36	32	30	9	46
2	25-34 år	30	39	34	33	9	30
3	35-44 år	21	43	46	42	12	17
4	45-54 år	12	41	41	35	18	8
5	55-64 år	8	31	34	26	14	3
6	65-74 år	7	25	33	26	13	0
7	Alle.....	24	37	37	33	12	20
8	Mænd	25	34	34	33	11	23
9	Kvinder	23	40	40	35	14	17

¹ Været i biografen inden for den sidste måned.

² Været til en teaterforestilling inden for det sidste halve år.

³ Inden for det sidste år.

Kilde: Fridberg, Torben: Danskerne og kulturen. København 1989 (Socialforskningsinstituttets rapport 89:8).

Translation – Heading, Column 1: cinema¹; 2: theatre²; 3: art exhibition/-museum³; 4: other museum³; 5: classical concert³; 6: jazz/rock concert³.

Front Column, 1-6: age groups; 7: total; 8: men; 9: women.

1 Within the past month.

2 Within the past six months.

3 Within the past year.

10 Fritid

Procentandel af befolkningen der går til forskellige kulturelle arrangementer, efter stilling. 1987.

Percentage of the population who go to various cultural activities, by socio-economic group. 1987.

Tabel 10.18

	Biograf ¹	Teater ²	Kunstuds- stilling/ -museum ³	Anden slags museum ³	Klassisk koncert ³	Jazz/ rock- koncert ³
	1	2	3	4	5	6
				Procentandel		
1	Selvstændige i landbrug	4	31	26	9	7
2	Selvstændige i øvrigt	16	36	39	17	12
3	Medhjælpende ægtefælle	4	41	31	38	10
4	Højere funktionærer	18	49	60	53	21
5	Mellemfunktionærer	27	50	51	46	15
6	Lavere funktionærer	29	47	43	41	15
7	Faglærte arbejdere	32	24	20	26	5
8	Ikke-faglærte arbejdere	17	24	15	18	4
9	Arbejdsløse mv. ⁴	28	27	34	31	10
10	Uddannelsessøgende	60	50	54	45	15
11	Pensionister	7	26	31	25	11
12	Hjemmearb. husmødre	11	25	34	25	11
13	Alle	24	37	37	34	20

¹ Været i biografen inden for den sidste måned.

² Været til en teaterforestilling inden for det sidste halve år.

³ Inden for det sidste år.

⁴ Omfatter kun personer, som på interviewtidspunktet har været arbejdsløse i mere end en måned.

Kilde: Fridberg, Torben: Danskerne og kulturen. København 1989 (Socialforskningsinstituttets rapport 89:8).

Translation – Heading, Column 1: cinema¹; 2: theatre²; 3: art exhibition/-museum³; 4: other museum³; 5: classical concert³; 6: jazz/rock concert³.

Front Column, 1: farmers; 2: other self-employed; 3: assisting spouses; 4: salaried employees, upper level; 5: salaried employees, intermediate level; 6: salaried employees, lower level; 7: skilled manual workers; 8: unskilled manual workers; 9: unemployed, etc. 4; 10: students; 11: pensioners; 12: housewives; 13: total.

¹ Within the past month.

² Within the past six months.

³ Within the past year.

⁴ Covers only persons who at the time of interview had been unemployed for more than one month.

Procentandel af befolkningen der går til forskellige kulturelle arrangementer, efter uddannelsesniveau. 1987.

Percentage of the population who go to various cultural activities, by education. 1987.

	Biograf ¹	Teater ²	Kunstudstilling/-museum ³	Anden slags museum ³	Klassisk koncert ³	Jazz/rock-koncert ³
	1	2	3	4	5	6
1 Går i skole o.l.....	62	57	48	42	12	52
2 Grundskole uden erhvervsuddannelse	17	24	21	21	6	13
3 Student/HF uden erhvervsuddannelse	63	50	61	49	20	60
4 Kortvarigt kursus (under 1 år)	13	33	29	28	7	10
5 Lærlingeuddannelse	19	37	35	31	11	17
6 1-3-årig uddannelse.....	24	44	45	39	16	21
7 Kort videregående uddannelse (3 år)	34	48	58	54	14	30
8 Videregående uddannelse.....	29	61	69	64	29	26
9 Højere uddannelse	48	63	77	66	37	41
10 Alle.....	24	37	37	34	12	12

¹ Været i biografen inden for den sidste måned.

² Været til en teaterforestilling inden for det sidste halve år.

³ Inden for det sidste år.

Kilde: Fridberg, Torben: Danskerne og kulturen. København 1989 (Socialforskningsinstituttets rapport 89:8).

Translation – Heading, Column 1: cinema¹; 2: theatre²; 3: art exhibition/-museum³; 4: other museum³; 5: classical concert³; 6: jazz/rock concert³.

Front Column, 1: receiving general education; 2: general education without vocational education; 3: upper secondary education, without vocational education; 4: vocational education under 1 year; 5: apprenticeship; 6: 1-3 years vocational education; 7: further education, 3 years; 8: longer further education (3-4 years); 9: higher education; 10: total.

¹ Within the past month.

² Within the past six months.

³ Within the past year.

Tabel 10.19

10 Fritid

Procentandel af befolkningen der går til forskellige kulturelle arrangementer, efter bopælsområde. 1987.

Percentage of the population who go to various cultural activities, by urbanization. 1987.

Tabel 10.20

	Biograf ¹	Teater ²	Kunstudstilling/-museum ³	Anden slags museum ³	Klassisk koncert ³	Jazz/rock-koncert ³
	1	2	3	4	5	6
Procentandel						
1 Hovedstaden	42	47	58	49	18	34
2 Hovedstadens forstæder	30	45	48	42	16	21
3 Byer med 100.000 indbyggere og derover	34	38	48	43	19	29
4 10.000-99.999 indbyggere	22	33	35	32	10	22
5 2.000-9.999 indbyggere	19	38	28	26	9	17
6 Op til 1.999 indbyggere	18	32	25	25	9	14
7 Landdistrikter	17	32	28	29	10	14
8 Alle	24	37	37	34	12	20

¹ Været i biografen inden for den sidste måned.

² Været til en teaterforestilling inden for det sidste halve år.

³ Inden for det sidste år.

Kilde: Fridberg, Torben: Danskerne og kulturen. København 1989 (Socialforskningsinstituttets rapport 89:8).

Translation – Heading, Column 1: cinema¹; 2: theatre²; 3: art exhibition/-museum³; 4: other museum³; 5: classical concert³; 6: jazz/rock concert³.

Front Column, 1: central Copenhagen; 2: rest of Copenhagen metropolitan area; 3: towns with 100,000 inhabitants or more; 4: 10,000-99,999 inhabitants; 5: 2.000-9,999 inhabitants; 6: 200-1,999 inhabitants; 7: rural areas; 8: whole country.

¹ Within the past month.

² Within the past six months.

³ Within the past year.

Procentandel af befolkningen der læser avis stort set daglig, efter alder og køn. 1987.

Percentage of men and women who read one or more newspapers daily, by age. 1987.

Tabel 10.21

	Læser avis stort set hver dag		Læser mere end én avis stort set hver dag	
	Mænd 1	Kvinder 2	Mænd 3	Kvinder 4
Procentandel				
1 16-24 år	77	65	28	17
2 25-34 år	80	72	32	20
3 35-44 år	88	86	43	29
4 45-54 år	94	89	44	30
5 55-64 år	92	91	37	28
6 65-74 år	93	86	29	23
7 Alle.....	86	80	36	24

Kilde: Fridberg, Torben: Danskerne og kulturen. København 1989 (Socialforskningsinstituttets rapport 89:8).

Translation – Heading, Column 1-2: read one newspaper daily; 1: men; 2: women; 3-4: read more than one newspaper daily; 3: men; 4: women.

Front Column, 1-6: age groups; 7: total.

Procentandel af befolkningen i forskellige stillinger der læser avis stort set daglig. 1987.

Percentage of the population who read one or more newspapers daily, by socio-economic group. 1987.

	Læser avis stort set hver dag 1	Læser mere end en avis stort set hver dag 2	Tabel 10.22
	Procentandel		
1 Selvstændige i landbrug	95	35	
2 Selvstændige i øvrigt	87	42	
3 Medhjælpende ægtefæller.....	89	27	
4 Højere funktionærer.....	93	51	
5 Mellemfunktionærer.....	88	46	
6 Lavere funktionærer	85	34	
7 Faglærte arbejdere	80	23	
8 Ikke-faglærte arbejdere	77	23	
9 Uddannelsessøgende.....	73	20	
10 Pensionister.....	85	23	
11 Hjemmearbejdende husmødre ..	87	27	
12 Andre uden for erhverv.....	74	18	
13 Alle.....	83	30	

Kilde: Fridberg, Torben: Danskerne og kulturen. København 1989 (Socialforskningsinstituttets rapport 89:8).

Translation – Heading, Column 1: read one newspaper daily; 2: read more than one newspaper daily.

Front Column, 1: farmers; 2: other self-employed; 3: assisting spouses; 4: salaried employees, upper level; 5: salaried employees, intermediate level; 6: salaried employees, lower level; 7: skilled manual workers; 8: unskilled manual workers; 9: students; 10: pensioners; 11: housewives; 12: others outside the labour force; 13: total.

Procentandel af mænd og kvinder i forskellige aldersgrupper der ofte læser bøger, eller ofte kommer på folkebibliotekerne. 1987.

Percentage of men and women who often read books, or often go to the public libraries, by age. 1987.

	Læser skønlitteratur eller fagbøger hver uge		Kommer på folkebiblioteket mindst en gang om måneden		Tabel 10.23
	Mænd 1	Kvinder 2	Mænd 3	Kvinder 4	
			Procentandel		
1 16-24 år	39	53	30	42	
2 25-34 år	44	44	24	40	
3 35-44 år	40	54	31	47	
4 45-54 år	40	35	24	29	
5 55-64 år	33	42	24	29	
6 65-74 år	34	43	34	34	
7 Alle.....	39	46	28	38	

Kilde: Fridberg, Torben: Danskerne og kulturen. København 1989 (Socialforskningsinstituttets rapport 89:8).

Translation – Heading, Column 1-2: read fictional and non-fictional books every week; 1: men; 2: women; 3-4: go to the public libraries at least once a month; 3: men; 4: women.

Front Column, 1-6: age groups; 7: total.

10 Fritid

Procentandel af mænd og kvinder der går i kirke et par gange om måneden eller mere, efter alder. 1987.

Percentage of men and women who go to church several times a month, by age. 1987.

Tabel 10.24

	Mænd 1	Kvinder 2	Alle 3
	Procentandel		
1 16-24 år	2	1	2
2 25-34 år	2	2	2
3 35-44 år	1	2	1
4 45-54 år	2	4	3
5 55-64 år	5	5	5
6 65-74 år	5	12	9
7 Alle.....	3	4	3

Kilde: Fridberg, Torben: Danskerne og kulturen. København 1989 (Socialforskningsinstituttets rapport 89:8).

Translation – Heading, Column 1: men; 2: women; 3: total.
Front Column, 1-6: age groups; 7: total.

11

Miljø

11 Miljø

Nr.	FIGURER	Side	Nr.	TABELLER	Side
	11.1. Anvendelsen af Danmarks areal. 1982	273		11.1. Danmarks samlede areal fordelt efter anvendelse 1951 og 1982.....	280
	11.2. Bruttoenergiforbruget. 1972-1988.....	274		11.2. Naturområdernes omfang. 1951 og 1982 ..	280
	11.3. Det endelige energiforbrug. 1989	275		11.3. Landbrugets arealanvendelse. 1950-1990	280
	11.4. Totaludledning af svovldioxid og kvælstofdioxider. 1960-1985	275		11.4. Middeltemperatur og nedbør. 1931-1960 og 1970-1986.....	281
	11.5. Procentandel af befolkningen i forskellige bopælsområder som angiver at være utsat for luftforurening i boligen. 1991.....	276		11.5. Udviklingen i bruttoenergiforbruget opdelt på energikilder. 1972-1988	281
	11.6. Spildevandsrensning på kommunale rensningsanlæg fordelt efter rensningsmetode. 1972-1987	277		11.6. Endeligt energiforbrug opdelt på energikilder og anvendelsesområder. 1989	282
	11.7. Procentandel af befolkningen i forskellige bopælsområder som angiver at være utsat for støj i boligen. 1991	278		11.7. Samlet udslip af svovldioxid og kvælstofdioxider. 1960-1985	282
				11.8. Luftens indhold af fire forurenende stoffer ved forskellige luftmålestationer. Døgnmiddeleværdier. 1989	283
				11.9. Procentandelen af befolkningen i alderen 30-69 år der angiver at være utsat for luftforurening i boligen. 1976, 1986 og 1991	283
				11.10. Procentandel der angiver at være utsat for luftforurening i boligen, opdelt på bopælsområde. 1991	284
				11.11. Procentandel der angiver at være utsat for luftforurening i boligen, opdelt på boligtype og familietype. 1991	284
				11.12. Procentandel der angiver at være utsat for luftforurening i boligen, opdelt på stilling og boligtype. 1991	285
				11.13. Udvikling i forsyning af handelsgødning i landbruget. 1980/81-1989/90.....	285
				11.14. Udviklingen i forbruget af bekæmpelsesmidler. 1981-1989.....	286
				11.15. Olie- og kemikalieaffald tilført Kommunekemi A/S. 1975-1990	286
				11.16. Spildevandsrensning ved kommunale rensningsanlæg. 1972, 1977, 1983 og 1987	286
				11.17. Vandforbrug opdelt på typer af forbrugere. 1970, 1977 og 1988	287
				11.18. Nitratindhold i drikkevandet i forskellige dele af landet. 1981/82 og 1984/85	287
				11.19. Procentandel af befolkningen der angiver at være utsat for dårligt drikkevand i boligen, opdelt på boligtyper og bopælsområde. 1991	288
				11.20. Procentandelen af befolkningen i alderen 30-69 år der angiver at være utsat for støjforurening i boligen. 1976, 1986 og 1991	288
				11.21. Procentandel der angiver at være utsat for støjforurening i boligen, opdelt på boligtype og bopælsområde. 1991.....	289
				11.22. Procentandel der angiver at være utsat for støjforurening i boligen, opdelt på boligtype og stilling. 1991.....	290
				11.23. Procentandel af befolkningen der angiver at være utsat for støjforurening i boligen, fordelt efter boligtype og familietype. 1991	290

Indledning

Miljø er et ord, der anvendes i flere forskellige sammenhænge. I dette kapitel vil vi bruge det i forbindelse med vores fysiske omgivelser, især jorden, luften og vandet. Oplysninger om arbejdsmiljø og boligmiljø findes derimod i arbejds- og boligkapitlerne.

Vores fysiske omgivelser spiller en stor rolle for vores levevilkår. De indeholder for det første råstoffer, landbrugsjord, fisk osv., som kan indgå i produktionen. Desuden giver de nogle oplevelsesmæssige værdier, når vi fx færdes i naturen.

I dette kapitel vil vi navnlig se på forurenningen af vores omgivelser. Det fremhæves ofte, at prisen for den øgede industrialisering og materielle fremgang er forurening og ødelæggelse af naturen. Ét af problemerne ved forurenningen er, i lighed med det belastende arbejdsmiljø, at følgerne og skaderne ofte først viser sig efter længere tid. De bliver derfor sværere at registrere, fordi der samtidig kan foregå en tilvænningsproces. Miljø- og forurenningsskader er endvidere karakteriseret ved, at de i høj grad rammer befolkningen som helhed, eller store grupper, ligesom de ofte stammer fra andre lande, fx luftforurening og havforurening.

Der findes desværre relativt få data om miljø og forurening, der opfylder de krav, som er opstillet til sociale indikatorer (se kapitel 1). Således er det vanskeligt at fremskaffe individrelaterede data, dvs. oplysninger om den grad af forurening, som det enkelte individudsættes for. Derfor har vi medtaget data, som mere indirekte kan belyse problematikken.

I kapitlet vises bl.a., at

- luftforurenningen med svovldioxid og sod er faldet siden begyndelsen af 1970'erne,
- forurenningen med kvælstofoxider har været svagt stigende siden 1970'erne,
- energiforbruget er faldet siden midten af 1970'erne,
- nitratindholdet i grundvandet er tredoblet over de sidste 50 år,
- andelen af befolkningen på 30-69 år, der angiver at være utsat for luftforurening i boligen, er mindre i 1991 end i 1976,
- andelen af befolkningen på 30-69 år, der angiver at være generet af nabo- og vejstøj i boligen, er mindre i 1991 end i 1976.

Kapitlet er disponeret således, at der først er en kort omtale af, hvorledes Danmarks landareal udnyttes. Derefter følger en belysning af energiforbruget og energikilder. Dette efterfølges af en fremstilling af de vigtigste forureningsproblemer, opdelt i forurening af luft og vand samt af, hvorvidt befolkningen oplever at

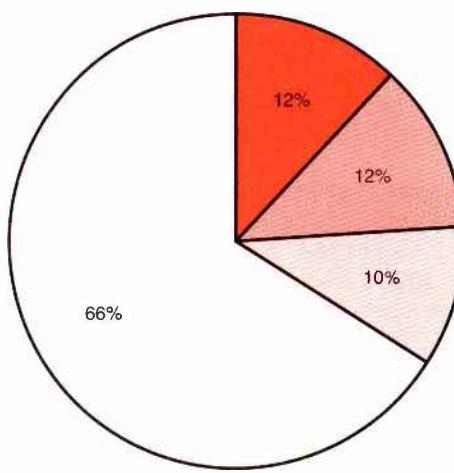
være utsat for luftforurening, støjproblemer og drikkevandsforurening.

Ni tiendedele af Danmarks areal består af natur- og landbrugsområder

Danmarks landareal er ca. 43.000 km², eksklusive Færøerne og Grønland. I forhold til de fleste andre lande er Danmark karakteriseret ved at have en lang kystlinje i forhold til landets areal, samt at langt det meste af landet er opdyrket. To tredjedele af arealet anvendes således til landbrug, gartneri o.l., mens 12 pct. er skov og plantager. Bebyggelser og vejalæg lægger beslag på 10 pct. af arealet, og endelig er der 12 pct. af arealet, der ligger uopdyrket hen som naturområder i form af sører, vandløb, hede, klitter, moser og enge.

I tidligere tider forøgedes landbrugsarealet på bekostning af naturområderne, fx gennem hedeopdyrkning. De sidste 30-40 år er landbrugsarealet imidlertid blevet stadig mindre. (Tabel 11.2). Desuden er visse udyrkede are-

Figur 11.1.
Anvendelsen af Danmarks areal. 1982
Denmark's area analysed by use. 1982.

Landbrugsareal
Farmland

Byer og veje
Towns and roads

Skov
Woodland

Naturområder
Natural areas

Kilde: Tabel 11.1.

aler som for eksempel enge, moser og levede hegner i tilbagegang. Det skyldes bl.a. dræning, tilgroning og større marker.

Med henblik på at bevare særlige landskabstyper har man foretaget arealfredninger i en stor del af landet. Ca. 4. pct. af landets areal er på denne måde fredet.

Kilden til forureningsproblemer

Som nævnt vil størstedelen af dette kapitel vedrøre forureningen af vores omgivelser. Det vil især dreje sig om forureningen af luften, vandet, jorden og om støjproblemer. Kilderne til disse forureninger vil ofte være de samme. Eksempelvis vil den forurening, der stammer fra afbrænding af kul og olieprodukter, både kunne medføre forurening af luften, vandet og jorden. Vi har dog her valgt at inddale efter de dele af omgivelserne, der forurennes, fremfor kilderne til denne forurening.

Energiforbruget er stabilt

Energiproduktion og energiforbrug har en væsentlig betydning for miljøet og forurenningen. Det er først og fremmest luftforurenningen, der påvirkes af energiproduktionen. Forbrændingen af olie og kul afgiver en del svovldioxid og sod gennem skorstenene fra almindelige boliger, el-værker og fjernvarmeværker. Desuden forurener bilernes udstødning luften med en række stoffer, bl.a. bly, kulalte og kvælstofforbindelser.

Bruttoenergiforbruget steg op gennem 1960'erne og 1970'erne for at nå sit toppunkt i 1979.

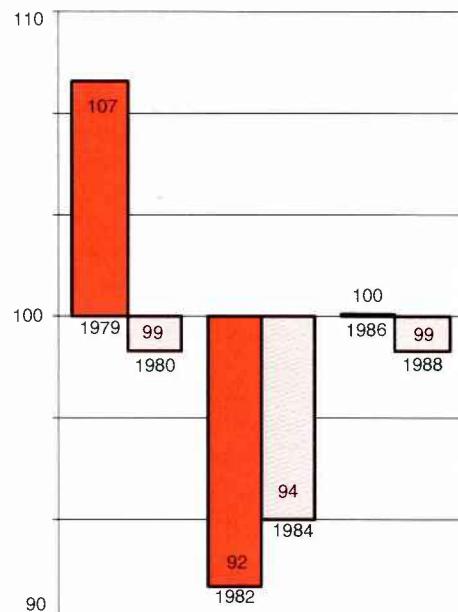
Udviklingen i energiforbruget siden 1970 har været præget af de såkaldte oliekriser i 1974 og i 1979/1980, hvor oliepriserne blev forhøjet meget kraftigt. Siden 1972 har forbruget af brændsel ændret sig markant. Dengang blev 93 pct. af det samlede forbrug dækket af olie. I slutningen af 1980'erne er olie fortsat det vigtigste brændsel, men udgør kun 47 pct. af bruttoenergiforbruget. Forbruget af kul er derimod steget og udgør 40 pct. Det resterende dækkes af naturgas (8 pct.) og vedvarende og fornybar energi (5 pct.).

Som man kan se på figur 11.2, betød det et fald i energiforbruget i midten af 1970'erne, og siden 1978/1979 har der været et markant fald. Det er specielt i husholdningerne, man har sparet på energien, mens energiforbruget i erhvervslivet ikke viser et tilsvarende stærkt fald. Det skyldes, at det først og fremmest er den økonomiske aktivitet i samfundet, der bestemmer erhvervslivets energiforbrug. Der vil imidlertid også være svingninger i energiforbruget i husholdningerne, fordi en stor del af

energien anvendes til boligopvarmning. Kolde vintrer betyder således stort energiforbrug.

Figur 11.2.
Bruttoenergiforbruget. 1972-1988.
Gross domestic energy. 1972-1988.

Index 1972 = 100

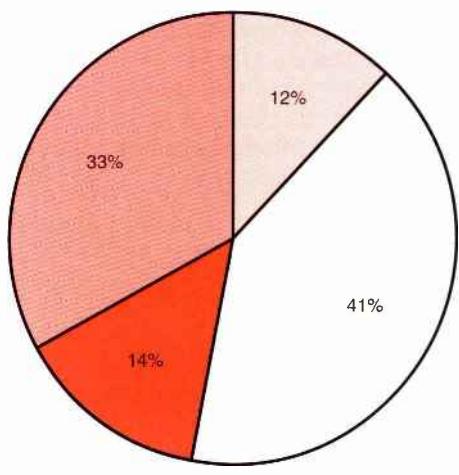
Kilde: Tabel 11.5.

Den største del af råenergien bliver imidlertid lavet om til andre energikilder på raffinaderier og i el-værker. Således udgør fyrsololie 41 pct. af det endelige energiforbrug i 1989. Mens el tegner sig for 18 pct., fjernvarme for 14 pct. og motorbenzin tegner sig for 12 pct. (figur 11.3).

Luftforurenningen med svovldioxid er faldet; udslippet af kvælstofokider er steget

Luften i Danmark er ren sammenlignet med tætbeboede områder i Europa. For eksempel er forurening fra svovldioxid og bly faldet i København siden 1970, mens kvælstofokider stort set er uændret. Luftforurenningen har konsekvenser på en lang række områder. Den har især været peget på sundhedsrisikoen for både mennesker og dyr i form af luftvejslidelser og kræft. Desuden kan luftforurenningen ændre balancen i forskellige økologiske systemer ved at ændre surhedsgraden i både

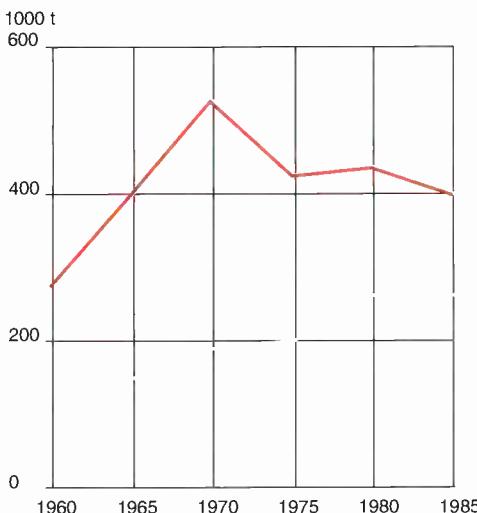
Figur 11.3.
Det endelige energiforbrug. 1989.
Final energy consumption. 1989

jorden og vandet. I nedenstående skema er vist en oversigt over de vigtigste former for luftforurening og deres konsekvenser.

Som man kan se af skemaet, er det især forbrænding af kul, olie og benzin, som skaber luftforurening. Når man kender disse forbrændingsprocesser, kan man nogenlunde beregne, hvor meget der udsendes af de forskellige forurenende stoffer. *Figur 11.4* viser således størrelsen af den samlede udledning af svovldioxid og kvælstofoxider i perioden 1960-1985.

Figur 11.4.
Totaludledning af svovldioxid og kvælstofoxider. 1960-1985.
Total discharge of sulphur dioxide and nitrogen oxides. 1960-1985.

Kvælstofoxider (NOx)
Nitrogen oxides

— Svovldioxid (SO₂)
Sulphur dioxide

Kilde: Tabel 11.7.

Som man kan se af *figur 11.4*, har luftforurenningen med svovldioxid og kvælstofoxider været stigende frem til 1970. Hovedårsagen hertil var øget energiforbrug. Siden 1970 har udslippet af svovldioxid været noget faldende, især på grund af et faldende energiforbrug, mens udslippet af kvælstofoxider har været stigende frem til 1985 som følge af, at el-værkerne i denne periode er gået over til at anvende kul i stedet for olie.

Selv om man nogenlunde kan beregne, hvor stort udslippet af forskellige stoffer er, kan man ikke uden videre fastslå, hvor meget

Fyringsolie og autodieselolie <i>Fuel oil, diesel oil</i>
Motorbenzin <i>Petrol</i>
El og gas, fast brændsel og vedvarende energi <i>Electricity and gas, solid fuel and permanent energy</i>
Fjernvarme <i>District heating</i>

Kilde: Tabel 11.6.

Udledning	Forureningskilde	Forurening
Svovldioxid	forbrænding af kul og olie	sur nedbør, sure partikler
Kvælstofoxider	forbrænding af kul, olie, benzin og naturgas	sur nedbør, fotokemisk smog
Kulbrinteforbindelser (PHA)	forbrænding af benzin	fotokemisk smog, kræftfremkaldende
Kulrite	forbrænding af benzin	giftvirkning
Partikler (herunder sod)	forbrænding af kul, olie og benzin, mekanisk forarbejdning i industrien	tilsmudsning giftvirkning
Tungmetaller (eksempelvis bly, cadmium og kviksølv)	forbrænding af benzin, olie, kul og affald	giftvirkning

Kilde: Miljøstyrelsen: Miljøbeskyttelse – indsats, resultater, perspektiver. København 1981.

11 Miljø

luften indeholder af forurenende stoffer. Det skyldes, at klimaforholdene, specielt vindforholdene, og luftforureningen fra vore nabolande har indflydelse på omfanget af luftforurening i Danmark. Derfor har man oprettet en række målestationer forskellige steder i landet til at måle luftkvaliteten.

Gennem 1970'erne har man på denne måde målt luftens indhold af svovldioxid og sod på en række målestationer i det storkøbenhavnske område. Der er sket et markant fald i luftforureningen fra disse to stoffer. Sandsynligvis som et resultat af, at flere har fået fjernvarme i det storkøbenhavnske område. Der er imidlertid stor forskel på luftkvaliteten i forskellige dele af landet. Målinger har vist, at især de store byer (herunder Københavns centrum) har dårligere luftkvalitet end resten af landet. (Tabel 11.8).

En anden måde at måle luftforureningen på er at spørge befolkningen, om man er utsat for eller generet af luftforurening. Svarerne vil formentlig være bestemt af, hvad man kan registrere med sine sanser, samt af den viden de enkelte i øvrigt har om luftforureningssituationen i det område, hvor de bor. Desuden spiller miljøbevidstheden sikkert en rolle, når folk skal give udtryk for deres opfattelse af situationen. Man kan således ikke foretage en direkte sammenligning mellem folks egen opfattelse af luftforureningssituationen og de måleresultater, man kan få frem ved de mere videnskabelige målinger af luftkvaliteten. Der er snarere tale om to sider af samme sag, målt på forskellig vis.

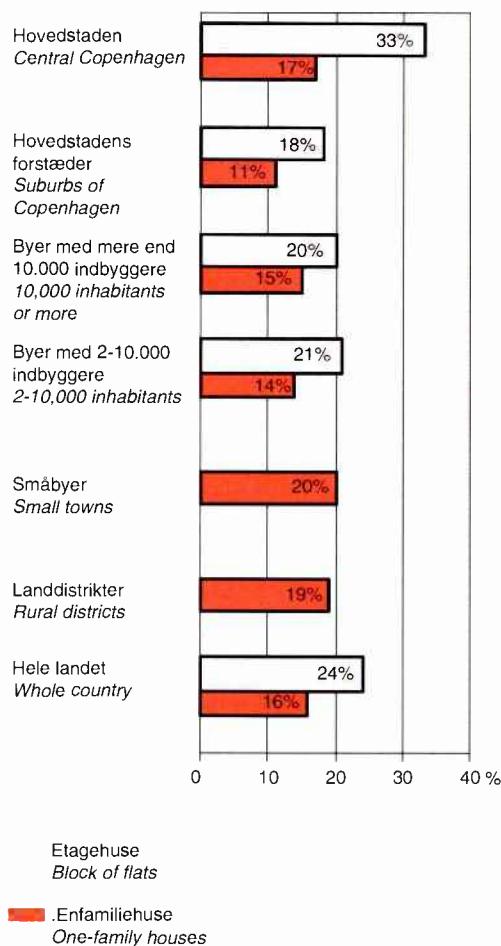
I Levekårsundersøgelserne 1976 og 1986 spurgte man om, hvorvidt folk var generet af luftforurening i (og omkring) boligen. Resultaterne viser, at folk var mindre generet af luftforurening i 1986 end i 1976, hvilket i øvrigt er i overensstemmelse med andre måleresultater.

I en undersøgelse fra 1991 svarede 18 pct. af den voksne danske befolkning, at de var generet af luftforurening i deres bolig. Det kunne enten være luftforurening fra trafikken (6 pct.), fabriksrøg/-lugt (6 pct.) eller anden form for luftforurening. Ca. 2 pct. angav at være utsat for begge typer af luftforurening. (Tabel 11.9). En sammenligning mellem besvarelser for de 30-69-årige i 1986 og 1991 viser ingen markante ændringer i den oplevede luftforurening i befolkningen som helhed. En lidt mindre andel er generet af fabriksrøg/-lugt og trafikos. Til gengæld er der forholdsvis flere, der angiver at være utsat for anden luftforurening.

Der er først og fremmest meget luftforurening i nærheden af stærkt trafikerede veje.

Desuden er der ofte dårlig luft i store byer og i industriområder. Figur 11.5 viser forskelle i oplevede luftgener mellem befolkningen bosat i forskellige boligområder. Der er stor forskel i oplevelsen af luftforureningen mellem dem, der bor i etagehuse, og dem, der bor i énfamiliehuse. Disse forskelle kan især henføres til luftforureningen fra trafikken. Énfamiliehusene ligger ofte lidt borte fra de store veje. Derfor er disse boligområder mindre utsat for luftforurening end etagehusområderne.

Figur 11.5.
Procentandel af befolkningen i forskellige bopælsområder som angiver at være utsat for luftforurening i boligen. 1991.
Percentage of population experiencing air pollution in their dwelling, by urbanization. 1991.

Kilde: Tabel 11.10.

Grundvandet forværres

Vand er nødvendigt for alt liv på jorden. For det første skal vi have drikkevand, som vi får fra grundvandet og fra overfladevand i visse søer. For det andet spiller havet, søer og vandløb en rolle for vandkredsløbet og klimaet samt dyr og planter i vandområderne. Endelig har badevandet en rekreativ funktion.

Ifølge en rapport fra Miljøministeriet i 1991 har udviklingen i vandmiljøet frem til 1990 været kendtegnet af en klar negativ tendens for så vidt angår grundvandet og de marine områder. For de ferske vande, vandløb og søer er der ikke sket nærværdige forbedringer siden 70'erne, og miljøkvaliteten er generelt dårligere end de målsætninger, der er opstillet i amternes regionplaner.

Kilderne til vandforureningen er mangeartede, men som de vigtigste kan man nævne spildevandet fra husholdningerne og industrien samt tilførsel af næringsstoffer fra landbrugsarealerne. Hertil kommer forurennet nedbør, som stammer fra luftforureningen. Der er ofte tale om komplikerede processer, som ikke skal omtales nærmere her. I stedet vil vi belyse omfanget af de vigtigste forureningskilder og vise resultaterne fra enkelte af de undersøgelser af vandforureningen, der er foretaget de seneste år.

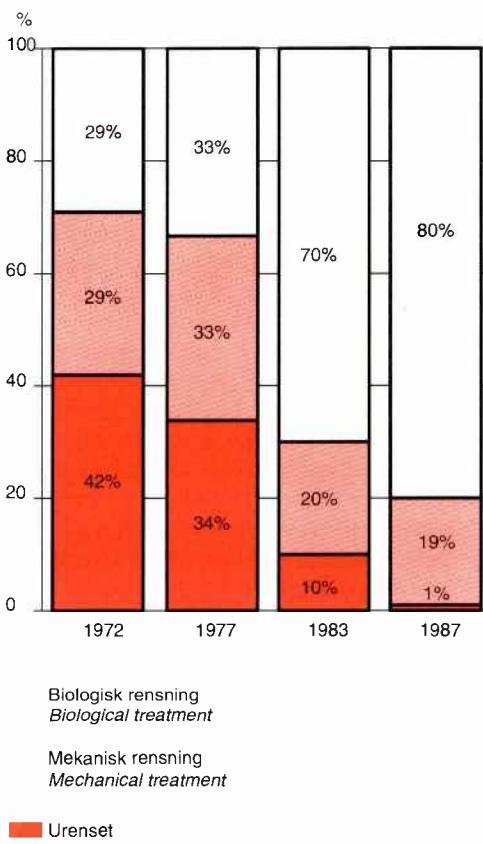
Langt størstedelen af de danske bysamfund er kloakerede, og hovedparten af spildevandet fra husholdningerne og industrien ledes på denne måde gennem rensningsanlæg, inden det til sidst ender i havet eller i søer og vandløb. Der er dog en del huse på landet og landbrugsejendomme, som stadig udleder deres spildevand direkte i jorden, ligesom nogle industrier udleder deres spildevand uden rensning.

Rensningsanlæggene renser ikke spildevandet fuldstændigt. Det afhænger af rensningsmetoden, hvor meget af de forurenende stoffer der fjernes. Der anvendes to hovedformer for spildevandsrensning: mekanisk og mekanisk/biologisk. Hertil kommer i enkelte tilfælde en kemisk rensningsmetode. I figur 11.6 er vist en fordeling af spildevandet ved de kommunale rensningsanlæg efter rensningsmetode i perioden 1972-1987. Der er sket en kraftig nedgang i den del af spildevandet, der forbliver urensset, og den biologiske rensning er nu den dominerende rensningsmetode.

Nitratbelastning af drikkevandet findes især i de jyske områder

En af de største trusler mod vort drikkevand er nedsvivning af nitrat og fosfor til grundvan-

Figur 11.6.
Spildevandsrensning på kommunale rensningsanlæg fordelt efter rensningsmetode. 1972-87.
Sewage disposal by method of treatment. 1972-1987.

Kilde: Tabel 11.16.

det. På grundlag af grundvandsanalyser har man konstateret, at der er sket en betydelig stigning i nitratindholdet i grundvandet. For landet som helhed er sket en tredobling af nitratindholdet over de sidste 50 år. På grund af de forskellige jordbundsforhold er der dog tale om store variationer mellem forskellige dele af landet. Den største nitratbelastning af drikkevandet findes i Ribe, Viborg, Århus og Nordjylland, mens belastningen er mindst på Fyn og Sjælland, (tabel 11.18). Forurenningen af grundvandet er imidlertid en meget langsom proces, fordi der er tale om en ned-

sivningsproces fra overfladen og ned gennem jordlagene til grundvandet. Derfor vil den forurenning, der finder sted nu, først vise sig i grundvandet om måske 20 år, afhængig af jordbundsforhold og grundvandets dybde. Ifølge Miljøministeriets rapport (1991) er der i de sidste 20 år især sket en stigning i nitratindholdet i drikkevandet på Sydsjælland og på Lolland-Falster.

Landbrugets gødningsforhold er potentielt en fare for grundvandet. Den del af den tilførte gødning, som ikke fordamper eller optages af planterne, vil langsomt sive ned i jorden. Der har været tale om et stærkt stigende forbrug af gødning i landbruget i de sidste 35 år. Det samme gælder udviklingen i forbruget af bekämpelsesmidler til ukrudt, svampe og insekter. (Tabel 11.13 og 11.14).

Den stærke stigning i landbrugets gødnings- og pesticideforbrug påvirker også forurenningen af vores indre farvande, søer og vandløb. Sammen med spildevandet fra husholdninger og industri anses fx gødningsforbruget for hovedkilderne til denne forurening. Det er specielt problemerne med tilførslen af næringssalte som kvælstof og fosfor, der gennem forøget algevækst fører til iltsvind og dermed dårligere vilkår for fisk og det øvrige liv i vandet.

Hvad angår affald er der sket en drastisk stigning i affaldsmængden. Fx er på Kommunekemi A/S tilført 18.000 ton olie- og kemiaffald i 1975 mod 106.000 ton i 1990. Især kemisk affald er øget væsentligt, (tabel 11.15).

Der foregår i disse år et omfattende arbejde med at vurdere forurenningstilstanden i søer, vandløb og de indre farvande. Indtil nu foreligger der kun enkelte rapporter, der viser noget om udviklingen i forurenningstilstanden. Ifølge disse er der sket en generel forbedring af vandkvaliteten i de danske vandløb og søer, men i visse dele af landet er der sket en forværring af situationen.

I en undersøgelse i 1991 angav 3 pct. af befolkningen på 16 år og derover at være utsat for dårligt drikkevand i deres bolig. Især befolkningen i etagehuse i hovedstaden og hovedstadens forstæder angiver at være utsat for dårligt drikkevand (8-13 pct.). (Tabel 11.19).

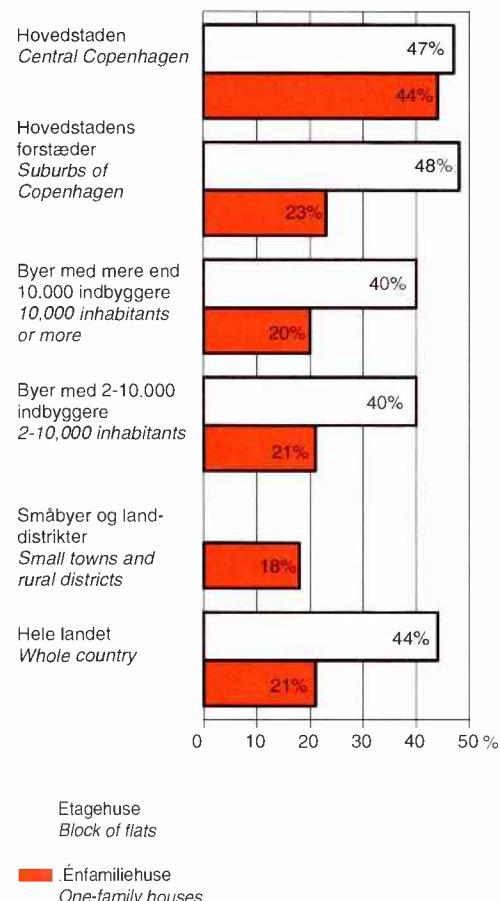
Støjforurenning

Støjforurenning udgør et særligt element i miljødebatten. Det er specielt knyttet til de større byområder og trafikken. Flere undersøgelser har vist, at store støjbelastninger har en negativ indflydelse på menneskers helbred og psykiske velvære.

I Levekårsundersøgelserne fra 1976 og 1986 spurgte man om, hvorvidt folk var gene ret af støj i boligen. Resultaterne viser, at der er sket en markant nedgang i den del, der føler sig generet af støj i perioden 1976-1986. Sammenlignelige tal fra 1991 for de 30-69-årig e viser, at andelen, der oplever nabostøj eller støj fra tog/fly, er uændret siden 1986, mens en lidt større andel end i 1986 er gene ret af støj fra tog/fly (8 pct. mod 5 pct.). (Tabel 11.20).

Det helt afgørende for støjforurenningen er spørgsmålet om, hvor man bor, dvs. hvor tæt man er på støjkilderne. Figur 11.7 viser resultaterne fra 1991-undersøgelsen, hvor den voksne befolkning skulle angive, om de var utsat for støj i deres bolig.

Figur 11.7.
Procentandel af befolkningen i forskellige bopælsområder som angiver at være utsat for støj i boligen. 1991.
Percentage of population experiencing noise in their dwelling, by urbanization. 1991.

Kilde: Tabel 11.21.

Der var tale om personstøj (fra naboer o.l.), trafikstøj eller andre former for støj. Ca. 27 pct. angav at være utsat for mindst én af de tre former for støj, hvoraf 16 pct. angav at være utsat for trafikstøj (gaden/vejen). Som man kan se på *figur 11.8* er det ret afgørende, om man bor i etagehuse eller i enfamiliehus. Det skyldes, at de, der bor i etagehuse, oplever mere støj fra deres naboer, ligesom etagehusene oftere er placeret i nærheden af stærkt trafikerede veje. Enfamiliehusene er derimod oftere placeret i rolige parcelhuskvarterer. Støjgener angives oftest af personer, der bor i hovedstaden, større byer og forstæder.

Datakilder

Der er endnu ikke etableret en systematisk løbende statistik om miljøforholdene i Danmark, men i 1990 udkom en publikation, der skabte et samlet overblik gennem en bearbejdelse af eksisterende og tilgængelige oplysninger om miljøforholdene. Denne publikation, udgivet af Miljøstyrelsen, Skov- og Naturstyrelsen og Danmarks Statistik er den første af sin art i Danmark (1). Størstedelen af miljøoplysningerne findes i øvrigt i rapporter fra Miljøstyrelsen. Desuden publicerer Danmarks Statistik et mindre udvalg af miljøoplysninger i Statistisk årbog og tiårsoversigt.

Air pollution has been surveyed through air measurements in the greater Copenhagen area since 1967. Since 1984, Miljøstyrelsens Luftforureningslaboratorium has conducted air measurements across the country (2). A more detailed treatment of air pollution is found in a report from Miljøstyrelsen (3). Information about the population's exposure to air pollution is found in the 1976 and 1986 population surveys (4).

Water pollution is currently being surveyed in a number of lakes and rivers. A series of reports from Miljøstyrelsen on this subject is available. A broader presentation is found in the NPO-report from 1984 (5). Desuden udgives årligt en oversigt over badevandets tilstand (6).

Noise pollution is surveyed in a number of publications from Miljøstyrelsen. Desuden findes oplysninger om befolkningens oplevelse af støjgener i Levekårsundersøgelserne 1976 og 1986 (4).

Energy consumption is surveyed and published annually by Danmarks Statistik (7). Here information is given about energy consumption's size and composition, as well as which sectors consume energy.

Finally, it should be mentioned that Miljøministeriet has published a book on the state of the environment (8).

1. Miljøstyrelsen, Skov- og Naturstyrelsen og Danmarks Statistik: Tal om natur og miljø. København 1990.
2. Nogle af disse oplysninger publiceres årligt i Statistisk årbog og Statistisk tiårsoversigt.
3. Miljøstyrelsen: Miljø og energi. Rapport fra Forsvarsudvalget. København 1984.
4. Hansen, Erik Jørgen: Danskernes levekår – 1986 sammenholdt med 1976. Hans Reitzels Forlag, København 1986.
Hansen, Erik Jørgen: Generationer og livsforløb i Danmark. Hans Reitzels Forlag, København 1988.
Hansen, Erik Jørgen: Miljøgener omkring boligen. Arbejdsrapport fra Miljøstyrelsen nr. 5, 1989.
5. Miljøstyrelsen: NPO-redegørelsen. København 1984.
6. Miljøstyrelsen: Badevand og strandkvalitet. Udgives årligt.
7. Danmarks Statistik: Statistiske Efterretninger, Industri og energi, samt Statistisk årbog.
8. Miljøministeriet: Miljøtilstanden i Danmark. København 1991 samt Miljøindikatorer 1991.

11 Miljø

Danmarks samlede areal fordelt efter anvendelse 1951 og 1982.

Denmark's total area analysed by use.
Percent. 1951 and 1982.

Tabel 11.1

	1951 1	1982 2
	Procent	
1 Landbrug	70	66
2 Naturområder ¹	15	12
3 Skov.....	10	12
4 Bebyggelse og veje mv.....	5	10
5 I alt.....	100	100

¹ Omfatter heder, enge, marsk, moser, sører, vandløb mv.

Kilde: Planstyrelsen: Landsplanlægning 1983-2000. København 1982.

Translation – Front Column, 1: farmland; 2: natural areas¹; 3: woodland; 4: built-up area and roads etc.; 5: total.

¹ Comprises moorland, meadows, marshland, bogs, lakes, streams, etc.

Naturområdernes omfang. 1951 og 1982.

Natural areas analysed by size.
1951 and 1982.

Tabel 11.2

	1951 1	1982 2	Procentvis ændring 1951-1982 3
	km ²		pct.
1 Sører og vandløb	725	635	- 12
2 Heder, moser o.l.	2.613	1.980	- 24
3 Enge, marsk o.l.....	3.080	2.457	- 20
4 I alt.....	6.418	5.072	- 21

Kilde: Planstyrelsen: Landsplanlægning 1983-2000. København 1982.

Translation – Heading, Column 3: percentage change.
Front Column, 1: lakes and streams; 2: moorland, bogs, etc.; 3: meadows, marshland, etc.; 4: total.

Landbrugets arealanvendelse. 1950-1990

Farmland analysed by use. Percent.
1950-1990.

Tabel 11.3

	Korn 1	Andre afgrøder ¹ 2	Græs og grøntfoder 3	Græs uden for omdrift 4	I alt 5
	Procent				
1 1950.....	41	21	23	15	100
2 1960.....	47	21	21	11	100
3 1970.....	59	14	17	10	100
4 1980.....	62	15	14	9	100
5 1985.....	56	23	13	8	100
6 1990.....	56	24	12	8	100

¹ Omfatter bl.a. rodfrugter, frø og bælgssæd.

Kilde: Landbrugsmiljøet: Landbrug og miljø. Landbrugskommissionens 2. delbetænkning (betænkning nr. 1078). København, 1986.

Danmarks Statistik: Statistisk årbog 1991.

Translation – Heading, Column 1: cereals; 2: other crops¹; 3: grass and green fodder; 4: grassland out of rotation; 5: total.

¹ Comprises, for instance, roots, seeds and pulses.

Middeltemperatur og nedbør. 1931-1960 og 1970-1986.

Mean temperature and precipitation.
1931-1960 and 1970-1986.

	Middeltemperatur		Nedbør	
	1931-1960	1970-1986	3	4
	1	2		mm
C°				
1 Januar.....	-0,1	-0,4	55	59
2 Februar.....	-0,4	-0,4	39	31
3 Marts.....	1,7	1,9	34	50
4 April.....	6,2	5,2	39	41
5 Maj.....	11,1	10,6	38	49
6 Juni.....	14,4	13,9	48	54
7 Juli.....	16,6	15,5	74	59
8 August.....	16,3	15,6	81	59
9 September.....	13,1	12,2	72	69
10 Oktober.....	8,7	8,7	70	76
11 November.....	4,9	4,8	60	85
12 December.....	2,2	2,0	55	72
13 Hele året.....	7,9	7,4	664	704

Tabel 11.4

Kilde: Danmarks Statistik: Statistisk årbog.

Translation – Heading, Column 1-2: mean temperature; 3-4: precipitation.
Front Column, 1: January; 2: February; 3: March; 4: April; 5: May;
6: June; 7: July; 8: August; 9: September; 10: October; 11:
November; 12: December; 13: yearly average.

Udviklingen i bruttoenergiforbruget opdelt på energikilder. 1972-1988.

Changes in the gross energy supply, by energy products. 1972-1988.

	Fast brændsel	Olie	Gas	Fjern- varme	Elektri- citet	Brutto- energi- forbrug i alt ¹
	1	2	3	4	5	6
Index: 1972 = 100						
1 1972.....	100	100	100	100	100	100
2 1979.....	310	94	71	92	146	107
3 1980.....	310	82	71	87	146	99
4 1982.....	290	73	86	89	143	92
5 1984.....	350	71	114	93	152	94
6 1986.....	350	72	429	98	162	100
7 1988.....	350	65	700	95	171	99

Tabel 11.5

¹ Mio. Giga Joule. Måleenhed for energi.

Kilde: Miljøstyrelsen, Skov- og Naturstyrelsen og Danmarks Statistik: Tal om natur og miljø. København 1990.

Translation – Heading, Column 1: hard fuel; 2: oil; 3: gas; 4: district heating; 5: electricity; 6: gross energy supply, total¹.

¹ Million Giga Joule. Unit of energy measurement.

11 Miljø

Endeligt energiforbrug opdelt på energikilder og anvendelsesområder. 1989.

Final domestic energy consumption, by energy products and sectors of use. Percent. 1989.

Tabel 11.6

	Industri og landbrug 1	Trans- port 2	Husholdning mv. 3	I alt 4
Procent				
1 Fyringsolie o.l. ¹	39	60	31	41
2 Motorbenzin	0	40	0	12
3 Elektricitet	24	0	27	18
4 Fjernvarme	3	..	29	14
5 Andet ²	34	0	13	15
6 I alt	100	100	100	100
7 Forbrug i alt i mio. G/J ³	148	165	249	562

¹ Inkl. autodieselolie.

² Bl.a. kul, koks, gas, brænde, halm og vedvarende energi.

³ Giga Joule. Måleenhed for energi.

Kilde: Danmarks Statistik: Statistisk årbog 1991.

Translation – Heading. Column 1: industry and agriculture; 2: transport; 3: households etc.; 4: total.

Front Column, 1: fuel oil etc.¹; 2: petrol; 3: electricity; 4: district heating; 5: other ²; 6: total; 7: total consumption, in mill. G/J³.

¹ Including autodieseloil.

² Including coal, coke, wood, gas and permanent energy.

³ Giga Joule. Unit of measurement of energy.

Samlet udslip af svovldioxid og kvælstof-oxider. 1960-1985.

Total discharge of sulphur dioxide and nitrogen oxides. 1960-1985

Tabel 11.7

	Svovldioxid (SO ₂) 1	Kvælstofoxider (NO _X) 2
1.000 ton		
1 1960.....	275	110
2 1965.....	400	150
3 1970.....	525	190
4 1975.....	425	200
5 1980.....	435	260
6 1985.....	400	260

Kilde: Miljøstyrelsen: Miljø og energi. Rapport fra Forskningsudvalget. København 1984.

Translation – Heading. Column 1: sulphur dioxide; 2: nitrogen oxides.

Luftens indhold af fire forurenende stoffer ved forskellige luftmålestationer. Døgn-middelværdier. 1989.

Four contaminating matters in the air, measured at five sampling points in different parts of Denmark. Daily mean values. 1989.

	Svovl-dioxid (SO ₂) 1	Kvælstof-oxider (NO _X) 2	Svævestov 3	Bly 4
		µg/m ³		ng/m ³
1 Københavns bykerne.....	31	64	85	348
2 Aalborg bykerne	16	46	77	343
3 Odense bykerne	17	40	68	240
4 Villakvarter (Odense)	11	..	58	222
5 Villakvarter (Aalborg)	11	..	48	112

Kilde: Danmarks Statistik: Statistisk årbog 1991.

Translation — Heading, Column 1: sulphur dioxide; 2: nitrogen oxides; 3: dust; 4: lead.
Front Column, 1: Copenhagen (inner City); 2: Aalborg (inner City); 3: Odense (inner City); 4: residential area (Odense); 5: residential area (Aalborg).

Tabel 11.8

Procentandelen af befolkningen i alderen 30-69 år der angiver at være utsat for luftforurening i boligen. 1976, 1986 og 1991.

Percentage of the population aged 30-69 years who experience air pollution in their dwelling. 1976, 1986 and 1991.

	1976 1	1986 2	1991 3
	Procentandel		
1 Fabriksrøg/-lugt	11	8	6
2 Trafikos	10	7	6
3 Stank fra kloak, affald o.l.	5	4	4
4 Stank fra vandløb/sø/mose.....	2	1	1
5 Anden luftforurening	4	5	7

Tabel 11.9

Anm.: Antal svarpersoner: 3.903 i 1976, 3.926 i 1986 og 3.093 i 1991. Spørsmålet lød: *Er De, her hvor De bor, generet af ... fabriksrøg/-lugt, trafikos, stank fra kloak/affald o.l., stank fra vandløb, sø, mose, anden luftforurening?*

Kilde: Hansen, Erik Jørgen: Miljøgener omkring boligen.

Arbejdsrapport fra Miljøstyrelsen nr. 5, 1989.

Danmarks Statistik og Socialforskningsinstituttets omnibusundersøgelser januar og april 1991.

Translation — Front Column, 1: factory smoke and smells; 2: traffic pollution; 3: smell from sewers, wastage etc.; 4: smell from streams, rivers, lakes, marshes; 5: other air pollution.

Note: Number of respondents: 3,093 in 1976, 3,926 in 1986 and 3,093 in 1991. The question was: *Do you, where you are living, experience factory smoke or smells ... (etc.)?*

11 Miljø

Procentandel der angiver at være utsat for luftforurening i boligen, opdelt på bo-pælsområde. 1991.

Percentage of population experiencing air pollution in their dwelling, by urbanization. 1991.

Tabel 11.10

	Luftforurening i alt ¹		Luftforurening fra trafik		Fabriksrøg/-lugt	
	Etage-hus 1	Enfamilie-hus ² 2	Etage-hus 3	Enfamilie-hus ² 4	Etage-hus 5	Enfamilie-hus ² 6
1 Hovedstaden	33	17	22	6	12	12
2 Hovedstadens forstæder	18	11	6	1	8	2
3 Mere end 10.000 indbyggere....	20	15	14	6	9	5
4 2.000-10.000 indbyggere.....	21	14	6	3	10	4
5 Småbyer	20	..	3	..	5
6 Landdistrikter	19	..	2	..	4
7 Hele landet	24	16	14	4	10	5

Anm.: Antal svarpersoner: 3.093. Spørgsmålet lød: *Er De, her hvor De bor, generet af ... fabriksrøg/-lugt, trafikos, stank fra kloak/affald o.l., stank fra vandløb, sø, mose, anden luftforurening?*

¹ Enten utsat for luftforurening fra trafik, fabriksrøg/lugt eller anden forurening.

² Inkl. landbrugsejendomme.

Kilde: Materiale fra Danmarks Statistik og Socialforskningsinstitutts omnibusundersøgelser januar og april 1991.

Translation – Heading, Column 1-2: air pollution, total¹; 1: block of flats; 2: one-family houses²; 3-4: air pollution caused by traffic; 5-6: air pollution from factories etc.

Front Column, 1: central Copenhagen; 2: suburbs of Copenhagen; 3: 10,000 inhabitants or more; 4: 2,000 to 10,000 inhabitants; 5: small towns; 6: rural districts; 7: whole country.

¹ Either experiencing air pollution caused by traffic, factories, etc., or other types of air pollution.

² Including farms.

Note: Number of respondents: 3,093. The question was: *Do you, where you are living, experience factory smoke or smells ... (etc.)?*

Procentandel der angiver at være utsat for luftforurening i boligen, opdelt på boligtype og familietype. 1991.

Percentage of the population experiencing air pollution in their dwelling, by family type and type of dwelling. 1991.

Tabel 11.11

	Etagehus hus 1	Enfamilie- ejendom 2	Landbrugs- ejendom 3	I alt 4	
				Procentandel	
1 Enlige med børn	14	24	..	18	
2 Enlige uden børn	21	13	..	18	
3 Par med børn.....	31	16	14	18	
4 Par uden børn.....	27	16	23	19	
5 Anden type	21	18	19	19	
6 I alt.....	24	16	18	18	

Anm.: Antal svarpersoner: 3.093. Spørgsmålet lød: *Er De, her hvor De bor, generet af ... fabriksrøg/-lugt, trafikos, stank fra kloak/affald o.l., stank fra vandløb, sø, mose, anden luftforurening?*

Kilde: Materiale fra Danmarks Statistik og Socialforskningsinstitutts omnibusundersøgelser januar og april 1991.

Translation – Heading, Column 1: block of flats; 2: one-family houses; 3: farmhouses; 4: total.

Front Column, 1: single parents, 2: single, without children; 3: couples with children; 4: couples without children; 5: other family types; 6: total

Note: Number of respondents: 3,093. The question was: *Do you, where you are living, experience factory smoke or smells ... (etc.)?*

Procentandel der angiver at være utsat for luftforurening i boligen, opdelt på stilling og boligtype. 1991.

Percentage of population experiencing air pollution in their dwelling, by socio-economic group and type of dwelling. 1991.

	Etage-hus 1	Enfamilie-hus ¹ 2	I alt	
			3	Procentandel ²
1 Landmænd	21		21
2 Selvstændige i øvrigt	20		23
3 Medhjælpende ægtefæller.....	..	9		8
4 Højere funktionærer.....	26	14		16
5 Mellemfunktionærer	32	14		18
6 Lavere funktionærer	24	18		19
7 Faglærte arbejdere	23	18		18
8 Ikke-faglærte arbejdere	24	17		19
9 Arbejdsløse.....	24	21		22
10 Pensionister.....	18	14		15
11 Studerende/elever	30	15		20
12 Alle ³	24	16		18

Anm.: Antal svarpersoner: 3.093. Spørgsmålet lød: *Er De, her hvor De bor, generet af ... fabriksrøg/-lugt, trafikos, stank fra kloak/affald o.l., stank fra vandløb, sø, mose, anden luftforurening?*

¹ Inkl. landbrugsejendomme.

² Har angivet i boligen at være utsat for enten luftforurenning fra trafik eller anden luftforurenning.

³ Inkl. husmødre og andre ude af erhverv.

Kilde: Materiale fra Danmarks Statistik og Socialforskningsinstituttets omnibusundersøgelser januar og april 1991.

Translation — Heading, Column 1: block of flats; 2: one-family houses²; 3: total.

Front Column, 1: self-employed in agriculture; 2: self-employed in other industries; 3: assisting spouses; 4: salaried employees, upper levels; 5: intermediate levels; 6: lower levels; 7: skilled manual workers; 8: unskilled manual workers; 9: unemployed; 10: pensioners; 11: students/pupils; 12: total.

Note: Number of respondents: 3,093. The question was: *Do you, where you are living, experience factory smoke or smells ... (etc.)?*

¹ Including farms.

² Experiencing one or more type of air pollution in the dwelling.

³ Including housewives and other persons outside the labour force.

Tabel 11.12

Udvikling i forsyning af handelsgødning i landbruget. 1980/81-1989/90.

Changes in the supply of commercial fertilizers in agriculture. 1980/81-1989/90.

	1980/81 1	1982/83 2	1984/85 3	1986/87 4	1988/89 5	1989/90 6
Indeks 1980/81 = 100						
1 Kvælstof.....	100	105	106	102	101	107
2 Fosfor	100	102	100	97	83	86
3 Kalium.....	100	104	105	108	104	109
4 I alt ¹	100	104	106	103	100	106

¹ Indhold af rene næringsstoffer. Million kilo pr. driftsår (1. juli - 30. juni). De sammensatte eller blandede gødningsstoffer er omregnet til mængder af grundstofferne kvælstof, fosfor og kalium.

Kilde: Danmarks Statistik: Statistisk tiårsoversigt 1991.

Translation — Front Column, 1: nitrogen; 2: phosphorus; 3: potassium; 4: total¹.

¹ Content of the pure fertilizers. Million kilograms per year (1st July - 30th June). The compounded or mixed fertilizers are recalculated to the amounts of basic fertilizers, nitrogen, phosphorus and potassium.

Tabel 11.13

11 Miljø

Udviklingen i forbruget af bekæmpelsesmidler. 1981-1989.

Changes in the consumption of pesticides. 1981-1989.

Tabel 11.14

		Ukrudtsmidler 1	Svamphemidler og insektbekæmpelsesmidler 2	I alt 3
Index 1981 = 100				
1	1981.....	100	100	100
2	1982.....	105	129	111
3	1983.....	112	155	124
4	1984.....	103	180	125
5	1985.....	94	168	115
6	1986.....	90	141	105
7	1987.....	92	108	96
8	1988.....	92	109	97
9	1989.....	101	136	110

Anm.: Forbruget i ton.

Kilde: Danmarks Statistik: Statistisk tiårsoversigt. 1991.

Translation – Heading, Column 1: pesticides against weeds; 2: pesticides against fungi and insects; 3: total.

Note: Based on consumption in tons.

Olie- og kemikalieaffald tilført Kommune-kemi A/S. 1975-1990.

Oil waste and chemical waste received by Kommunekemi A/S. 1975-1990.

Tabel 11.15

	1975 1	1980 2	1983 3	1986 4	1990 5
Procent					
1 Olieaffald.....	51	31	33	39	30
2 Opløsningsmidler.....	13	7	6	6	5
3 Organisk kemisk affald	23	40	39	35	46
4 Andet kemisk affald	13	22	22	20	19
5 I alt.....	100	100	100	100	100
6 Affaldsmængde (1.000 ton)	18	56	65	103	106

Kilde: Danmarks Statistik: Statistisk tiårsoversigt. 1991.

Translation – Front Column, 1: oil waste, 2: solvents; 3: organic chemical waste; 4: other chemical waste; 5: total; 6: waste (1,000 tons).

Spildevandsrensning ved kommunale rensningsanlæg. 1972, 1977, 1983 og 1987.

Sewage disposal, by method of treatment. Percent. 1972, 1977, 1983 and 1987.

Tabel 11.16

	1972 1	1977 2	1983 3	1987 4
Procent				
1 Urenset	42	34	10	1
2 Mekanisk rensning	29	33	20	19
3 Biologisk rensning ¹	29	33	70	80
4 I alt.....	100	100	100	100

¹ Inkl. mekanisk-, biologisk- og kemisk rensning.

Kilde: Miljøstyrelsen: NPO-redegørelsen. København 1984. Miljøstyrelsen, Skov- og Naturstyrelsen og Danmarks Statistik: Tal om natur og miljø. København 1990.

Translation – Front, Column 1: untreated; 2: mechanical treatment; 3: biological treatment; 4: total.

¹ Including mechanical, biological and chemical treatment.

**Vandforbrug opdelt på typer af forbrugere.
1970, 1977 og 1988.**

Water consumption analysed, by type of consumers. Percent. 1970, 1977 and 1988.

	1970 1	1977 2	1988 3	Tabel 11.17
Procent				
1 Husholdninger, institutioner mv..	47	40	32	
2 Industri.....	28	22	28	
3 Landbrug, gartneri og dambrug.	25	38	40	
4 I alt.....	100	100	100	
5 Vandforbrug i alt (mill. m ³).....	720	1 205	1 305	

Kilde: Danmarks Statistik: Statistisk årbog.

Translation – Front Column, 1: households, institutions, etc.; 2 industry; 3: agriculture, horticulture and dams; 4: total; 5: water consumption.

Nitratindhold i drikkevandet i forskellige dele af landet. 1981/82 og 1984/85.

Content of nitrate in drinking water, by region. Percent. 1981/82 and 1984/85.

	25-49,9 mg/l		50 mg/l eller mere		Tabel 11.18
	1981/82 1	1984/85 2	1981/82 3	1984/85 4	
Procentdel ¹					
1 Hovedstadsregionen.....	1	1	0	0	
2 Vestsjællands Amt	1	1	1	1	
3 Storstrøms Amt.....	4	4	2	2	
4 Bornholms Amt.....	18	13	12	0	
5 Fyns Amt	3	3	1	0	
6 Sønderjyllands Amt	9	6	3	2	
7 Ribe Amt.....	36	17	5	5	
8 Vejle Amt	4	5	1	1	
9 Ringkøbing Amt.....	8	6	2	1	
10 Århus Amt.....	14	11	4	4	
11 Viborg Amt.....	15	15	6	7	
12 Nordjyllands Amt	14	26	3	4	
13 Hele landet	8	8	2	2	

¹ Procentdel af indvundet vandmængde på vandværker med årlig vandindvinding på 10.000 m³ eller mere.

Kilde: Danmarks Statistik: Statistisk årbog.

Translation – Front Column, 1: Copenhagen region; 2: West Zealand county; 3: Storstrøm county; 4: Bornholm county; 5: Funen county; 6: South Jutland county; 7: Ribe county; 8: Vejle county; 9: Ringkøbing county; 10: Aarhus county; 11: Viborg county; 12: North Jutland county; 13: all Denmark.

¹ Percentage of recovered water in public waterworks receiving 10,000 m³ of water or more per year.

Note: Nitrate: Milligrams per litre (mg/l).

11 Miljø

Procentandel af befolkningen der angiver at være utsat for dårligt drikkevand i boligen, opdelt på boligtyper og bopælsområde. 1991.

Percentage of the population experiencing bad drinking water in their dwelling, by type of dwelling and urbanization. 1991.

Tabel 11.19

	Etagehus 1	Enfamilie- hus 2	Landbrugs- ejendom 3	I alt 4
				Procentandel
1	Hovedstaden	13	6	12
2	Hovedstadens forstæder	8	5	6
3	Mere end 10.000 indbyggere....	3	1	2
4	2.000-10.000 indbyggere.....	0	1	1
5	Småbyer	0	0
6	Landdistrikter	3	3
7	Hele landet	7	2	3

Anm.: Antal svarpersoner: 3.093. Spørgsmålet lød: *Er De, her hvor De bor, generet af dårligt drikkevand?*.

Kilde: Danmarks Statistik og Socialforskningsinstituttets omnibusundersøgelser januar og april 1991.

Translation – Heading, Column 1: blocks of flats; 2: one-family houses; 3: farmhouses; 4: total.

Front Column, 1: central Copenhagen; 2: suburbs of Copenhagen; 3: towns with 10,000 or more inhabitants; 4: towns with 2,000-10,000 inhabitants; 5: smaller towns; 6: rural districts; 7: whole country.

Note: Number of respondents: 3,093. The question was: *Do you, where you are living, have bad drinking water?*

Procentandelen af befolkningen i alderen 30-69 år der angiver at være utsat for støjforening i boligen. 1976, 1986 og 1991.

Percentage of the population aged 30-69 years, experiencing noise in their dwelling. 1976, 1986 and 1991.

Tabel 11.20

	1976 1	1986 2	1991 3	Procentandel
1	Støj fra naboer.....	11	8	8
2	Støj fra gaden/vejen	24	12	11
3	Støj fra fabrikker o.l.	4	2	2
4	Støj fra tog/fly	12	5	8
5	Anden støj	3	3	3

Anm.: Antal svarpersoner: 3.903 i 1976, 3.922 i 1986 og 3.093 i 1991. Spørgsmålet lød: *Er De, her hvor De bor, generet af ... støj fra naboer, støj fra gaden eller vejen, støj fra fabrikker, værksteder o.l., støj fra tog/fly, anden støj?*

Kilde: Danmarks Statistik og Socialforskningsinstituttets omnibusundersøgelser januar og april 1991.

Hansen, Erik Jørgen: Miljøgener omkring boligen. Arbejdsrapport fra Miljøstyrelsen, nr. 5, 1989.

Translation – Front Column, 1: noise from neighbours; 2: noise from the street, 3: noise from factories etc.; 4: noise from trains/planes; 5: other noise.

Note: Number of respondents: 3,903 in 1976, 3,922 in 1986 and 3,093 in 1991. The question was: *Do you, where you are living, experience noise from neighbours, the street, from factories etc., from trains/planes or other noise?*

Procentandel der angiver at være utsat for støjforurening i boligen, opdelt på bolytpe og bopælsområde. 1991.

Percentage of population experiencing noise in their dwelling, by urbanization. 1991.

	Hoved-staden 1	Hoved- stadens forstæder 2	Mere end 10.000 indb. 3	2.000- 10.000 indb. 4	Småbyer og land- distr. 5	Hele landet 6
Procentandel						
1 Etagehuse:						
2 Støjforurening ¹	47	48	40	40	..	44
3 Støj fra naboer.....	26	31	22	19	..	26
4 Støj fra gaden/vejen	25	14	22	17	..	21
5 Støj fra tog/fly	10	18	6	10	..	9
6 Enfamiliehuse:						
7 Støjforurening ¹	44	23	20	21	18	21
8 Støj fra naboer.....	10	6	6	5	3	5
9 Støj fra gaden/vejen	17	8	10	10	8	10
10 Støj fra tog/fly	27	11	6	10	6	8

Anm.: Antal svarpersoner: 3.093. Spørsmålet lød: *Er De, her hvor De bor, generet af ... støj fra naboer, støj fra gaden eller vejen, støj fra fabrikker, værksteder o.l., støj fra tog/fly, anden støj?*

¹ Er utsat for enten personstøj, trafikstøj eller anden støj.

Kilde: Materiale fra Danmarks Statistik og Socialforskningsinstituttets omnibusundersøgelser januar og april 1991.

Translation — Heading, Column 1: central Copenhagen; 2: suburbs of Copenhagen; 3: 10,000 inhabitants or more; 4: 2,000 to 10,000 inhabitants; 5: small towns and rural districts; 6: all Denmark.

Front Column, 1: blocks of flats; 2: noise¹; 3: personal noise; 4: traffic noise; 5: noise from trains/planes; 6: one-family houses; 7: noise¹; 8: personal noise; 9: traffic noise; 10: noise from trains/planes.

¹ Experiencing either personal noise, traffic noise or other noise.

Note: Number of respondents: 3,093. The question was: *Do you, where you are living, experience noise from neighbours, the street, from factories etc., from trains/planes or other noise?*

Tabel 11.21

11 Miljø

Procentandel der angiver at være utsat for støjforurening i boligen, opdelt på boligtype og stilling. 1991.

Percentage of population experiencing noise in their dwelling, by socio-economic group and type of dwelling. 1991.

Tabel 11.22

	Etage-hus 1	Enfamilie-hus ¹ 2	I alt 3
Procentandel ²			
1 Landmænd	26	26
2 Selvstændige i øvrigt	21	22
3 Medhjælpende ægtefæller	11	11
4 Højere funktionærer	35	19	21
5 Mellemfunktionærer	54	20	27
6 Lavere funktionærer	44	20	27
7 Faglærte arbejdere	50	24	29
8 Ikke-faglærte arbejdere	35	25	28
9 Arbejdsløse	38	24	28
10 Pensionister	37	15	24
11 Studerende/elever	56	21	34
12 Alle ³	44	21	27

Anm.: Antal svarpersoner: 3.093. Spørgsmålet lød: *Er De, her hvor De bor, generet af ... støj fra naboer, støj fra gaden eller vejen, støj fra fabrikker, værksteder o.l., støj fra tog/fly, anden støj?*

¹ Inkl. landbrugsejendomme.

² Har angivet i boligen at være utsat for enten personstøj eller trafikstøj eller anden støj.

³ Inkl. husmødre og andreude af erhverv.

Kilde: Materiale fra Danmarks Statistik og Socialforskningsinstituttets omnibusundersøgelser januar og april 1991.

Translation – Heading, Column 1: block of flats; 2: one-family houses¹; 3: total.

Front Column, 1: self-employed in agriculture; 2: self-employed in other industries; 3: assisting spouses; 4: salaried employees, upper levels; 5: intermediate levels; 6: lower levels; 7: skilled manual workers; 8: unskilled manual workers; 9: unemployed; 10: pensioners; 11: students/pupils; 12: total.³

Note: Number of respondents: 3,093. The question was: *Do you, where you are living, experience noise from neighbours, the street, from factories etc., from trains/planes or other noise?*

¹ Including farms.

² Experiencing either personal noise or traffic noise or other noise.

³ Including housewives and other persons outside the labour force.

Procentandel af befolkningen der angiver at være utsat for støjforurening i boligen, fordelt efter boligtype og familietype. 1991.

Percentage of the population experiencing noise in their dwelling, by dwelling type and family type. 1991.

Tabel 11.23

	Etagehus 1	Enfamilie-huse 2	Landbrugs-jendom 3	I alt 4
Procentandel				
1 Enlige med børn	47	22	..	36
2 Enlige uden børn	34	16	..	27
3 Par med børn	50	22	18	26
4 Par uden børn	49	20	12	28
5 Anden type	42	20	13	22
6 I alt	44	22	14	27

Anm.: Antal svarpersoner: 3.093. Spørgsmålet lød: *Er De, her hvor De bor, generet af ... støj fra naboer, støj fra gaden eller vejen, støj fra fabrikker, værksteder o.l., støj fra tog/fly, anden støj?*

Kilde: Danmarks Statistik og Socialforskningsinstituttets omnibusundersøgelser januar og april 1991.

Translation – Heading, Column 1: blocks of flats; 2: one-family houses; 3: farmhouses; 4: total.

Front Column, 1: single parents; 2: single without children; 3: couples with children; 4: couples without children; 5: other family types; 6: total.

Note: Number of respondents: 3,093. The question was: *Do you, where you are living, experience noise from neighbours, the street, from factories etc., from trains/planes or other noise?*

12

**Politisk
og
organisatorisk
aktivitet**

12 Politisk og organisatorisk aktivitet

Nr.	FIGURER	Side	Nr.	TABELLER	Side
12.1.	Stemmeprocenten ved folketingsvalg. 1950-1990	294	12.1.	Valgdeltagelsen ved forskellige offentlige valg. 1950-1990	299
12.2.	Kvindeprocenten for valgte kandidater til Folketinget. 1950-1990	294	12.2.	Valgdeltagelsen i forskellige dele af landet ved de senest afholdte valg	299
12.3.	Procentandel mænd og kvinder der var aktivt eller passivt medlem af et politisk parti 1979, 1987 og 1991	295	12.3.	Procentfordeling af gyldige stemmer ved Folketingsvalg i Danmark, 1981-1990.....	300
12.4.	Procentandel der har deltaget i forskellige politiske aktiviteter uden om politiske partier og faglige organisationer, efter skoleuddannelsesniveau. 1991.....	296	12.4.	Fordeling af mandater ved Folketingsvalg i Danmark 1981-1990	301
12.5.	Organisationsprocenten blandt arbejdere og funktionærer. 1911-1991	297	12.5.	Kvindernes andel af opstillede og valgte kandidater til folketingsvalg, kommunalvalg og EF-parlamentsvalg. 1950-1990 ...	301
			12.6.	Procentandel i forskellige aldersgrupper der er aktivt eller passivt medlem af et politisk parti. 1991	302
			12.7.	Procentandel, der er aktivt eller passivt medlem af et politisk parti, blandt personer med forskellig skoleuddannelse. 1991	302
			12.8.	Procentandel i forskellige stillingsgrupper der er aktivt eller passivt medlem af et politisk parti. 1991	303
			12.9.	Procentandel der har deltaget i politiske aktiviteter uden om de politiske partier og faglige organisationer efter alder. 1991	304
			12.10.	Procentandel der har deltaget i politiske aktiviteter uden om de politiske partier og faglige organisationer efter skoleuddannelse. 1991.....	305
			12.11.	Procentandel mænd i forskellige stillingsgrupper der har deltaget i politiske aktiviteter uden om de politiske partier og faglige organisationer. 1991	306
			12.12.	Procentandel kvinder i forskellige stillingsgrupper der har deltaget i politiske aktiviteter uden om de politiske og faglige organisationer. 1991.....	307
			12.13.	Procentandel i forskellige aldersgrupper der er engageret i bevægelser eller foreninger vedrørende bestemte emner. 1991	307
			12.14.	Procentandel med forskellig skoleuddannelse der er engageret i bevægelser eller foreninger vedrørende bestemte emner. 1991	308
			12.15.	Procentandel af befolkningen der har deltaget/aldrig vil deltage i forskellige handlinger. 1981 og 1990.....	308
			12.16.	Organisationsprocenten for arbejdere og funktionærer. 1911-1991	319
			12.17.	Procentandel i forskellige stillingsgrupper der er aktive eller passive medlemmer af en faglig organisation. 1991	310
			12.18.	Organisationsprocenten blandt lønmodtagere i forskellige brancher. 1991	311
			12.19.	Procentandel i forskellige aldersgrupper der ikke selv kan lave en skrivelse til en offentlig myndighed. 1987	311
			12.20.	Procentandel med forskellige skoleuddannelser der ikke selv kan lave en skrivelse til en offentlig myndighed. 1987	312

Politisk og organisatorisk aktivitet 12

Indledning

Den enkeltes mulighed for at kunne påvirke beslutningsprocesser, som direkte eller indirekte berører vedkommendes egen livssituation, indtager en central placering i beskrivelser af levevilkår.

Som vort repræsentative demokrati er opbygget, består de enkeltes påvirkningsmuligheder ikke mindst af organisering og valghandlinger, deltagelse i meningsdannelsen og aktiviteter i forbindelse med administrative og andre beslutninger.

Politiske beslutningsprocesser finder sted på mange niveauer i samfundet. I Danmark spiller de beslutninger, der træffes i Folketinget, i de kommunale og amtskommunale råd, i vælgerforeninger og politiske partier samt i folketingsudvalg en central rolle. Endvidere træffes en række væsentlige beslutninger på de enkelte arbejdspladser, i brancheforeninger samt i de faglige organisationer. Den enkeltes hverdag præges i øvrigt af de beslutninger, der træffes i boligselskaber, ejerforeninger, bestyrelser mv. Endelig træffes beslutninger på tværnationalt plan, fx i EF, der direkte eller indirekte berører den danske befolkningens levevilkår.

Borgernes indflydelse antager forskellige former. Det er således alment accepteret, at borgerne stemmer og lader sig opstille ved de forskellige offentlige valg. Endvidere at befolkningen forsøger at påvirke de politiske beslutninger gennem politiske institutioner, fx partier og faglige organisationer, eller ved hjælp af andre handlinger, der har til hensigt at påvirke beslutninger.

Stemmeafgivelse ved valg af personer, som man ønsker skal varetage ens interesser, er et af de mest almindelige midler, når der skal vælges mellem opstillede alternativer. Medlemsskab af faglige og politiske organisationer giver mulighed for deltagelse i kandidatnomineringer og udarbejdelse af politiske programmer.

Et væsentligt politisk virkemiddel er endvidere muligheden for mundtlig eller skriftligt at argumentere for sine synspunkter, fx i de forskellige massemedier. Ligeledes kan man, ved kontakt med personer i indflydelsesrike positioner, søge at få disse til at handle på en bestemt måde. Endelig kan man, gennem deltagelse i bevægelser, beboergrupper mv. og ved handlinger såsom strejker, demonstrationer, høringer, underskriftsindsamlinger og lignende, søge at øve indflydelse på meningsdannelsen.

På grund af vanskelighederne ved at måle den faktiske indflydelse er den følgende be-

skrivelse begrænset til at belyse, i hvilket omfang befolkningen **deltager** i beslutningsprocesser eller udover anden form for politisk aktivitet. Kapitlet indledes således med en belysning af befolkningens deltagelse i offentlige valg. Dernæst følger en omtale af befolkningens medlemsskab af politiske partier og deltagelse i partiernes møder. Den politiske aktivitet uden for partier og faglige organisationer er belyst i form af deltagelse i demonstranter o.l. samt engagement i bevægelser eller foreninger vedrørende bestemte emner. Dernæst følger oplysninger om medlemsskab og aktivitet i faglige organisationer, og endelig et afsnit om, hvorvidt man er i stand til selv at formulere en skrivelse til en offentlig myndighed.

Et væsentlig aspekt ved befolkningens indflydelse er indflydelsen på egen arbejdssituation. Denne form for indflydelse blandt dem, der er erhvervsaktive, er belyst i kapitel 7.

Blandt hovedtendenserne med hensyn til befolkningens politiske aktivitet i det seneste årti er:

- En tendens til lavere valgdeltagelse til offentlige valg, især til kommunale og amtskommunale valg samt til EF-parlamentsvalg.
- En stigning i kvindernes andel af opstillede og valgte kandidater til offentlige valg.
- Et fortsat fald i den del af befolkningen, der er medlem af et politisk parti.
- En stigende andel der deltager i politiske aktiviteter uden om de politiske partier og faglige organisationer.
- En fortsat stigning i organisationsprocenten blandt lønmodtagere.

Lavere valgdeltagelse ved offentlige valg

En almindelig politisk aktivitet er deltagelse i offentlige valg, fx folketingsvalg, kommunal- og amtskommunalvalg og EF-parlamentsvalg. Deltagelsen i disse valg kan aflæses af stemmeprocenterne, som angiver, hvor stor en procentdel af de stemmeberettigede der har afgivet deres stemme.

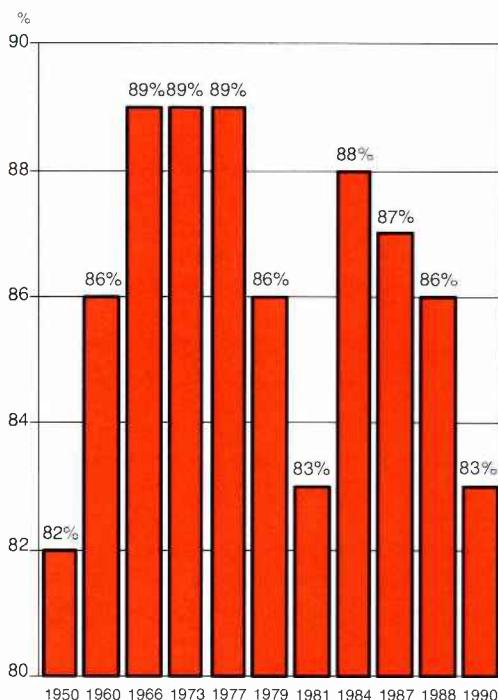
Figur 12.1 viser stemmeprocenten ved folketingsvalgene siden 1950. I 1950 lå stemmeprocenten på 82 pct. og i 1960'erne og 1970'erne på 86-89 pct. Der har været svingninger i stemmeprocenten i 1980'erne. Ved folketingsvalget i 1990 stemte 83 procent. Procentfordeling af gyldige stemmer på partierne samt fordeling af mandater fra 1981-1990 ses af tabellerne 12.3 og 12.4.

Valgdeltagelsen er gennemgående højere ved folketingsvalg end ved kommunalvalg, og den laveste deltagelse har man ved EF-parla-

12 Politisk og organisatorisk aktivitet

Figur 12.1.
Stemmeprocenten ved folketingsvalg. 1950-1990.

Votes cast at elections to the Folketing as a per cent of the electorate. 1950-1990.

Kilde: Tabel 12.1.

mentsvalg. Ved slutningen af 1980'erne var stemmeprocenterne ved kommunalvalg 68 pct. og ved EF-parlamentsvalg 46 pct., hvilket er lavere end ved tilsvarende valg i begyndelsen af 1980'erne. (Tabel 12.1 og 12.2).

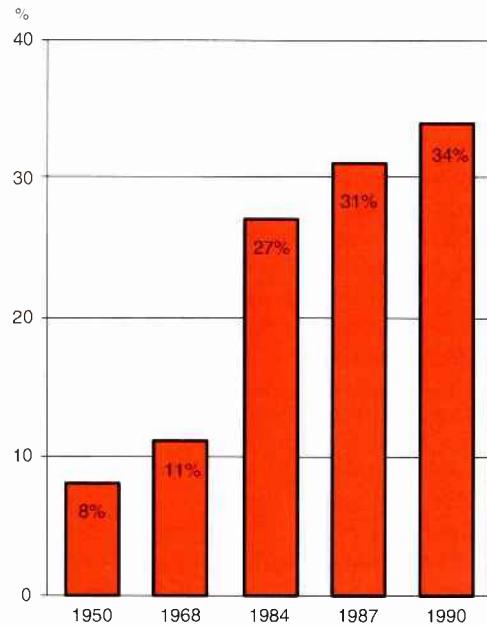
Studier af vælgeradfærd i forbindelse med folketingsvalgene i slutningen af 1980'erne set i forhold til det foregående årti viser bl.a., at kvinders politiske deltagelse er steget siden slutningen af 1960'erne. Kvindernes partivalg og politiske holdninger har i samme periode bevæget sig mere mod partierne til venstre i modsætning til mænds. Ifølge forskellige undersøgelser kan denne udvikling ses i sammenhæng med kvinders øgede erhvervsaktivitet, ikke mindst i den offentlige sektor.

Flere kvindelige kandidater valgte

Kvindernes politiske deltagelse har været genstand for omfattende debat. Et mål for ligestillingen på det politiske område er kvindernes andel af valgte kandidater ved offentli-

Figur 12.2.
Kvindeprocenten for valgte kandidater til Folketinget. 1950-1990.

Women as percentage of elected candidates to the Folketing. 1950-1990.

Kilde: Tabel 12.1.

ge valg. Figur 12.2 viser udviklingen heri ved folketingsvalgene siden 1950.

I 1950'erne og 1960'erne var ca. 10 pct af de valgte kandidater kvinder, mens kvinderne nu udgør godt en tredjedel af de valgte kandidater til Folketinget (og næsten en tredjedel af de opstillede kandidater). Udviklingen ved kommunalvalgene har været nogenlunde den samme. Kvindeprocenten blandt de opstillede kandidater er i øvrigt nu den samme ved det sidste folketingsvalg og og det sidste kommunalvalg.

Færre er medlem af et politisk parti

Det er i de politiske partier, man rekrutterer de personer, der bliver opstillet til offentlige valg. Desuden formuleres og debatteres partiernes konkrete politik i vidt omfang af de politiske partiers medlemmer på forskellige niveauer i partierne. Der er således knyttet en vis politisk indflydelse til at være medlem af et politisk parti.

Der har imidlertid været faldende medlemsantal i de gamle politiske partier i snart mange år. En undersøgelse fra 1991 viser, at 8 pct.

Politisk og organisatorisk aktivitet 12

af befolkningen på 16 år og derover er medlem af et politisk parti. En tilsvarende undersøgelse fra 1987 viste, at 10 pct. var medlem af et parti. Endnu en undersøgelse fra 1979 viste, at der dengang var 12 pct., der var medlem af et politisk parti. *Figur 12.3* viser partimedlemskab blandt mænd og kvinder i 1979, 1987 og 1991. Både blandt mænd og kvinder er der blevet færre partimedlemmer, men der er stadig flest mænd, der er medlem af et politisk parti. Figuren viser også en opdeling på aktive og passive partimedlemmer. De aktive medlemmer er dem, der går til møder i partiet. Ligesom det var tilfældet i 1979, er det dobbelt så stor en andel mænd som kvinder, der er aktive medlemmer. Halvdelen

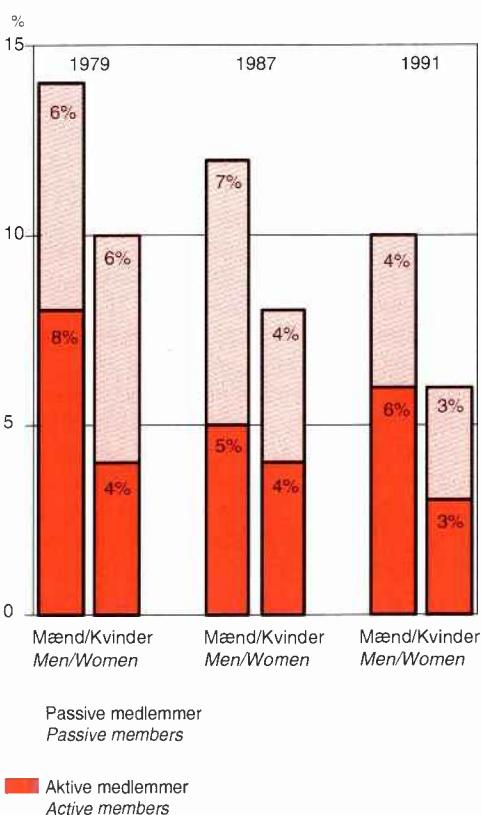
af partimedlemmerne i 1991 er imidlertid passive, idet de ikke har deltaget i partiets møder inden for det sidste år.

De unge er mindre tilbøjelige til at være partimedlemmer end de midaldrende og ældre. Fx er kun ca. 4 pct. af de 16-25-årige partimedlemmer mod 11 pct. af de 45-54-årige og 14 pct. af dem, der er 75 år og derover. (Tabel 12.6).

Der er i øvrigt mellem forskellige stillingsgrupper nogle væsentlige forskelle i andelen, der er medlem af et politisk parti. Først og fremmest er det markant, at selvstændige i landbrug forholdsvis ofte er partimedlemmer. Således var 45 pct. af de selvstændige i landbrug i 1991 medlem af et politisk parti, og størstedelen af dem var endda aktive. Selvstændige i byerhverv ligger også over gennemsnittet for hele befolkningen hvad angår partimedlemsskab. I den modsatte ende finder man de uddannelsessøgende, hvor kun 4 pct. er medlem af et politisk parti. Arbejderne er også sjældent partimedlemmer.

Figur 12.3.
Procentandel mænd og kvinder der var aktiver eller passivt medlem af et politisk parti. 1979, 1987 og 1991.

Percentage of men and women being active or passive members of a political party. 1979, 1987 og 1991.

Kilde: Damgård, Erik (red.): Folkets veje i dansk politik. København 1980, samt omnibusundersøgelser januar og april 1987 og 1991.

Hver sjette voksen deltager i anden politisk aktivitet i løbet af et år

Ud over at være medlem af et politisk parti har man mulighed for at udtrykke sin politiske holdning på mange andre måder. Det kan fx ske ved at deltage i demonstrationer eller samle underskrifter.

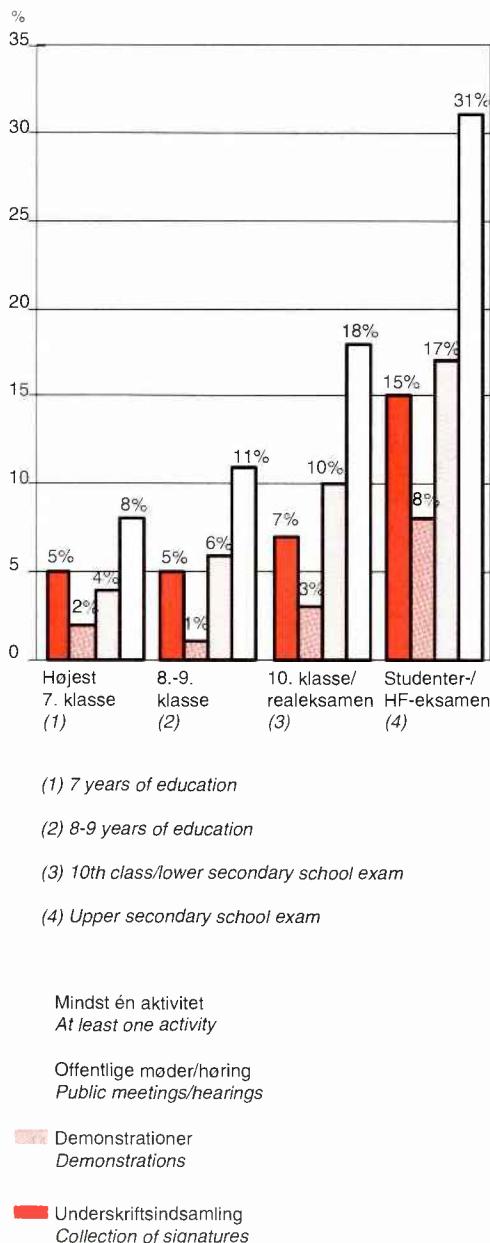
I 1991 havde 16 pct. af befolkningen på 16 år og derover deltaget i en eller flere aktiviteter uden om de politiske partier og faglige organisationer inden for det sidste år. Som det fremgår af *figur 12.4*, er det især underskriftsindsamlinger eller offentlige møder og høringer, folk har deltaget i (henholdsvis 7 og 8 pct.). Derudover har 3 pct. deltaget i demonstrationer, 2 pct. i arbejdsnedlæggelser eller strejker uden om de faglige organisationer og 2 pct. i andre aktiviteter.

Det er især veluddannede, der deltager i anden politisk aktivitet (*figur 12.4*). Således har 8 pct. af dem, der højst har gået 7 år i skole, deltaget i en eller flere af disse aktiviteter mod 31 pct. af dem med studenter- eller HF-eksamen. Da langt størstedelen af dem, der har kortere skoleuddannelse, findes blandt de midaldrende og ældre, er det ikke overraskende, at aktiviteten viser sig at være størst blandt personer under 45 år. Dertil finder man, at deltagelse i aktiviteterne under ét er størst blandt funktionærgrupperne og uddannelsessøgende (tabel 12.11 og 12.12). Kønsforskelle i aktivitetsniveau og i type af politisk aktivitet uden for partier og de faglige organisationer er til gengæld ikke store.

12 Politisk og organisatorisk aktivitet

Figur 12.4.

Procentandel der har deltaget i forskellige politiske aktiviteter uden om politiske partier og faglige organisationer, efter skoleuddannelsesniveau. 1991.
Percentage of the population who participated in various political activities outside political parties and occupational organisations, by level of general education. 1991.

Kilde: Tabel 12.11.

Hver sjette voksen er engageret i en bevægelse eller forening vedrørende bestemte emner

Den politiske aktivitet uden for det parti- og fagpolitiske område kan også finde sted i forskellige interesseorganisationer, fx de såkaldte "græsrodsbevægelser". I 1991 blev et repræsentativt udsnit af befolkningen spurgt, om de var engageret i nogen form for foreninger eller bevægelser omkring miljøspørgsmål, kvindepolitik, fredsarbejde, beboerspørgsmål o.l. Sigtet med spørgsmålet ved netop at belyse "græsrodsaktivitet" i befolkningen, men det kan ikke udelukkes, at engagement i andre former for aktiviteter er talt med i besvarelserne. Tallene må derfor tages med forbehold.

I 1991 angav 17 pct. af den voksne befolkning (19 pct. af mænd og 14 pct. af kvinder) at være engageret i foreninger eller bevægelser vedrørende bestemte emner. Det er især de veluddannede, der oplyser, at de er engageret i disse bevægelser. Det gælder således 28 pct. af befolkningen på 16 år og derover med studenter- eller HF-eksamen mod 14 pct. af dem med højst 7 års skolegang. (Tabel 12.14).

Set i forhold til befolkningen, der deltager i de forskellige aktiviteter uden om politiske partier og faglige organisationer nævnt tidligere, er engagement i foreninger og bevægelser vedrørende bestemte emner mere ligeligt fordelt over aldersgrupper. Bortset fra de unge under 20 år og de ældre på 75 år og derover, der er meget underrepræsenterede, ligger procentandelen af de engagerede i aldersgrupperne mellem 25 og 74 år omkring gennemsnittet eller derover. (Tabel 12.13).

Undersøgelser af udenomsparlamentariske aktiviteter foretaget i 1980'erne tyder på, at en stigende andel af befolkningen har erfaring med deltagelse i disse aktiviteter. Samtidig viser undersøgelsene, at "græsrods"-aktiviteter gennem 1980'erne udgør en supplerende mulighed for at formulere lokale og konkrete krav over for offentlige myndigheder. Blandt kvinder findes klare tegn på, at der gennem græsrodsaktivitet omkring konkrete og lokale sager foregår en politisk mobilisering, især blandt unge, højtuddannede og politisk interessererde.

En fortsat stærkt organiseret arbejdssstyrke

Organisering og deltagelse i faglige foreninger giver også mulighed for den enkelte for at påvirke beslutningsprocessen omkring politiske emner. I lighed med de øvrige nordiske lande har Danmark et højt organiseringsniveau på arbejdsmarkedet. Det gælder både

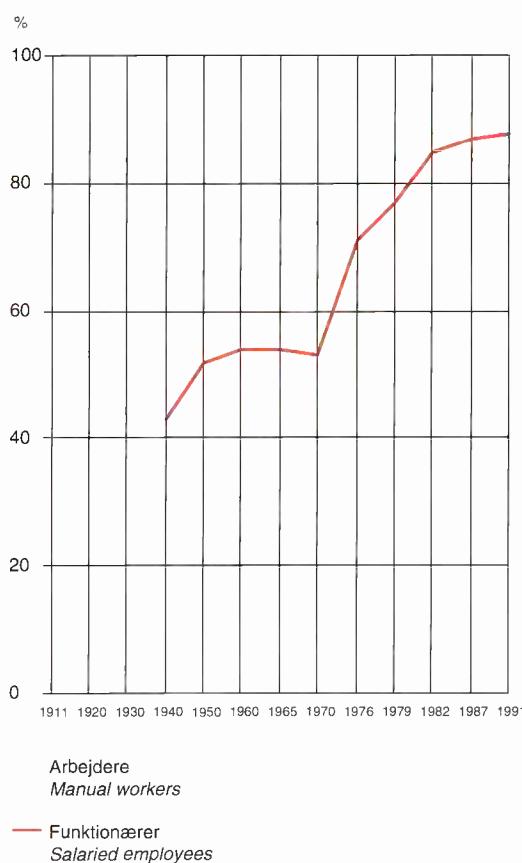
Politisk og organisatorisk aktivitet 12

for lønmodtagere og for selvstændige erhvervsdrivende.

For lønmodtagernes vedkommende er der tale om, at 88 pct. i begyndelsen af 1990'erne var medlem af en fagforening. Denne organisationsprocent er lige stor blandt mænd og kvinder. Ligeledes er den lige stor blandt arbejdere og funktionærer, hvilket er noget forholdsvis nyt. Tidligere havde funktionærerne en lavere organisationsprocent end arbejderne. *Figur 12.5* viser, hvordan procenterne for arbejdere og funktionærer har nærmet sig hinanden, især siden 1970'erne.

Figur 12.5.
Organisationsprocenten blandt arbejdere og funktionærer. 1911-1991.

Percentage of manual workers and salaried employees being members of occupational organizations. 1911-1991.

Kilde: Tabel 12.16.

For de selvstændige er det ikke tilsvarende muligt at vise udviklingen i den faglige organisation. En undersøgelse fra omkring 1980 vi-

ser, at ca. 85 pct. af de selvstændige i landbrug og ca. 70 pct. af de øvrige selvstændige var medlem af en faglig interesseorganisation. Disse organisationer kan omfatte forskellige typer af foreninger, fx arbejdsgiverforeninger, landboforeninger og fiskeriforeninger. De seneste tal fra en undersøgelse i 1991 viser, at 91 pct. af selvstændige i landbrug og 66 pct. af de øvrige selvstændige er organiseret i en faglig interesseorganisation. Samtidig er øvrige selvstændigt erhvervsdrivende den mindst organiserede gruppe på arbejdsmarkedet.

Selv om organisationsprocenten blandt arbejdere og funktionærer nu er lige stor, er der alligevel visse forskelle mellem stillingsgrupperne. Fx findes den højeste organisationsprocent blandt funktionærer på mellemniveau, hvoraf godt halvdelen har deltaget i møder i organisationen året forinden. I alle andre arbejder- og funktionærgrupper er der i 1991 kun et mindretal af medlemmer, der har delttaget i organisationsmøder inden for det seneste år. (Tabel 12.17).

Der er også mindre forskelle i organisationsprocenten mellem forskellige brancher. I 1991 har funktionærerne således den højeste organisationsgrad i den offentlige sektor og den laveste i handel, service mv. For arbejderne findes den højeste organisationsprocent i fremstillings- og bygge- og anlægsvirksomhed og den laveste i den offentlige sektor. (Tabel 12.18).

Ikke alle kan selv udforme en skrivelse til myndighederne

Den politiske aktivitet i befolkningen set i form af medlemskab og aktivitet i politiske partier, faglige organisationer, foreninger og bevægelser er kun én side af den enkeltes forhold til de offentlige myndigheder og politikere. En anden side er spørgsmålet om, hvordan de enkelte personer er i stand til at varetage deres personlige interesser over for de offentlige myndigheder. Af og til er folk nødt til at engagere advokater eller søge andre former for rådgivning.

I Levekårsundersøgelsen i 1976 spurgede man bl.a., om den interviewede var i stand til selv at udforme en skrivelse til en offentlig myndighed. Dengang svarede 20 pct. af de 20-69-årige nej til spørgsmålet, og ca. 2 pct. svarede, at de heller ikke kendte nogen, der kunne hjælp dem med det. I en undersøgelse fra 1987 var nej-andelen 18 pct., dvs. stort set uændret.

Det at udforme en skrivelse har ofte noget at gøre med uddannelse. De veluddannede

12 Politisk og organisatorisk aktivitet

kan næsten alle formulere en skrivelse selv, men blandt dem, der højst har gået 7 år i skole, kan ca. en tredjedel ikke klare opgaven selv. Især ældre mennesker har svært ved selv at lave en skrivelse til en offentlig myndighed. Herudover er kvinderne dårligere stillet end mændene med hensyn til at lave en skrivelse til offentlige myndigheder, selv når man tager højde for skolegang. (Tabel 12.19 og 12.20).

Datakilder

Der eksisterer ikke løbende statistik over omfanget af politisk aktivitet. En række organisationer offentliggør dog regelmæssigt deres medlemstal.

Danmarks Statistik publicerer statistik i forbindelse med alle folketingsvalg (1), kommunale og amtskommunale valg (2), folkeafstemninger, menighedsrådsvalg og EF-parlamentsvalg (3).

I forbindelse med folketingsvalgene gennemføres vælgerundersøgelser, der belyser en række forhold om valg deltagelse, parti valg, partitilknytning og politiske holdninger. Disse vælgerundersøgelser har været gennemført som interviewundersøgelser ved folketingsvalgene siden 1971. Eksempelvis er der foretaget en sammenligning af vælgerholdninger og vælgeadfærd i forhold til folketingsvalgene i 1987, 1988 og 1990 (4).

Den politiske aktivitet i bredere forstand er belyst i flere undersøgelser. I Socialforskningsinstituttets levekårsundersøgelse fra 1976 (5) og i undersøgelser fra 1979, 1986 og 1990 (6) er mange sider af politisk aktivitet taget op, herunder partipolitisk og faglig aktivitet, forhold til offentlige myndigheder og "græsrodsaktivitet". Endelig kan det nævnes, at Lavindkomstkommissionen har behandlet den politiske aktivitet i et arbejdsnotat (7), og at den faglige organisering er belyst i forskellige publikationer (8).

1. Danmarks Statistik: Statistiske Efterretninger, Befolkning og valg. Senest 1990:19. Folketingsvalget den 12. december 1990.
2. Danmarks Statistik: Statistiske Efterretninger, Befolkning og valg. Senest 1990:5. Valgene til de kommunale og amtskommunale råd den 21. november 1989.
3. Danmarks Statistik: Statistisk årbog.
4. Bille, Lars, Nielsen, Hans Jørgen og Sauerberg, Steen: De uregerlige vælgere. København 1992. Columbus.
Elklit, Jørgen og Tønsgaard, Ole (red.): To Folketingsvalg. Vælgerholdninger og vælgeradfærd i 1987 og 1988. Århus, 1989. (Forlaget Politica ved Institut for Statskundskab, Århus Universitet).
Vælgere i 70'erne. Resultater fra interviewundersøgelser ved folketingsvalgene i 1971, 1973 og 1975, af Ole Borre m.fl. København, 1976. (Udarbejdet ved Københavns Universitets Institut for Samfundsafag).
Folketingsvalget 1977. Tillæg til Vælgere i 70'erne af Ole Borre m.fl. København, 1979. (Udarbejdet ved Københavns Universitets Institut for Samfundsafag).
Efter vælgerskredet. Analyser af folketingsvalget 1979, af Ole Borre m.fl. Århus, 1983.
5. Fordelingen af levekårene, af Hansen, Erik Jørgen m.fl. Bind I-V, København 1978-1980, (Socialforskningsinstituttets publikation 82, I-V). Specielt kan der henvises til Bind II af publikationen: De enkelte levekårskomponenter, af Søren Geckler, m.fl.
Hansen, Erik Jørgen: Levekår og placering i det politiske spektrum. København 1981 (Socialforskningsinstituttets meddelelse 35).
6. Svensson, Palle og Togeby, Lise: Politisk opbrud. De nye mellemlags græsrodsdeltagelse: Årsager og konsekvenser belyst ved en ungdomsundersøgelse. Århus, 1986. (Forlaget Politica ved Institut for Statskundskab, Århus Universitet).
Gundelach, Peter og Riis, Ole: Værdiforandringer i Danmark 1981-1990. Århus Universitet, Institut for Statskundskab, 1990.
Damsgaard, Erik (red.): Folkets veje i dansk politik. København, 1980.
7. Valentin, Finn: Fordelingen af påvirkningsmuligheder. København, 1980. (Lavindkomstkommissionen, Arbejdsnotat, 14).
8. Scheuer, Steen: Fagforeninger mellem kollektiv og profession. København, 1986.
Scheuer, Steen: Hvorfor stiger den faglige organisering? København, 1984.
Pedersen, Peder J.: Aspekter af fagbevægelsens vækst i Danmark, 1911-1976. Århus, 1979. (Økonometrisk Institut, Århus Universitet. Memo 1979-5).
Plovsing, Jan: Funktionær: Organiseret eller uorganiseret. København 1973 (Socialforskningsinstituttets arbejde 2).

Politisk og organisatorisk aktivitet 12

Valgdeltagelsen ved forskellige offentlige valg. 1950-1990.

Percentage voting at general elections. 1950-1990.

	Folke- tings- valg 1	Kom- munal- valg 2	Amts- kom- munal- valg 3	EF- parla- ments- valg 4
	Procentandel ¹			
1 1950.....	82	82	.	.
2 1958.....	.	77	.	.
3 1960.....	86	.	.	.
4 1966.....	89	77	79	.
5 1970.....	.	73	75	.
6 1973.....	89	.	.	.
7 1974.....	.	63	65	.
8 1977.....	89	.	.	.
9 1978.....	.	73	75	.
10 1979.....	86	.	.	48
11 1981.....	83	73	75	.
12 1984.....	88	.	.	52
13 1985.....	.	70	71	.
14 1987.....	87	.	.	.
15 1988.....	86	.	.	.
16 1989.....	.	68	69	46
17 1990.....	83	.	.	.

¹ Antal afgivne stemmer i procent af antal stemmeberettigede.

Kilde: Danmarks Statistik: Statistisk Årbog, diverse årgange.

Danmarks Statistik: Statistiske Efterretninger, Befolkning og valg, 1990:19.

Translation – Heading, Column 1: elections to the Folketing; 2: elections of municipal councils; 3: elections of county councils; 4: elections to the European Parliament.

¹ Votes cast as a percentage of the electorate.

Tabel 12.1

Valgdeltagelsen i forskellige dele af landet ved de senest afholdte valg.

Percentage voting at the most recent general elections, by region.

	Folketings- valget 12. dec. 1990 1	Kommunal- valget 21. nov. 1989 2	EF-parlaments- valget 15. juni 1989 3
	Procentandel ¹		
1 Hovedstadens område	78	58	48
2 Øernes område.....	84	69	48
3 Jyllands område	83	69	44
4 Hele landet	83	68	46

¹ Antal afgivne stemmer i procent af antal stemmeberettigede.

Kilde: Danmarks Statistik: Statistisk Årbog 1990.

Danmarks Statistik: Statistiske Efterretninger, Befolkning og valg, 1990:19.

Translation – Heading, Column 1: election to the Folketing; 2: election of municipal councils; 3: election to the European Parliament.

Front Column, 1: Copenhagen area; 2: rest of the Islands; 3: Jutland; 4: Denmark total.

¹ Votes cast as a percentage of the electorate.

Tabel 12.2

12 Politisk og organisatorisk aktivitet

Procentfordeling af gyldige stemmer ved Folketingsvalg i Danmark, 1981-1990.

Percentage distribution of valid votes at Danish elections to the Folketing. 1981-1990.

Tabel 12.3

	1981 1	1984 2	1987 3	1988 4	1990 5
Procent					
1 Socialdemokratiet.....	32,9	31,6	29,3	29,8	37,4
2 Radikale Venstre	5,1	5,5	6,2	5,6	3,5
3 Konservative Folkeparti	14,5	23,4	20,8	19,3	16,0
4 Socialistisk Folkeparti	11,3	11,5	14,6	13,0	8,3
5 Centrum-Demokraterne	8,3	4,6	4,8	4,7	5,1
6 Fælles Kurs	2,2	1,9	1,8
7 Kristeligt Folkeparti	2,3	2,7	2,4	2,0	2,3
8 Venstre	11,3	12,1	10,5	11,8	15,8
9 Venstresocialisterne	2,7	2,7	1,4	0,6	.
10 Fremskridtspartiet.....	8,9	3,6	4,8	9,0	6,4
11 Uden for partierne.....	0,0	0,0	0,1	0,1	0,3
12 Arbejderpartier i øvrigt ¹	1,3	0,8	0,9	0,8	1,7
13 Øvrige partier ²	1,4	1,5	2,0	1,4	1,4
14 I alt.....	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
15 Antal gyldige stemmer (1.000)...	3 124	3 362	3 363	3 329	3 240
16 Stemmeprøcent	83	88	87	86	83

¹ Int. Social. Arbejderparti (1981-1987), Danmarks Kommunistiske Parti (1981-1988), Marxist-Leninistisk Parti (1984 og 1987), Arbejderpartiet KAP (1981) samt Enhedslisten (1990).

² Retsforbundet (1981-1987 og 1990), De Grønne (1987-1990) samt Humanistisk Parti (1987 og 1990).

Kilde: Danmarks Statistik: Statistik Årbog 1983 og 1990. Danmarks Statistik: Statistiske Efterretninger, Befolkning og valg, 1990:19.

Translation – Front Column, 1: Social Democratic Party; 2: Radical Liberal Party; 3: Conservative People's Party; 4: Socialist People's Party; 5: Centre Democratic Party; 6: Common Course; 7: Christian People's Party; 8: Liberal Democratic Party; 9: Left-Wing Socialists; 10: Progress Party; 11: Non-Party votes; 12: Other worker's parties¹; 13: Other parties²; 14: total; 15: total valid votes; 16: votes cast as percentage of the electorate.

¹ Intern-Socialist Workers Party (1981-1987), Communist Party (1981-1988), Marxist-Leninist Party (1984 and 1987), Worker's Party KAP. (1981), Unitary List (1990).

² Single-Tax Party (1981-1987), The Greens (1987-1990) and Humanistic Party (1987 and 1990).

Politisk og organisatorisk aktivitet 12

Fordeling af mandater ved Folketingsvalg i Danmark 1981-1990.

Distribution of seats at Danish elections to the Folketing, 1981-1990.

	1981 1	1984 2	1987 3	1988 4	1990 5	
	Antal mandater					
1 Socialdemokratiet	59	56	54	55	69	
2 Radikale Venstre	9	10	11	10	7	
3 Konservative Folkeparti	26	42	38	35	30	
4 Socialistisk Folkeparti	21	21	27	24	15	
5 Centrum-Demokraterne	15	8	9	9	9	
6 Fælles Kurs	4	-	-	
7 Kristeligt Folkeparti	4	5	4	4	4	
8 Venstre	20	22	19	22	29	
9 Venstresocialisterne	5	5	-	-	-	
10 Fremskridtspartiet	16	6	9	16	12	
11 Grønland og Færøerne	4	4	4	4	4	
12 I alt	179	179	179	179	179	

Kilde: Danmarks Statistik: Statistisk Årbog 1983 og 1990.
 Danmarks Statistik: Statistiske Efterretninger, Befolknings- og valg, 1990:19.

Translation – Front Column, 1: Social Democratic Party; 2: Radical Liberal Party; 3: Conservative People's Party; 4: Socialist People's Party; 5: Centre Democratic Party; 6: Common Course; 7: Christian People's Party; 8: Liberal Democratic Party; 9: Left-Wing Socialists; 10: Progress Party; 11: Greenland and Faroe Islands; 12: total.

Kvindernes andel af opstillede og valgte kandidater til folketingsvalg, kommunalvalg og EF-parlamentsvalg. 1950-1990.

Female percentage of all candidates and of elected candidates to the Folketing, municipal councils, and the European Parliament. 1950-1990.

	Opstillede kandidater 1	Valgte kandidater 2	
	Procentandel		
<i>1 Folketingsvalg:</i>			
2 1950.....	12	8	
3 1968.....	14	11	
4 1984.....	26	27	
5 1987.....	31	30	
6 1988.....	31	31	
7 1990.....	31	34	
<i>8 Kommunalvalg:</i>			
9 1966.....	15	10	
10 1970.....	17	11	
11 1985.....	29	24	
12 1989.....	31	26	
<i>13 EF-parlamentsvalg:</i>			
14 1979.....	23	33 ¹	
15 1984.....	27	40 ¹	
16 1989.....	35	38 ¹	

¹ I alt 5 kvinder i 1979 og 6 kvinder i 1984 og i 1986.
 Kilde: Danmarks Statistik: Statistisk Årbog. Diverse årgange.
 Danmarks Statistik: Statistiske Efterretninger, Befolknings- og valg, 1990:19.

Translation – Heading, Column 1: all candidates; 2: elected candidates.

Front Column, 1: elections to the Folketing; 8: elections to municipal councils; 13: elections to the European Parliament.

¹ In all, 5 women in 1979 and 6 women in 1984 and in 1989.

Tabel 12.4

Tabel 12.5

12 Politisk og organisatorisk aktivitet

Procentandel i forskellige aldersgrupper der er aktivt eller passivt medlem af et politisk parti. 1991.

Percentage of population being active or passive members of political parties, by selected age groups. 1991.

Tabel 12.6

	Mænd		Kvinder		Alle	
	Aktivt medlem ¹ 1	Passivt medlem ² 2	Aktivt medlem 3	Passivt medlem 4	Aktivt medlem 5	Passivt medlem 6
Procentandel						
1 16-19 år	2	1	0	1	1	1
2 20-24 år	7	2	1	2	3	2
3 25-34 år	2	2	1	2	2	2
4 35-44 år	4	6	5	3	4	5
5 45-54 år	10	4	5	4	7	4
6 55-64 år	11	5	5	2	8	3
7 65-74 år	7	8	2	5	5	7
8 75 år og derover	7	11	3	8	5	9
9 Alle	6	4	3	3	4	4

Anm.: Antal svarpersoner: 3.093.

¹ Har deltaget i partiets møder inden for det sidste år.

² Har ikke deltaget i partiets møder inden for det sidste år.

Kilde: Danmarks Statistik og Socialforskningsinstitutts omnibusundersøgelser januar og april 1991.

Translation – Heading, Column 1-2: men; 1: active¹; 2: passive²; 3-4: women; 3: active; 4: passive; 5-6: total; 5: active; 6: passive.

Front Column, 1-8: age groups; 9: total.

Note: Number of respondents: 3,093.

¹ Have participated in the party's meetings within the past year.

² Have not participated in the party's meetings within the past year.

Procentandel, der er aktivt eller passivt medlem af et politisk parti, blandt personer med forskellig skoleuddannelse. 1991.

Percentage of population being active or passive members of political parties, by level of general education. 1991.

Tabel 12.7

	Aktivt medlem ¹ 1		Passivt medlem ² 2		Medlem i alt 3	
	Procentandel					
Procentandel						
1 Højst 7. klasse	7		6		13	
2 8.-9. klasse	3		2		5	
3 10. klasse/realeksamen	4		2		7	
4 Studenter-/HF-eksamen	4		3		7	
5 Går i skole mv.	2		0		2	
6 Alle	4		4		8	

Anm.: Antal svarpersoner: 3.093.

¹ Har deltaget i partiets møder inden for det sidste år.

² Har ikke deltaget i partiets møder inden for det sidste år.

Kilde: Danmarks Statistik og Socialforskningsinstitutts omnibusundersøgelser januar og april 1991.

Translation – Heading, Column 1: active members¹; 2: passive members²; 3: members, total.

Front Column, 1: 7 years' education; 2: 8-9 years' education; 3: 10th class exam/lower secondary school exam; 4: upper secondary school exam; 5: attending school, etc.; 6: total.

Note: Number of respondents: 3,093.

¹ Have participated in the party's meetings within the past year.

² Have not participated in the party's meetings within the past year.

Politisk og organisatorisk aktivitet 12

Procentandel i forskellige stillingsgrupper der er aktivt eller passivt medlem af et politisk parti. 1991.

Percentage of population being active or passive members of political parties, by socio-economic group, 1991.

	Mænd		Kvinder		Alle	
	Aktivt medlem ¹	Passivt medlem ²	Aktivt medlem	Passivt medlem	Aktivt medlem	Passivt medlem
	1	2	3	4	5	6
Procentandel						
1 Selvstændige i landbrug	30	15	30	15
2 Selvstændige i øvrige	9	6	8	6
3 Højere funktionærer.....	6	5	5	2	6	5
4 Mellom funktionærer.....	6	4	3	1	5	2
5 Lavere funktionærer	5	3	3	2	4	2
6 Faglært arbejdere	3	1	2	3
7 Ikke-fagl. arbejdere	2	3	5	1	3	2
8 Arbejdsløse.....	9	3	2	2	5	2
9 Pensionister/efterløns-modtagere	6	8	2	6	4	7
10 Husmødre.....	.	.	3	4	3	4
11 Uddannelsessøgende.....	3	2	0	1	2	2
12 Alle ³	6	4	3	3	4	4

Tabel 12.8

Antal svarpersoner: 3.093.

¹ Har deltaget i partiets møder inden for det sidste år.

² Har ikke deltaget i partiets møder inden for det sidste år.

³ Inkl. øvrige uden for erhverv.

Kilde: Danmarks Statistik og Socialforskningsinstituttets omnibusundersøgelser januar og april 1991.

Translation – Heading, Column 1-2: men; 1: active¹; 2: passive²; 3-4: women; 3: active; 4: passive; 5-6: total; 5: active; 6: passive. Front Column, 1: self-employed in agriculture; 2: self-employed in other industries; 3-5: salaried employees; upper, middle, lower levels; 6: skilled manual workers; 7: unskilled manual workers; 8: unemployed; 9: pensioners/early retirement pensioners; 10: housewives; 11: students; 12: total³.

Note: Number of respondents: 3,093.

¹ Have participated in the party's meetings within the past year.

² Have not participated in the party's meetings within the past year.

³ Including others outside the labour force.

12 Politisk og organisorisk aktivitet

Procentandel der har deltaget i politiske aktiviteter uden om de politiske partier og faglige organisationer efter alder. 1991.

Percentage of the population who participated in political activities outside political parties and occupational organizations, by age. 1991.

Tabel 12.9

	Under- skrifts- indsaml. 1	Demonstra- tioner 2	Offentl. møder/ høringer 3	Betalings- boycot 4	Arbejds- nedlæg- gelse 5	Andre aktiviti- teter 6	Mindst én af tingene 7
							Procentandel
1 Mænd:							
2 16-19 år	4	6	9	0	0	0	14
3 20-24 år	12	5	9	0	2	2	22
4 25-34 år	9	4	10	0	3	3	21
5 35-44 år	11	5	13	1	2	5	23
6 45-54 år	9	4	11	0	2	3	19
7 55-64 år	4	1	6	0	0	1	11
8 65 år og derover	3	1	2	0	0	1	5
9 Alle mænd	8	4	9	0	2	2	17
10 Kvinder:							
11 16-19 år	7	5	6	2	1	3	18
12 20-24 år	6	3	7	1	2	2	14
13 25-34 år	9	4	9	1	1	3	18
14 35-44 år	11	4	16	1	4	3	23
15 45-54 år	5	2	6	0	1	2	12
16 55-64 år	4	0	3	0	1	1	8
17 65 år og derover	4	1	2	0	0	1	6
18 Alle kvinder	7	3	7	0	2	2	14
19 Alle	7	3	8	0	2	2	16

Anm.: Antal svarpersoner: 3.093. Spørgsmålet var: *Har De i løbet af de sidste 12 måneder deltaget i nogle af følgende aktiviteter for at påvirke politiske beslutninger? (Omfatter alene aktiviteter uden om de politiske partier og faglige organisationer).*

Kilde: Danmarks Statistik og Socialforskningsinstituttets omnibusundersøgelser januar og april 1991.

Translation – Heading, Column 1: collection of signatures; 2: demonstrations; 3: public meetings/hearings; 4: payment boycott; 5: strikes; 6: other activities; 7: at least one of the activities. Front Column, 1: men; 2-8: age groups; 9: total, men; 10: women; 11-17: age groups; 18: total, women; 19: total. Note: Number of respondents: 3,093. The question was: *Have you participated in some of the following activities during the last 12 months in order to influence political decisions? (Only activities outside political parties and occupational organizations).*

Politisk og organisorisk aktivitet 12

Procentandel der har deltaget i politiske aktiviteter uden om de politiske partier og faglige organisationer efter skoleuddannelse. 1991.

Percentage of the population who participated in political activities outside political parties and occupational organizations, by level of general education. 1991.

	Går i skole, mv. 1	Højst 7. klasse 2	8.-9. klasse 3	10. klasse/ realeks. 4	Stud.-/ HF-eks. 5	Alle 6	Tabel 12.10
Procentandel							
1 Underskriftsindsamling	6	5	5	7	15	7	
2 Demonstrationer	8	2	1	3	8	3	
3 Offentlige møder/høringer.....	12	4	6	10	17	8	
4 Arbejdsnedlæggelse.....	0	1	2	2	2	2	
5 Betalingsboycot	2	0	0	0	0	0	
6 Andre aktiviteter.....	2	0	1	3	7	2	
7 Mindst én af tingene	20	8	11	18	31	16	

Anm.: Antal sværpersoner: 3.093. Spørgsmålet var: *Har De i løbet af de sidste 12 måneder deltaget i nogle af følgende aktiviteter for at påvirke politiske beslutninger? (Omfatter alene aktiviteter uden om de politiske partier og faglige organisationer).*

Kilde: Danmarks Statistik og Socialforskningsinstituttets omnibusundersøgelser januar og april 1991.

Translation – Heading, Column 1: under education; 2: 7 years education; 3: 8-9 years education; 4: 10th class/"real" exam; 5: upper secondary school exam; 6: total.

Front Column, 1: collection of signatures; 2: demonstrations; 3: public meetings/hearings; 4: strikes; 5: payment boycott; 6: other activities; 7: at least one of the activities.

Note: Number of respondents: 3,093. The question was: *Have you participated in some of the following activities during the last 12 months in order to influence political decisions? (Only activities outside political parties and occupational organizations).*

12 Politisk og organisatorisk aktivitet

Procentandel mænd i forskellige stillingsgrupper der har deltaget i politiske aktiviteter uden om de politiske partier og faglige organisationer. 1991.

Percentage of men who participated in political activities outside political parties and occupational organizations, by socio-economic group. 1991.

Tabel 12.11

	Underskriftsindsaml.	Demonstrationer	Offentl. møder/ høringer	Betalingsboycot	Arbejdsnedlæggelse	Andre aktiviteter	Mindst én af tingene
	1	2	3	4	5	6	7
Procentandel							
1 Selvstændige i landbrug	7	0	15	0	0	0	17
2 Selvstændige i øvrigt	7	0	10	0	0	3	15
3 Højere funktionærer.....	11	6	14	1	1	8	27
4 Mellemfunktionærer	11	8	18	0	3	5	26
5 Lavere funktionærer	13	4	10	2	3	3	23
6 Faglærte arbejdere	5	3	8	0	2	1	15
7 Ikke-fagl. arbejdere	6	1	5	0	3	1	13
8 Arbejdsløse.....	7	3	9	0	3	3	17
9 Pensionister/efter-lønsmodtagere.....	3	1	3	0	0	0	6
10 Uddannelsessøgende.....	11	9	13	0	0	2	24
11 Alle ¹	8	4	9	0	2	2	17

Anm.: Antal svarpersoner: 3.093. Spørgsmålet var: *Har De i løbet af de sidste 12 måneder deltaget i nogle af følgende aktiviteter for at påvirke politiske beslutninger? (Omfatter alene aktiviteter uden om de politiske partier og faglige organisationer).*

¹ Inkl. øvrige uden for erhverv.

Kilde: Danmarks Statistik og Socialforskningsinstituttets omnibusundersøgelser januar og april 1991.

Translation – Heading, Column 1: collection of signatures; 2: demonstrations; 3: public meetings/hearings; 4: payment boycott; 5: strikes; 6: other activities; 7: at least one of the activities.

Front Column, 1: self-employed in agriculture; 2: self-employed in other industries; 3-5: salaried employees; upper, middle, lower levels; 6: skilled manual workers; 7: unskilled manual workers; 8: unemployed; 9: pensioners/early retirement pensioners; 10: students; 11: total¹.

Note: Number of respondents: 3,093. The question was: *Have you participated in some of the following activities during the last 12 months in order to influence political decisions? (Only activities outside political parties and occupational organizations).*

¹ Including others outside the labour force.

Politisk og organisatorisk aktivitet 12

Procentandel kvinder i forskellige stilingsgrupper der har deltaget i politiske aktiviteter uden om de politiske og faglige organisationer. 1991.

Percentage of women in various socio-economic groups who participated in political activities outside political parties and occupational organizations. 1991.

	Underskriftsindsaml. 1	Demonstrationer 2	Offentl. møder/ høringer 3	Betalingsboycot 4	Arbejdsgelægs- nelse 5	Andre aktiviteter 6	Mindst én af tingene 7
Procentandel							
1 Selvstændige.....
2 Højere funktionærer.....	14	5	16	0	5	2	26
3 Mellemfunktionærer.....	14	8	21	0	2	2	29
4 Lavere funktionærer	7	2	8	0	3	3	18
5 Faglærte arbejdere
6 Ikke-fagl. arbejedere.....	5	2	5	1	2	2	12
7 Arbejdsløse.....	11	5	6	1	1	2	17
8 Pensionister/efter-lønsmodtagere.....	4	1	2	0	0	0	6
9 Husmødre.....	3	0	3	0	0	0	6
10 Uddannelsessøgende.....	6	5	12	1	1	0	22
11 Alle ¹	7	3	7	0	2	2	16

Anm.: Antal svarpersoner: 3.093. Spørgsmålet var: *Har De i løbet af de sidste 12 måneder deltaget i nogle af følgende aktiviteter for at påvirke politiske beslutninger? (Omfatter alene aktiviteter uden om de politiske partier og faglige organisationer).*

¹ Inkl. øvrige uden for erhverv.

Kilde: Danmarks Statistik og Socialforskningsinstituttets omnibusundersøgelser januar og april 1991.

Translation – Heading, Column 1: collection of signatures; 2: demonstrations; 3: public meetings/hearings; 4: payment boycott; 5: strikes; 6: other activities; 7: at least one of the activities.

Front Column, 1: self-employed; 2-4: salaried employees; upper, middle, lower levels; 5: skilled manual workers; 6: unskilled manual workers; 7: unemployed; 8: pensioners/early retirement pensioners; 9: housewives; 10: students; 11: total 1.

Note: Number of respondents: 3,093. The question was: *Have you participated in some of the following activities during the last 12 months in order to influence political decisions? (Only activities outside political parties and occupational organizations).*

¹ Including others outside the labour force.

Tabel 12.12

Procentandel i forskellige aldersgrupper der er engageret i bevægelser eller foreninger vedrørende bestemte emner. 1991.

Percentage engaged in movements or associations concerning particular issues, by age. 1991.

	Mænd 1	Kvinder 2	Alle 3
Procentandel			
1 16-19 år	7	5	6
2 20-24 år	18	12	14
3 25-34 år	21	15	18
4 35-44 år	26	17	21
5 45-54 år	20	14	17
6 55-64 år	18	16	17
7 65-74 år	19	22	20
8 75 år og derover	14	9	11
9 Alle.....	19	14	17

Tabel 12.13

Anm.: Antal svarpersoner: 3.093. Spørgsmålet lød: *Er De engageret i nogen form for forening eller bevægelse vedrørende bestemte emner, fx kvindesag, miljø, fredsarbejde, trafik, beboerspørgsmål?*

Kilde: Danmarks Statistik og Socialforskningsinstituttets omnibusundersøgelser januar og april 1991.

Translation – Heading, Column 1: men; 2: women; 3: total.

Front Column, 1-8: age groups; 9: total.

Note: Number of respondents: 3,093. The question was: *Are you engaged in any kind of association or movement concerning particular issues, e.g. feminism, environmental protection, peace, traffic, residential matters?*

12 Politisk og organisorisk aktivitet

Procentandel med forskellig skoleuddannelse der er engageret i bevægelser eller foreninger vedrørende bestemte emner. 1991.

Percentage engaged in movements or associations concerning particular issues, by level of general education. 1991.

Tabel 12.14

	Mænd 1	Kvinder 2	Alle 3
	Procentandel		
1 Går i skole mv.....	3	11	7
2 Højst 7. klasse	14	15	14
3 8.-9. klasse o.l.	16	8	12
4 Realexamen, 10. klasse o.l.....	24	14	19
5 Studentereksamens/HF.....	32	24	28
6 Alle.....	19	14	17

Anm.: Antal svarpersoner: 3.093. Spørgsmålet lød: *Er De engageret i nogen form for forening eller bevægelse vedrørende bestemte emner, fx kvindesag, miljø, fredsarbejde, trafik, beboerspørøgsmål?*

Kilde: Danmarks Statistik og Socialforskningsinstituttets omnibusundersøgelser januar og april 1991.

Translation – Heading, Column 1: men; 2: women; 3: total.
Front Column, 1: under education; 2: 7 years education; 3: 8-9 years education; 4: "real"-exam, 10th class exam; 5: upper secondary school exam; 6: total.

Note: Number of respondents: 3,093. The question was: Are you engaged in any kind of association or movement concerning particular issues, e.g. feminism, environmental protection, peace, traffic, residential matters?

Procentandel af befolkningen der har deltaget/aldrig vil deltage i forskellige handlinger. 1981 og 1990.

Percentage of the population who have participated/will never participate in particular activities. 1981 and 1990.

Tabel 12.15

	1981		1990		
	Har deltaget 1	Vil aldrig deltage 2	Har deltaget 3	Vil aldrig deltage 4	
	Procentandel				
1 Underskriftsindsamlinger	41	26	50	24	
2 Betalingsboycot	7	56	10	57	
3 Lovlige demonstrationer	15	46	26	42	
4 Overenskomststridige strejker.....	8	63	16	59	
5 Besættelse af bygninger eller fabrikker	2	84	2	89	

Anm.: Antal svarpersoner i 1981: 1.182 og i 1990: 1.031. Spørgsmålet lød: *Jeg beder Dem nu om at se på dette kort og fortælle mig, om De nogensinde har deltaget i nogen af disse handlinger, om dette kunne tænkes, at De ville deltage i sådanne, eller om De aldrig ville deltage i sådanne handlinger.*

Kilde: Gundelach, Peter, og Riis, Ole: Værdiforandringer i Danmark 1981-1990. Institut for Statskundskab, Århus Universitet. 1990.

Translation – Heading, Column 1: have participated; 2: will never participate; 3: have participated; 4: will never participate.
Front Column, 1: collect signatures; 2: payment boycott; 3: legal demonstrations; 4: unofficial strikes; 5: occupation of buildings or factories.

Note: Number of respondents in 1981: 1,182 and in 1990: 1,031. The question was formulated as follows: I will now ask you to look at this card and tell me whether you have ever participated in these activities, whether you might participate, or whether you never will participate in such activities.

Politisk og organisatorisk aktivitet 12

Organisationsprocenten for arbejdere og funktionærer. 1911-1991.

Percentage of manual workers and salaried employees being members of occupational organizations. 1911-1991.

	Arbejdere 1	Funktionærer 2	Alle løn- modtagere 3	Tabel 12.16
				Procentandel ¹
1 1911.....	23	.	.	
2 1920.....	55	.	.	
3 1930.....	44	.	.	
4 1940.....	54	43	51	
5 1950.....	61	52	58	
6 1960.....	67	54	62	
7 1965.....	69	54	63	
8 1970.....	74	53	64	
9 1976.....	78	71	74	
10 1979.....	84	77	80	
11 1982.....	88	85	86	
12 1987.....	91	87	88	
13 1991.....	87	88	88	

Anm.: Antal sværpersoner i 1987: 3.016 og i 1990: 3.093.

¹ Antal fagligt organiserede arbejdere og funktionærer i procent af alle arbejdere og funktionærer.

Kilder: Pedersen, Peder J.: Aspekter af fagbevægelsens vækst i Danmark, 1911-1976. Århus 1979 (Økonomisk Institut. Århus Universitet, Memo 1979-5).

Scheuer, Steen: Hvorfor stiger den faglige organisering?

København 1984.

Plovsing, Jan: Funktionær: Organiseret eller uorganiseret. København 1973 (Socialforskningsinstituttets pjece 2).

Danmarks Statistikks og Socialforskningsinstituttets omnibusundersøgelser januar og april 1987, og januar og april 1991.

Translation – Heading, Column 1: manual workers; 2: salaried employees; 3: all employees.

Note: Number of respondents: 3,016 in 1987 and 3,093 in 1990.

¹ manual workers and salaried employees being members of occupational organizations (trade unions, etc.) as a percentage of all manual workers and salaried employees.

12 Politisk og organisatorisk aktivitet

Procentandel i forskellige stillingsgrupper der er aktive eller passive medlemmer af en faglig organisation. 1991.

Percentage of the population being active or passive members of occupational organizations, by socio-economic group. 1991.

Tabel 12.17

	Mænd		Kvinder		Alle	
	Aktivt medlem ¹ 1	Passivt medlem ² 2	Aktivt medlem 3	Passivt medlem 4	Aktivt medlem 5	Passivt medlem 6
Procentandel						
1 Selvstændige i landbrug	61	30	61	30
2 Selvstændige i øvrigt	38	27	33	33
3 Højere funktionærer	37	46	36	55	37	48
4 Mellemfunktionærer	40	49	54	41	47	45
5 Lavere funktionærer	37	53	34	52	35	52
6 Faglært arbejdere	31	57	29	56
7 Ikke-faglært arbejdere	31	60	29	56	30	58
8 Arbejdsløse	32	43	36	40	34	41
9 Alle ³	36	49	35	50	36	49

Anm.: Antal svarpersoner: 3.093.

¹ Har været til møde i den faglige organisation inden for det sidste år.

² Har ikke været til møde i den faglige organisation inden for det sidste år.

³ Inkl. øvrige uden for erhverv.

Kilde: Danmarks Statistik og Socialforskningsinstituttets omnibusundersøgelser januar og april 1991.

Translation – Heading, Column 1-2: men; 1: active¹; 2: passive²; 3-4: women; 3: active; 4: passive; 5-6: total; 5: active; 6: passive. Front Column, 1: self-employed in agriculture; 2: self-employed in other industries; 3-5: salaried employees; higher, middle, lower levels; 6: skilled manual workers; 7: unskilled manual workers; 8: unemployed; 9: total³.

Note: Number of respondents: 3,093.

¹ Have participated in an occupational organization meeting within the past year.

² Have not participated in an occupational organization meeting within the past year.

³ Including others outside the work force.

Politisk og organisatorisk aktivitet 12

Organisationsprocenten blandt lønmodtagere i forskellige brancher. 1991.

Percentage of employees being members of occupational organizations, by industry. 1991.

	Landbrug, fremstil- lings- og bygge- og anlægs- virksomh. 1	Handel, service mv. 1	Offent- lig sektor 2	Alle 4
	Procentandel			
1 Højere funktionærer.....	76	80	94	85
2 Mellemfunktionærer.....	83	83	96	92
3 Lavere funktionærer	87	79	90	87
4 Faglært arbejdere	87	..	85	86
5 Ikke-faglært arbejdere	92	88	87	88
6 Alle lønmodtagere	88	80	90	87

Anm.: Antal svarpersoner: 3.093. Ekskl. arbejdsløse, selvstændige og medhjælpende ægtefæller.

¹ Omfatter handel, hotel- og restaurationsvirksomhed, banker, forsikring og forretningsservice, transport og personlige tjenesteydelses.

² Omfatter offentlig administration og forsvaret, undervisning, sundheds- og socialvæsen.

Kilde: Danmarks Statistik og Socialforskningsinstituttets omnibusundersøgelser januar og april 1991.

Translation – Heading, Column 1: agriculture, manufacturing and construction industries; 2: trade, services, etc.¹; 3: public sector²; 4: total.

Front Column, 1-3: salaried employees; upper, middle, lower levels; 4: skilled manual workers; 5: unskilled manual workers; 6: total.

Note: Number of respondents: 3,093. Excluding unemployed, self-employed and assisting spouses.

¹ Comprises trade, hotels and restaurants, banking, insurance and business services, transport and personal services.

² Comprises public administration and defence, education, social and health services.

Tabel 12.18

Procentandel i forskellige aldersgrupper der ikke selv kan lave en skrivelse til en offentlig myndighed. 1987.

Percentage of population not being able to write to public authorities, by selected age groups. 1987.

	Mænd 1	Kvinder 2	Alle 3
	Procentandel		
1 16-19 år	28	30	29
2 20-24 år	18	16	17
3 25-34 år	12	14	13
4 35-44 år	14	15	14
5 45-54 år	16	22	19
6 55-64 år	22	33	28
7 65-74 år	21	32	26
8 75 år og derover	44	60	53
9 Alle.....	19	24	21

Tabel 12.19

Anm.: Antal svarpersoner: 3.016. Spørgsmålet var: *Hvis De får brug for at sende en skrivelse til en offentlig myndighed, kan De så selv lave den?*

Kilde: Danmarks Statistik og Socialforskningsinstituttets omnibusundersøgelser januar og april 1987.

Translation – Heading, Column 1: men; 2: women; 3: total.

Front Column, 1-7: age groups; 8: 75 years or more; 9: total.

Note: Number of respondents: 3,016. The question was: If you have to send a letter to the public authorities, can you write it yourself?

12 Politisk og organisorisk aktivitet

Procentandel med forskellige skoleuddannelser der ikke selv kan lave en skrivelse til en offentlig myndighed. 1987.

Percentage of population not being able to write to public authorities, by level of general education. 1987.

Tabel 12.20

	Mænd 1	Kvinder 2	Alle 3
Procentandel			
1 Højst 7. klasse	27	42	35
2 8.-9. klasse	16	20	18
3 10. klasse/realeksamen	11	12	11
4 Studenter-/HF-eksamen	2	5	3
5 Går i skole mv.	26	28	27
6 Alle	19	24	21

Anm.: Antal svarpersoner: 3.016. Spørgsmålet var: *Hvis De får brug for at sende en skrivelse til en offentlig myndighed, kan De så selv lave den?*

Kilde: Danmarks Statistik og Socialforskningsinstituttets omnibusundersøgelser januar og april 1987.

Translation – Heading, Column 1: men; 2: women; 3: total.
Front Column, 1: 7 years' education; 2: 8-9 years' education; 3: 10th class exam/"real"exam; 4: upper secondary school exam; 5: attending school, etc.; 6: total.
Note: Number of respondents: 3.016. The question was: *If you have to send a letter to the public authorities, can you write it yourself?*

13

Personlig sikkerhed

13 Personlig sikkerhed

Nr.	FIGURER	Side	Nr.	TABELLER	Side
	13.1. Personskader ved færdselsuheld. 1950-1990	315		13.1. Dødsfald som følge af ulykker blandt mænd og kvinder. 1931-1989	323
	13.2. Personskader ved færdselsuheld blandt mænd og kvinder, efter alder. 1990	316		13.2. Personskader ved færdselsuheld. 1970-1990	323
	13.3. Procentandel af mænd og kvinder i forskellige aldersgrupper, der er blevet ramt af ulykker eller uheld inden for det sidste år. 1991	317		13.3. Personskader ved færdselsuheld i forskellige aldersgrupper. 1990	323
	13.4. Anmeldte straffelovsovertrædelser pr. 100.000 indbyggere over 15 år. 1980-1990	318		13.4. Procentandel i forskellige aldersgrupper der angiver, at de i løbet af det sidste år er blevet ramt af en ulykke. 1991	324
	13.5. Anmeldte straffelovsovertrædelser i forskellige dele af landet. 1990	318		13.5. Procentandel af mænd i forskellige stillingsgrupper der angiver, at de i løbet af det sidste år er blevet ramt af en ulykke. 1991	325
	13.6. Procentandel der angiver at have været utsat for tyveri, hærværk eller vold inden for det sidste år. 1972 og 1991	319		13.6. Procentandel af kvinder i forskellige stillingsgrupper der angiver, at de i løbet af det sidste år er blevet ramt af en ulykke. 1991	326
	13.7. Procentandel af mænd og kvinder der angiver at have været utsat for tyveri, hærværk eller vold inden for det sidste år, efter alder. 1991	320		13.7. Anmeldte straffelovsovertrædelser opdelt efter forbrydelsens art. 1980-1990	326
	13.8. Procentandel i forskellige bopælsområder der angiver at have været utsat for tyveri, hærværk eller vold inden for det sidste år. 1991	320		13.8. Anmeldte straffelovsovertrædelser i forskellige dele af landet. 1990	327
				13.9. Procentandel af den voksne befolkning (16 år eller derover) der angiver at have været utsat for tyveri, hærværk eller vold. 1972-1991	327
				13.10. Procentandel af mænd og kvinder der angiver at have været utsat for vold. 1991	328
				13.11. Procentandel i forskellige aldersgrupper der angiver at have været utsat for tyveri, hærværk og vold. 1991	328
				13.12. Procentandel i forskellige bopælsområder som angiver at have været utsat for tyveri, hærværk og vold. 1991	329
				13.13. Procentandel i forskellige stillingsgrupper der angiver at have været utsat for tyveri, hærværk og vold. 1991	329
				13.14. Frygt for at blive utsat for kriminalitet. 1976-1991	330
				13.15. Procentandel i forskellige aldersgrupper der ofte frygter at blive utsat for kriminalitet. 1991	330
				13.16. Procentandel i forskellige stillingsgrupper der ofte frygter at blive utsat for kriminalitet. 1991	331
				13.17. Procentandel i forskellige bopælsområder der ofte frygter at blive utsat for kriminalitet. 1991	331

Indledning

Livet igennem udsættes den enkelte for begivenheder, som skaber utryghed. Samtidig kan utryghed have indflydelse på det almindelige velbefindende og påvirke handlinger på andre levevilkårsområder. Eksempelvis kan risiko for arbejdsløshed, skilsmisse, arbejdsulykker, trafikuheld, sygdom og død skabe angst og utryghed i dagligdagen. Risikoen for at blive utsat for sådanne begivenheder er dog ikke ligeligt fordelt mellem forskellige befolkningsgrupper.

I de foregående kapitler er hyppigheden af en række begivenheder belyst, fx i familiekapitlet, i sundhedskapitlet og i arbejdskapitlet. I dette kapitel vil der blive lagt vægt på hændelser, der stort set ikke er belyst i de foregående kapitler. Det drejer sig især om ulykker, som kan finde sted i trafikken, i hjemmene og ved sport eller idræt. Desuden drejer det sig om kriminalitet, opgjort som anmeldte straffelovsovertrædelser, fx sædelighedsforbrydelser, vold og ejendomsforbrydelser.

I en levevilkårssammenhæng er det væsentligt at se på, hvem der bliver utsat for kriminelle handlinger. Derimod vil vi ikke her beskæftige os med gerningsmændene til disse handlinger.

Endelig vil vi belyse, hvem der frygter at blive utsat for kriminalitet.

I kapitlet viser det sig, at:

- registrerede personskader ved færdselsuheld har været faldende i de senere år,
- hver sjette oplyser, at de i det sidste år har været ramt af en ulykke eller et uhedl i trafikken, på arbejdet, i hjemmet, ved sport, idræt eller andet,
- der er sket en stigning i anmeldte straffelovsovertrædelser – især ejendomsforbrydelser – i løbet af 1980'erne,
- hver femte oplyser, at de har været ofre for tyveri eller hærværk inden for de sidste 12 måneder,
- især unge mænd er ofre for vold,
- frygten for at blive utsat for kriminalitet er blevet mindre i de sidste 10-15 år,
- især kvinder frygter kriminalitet.

Færre personskader ved færdselsuheld

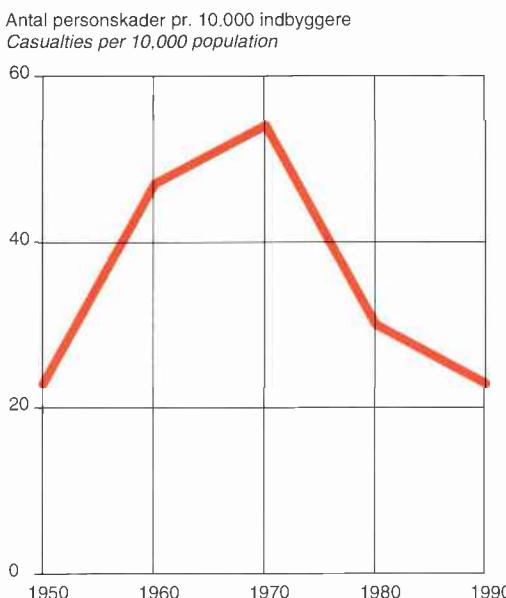
1989 omkom 2.646 personer ved ulykkesstilfælde i Danmark, hvilket svarer til 35 pr. 100.000 indbyggere. Ca. hver fjerde af disse omkom ved en trafikulykke.

Færdselsuheld er en meget væsentlig ulykkesfaktor. I 1990 resulterede færdselsuheld i ca. 11.300 personskader, hvoraf 634 personer blev dræbt. Disse ulykkestal er væsentligt mindre end tidligere. Eksempelvis var antal

dræbte og alvorligt tilskadekomne i 1990 ca. 50 pct. af tallene fra 1970.

Figur 13.1 viser udviklingen i antal registrerede tilskadekomne ved færdselsuheld pr. 10.000 indbyggere. Højdepunktet var i slutningen af 1960'erne, hvorefter der har været et markant fald i personskader ved færdselsuheld bortset fra årene 1975 og 1984-1986. Samtidig må man være opmærksom på, at færdselsuheldsstatistikken kun omfatter de skader, der kommer til politiets kendskab. Statistikken omfatter samtlige dræbte og den helt overvejende del af de alvorlige personskader, men en del skader bliver ikke indberettet til politiet. Ved en samkøring af færdselsuheldsregistret og Landspatientregistret i Danmarks Statistik har man fundet frem til en del af de "mørke tal" for året 1984. Det samlede antal personer, der var kommet til skade ved færdselsuheld i 1984, stiger således med 56 pct. i forhold til politiets beretning. Mørketallet er dog endnu større, idet en del personskader kun bliver behandlet på skadestuer eller hos praktiserende læger, og de kan ikke findes i Landspatientregistret.

Figur 13.1.
Personskader ved færdselsuheld.
1950-1990.
Casualties in road traffic accidents.
1950-1990.

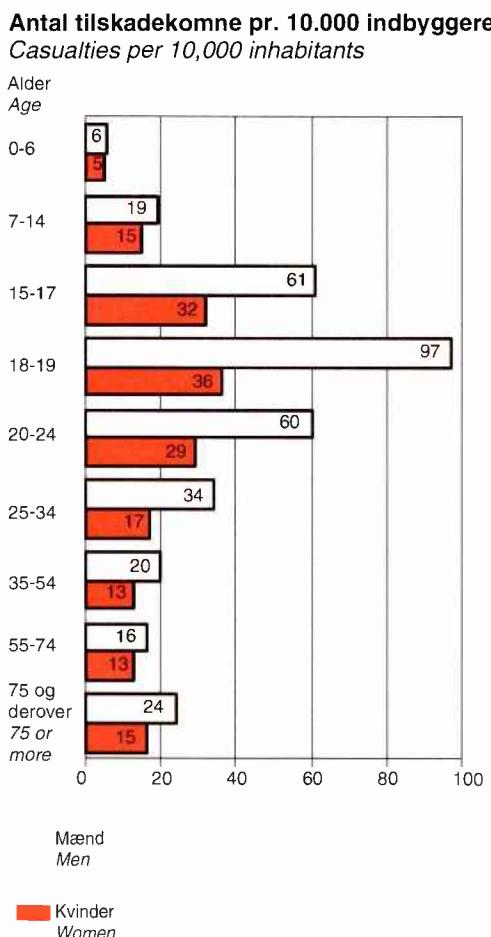

Kilde: Danmarks Statistik: Statistisk Tårsoversigt.

13 Personlig sikkerhed

Det er imidlertid ikke tilstrækkeligt at sætte personskader ved færdselsuheldene i forhold til befolkningens størrelse. Man må også se dem på baggrund af trafikkens omfang og trafikmønstret. Det mest markante træk i udviklingen er det forøgede antal biler. I 1950 var der kun ca. 180.000 biler i Danmark. Dette tal er steget til ca. 1.330.000 i 1970 og til ca. 1.900.000 i 1990, hvilket også afspejler sig i ulykkestallene. I 1950 ramte kun ca. 15 pct. af det samlede antal ulykker bilister, men i 1990 var det ca. 50 pct. Samtidig tegner cyklisterne og fodgængerne sig nu for en betydeligt mindre del af ulykkerne.

Figur 13.2.
Personskader ved færdselsuheld blandt mænd og kvinder, efter alder. 1990.
Casualties in road traffic accidents among men and women, by age. 1990.

Kilde: Tabel 13.3.

Hvis vi i stedet ser på ulykkeshyppigheden, er den specielt stor blandt cyklister, knallertørere og motorcyklister. Til trods for at disse grupper udfører mindre end 10 pct. af det såkaldte transportarbejde, så var de i 1990 impliceret i 50 pct. af uheldene og tegnede sig for 39 pct. af alle personskaderne. Omvendt er ulykkeshyppigheden mindre i personbiler. I 1990 var personbiler således impliceret i ca. 70 pct. af alle færdselsuheldene, men personbilister tegnede sig kun for 43 pct. af personskaderne.

Færdselsulykkerne rammer især unge mænd. Dette kan man tydeligt se i figur 13.2. I alderen 15-24 år er ulykkesrisikoen størst – specielt er den stor for de 18-19-årige. Kvinderne bliver langt sjældnere ofre for færdselsulykker end mænd, uanset alder. Det er specielt ulykker med knallerter og motorcykler, som bevirker, at de unge mænd er utsat for mange ulykker.

Hver sjette angiver at have været ramt af en ulykke eller et uhedt inden for det sidste år

Hvert år sker der mange mere eller mindre alvorlige ulykker og uhed, ikke alene i trafikken, men også i hjemmet, i forbindelse med arbejde, ved idræts- og sportsaktiviteter osv. I en undersøgelse i 1991 har man spurtet et udvalg af befolkningen, hvorvidt de inden for det sidste år er blevet utsat for en eller flere ulykker eller uhed, som gjorde det besværligt for dem at udføre de daglige gøremål dagen efter. I alt svarede 15 pct. af alle (17 pct. af mændene og 12 pct. af kvinderne), at de var blevet utsat for mindst en ulykke eller uhed. I sammenligning med tilsvarende data fra 1987 er der tale om en stigning i andelen, der angiver at have været utsat for et trafikuheld, ulykke i hjemmet eller uhed ved sport eller idræt.

Både alder og køn har betydning for, hvorvidt man har været utsat for den ene eller den anden type begivenhed. Tallene vises i figur 13.3. Blandt mændene er andelen, der har været utsat for ulykke og uhed, tydeligvis større i de yngre aldersgrupper, hvilke især skyldes, at sports- og idrætsulykker optræder særlig hyppigt blandt de unge. I alt angav 14 pct. af de 16-19-årige og 13 pct. af de 20-24-årige mænd, at de inden for det sidste år er blevet ramt af uhed eller ulykke i forbindelse med sport eller idræt. Desuden angav 6 pct. af mændene, at de har været utsat for en ulykke eller uhed i forbindelse med deres arbejde. Blandt de 20-24-årige er procenten 12 mod kun 2 pct. blandt de 55-64-årige. Når det drejer sig om trafikulykker, er 6 pct. af de 16-

Personlig sikkerhed 13

24-årige blevet utsat herfor, dvs. tre gange så mange som for samtlige mænd. Det må understreges, at der her er tale om ulykker eller uheld, som enkeltpersoner angiver at have været utsat for inden for det sidste år, og som endvidere gav besvær med at udføre de daglige gøremål dagen efter. Tallene er således ikke sammenlignelige med de registrerede

personskader ved færdselsuheld nævnt ovenfor eller med de registrerede arbejdsskader, som blev omtalt i kapitel 7.

For kvindernes vedkommende er frekvensen af ulykker og uheld mindre aldersrelateret end for mændene. Det bemærkes, at de 16-19-årige har en høj ulykkesfrekvens især ved sport og idræt. Desuden at kvinder i højere grad end mænd er ramt af ulykker og uheld i hjemmet. Dette gælder i alle aldersgrupper fra 25 år og op og ikke mindst for kvinder i aldersgruppen på 65 år og derover.

Forskelle i hyppigheden af ulykker og uheld afspejler sig også mellem stillingsgrupperne (tabel 13.5 og 13.6). Blandt mænd er det især selvstændige landmænd, der er utsat. Hver tredje landmand angiver at have været ramt af en ulykke eller uheld i løbet af det sidste år, fortrinsvis i forbindelse med arbejdet. Ikkefaglærte og faglærte arbejdere er også i større omfang end andre blevet ramt af arbejdsulykker. Herudover er det især de uddannelsesøgende, der er kommet ud for et uheld. I alt er 28 pct. af denne gruppe blevet ramt – fortrinsvis ved sports- eller idrætsulykker, eller ved ulykker eller uheld i hjemmet. Den laveste ulykkesfrekvens findes blandt pensionister og blandt selvstændigt erhvervdrivende uden for landbrug.

Specielt kvinder under uddannelse er ramt af ulykker og uheld, især ulykker i forbindelse med sport og idræt og trafikulykker. Hjemmearbejdende husmødre, medhjælpende hustruer og selvstændige erhvervdrivende kvinder er i meget ringe omfang blevet ramt af de ovennævnte ulykker eller uheld inden for det sidste år. Endelig bemærkes, at det især er kvindelige pensionister, der rammes af ulykker i hjemmet.

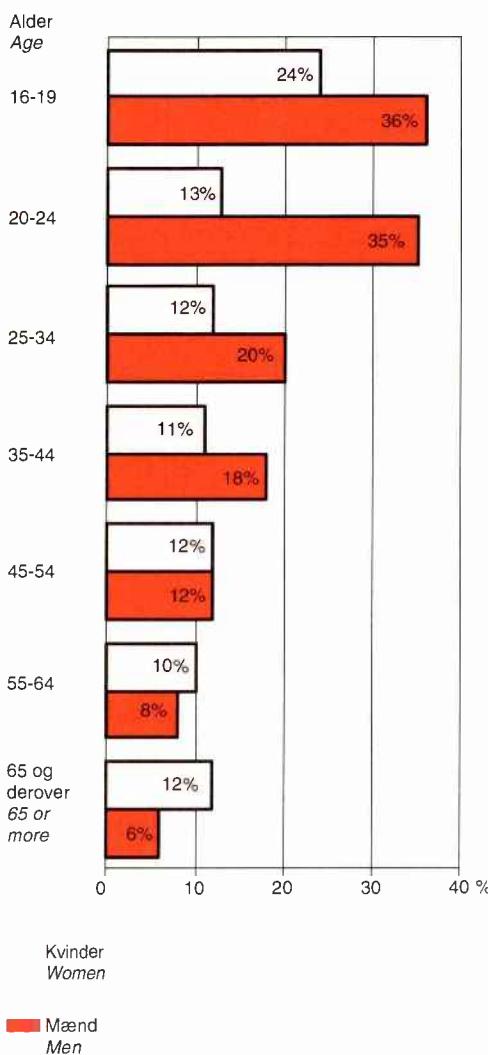
Et mindre fald i anmeldte straffelovs-overtrædelser i de seneste år

Blandt de mange former for lovovertrædelser er straffelovs-overtrædelser dem, der oftest anvendes som mål på kriminaliteten. Antallet af anmeldte straffelovs-overtrædelser har været stigende i 1980'erne. I absolutte tal fra ca. 406.000 anmeldelser i 1980 til ca. 537.000 anmeldelser i 1988, en stigning på ca. 1/3. I 1989 og 1990 er der sket et mindre fald – til ca. 527.000.

Udviklingen i den registrerede straffelovskriminalitet – straffelovs-overtrædelser der er anmeldt eller på anden måde er kommet til politiets kendskab – fremgår af figur 13.4. Tallene angiver udviklingen i antal anmeldelser pr. 100.000 indbyggere over 15 år, hvor tallene fra 1980 er basis (100).

Figur 13.3.
Procentandel af mænd og kvinder i forskellige aldersgrupper, der er blevet ramt af ulykker eller uheld inden for det sidste år. 1991.

Percentage of men and women who have experienced an accident in the past year. 1991.

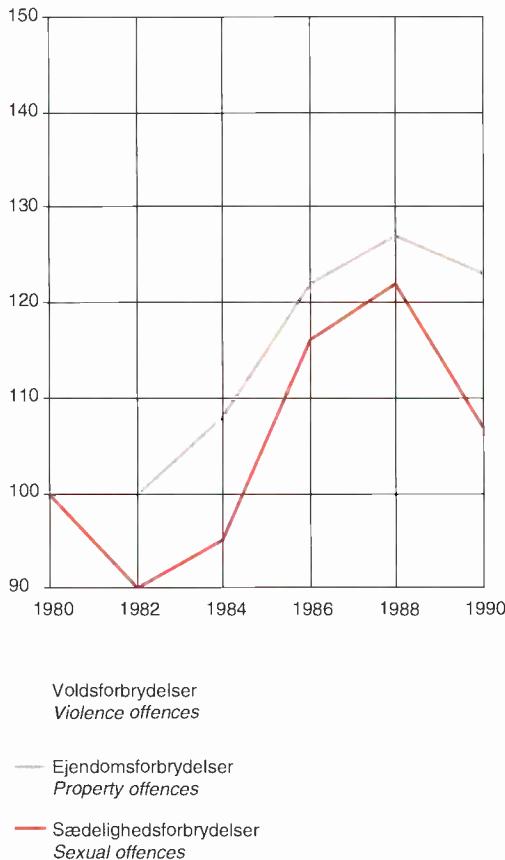
Kilde: Tabel 13.4.

13 Personlig sikkerhed

Figur 13.4.

**Anmeldte straffelovsovertrædelser pr.
100.000 indbyggere over 15 år. 1980-1990.**
*Reported offences against the Civil Penal
Code per 100,000 population over 15 years
of age. 1980-1990.*

Indeks 1980 = 100
Index 1980 = 100

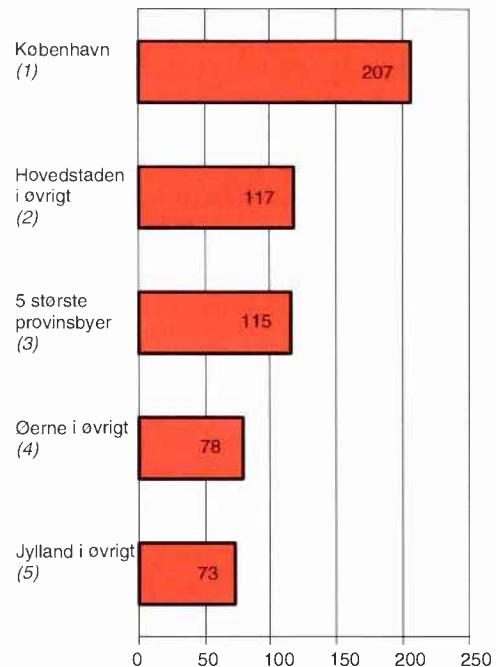

Kilde: Tabel 13.8.

Figur 13.5.

**Anmeldte straffelovsovertrædelser i
forskellige dele af landet. 1990.**
*Reported offences against the Civil Penal
Code, by region. 1990.*

Indeks, hele landet = 100
Index, all Denmark = 100

(1) Central Copenhagen
(2) Rest of Copenhagen metropolitan area
(3) 5 largest provincial towns
(4) The islands, exclusive Copenhagen and Odense
(5) Jutland, exclusive Aarhus, Aalborg, Randers and Esbjerg

Kilde: Tabel 13.8.

Kriminalstatistikken omfatter mange forskellige typer af lovovertredelser, lige fra drab og voldtægt til cykeltyverier. De fleste anmeldte straffelovsovertredelser er såkaldte ejendomsforbrydelser, som omfatter tyveri, røveri og ødelæggelse af andres ting og værdier. I 1990 tegnede ejendomsforbrydelserne sig alene for ca. 96 pct. af straffelovsovertredelserne. Den mest iøjenvældende vækst er også sket for gruppen af ejendomsforbrydelser. Sædelighedsforbrydelser og andre forbrydelser har haft en mindre vækst. I 1990 anmeldtes 59 sædelighedsforbrydelser pr. 100.000 indbyggere mod 55 pr. 100.000 ind-

byggere i 1980. Til sammenligning var der 11.909 anmeldte ejendomsforbrydelser pr. 100.000 indbyggere i 1990 mod 9.666 pr. 100.000 indbyggere i 1980. De tilsvarende tal for voldsforbrydelserne var 250 og 178.

Figur 13.4 viser i øvrigt, at det især er anmeldelse af tyveri og hærværk, der er steget meget i løbet af 1980'erne. Fx er anmeldt tyveri steget med ca. 50 pct. fra 1980 til 1990, mens hærværk er ca. fordoblet i samme periode.

Antallet af anmeldte indbrud er stagneret siden 1986, hvor der anmeldtes 2.954 indbrud pr. 100.000 indbyggere over 15 år. Dette skyld-

des færre indbrud i virksomheder, hvilket muligvis hænger sammen med stigende anvendelse af sikrings- og overvågningssystemer. Antallet af anmeldte indbrud i boliger er til gengæld stigende i hele perioden. Generelt ser man i 1990 en tilbagegang i anmeldte sædelighedsforbrydelser og ejendomsforbrydelser, især i forhold til tal fra 1988. Anmeldte voldsforbrydelser mod privatpersoner er til gengæld stadig stigende.

Kriminaliteten, målt som antallet af anmeldte straffelovsovertrædelser, varierer mellem forskellige dele af landet. Figur 13.5 viser, at kriminaliteten pr. 100.000 indbyggere over 15 år er væsentligt større i København end i den resterende del af landet. I 1990 anmeldtes dog forholdsvis flere sædelighedsforbrydelser i de større provinsbyer end i København. Den laveste kriminalitet findes i Jylland, når man ser bort fra byerne Århus, Aalborg, Esbjerg og Randers.

Hver femte er offer for tyveri eller hærværk på et år

Anmeldte straffelovsovertrædelser giver kun et groft billede af kriminalitetsudviklingen. Som tidligere nævnt er det langt fra alle lovovertredelser, der bliver anmeldt til eller opdaget og registreret af politiet. Man må forvente, at en del overtrædelser ikke bliver anmeldt, fordi der er tale om mindre overtrædelser, eller fordi folk ikke tror, politiet kan gøre noget. Det er de såkaldte "mørketal" – dvs. den skjulte kriminalitet – som man kan skønne over ved at sammenholde den registrerede kriminalitet med den begåede, som den tegner sig ud fra offerundersøgelser.

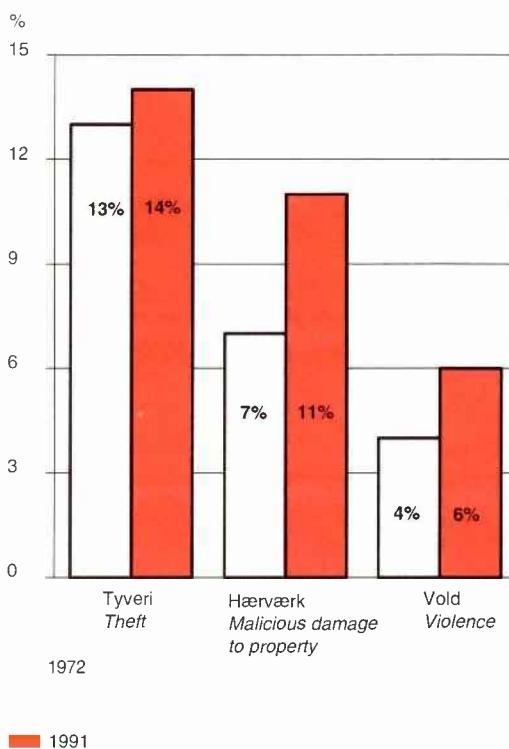
En metode til at afdække, hvem der er offer for kriminalitet, er gennem interviewundersøgelser at spørge befolkningen, om man har været utsat for tyveri, hærværk eller vold.

Figur 13.6 viser, hvor stor en procentandel af befolkningen, der angiver at have været utsat for tyveri, hærværk eller vold i 1972 og 1991. Der er ikke sket nogen nævneværdig stigning i den procentandel, der angiver at have været offer for tyveri. Med hensyn til hærværk er der tale om en stigning fra 7 pct. i 1972 til 11 pct. i 1991. I 1972 angav 4 pct. at have været utsat for vold eller trusler inden for det sidste år. I 1991 var det 6 pct., hvilket ikke kan betragtes som en signifikant stigning.

Disse tal stemmer dårligt overens med kriminalstatistikkens tal, der som tidligere nævnt peger i retning af stigning i fx ejendomsforbrydelserne. Der kan være flere forklaringer på dette. I interviewundersøgelsen er der tale om **ofre**, mens der i kriminalstatistikken er tale

Figur 13.6.
Procentandel, der angiver at have været utsat for tyveri, hærværk eller vold inden for det sidste år. 1972 og 1991.

Percentage of the population having experienced theft, malicious damage to property or violence in the past year. 1972 and 1991.

Kilde: Tabel 13.9.

om **anmeldelser**: en person kan være offer for flere tyverier osv. og derfor foretage flere anmeldelser. Uoverensstemmelsen kan måske også forklares med, at "mørketallet" er blevet mindre, dvs. at der nu anmeldes flere tyverier end tidligere, fx fordi forsikringsbetingelserne oftere kræver politianmeldelser for at erstatte de stjålne genstande.

Især unge mænd er ofre for vold

De undersøgelser, hvor man spørger befolkningen, om man har været utsat for kriminalitet, giver også mulighed for at sige noget om, hvilke befolkningsgrupper der oftest er ofre for kriminalitet. Disse undersøgelser viser især, at mænd er mere utsat for vold end kvinder, og at de ældre gennemgående er mindre utsat for kriminalitet end yngre.

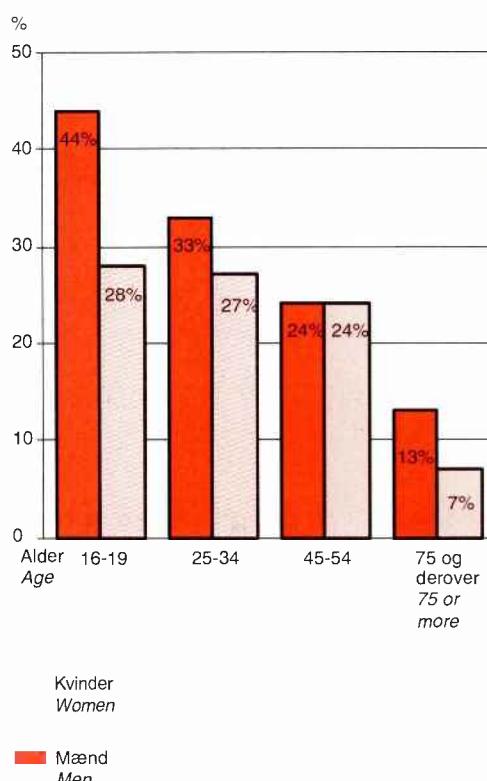
13 Personlig sikkerhed

Materiale fra 1991 viser også, at de unge i større grad end de ældre angiver, at de har været ofre for kriminalitet i det sidste år. *Figur 13.7* viser, at dette er tilfældet, når der er tale om, kriminalitet i form af tyveri, hærværk og/eller vold i løbet af det sidste år. At de unge er mest udsatte gælder også stort set, når det drejer sig om de enkelte begivenheder. Dette hænger formentlig sammen med, at de unge færdes mere på steder, hvor der hyppigt forekommer kriminalitet.

Figur 13.7.

Procentandel af mænd og kvinder, der angiver at have været udsat for tyveri, hærværk eller vold inden for det sidste år, efter alder. 1991.

Percentage of men and women having experienced theft, malicious damage to property or violence in the past year, by age. 1991.

Kilde: Tabel 13.11.

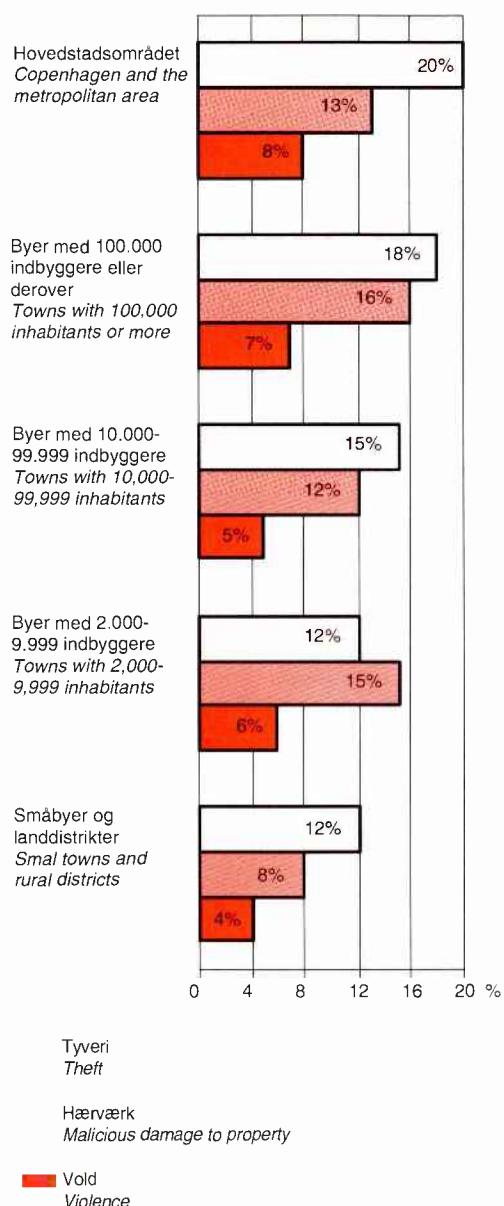
Som nævnt tidligere er kriminaliteten mest udbredt i hovedstaden og i de større provinsbyer. *Figur 13.8* kan i et vist omfang bekraefte

dette billede. I figuren tages udgangspunkt i personens bopæl og ikke i, hvor man befandt

Figur 13.8.

Procentandel i forskellige bopælsområder, der angiver at have været udsat for tyveri, hærværk eller vold inden for det sidste år. 1991.

Percentage of the population having experienced theft, malicious damage to property or violence in the past year, by region. 1991.

Kilde: Tabel 13.12.

sig da man blev utsat for tyveri, hærværk eller vold. Når det drejer sig om hærværk og vold, er der dog ikke nævneværdig forskel på andelen, der er blevet utsat for dette, mellem de større byområder og de øvrige byer. Befolkningen i små byer og landdistrikter er mindre utsat for hærværk og vold end den øvrige befolkning.

Der er store forskelle mellem stillingsgruppene med hensyn til at være utsat for kriminalitet (tabel 13.13). Mest iøjenvældende er, at 33 pct. af de selvstændige erhvervsdrivende uden for landbrug har været utsat for tyveri og 23 pct. for hærværk. Det er en betydelig større andel end i befolkningen som helhed. Også højere funktionærer og de uddannelsessøgende er i større omfang end andre utsat for tyveri og hærværk. Desuden er de udannelsessøgende den gruppe, der i størst omfang er utsat for vold. De grupper, der er mindst utsat for tyveri, hærværk eller vold, er husmødre, landmænd og pensionister.

De ovennævnte resultater fra 1991 er i væsentlig grad overensstemmende med resultater fra den tilsvarende undersøgelse foretaget i 1987.

Frygten for at blive utsat for kriminalitet er blevet mindre

Til trods for, at den anmeldte kriminalitet har været stigende i 1980'erne, og at mange mennesker udsættes for tyveri, hærværk og vold i løbet af et år, er frygten for at blive offer for kriminalitet faldet (tabel 13.14). I 1976 tænkte 18 pct. ofte eller næsten hele tiden på risikoen for at blive overfaldet, få sin bil, cykel eller pung sjælet eller ødelagt o.l., mens 39 pct. aldrig tænkte på det. I 1991 var tallene henholdsvis 11 pct. og 46 pct. Der er altså nu færre, der nærer frygt for kriminalitet, specielt vold.

Det er specielt kvinderne, som frygter at blive utsat for kriminalitet. I 1991 angav 13 pct. af kvinderne mod 8 pct. af mændene, at de ofte eller næsten hele tiden tænkte på risikoen for kriminalitet (tabel 13.15). Det skyldes muligvis, at kvinder føler sig mere magtesløse over for kriminalitet end mænd og derfor tænker mere på det. Samtidig kunne det tænkes, at kvinderne også gør mere end mændene for, at de ikke bliver utsat for kriminalitet.

Hvad angår stillingsgrupper er det især de selvstændige erhversdrivende i byerhvervene, der frygter at blive utsat (tabel 13.16). Dette stemmer overens med, at det netop er denne gruppe, der, som nævnt tidligere, er mest utsat for kriminalitet. Til gengæld er

frygten for kriminalitet også forholdsvis stor blandt kvindelige pensionister og husmødre – to grupper, der i ringe grad er utsat for kriminalitet.

På andre punkter er der klar sammenhæng mellem risikoen for kriminalitet og frygten for kriminalitet. I det foregående afsnit så vi, at befolkning i storbyerne var mere utsat for kriminalitet end befolkningen på landet. Tallene (tabel 13.17) viser, at storbybefolkningen også tænker mere på risikoen for kriminalitet, end folk der bor i mindre byer og på landet. Dette gælder især kvinder.

Datakilder

Løbende statistik

Den løbende statistik om ulykker og kriminalitet udarbejdes af Sundhedsstyrelsen og Danmarks Statistik.

Sundhedsstyrelsen foretager i den årlige statistik over dødsfaldene (1) en detaljeret opgørelse af ulykkesdødsfaldene på såvel dødsårsag som ulykkens art. Desuden er ulykkerne løbende belyst gennem sygehusstatistikken (2).

Færdselsulykkerne er meget grundigt belyst af Danmarks Statistik. Der publiceres en månedlig og en kvartalsvis statistik (3) og en mere omfattende årsstatistik (4). Endelig udgiver Vejdirektoratet årligt en statistik over trafikhed (5).

Kriminalstatistikken publiceres af Danmarks Statistik dels kvartalsvis (6), dels årligt i en mere omfattende og detaljeret form (7). Denne statistik omfatter alle anmeldte og pådømte lovovertrædelser. Desuden udgiver politiet en årsberetning (8), hvori der også indgår statistik over lovovertrædelser.

Øvrige datakilder

Som nævnt i dette kapitels indledning er det risikoen og angstens for at blive utsat for forskellige ulykker og kriminelle handlinger, der er interessant i en levevilkårssammenhæng.

Om ulykker (bortset fra arbejdsulykker) findes der kun et begrænset antal undersøgelser. Disse omfatter især trafikulykker, men også hjemmeulykker, idrætsulykker og børneulykker er undersøgt.

Hvad angår kriminalitet er der gennemført regelmæssige offerundersøgelser i 1970'erne. I disse undersøgelser, som har fokuseret på volds- og ejendomsforbrydelser, har man udspurgt repræsentative udsnit af befolkningen, i hvilket omfang man har været utsat for forskellige kriminelle handlinger (9). Der er

13 Personlig sikkerhed

desuden udgivet flere bøger, der giver en bred behandling af kriminalitet og angst for kriminalitet (10). Herudover udgiver Kriminalistisk Institut, Københavns Universitet, regelmæssigt artikler i instituttets stencilserie (11).

Endelig kan det nævnes, at der på nordisk plan er udgivet en kriminalstatistisk publikation, der omhandler perioden 1950-1980 (12).

1. Sundhedsstyrelsen: Dødsårsagerne 19.., i serien Vitalstatistik. Sundhedsstyrelsen har siden 1875 årligt udgivet en publikation om dødsårsagerne i Danmark.
2. Sundhedsstyrelsen: Sygdomsmønsteret ved somatiske sygehusafdelinger i serien Sygehusstatistik. I denne opgørelse indgår skadestuepatienter ikke.
3. Danmarks Statistik: Statistiske Efterretninger, Samfærdsel og turisme. Den månedlige statistik er meget summarisk.
4. Danmarks Statistik: Færdselsuheld. Denne årsstatistik har været publiceret siden 1930 og er meget omfattende.
5. Vejdirektoratet: Trafikheld på kommuneveje, landeveje og hovedlandeveje. Har været udgivet siden 1976.
6. Danmarks Statistik: Statistiske Efterretninger, Social sikkerhed og retsvæsen.
7. Danmarks Statistik: Kriminalstatistik. Der har været publiceret kriminalstatistik siden 1832 og årligt siden 1940. Kriminalstatistik 1989 omfatter en oversigt over kriminalitet i 1980'erne.
Knudsen, Rita: Kriminaliteten 1969-1970. København 1973 (Arbejdsnotat nr. 5 fra Danmarks Statistik).
8. Rigspoliticchefen: Politiets årsberetning.
9. Balvig, Flemming: Kriminalstatistik og offerundersøgelser. Studier over tyveriforbrydelsen 1. København 1980 (Justitsministeriet, Kriminalpolitisk forskningsgruppe. Forskningsrapport 12). Rapporten er en del af et større forskningsprojekt om tyverier.
10. Balvig, Flemming: Angst for kriminalitet. Gyldendal 1978.
Balvig, Flemming og Højgård, Cecilie: Kriminalitet og straf i tal og tekst. Borgen 1988.
Balvig, Flemming: Den tyvagtige dansker. Borgen 1987.
Balvig, Flemming og Kyvsgaard, Britta: Kriminalitet og ungdom. Borgen 1986.
11. Kriminalistisk Institut, Københavns Universitet. Se fx årsberetninger siden 1980.
12. Van Hofer, Hanns (red.): Nordisk Kriminalstatistik 1950-1980. København 1980 (Nordisk Statistisk Sekretariat, Tekniske rapporter, 30).

Personlig sikkerhed 13

Dødsfald som følge af ulykker blandt mænd og kvinder. 1931-1989.

Deaths caused by accident, by sex.
Per 100,000 population. 1931-1989.

	Mænd 1	Kvinder 2	Alle 3
Antal dødsfald pr. 100.000 indbyggere ¹			
1 1931.....	50	26	38
2 1941.....	50	33	42
3 1951.....	57	34	45
4 1961.....	54	35	44
5 1970.....	59	32	45
6 1980.....	44	24	34
7 1989.....	47	24	35

Tabel 13.1

¹ Aldersstandardiseret til mændenes aldersfordeling i 1960.

Translation – Heading, Column 1: men; 2: women; 3: total.

¹ Age-standardized to men's age distribution in 1960.

Kilde: Sundhedsstyrelsen: Dødsårsagerne 1989. Vitalstatistik I:27:1991.

Personskader ved færdselsuheld. 1970-1990.

Casualties in road traffic accidents.
Index 1970 = 100. 1970-1990.

	Dræbte 1	Alvorligt tilskade- komne 2	Lettere tilskade- komne 3	Person- skader i alt 4
Indeks 1970 = 100				
1 1970.....	100	100	100	100
2 1974.....	63	75	72	73
3 1978.....	70	82	70	76
4 1982.....	54	62	42	53
5 1985.....	64	64	44	55
6 1990.....	53	47	36	42

Tabel 13.2

Anm.: Afgrænsningen af alvorligt og lettere tilskadekomne er ændret lidt i 1976.

Translation – Heading, Column 1: killed; 2: seriously injured; 3: slightly injured; 4: casualties, total.

Kilde: Danmarks Statistik: Færdselsuheld 1990. København 1991.

Note: The definition of seriously injured and slightly injured was changed somewhat in 1976.

Personskader ved færdselsuheld i forskellige aldersgrupper. 1990.

Casualties in road traffic accidents,
by selected age groups. Per 10,000
population. 1990.

	Mænd 1	Kvinder 2	Alle 3
Antal pr. 10.000 indbyggere			
1 0-6 år.....	6	5	5
2 7-14 år.....	19	15	17
3 15-17 år.....	61	32	47
4 18-19 år.....	97	36	68
5 20-24 år.....	60	29	45
6 25-34 år.....	34	17	26
7 35-54 år.....	20	13	16
8 55-74 år.....	16	13	15
9 75 år og derover.....	24	16	19
10 Alle.....	28	16	22

Tabel 13.3

Kilde: Danmarks Statistik: Færdselsuheld 1990. København 1991.

Translation – Heading, Column 1: men; 2: women; 3: total.
Front Column, 1-9: age groups; 10: total.

13 Personlig sikkerhed

Procentandel i forskellige aldersgrupper der angiver, at de i løbet af det sidste år er blevet ramt af en ulykke. 1991.

Percentage of the population having experienced an accident in the past year, by age. 1991.

Tabel 13.4

	Trafik-ulykke 1	Arbejds-ulykke 2	Ulykke i hjemmet 3	Ulykke ved idræt/ sport 4	Anden ulykke 5	Mindst én af tingene 6
						Procentandel
1 Mænd:						
2 16-19 år	6	6	7	14	4	36
3 20-24 år	6	12	4	13	2	35
4 25-34 år	2	8	2	8	2	20
5 35-44 år	2	6	3	7	2	18
6 45-54 år	1	6	1	2	2	12
7 55-64 år	1	2	4	1	1	8
8 65 år og derover	1	1	3	0	2	6
9 Alle mænd	2	6	3	5	2	17
10 Kvinder:						
11 16-19 år	4	3	4	10	4	24
12 20-24 år	2	3	2	4	2	13
13 25-34 år	1	1	5	4	1	12
14 35-44 år	2	3	4	2	1	11
15 45-54 år	2	5	2	2	2	12
16 55-64 år	1	2	5	1	2	10
17 65 år og derover	2	1	9	0	2	12
18 Alle kvinder	2	2	5	2	2	12
19 I alt	2	4	4	4	2	15

Anm.: Baseret på besvarelser fra 3.093 personer. Spørgsmålet var: *Har De inden for det sidste år været utsat for en eller flere ulykker eller uheld, som gjorde det besværligt for Dem at udføre de daglige gøremål dagen efter?*

Kilde: Danmarks Statistik og Socialforskningsinstituttets omnibusundersøgelser januar og april 1991.

Translation – Heading, Column 1: traffic accident; 2: work accident; 3: accident in the home; 4: sports accident; 5: other accident; 6: at least one of the 5 accidents.

Front Column, 1: men; 2-8: age groups; 9: total, men; 10: women; 11-17: age groups; 18: total, women; 19: total.

Note: Based on replies from 3,093 persons. The question was: *Have you within the past year experienced an accident or injury, which made it difficult for you to perform your daily routine the following day?*

Personlig sikkerhed 13

Procentandel af mænd i forskellige stillingsgrupper der angiver, at de i løbet af det sidste år er blevet ramt af en ulykke. 1991.

Percentage of men having experienced an accident in the past year, by socio-economic group. 1991.

	Trafik-ulykke	Arbejds-ulykke	Ulykke i hjemmet	Ulykke ved idræt/sport	Anden ulykke	Mindst én af tingene
	1	2	3	4	5	6
Procentandel						
1 Selvstændige i landbrug	0	24	7	4	0	33
2 Selvstændige i øvrigt	0	3	1	3	0	7
3 Højere funktionær	2	1	2	6	2	13
4 Mellemfunktionær	1	3	2	8	0	14
5 Lavere funktionær	4	7	3	7	2	23
6 Faglærte arbejdere	3	10	3	7	2	25
7 Ikke-faglærte arbejdere	2	12	1	5	2	21
8 Arbejdsløs	1	7	2	4	1	15
9 Pensionister/efterlønsmodt.	1	0	4	0	2	7
10 Uddannelsessøgende	4	2	7	13	2	28
11 Alle mænd ¹	2	6	3	5	2	17

Anm.: Baseret på besvarelser fra 3.093 personer. Spørgsmålet var: *Har De inden for det sidste år været udsat for en eller flere ulykker eller uheld, som gjorde det besværligt for Dem at udføre de daglige gøremål dagen efter?*

¹ Inkl. andre uden for erhverv.

Kilde: Danmarks Statistik og Socialforskningsinstitutts omnibusundersøgelser januar og april 1991.

Translation – Heading, Column 1: traffic accident; 2: work accident; 3: accident in the home; 4: sports accident; 5: other accident; 6: at least one of the 5 accidents.

Front Column, 1: self-employed in agriculture; 2: self-employed in other industries; 3-5: salaried employees; upper, middle, lower levels; 6: skilled manual workers; 7: unskilled manual workers; 8: unemployed; 9: pensioners/early retirement pensioners; 10: students; 11: men, total¹.

Note: Based on replies from 3,093 persons. The question was: *Have you within the past year experienced an accident or injury, which made it difficult for you to perform your daily routine the following day?*

¹ Including others outside the labour force.

Tabel 13.5

13 Personlig sikkerhed

Procentandel af kvinder i forskellige stillingsgrupper der angiver, at de i løbet af det sidste år er blevet ramt af en ulykke. 1991.

Percentage of women having experienced an accident in the past year, by socio-economic group. 1991.

Tabel 13.6

	Trafik-ulykke	Arbejds-ulykke	Ulykke i hjemmet	Ulykke ved idræt/sport	Anden ulykke	Mindst én af tingene
	1	2	3	4	5	6
Procentandel						
1 Selvstændig
2 Medhjælpende ægtefælle
3 Højere funktionær	0	0	5	2	0	7
4 Mellemfunktionær	1	2	3	5	2	11
5 Lavere funktionær	2	4	3	3	1	12
6 Arbejdere	2	5	5	1	2	14
7 Arbejdsløs	0	0	4	2	4	10
8 Pensionister/efterlønsmodt.	1	0	9	0	2	12
9 Uddannelsessøgende	5	2	4	10	2	24
10 Husmødre	1	0	0	0	1	4
11 Alle kvinder ¹	2	2	5	2	2	12

Anm.: Baseret på besvarelser fra 3.093 personer. Spørgsmålet var: *Har De inden for det sidste år været udsat for en eller flere ulykker eller uheld, som gjorde det besværligt for Dem at udføre de daglige gøremål dagen efter?*

¹ Inkl. andre uden for erhverv.

Kilde: Danmarks Statistik og Socialforskningsinstituttets omnibusundersøgelser januar og april 1991.

Translation – Heading. Column 1: traffic accident; 2: work accident; 3: accident in the home; 4: sports accident; 5: other accident; 6: at least one of the 5 accidents.

Front Column: 1: self-employed; 2: assisting spouses; 3-5: salaried employees; upper, middle, lower levels; 6: manual workers; 7: unemployed; 8: pensioners/early retirement pensioners; 9: students; 10: housewives; 11: women, total¹.

Note: Based on replies from 3,093 persons. The question was: *Have you within the past year experienced an accident or injury, which made it difficult for you to perform your daily routine the following day?*

¹ Including others outside the labour force.

Anmeldte straffelovsovertrædelser opdelt efter forbrydelsens art. 1980-1990.

Reported criminal offences, by type of offence. Index 1980 =100. 1980-1990.

Tabel 13.7

	1980 1	1980 2	1982 3	1984 4	1986 5	1988 6	1990 7
	Antal ¹	Indeks 1980 = 100 ¹					
1 Sædelighedsforbrydelser	55	100	90	95	116	122	107
2 Voldsförbrydelser	178	100	106	107	122	125	140
3 Ejendomsforbrydelser:	9 666	100	100	108	122	127	123
4 - Indbrud	2 349	100	101	114	126	122	122
5 - Tyveri	2 680	100	104	120	136	146	147
6 - Biltyveri	523	100	94	111	151	162	133
7 - Cykeltyveri	2 816	100	88	78	82	92	90
8 - Røveri	36	100	94	122	119	167	139
9 - Hærværk	465	100	108	150	187	193	197
10 Andre forbrydelser	167	100	116	112	86	95	91
11 Alle straffelovsovertrædelser	10 066	100	100	108	121	126	123

Anm.: Omfatter alle de straffelovsovertrædelser, der er anmeldt til politiet, eller som på anden måde er kommet til politiets kendskab.

Kilde: Danmarks Statistik: Kriminalstatistik 1990. København 1991.

¹ Opgjort som antal anmeldte straffelovsovertrædelser pr. 100.000 indbyggere over 15 år.

Translation – Heading. Column 1: number¹; 2-7: years. Front Column, 1: sexual offences; 2: violence offences; 3: property offences; 4: housebreaking; 5: thefts; 6: car thefts; 7: bicycle thefts; 8: robberies; 9: malicious damages; 10: other offences; 11: all criminal offences.

Note: Comprises all offences against the Civil Penal Code reported to or detected by the police.

¹ Offences per 100,000 population over 15 years of age.

Personlig sikkerhed 13

Anmeldte straffelovsovertrædelser i forskellige dele af landet. 1990.

Reported criminal offences, by region. Index:
whole country = 100. 1990.

	Hele andet 1	Køben-havn 2	Hoved-staden i øvrigt 3	Større provins-byer ¹ 4	Øerne i øvrigt 5	Jylland i øvrigt 6
Indeks hele landet = 100 ²						
1 Sædelighedsforbrydelser.....	100	106	114	124	96	80
2 Voldsforbrydelser.....	100	173	101	118	84	82
3 Ejendomsforbrydelser.....	100	209	118	115	78	72
4 Andre forbrydelser	100	189	94	102	91	85
5 Alle forbrydelser.....	100	207	117	115	78	73

Anm.: Der er anvendt en inddeling i politikredse.

¹ Omfatter Århus, Odense, Aalborg, Randers og Esbjerg politikredse.

² Opgjort som antal straffelovsovertrædelser pr. 100.000 indbyggere over 15 år.

Kilde: Danmarks Statistik: Kriminalstatistik 1990. København 1991.

Tabel 13.8.

Translation – Heading, Column 1: all Denmark; 2: central Copenhagen; 3: rest of Copenhagen metropolitan area; 4: large provincial towns¹; 5: the Islands, excl. Copenhagen and Odense; 6: Jutland, excl. Århus, Aalborg, Randers and Esbjerg.

Front Column, 1: sexual offences; 2: violence offences²; 3: property offences; 4: other offences; 5: all criminal offences.

Note: The regional distribution refers to police districts.

¹ Århus, Odense, Aalborg, Randers and Esbjerg police districts.

² Offences per 100,000 population over 15 years of age.

Procentandel af den voksne befolkning (16 år eller derover) der angiver at have været utsat for tyveri, hærværk eller vold. 1972-1991.

Percentage of population (16 years or more) having experienced theft, malicious damage to property, or violence. 1972-1991.

	Tyveri ¹ 1	Hærværk ² 2	Vold ³ 3
Procentandel			
1 1972.....	13	7	4
2 1974.....	13	..	7
3 1976.....	13	..	6
4 1978.....	14
5 1982.....	15	13	..
6 1987.....	14	12	6
7 1991.....	14	11	6

Tabel 13.9

¹ Spørsmålet var: *Er der – så vidt De ved – inden for de sidste 12 måneder nogen, der har stjålet eller forsøgt at stjæle penge eller ting, som tilhørte Dem?*

² Spørsmålet var: *Det sker, at noget man ejer udsættes for skader forvoldt af andre i form af hærværk eller lignende. Er noget sådant overgået Dem inden for de sidste 12 måneder, fx rudeknusning, eller at Deres bil/dæk er skåret i stykker, eller at andre ting er ødelagt?*

³ I 1972-1976 hed spørsmålet: *I den senere tid har der været talt og skrevet en del om voldsforbrydelser. Det jeg nu vil spørge Dem om er, om De inden for de sidste to år selv har været genstand for én eller flere af de på kortet nævnte handlinger eller trusler?*

I 1987 og 1991 hed spørsmålet: *Har De inden for de sidste 12 måneder været utsat for a) Vold som førte til synlige mærker eller skader? b) Vold som ikke førte til synlige mærker eller skader? c) Trusler som var så alvorlige, at De blev bange?*

Kilde: Balvig, Flemming: Kriminalitet – angst for kriminalitet – magtesløshed og fremmedgørelse. København 1984. Udarbejdet for Egmontfondens Fremtidsstudie.

Materiale fra Danmarks Statistik og Socialforskningsinstituttets omnibusundersøgelser, januar og april 1987 og 1991.

Translation – Heading, Column 1: theft¹; 2: malicious damage to property²; 3: acts of violence³.

¹ The question was: *Has anyone, as far as you know, within the past 12 months stolen, or attempted to steal, money or objects belonging to you?*

² The question was: *Have you, within the past 12 months, experienced malicious damage to your property, such as windows smashed or tyres slashed?*

³ In 1972-1976 the respondent was asked (after being shown a list of acts of violence): *Have you experienced any of the listed acts or threats of violence, within the past few years?*

In 1987 and 1991 the question was: *Have you, within the past 12 months, experienced violence a) that resulted in any visible marks or injuries? b) Violence that did not result in any visible marks or injuries? c) threats of violence that were so serious that you were frightened?*

13 Personlig sikkerhed

Procentandel af mænd og kvinder der angiver at have været utsat for vold. 1991.

Percentage of men and women having experienced violence. 1991.

Tabel 13.10

	Mænd 1	Kvinder 2	Alle 3
	Procentandel		
1 Synlig vold ¹	1	1	1
2 Usynlig vold ²	2	1	2
3 Trusler om vold ³	5	4	4
4 Mindst én af tingene	6	5	6

Anm.: Baseret på 3.093 besvarelser fra befolkningen på 16 år og derover. Spørgsmålet var: *Har De inden for de sidste 12 måneder været utsat for:*

¹ *Vold der forte til synlige mærker eller skader.*

² *Vold som ikke forte til synlige mærker eller skader.*

³ *Trusler der var så alvorlige, at De blev bange.*

Kilde: Danmarks Statistik og Socialforskningsinstituttets omnibusundersøgelser januar og april 1991.

Translation – Heading, Column 1: men; 2: women; 3: total. Front Column. 1: visible violence¹; 2: non-visible violence²; 3: threats of violence³; 4: at least one of the categories.

Note: Based on replies from 3,093 persons aged 16 years or more. The question was: *Have you within the past 12 months experienced:*

¹ violence that resulted in visible marks or injuries.

² violence that did not result in visible marks or injuries.

³ threats of violence that were so serious that you were frightened.

Procentandel i forskellige aldersgrupper der angiver at have været utsat for tyveri, hærværk og vold. 1991.

Percentage of men and women having experienced theft, malicious damage to property or violence, by selected age groups. 1991.

Tabel 13.11

	Tyveri ¹		Hærværk ²		Vold ³		Mindst én af tingene	
	Mænd 1	Kvinder 2	Mænd 3	Kvinder 4	Mænd 5	Kvinder 6	Mænd 7	Kvinder 8
1 16-19 år	25	13	15	12	21	7	44	28
2 20-24 år	22	21	11	17	7	5	32	35
3 25-34 år	21	16	16	15	10	5	33	27
4 35-44 år	19	15	16	13	3	8	30	27
5 45-54 år	16	15	12	10	3	5	24	24
6 55-64 år	13	13	6	8	3	1	18	18
7 65-74 år	8	4	6	8	1	2	13	13
8 75 år og derover	4	4	9	4	4	1	13	7
9 Alle	17	13	12	11	6	5	27	24

Anm.: Baseret på besvarelser fra 3.093 personer på 16 år og derover.

¹ Spørgsmålet var: *Er der – så vidt De ved – inden for de sidste 12 måneder nogen, der har stjålet eller forsøgt at stjæle penge eller ting, som tilhørte Dem?*

² Spørgsmålet var: *Det sker, at noget man ejer udsættes for skader forvoldt af andre i form af hærværk eller lignende. Er noget sådant overgået Dem inden for de sidste 12 måneder, fx rudeknusning, eller at Deres bil-dæk er skåret i stykker, eller at andre ting er ødelagt?*

³ Spørgsmålet var: *Har De inden for de sidste 12 måneder været utsat for a) Vold som forte til synlige mærker eller skader? b) Vold som ikke forte til synlige mærker eller skader? c) Trusler som var så alvorlige, at De blev bange?*

Kilde: Materiale fra Danmarks Statistik og Socialforskningsinstituttets omnibusundersøgelser, januar og april 1991.

Translation – Heading, Column 1-2: theft¹; 1: men; 2: women; 3-4: malicious damage to property²; 3: men; 4: women; 5-6: acts of violence³; 5: men; 6: women; 7-8: at least one of the categories; 7: men; 8: women.

Front Column, 1-8: age groups; 9: total.

Note: Based on replies from 3,093 persons aged 16 years or more.

¹ The question was: *Has anyone, as far as you know, within the past 12 months stolen, or attempted to steal, money or objects belonging to you?*

² The question was: *Have you, within the past 12 months, experienced malicious damage to your property, such as windows smashed or tyres slashed?*

³ The question was: *Have you, within the past 12 months, experienced violence a) that resulted in any visible marks or injuries? b) Violence that did not result in any visible marks or injuries? c) threats of violence that were so serious that you were frightened?*

Personlig sikkerhed 13

Procentandel i forskellige bopælsområder som angiver at have været utsat for tyveri, hærværk og vold. 1991.

Percentage of population having experienced theft, malicious damage to property, or violence, by urbanization. 1991.

	Tyveri ¹	Hærværk ²	Vold ³	Mindst én af tingene
				1
Procentandel				
1 Hovedstaden	22	13	8	31
2 Hovedstadens forstæder	18	12	7	28
3 100.000 indbyggere og derover.	18	16	7	32
4 10.000-99.999 indbyggere.....	15	12	5	26
5 2.000-9.999 indbyggere.....	12	15	6	25
6 200-1.999 indbyggere.....	11	9	3	18
7 Landdistrikter	13	7	4	19
8 Hele landet	15	12	6	25

Anm.: Baseret på besvarelser fra 3.093 personer på 16 år og derover.

¹⁻³ Se spørgsmålsformuleringer i note 1-3 tabel 13.11.

Kilde: Danmarks Statistik og Socialforskningsinstituttets omnibusundersøgelser januar og april 1991.

Tabel 13.12

Translation – Heading, Column 1: theft¹; 2: malicious damage to property²; 3: acts of violence³; 4: at least one of the categories.

Front Column, 1: central Copenhagen; 2: rest of Copenhagen metropolitan area; 3: towns with 100,000 population and over; 4: 10,000-99,999 population; 5: 2,000-9,999 population; 6: 200-1.999 population; 7: rural areas; 8: all Denmark.

Note: Based on replies from 3,093 persons aged 16 years or more.

¹⁻³ For the wording of the questions, see note to table 13.11.

Procentandel i forskellige stillingsgrupper der angiver at have været utsat for tyveri, hærværk og vold. 1991.

Percentage of population having experienced theft, malicious damage to property, or violence, by selected employment status groups. 1991.

	Tyveri ¹	Hærværk ²	Vold ³	Mindst én af tingene
				1
Procentandel				
1 Selvstændige i landbrug	9	4	0	13
2 Selvstændige i øvrigt	33	23	7	44
3 Medhjælpende ægtefæller.....	17	8	0	22
4 Højere funktionærer.....	20	14	5	30
5 Mellem funktionærer.....	16	14	6	28
6 Lavere funktionærer	18	14	7	29
7 Faglærte arbejdere	13	12	5	25
8 Ikke-faglærte arbejdere	13	10	6	22
9 Arbejdsløse.....	17	12	7	29
10 Pensionister/efterlønsmodtagere	7	7	2	13
11 Husmødre.....	7	6	1	12
12 Uddannelsessøgende.....	20	14	11	37
13 Alle ⁴	15	12	6	25

Anm.: Baseret på besvarelser fra 3.093 personer på 16 år og derover.

¹⁻³ Se spørgsmålsformuleringer i note 1-3 tabel 13.11.

⁴ Inkl. øvrige uden for erhverv.

Kilde: Danmarks Statistik og Socialforskningsinstituttets omnibusundersøgelser januar og april 1991.

Tabel 13.13

Translation – Heading, Column 1: theft¹; 2: malicious damage to property²; 3: acts of violence³; 4: at least one of the categories.

Front Column, 1: self-employed in agriculture; 2: self-employed in other industries; 3: assisting spouses; 4-6: salaried employees; higher, middle, lower levels; 7: skilled manual workers; 8: unskilled manual workers; 9: unemployed; 10: pensioners/early retirement pensioners; 11: housewives; 12: students; 13: all⁴.

Note: Based on replies from 3,093 persons aged 16 years or more.

¹⁻³ For the wording of the questions, see note to table 13.11.

⁴ Including others outside the labour force.

13 Personlig sikkerhed

Frygt for at blive utsat for kriminalitet. 1976-1991.

Percentage of population afraid of being the victim of crime. 1976-1991.

Tabel 13.14

	1976 1	1983 2	1987 3	1991 4
	Procentandel			
1 Tænker på risikoen for kriminalitet:				
2 Næsten hele tiden	2	5	2	2
3 Ofte.....	16	14	10	9
4 Af og til.....	23	30	20	21
5 En sjælden gang.....	20	22	22	22
6 Aldrig	39	29	46	46
7 I alt	100	100	100	100

Anm.: Spørgsmålet var: *Er dette med risikoen for at blive offer for kriminalitet (blive overfaldet, få sin bil, cykel eller pung stjålet eller ødelagt o.l.) noget De personligt ofte tænker på?*

Kilde: Balvig, Flemming: Kriminalitet – angst for kriminalitet – magtesløshed og fremmedgørelse. København 1984. Udarbejdet for Egmontfondens Fremtidsstudie.

Danmarks Statistik og Socialforskningsinstituttets omnibusundersøgelser januar og april 1987 og 1991.

Translation – Front Column. 1: thinking about the risk of being a victim of crime; 2: almost constantly; 3: often; 4: occasionally; 5: seldom; 6: never; 7: total.

Note: The question was: *Is the risk of being attacked or having a car, bicycle or purse stolen or destroyed,etc., something you often think about?*

Procentandel i forskellige aldersgrupper der ofte frygter at blive utsat for krimna-litet. 1991.

Percentage of men and women often afraid of being the victim of crime, by selected age groups. 1991.

Tabel 13.15

	Mænd 1	Kvinder 2	Alle 3
	Procentandel		
1 16-19 år	6	13	9
2 20-24 år	8	10	9
3 25-34 år	6	14	9
4 35-44 år	10	12	11
5 45-54 år	9	17	13
6 55-64 år	9	15	12
7 65-74 år	7	9	8
8 75 år og derover	11	16	14
9 Alle.....	8	13	11

Anm.: Baseret på besvarelser fra 3.093 personer på 16 år og derover. Procentandel der har svaret "ofte" eller "næsten hele tiden" på det spørgsmål, der er formuleret i anmærkning til tabel 13.14.

Kilde: Danmarks Statistik og Socialforskningsinstituttets omnibusundersøgelser januar og april 1991.

Translation – Heading, Column 1: men; 2: women; 3: total. Front Column, 1-8: age groups; 9: total.

Note: Based on replies from 3,093 persons aged 16 years or more. Percentage having answered "yes, often" or "yes, almost constantly" to the question that has been formulated in the note to table 13.14.

Personlig sikkerhed 13

Procentandel i forskellige stillingsgrupper der ofte frygter at blive utsat for kriminalitet. 1991.

Percentage of men and women often afraid of being the victim of crime, by selected employment status groups. 1991.

	Mænd 1	Kvinder 2	Alle 3	Tabel 13.16
	Procentandel			
1 Selvstændige i landbrug	0	..	0	
2 Selvstændige i øvrigt	13	..	17	
3 Medhjælpende ægtefæller.....	11	
4 Højere funktionærer.....	7	14	9	
5 Mellem funktionærer.....	10	11	10	
6 Lavere funktionærer	10	12	11	
7 Faglærte arbejdere	6	..	8	
8 Ikke-faglærte arbejdere	10	12	11	
9 Arbejdsløse.....	5	12	9	
10 Pensionister/efterlønsmodtagere	8	15	12	
11 Uddannelsessøgende.....	5	13	9	
12 Husmødre.....	.	16	16	
13 Alle ¹	8	13	11	

Anm.: Procentandel der har svaret "ofte" eller "næsten hele tiden" på det spørgsmål, der er formuleret i anmærkning til tabel 13.14.

¹ Inkl. øvrige uden for erhverv.

Kilde: Danmarks Statistik og Socialforskningsinstituttets omnibusundersøgelser januar og april 1991.

Translation – Heading, Column 1: men; 2: women; 3: total.
Front Column, 1: self-employed in agriculture; 2: self-employed in other industries; 3: assisting spouses; 4-6: salaried employees; higher, middle, lower levels; 7: skilled manual workers; 8: unskilled manual workers; 9: unemployed; 10: pensioners/early retirement pensioners; 11: students; 12: housewives; 13: all¹.

Note: Percentage having answered "yes, often" or "yes, almost constantly" to the question that has been formulated in the note to table 13.14.

¹ Including others outside the labour force.

Procentandel i forskellige bopælsområder der ofte frygter at blive utsat for kriminalitet. 1991.

Percentage of men and women often afraid of being the victim of crime, by region. 1991.

	Mænd 1	Kvinder 2	Alle 3	Tabel 13.17
	Procentandel			
1 Hovedstaden	13	23	18	
2 Hovedstadens forstæder	12	19	16	
3 100.000 indbyggere og derover.	8	19	14	
4 10.000-99.999 indbyggere.....	8	13	11	
5 2.000-9.999 indbyggere.....	7	11	9	
6 200-1.999 indbyggere.....	6	7	6	
7 Landdistrikter	5	5	5	
8 Hele landet	8	13	11	

Anm.: Procentandel der har svaret "ofte" eller "næsten hele tiden" på det spørgsmål, der er formuleret i anmærkning til tabel 13.14.

Kilde: Danmarks Statistik og Socialforskningsinstituttets omnibusundersøgelser januar og april 1991.

Translation – Heading, Column 1: men; 2: women; 3: total.
Front Column, 1: central Copenhagen; 2: rest of Copenhagen metropolitan area; 3: towns with 100,000 population and over; 4: 10,000-99,999 population; 5: 2,000-9,999 population; 6: 200-1,999 population; 7: rural areas; 8: all Denmark.

Note: Percentage having answered "yes, often" or "yes, almost constantly" to the question that has been formulated in the note to table 13.14.

14

Børn
og
unge

14 Børn og unge

Nr.	FIGURER	Side	Nr.	TABELLER	Side
14.1.	Procentandel af de 0-17-årige børn der bor hos enlige eller i en stedfamilie. 1985 og 1990	335	14.1.	Børn og unge i alderen 0-19 år fra 1950-1991 fordelt efter alder	341
14.2.	Procentandel af 0-6-årige børn der er indskrevet i daginstitutioner eller tilskudsberettiget dagpleje. 1973-1991	336	14.2.	De 0-17-årige børn og unge fordelt efter, om de bor sammen med forældrene. 1985 og 1990	341
14.3.	Fritidsaktiviteter blandt 10-15-årige drenge og piger. 1987	338	14.3.	Børn og unge i alderen 0-17 år fordelt efter antal hjemmeboende søskende. 1991	342
14.4.	Procentandel af de 18-22-årige der er flyttet hjemmefra i 1964, 1974, 1985 og 1991	339	14.4.	Børnefamiliernes boligforhold. 1974, 1980 og 1990	342
			14.5.	Procentandel af 12-15-årige drenge og piger med eget værelse, som har forskelligt udstyr på værelset. 1987	343
			14.6.	Mødre til børn i 0-6-års alderen, fordelt efter erhvervstilknytning. 1974, 1985 og 1990	343
			14.7.	Procentandel af børn i forskellige aldre der er indskrevet i daginstitutioner eller tilskudsberettiget dagpleje. 1973-1991	344
			14.8.	Indskrevne børn i daginstitutioner og tilskudsberettiget dagpleje, fordelt efter institutionstype. 1991	344
			14.9.	Drenge og piger i alderen 0-19 år der er anbragt uden for hjemmet. 1990	345
			14.10.	Procentandel af 7-15-årige drenge og piger som tager del i forskellige huslige arbejdsopgaver, opdelt efter alder. 1987	345
			14.11.	Procentandel af 7-15-årige drenge og piger som fast har forskellige former for lønnet arbejde, opdelt efter alder. 1987 ...	346
			14.12.	7-15-årige børn fordelt efter, hvor mange faste fritidsaktiviteter pr. uge, de deltager i. 1987	346
			14.13.	Procentandel af 7-15-årige drenge og piger der går til forskellige faste fritidsaktiviteter. 1987.....	347
			14.14.	Procentandel af 12-15-årige drenge og piger der ser video, går i biografen eller læser. 1987.	347
			14.15.	Procentandel af de 7-15-årige drenge og piger som i fritiden er sammen med kammerater forskellige steder. 1987	348
			14.16.	Forældres tidsforbrug sammen med deres 7-15-årige børn på en gennemsnitsdag i ugen. Vintermånederne, 1987	348
			14.17.	Forældre til 7-14-årige børn, fordelt efter hvor hyppigt de er sammen med børn omkring givne aktiviteter. 1989.....	349
			14.18.	Procentandel af de 18-22-årige der er flyttet hjemmefra i 1964, 1974, 1985 og 1991	349

Indledning

I denne publikation er det især levevilkårene for den voksne danske befolkning, der er belyst. Dette skyldes bl.a., at denne befolkningsgruppe er bedst statistisk belyst. I dette kapitel vil vi derimod se nærmere på børns og unges levevilkår. Kapitlet omhandler fortinnsvis børn og unge i alderen 0-17 år.

Oplysninger om børns levevilkår er forholdsvis sjældne. Det skyldes, at børn sjældent har en selvstændig position i samfundet. De deltager kun i beskeden grad i erhvervslivet og får først som 18-årige stemmeret. Derimod er de meget afhængige af deres forældre og familie, som har pligt til at forsørge og drage omsorg for dem. De betragtes derfor ofte i statistikken som en del af familien i stedet for som selvstændige individer. Dertil kommer, at en stor del af levevilkårsoplysningerne stammer fra interviewundersøgelser, hvor børn sjældent indgår, fordi de – især i de yngste aldre – ikke er i stand til at besvare de stillede spørgsmål.

Børnenes levevilkår belyses derfor som regel gennem oplysninger om børnefamiliernes levevilkår. I en række af de foregående kapitler kan man på denne måde finde oplysninger om børns og unges levevilkår, fx økonomiske forhold og boligforholdene. Der er dog gennemført enkelte undersøgelser af børns og unges forhold, hvor det er børnene og de unge, der selv har besvaret spørgsmålene. I dette kapitel er der brugt nogle oplysninger fra sådanne undersøgelser foruden en række oplysninger, der stammer fra statistiske registre.

Hvad angår unge bør det i øvrigt bemærkes, at Socialkommissionen, der blev nedsat af regeringen i august 1991, har udgivet en rapport (1992) om de 15-24-åriges forhold.

Kapitlet er opbygget sådan, at det starter med et overblik over udviklingen i andel af børn og unge i forskellige aldre set i forhold til hele befolkningen. Derefter ser vi på udviklingen i børnepasning og i anbringelser af børn og unge uden for hjemmet. Desuden oplyses om lønnet arbejde blandt de 7-15-årige samt om deres tidsanvendelse ved forskellige aktiviteter, herunder aktiviteter sammen med forældrene. Endelig ser vi på, hvornår de unge flytter hjemmefra.

I kapitlet viser det sig, at:

- størstedelen af alle børn vokser op i den kernefamilie, de er født i,
- en stigende andel 1-5-årige børn er i daginstitution eller dagpleje,
- langt de fleste børn har søskende,
- 90 pct. af skolebørnene har eget værelse,

- hver fjerde af de 7-15-årige har et fritidsjob,
- de fleste 20-årige er flyttet hjemmefra.

Færre børn og unge

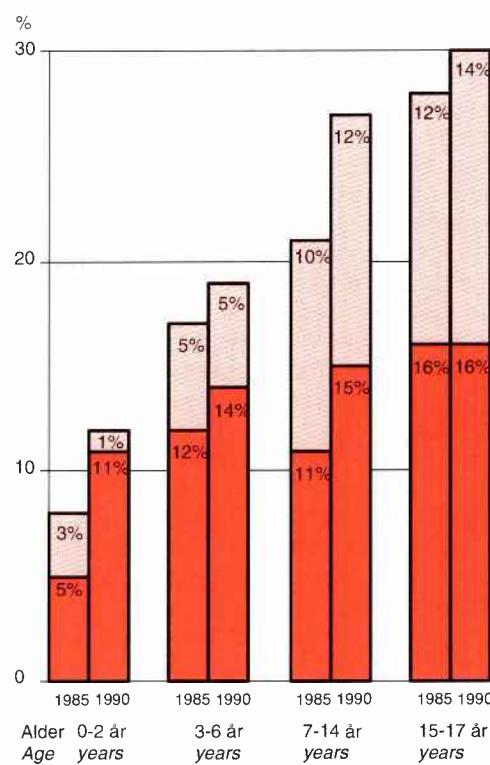
Som det fremgik af kapitel 3, har befolkningens aldersstruktur ændret sig markant. I 1950 var der 1,41 mio. 0-19-årige, svarende til 33 pct. af befolkningen. Det tilsvarende tal i 1991 var 1,24 mio., hvilket svarede til 24 pct. af befolkningen. (Tabel 14.1).

Langt de fleste børn bor i en kernefamilie sammen med begge deres biologiske forældre. Dog er der en tendens til, at en stigende andel børn bor hos enlige forældre. Eksempelvis ses i figur 14.1, at mens 5 pct. af de 0-2-årige og 12 pct. af de 3-6-årige boede hos

Figur 14.1.

Procentandel af de 0 -17-årige børn der bor hos enlige eller i en stedfamilie. 1985 og 1990.

Percentage of children aged 0-17 years who live with a single parent or a step-parent. 1985 and 1990.

Bor hos den ene forælder i et nyt parforhold
Living with a step parent

■ Bor hos en enlig
Living with a single person

Kilde: Tabel 14.2.

14 Børn og unge

enlige i 1985, var de tilsvarende tal i 1990 steget til 11 og 14 pct.

Selv om de fleste børn vokser op i den kernefamilie, som de er født i, betyder den stigning, der er sket i skilsmisseshyppigheden, at flere og flere børn i deres barndom eller ungdom vil opleve, at forældrene skilles.

Det er også fortsat sådan, at nutidens børn har hjemmeboende søskende med to-børns-familien som den dominerende. I 1991 havde ca. tre ud af fem 0-2-årige børn hjemmeboende søskende. Blandt de 3-6-årige og de 7-17-årige havde fire ud af fem hjemmeboende søskende. (Tabel 14.3). Hertil kommer muligheden for at have søskende, som ikke bor hjemme. Forekomsten af "enebørn" i 0-17-års alderen er imidlertid større blandt enlige mødre end blandt samlevende par.

Ni ud af ti skolebørn har eget værelse

Socialforskningsinstituttets tidsanvendelsesundersøgelse i 1987 viste, at fire ud af fem skolebørn i alderen 7-15 år boede i et parcelhus eller rækkehus, resten i etageejendomme mv. I Hovedstadsområdet, som forholdsmaessigt har flest etageejendomme, var der færre af skolebørnene (ca. 60 pct.), der boede i parcel- og rækkehuse. Undersøgelsen viste også, at det er sjældent, at skolebørnsfamilierne disponerer over en bolig på mindre end 3 værelser. Således havde ca. 90 pct. af skolebørnene eget værelse. I undersøgelsen angav desuden 85 pct. af de 12-15-årige at have radio og båndoptager på deres værelse. Hver fjerde havde fjernsyn på værelset. Dreng var mere interesseret i at have tv på værelset end piger. Lige sådan med hjemme-computeren, som stod på næsten hver anden 14-15-årig drengs værelse, men kun hos få piger. (Tabel 14.5).

Grundlaget for de beskrevne gunstige boligforhold og den materielle velstand hos den gennemsnitlige skolebørnsfamilie er bl.a. skabt gennem ændringer i familiemønster (mindre familie og kvindernes stigende erhvervstilknytning).

Den stigende erhvervsdeltagelse blandt mødre i børnefamilier har direkte sat sig spor i familiens boligform og boligkvalitet. Således er andelen af børnefamilier, der bor i ejerbolig, steget fra 65 pct. i 1974 til 80 pct. i 1990. (Tabel 14.4). En særlig stor del af stigningen fandt sted i perioden 1974-1980. Dog er der en markant forskel i ejerforholdene mellem de enlige børnefamilier og parrene. Det er således i 1990 kun 25 pct. af de enlige forældre, der bor i ejerbolig, mod 80 pct. blandt parfamilierne. Udviklingen i løbet af perioden 1974-

1990 viser, at pladsforholdene er forbedret også for gruppen af enlige forsørgere. Det skal tilføjes, at den enlige forsørger gennemgående har færre børn og bedre pladsforhold end parfamilierne.

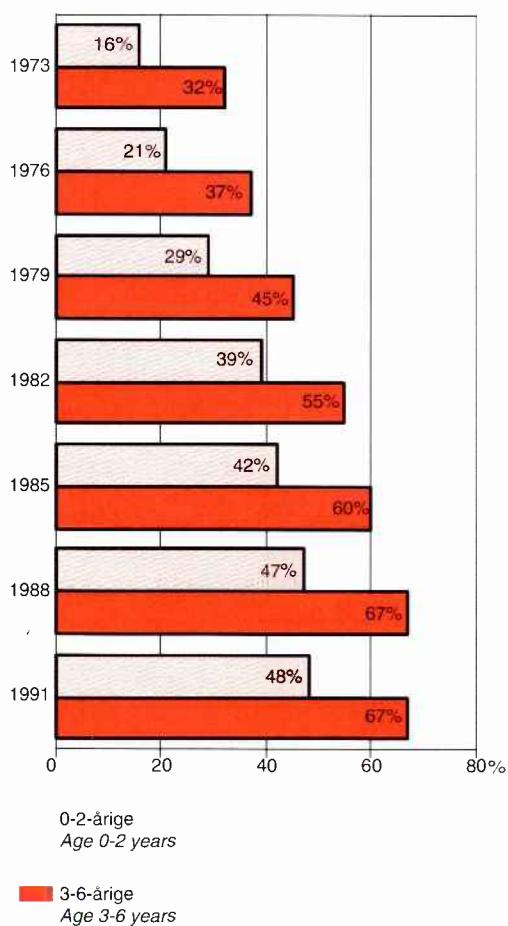
Flere udearbejdende mødre og flere børn i daginstitutioner eller dagpleje

Småbørnsmødrens stigende deltagelse på arbejdsmarkedet har medført en stigende efterspørgsel efter børnepasning. I 1974 havde 46 pct. af mødrene til 0-6-årige børn et erhvervsarbejde, hvoraf de 19 pct. arbejdede mindst 36 timer om ugen. I alt 43 pct. af mød-

Figur 14.2.

Procentandel af 0-6-årige børn der er indskrevet i daginstitutioner eller tilskudsberettiget dagpleje. 1973-1991.

Percentage of children aged 0-6 years, enrolled in day-care institutions. 1973-1991.

Kilde: Tabel 14.7.

rene var hjemmegående. Resten, dvs. ca. 10 pct., var under uddannelse, arbejdsløse, havde skiftende arbejdstider mv. I 1990 havde 71 pct. af småbørnsmødrene et erhvervsarbejde, hvoraf de 43 pct. havde mindst 36 timers arbejde. Kun 4 pct. var hjemmearbejdende husmødre, og hver femte var arbejdsløs. (Tabel 14.6).

Der er sket en markant stigning i andelen af børn op til 6 år, der er indskrevet i daginstitutioner eller tilskudsberettiget dagpleje i årene fra 1973-1991. (Figur 14.2). I 1991 var det således kun ca. hvert tredje barn i alderen 3-6 år, der ikke var indskrevet i børnehaven eller tilskudsberettiget dagpleje, mod ca. to tredjedele i 1973. For de 6-årige og derover er indskrivningsprocenten dog faldet i de seneste år, (tabel 14.7), hvilket skyldes øget tilgang til børnehaveklasserne, der giver adgang til skolepasningsordninger. Skolefritidsordninger har således haft en stor vækst i de senere år på bekostning af fritidshjem. I 1991 oversteg antallet af indskrevne børn på skolefritidsordninger (folkeskoleloven) for første gang antallet af indskrevne børn i fritidshjem og skolefritidshjem (bistandsloven). Hvilken betydning ændringer i pasningsformen vil have for børnenes opvækst er ukendt, men en af følgerne af kvindernes øgede erhvervsdeltagelse er familiernes bedre materielle levevilkår og forbrugsmuligheder.

I undersøgelser af, hvordan småbørn og de 6-10-årige blev passet, viser det sig i øvrigt, at godt en tiendedel blev passet dagligt af deres bedsteforældre enten som supplement til andre ordninger eller som eneste pasningsform. Ca. hvert femte barn blev kun passet af forældrene.

Halvdelen af børn anbragt uden for hjemmet er i alderen 15-19 år

Børn og unge, som er vanskeligt stillede, kan modtage en række forskellige hjælpeforanstaltninger. Problemer i familien eller hos barnet kan imidlertid være så alvorlige, at det er nødvendigt at anbringe barnet uden for hjemmet. Når børn anbringes uden for hjemmet, kan årsagerne være, at de kommer fra en problemfamilie. I andre tilfælde skyldes anbringelser, at unge trives meget dårligt sammen med forældrene, at børnene er vidtgående handicappede, eller forældrenes skilsisse, sygdom eller dødsfald.

I slutningen af 1990 var ca. 14.000 børn og unge under 20 år svarende til 11 ud af 1000 børn i alderen 0-19 år, anbragt uden for hjemmet. (Tabel 14.9). Godt halvdelen var i 15-19-års alderen.

Hver fjerde 7-15-årige har et fritidsjob

Pigerne tager oftere del i det huslige arbejde end drengene. (Tabel 14.10). Mange børn har et **fritidsjob**. Behovet for at have penge på lommen, selvom om der gives lommepenge fra forældrene, opstår tidligt hos en del børn.

Allerede i 7-9-års alderen har en del drenge og piger et job nogle timer om ugen, men det er først fra 10-års alderen, at det tager fart. Således viser en undersøgelse fra 1987, at hver fjerde dreng og hver femte pige i 10-12-års alderen har et arbejde. (Tabel 14.11). Blandt 13-15-årige har hver anden dreng og pige et arbejde. For drenge består arbejdet oftest i at gå med avisereklamer, mens det for piger fortinvis gælder rengøring eller børnepasning. Ved stigende alder ændres jobbenes karakter, men det viser sig, at skolebørnenes erhvervsarbejde er næsten lige så kønsopdelt, som de voksnede er.

Piger er mere alsidige i deres fritidsvaner end drenge

Materiale fra en undersøgelse foretaget i 1987 viser, at en fjerdedel af de 7-15-årige efter skoletid benytter de kommunale institutionstilbud såsom fritidshjem og -klubber. Fire ud af fem børn har endvidere nogle faste fritidsinteresser, som de går til på bestemte dage og tider i ugens løb. (Tabel 14.13). Langt de fleste af disse børn går til flere ting eller dyrker den samme aktivitet flere gange om ugen. Sport og motion er det dominerende aktivitetsområde, idet to ud af tre piger og drenge dyrker en eller anden form for idræt. At være spejder eller spille på musikinstrumenter er også populære enkeltaktiviteter.

Det er karakteristisk for drengene, at deres interesseområder i 10-15-års alderen samler sig om et mindre antal aktiviteter end pigernes. Piger er mere alsidige i deres fritidsinteresser. (Figur 14.3). Frem for alt spiller fodbold ikke samme altdominerende rolle, som blandt drenge.

Hvad angår læsevaner, kommer drengene senere i gang med at læse bøger end pigerne. Blandt jævnaldrende drenge og piger i 8-11-års alderen er der flere boglæsere blandt pigerne. Til gengæld er der klart flere drenge, som kun læser tegneserier – et mønster der holder sig op i de første teenageår, hvor interessen for at læse skønlitteratur tiltager for begge køn.

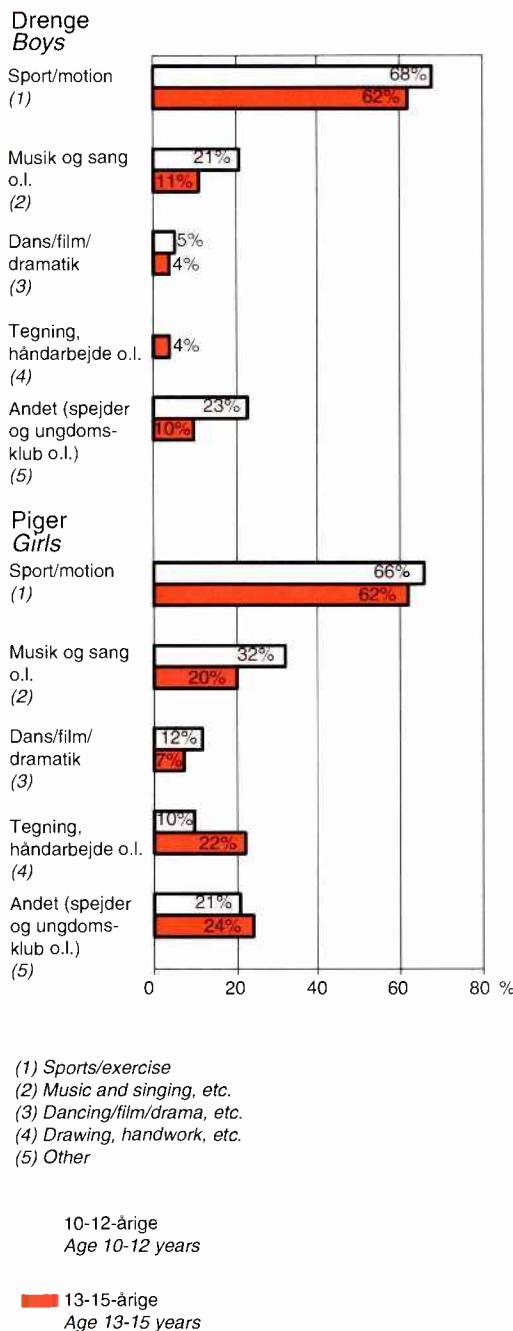
Med hensyn til den selvorganiserede fritid blandt skolebørn, ser i hvert fald tre ud af fire børn deres kammerater i hjemmet hver uge. En tredjedel har næsten daglig kammerater

14 Børn og unge

Figur 14.3.

Fritidsaktiviteter blandt 10-15-årige drenge og piger. 1987.

Leisure activities among boys and girls aged 10-15 years. 1987.

Kilde: Tabel 14.13.

på besøg. (Tabel 14.15). Men der er også ca. 5 pct., som aldrig har kammerater med hjemme.

Besøgshyppigheden af og hos kammerater aftager med alderen. Til gengæld deltager de 13-15-årige oftere i aktiviteter med kammerater på afstand af forældrene.

Forældres samvær med deres børn

Forældre tilbringer i gennemsnit 4 1/2 time daglig sammen med deres 7-11-årige børn. For de lidt ældre børn (12-15-årige) drejer det sig om en halv time mindre. Omfanget afhænger dels af, hvor meget erhvervsarbejde forældrene har, dels af samlivsforholdene. Mødre tilbringer mere tid sammen med deres børn end fædre gør. (Tabel 14.16).

De aktiviteter der oftest foretages sammen med børnene er, foruden at sludre eller se tv, at lege eller gå tur sammen, eller at læse op for børnene. (Tabel 14.17).

Omkring 20 års alderen er de fleste flyttet hjemmefra

Når de unge bliver 20 år, er mere end halvdelen flyttet hjemmefra. Dette gælder tæt ved to tredjedele af unge kvinder og knap halvdelen af unge mænd. (Figur 14.4).

Forholdene på boligmarkedet kan være en del af forklaringen på, at de unge i 1970'erne og 1980'erne flytter tidligere hjemmefra end i begyndelsen af 1960'erne. I 1964 var der således kun to femtedele af de 18-22-årige der var flyttet hjemmefra. Ændringen er imidlertid sket i det første tiår fra 1964 til 1974.

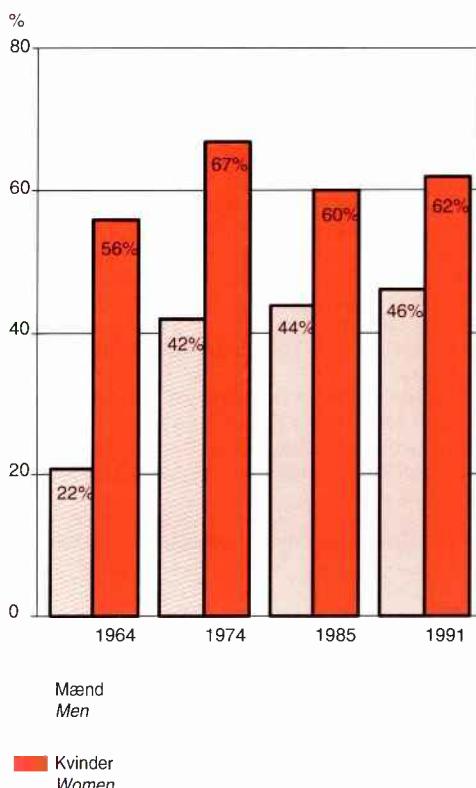
Op igennem tresserne begyndte en større andel af de unge på en uddannelse, hvilke ofte betød, at de måtte flytte fra deres forældre til en bolig i nærheden af uddannelsesstedet. Samtidig betød et omfattende boligbyggeri frem til begyndelsen af 1970'erne en relativ forbedring af den samlede boligsituation, hvilket gjorde det muligt for de unge at flytte hjemmefra tidligere. Efter 1973 er tilvæksten i boligbyggeriet stagneret.

Især for de unge mænds vedkommende er der sket en stor ændring fra 1964 til 1974, hvorefter flytteafstanden er stabiliseret. De unge kvinder flytter tydeligvis hjemmefra et par år tidligere end mændene.

Ifølge en undersøgelse af de unges boligvilkår (1990) bor de unge 16-25-årige, der er flyttet hjemmefra, hyppigst i selvstændig bolig (2/3 af de unge udeboende). De øvrige bor i en overgangsbolig, bl.a. kollegium (8 pct.), kollektiv (8 pct.), lejet værelse (10 pct.) eller andet (4 pct.).

Figur 14.4.
Procentandel af de 18-22-årige der er flyttet hjemmefra i 1964, 1974, 1985 og 1991.

Percentage of young people aged 18-22 years who are no longer living in their parental home. 1964, 1974, 1985 and 1991.

Kilde: Tabel 14.18.

forhold (4). Desuden kan henvises til andre relevante publikationer om børn og børnefamilier (5).

Ungdommens levevilkår blev belyst af et udvalg nedsat af regeringen i begyndelsen af 1980'erne. I rapporter (6) fra dette udvalg er medtaget oplysninger fra forskellige undersøgelser og statistikker, som belyser ungdommens levevilkår. De unges forhold er også analyseret i en rapport fra Socialkommissionen, der blev nedsat af regeringen i august 1991. Rapporten beskæftiger sig med unge i 15-24-års alderen, specielt deres økonomiske forhold (overførselsindkomster), uddannelses- og arbejdsmarkedsforhold (7). Endvidere kan der peges på særlige undersøgelser om ungdommens forhold, herunder deres fritidsforhold og normer (8). De unges boligforhold mv. er undersøgt af Amternes og Kommunerne Forskningsinstitut (AKF) (9). Børns sundhed ved skolestart er behandlet i en rapport fra Dansk Institut for Klinisk Epidemiologi (10). Endelig kan nævnes en publikation, der omhandler interview med børn (11).

Datakilder

Som nævnt, er der relativt få statistiske oplysninger om børn og unges levevilkår. I dette afsnit vil der dog blive henvist til nogle publikationer, hvor der findes forskellige statistiske oplysninger.

En meget omfattende belysning af børnenes levevilkår er givet af Børnekommisionen. I kommissionens betænkning og rapporter (1) er medtaget oplysninger fra en lang række undersøgelser og statistikker. Desuden findes der en løbende statistik om daginstitutionsforhold, som udgives af Danmarks Statistik (2). Danmarks Statistik udgiver også familiestatistik årligt (3).

Socialforskningsinstituttet har udsendt flere publikationer om pasning af børn og familie-

14 Børn og unge

1. Børnekommisionens betænkning. Betænkning nr. 918. København 1981. Dette er kommissionens hovedrapport, der bl.a. indeholder opsummeringer af de enkelte udvalgsrapporter.
Børnekommisionen: Børnefamiliernes økonomi og arbejdsforhold. København 1990 (Udvalgsrapport 1).
Børnekommisionen: Småbørn i bolig og miljø. København 1980 (Udvalgsrapport 2).
Børnekommisionen: Småbørn, daginstitutioner og dagpleje. København 1980 (Udvalgsrapport 3).
2. Danmarks Statistik: Social sikring og retsvæsen. Statistiske Efterretninger. Omfatter en årlig opgørelse af sociale ressourcer, herunder daginstitutioner. Desuden findes løbende statistik om børnetilskud og ungdomsydelse i samme serie af Statistiske Efterretninger.
3. Danmarks Statistik: Befolkning og valg. Statistiske Efterretninger.
4. Hjorth Andersen, Bjarne og Schultz Jørgensen, Per: Dagpasning for de 6-10-årige. København 1987 (Socialforskningsinstituttets publikation 159).
Nygaard Christoffersen, Mogens: Hvem passer vore børn? København 1987 (Socialforskningsinstituttets publikation 174).
Nygaard Christoffersen, Mogens: Familien under forandring? København 1987 (Socialforskningsinstituttets publikation 168).
Andersen, Dines: Skolebørns dagligdag. København 1989 (Socialforskningsinstituttets rapport 89:7).
Hjorth Andersen, Bjarne: Børnefamiliens dagligdag. København 1991 (Socialforskningsinstituttets rapport 1990:6).
Nygaard Christoffersen, Mogens: Om børns levekår. København 1990 (Socialforskningsinstituttets arbejdsnotat 1990:4).
- Hansen, Finn Kenneth: Børnefamiliernes økonomi. København 1990 (Socialforskningsinstituttets rapport 90:17).
Bertelsen, Ole: Offentlig børnepasning. København 1991 (Socialforskningsinstituttets rapport 91:4).
- Schultz Jørgensen, Per (red.): Børn i nye familiemønstre. Hans Reitzels Forlag, 1987.
Langsted, Ole og Sommer, Dion: Småbørns livsvilkår i Danmark. Hans Reitzels Forlag, 1988.
- Regeringens Ungdomsudvalg: Rapport 1-4. København 1982-1984.
- Socialkommisionen: De unge – portræt af en generation i velfærdssamfundet. København 1992. Rapport nr. 1. Socialkommisionen.
- Schultz Jørgensen, Per m.fl.: Efter skoletid. København 1986 (Socialforskningsinstituttets publikation 154).
Zeuner, Lilli: Normer i skred. København 1990 (Socialforskningsinstituttets rapport 90:12).
Forchhammer, Jette og Helmer-Petersen, Jan: Kulturrens børn. En kultursociologisk rapport om ligheder, uligheder og muligheder i de 9-12-åriges dagligdag. København 1980.
- Mehlbye, Jill: Unge boligvilkår. København 1991. AKF's Forlag.
Christoffersen, Henrik: De unge på boligmarkedet. København 1991. AKF's Forlag.
- Madsen, Mette m.fl.: Børns sundhed ved skolestart 1988/89. København 1991. Dansk Institut for Klinisk Epidemiologi.
- Kjær Jensen, Mogens: Interview med børn. København 1988 (Socialforskningsinstituttets rapport 88:9).

Børn og unge 14

Børn og unge i alderen 0-19 år fra 1950-1991 fordelt efter alder.

Children and young persons aged 0-19 år, by age group. Per cent. 1950-1991.

	1950 1	1960 2	1970 3	1980 4	1991 5	Tabel 14.1
	Procent					
1 0-6 år	42	34	36	32	33	
2 7-13 år	33	36	34	36	32	
3 14-16 år	13	17	15	17	17	
4 17-19 år	12	13	15	15	18	
5 I alt.....	100	100	100	100	100	
6 Antal (1.000).....	1 406	1 532	1 522	1 472	1 242	
7 0-19-årige som procent af befolkningen	33	34	31	29	24	

Kilde: Danmarks Statistik: Statistisk Årbog, 1991.

Translation – Front Column, 1-4: age groups; 5: total; 6: number in thousands; 7: 0-19 year olds as percent of the population.

De 0-17-årige børn og unge fordelt efter, om de bor sammen med forældrene. 1985 og 1990.

Children aged 0-17 years, by whether they are living with their parents. Per cent. 1985 and 1990.

	Hos begge forældrene 1	I en sted-familie ¹ 2	Hos en enlig 3	I alt 4	Tabel 14.2
	Procent				
1 0-2 år:					
1985.....	92	3	5	100	
1990.....	88	1	11	100	
2 3-6 år:					
1985.....	83	5	12	100	
1990.....	81	5	14	100	
3 7-14 år:					
1985.....	79	10	11	100	
1990.....	73	12	15	100	
4 15-17 år:					
1985.....	72	12	16	100	
1990.....	70	14	16	100	
5 Alle 0-17 år:					
1985.....	79	9	12	100	
1990.....	77	9	14	100	

¹ Hos den ene forælder i et nyt parforhold.

Kilde: Materiale fra Danmarks Statistikks og Socialforskningsinstituttets omnibusundersøgelser.

Translation – Heading, Column 1: living with both parents; 2: living with step-parent¹; 3: living with a single person; 4: total. Front Column, 1-4: age groups; 5: total, 0-17 years.

¹ With one parent who is cohabiting.

14 Børn og unge

Børn og unge i alderen 0-17 år fordelt efter antal hjemmeboende søskende. 1991.

Children and young persons aged 0-17 years by number of siblings living at home. Per cent. 1991.

Tabel 14.3

	0-2- årlige 1	3-6- årlige 2	7-17- årlige 3	Alle 4
Procent				
1 Antal hjemmeboende søskende:				
2 0.....	42	21	22	25
3 1.....	40	55	53	51
4 2.....	14	19	20	19
5 3.....	3	4	4	4
6 4 eller flere.....	1	1	1	1
7 I alt.....	100	100	100	100
8 Antal (1.000)	183	219	672	1 074

Anm.: Hjemmeboende søskende fra 0-25 år.
Kilde: Danmarks Statistik: Statistiske Efterretninger. Be-
folkning og valg 1991:10.

Translation – Heading, Column 1-3: age groups; 4: total.
Front Column, 1-5: number of siblings living at home; 6: 4 or more;
7: total; 8: number in thousands.
Note: Number of siblings living at home aged 0-15 years.

**Børnefamiliernes boligforhold. 1974, 1980
og 1990.**

Dwelling conditions in families with children.
1974, 1980 and 1990.

Tabel 14.4

	1974		1980		1990	
	Enlige 1	Par 2	Enlige 3	Par 4	Enlige 5	Par 6
1 Procentandele i ejerbolig	19	65	27	77	25	80
2 Gennemsnitligt antal rum.....	3,1	4,3	3,3	4,5	3,5	4,4
3 Gennemsnitligt antal rum pr. beboer	1,1	1,1	1,4	1,2	1,5	1,2

Kilde: Danmarks Statistik og Socialforskningsinstituttets omnibusundersøgelser.

Translation – Heading, Column 1: single parents; 2: couples; 3:
single parents; 4: couples; 5: single parents; 6: couples.
Front Column, 1: percentages with owner-occupied dwelling; 2:
average number of rooms in dwelling; 3: average number of rooms per person in household.

Børn og unge 14

Procentandel af 12-15-årige drenge og piger med eget værelse, som har forskelligt udstyr på værelset. 1987.

Percentage of 12-15 year old boys and girls with own room who have various types of equipment in the room. 1987.

	Drenge		Piger	
	12-13 år 1	14-15 år 2	12-13 år 3	14-15 år 4
Procentandel				
1 Radio	92	94	89	91
2 Pladespiller/CD-afspiller	22	50	14	42
3 Kassettebåndoptager	87	85	92	89
4 Fjernsyn.....	32	43	16	17
5 Hjemmemcomputer	25	43	0	4

Am.: Antal svarpersoner: 428.

Kilde: Andersen, Dines: Skoleborns dagligdag. København 1989. (Socialforskningsinstituttets rapport 89:7).

Translation – Heading. Column 1-2: boys, age groups; 3-4: girls, age groups.

Front Column, 1: radio; 2: record-/CD-player; 3: cassette tape-recorder; 4: television; 5: home computer.

Note: Number of respondents: 428.

Tabel 14.5

Mødre til børn i 0-6-års alderen, fordelt efter erhvervstilknytning. 1974, 1985 og 1990.

Mothers of children aged 0-6 years, by economic activity status. Per cent. 1974, 1985 and 1990.

	1974 1	1985 2	1990 3
	Procent		
1 Mindst 36 timers erhvervsarbejde om ugen	19	37	43
2 25-35 timers erhvervsarbejde om ugen	11	21	19
3 Mindre end 25 timers erhvervsarbejde om ugen	16	14	9
4 Arbejdsløs mv. ¹	2	17	20
5 Under uddannelse	3	2	4
6 Husmoder	43	8	4
7 Uoplyst ²	6	1	1
8 I alt	100	100	100

Tabel 14.6

¹ Herunder syge og pensionister.

² Inkl. skiftende ugentlig arbejdstid.

Kilde: Materiale fra Danmarks Statistik og Socialforskningsinstituttets omnibusundersøgelser.

Translation – Front Column, 1: having at least 36 hours' work per week; 2: 25-35 hours' work per week; 3: less than 25 hours' work per week; 4: unemployed etc.¹; 5: receiving education; 6: housewives; 7: not stated²; 8: total.

¹ Including sick persons and pensioners.

² Including shifting weekly working hours.

14 Børn og unge

Procentandel af børn i forskellige aldre der er indskrevet i daginstitutioner eller til-skudsberettiget dagpleje. 1973-1991.

Percentage of children enrolled in day-care institutions, etc., by age. 1973-1991.

Tabel 14.7

	1973 1	1976 2	1979 3	1982 4	1985 5	1988 6	1991 7
Procentandel							
1 0-årige	11	14	20	25	24	21	21
2 1-årige	16	22	32	43	49	57	58
3 2-årige	21	28	36	49	55	63	65
4 3-årige	34	39	47	61	65	72	75
5 4-årige	38	44	54	64	69	76	80
6 5-årige	34	42	51	61	67	74	77
7 6-årige	20	24	30	36	41	45	34
8 7-årige	10	12	17	25	30	34	26
9 8-årige	8	10	14	20	25	29	23
10 9-årige	6	7	9	13	17	20	16
11 10-årige	4	4	5	7	8	9	7

Anm.: Ekskl. skolefritidsordninger i henhold til folkeskoleloven § 3, stk. 4.
Kilde: Danmarks Statistik: Social sikring og retsvæsen. Statistiske Efterretninger 1992:3.

Translation – Front Column, 1-11: age groups.

Note: Excludes various forms of care arranged by educational authorities for school children in nursery classes and above.

Indskrevne børn i daginstitutioner og til-skudsberettiget dagpleje, fordelt efter institutionstype. 1991.

Children of different ages in day-care institutions, etc. by type of institution. Per cent. 1991.

Tabel 14.8

	0-2- årige 1	3-6- årige 2	7-10- årige 3	11-14- årige 4	Alle 5
Procent					
1 Vuggestuer	26	1	.	.	9
2 Børnehaver	4	60	3	.	33
3 Fritidshjem mv.	4	63	75	12
4 Aldersintegrerede institutioner ...	11	26	33	23	22
5 Dagpleje, tilskudsberettiget	59	9	1	2	24
6 I alt	100	100	100	100	100

Kilde: Danmarks Statistik: Statistiske Efterretninger, Social sikring og retsvæsen. 1992:3.

Translation – Heading, Column 1-4: age groups; 5: total. Front Column, 1: nurseries; 2: kindergartens; 3: recreation centres; 4: age-integrated institutions; 5: approved day-care in private households; 6: total.

Børn og unge 14

Drenge og piger i alderen 0-19 år der er anbragt uden for hjemmet. 1990.

Boys and girls aged 0-19 years, who are placed outside home. Number per 1,000. 1990.

	Drenge 1	Piger 2	Alle 3	Tabel 14.9
	Antal pr. 1.000			
1 0-6 år	4	4	4	
2 7-11 år.....	10	7	8	
3 12-14 år	17	11	14	
4 15-17 år	28	23	26	
5 18-19 år	12	10	11	
6 Alle 0-19 år	13	9	11	

Anm.: Omfatter børn og unge, der i henhold til bistandsloven er anbragt uden for hjemmet pr. 31. december 1990.
Kilde: Danmarks Statistik: Statistiske Efterretninger. Social sikring og retsvæsen, 1992:2.

Translation – Heading, Column 1: boys; 2: girls; 3: total.
Front Column, 1-5: age groups; 6: total, 0-19 years.
Note: Includes children and young persons placed outside home, according to the Social Assistance Act.

Procentandel af 7-15-årige drenge og piger som tager del i forskellige huslige arbejdsopgaver, opdelt efter alder. 1987.

Percentage of 7-15 year old boys and girls who perform various domestic tasks. 1987.

	Drenge			Piger			Tabel 14.10	
	7-9 år 1	10-12 år 2	13-15 år 3	7-9 år 4	10-12 år 5	13-15 år 6		
				Procentandel				
1 Købe ind til aftensmad.....	11	17	14	20	16	17		
2 Lave aftensmad	15	16	12	26	24	21		
3 Dække bord/tage ud	70	77	73	91	81	76		
4 Fylde/tømme opvaskemaskine..	20	28	29	29	38	36		
5 Vaske op (i bolje)	24	31	37	34	41	45		
6 Vaske tøj/hænge til tørre.....	2	5	6	6	7	21		
7 Stryge/lægge tøj på plads.....	11	14	14	27	30	32		
8 Støvsuge, feje, vaske gulv.....	20	33	27	29	41	49		
9 Rydde op på eget værelse	55	60	63	73	80	76		
10 Passe søskende	13	11	9	22	16	14		
11 Gå tur med hund.....	14	19	24	17	28	28		

Anm.: Antal svarpersoner: 1.037. Udfører opgaven mindst én gang om ugen.

Kilde: Andersen, Dines: Skolebørns dagligdag. København 1989. (Socialforskningsinstituttets rapport 89:7).

Translation – Heading, Column 1-3: boys, age groups; 4-6: girls, age groups.

Front Column, 1: shop for evening meal; 2: prepare evening meal; 3: set the table/clean away; 4: fill/empty the washing machine; 5: wash up (in a bowl); 6: wash clothes/hang to dry; 7: iron/put clothes in place; 8: vacuum-clean, sweep, wash floor; 9: tidy up in own room; 10: look after brothers and sisters; 11: take the dog for a walk.

Note: Number of respondents: 1,037. Perform the tasks at least once a week.

14 Børn og unge

Procentandel af 7-15-årige drenge og piger som fast har forskellige former for lønned arbejde, opdelt efter alder. 1987.

Percentage of 7-15 year old boys and girls who have various types of regular paid small jobs.

Tabel 14.11

	Drenge			Piger		
	7-9 år 1	10-12 år 2	13-15 år 3	7-9 år 4	10-12 år 5	13-15 år 6
	Procentandel					
1 Uddeling af aviser/reklamer	0	13	22	2	4	13
2 Rengøring	2	4	2	4	6	15
3 Pasning af børn	0	1	1	1	6	18
4 Pasning af dyr	1	3	7	0	2	5
5 Forretning/kiosk/cafeteria	0	1	5	1	0	14
6 Gartneri/landbrug (ekskl. dyr)	1	0	3	0	0	1
7 Medhjælp på værksted/fabrik	0	1	9	1	1	1
8 Andet	3	6	3	3	4	7
9 Har fast lønned arbejde, i alt	6	25	47	9	18	49

Anm.: Antal svarpersoner: 1.037.

Kilde: Andersen, Dines: Skolebørns dagligdag, København 1989. (Socialforskningsinstituttets rapport 89:7).

Translation – Heading, Column 1-3: boys, age groups; 4-6: girls, age groups.

Front Column, 1: distribution of newspapers/advertisements; 2: cleaning; 3: looking after children; 4: taking care of animals; 5: work in shop/kiosk/cafeteria; 6: nursery garden/agricultural work (excl. animals); 7: assist in a workshop/factory; 8: other work; 9: total with regular paid small job.

Note: Number of respondents: 1,037.

7-15-årige børn fordelt efter, hvor mange faste fritidsaktiviteter pr. uge, de deltager i. 1987.

Percentage of 7-15 year-olds, by number of regular leisure activities in which they participate. 1987.

Tabel 14.12

	7-9 år 1	10-11 år 2	12-13 år 3	14-15 år 4	Alle 5
	Procent				
1 Antal faste aktiviteter:					
2 Ingen.....	21	16	17	20	19
3 1.....	27	20	16	15	20
4 2.....	26	27	26	20	25
5 3.....	18	18	18	21	19
6 4.....	5	10	12	11	9
7 5 eller flere	3	9	11	13	8
8 I alt.....	100	100	100	100	100

Anm.: Antal svarpersoner: 1.037. Spørgsmålet var: Går du til noget i fritiden? Altså noget du har meldt dig til på et bestemt tidspunkt, en bestemt dag i ugen? Fx sport, spejder, spil, dans, ridning?

Kilde: Materiale fra Socialforskningsinstituttets tidsanvendelsesundersøgelse, 1987.

Translation – Heading, Column 1-4: age groups; 5: total.

Front Column, 1: number of regular activities; 2: none; 7: 5 or more; 8: total.

Note: Number of respondents: 1,037. The question was: Do you participate in any leisure time activities? That is an activity you have joined at a certain time, on a certain day of the week? For example sports, being a scout, attending music/singing lessons, dance lessons, riding lessons?

Børn og unge 14

Procentandel af 7-15-årige drenge og piger der går til forskellige faste fritidsaktiviteter. 1987.

Percentage of boys and girls aged 7-15 years participating in selected regular leisure activities. 1987.

	Drenge			Piger			Tabel 14.13
	7-9 år 1	10-12 år 2	13-15 år 3	7-9 år 4	10-12 år 5	13-15 år 6	
	Procentandel						
1 Sport/motion	64	68	62	65	66	62	
2 Musik og sang o.l.....	11	21	11	27	32	20	
3 Dans/film/dramatik o.l.....	7	5	4	9	12	7	
4 Tegning, håndarbejde o.l.....	2	0	4	9	10	22	
5 Fritidsundervisning	0	4	16	0	0	18	
6 Andet (spejder, ungdomsklub)...	18	23	10	22	21	24	
7 Går til noget, i alt	78	84	76	80	84	85	

Anm.: Antal svarpersoner: 1.037.

Kilde: Andersen, Dines: Skolebørns dagligdag. København 1989. (Socialforskningsinstituttets rapport 89:7).

Translation – Heading, Column 1-3: boys, age groups; 4-6: girls, age groups.

Front Column, 1: sports/exercise; 2: music and singing, etc.; 3: dancing/film/drama, etc.; 4: drawing, handwork, etc.; 5: recreational classes; 6: other (scouts, youth club, etc.); 7: go regularly to some leisure activity, total.

Note: Number of respondents: 1,037.

Procentandel af 12-15-årige drenge og piger der ser video, går i biografen eller læser. 1987.

Percentage of 12-15 year-old boys and girls who watch video, go to the cinema or read. 1987.

	Drenge 1	Piger 2	Alle 3	Tabel 14.14
	Procentandel			
1 Ser video ¹	34	23	28	
2 Går i biografen ²	56	59	57	
3 Læser avis ³	52	47	49	
4 Læser underholdende blade ¹ ...	54	61	58	
5 Læser tegneserier ³	40	21	30	
6 Læser skønlitterære bøger ¹	33	62	48	
7 Læser bøger om særlige emner ¹	20	20	20	
8 Benytter folkebiblioteket ¹	15	19	17	

Anm.: Antal svarpersoner: 449.

¹ Mindst én gang om ugen.

² Inden for den sidste måned.

³ Mindst 4 gange om ugen.

Kilde: Materiale fra Socialforskningsinstituttets tidsanvendelsesundersøgelse, 1987.

Translation – Heading, Column 1: boys; 2: girls; 3: total.

Front Column, 1: watch video¹; 2: go to the cinema²; 3: read newspapers³; 4: read entertaining magazines¹; 5: read comics³; 6: read fiction¹; 7: read books on special subjects¹; 8: visit the library¹.

Note: Number of respondents: 449.

¹ At least once a week.

² During the past month.

³ At least 4 times a week.

14 Børn og unge

Procentandel af de 7-15-årige drenge og piger som i fritiden er sammen med kammerater forskellige steder. 1987.

Percentage of 7-15 year old boys and girls who spend leisure time with friends various places. 1987.

Tabel 14.15

	Drenge			Piger		
	7-9 år 1	10-12 år 2	13-15 år 3	7-9 år 4	10-12 år 5	13-15 år 6
Procentandel						
1 Kammerater hjemme hos sig selv:						
2 Næsten daglig	45	34	26	44	33	17
3 Mindst hver uge.....	84	80	68	87	81	69
4 Hjemme hos kammerater:						
5 Næsten daglig	38	29	28	38	30	18
6 Mindst hver uge.....	79	75	72	87	83	73
7 Andre steder:						
8 Næsten daglig	29	25	33	23	19	21
9 Mindst hver uge.....	69	62	72	57	50	69

Anm.: Antal svarpersoner: 1.037.
Kilde: Andersen, Dines: Skolebørns dagligdag. København 1989. (Socialforskningsinstituttets rapport 89:7).

Translation – Heading, Column 1-3: boys, age groups; 4-6: girls, age groups.
Front Column, 1: friends at home; 2: more or less daily; 3: at least weekly; 4: at friends' home; 5: more or less daily; 6: at least weekly; 7: other places; 8: more or less daily; 9: at least weekly.
Note: Number of respondents: 1,037.

Forældres tidsforbrug sammen med deres 7-15-årige børn på en gennemsnitsdag i ugen. Vintermånedene, 1987.

Time spent by parents with their 7-15 year old children on an average weekday. Hours and minutes. Winter 1987.

Tabel 14.16

	Børn i alderen:	
	7-11 år 1	12-15 år 2
Timer og minutter		
1 Samlevende mænd:		
2 Arbejdsuge 35-40 timer	3'56	3'32
3 Arbejdsuge 41 timer og derover	2'56	3'10
4 Alle mænd	3'37	3'29
5 Samlevende kvinder:		
6 Hjemmegående husmor	7'00	5'35
7 Arbejdsuge 15-34 timer	5'36	4'16
8 Arbejdsuge 35 timer og derover	4'59	4'32
9 Enlige kvinder:	6'46	4'01
10 Alle kvinder	5'31	4'29

Anm.: Antal svarpersoner: 1.037.
Kilde: Andersen: Dines: Skolebørns dagligdag. København 1989. (Socialforskningsinstituttets rapport 89:7).

Translation – Heading, Column 1-2: children, age groups.
Front Column, 1: cohabiting men; 2: working week 35-40 hours; 3: working week 41 hours or more; 4: all men; 5: cohabiting women; 6: housewives; 7: working week 15-34 hours; 8: working week 35 hours or more; 9: single women; 10: all women.
Note: Number of respondents: 1,037.

Børn og unge 14

Forældre til 7-14-årige børn, fordelt efter hvor hyppigt de er sammen med børn omkring givne aktiviteter. 1989.

Percentage of parents of 7-14 year old children who perform various activities together with their children. 1989.

	Inden for sidste uge 1	Inden for sidste måned 2	Sjældnere	Aldrig	I alt
			3	4	5
Procent					
1 Så fjernsyn.....	97	1	1	1	100
2 Læste op.....	47	11	19	23	100
3 Sludrede	99	0	0	1	100
4 Legede.....	68	11	10	11	100
5 Gik tur	54	25	12	9	100
6 Gik på bibliotek	14	4	22	40	100
7 Gik til sportsarrangement	24	19	23	34	100
8 Gik til udstilling mv.	5	12	51	32	100

Anm.: Antal svarpersoner: 1.256.

Kilde: Hjorth Andersen, Bjarne: Børnefamiliernes dagligdag. København 1991 (Socialforskningsinstituttets rapport 1990:6).

Translation – Heading, Column 1: within the past week; 2: within the past month; 3: more rarely; 4: never.

Front Column, 1: saw television; 2: read aloud; 3: had a chat; 4: played; 5: went for a walk; 6: went to the library; 7: went to a sports event; 8: went to an exhibition, etc.

Note: Number of respondents: 1,256.

Tabel 14.17

Procentandel af de 18-22-årige der er flyttet hjemmefra i 1964, 1974, 1985 og 1991.

Percentage of young people aged 18-22 years who are no longer living in their parental home. 1964, 1974, 1985 and 1991.

	1964 1	1974 2	1985 3	1991 4	Procentandel
1 Mænd	22	42	44	46	
2 Kvinder	56	67	60	62	
3 I alt.....	39	54	52	54	

Tabel 14.18

Kilde: Nygaard Christoffersen, Mogens: Familien under forandring? København 1987. (Socialforskningsinstitutets publikation 168).
Danmarks Statistik og Socialforskningsinstituttets omnibusundersøgelser januar og april 1991.

Translation – Front Column, 1: men; 2: women; 3: total.

15

Ældre

15 Ældre

Nr.	FIGURER	Side	Nr.	TABELLER	Side
15.1.	Erhvervsfrekvensen blandt mænd og kvinder i alderen 60-69 år i 1975 og 1989	353	15.1.	Antal mænd og kvinder på 60 år og derover i 1970, 1980 og 1992	358
15.2.	Egen vurdering af helbred blandt mænd og kvinder på 70 år og derover i 1962, 1977 og 1988	355	15.2.	Aldersfordeling for mænd og kvinder på 70 år og derover i 1970, 1980 og 1992	358
15.3.	Mænd og kvinder på 70 år eller derover der enten bor alene eller sammen med andre i 1962, 1977 og 1988	356	15.3.	Erhvervsfrekvensen blandt mænd og kvinder i alderen 60-69 år i 1975, 1985 og 1989	359
			15.4.	Folke pensionister opdelt efter køn og alder, fordelt efter om de er hjemmeboende eller på plejehjem mv. og ægteskabelig stilling. 1991	359
			15.5.	Procentandelen af 70-årige og derover med ejerbolig, særligt for køn, ægteskabelig stilling, bopæl og stilling. 1988	360
			15.6.	Mænd og kvinder på 70 år og derover fordelt efter antal værelser i boligen. 1988	361
			15.7.	Procentandelen af mænd og kvinder på 70 år og derover, som bor i boliger der ikke har mangler eller ulemper eller som har fem eller flere mangler eller ulemper. 1988	361
			15.8.	Procentandelen blandt 70-årige og derover i forskellige bopælsområder, som bor i boliger, der ikke opfylder minimumskravene, særligt for stilling. 1988	362
			15.9.	Førlighed og helbred blandt mænd og kvinder på 70 år og derover i 1962, 1977 og 1988	363
			15.10.	Mænd og kvinder på 70 år og derover fordelt efter husstandssammensætning i 1962, 1977 og 1988	364
			15.11.	Procentandelen af mænd og kvinder på 70 år og derover, som har børn, de ikke bor sammen med, fordelt efter transporttid til nærmeste barn og kontakt med børn. 1962, 1977 og 1988	364
			15.12.	Mænd og kvinder på 70 år og derover fordelt efter hvor ofte de ser venner. 1988	365
			15.13.	Mænd og kvinder på 70 år og derover fordelt efter nabokontakt. 1988	365
			15.14.	Procentandelen af mænd og kvinder på 70 år og derover der deltager i aktiviteter inden for og uden for hjemmet. 1988	366
			15.15.	Procentandel af alle på 70 år og derover der enten daglig/ugentlig eller aldrig deltager i forskellige aktiviteter uden for hjemmet. 1988	367

Indledning

Ældreområdet har haft stor politisk opmærksomhed i de senere år. Det skyldes ikke mindst, at antallet af ældre og deres relative andel af befolkningen har været stigende, især når det gælder ældre over 80 år. Udgifter til de sociale pensioner, herunder folkepensioner og serviceydelser til ældre, udgør en stigende del af de offentlige udgifter. Prognoser viser, at stigningen i de ældste aldersgrupper fortsætter et stykke ind i det 21. århundrede.

Samtidig er tilbagetrækningsalderen fra arbejdsmarkedet faldet markant siden slutningen af 70'erne. Selv om den officielle pensionsalder i Danmark er 67 år, så er den reelt lavere, bl.a. som følge af lovgivningen om efterløn og førtidspension.

I kapitlet lægges særlig vægt på levevilkår blandt den del af befolkningen, der er **70 år og derover**, men det kan bl.a. i arbejdsmarkedsmæssig henseende have betydning at se på udviklingen blandt de "yngre" ældre. Derfor findes nogle tabeller, der også omfatter befolkningen i 60-69-års alderen.

I flere af de foregående kapitler kan findes yderligere oplysninger om ældre, fx i kapitlene om sundhed, uddannelse og økonomi.

Kapitlet viser bl.a.:

- at flere og flere 60-66-årige forlader arbejdsstyrken,
- at flere ældre bor i eget hjem,
- at kun en lille andel af de ældre bor dårligt,
- at flere ældre på 80 år og derover har behov for hjælp i deres eget hjem,
- at flere ældre end tidligere bor alene,
- at størstedelen af de ældre på 70 år og derover betegner deres helbred som godt,
- at halvdelen af de 70-79-årige og en tredjedel af de 80-årige og derover udfører både fysiske og udadvendte aktiviteter.

Flere ældre end nogensinde

En stigning i antallet af ældre er sket over flere årtier. De ældre udgør også en stigende andel af befolkningen. I 1950 udgjorde de ældre fra 70 år og derover 5,6 pct. af befolkningen. I 1970 var andelen steget til 7,8 pct., og i 1992 til 11 pct., altså en fordobling siden 1950.

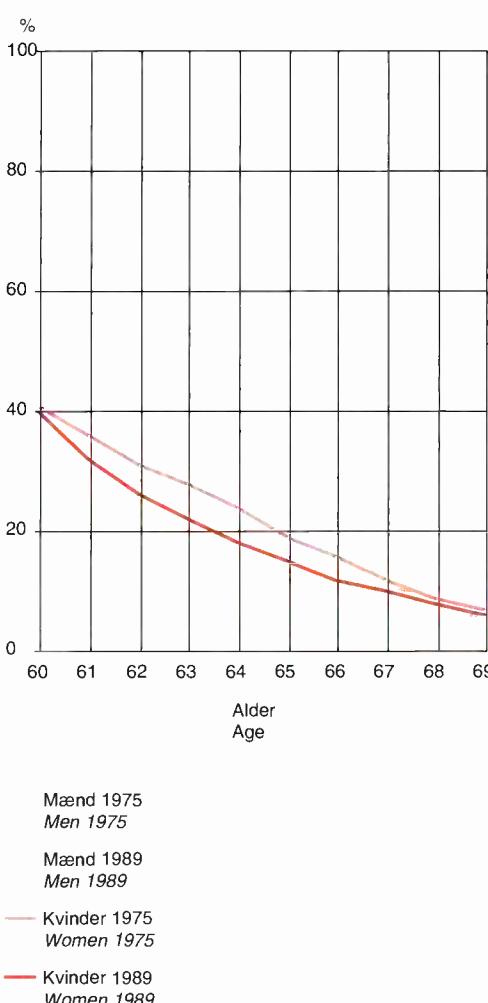
Også alderssammensætningen blandt dem over 70 år har ændret sig meget. I dag er der relativt færre mellem 70 og 74 år og relativt flere på 75 år og derover end for ca. 20 år siden. (Tabel 5.1 og 5.2). Men det er især i aldersgruppen på 80 år og derover, at de store forskydninger er sket. Der har været en støtstigning i andelen af gamle på 85 år eller mere.

Ældres deltagelse på arbejdsmarkedet er dalende

Befolkingens deltagelse i erhvervsarbejde belyses statistisk gennem **erhvervsfrekvensen**, der er udtryk for den andel af befolkningen i en aldersgruppe, der har tilknytning til arbejdsmarkedet, herunder arbejdsløse.

Erhvervsfrekvensen for mænd på 60 år og derover havde været ret uforandret fra 1940'erne indtil midten af 1960'erne. I slutningen af 60'erne og begyndelsen af 70'erne faldt den. Efter nogle år, hvor erhvervsfrekvensen blandt de 60-66-årige holdt sig no-

Figur 15.1.
Erhvervsfrekvensen blandt mænd og kvinder i alderen 60-69 år i 1975 og 1989.
Occupational activity rate among men and women aged 60-69 years in 1975 and 1989.

Kilde: Tabel 15.3.

genlunde stabilt, faldt den kraftigt, da efterlønsordningen trådte i kraft i 1979. Til og med 1978 ventede flertallet med at trække sig tilbage, indtil de kunne få folkepension. Indførelsen af efterlønnen betød derimod et brat fald i erhvervsdeltagelsen allerede for de 60-66-årige. Mens det i gennemsnit var ca. fire af fem mænd i denne aldersgruppe der var erhversaktive i 1975, gjaldt det mindre end hveranden i 1989. Ca. hver fjerde mand mellem 67 og 69 år var erhversaktive i 1989 mod ca. hveranden i 1975. (Figur 15.1).

Kvindernes erhvervsfrekvens har i hele perioden både før og efter det fyldte 60. år været lavere end mændenes. Blandt de 60-66-årige var i gennemsnit ca. en tredjedel på arbejdsmarkedet i 1975. I 1989 gjaldt det knapt en fjerdedel. Erhvervsfrekvensen blandt kvinder i 67-69-års alderen var på ca. 11 pct. i 1975 mod ca. 8 pct. i 1989.

De 60-66-årige uden for arbejdsstyrken består af flere grupper end efterlønsmodtagere, fx førtidspensionister, pensionerede tjenestemannend, langtidssyge og hjemmearbejdende husmødre. I 1990 var 34 pct. af de 60-66-årige mænd på efterløn, mens 14 pct. var på førtids- eller tjenestemandspension, og 6 pct. var øvrige uden for erhverv. For kvinnernes vedkommende var 24 pct. af de 60-66-årige på efterløn, 36 pct. på førtids- eller tjenestemandspension og 16 pct. var hjemmearbejdende husmødre mv. Indførelse af efterlønsordningen i 1979 har således medført, at der i alt i 1990 var ca. 29 pct. af de 60-66-årige, der var på efterløn. Samtidig er indførelse af efterløn antagelig ikke den eneste grund til ændringer i tilbagetrækningsmønstret. Som nævnt skete der en nedgang i erhvervsfrekvensen allerede i slutningen af 1960'erne – en periode hvor der på trods af et højt beskæftigelsesniveau og lav arbejdsløshed var nedgang i antallet af selvstændige i landbrug og byerhverv. Den ældre arbejdskraft har i højere grad end den yngre været beskæftiget som selvstændige inden for disse områder. Nedgangen i landbrug, håndværk og detailhandel, hvor arbejdskraften overvejende er ejeren og dennes ægtefælle, har haft en kraftig virkning på erhvervsdeltagelsen blandt de ældre, idet de selvstændige oftere har trukket sig tilbage i en senere alder end lønmodtagerne.

For lønmodtagerne har hovedårsagerne til at gå på efterløn været ændringer i beskæftigelses situationen og arbejdsmiljøforholdene. Der er i en årrække sket en stagnation i industribeskæftigelsen samt stigende krav til arbejdskraftens produktivitet, uddannelse og

omstillingsevne i forbindelse med ændrede produktionsmetoder.

Ældre med dårlige arbejds- eller helbrede-vilkår har altså ved indførelsen af efterlønsordningen i 1979 fået mulighed for at trække sig tilbage tidligere end før. Specielt er flere ikke-faglærte gået af tidligere end andre siden efterlønnens indførelse. I denne gruppe findes desuden forholdsvis mange, der modtager førtidspension. En del funktionærer, særligt offentlige ansatte, har derimod arbejdet til op mod 70-års alderen.

Resultater fra nyere forskning viser desuden, at en del 60-66-årige er gået på efterløn, fordi de har ønsket at ombytte den bundne arbejdstilværelse med et friere liv. Og blandt dem, der har trukket sig tilbage, er der en del, der ville have foretrukket at fortsætte eventuelt med tilpassede arbejdsforhold og deltidsarbejde.

Flere ældre bor i eget hjem

Det har været en formuleret ældrepolitisk målsætning i en årrække, at de ældre skal forblive længst muligt i eget hjem. Det har bl.a. medført, at der trådte en ny ældreboliglov i kraft i 1987, hvis sigte er, at kommunerne etablerer flere velegnede boliger for ældre. Denne ældrepolitik har medført, at der er færre ældre, der bor på plejehjem. Eksempelvis boede 17,5 pct. af de ældre på 75 år og derover på plejehjem i 1972 mod 12,7 pct. i 1989. Såvel relativt som absolut er der således blevet (og vil fremover blive) flere gamle, der bor i eget hjem.

Der er betydeligt flere kvinder end mænd blandt ældre. I 1991 var der mere end dobbelt så mange kvinder på 80 år og derover som mænd. 72 pct. af disse kvinder boede hjemme som enlige og 12 pct. som gifte, mens de øvrige 16 pct. boede på plejehjem mv. Blandt mændene boede 41 pct. som enlige og 49 pct. som gifte i eget hjem, mens 10 pct. var på plejehjem mv. (Tabel 15.4.). I absolute tal boede der ca. 3 kvinder for hver mand på plejehjem mv. blandt ældre på 80 år og derover.

Kun en lille andel ældre bor dårligt

I slutningen af 1980'erne havde næsten alle ældre på 70 år eller mere, som ikke boede på plejehjem, deres egen selvstændige bolig. Der var lige mange, som ejede henholdsvis lejede boligen, dog med en overvægt af husejere blandt mænd, gifte og personer under 80 år. (Tabel 15.5). Den største forskel fandtes mellem de ældre i hovedstaden, hvor kun 15

pct. ejede deres bolig, og ældre i landkommuner, hvor 76 pct. var husejere. Desuden mellem de selvstændige i landbrug, hvor 75 pct. var husejere, og faglærte hvor 30 pct. var husejere.

Ældre mennesker har i gennemsnit lidt større boliger end andre. I 1988 havde privatboende ældre på 70 år og derover i gennemsnit 2 værelser til rådighed pr. person. (Tabel 15.6). De havde næsten alle eget køkken, eget wc i boligen, varmt vand, centralvarme, telefon og tv. Men der var 5 pct., som var uden bad i boligen eller i tilknytning til boligen, og 2 pct., som ikke havde eget wc i boligen. Det var ældre i hovedstaden, der havde den

laveste boligstandard, og her var det tillige arbejderne, som oftest havde dårlige boliger. (Tabel 15.8).

I sammenligning med 1962 og 1977 er der alt i alt sket en forbedring af de ældres boligforhold, men i forhold til boligforholdene generelt bor de ældre i gennemsnit fortsat dårligst.

Hovedstaden er præget af etagebyggeri og mange gamle, utidssvarende boliger, men har den fordel frem for en række andre beboelsesområder, at forretninger og andre vigtige faciliteter er tæt placerede.

Trots godt helbred har mange ældre behov for hjælp i deres eget hjem

De ældres egen vurdering af deres helbred har ikke ændret sig markant fra 1962 til 1988. Næsten samme andel af de 70-79-årige i 1988 som i 1962 og 1977 vurderer deres helbred som godt, men lidt færre vurderer deres helbred som dårligt. (Figur 15.2). Det samme kan siges om mobilitet og førlighed blandt 70-79-årige. Det forholder sig imidlertid noget anderledes med dem på 80 år og derover, hvor der er blevet en større andel (især af mændene), som ikke kan forlade deres bolig. Der er samtidig flere, som behøver hjælp, eksempelvis fordi de ikke kan vaske sig selv eller gå i bad. Årsagen hertil er, at flere af de ældre lever længe.

At de 70-79-åriges helbred og førlighed er nogenlunde uændret set i forhold til de 70-79-årige i begyndelsen af 60'erne skal således ses i sammenhæng med, at der fremover ville være flere på 80 år og derover, som er bundet til – og som behøver hjælp i – deres eget hjem.

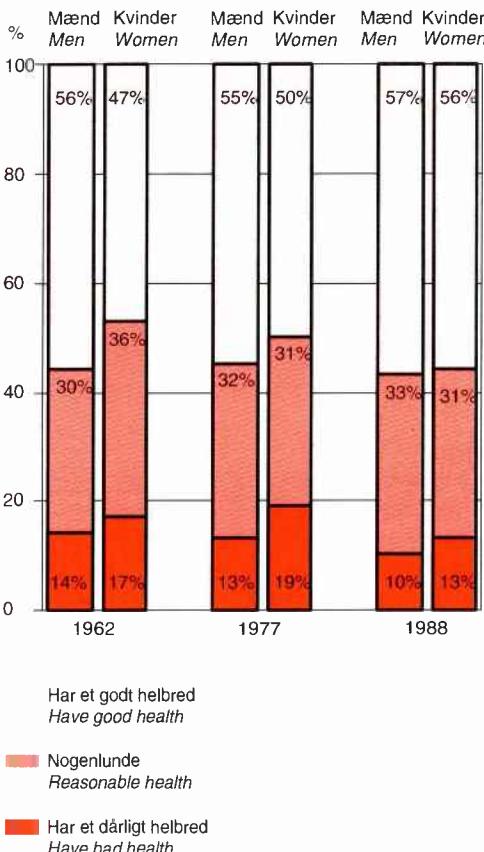
Flere aleneboende ældre

I 1988 havde omkring 80 pct. af alle ældre børn, børnebørn, søskende (egne eller ægtefælles) eller andre familiemedlemmer. Knap halvdelen af de 70-79-årige og to tredjedele af de 80-årige og derover boede helt alene.

Andelen af såvel 70-79-årige som 80-årige og derover, som bor alene, har været stigende. Det skyldes bl.a., at det er blevet mindre og mindre almindeligt, at de yngre og ældre generationer bor sammen. (Figur 15.3). Blandt dem, der har børn, var det i 1962 hver femte, som boede sammen med et barn. I 1988 drejede det sig om ca. hver tyvende. Desuden er der færre ældre kvinder, som har en ægtefælle at bo sammen med. I 1962 boede ca. en tredjedel af alle på 70 år og derover alene, mod godt halvdelen i 1988.

Figur 15.2.
Egen vurdering af helbred blandt mænd og kvinder på 70 år og derover i 1962, 1977 og 1988.

Evaluation of own health among men and women aged 70 years or more in 1962, 1977 and 1988.

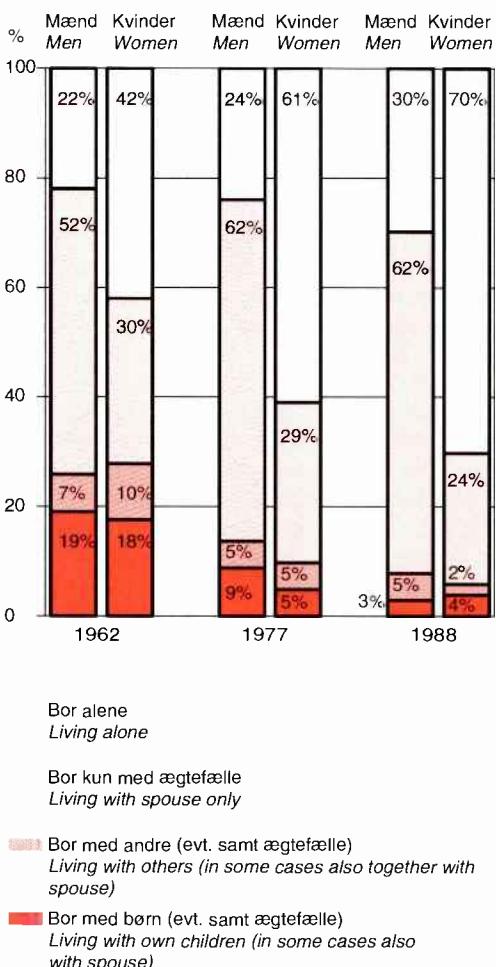
Kilde: Tabel 15.9.

15 Ældre

Figur 15.3.

Mænd og kvinder på 70 år eller derover, der enten bor alene eller sammen med andre i 1962, 1977 og 1988.

Men and women aged 70 years or more living either alone or together with others in 1962, 1977 and 1988.

Kilde: Tabel 15.10.

Ikke kun er andelen, som bor sammen med deres børn, faldende. Det gælder også andelen, som har meget tæt, næsten daglig kontakt med børn. (Tabel 15.11). Den samlede familiekontakt er væsentlig større hos ældre med børn end hos ældre uden.

Fire femtedele af alle hjemmeboende på 70 år og derover i 1988 havde venner. Der sker en reduktion af vennekontakten med alderen. (Tabel 15.12). For de fleste er venner nogen, man kan besøge uden først at være inviteret, og som man kan tale med om personlige problemer. Men i 1988 var det kun omkring halvdelen – og noget færre blandt de

80-årige og derover – som havde venner, de kunne udveksle hjælp med.

Mange af de ældres venner fandtes i nabokredsen. Ca. halvdelen af de 70-årige og derover har naboer, de kommer sammen med eller er gode venner med. (Tabel 15.13).

Er der en ægtefælle, er det som oftest ham eller hende, de ældre henvender sig til med personlige problemer eller andre vanskeligheder.

Størstedelen af de ældre lever et aktivt liv

En meget udbredt måde blandt ældre til at holde sig i gang fysisk er at gå eller cykle en tur. I 1988 tog halvdelen en tur daglig og yderligere 20 pct. en eller flere gange om ugen. Ca. hver sjette gik aldrig tur eller cykede. Knap hver syvende dyrkede sport eller anden form for motion og gik tur/cykede. (Tabel 15.14).

Halvdelen af alle på 70 år og derover gik i kirke mv. – i det mindste en gang imellem. Ca. en tredjedel af alle ældre spillede kort, og tilsvarende mange – med kvinderne i overtal – gik til møder i pensionistforeninger o.l. (Tabel 15.15).

Af de hjemlige aktiviteter var tv og radio på en klar førsteplads. Næsten alle så tv og/eller hørte radio hver eneste dag. Desuden var der 80 pct., der læste hver dag, dog en mindre procentandel blandt dem på 80 år og derover end blandt 70-79-årige. Mange ældre kvinder fordrev tiden med et håndarbejde.

Alt i alt udgør de aktive ældre, som udførte både fysiske og udadvendte aktiviteter, halvdelen af de 70-79-årige og en tredjedel af de 80-årige og derover. Ca. hver tiende af de 70-79-årige og hver fjerde af de over 80-årige deltog hverken i fysiske eller udadvendte aktiviteter.

Datakilder

En omfattende belysning af ældrepolitiken og de ældres vilkår er givet i Ældrekommisionens delrapporter fra begyndelsen af 80'erne (1).

Statistik om sociale pensioner, herunder pensionister på plejehjem mv., folkepension og førtidspension samt den sociale ressourceopgørelse udgives af Danmarks Statistik (2).

Socialforskningsinstituttet har udsendt flere publikationer og rapporter om ældres levevilkår (3), deres tilbagetrækningsmønstre (4) og en række andre forhold, der belyser de ældres situation (5). Herudover har Ældrefondet udgivet en række publikationer, der har til formål, at belyse de ældres og ældrepolitikkens fremtidige situation (6).

1. Ældrekommisionen: Aldersforandringer – ældrepolitikkens forudsætninger. København 1980. (1. delrapport). De ældres vilkår. København 1981. (2. delrapport). Sammenhængen i ældrepolitikken. København 1982. (3. delrapport).
2. Danmarks Statistik: Social sikring og retsvæsen. Statistiske Efterretninger. Omfatter en årlig opgørelse af sociale ressourcer og sociale pensioner (folke- og førtidspensioner). Hertil Statistikservice: Socialstatistik, der indeholder kommunefordelt statistik om sociale pensioner, der bl.a. angiver antal folke- og førtidspensionister samt modtagere af invaliditetsydelse i januar måned hvert år.
3. Platz, Merete: Gamle i eget hjem. Bind 1: Levekår. København 1989. (Socialforskningsinstituttets rapport 89:12).
Platz, Merete: Gamle i eget hjem. Bind 2: Hvordan klarer de sig? København 1990. (Socialforskningsinstituttets rapport 90:10).
Hansen, Erik Jørgen: Danskernes levekår – 1986 sammenholdt med 1976. København 1986. (Hans Reitzels Forlag).
Olsen, Henning og Hansen, Gert: De ældres levevilkår 1977. Økonomi, arbejde og tilbagetrækning. København 1981. (Socialforskningsinstituttets publikation 105).
Platz, Merete: De ældres levevilkår 1977. Hovedresultater og udvikling 1962-1977. København 1981. (Socialforskningsinstituttets meddelelse 32).
Stehouwer, Jan: De ældres levevilkår. Bind VI: Kontakt med familie. København 1970. (Socialforskningsinstituttets publikation 40).
Stehouwer, Jan: De ældres levevilkår. Bind V: Mobilitet og fælighed. København 1968. (Socialforskningsinstituttets publikation 33).
Stehouwer, Jan og Østergård, Frede: De ældres levevilkår. Bind IV: Husstand og bolig. København 1967. (Socialforskningsinstituttets publikation 29).
Jørgensen, Erling og Østergård, Frede: De ældres levevilkår. Bind III: Forbrug, formue- og opsparringsforhold. København 1967. (Socialforskningsinstituttets publikation 28).
Asmussen, Ole og Jørgensen, Erling: De ældres levevilkår. Bind II : Arbejde og tilbagetrækning. Køben-
- havn 1966. (Socialforskningsinstituttets publikation 23).
Østergård, Frede: De ældres levevilkår. Bind I: Indkomsterne. København 1965. (Socialforskningsinstituttets publikation 17).
4. Zeuner, Lilli og Nørregaard, Carl: Fortjent otium. København 1991 (Socialforskningsinstituttets rapport 91:10).
Olsen, Henning: På efterløn. København 1985 (Socialforskningsinstituttets publikation 146).
Olsen, Henning: De ældre og arbejdslivet. København 1982. (Socialforskningsinstituttets pjiece 12).
Friis, Henning og Vejrup Hansen, Per: Pensionister og tilbagetrækning indtil år 2000. København 1980. (Socialforskningsinstituttets meddelelse 28).
Olsen, Henning og Hansen, Gert: Ældres arbejdshør. Rapport nr. 2 fra forløbsundersøgelsen af de ældre. København 1977. (Socialforskningsinstituttets publikation 79).
5. Olsen, Henning: De ældre og dagcentre. København 1988. (Socialforskningsinstituttets rapport 88:12).
Olsen, Henning og Gregersen, Ole: De ældre og hjemmehjælpen. København 1988. (Socialforskningsinstituttets rapport 88:1).
Olsen, Henning, Pio Trampe, Jette og Hansen, Gert: Familiekontakter i den tidlige alderdom. Rapport nr. 1 fra forløbsundersøgelsen af de ældre. København 1976. (Socialforskningsinstituttets publikation 74).
Olsen, Henning: Ældre på pleje- og alderdomshjem. København 1973. (Socialforskningsinstituttets publikation 57).
Svane, Ole: Vurdering af ældres behov for pleje og omsorg. København 1972. (Socialforskningsinstituttets publikation 56).
6. EGV-Fondens udgivelser i serien "Nye tider – nye ældre" omfatter bl.a. Leeson, George, W. m.fl.: Befolkningen (1988), Bille-Brahe, Unni: Holdninger og forventninger (1989), Schroll, Marianne: Helbred (1989) og Friis, Henning: Arbejde og afgang (1990). Desuden findes i serien publikationer om Boliger, Politik, Økonomi og Service og informatik.

15 Ældre

**Antal mænd og kvinder på 60 år og dero-
ver i 1970, 1980 og 1992.**

Number of men and women aged 60 years or
more in 1970, 1980 and 1992, in thousands.

Tabel 15.1

	1970		1980		1992	
	Mænd 1	Kvinder 2	Mænd 3	Kvinder 4	Mænd 5	Kvinder 6
	Antal (1.000)					
1	60-64 år	125	137	123	133	116
2	65-69 år	99	117	114	132	109
3	70-74 år	74	94	88	114	92
4	75-79 år	49	65	58	87	67
5	80-84 år	27	38	32	56	41
6	85-89 år	11	16	14	26	17
7	90 år og derover	3	5	5	9	6
8	I alt	388	472	434	557	448
9	Procent af hele befolkningen	16,0	19,1	17,2	21,5	17,6

Kilde: Danmarks Statistik: Statistisk tiårsoversigt 1981 og 1990 samt Nyt fra Danmarks Statistik nr. 64, 1992.

Translation – Heading, Column 1: men; 2: women; 3: men; 4: wo-
men; 5: men; 6: women.

Front Column, 1-6: age groups; 7: 90 years or more; 8: total; 9: as
percentage of whole population.

**Aldersfordeling for mænd og kvinder på
70 år og derover i 1970, 1980 og 1992.**

Age distribution of men and women aged 70
years or more in 1970, 1980 and 1992. Per
cent.

Tabel 15.2

	1970		1980		1992	
	Mænd 1	Kvinder 2	Mænd 3	Kvinder 4	Mænd 5	Kvinder 6
	Procent					
1	70-74 år	45	44	45	39	41
2	75-79 år	30	30	29	30	30
3	80-84 år	16	17	16	19	18
4	85-89 år	7	7	7	9	8
5	90 år og derover	2	2	3	3	3
6	I alt	100	100	100	100	100
7	Procent af hele befolkningen	6,7	8,8	7,8	11,3	8,7

Kilde: Danmarks Statistik: Statistisk tiårsoversigt 1981 og 1990 samt Nyt fra Danmarks Statistik nr. 64, 1992.

Translation – Heading, Column 1: men; 2: women; 3: men; 4: wo-
men; 5: men; 6: women.

Front Column, 1-4: age groups; 5: 90 years or more; 6: total; 7: as
percentage of whole population.

Erhvervsfrekvensen blandt mænd og kvinder i alderen 60-69 år i 1975, 1985 og 1989.

Occupational activity rate among men and women aged 60-69 years in 1975, 1985 and 1989. Percentage.

	1975		1985		1989	
	Mænd 1	Kvinder 2	Mænd 3	Kvinder 4	Mænd 5	Kvinder 6
Procentandel						
1 Alder:						
2 60 år	85	41	68	39	66	40
3 61 år	80	36	58	31	58	32
4 62 år	79	31	50	26	50	27
5 63 år	76	28	44	22	44	22
6 64 år	76	24	40	19	38	18
7 65 år	69	19	35	17	33	15
8 66 år	62	16	33	15	29	13
9 67 år	38	12	33	12	28	10
10 68 år	29	9	30	9	25	9
11 69 år	25	6	26	8	24	7

Anm.: Erhvervsfrekvensen angiver andelen i arbejdsstyrken (beskæftigede og arbejdsløse) i forhold til alle personer i gruppen.

Kilde: Danmarks Statistik: Beskæftigelsesundersøgelsen 1975 og registerbaseret arbejdsstyrkestatistik 1985 og 1989 (ultimo november) 1989: Statistiske Efterretninger, Arbejdsmarked, 1991:25.

Translation – Heading, Column 1: men; 2: women; 3: men; 4: women; 5: men; 6: women.

Front Column, 1-11: age, 60-69 years.

Note: The occupational activity rate indicates the number of employed and unemployed persons as a percentage of all persons in the age indicated.

Folkepensionister opdelt efter køn og alder, fordelt efter om de er hjemmeboende eller på plejehjem mv. og ægteskabelig stilling. 1991.

Retirement pensioners by age and sex, distributed according to whether they are living at home or in a nursing home, etc. and marital status. 1991. Per cent.

	Mænd		Kvinder		Alle 5
	67-79 år 1	80 år og derover 2	67-79 år 3	80 år og derover 4	
Procent					
1 Ikke på plejehjem:					
2 Enlige	29	41	57	72	50
3 Giftte	69	49	41	12	45
4 På plejehjem mv	2	10	2	16	5
5 I alt	100	100	100	100	100

Kilde: Danmarks Statistik: Statistiske Efterretninger, Social sikring og retsvæsen, 1991:19.

Translation – Heading, Column 1-2: men; 1: 67-79 years; 2: 80 years and over; 3-4: women; 3: 67-79 years; 4: 80 years and over; 5: total.

Front Column, 1: living outside nursing home; 2: single; 3: married; 4: living in a nursing home, etc.; 5: total.

Tabel 15.3

Tabel 15.4

15 Ældre

Procentandelen af 70-årige og derover med ejerbolig, særskilt for køn, ægteskabelig stilling, bopæl og stilling. 1988.

Percentage aged 70 years or more, living in owner-occupied dwellings, by age, sex, urbanization, marital status and socio-economic group. 1988.

Tabel 15.5

	70-79 år 1	80 år og derover 2	Alle
			3
Procentandel			
1 <i>Køn:</i>			
2 Mænd	64	56	63
3 Kvinder	45	35	42
4 <i>Ægteskabelig stilling:</i>			
5 Gifte	65	62	65
6 Ikke-gifte	43	32	39
7 <i>Bopæl:</i>			
8 Hovedstaden	15	15	15
9 Hovedstadens forstæder	57	32	51
10 Bykommuner	52	31	45
11 Øvrige kommuner	76	67	73
12 <i>Stilling:</i>			
13 Selvstændige i landbrug mv.....	78	70	75
14 Selvstændige i by erhverv	59	50	56
15 Overordnede og mellemfunktionærer	62	28	50
16 Underordnede funktionærer	52	31	45
17 Faglærte arbejdere	35	19	30
18 Ikke-faglærte arbejdere	39	29	36
19 Alle.....	55	41	49

Anm.: Antal sværpersoner: 849. Der tages udgangspunkt i den stilling, man har haft i det meste af sit liv. Giftede kvinder er indplaceret efter ægtefællens stilling.

Kilde: Platz, Merete: Gamle i eget hjem. Bind I: Levekår. København 1989. (Socialforskningsinstituttets rapport 89:12).

Translation – Heading, Column 1: 70-79 years of age; 2: 80 years or more; 3: total.

Front Column, 1: sex; 2: men; 3: women; 4: marital status; 5: married; 6: single; 7: urbanization; 8: Copenhagen; 9: rest of Copenhagen metropolitan area; 10: urban municipalities; 11: other municipalities; 12: socio-economic group; 13: self-employed in agriculture; 14: self-employed in other industries; 15: salaried employees, upper and intermediate levels; 16: salaried employees, lower level; 17: skilled manual workers; 18: unskilled manual workers; 19: total.

Note: Number of respondents: 849. Socio-economic group is classified according to the job a person has had the most of his life. Married women are classified according to their husband's socio-economic group.

**Mænd og kvinder på 70 år og derover for-
delt efter antal værelser i boligen. 1988.**

Men and women aged 70 years or more di-
stributed by number of rooms in their dwel-
ling. 1988. Per cent.

	Mænd		Kvinder		Alle på 70 år og derover	
	70-79 år	80 år og der- over	70-79 år	80 år og der- over	I alt	Gns. antal personer pr. værelse
	1	2	3	4	5	6
Procent					Antal	
1 Antal værelser:						
1.....	4	4	2	9	4	1,0
2.....	14	22	32	40	28	0,6
3.....	32	29	30	22	29	0,5
4.....	23	30	24	21	24	0,4
2 5 eller flere.....	23	16	12	8	15	0,3
3 I alt.....	100	101	100	100	100	

Anm.: Antal svarpersoner: 849.

Kilde: Platz, Merete: Gamle i eget hjem. Bind I: Levekår.
København 1989. (Socialforskningsinstituttets rapport
89:12).

Translation – Heading, Column 1-2: men; 1: 70-79 years; 2: 80 years or more; 3-4: women; 3: 70-79 years; 4: 80 years or more; 5-6: total, 70 years or more; 5: total; 6: average number of persons per room.

Front Column, 1: Number of rooms; 2: 5 or more; 3: total.

Note: Number of respondents: 849.

Tabel 15.6

**Procentandelen af mænd og kvinder på 70
år og derover, som bor i boliger der ikke
har mangler eller ulemper eller som har
fem eller flere mangler eller ulemper. 1988.**

Percentage of men and women aged 70 years or more whose dwellings have or have not deficiencies or inconveniences. 1988.

	Mænd		Kvinder		Alle på 70 år og derover	
	70-79 år	80 år og derover	70-79 år	80 år og derover	5	
	1	2	3	4		
Procentandel						
1 Ingen mangler eller ulemper.....	46	45	38	36	41	
2 5 eller flere mangler eller ulemper.....	6	7	4	3	4	

Anm.: Antal svarpersoner: 849. Det drejer sig om mindst fem af følgende mangler eller ulemper: trapper til boligen, trapper inde i boligen, umoderne bad eller manglende faciliteter i badeværelse, umoderne køkken eller manglende faciliteter i køkken, træk, svært at åbne vinduer, svær at gøre ren, kulde, fugt, lugt eller røgproblemer, mørk bolig.

Kilde: Platz, Merete: Gamle i eget hjem. Bind I: Levekår.
København 1989. (Socialforskningsinstituttets rapport
89:12).

Translation – Heading, Column 1-2: men; 1: 70-79 years; 2: 80 years or more; 3-4: women; 3: 70-79 years; 4: 80 years or more; 5: total, 70 years or more.

Front Column, 1: no deficiencies or inconveniences; 2: 5 or more deficiencies or inconveniences.

Note: Number of respondents: 849. Refers to at least five of the following deficiencies or inconveniences: stairs in the dwelling or steps up to the dwelling, unmodern bath or lacking facilities in bathroom, unmodern kitchen or lacking kitchen facilities, draughts, windows difficult to open, difficult to keep clean, cold, damp, smell or smoke problems; dark dwelling.

Tabel 15.7

15 Ældre

Procentandelen blandt 70-årige og derover i forskellige bopælsområder, som bor i boliger, der ikke opfylder minimumskravene, særligt for stilling. 1988.

Percentage among the population aged 70 years or more whose dwellings do not fulfil minimum requirements, by urbanization and socio-economic group. 1988.

Tabel 15.8

	Hoved-staden 1	By-kommuner 2	Øvrige kommuner 3	Hele landet 4
Procentandel				
1 Stilling:				
2 Selvstændige i landbrug	15	11	12
3 Selvstændige i byerhverv	4	10	13	9
4 Overordnede og mellemfunktionærer	12	2	15	8
5 Underordnede funktionærer.....	24	14	4	13
6 Faglærte arbejdere	33	16	..	17
7 Ikke-faglærte arbejdere.....	28	19	12	17
8 Alle ¹	21	14	11	13

Anm.: Antal svarpersoner: 849. Med stilling tages udgangspunkt i den stilling, personen har haft i det meste af sit liv. Giftte kvinder er indplaceret efter ægtefællens stilling. Minimumskrav til bolig: har både selvstændigt køkken, varmt vand, eget wc, eget bad (kar eller bruser) og radiatorvarme.

¹ Inkl. personer, der ikke har haft erhvervsarbejde og ikke kan placeres efter ægtefællens stilling.

Kilde: Platz, Merete: Gamle i eget hjem. Bind I: Levekår. København 1989. (Socialforskningsinstituttets rapport 89:12).

Translation – Heading, Column 1: Copenhagen; 2: urbanized municipalities; 3: other municipalities; 4: whole country.

Front Column, 1: Socio-economic group; 2: self-employed in agriculture; 3: self-employed in other industries; 4: salaried employees, in upper and intermediate levels; 5: salaried employees, in lower level; 6: skilled manual workers; 7: unskilled manual workers; 8: total¹.

Note: Number of respondents: 849. Socio-economic group is classified according to the job a person has had the most of his life. Married women are classified according to their husband's socio-economic group. Minimum requirements: the dwelling has separate kitchen, warm water, own WC, own bath and central heating.

¹ Including persons who have never had a paid work and cannot be classified according to the spouse's socio-economic group.

Førlighed og helbred blandt mænd og kvinder på 70 år og derover i 1962, 1977 og 1988.

Physical mobility and health among men and women aged 70 years or more in 1962, 1977 and 1988. Percentage.

	1962		1977		1988	
	Mænd 1	Kvinder 2	Mænd 3	Kvinder 4	Mænd 5	Kvinder 6
	Procentandel					
1 70-79 år:						
2 Kan ikke komme omkring ude og inde	6	8	5	10	5	10
3 Skal have hjælp til:						
4 – at klæde sig på	6	2	3	2	3	4
5 – at vaske sig.....	3	2	3	3	5	5
6 – at klippe tånegle	15	18	17	22	19	30
7 Har et godt helbred.....	56	47	55	50	57	56
8 Har et dårligt helbred	14	17	13	19	10	13
9 80 år og derover:						
10 Kan ikke komme omkring ude og inde	9	28	10	24	18	33
11 Skal have hjælp til:						
12 – at klæde sig på	5	3	6	3	5	4
13 – at vaske sig.....	4	8	6	9	12	12
14 – at klippe tånegle	25	38	37	50	44	56
15 Har et godt helbred.....	62	47	57	50	50	46
16 Har et dårligt helbred	16	20	15	17	15	14

Anm.: Antal svarpersoner i 1962: 1.489; i 1977: 1.126 og i 1988: 849.

Kilde: Platz, Merete: Gamle i eget hjem. Bind I: Levekår. København 1989. (Socialforskningsinstituttets rapport 89:12).

Translation – Heading, Column 1: men; 2: women; 3: men; 4: women; 5: men; 6: women.

Front Column, 1: 70-79 years old; 2: cannot move around indoors and outdoors; 3: require assistance to;; 4: dressing oneself; 5: washing oneself; 6: clipping toe-nails; 7: have good health; 8: have bad health; 9: 80 years old or more; 10: cannot move around indoors and outdoors; 11: require assistance to;; 12: dressing oneself; 13: washing oneself; 14: clipping toe-nails; 15: have good health; 16: have bad health.

Note: Number of respondents in 1962: 1,489, in 1977: 1,126 and in 1988: 849.

Tabel 15.9

15 Ældre

Mænd og kvinder på 70 år og derover fordelt efter husstandssammensætning i 1962, 1977 og 1988.

Men and women aged 70 years or more, by composition of the household in 1962, 1977 and 1988. Per cent.

Tabel 15.10

	1962		1977		1988	
	Mænd 1	Kvinder 2	Mænd 3	Kvinder 4	Mænd 5	Kvinder 6
Procent						
1 Bor med børn (samt. evt. ægtefælle)	19	18	9	5	3	4
2 Bor med andre (samt evt. ægtefælle)	7	10	5	5	5	2
3 Bor kun med ægtefælle	52	30	62	29	62	24
4 Bor alene	22	42	24	61	30	70
5 I alt.....	100	100	100	100	100	100

Anm.: Antal sværpersoner i 1962: 1.489; i 1977: 1.126 og i 1988: 849.

Kilde: Platz, Merete: Gamle i eget hjem. Bind I: Levekår. København 1989. (Socialforskningsinstituttets rapport 89:12).

Translation – Heading, Column 1: men; 2: women; 3: men; 4: women; 5: men; 6: women.

Front Column, 1: living with own child (in some cases also together with spouse); 2: living with others (in some cases also together with spouse); 3: living with spouse only; 4: living alone; 5: total.

Note: Number of respondents in 1962: 1,489, in 1977: 1,126 and on 1988: 849.

Procentandelen af mænd og kvinder på 70 år og derover, som har børn, de ikke bor sammen med, fordelt efter transporttid til nærmeste barn og kontakt med børn. 1962, 1977 og 1988.

Percentage of men and women aged 70 years or more who have children they do not live together with, by transport time to the nearest child and contact with their children in 1962, 1977 and 1988.

Tabel 15.11

	1962		1977		1988	
	Mænd 1	Kvinder 2	Mænd 3	Kvinder 4	Mænd 5	Kvinder 6
Procentandel						
1 <i>Op til 10 minutters transport til nærmeste barn:</i>						
2 70-74 år	43	40	36	37	43	35
3 75-79 år	45	49	40	41	39	42
4 80 år og derover	44	44	51	36	30	35
5 <i>Set mindst ét barn i går eller i dag:</i>						
6 70-74 år	50	57	43	36	42	37
7 75-79 år	54	55	37	49	33	32
8 80 år og derover	57	64	42	45	35	34
9 <i>Ikke set barn sidste uge</i> ¹	21	20	22	22	26	20

Anm.: Antal sværpersoner i 1962: 1.489; i 1977: 1.126 og i 1988: 849.

¹ I 1962 og 1977 er tallene beregnet på grundlag af alle på 62 år og derover.

Kilde: Platz, Merete: Gamle i eget hjem. Bind I: Levekår. København 1989. (Socialforskningsinstituttets rapport 89:12).

Translation – Heading, Column 1: men; 2: women; 3: men; 4: women; 5: men; 6: women.

Front Column, 1: up to 10 minutes transport to nearest child; 2: 70-74 years; 3: 75-79 years; 4: 80 years or more; 5: have seen at least one own child yesterday or today; 6: 70-74 years; 7: 75-79 years; 8: 80 years or more; 9: have not seen own child in the past week¹.

Note: Number of respondents in 1962: 1,489, in 1977: 1,126 and on 1988: 849.

¹ In 1962 and 1977 calculated on the basis of all aged 62 years or more.

Mænd og kvinder på 70 år og derover for-delt efter hvor ofte de ser venner. 1988.

Men and women aged 70 years or more by how often they see friends. 1988. Per cent.

	Mænd		Kvinder		Alle		Tabel 15.12
	70-79 år 1	80 år og derover 2	70-79 år 3	80 år og derover 4	70-79 år 5	80 år og derover 6	
	Procent						
1 En eller flere gange om ugen.....	49	32	47	37	48	35	
2 En eller flere gange om måneden.....	22	20	24	23	23	22	
3 Mindre end en gang om måneden.....	13	19	14	16	13	17	
4 Har ingen venner.....	16	28	14	24	15	26	
5 I alt.....	100	99	100	100	99	100	

Anm.: Antal svarpersoner: 849.

Kilde: Platz, Merete: Gamle i eget hjem. Bind I: Levekår. København 1989. (Socialforskningsinstituttets rapport 89:12).

Translation – Heading, Column 1-2: men; 1: 70-79 years; 2: 80 years or more; 3-4: women; 3: 70-79 years; 4: 80 years or more; 5-6: total; 5: 70-79 years; 6: 80 years or more.

Front Column, 1: once or several times a week; 2: once or several times a month; 3: less than once a month; 4: have no friends; 5: total.

Note: Number of respondents: 849.

Mænd og kvinder på 70 år og derover for-delt efter nabokontakt. 1988.

Contact with neighbours among men and women aged 70 years or more. 1988. Per cent.

	Mænd		Kvinder		Alle		Tabel 15.13
	70-79 år 1	80 år og derover 2	70-79 år 3	80 år og derover 4	70-79 år 5	80 år og derover 6	
	Procent						
1 Har ingen kontakt	2	5	1	3	1	5	
2 Hilser på/snakker lidt sammen med.....	40	36	38	38	39	37	
3 Kommer sammen/er gode venner med.....	51	47	54	45	52	45	
4 Uoplyst.....	7	12	6	13	7	13	
5 I alt.....	100	100	99	99	99	100	

Anm.: Antal svarpersoner: 849.

Kilde: Platz, Merete: Gamle i eget hjem. Bind I: Levekår. København 1989. (Socialforskningsinstituttets rapport 89:12).

Translation – Heading, Column 1-2: men; 1: 70-79 years; 2: 80 years or more; 3-4: women; 3: 70-79 years; 4: 80 years or more; 5-6: total; 5: 70-79 years; 6: 80 years or more.

Front Column, 1: no contact; 2: greet each other, talk a little together; 3: get together/are good friends; 4: no information; 5: total.

Note: Number of respondents: 849.

15 Ældre

Procentandelen af mænd og kvinder på 70 år og derover der deltager i aktiviteter inden for og uden for hjemmet. 1988.

Percentage of men and women aged 70 years or more who participate in activities in and outside the home. 1988.

Tabel 15.14

	Mænd		Kvinder		Alle	
	70-79 år 1	80 år og derover 2	70-79 år 3	80 år og derover 4	70-79 år 5	80 år og derover 6
	Procentandel					
1	Går tur/cykler og dyrker motion/sport daglig eller ugentlig	13	16	16	11	15
2	Går hverken tur/cykler eller dyrker motion/sport	25	31	22	46	22
3	Laver havearbejde daglig/ ugentlig	82	57	61	32	72
4	Laver aldrig have- arbejde ¹	9	26	23	55	16
5	Læser daglig/ugentlig	88	80	92	79	90
6	Læser aldrig	7	10	2	9	4
7	Håndarbejde/hobby daglig/ugentlig	31	19	67	51	50
8	Aldrig håndarbejde/hobby	51	70	19	33	34
9	Både fysiske og andre aktiviteter uden for hjemmet	47	38	57	34	52
10	Hverken fysiske eller andre aktiviteter uden for hjemmet	11	15	8	28	9
11	Ser kun TV/hører radio	1	7	1	6	1

Anm.: Antal sværpersoner: 849.

¹ Kun ældre med have ved deres bolig.

Kilde: Platz, Merete: Gamle i eget hjem. Bind I: Levekår. København 1989. (Socialforskningsinstituttets rapport 89:12).

Translation – Heading, Column 1-2: men; 1: 70-79 years; 2: 80 years or more; 3-4: women; 3: 70-79 years; 4: 80 years or more; 5-6: total; 5: 70-79 years; 6: 80 years or more.

Front Column, 1: go for walks/cycle and practise sport/exercise daily or weekly; 2: go neither for walks/cycle or practise sport/exercise; 3: do gardening daily/weekly¹; 4: never do gardening¹; 5: read daily/weekly; 6: never read; 7: handwork/hobby daily/weekly; 8: never do handwork/hobby; 9: both physical and other activity outside the home; 10: neither physical or other activity outside the home; 11: only see TV/hear the radio.

Note: Number of respondents: 849.

¹ Only elderly with a garden in connection with their dwelling.

Procentandel af alle på 70 år og derover der enten daglig/ugentlig eller aldrig deltager i forskellige aktiviteter uden for hjemmet. 1988.

Percentage of all aged 70 years or more who daily/weekly or never participate in activities outside home. 1988.

	Daglig/ ugentlig 1	Aldrig 2	Tabel 15.15
	Procentandel		
1 Spiller kort	17	63	
2 Går til møder i pensionistforening o.l.....	12	67	
3 Går i kirke eller til religiøse møder.....	4	49	
4 Går til banko/bingo	8	82	
5 Går i teater, biograf, koncert, udstilling o.l.	1	68	
6 Deltager i kursus/uddannelsesaktivitet.....	6	87	

Anm.: Antal sværpersoner: 849.

Kilde: Platz, Merete: Gamle i eget hjem. Bind I: Levekår. København 1989. (Socialforskningsinstituttets rapport 89:12).

Translation – Heading, Column 1: daily/weekly; 2: never.

Front Column, 1: play cards; 2: go to meetings in clubs for the elderly; 3: go to church or religious meetings; 4: go to bingo; 5: go to the theatre, cinema, concert or exhibitions, etc.; 6: participate in courses or educational activity.

Note: Number of respondents: 849.

16

Udenlandske statsborgere

16 Udenlandske statsborgere

Nr.	FIGURER	Side	Nr.	TABELLER	Side
16.1.	Procentdel af udenlandske statsborgere i befolkningen. 1980 og 1992.....	371	16.1.	Udenlandske statsborgere bosat i Danmark fordelt efter statsborgerskab. Mænd og kvinder, 1980 og 1992.....	375
16.2.	Udenlandske statsborgere bosat i Danmark efter statsborgerskab. 1980 og 1992	372	16.2.	Udviklingen i antallet af udenlandske statsborgere bosat i Danmark 1980-1992	376
			16.3.	Udenlandske statsborgere bosat i Danmark pr. 1. januar 1992, fordelt efter alder	376
			16.4.	Aldersbetinget og samlet fertilitet blandt kvinder med forskellig statsborgerskab. 1989	377
			16.5.	Udenlandske statsborgere bosat i Danmark fordelt efter bopælsområde. 1991 ...	377
			16.6.	Danskere der er samlevende med en udlandsgenfordelet efter dennes statsborgerskab. 1984.....	378
			16.7.	Husstande af forskellig statsborgerskab fordelt efter boligens udlejningsforhold. 1983	378
			16.8.	Husstande af forskellig statsborgerskab fordelt efter beboelsestæthed. 1983	379
			16.9.	Procentandel af husstande af forskellig statsborgerskab der mangler sanitære installationer i boligen. 1983.....	379
			16.10.	Danske og udenlandske statsborgere fordelt efter køn og erhvervstilknytning. 1989	380
			16.11.	Ledigheden blandt danske og udenlandske statsborgere.....	380
			16.12.	Danske og udenlandske statsborgere i arbejdsstyrken fordelt på stilling og køn. 1989	381
			16.13.	Genudvandringer af udenlandske statsborgere 1973-1989 pr. 1/1-1990	381
			16.14.	18-20-årige indvandrere fordelt efter skoleuddannelse og sammenlignet med 18-20-årige danske unge. 1988	382
			16.15.	21-25-årige indvandrere fordelt efter skoleuddannelse og sammenlignet med 21-25-årige danske unge. 1988	383
			16.16.	18-25-årige indvandrere fordelt efter stilling og sammenlignet med 18-25-årige danske unge. 1988.....	384
			16.17.	18-25-årige indvandrere fordelt efter antal rum pr. person. 1988	384
			16.18.	18-25-årige indvandrere som er gift eller samlevende fordelt efter om de har selvstændig bolig. 1988.....	385
			16.19.	Procentandel af 18-25-årige indvandrere som har hjemmeboende børn sammenlignet med danske unge. 1988	385

Udenlandske statsborgere 16

Indledning

Dette kapitel omhandler **udenlandske statsborgere**. Denne befolkningsgruppe omfatter personer og deres efterkommere, der er bosat i Danmark og har udenlandsk statsborgerskab. Til gengæld omhandler kapitlet ikke personer født med andet statsborgerskab eller tidligere statsløse, som på et eller andet tidspunkt i deres liv er blevet danske statsborgere. I den officielle statistik indtil 1991 lægges alene dette statsborgerskabskriterium til grund for afgrænsningen af udlændinge.

Indtil midten af 1980'erne var lelevilkårene blandt de udenlandske statsborgere relativt lidt statistisk belyst. Det skyldes sandsynligvis, at de udgør en beskeden gruppe i det danske samfund, hvortil kommer, at en del udenlandske statsborgere hvert år genudvandrer.

De senere års øgede opmærksomhed om indvandrere og flygtninge og deres forhold har betydet, at der nu foreligger flere oplysninger end tidligere, både i form af undersøgelser og løbende statistik.

Kapitlet viser bl.a.:

- at der siden midten af 1980'erne er sket en markant stigning i nettoindvandringen,
- at der er forholdsvis mange børn og unge blandt udenlandske statsborgere,
- at mere end halvdelen af udenlandske statsborgere bor i hovedstadsregionen,
- at arbejdsløshed blandt udenlandske statsborgere i arbejdsstyrken er væsentlig større end blandt danskere,
- at udvandring af udenlandske statsborgere fra Danmark er lavere i slutningen af 1980'erne end i begyndelsen af 1980'erne,
- at lelevilkårene blandt unge andengenerations-indvandrere er ret forskellige fra jævnaldrende danskere,
- at der er betydelige forskelle i lelevilkårene mellem unge indvandergrupper.

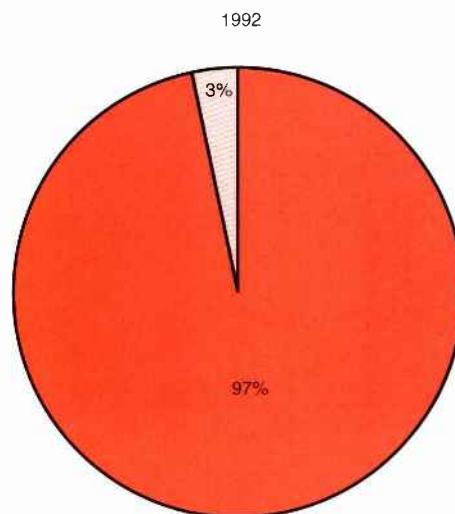
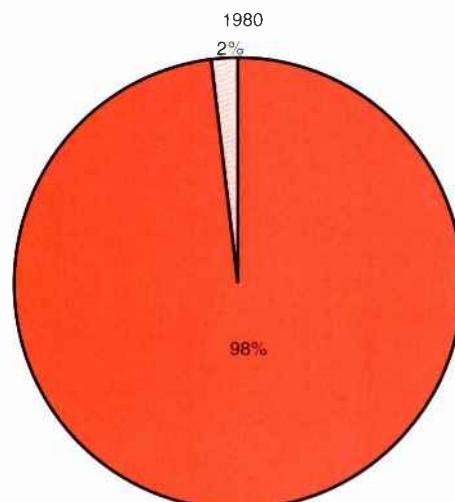
I januar 1992 er 3,3 pct. af befolkningen udenlandske statsborgere

Pr. 1. januar 1992 boede der 169.525 udenlandske statsborgere i Danmark, hvilket svarer til 3,3 pct. af befolkningen. Det er en stigning på ca. 70.000 personer siden 1980, hvor udenlandske statsborgere udgjorde 1,9 pct. af befolkningen. (Figur 16.1). Det er især i perioden fra 1985, at der er sket en stigning i nettoindvandringen. Mere end 4/5 af de udenlandske statsborgere var født i udlandet og er altså førstegenerations-indvandrere. De øvrige er født i Danmark som andengenerations-indvandrere.

Figur 16.1.

Procentdel af udenlandske statsborgere i befolkningen. 1980 og 1992.

Percent of foreign citizens in the population. 1980 and 1992.

Udenlandske statsborgere
Foreign citizens

Danske statsborgere
Danish citizens

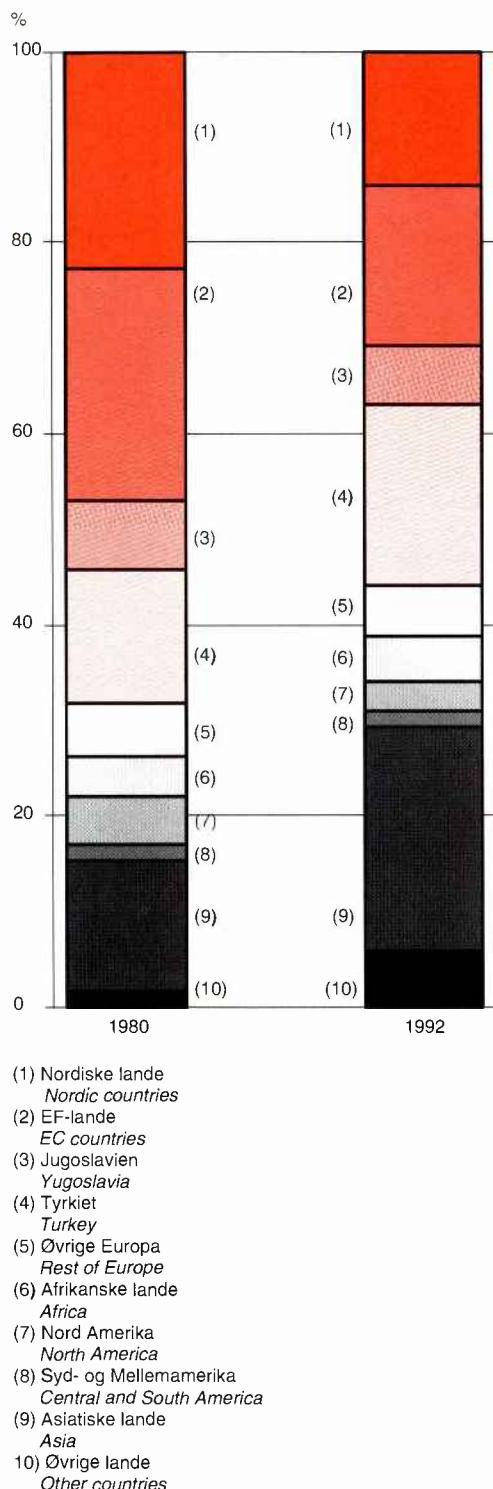
Kilde: Tabel 16.1.

Nettotilgang uden for Norden og EF

I løbet af 1980'erne er sket en forskydning i udenlandske statsborgere med hensyn til fordeling efter oprindelseslande. I 1991 er der forholdsvis færre statsborgere fra de nordiske

16 Udenlandske statsborgere

Figur 16.2.
Udenlandske statsborgere bosat i Danmark, efter statsborgerskab. 1980 og 1992.
Foreign citizens living in Denmark, by nationality. 1980 and 1992.

Kilde: Tabel 16.1.

lande og fra EF-lande og forholdsvis flere fra Asien og europæiske lande uden for Norden og EF, eksempelvis Tyrkiet, Polen og Jugoslavien, end der var i 1980. Udviklingen ses af figur 16.2.

Omkring en tredjedel af de udenlandske statsborgere, der lever her i landet, er kommet hertil fra Norden, det vestlige Europa og Nordamerika. De øvrige to tredjedele består bl.a. af mennesker, der oprindelig indvandrede i forbindelse med det ekstraordinære arbejdskraftbehov under højkonjunkturens sidste del i slutningen af 1960'erne, og som manglede erhvervsmuligheder i deres hjemlande. Den består også af ægtefæller, der senere har sluttet sig til de indvandrede arbejdstagere, og deres børn. Desuden består indvandrergruppen af flytninge, bl.a. fra Asien, Syd- og Mellemamerika, samt statsløse, fx palæstinensere.

De udenlandske statsborgere er forholdsvis unge

Blandt de udenlandske statsborgere i 1992 er der forholdsvis flere børn og unge og forholdsvis færre på 65 år og derover – især fra lande i Europa uden for EF og fra asiatiske lande – end blandt danske statsborgere. Således er 24 pct. af de udenlandske statsborgere i alderen 0-14 år mod 17 pct. af de danske statsborgere. (Tabel 16.3).

Fertilitetstallene viser store forskelle mellem grupperne imellem. I 1989 var det beregnede tal for samlet fertilitet blandt indvandrere fra Asien og Afrika, fra Europa uden for EF og de statsløse, to til tre gange større end blandt statsborgere fra Norden, EF og Nordamerika. (Tabel 16.4).

Statistikken viser i øvrigt, at kvinder fra Asien, Afrika, Europa uden for EF og de statsløse får deres børn meget tidligere end alle andre kvinder i Danmark. Desuden viser erfaringer, at kvindens fertilitet er højst det første stykke tid efter indvandring for derefter at falde med opholdstidens længde.

Der bor flest i storbyerne

I 1991 boede en fjerde del af de udenlandske statsborgere i Københavns og Frederiksberg kommune, hvor de udgjorde 7 pct. af befolkningen. I Københavns Amt boede yderligere 18 pct., svarende til ca. 5 pct. af amtets befolkning. Yderligere 7 pct. af de udenlandske statsborgere boede i Århus, hvor de udgjorde ca. 4 pct. af kommunens befolkning. (Tabel 16.5).

Med hensyn til boligforhold er det mest almindeligt, at de udenlandske statsborgere bor

i almennyttig eller anden lejebolig. Blandt statsborgere fra Norden og EF-lande boede dog fortrinsvis flere i eget hus end blandt andre statsborgere. (Tabel 16.7). Målt i antal personer pr. værelse og boliginstallationsforhold var indvandrere fra Norden og EF-lande meget bedre stillet end fx de tyrkiske og jugoslaviske statsborgere. (Tabel 16.8 og 16.9).

Erhvervstilknytning og ledighed

Ved udgangen af 1989 var 44 pct. af samtlige udenlandske statsborgere i Danmark i arbejdsstyrken. Herudover var 29 pct. uddannelsessøgende eller børn, 4 pct. var pensionister eller lignende, mens de resterende 23 pct. var øvrige uden for erhverv. Dette mønster er væsentligt anderledes end erhvervsmønstret blandt danske statsborgere. I 1989 var 57 pct. af danskerne i arbejdsstyrken, 20 pct. uddannelsessøgende eller børn, 19 pct. pensionister og 4 pct. var hjemmearbejdende husmødre mv. (Tabel 16.10).

Samtidig er der betydelige forskelle i erhvervstilknytning blandt de udenlandske statsborgere, afhængigt af hvor de er indvandret fra. Det samme gælder med hensyn til ledighed.

Arbejdsløsheden blandt de udenlandske statsborgere i arbejdsstyrken er væsentligt større end blandt danskere. I 1991 lå den gennemsnitlige ledighed blandt udenlandske statsborgere i arbejdsstyrken på 27 pct., dvs. næsten tre gange større end blandt danske statsborgere. Graden af ledighed, (forholdet mellem antal ledige timer i året og muligt antal arbejdstimer), var også større end blandt danskere. Ledigheden er størst for indvandrere fra andre områder end Norden og EF. (Tabel 16.11).

Med hensyn til stilling og erhverv ligner beskæftigelsen blandt udenlandske statsborgere fra Norden og EF-lande nogenlunde danskerne. Derimod er en betydelig større andel statsborgere fra de øvrige lande, især de øvrige europæiske lande, beskæftigede som arbejdere, fx i fremstillingsvirksomheder. (Tabel 16.12).

Genudvandringer er lavere i slutningen af 80'erne end i begyndelsen af 80'erne

Det er langtfra alle udenlandske statsborgere, der indvander til Danmark, der bliver i landet i længere tid. Undersøgelser foretaget i Danmarks Statistik af de indvandringen og genudvandringen i perioden 1973-1989 tyder på, at en stor del udvandrer igen. Eksempelvis var 38 pct. af de udenlandske statsborgere, der kom til landet i 1980, udvandret inden for et

år. Efter 9 år (i 1989) var der 65 pct. af denne gruppe, der var udvandrede. (Tabel 16.13).

Perioden 1973-1982 viste et meget stabilt vandrings-genvandringsmønster. Af det totale antal indvandrede udenlandske statsborgere genudvandrede mellem 20 og 25 pct. allerede inden for et halvt år. For perioden 1985-1989 genfindes det samme stabile genudvandringsmønster, men på et lavere niveau: kun ca. 12 pct. er udvandret inden for det første halve år.

En forklaring på dette ændrede mønster i genudvandring blandt udenlandske statsborgere kan findes, hvis man ser på, hvilken type indvandrere der er tale om. I perioden siden 1984 er kommet flere flygtninge og familiesammenførte til flygtninge end tidligere. Disse mennesker har ikke umiddelbart de samme muligheder for genudvandring som andre indvandrere, og dette påvirker naturligvis det samlede genudvandringsmønster. Eksempelvis ved vi, at indvandrerne fra Nordamerika fortrinsvis er personer på studieophold eller andet af tidsbegrænset varighed, mens indvandrere fra Tyrkiet og Pakistan fortrinsvis kommer til landet bl.a. i kraft af familiesammenføringsreglerne og således kommer med henblik på et mere varigt ophold.

Andengenerations-indvandrere

I 1988 gennemførte Socialforskningsinstituttet en undersøgelse af 18-25-årige andengenerations-indvandrere fra Jugoslavien, Tyrkiet og Pakistan. Stort set alle interviewede personer i undersøgelsen var født i oprindelseslandet, og mange havde også dette lands statsborgerkab. De fleste var i erhverv eller under uddannelse, mens ca. en fjerdedel levede af overførselsindkomster såsom dagpenge eller kontanthjælp.

Med hensyn til skole- og erhvervsuddannelse var der "tunge grupper" blandt de unge indvandrere, og generelt havde de kortere skoleuddannelser end danske unge. De interviewede unge andengenerations-indvandrere var imidlertid meget forskellige, og nogle havde fået lige så lang skoleuddannelse som danske unge. Det gjaldt fx unge mænd fra Pakistan. (Tabel 16.14 og 16.15).

De unge indvandrere i arbejdsstyrken var hyppigere ufaglærte arbejdere, og de var ca. dobbelt så ofte arbejdsløse som danske unge. Størst arbejdsløshed fandtes blandt unge tyrkiske kvinder. (Tabel 16.16).

Boligmæssigt var de unge indvandrere også ringere stillet end danske unge. Eksempelvis havde de meget mindre plads i boligen. (Tabel 16.17).

16 Udenlandske statsborgere

Familiemæssigt adskilte unge indvandrere sig også fra danske unge. Ca. to tredjedele af andengenerations-indvandrere boede sammen med deres forældre, mens det samme kun gjaldt ca. en tredjedel af jævnaldrende danske unge. Desuden boede unge indvandrere sjældnere sammen papirløst, og de fik børn i en tidligere alder end jævnaldrende danske unge. (Tabel 16.19).

Til trods for at andengenerations-indvandreres levevilkår viste sig at være ret forskellige fra jævnaldrende danske unges, sås betydelige forskelle indvandergrupperne imellem. Således var levevilkår blandt unge fra Pakistan tilnærmedesvis det samme som de danske unges levevilkår.

Ny definition af "indvandrere"

Som en nydannelse i statistikken har man opstillet en ny definition af "indvandrere", der naturligvis rummer de udenlandske statsborgere, men tillige omfatter danske statsborgere, der er født i udlandet, samt deres efterkommere.

Baggrunden for den nye definition er konklusionerne fra en arbejdsgruppe, der i sommeren 1990 blev nedsat af Økonomiministeriet til forbedring af statistikken over flygtninge og indvandrere. På basis af spørgsmål rejst i arbejdsgruppens redegørelse i marts 1991 har Danmarks Statistik udarbejdet en ny indvanderdefinition, der gør det muligt at identificere de indvandrere og deres efterkommere, som har erhvervet dansk statsborgerskab. I den nye definition afgrænses indvanderbefolkning på følgende måde:

- **Indvandrere** er personer født i udlandet, hvis forældre begge er udenlandske statsborgere **eller** født i udlandet.
- **Efterkommere** er personer født i Danmark af forældre, som begge er indvandrere.

Efter disse definitioner var der 190.688 indvandrere og 39.368 efterkommere i Danmark den 1.1.1991. På basis af disse opgørelser har Danmarks Statistik i 1991 foretaget beregninger af demografiske udviklingstrender i den eksisterende indvanderbefolkning frem til år 2020.

Blandt den befolkningsgruppe, der efter den nye definition betegnes som indvandrere og efterkommere, var de 70 pct. udenlandske statsborgere.

Datakilder

Danmarks Statistik publicerer løbende statistik om antallet af udenlandske statsborgere og om personer født i udlandet samt om inden- og udenlandske vandringer (1). Desuden

indgår de udenlandske statsborgere særskilt i den registerbaserede arbejdsstyrkestatistik. Arbejdsløshedsstatistikken, udarbejdet på basis af oplysninger fra Arbejdsmarkedsstyrelsens centrale register for arbejdsmarkedsstatistik, CRAM, omfatter også særskilte oplysninger om udenlandske statsborgere (2).

Fra 1991 har Danmarks Statistik arbejdet med den nye definition af indvandrere, der som omtalt omfatter både udenlandske statsborgere og andre født i udlandet samt deres efterkommere. Denne definition, og opgørelser og beregninger baseret herpå, er publiceret af Danmarks Statistik (3).

En mere indgående belysning af indvandrenes levevilkår blev foretaget af Indenrigsministeriet i 1980'erne (4). Desuden har Socialforskningsinstituttet udgivet flere publikationer om indvandrere, heriblandt flytninge (5).

1. Danmarks Statistik: Statistiske Efterretninger. Befolning og valg.
Danmarks Statistik: Befolkingens bevægelser.
2. Danmarks Statistik: Statistiske Efterretninger. Arbejdsmarkedet.
3. Bedre statistik om flygtninge og indvandrere. Redegørelse fra arbejdsgruppen til forbedring af statistikken over flygtninge og indvandrere. Betænkning nr. 1214, marts 1991.
Petersen, Lars: Indvandrere og deres efterkommere i Danmark. Statistiske undersøgelser nr. 43. Danmarks Statistik, 1991.
Se også Danmarks Statistik: Statistiske Efterretninger. Befolning og valg 1991:16: Indvandrere i Danmark – mulige udviklingsforløb frem til år 2020.
4. Indenrigsministeriet: Statistik om indvandrere. Marts 1985.
Indenrigsministeriet: Indvandrernes opholdslængder i Danmark. Februar 1986.
5. Henriksen, Ingrid: Indvandrernes levevilkår i Danmark. København, 1985. (Socialforskningsinstituttets publikation 142).
Körmendi, Eszter: Os og de andre. København 1986. (Socialforskningsinstituttets publikation 153).
Körmendi, Eszter og Melchior, Marianne: Medgang og modgang. København 1987. (Socialforskningsinstituttets publikation 171).
Just Jeppesen, Kirsten: Unge indvandrere. En undersøgelse af andengeneration fra Jugoslavien, Tyrkiet og Pakistan. København 1989. (Socialforskningsinstituttets rapport 89:6).
Rørbech, Mette: Mit land er Danmark. En undersøgelse af unge adopterede fra Asien, Afrika og Latinamerika. København 1989. (Socialforskningsinstituttets rapport 89:14).
Melchior, Marianne: Flytninge i Danmark. En undersøgelse af flytninge fra Iran, Polen og Vietnam, som kom i perioden 1980-85. København 1990. (Socialforskningsinstituttets rapport 90:1).
Ottosen, Mai Heide: Kan de få arbejde? De fremmede i Danmark 1. København 1992 (Socialforskningsinstituttets første pjece i serien "De fremmede i Danmark").

Udenlandske statsborgere 16

Udenlandske statsborgere bosat i Danmark fordelt efter statsborgerskab. Mænd og kvinder, 1980 og 1992.

Foreign citizens living in Denmark, by nationality. Men and women, 1980 and 1992. Per cent.

	1980			1992			Tabel 16.1
	Mænd 1	Kvinder 2	Alle 3	Mænd 4	Kvinder 5	Alle 6	
Procent							
1 Europa.....	73,1	74,7	73,8	59,4	63,1	61,2	
2 Nordiske lande.....	18,1	27,8	22,7	11,4	16,5	13,9	
3 EF-lande ¹	26,7	21,5	24,3	18,9	14,4	16,8	
4 Jugoslavien.....	7,1	7,2	7,1	6,2	6,5	6,3	
5 Tyrkiet.....	15,7	12,3	14,1	18,7	19,1	18,9	
6 Afrika	5,0	3,1	4,1	5,5	4,0	4,8	
7 Nordamerika.....	4,8	5,4	5,1	3,2	3,1	3,1	
8 Syd- og Mellemamerika.....	1,5	1,8	1,7	1,3	1,7	1,5	
9 Asien.....	14,0	13,3	13,7	24,2	22,9	23,6	
10 Iran	0,3	0,1	0,2	6,4	3,9	5,2	
11 Pakistan.....	6,8	6,0	6,4	3,2	4,0	3,6	
12 Sri Lanka	0,1	0,2	0,2	3,5	2,7	3,1	
13 Vietnam.....	1,4	1,2	1,3	2,3	2,2	2,2	
14 Oceanien	0,5	0,6	0,5	0,4	0,5	0,5	
15 Uoplyst og statsløse	1,1	1,1	1,1	6,0	4,7	5,3	
16 I alt.....	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	
17 Antal (1.000)	52,9	46,9	99,8	88,9	80,6	169,5	
18 Procent af hele befolkningen	2,1	1,8	1,9	3,5	3,1	3,3	

¹ Grækenland er pr. 1. januar 1981, Portugal og Spanien pr. 1. januar 1986 medregnet i EF-lande.

Kilde: Danmarks Statistik: Statistisk tiårsoversigt 1989, samt Nyt fra Danmarks Statistik nr. 84/1992.

Translation – Heading, Column 1: men; 2: women; 3: total; 4: men; 5: women; 6: total.

Front Column, 1: Europe; 2: Nordic countries; 3: EC countries¹; 4: Yugoslavia; 5: Turkey; 6: Africa; 7: North America; 8: Central and South America; 9: Asia; 10: Iran; 11: Pakistan; 12: Sri Lanka; 13: Vietnam; 14: Oceania; 15: stateless and unknown; 16: total; 17: number (thousands); 18: per cent of population.

¹ Greece is the 1st of January 1981 and Portugal and Spain the 1st of January 1986 included in EC countries.

16 Udenlandske statsborgere

Udviklingen i antallet af udenlandske statsborgere bosat i Danmark 1980-1992.

Development in the number of foreign citizens living in Denmark. 1980-1992. Index 1980 = 100.

Tabel 16.2

	Nordiske lande 1	EF-lande 2	Øvrige Europa 3	Asien 4	Øvrige uden for Europa 5	Alle 6
						Indeks, 1980 = 100
1	1980.....	100	100	100	100	100
	1982.....	98	98 ¹	108 ¹	111	94
	1984.....	99	98	113	116	95
	1986.....	102	106 ²	124 ²	161	103
	1988.....	102	111	147	219	136
	1990.....	102	111	168	258	164
	1992.....	104	117	192	294	207
2	Antal (1.000) 1980	22,6	24,2	26,9	13,6	12,5
3	Antal (1.000) 1992	23,5	28,4	51,7	40,0	25,9
						169,5

¹ Grækenland er pr. 1. januar 1981 medregnet i EF-lande.

² Portugal og Spanien er pr. 1. januar 1986 medregnet i EF-lande.

Kilde: Danmarks Statistik: Statistisk tiårsoversigt 1981 og 1990 samt Nyt fra Danmarks Statistik nr. 84/1992.

Translation – Heading, Column 1: Nordic countries; 2: EC countries; 3: other European countries; 4: Asia; 5: other countries outside Europe; 6: total.

Front Column, 1: years; 2: number (thousands) 1980; 3: number (thousands) 1992.

Udenlandske statsborgere bosat i Danmark pr. 1. januar 1992, fordelt efter alder.

Foreign citizens living in Denmark 1st of January 1992, by age. Per cent.

Tabel 16.3

	0-14 år 1	15-64 år 2	65 år og derover 3	Alder: I alt 4
				Procent
1	<i>De nordiske lande</i>	14	79	7
2	<i>EF-lande</i>	12	85	3
3	<i>Øvrige Europa</i>	32	67	1
4	<i>Jugoslavien</i>	25	73	2
5	<i>Polen</i>	24	74	2
6	<i>Tyrkiet</i>	37	62	1
7	<i>Afrika</i>	23	76	1
8	<i>Nordamerika</i>	9	85	6
9	<i>Syd- og Mellemamerika</i>	23	76	1
10	<i>Asien</i>	28	70	2
11	<i>Iran</i>	23	75	2
12	<i>Pakistan</i>	30	68	2
13	<i>Sri Lanka</i>	32	67	1
14	<i>Vietnam</i>	25	68	7
15	<i>Oceanien</i>	10	89	1
16	<i>Uoplyst og statsløse</i>	41	58	1
17	<i>Udenlandske statsborgere i alt..</i>	24	73	3
18	<i>Danske statsborgere</i>	17	67	16

Kilde: Nyt fra Danmarks Statistik nr. 84/1992.

Translation – Heading, Column 1-3: age groups; 4: total. Front Column, 1: Nordic countries; 2: EC countries; 3: the rest of Europe; 4: Yugoslavia; 5: Poland; 6: Turkey; 7: Africa; 8: North America; 9: Central and South America; 10: Asia; 11: Iran; 12: Pakistan; 13: Sri Lanka; 14: Vietnam; 15: Oceania; 16: stateless and unknown; 17: foreign citizens, total; 18: Danish citizens.

Udenlandske statsborgere 16

Aldersbetinget og samlet fertilitet blandt kvinder med forskellig statsborgerskab. 1989.

Age-specific and total fertility among women of various citizenship. 1989.

	Op til 20 år 1	Kvindens alder					Samlet ferti- litet 7	
		20-24 år 2	25-29 år 3	30-34 år 4	35-39 år 5	40-44 år 6		
		Antal levendefødte pr. 1.000 kvinder						
1	Nordiske lande.....	11	73	129	98	47	6	1 821
2	EF-lande	16	68	109	112	48	13	1 828
3	Europa i øvrigt	116	237	145	77	43	9	3 146
4	Afrika	74	224	195	161	117	74	4 403
5	Amerika	8	49	112	71	41	16	1 486
6	Asien.....	64	209	178	128	70	19	3 350
7	Statsløse, uoplyste	219	359	275	194	145	40	6 162
8	Udenlandske statsborgere i alt ..	72	171	149	105	53	12	2 819
9	Danmark	9	72	132	83	25	4	1 621

Tabel 16.4

Anm.: *Aldersbetinget fertilitetskvotient*: Antal levendefødte pr. år født af mødre i en given aldersklasse, pr. 1.000 kvinder i den pågældende aldersklasse.

Samlet fertilitet: Det antal levendefødte, som 1.000 kvinder ville føde i løbet af den fødedygtige alder, 15-49 år, hvis ingen af de 1.000 døde før de fyldte 50 år, og de aldersbetingede fertilitetskvotienter det pågældende år er gældende.

Kilde: Danmarks Statistik: Befolningens bevægelser, 1989.

Translation – Heading, Column 1-6: woman's age group; 7: total fertility; 1-7: number of live births per 1,000 women.

Front Column, 1: Nordic countries; 2: EC countries; 3: rest of Europe; 4: Africa; 5: America; 6: Asia; 7: stateless and unknown; 8: total, foreign citizens; 9: Denmark.

Note: *Age-specific rates*: Annual number of live births to women in a specific age group, per thousand women in the age group.

Total fertility: Number of children that would be born alive to a thousand women during the reproductive period of their lives (ages 15-49 years); if all thousand women lived to be 50 years, and if at each age they experienced the given year's age-specific fertility rates.

Udenlandske statsborgere bosat i Danmark fordelt efter bopælsområde. 1991.

Foreign citizens living in Denmark, by region. 1991.

	Antal (1.000) 1	Procent 2	Procentandel af befolkningen 3	Tabel 16.5
1	Københavns og Frederiksberg Kommune	41	25	7
2	Københavns Amt	29	18	5
3	Odense Kommune	7	4	5
4	Øerne i øvrigt	36	23	2
5	Århus Kommune	12	7	5
6	Ålborg Kommune	4	3	2
7	Jylland i øvrigt	32	20	2
8	Hele landet i alt	161	100	3

Kilde: Danmarks Statistik: Statistiske Efterretninger. Befolkning og valg 1991:12.

Translation – Heading, Column 1: number (thousands); 2: per cent; 3: percentage of population.

Front Column, 1: Copenhagen and Frederiksberg municipality; 2: county of Copenhagen; 3: Odense municipality; 4: rest of the islands; 5: Århus municipality; 6: Ålborg municipality; 7: rest of Jutland; 8: whole country.

16 Udenlandske statsborgere

**Danskere der er samlevende med en ud-
lænding fordelt efter dennes statsborger-
skab. 1984.**

Danish men and women living with foreign
citizens, by citizen countries. Per cent. 1984.

Tabel 16.6

	Mænd 1	Kvinder 2	Alle 3
	Procent		
1 Nordiske lande.....	42	22	33
2 EF-lande	27	42	34
3 Nordamerika	6	7	6
4 Tyrkiet, Pakistan, Jugoslavien ...	2	6	4
5 Øvrige lande	23	23	23
6 I alt.....	100	100	100

Anm.: Omfatter danske statsborgere, der enten er gift eller papirløst samlevende med en udenlandsk statsborger i Danmark.

Kilde: Indenrigsministeriet: Statistik om indvandrere. Marts 1985.

Translation – Heading, Column 1: men; 2: women; 3: total. Front Column, 1: Nordic countries; 2: EC-countries; 3: North America; 4: Turkey, Pakistan, Yugoslavia; 5: other countries; 6: total.

Note: Comprises Danish citizens married or cohabiting with foreign nationals.

**Husstande af forskellig statsborgerskab
fordelt efter boligens udlejningsforhold.
1983.**

Households of different citizenship countries, by form of tenure. Per cent. 1983.

Tabel 16.7

	Danmark 1	Nordiske og EF- lande 2	Tyrkiet og Jugo- slavien 3	Øvrige lande 4
	Procent			
1 Almennyttig lejebolig.....	16	15	44	33
2 Anden lejebolig	26	46	39	40
3 Ejerlejlighed	3	7	2	7
4 Eget énfamilieshus	50	16	3	5
5 Andet ¹	5	16	12	15
6 I alt.....	100	100	100	100

Anm.: Omfatter kun husstande, hvor alle voksne er af samme nationalitet.

¹ Herunder enkeltværelser.

Kilde: Indenrigsministeriet: Statistik om indvandrere. Marts 1985.

Translation – Heading, Column 1: Denmark; 2: Nordic and EC countries; 3: Turkey and Yugoslavia; 4: other countries.

Front Column, 1: non-profit rental housing; 2: other rental housing; 3: owner-occupier flat; 4: owner-occupied one-family house; 5: other¹; 6: total.

Note: Includes only households, where all the adults are from the same citizenship countries.

¹ Including single rooms.

Udenlandske statsborgere 16

Husstande af forskellig statsborgerskab fordelt efter beboelsestæthed. 1983.

Households of different citizenship countries, by density of accommodation. Per cent. 1983.

	Danmark 1	Nordiske og EF- lande 2	Tyrkiet og Jugo- slavien 3	Øvrige lande 4
	Procent			
1 Antal personer pr. værelse:				
2 Mere end 2	1	3	25	14
3 1-2	5	6	39	27
4 1.....	20	26	23	30
5 0,5-1	28	16	7	10
6 Mindre end 0,5.....	46	49	6	19
7 I alt.....	100	100	100	100

Anm.: Omfatter kun husstande, hvor alle voksne er af samme nationalitet.

Kilde: Indenrigsministeriet: Statistik om indvandrere. Marts 1985.

Translation – Heading, Column 1: Denmark; 2: Nordic and EC countries; 3: Turkey and Yugoslavia; 4: other countries.

Front Column, 1: number of occupants per room; 2: more than 2; 6: less than 0,5; 7: total.

Note: Includes only households, where all the adults are from the same citizenship countries.

Tabel 16.8

Procentandel af husstande af forskellig statsborgerskab der mangler sanitære installationer i boligen. 1983.

Percentage of households from different citizenship countries, lacking various facilities in their dwelling. Per cent. 1983.

	Mangler toilet 1	Mangler bad 2	Mangler central- varme 3	Har både toilet, bad og central- varme 4
	Procentandel			
1 Danmark	4	14	12	80
2 Nordiske og EF-lande	8	25	20	69
3 Tyrkiet og Jugoslavien	11	38	30	57
4 Øvrige lande	6	28	25	75

Anm.: Omfatter kun husstande, hvor alle voksne er af samme nationalitet.

Kilde: Indenrigsministeriet: Statistik om indvandrere. Marts 1985.

Translation – Heading, Column 1: no toilet; 2: no bath; 3: no central heating; 4: own toilet, bath and central heating.

Front Column, 1: Denmark; 2: Nordic and EC countries; 3: Turkey and Yugoslavia; 4: other countries.

Note: Includes only households, where all the adults are from the same citizenship countries.

Tabel 16.9

16 Udenlandske statsborgere

Danske og udenlandske statsborgere for-
delt efter køn og erhvervstilknytning. 1989.

Danish and foreign citizens by sex and eco-
nomic activity status. Per cent. 1989.

Tabel 16.10

	I arbejds- styrken	Uddannelses- søgende og børn	Pensionister mv.	Øvrige uden for erhverv	I alt
					5
Procent					
1	Danmark	57	20	19	4
2	Mænd	62	20	15	3
3	Kvinder	52	20	23	5
4	Nordiske lande	57	21	9	13
5	Mænd	56	25	8	11
6	Kvinder	58	18	9	15
7	EF-lande	63	18	3	16
8	Mænd	70	15	2	13
9	Kvinder	52	21	4	23
10	Øvrige Europa	47	34	3	16
11	Mænd	54	33	4	9
12	Kvinder	40	34	3	23
13	Øvrige lande	31	34	1	34
14	Mænd	35	33	1	31
15	Kvinder	26	35	1	38

Kilde: Danmarks Statistik: Statistiske Efterretninger. Arbejdsmarked 1991:25.

Translation – Heading, Column 1: in the labour force; 2: children, pupils and students; 3: pensioners; 4: others outside the labour force; 5: total.

Front Column, 1: Denmark; 2: men; 3: women; 4: Nordic countries; 5: men; 6: women; 7: EC countries; 8: men; 9: women; 10: rest of Europe; 11: men; 12: women; 13: other countries; 14: men; 15: women.

Ledigheden blandt danske og udenland-
ske statsborgere. 1991.

Unemployment among Danish and foreign
citizens. Per cent. 1991.

Tabel 16.11

	Ledigheds- procent ¹	Procent berørt af ledighed ²	Gennemsnitlig ledighedsgrad ³
			1
1	Danmark	10	25
2	Nordiske lande	15	35
3	EF-lande	17	37
4	Øvrige lande	36	71

Anm.: 16-66-årige.

¹ Gennemsnitlig antal registrerede ledige i procent af arbejdsstyrken.

² Antal personer, der har været registreret ledige i løbet af året, i procent af arbejdsstyrken.

³ Den gennemsnitlige ledighedsgrad er defineret som antal timers ledighed divideret med det antal timer, der er arbejdsløshedsforsikret for. Det er et udtryk for, hvor langvarig ledigheden er blandt dem, der har været ledige i løbet af året.

Kilde: Danmarks Statistik: Statistiske Efterretninger. Arbejdsmarked 1992:7.

Translation – Heading, Column 1: registered unemployment¹; 2: per cent having experienced unemployment²; 3: average degree of unemployment³.

Front Column, 1: Denmark; 2: Nordic countries; 3: EC countries; 4: other countries.

Note: Persons aged 16-66 years.

¹ Average unemployment among all people in the labour force.

² Persons having experienced unemployment during the year in percent of the labour force.

³ The average degree of unemployment is a person's unemployment hours divided by the number of hours for which he/she is insured. This indicates the duration of unemployment among persons having experienced unemployment during the year.

Udenlandske statsborgere 16

Danske og udenlandske statsborgere i arbejdsstyrken fordelt på stilling og køn. 1989.

Danish and foreign citizens in the labour force, by sex and socio-economic group. 1989. Per cent.

	Selv-stændige 1	Funkcio-nærer 2	Arbej-dere 3	Lønmod-tagere u. angivelse 4	Arbejds-løse 5	Arbejds-styrken i alt 6
Procent						
1 <i>Danmark</i>	10	43	30	10	7	100
2 Mænd	12	36	36	9	7	100
3 Kvinder	7	51	23	10	9	100
4 <i>Nordiske lande</i>	9	43	20	16	12	100
5 Mænd	9	36	24	18	13	100
6 Kvinder	8	48	18	13	13	100
7 <i>EF-lande</i>	8	33	27	18	14	100
8 Mænd	9	29	31	17	14	100
9 Kvinder	7	41	19	20	13	100
10 <i>Øvrige Europa</i>	3	10	42	12	33	100
11 Mænd	3	10	46	13	28	100
12 Kvinder	3	11	38	11	37	100
13 <i>Øvrige lande</i>	7	17	30	21	25	100
14 Mænd	7	14	30	22	27	100
15 Kvinder	7	22	30	18	23	100

Kilde: Registerbaseret arbejdsstyrkestatistik ult. nov. 1988.

Danmarks Statistik: Statistiske Efterretninger. Arbejdsmarked 1991:25.

Translation – Heading, Column 1: self-employed; 2: salaried employees; 3: manual workers; 4: wage-earners, unspecified; 5: unemployed; 6: total in labour force.

Front Column, 1: Denmark; 2: men; 3: women; 4: Nordic countries; 5: men; 6: women; 7: EC countries; 8: men; 9: women; 10: rest of Europe; 11: men; 12: women; 13: other countries; 14: men; 15: women.

Tabel 16.12

Genudvandringer af udenlandske statsborgere 1973-1989 pr. 1/1-1990.

Re-migration of foreign citizens 1973-1989, per 1st of January 1990. Per cent.

	Ikke gen-udvan-drede 1	Genudvandrede efter						I alt gen-udvan-drede 8
		0-5 mdr. 2	6-11 mdr. 3	1-2 år 4	3-5 år 5	6-9 år 6	10 år el. mere 7	
Procent								
1 <i>Indvandringsår:</i>								
2 1973.....	30	25	13	21	6	3	2	70
3 1975.....	32	24	15	16	7	4	2	68
4 1978.....	35	23	13	16	8	4	1	65
5 1980.....	35	24	14	16	7	4	...	65
6 1983.....	40	18	14	18	9	60
7 1985.....	60	12	10	14	40
8 1986.....	65	12	10	35
9 1987.....	67	13	10	33
10 1988.....	73	12	11	27
11 1989.....	92	7	1	8

Kilde: Danmarks Statistik: Befolningens bevægelser 1989.

Translation – Heading, Column 1; have not re-migrated; 2-8: have re-migrated after; 2: 0-5 months; 3: 6-11 months; 4: 1-2 years; 5: 3-5 years; 6: 6-9 years; 7: 10 years or more; 8: total, re-migrated. Front Column, 1: year of immigration.

Tabel 16.13

16 Udenlandske statsborgere

18-20-årige indvandrere fordelt efter skoleuddannelse og sammenlignet med 18-20-årige danske unge. 1988.

18-20 year old immigrants, by level of general education compared with 18-20 year old Danes. 1988. Per cent.

Tabel 16.14

	Jugoslavien		Tyrkiet		Pakistan		Danmark ¹	
	Mænd 1	Kvin- der 2	Mænd 3	Kvin- der 4	Mænd 5	Kvin- der 6	Mænd 7	Kvin- der 8
Procent								
1 <i>Uden eksamen:</i>								
2 Ud af 5.-7. klasse.....	4	2	5	16	-	5	1	-
3 Ud af 8.-9. klasse.....	4	11	24	19	2	5	1	-
4 <i>Med eksamen:</i>								
5 9.-10. klasse	58	55	56	47	46	48	70	60
6 HF + studentereksamens	9	7	4	2	17	5	13	11
7 Går i skole	23	25	9	14	35	36	14	28
8 Udenlandsk skole/uoplyst.....	2	-	2	2	-	1	1	1
9 I alt.....	100	100	100	100	100	100	100	100

Anm.: Antal svarpersoner: 827 indvandrere og 374 danskere.

¹ Spørgsmålet lod: "Hvilken skoleuddannelse har du afsluttet skolen med?" Socialforskningsinstituttets tidsanvendelsesundersøgelse. 1987.

Kilde: Just Jeppesen, Kirsten: Unge indvandrere. København 1989. (Socialforskningsinstituttets rapport 89:6).

Translation – Heading, Column 1-2: Yugoslavia; 1: men; 2: women; 3-4: Turkey; 3: men; 4: women; 5-6: Pakistan; 5: men; 6: women; 7-8: Denmark¹; 7: men; 8: women.

Front Column, 1: without examination; 2: from 5th to 7th class; 3: from 8th or 9th class; 4: with examination; 5: from 9th or 10th class; 6: upper secondary examination; 7: attending school; 8: foreign school or no information; 9: total.

Note: Number of respondents: 827 immigrants and 374 Danes.

¹ The question was: "Which school education did you finish school with?"

Udenlandske statsborgere 16

**21-25-årige indvandrere fordelt efter skole-
uddannelse og sammenlignet med 21-25-
årige danske unge. 1988.**

21-25 year old immigrants, by level of general education compared with 21-25 year old Danes. 1988. Per cent.

	Jugoslavien		Tyrkiet		Pakistan		Danmark ¹	
	Mænd 1	Kvin- der 2	Mænd 3	Kvin- der 4	Mænd 5	Kvin- der 6	Mænd 7	Kvin- der 8
Procent								
1 <i>Uden eksamen:</i>								
2 Ud af 5.-7. klasse.....	3	12	17	39	1	7	2	0
3 Ud af 8.-9. klasse.....	13	19	23	23	17	4	3	0
4 <i>Med eksamen:</i>								
5 9.-10. klasse	67	47	46	27	59	71	74	67
6 HF + student.....	16	16	9	2	19	9	20	31
7 Går i skole	-	1	1	-	4	2	1	1
8 Udenlandsk skole/uoplyst.....	1	5	4	9	1	7	0	1
9 I alt.....	100	100	100	100	100	100	100	100

Anm.: Antal svarpersoner: 827 indvandrere og 374 danskere.

¹ Spørgsmålet lod: "Hvilken skoleuddannelse har du afsluttet skolen med?" Socialforskningsinstituttets tidsanvendelsesundersøgelse. 1987.

Kilde: Just Jeppesen, Kirsten: Unge indvandrere. København 1989. (Socialforskningsinstituttets rapport 89:6).

Translation – Heading, Column 1-2: Yugoslavia; 1: men; 2: women; 3-4: Turkey; 3: men; 4: women; 5-6: Pakistan; 5: men; 6: women; 7-8: Denmark¹; 7: men; 8: women.

Front Column, 1: without examination; 2: from 5th to 7th class; 3: from 8th or 9th class; 4: with examination; 5: from 9th or 10th class; 6: upper secondary examination; 7: attending school; 8: foreign school or no information; 9: total.

Note: Number of respondents: 827 immigrants and 374 Danes.

¹ The question was: "Which school education did you finish school with?"

Tabel 16.15

16 Udenlandske statsborgere

**18-25-årige indvandrere fordelt efter stil-
ling og sammenlignet med 18-25-årige
danske unge. 1988.**

18-25 year old immigrants by socio-economic group, compared with 18-25 year old Danes. 1988. Per cent.

Tabel 16.16

	Jugoslavien		Tyrkiet		Pakistan		Danmark ¹	
	Mænd 1	Kvin- der 2	Mænd 3	Kvin- der 4	Mænd 5	Kvin- der 6	Mænd 7	Kvin- der 8
Procent								
1 <i>Erhverv:</i>								
2 Selvstændige.....	3	-	2	1	5	2	3	0
3 Funktionærer	18	20	5	11	9	21	15	31
4 Faglærté arbejdere	5	2	6	-	5	-	16	1
5 Ikke-faglærté arbejdere	27	25	45	31	17	14	17	16
6 Arbejdsløs mv. ²	15	27	18	36	16	21	8	13
7 <i>Uden for erhverv:</i>								
8 Skoleelev	9	10	5	6	18	22	6	7
9 Studerende	12	8	10	3	22	7	15	21
10 Lærlinge, EFG-elever	9	5	5	4	7	7	18	10
11 Øvrige uden for erhverv ³	2	3	4	8	1	6	2	1
12 I alt.....	100	100	100	100	100	100	100	100

Anm.: Antal sværpersoner: 827 indvandrere og 374 danskere.
¹ Socialforskningsinstituttets tidsanvendelsesundersøgelse. 1987.
² Inklusive jobtilbud og bistandshjælp.
³ Inklusive husmor, pensionist/langtidssyg, uoplyst.
Kilde: Just Jeppesen, Kirsten: Unge indvandrere. København 1989. (Socialforskningsinstituttets rapport 89:6).

Translation – Heading, Column 1-2: Yugoslavia; 1: men; 2: women; 3-4: Turkey; 3: men; 4: women; 5-6: Pakistan; 5: men; 6: women; 7-8: Denmark¹; 7: men; 8: women.
Front Column, 1: in the labour force; 2: self-employed; 3: salaried employees; 4: skilled manual workers; 5: unskilled manual workers; 6: unemployed, etc.²; 7: outside the labour force; 8: school pupil; 9: student; 10: apprentice, trainee; 11: other, outside labour force³.
Note: Number of respondents: 827 immigrants and 374 Danes.
¹ Danish National Institute of Social Research: Time-use study, 1987.
² Including work opportunity offer and social security payments.
³ Including housewife, pensioner/long-term sick, and unknown.

**18-25-årige indvandrere fordelt efter antal
rum pr. person. 1988.**

18-25 year old immigrants by number of rooms per person. 1988. Per cent.

Tabel 16.17

	Jugoslavien		
	1	2	3
Procent			
1 Mindre end 1 rum	43	68	68
2 1 rum	36	21	20
3 1 rum + fællesrum.....	17	9	10
4 Mere end 1 rum + fællesrum	4	2	2
5 I alt.....	100	100	100

Anm.: Antal sværpersoner: 827.
Kilde: Just Jeppesen, Kirsten: Unge indvandrere. København 1989. (Socialforskningsinstituttets rapport 89:6).

Translation – Heading, Column 1: Yugoslavia; 2: Turkey; 3: Pakistan.
Front Column, 1: less than 1 room; 2: 1 room; 3: 1 room + common room; 4: more than 1 room + common room; 5: total.
Note: Number of respondents: 827.

Udenlandske statsborgere 16

18-25-årige indvandrere som er gift eller samlevende, fordelt efter om de har selvstændig bolig. 1988.

18-25 year old immigrants who are married or cohabiting, by whether they have own accommodation. 1988. Per cent.

	Jugoslavien		Tyrkiet		Pakistan	
	Mænd 1	Kvinder 2	Mænd 3	Kvinder 4	Mænd 5	Kvinder 6
Procent						
1 Bor sammen med forældre/ svigerforældre.....	39	20	53	20	36	34
2 Bor i selvstændig bolig (ejer eller lejer).....	57	75	39	80	36	64
3 Logerende/kollektiv.....	4	5	8	..	8	2
4 I alt.....	100	100	100	100	100	100

Anm.: Antal svarpersoner: 827.

Kilde: Just Jeppesen, Kirsten: Unge indvandrere. København 1989. (Socialforskningsinstituttets rapport 89:6).

Translation – Heading, Column 1-2: Yugoslavia; 1: men; 2: women; 3-4: Turkey; 3: men; 4: women; 5-6: Pakistan; 5: men; 6: women.

Front Column, 1: live with parents/parents-in-law; 2: live independent (own or rented accommodation); 3: lodgings or collective accommodation; 4: total.

Note: Number of respondents: 827.

Tabel 16.18

Procentandel af 18-25-årige indvandrere som har hjemmeboende børn sammenlignet med danske unge. 1988.

Percentage of the 18-25 year old immigrants who have children living at home, compared with Danish 18-25 year olds. 1988. Per cent.

	Jugoslavien		Tyrkiet		Pakistan		Danmark ¹	
	Mænd 1	Kvin- der 2	Mænd 3	Kvin- der 4	Mænd 5	Kvin- der 6	Mænd 7	Kvin- der 8
Procentandel								
1 Hjemmeboende børn.....	21	38	35	49	12	25	6	16

Anm.: Antal svarpersoner: 827 indvandrere og 374 danskere.

¹ Socialforskningsinstituttets tidsanvendelsesundersøgelse. 1987.

Kilde: Just Jeppesen, Kirsten: Unge indvandrere. København 1989. (Socialforskningsinstituttets rapport 89:6).

Translation – Heading, Column 1-2: Yugoslavia; 1: men; 2: women; 3-4: Turkey; 3: men; 4: women; 5-6: Pakistan; 5: men; 6: women; 7-8: Denmark¹; 7: men; 8: women.

Front Column, 1: children, living at home.

Note: Number of respondents: 827 immigrants and 374 Danes.

Tabel 16.19

17

Statistik i undervisningen

17 Statistik i undervisningen

Indledning

Alle, der regelmæssigt læser avis, ser TV eller hører radio, modtager statistiske oplysninger. Det kan fx dreje sig om de seneste arbejdsløshedstal, størrelsen af underskuddet på betalingsbalancen, eller hvor mange der i et år er blevet optaget på de højere lærdeanstalter. De statistiske oplysninger, vi modtager, er med til at danne et billede af, hvordan samfundet ser ud.

Statistik er dog kun en del af de oplysninger, vi modtager om samfundsforholdene. Vi modtager dagligt mange andre indtryk og informationer. Hvis man fx skal belyse et emne som arbejdsløshed, så er det naturligvis vigtigt at bruge statistikken til at fortælle, hvor mange arbejdsløse der er, og hvor længe de har været arbejdsløse, men der er mange aspekter af arbejdsløsheden, som statistikken ikke eller kun fårt kan fortælle os, fx hvordan de arbejdsløse føler og oplever situationen. Statistik er altså kun en del af den samlede beskrivelse af virkeligheden.

Statistikkens formål

Statistik kan have forskellige funktioner og formål i et samfund. I dette afsnit vil vi omtale nogle af disse formål.

Da man gennemførte de første folketællinger for mere end 200 år siden, var det primært med det formål at udskrive soldater og inddrive skatter. I dag bruger man statistikken til mange andre formål. Man kan pege på tre væsentlige formål:

- Folkeoplysning.
- Grundlag i den demokratiske proces.
- Information til beslutningstagere.

For det første har statistikken til opgave at orientere den brede befolkning om forholdene i samfundet. Det kan man kalde den almindelige folkeoplysning. Den viden, befolkningen på denne måde får, kan bruges på mange områder, fx i diskussioner på arbejdsplassen eller til, at den enkelte kan træffe et uddannelsesvalg. I et højt specialiseret samfund er det vigtigt, at befolkningen er velorienteret om samfundsforholdene bl.a. gennem statistiske oplysninger.

For det andet har statistikken en politisk funktion i et demokratisk samfund. De statistiske oplysninger skal give borgerne en viden om samfundsforholdene. Herved bliver borgerne bedre i stand til at deltage i den politiske proces, fx komme med forslag til udformning af politikken, og følge resultaterne af den førende politik. Det giver dem bl.a. et bedre

grundlag for at afgive deres stemme ved de offentlige valg.

Endelig giver statistikken informationer til politikere, embedsmænd og andre beslutningstagere om den almindelige udvikling i samfundet og om, hvordan det går med realiseringen af deres beslutninger. Eksempelvis kan statistikken give oplysninger om, at ungdomsarbejdsløsheden er steget kraftigt. Det kan medføre forslag om særlige beskæftigelsesfremmende foranstaltninger for unge.

Da der ikke kan laves statistik om alt i samfundet, sker der en udvælgelse af, hvilke oplysninger der skal indsamles og offentliggøres. De tre formål for statistikken kan derfor indebære visse konfliktsituationer, hvis det ikke er den samme statistik, der tilfredsstiller alle tre formål.

Officiel statistik

Den centrale statistiske institution i Danmark er Danmarks Statistik. Herudover er der en række offentlige myndigheder og institutioner, der udarbejder statistik inden for deres specielle områder. I dette afsnit skal specielt Danmarks Statistik omtales, fordi det er hovedverandøren af officiel statistik i Danmark.

Danmarks Statistik blev oprettet i 1850 og har haft forskellige benævnelser siden da – Statistisk Bureau, Det Statistiske Departement, og siden 1966 har det heddet Danmarks Statistik. Det er en selvstændig institution under Økonomiministeriet, som primært har til opgave at indsamle, bearbejde og offentliggøre statistiske oplysninger vedrørende samfundsforhold. Ifølge loven om Danmarks Statistik er borgerne, virksomhederne og myndighederne forpligtet til at give oplysninger om en lang række forhold, og de kan straffes med bøde, hvis de ikke gør det.

For at kunne lave statistik, der tilfredsstiller så mange som muligt, har man nedsat en lang række udvalg, som rådgiver Danmarks Statistik om, hvilke statistikker der skal udarbejdes. I disse udvalg sidder der repræsentanter for forskellige erhvervsorganisationer, interesseorganisationer og offentlige myndigheder.

Den officielle statistik kommer også fra andre end Danmarks Statistik, og blandt de vigtigste kan nævnes ministerier, kommuner, amtskommuner, direktorater og styrelser. Det er ofte sådan, at de forskellige myndigheder laver statistik om deres specielle sagsområde, fx laver Sundhedsstyrelsen de meste af medicinalstatistikken, og Undervisningsministeriet laver en del statistik om uddannelsesområdet.

Hvordan produceres statistik?

Grundlaget for al statistik er indsamling af oplysninger, der kan opgøres i tal. Disse grundoplysninger kan indsamles på forskellige måder. Tre typiske former er:

- Registre
- Indberetninger
- Udspørgninger.

Registre er efterhånden blevet den mest anvendte måde at lave statistik på i Danmarks Statistik. Ved registermetoden udnytter man de oplysninger, som findes i en række af de administrative registre. Administrative registre er som oftest oprettet til andre formål end statistik. Eksempelvis findes der hos politiet et centralt kriminalregister, som bruges i politiets daglige arbejde bl.a. med at opklare lovovertrædelser. Dette register indeholder oplysninger om anmeldelser af lovovertrædelser, sigtelser, afgørelser osv. Et andet eksempel er Landspatientregistret, hvor alle somatiske indlæggelser bliver registreret. Formålet med Landspatientregistret er hurtigt at kunne skaffe sig nogle oplysninger om de patienter, som kommer til behandling/bliver indlagt på et sygehus. Registratrummer bl.a. oplysninger om patienternes indlæggelsesmåde, diagnoser og operationer.

På baggrund af de oplysninger, der er i de forskellige registre, udarbejdes statistikker fx om antallet af anmeldte straffelovsovertrædelser og om, hvor mange der bliver indlagt på sygehusene.

Indberetninger og anmeldelser er en anden type dataindsamling. I disse tilfælde udnytter man de oplysninger, som fremgår af indberetnings-/anmeldelsesblanketter til at lave statistik. Eksempelvis skal arbejdsgiverne ifølge loven indberette alle arbejdssulykker, som medfører en sygedag ud over tilskadekomstdagen, til Arbejdstilsynet. Indberetningerne foregår på nogle standardblanketter, hvor der bl.a. skal oplyses om tidspunkt for ulykken og hvordan ulykken skete. Arbejdstilsynet laver så årligt en statistik over arbejdssulykker på grundlag af disse oplysninger. Af andre statistikker, der bygger på indberetninger, kan nævnes dødsfaldsstatistikken, som bygger på dødsattesterne, og statistik over epidemiske sygdomme (fx influenza og børnesygdomme), som bygger på lægernes indberetninger til Sundhedsstyrelsen af en række epidemiske sygdomme. Kendetegnende ved registre og indberetninger er, at der er tale om totaltællinger: alle personer, begivenheder o.l. på bestemte områder tælles op. Oplysninger-

ne bruges derefter bl.a. som kvantitative opgørelser, fx på årsbasis.

Udspørgning af befolkningen er den tredje væsentlige type dataindsamling. Denne indsamlingsmetode bruges til målrettede kvantitative opgørelser på områder, hvor der ikke i forvejen findes tilfredsstillende oplysninger i form af registre og indberetninger. Udspørgningsmetoden kan groft deles i de tilfælde, hvor man spørger alle eller næsten alle, og de tilfælde, hvor man blot udspørger et udsnit af befolkningen. Udspørgningen kan foregå enten ved at sende et spørgeskema pr. post eller ved, at man kontakter folk pr. telefon eller ved et besøg, hvor interviewerne stiller nogle spørgsmål.

Et eksempel på en omfattende udspørgning har vi i de tidligere folketællinger, hvor alle husstandsoverhoveder skulle besvare et postspørgeskema om husstandsmedlemmernes køn, alder, stilling, erhverv osv. I dag er det mest typiske eksempel landbrugstællingerne, hvor alle husstande skal besvare et spørgeskema om fx dyrket areal, afgrøder, husdyr osv.

Et eksempel på en stikprøveundersøgelse pr. telefon er de årligt tilbagevendende arbejdsstyrkeundersøgelser. Her telefoninterviewes ca. 25.000 personer om deres beskæftigelsesforhold, fx om de er arbejdsløse, om de arbejder på deltid osv.

Der er med tiden sket et øget brug af registre og stikprøveudspørgninger, mens man nu gør mindre brug af de omfattende udspørgninger.

De indsamlede grundoplysninger skal bearbejdes, før de kan publiceres. Denne bearbejdning foregår på edb, og derfor skal alle oplysninger overføres til et edb-medie. Herefter starter der en kontrol og fejlretning af oplysningerne. Der kan være tale om forskellige fejl, fx blanketter der er udfyldt forkert, eller indtastningsfejl. En del af disse fejl kan man finde og rette, men desværre vil der også være fejl, som ikke kan opdages.

Når oplysningerne således er overført til edb, og fejlene er blevet rettet, kan man begynde at tælle oplysningerne sammen på kryds og tværs. Det foregår på edb, og slutresultatet kan man læse i de statistiske publikationer, fx Statistisk Årbog.

Survey-undersøgelser

En stor del af de statistiske oplysninger uden for officiel statistik stammer fra de såkaldte survey-undersøgelser. Det er en type af undersøgelser, som der er gennemført mange af

17 Statistik i undervisningen

i Socialforskningsinstituttet. Som regel drejer det sig om stikprøveundersøgelser, hvor man interviewer personer ved hjælp af et fast struktureret spørgeskema, og undersøgelsernes resultater fremlægges som tal i tabelform. I dette afsnit vil vi kort omtale, hvordan disse undersøgelser laves.

En survey-undersøgelse starter med, at man ønsker at få undersøgt en problemstilling, fx hvordan de 6-10-årige børn bliver passet, eller hvordan befolkningen bruger sin tid. Undersøgelsernes emner bliver ofte foreslæbt af politikere, offentlige myndigheder, udvalg, kommissioner, organisationer eller af forskerne selv. I planlægningen af undersøgelsen skal der tages stilling til, hvem og hvor mange der skal interviewes, og hvordan der skal interviewes.

Når undersøgelsen er planlagt, bliver der udarbejdet et spørgeskema. Det er en af de vigtigste faser i en undersøgelse, fordi de senere resultater afhænger af spørgsmålenes art og kvalitet. Spørgsmålene skal først og fremmest være præcise og formuleret i et sprog, som alle kan forstå. Desuden skal de være neutrale, så man ikke gennem ledende spørgsmål opnår nogle bestemte svar.

Når spørgeskemaet er udarbejdet, kan interviewingen sættes i gang. Man kan vælge mellem personlige interviews, hvor en interviewer besøger de personer, der er udvalgt til undersøgelsen, eller telefoninterviews, hvor en interviewer ringer til vedkommende. Endelig kan man benytte selvudfyldelsesspørgeskemaer, hvor man pr. post sender et spørgeskema, som svarpersonerne selv skal udfylde og returnere. Valget af interviewmetode afhænger af problemstillingen og af, hvor mange penge der er til rådighed til undersøgelsen. Normalt giver besøgsinterview de bedste besvarelser og den højeste besvarelsesprocent, men det er samtidig den dyreste metode. Efterhånden som næsten alle husstande har fået telefon, er telefoninterviews blevet mere og mere anvendt, specielt fordi de er billigere, og der opnås normalt relativt høje svarprocenter. Selvudfyldelsesskemaer anvendes som regel kun til mindre undersøgelser. Det er den billigste metode, men giver ofte relativt lave besvarelsesprocenter.

En undersøgelses kvalitet afhænger meget af besvarelsesprocenten. Normalt udvælger man en tilfældig stikprøve af befolkningen, fx fra CPR-registret. Det vil sige, at man lader et udsnit af befolkningen repræsentere hele befolkningen. Derfor er det vigtigt, at så mange som muligt deltager i undersøgelsen. Der er dog altid nogen, som interviewerne ikke kan

komme i kontakt med, og nogen, som direkte nægter at medvirke. Normalt opnår man en besvarelsesprocent på 75-85 i Socialforskningsinstituttets undersøgelser.

Efter at spørgeskemaerne er blevet udfyldt, bliver alle oplysningerne kodet og overført til edb. Det vil sige, at de forskellige svar på spørgsmålene bliver omsat til tal, som kan bruges af edb-maskinerne. Til sidst bliver alle oplysningerne analyseret, og der bliver udarbejdet en rapport. Oplysningerne fra spørgeskemaerne anonymiseres og fremstår normalt som tabeller i rapporterne og er derved blevet til statistik.

Fejlkilder i statistikken

Selv om den officielle statistik ofte betragtes som noget helt rigtigt og korrekt – og Danmark er nok et af de lande, der har den mest pålidelige officielle statistik – er der alligevel en del usikkerhedsmomenter. Der skal ikke her foretages en udtømmende behandling af den statistiske usikkerhed, men blot nævnes nogle af de vigtigste usikkerhedsmomenter, som man bør have i baghovedet, når man læser statistik.

For det første kan statistikken aldrig blive mere pålidelig end de grundoplysninger, der er til rådighed. Det betyder bl.a., at de fejl, der er i registerne, bliver videreført i den statistiske bearbejdning, hvis ikke de bliver rettet/kan rettes i fejlsøgningen. Det er ikke kun registerne, som kan indeholde fejl, men der kan også være fejl i indberetninger og anmeldelser, ligesom der kan være fejl i spørgeskemaer fra udspørgninger og survey-undersøgelserne. Specielt når der er tale om stikprøveudspørgninger, er der en fejkilde ved, at ikke alle bliver spurgt. Det kaldes stikprøveusikkerhed og omtales i et senere afsnit.

For det andet kan der opstå fejl, når grundoplysningerne skal overføres til edb-medie, simpelthen fordi der tastes forkert, ligesom der kan opstå slæfejl, når man skriver på skrivemaskine. Desuden kan der opstå fejl i edb-behandlingen, fx ved at der er fejl i edb-grammerne, som styrer optællingerne. Sådanne fejl er dog heldigvis ret sjældne.

Statistisk usikkerhed

En lang række af de oplysninger, der er medtaget i denne publikation, stammer fra stikprøveundersøgelser baseret på oplysninger fra et repræsentativt udsnit af befolkningen. Stikprøveundersøgelser har groft sagt to fejltyper, den tilfældige og den systematiske. Den tilfældige fejl hænger sammen med stikprøvestørrelsen. Den er mindre, jo større stik-

prøven er. Den tilfældige fejl påvirker den sikkerhed, hvormed man kan udtale sig om hele befolkningen, på baggrund af et tilfældigt udsnit af befolkningen. Den systematiske fejl afhænger ikke af størrelsen på stikprøven, men af andelen, der ikke vil svare, og om de, der ikke svarer på de pågældende spørgsmål, ville have fordelt sig på samme måde som dem, der svarer. Den systematiske fejl lader sig ikke altid beregne, men i denne publikation benyttes som hovedregel stikprøveundersøgelser med en svarprocent på mindst 80 pct.

Den tilfældige stikprøvefejl kan beregnes. Hvis man fx i en undersøgelse har beregnet procenten, der har besøgt egen læge det sidste år, kan man lægge et sikkerhedsinterval omkring denne procent. Sædvanligvis benytter man et 95 pct.'s sikkerhedsinterval. Sikkerhedsintervallet afhænger af to forhold. Hvis man fx kaster en mønt op i luften, vil det være sværest at forudsige, hvordan den lander, hvis den lige ofte lander på plat og krone, det vil sige, at der er 50 pct.'s sandsynlighed for en krone. Dette svarer til, at jo tættere en procentandel er på 50 pct., jo større tilfældig usikkerhed har procentandelen alt andet lige. Derudover afhænger den tilfældige fejl af stikprøvestørrelsen. Vi vil sidst i dette afsnit angive den præcise formel til beregning af et sikkerhedsinterval for den tilfældige fejl. Først dog en enkel tommelfingerregel. Vi tager udgangspunkt i en stikprøve på 100 og en procentandel på 50. Det sidste er som nævnt det værst tænkelige, idet det vil give den største tilfældige fejl. I denne situation skal man trække 10 pct. fra og lægge 10 pct. til for at få endepunkterne i sikkerhedsintervallet. Hvis man ønsker den halve tilfældige fejl, skal man firdoble stikprøven. Resultatet er måske lidt overraskende, men sådan er matematikken. Tommelfingerreglen er nu, at man beregner forholdet mellem den stikprøve man har og 100. Hvis man fx har en stikprøve på 1.600, er forholdet 16. Herefter tager man kvadratroden af forholdet, dvs. af 16, der er 4. Dette tal dividerer man derefter op i 10 pct. for at beregne, hvor meget der skal trække fra og lægges til. I en stikprøve på 1.600 skal man således trække 2,5 pct. fra og lægge 2,5 pct. til for at få endepunkterne i sikkerhedsintervallet. Det tilsvarende resultat med en stikprøve på 2.500 er, at der skal trækkes 2 pct. fra og lægges 2 pct. til, idet kvadratroden af 25 er 5 og 5 divideret op i 10 pct. er 2 pct. Hvis vi har en stikprøve på under 100, er reglen den samme, men vi skal regne med brøker. En stikprøve på 25 er således $\frac{1}{4}$ af 100, og kvadratroden af $\frac{1}{4}$ er $\frac{1}{2}$. Når man

dividerer $\frac{1}{2}$ op i 10 pct., får man 20 pct., som derfor er det tal, der skal trække fra og lægges til.

Tabel 17.1.

Sammenhængen mellem stikprøvestørrelsen og den maksimale tilfældige fejl.

Stikprøvestørrelse	Den maksimale tilfældige fejl
25	± 20 pct.
100	± 10 pct.
400	± 5 pct.
900	$\pm 3\frac{1}{3}$ pct.
1.600	$\pm 2,5$ pct.
2.500	± 2 pct.

Note: Den formelle formel er: $1,96 \cdot \sqrt{\frac{p \cdot (100-p)}{n}}$,

hvor p er procentandelen og n er stikprøvestørrelsen. Formlen forudsætter, at stikprøven er simpelt tilfældigt udvalgt og beregner et 95 pct.'s sikkerhedsinterval for den tilfældige fejl.

Som det fremgår er størrelsen af den tilfældige fejl begrænset ved store stikprøver. Ved store stikprøver vil den systematiske fejl ofte være den mest betydnende. Som nævnt er ovennævnte sikkerhedsinterval beregnet i den situation, hvor den tilfældige fejl er størst, hvilket sker når procentandelen er 50. Jo længere væk fra 50 den konkrete procentandel er, jo mindre er sikkerhedsintervallet. Tommelfingerreglen giver kun en lille overurdering, hvis den konkrete procentandel ligger mellem 25 og 75. Alternativt må man beregne sikkerhedsintervallet konkret ved hjælp af formlen under tabel 17.1.

Hvordan læses en tabel?

Den mest anvendte form for præsentation af statistik er tabeller. Det skyldes, at tabellerne er i stand til at bringe en række oplysninger i en komprimeret form. Således kan en mindre tabel ofte indeholde den samme mængde oplysninger, som man ellers skulle bruge det meste af en side til at forklare med ord. Desværre bliver mange mennesker lidt skræmte, når de støder på en tabel, fordi de har svært ved at læse og tolke den. Bortset fra at der findes nogle tabeller, som virkelig er vanskelige, så er det mest et spørgsmål om at lære at læse en tabel. Tabeller er nemlig opbygget ret ensartet, så har man først én gang forstået systemet, kan man relativt nemt læse de fleste tabeller.

En tabel består af en forspalte og et hoved samt nogle oplysninger, der er knyttet til disse.

17 Statistik i undervisningen

Overskrift ...

For-spalte	Hoved
	Oplysninger
Anmærkninger, noter o.l.	

Først skal man finde ud af, hvad det er for en type oplysninger, der står inde i tabellen. Det kan være antal personer eller procenter, og det fremgår ofte af overskriften eller af oplysninger inde i tabellen. Dernæst skal man finde ud af, hvad eller hvem disse oplysninger vedrører. Det kan man se på forspalten og hovedet. Hvis forspalten er årstal, og hovedet er køn, vedrører oplysningerne altså mænd og kvinder i forskellige år. En sådan enkel tabel kan fx fortælle, hvor mange mænd og kvinder der var i Danmark i forskellige år.

Arbejdsstyrken. 1980-1989. Eksempel 1:

År	Antal		Procentandel	
	Mænd	Kvinder	Mænd	Kvinder
1980	1.535.200	1.210.300	55,9	44,1
1981	1.526.200	1.226.000	55,5	44,5
1982	1.532.700	1.248.400	55,1	44,9
1983	1.537.500	1.260.200	55,0	45,0
1984	1.548.900	1.284.700	54,7	45,3
1985	1.563.200	1.309.300	54,4	45,6
1986	1.576.200	1.330.900	54,2	45,8
1987	1.582.700	1.345.900	54,0	46,0
1988	1.577.600	1.349.900	53,9	46,1
1989	1.563.500	1.344.200	53,8	46,2

Anm.: Arbejdsstyrken omfatter samtlige personer i alderen 15-74 år, der er beskæftigede eller arbejdsløse.

Kilde: Danmarks Statistik: Statistisk tiårsoversigt 1991.

Hvis vi tager udgangspunkt i tabelleksempel 1, kan vi bedre se systemet. I denne tabel finder vi ud af, at oplysningerne inde i tabellen er antal personer i arbejdsstyrken og procentandel af personer i arbejdsstyrken, der er henholdsvis mænd og kvinder. I anmærkningen får vi at vide, hvad man forstår ved arbejdsstyrken. Dernæst ser vi, at forspalten er årstal, og hovedet er mænd og kvinder for begge typer af oplysninger. Vi skal naturligvis også vide, hvad en procentandel er for noget. Tabellen fortæller os således noget om udviklingen i arbejdsstyrkens sammensætning (på mænd og kvinder). De to første kolonner udtrykker det i antal personer, mens de to sidste kolonner udtrykker det i procent (kvinder + mænd = 100 pct.). Vi kan se, at kvinderne udgør en stigende andel af arbejdsstyrken i perioden 1980 til 1990.

Erhvervsfrekvens. 1980-1990. Eksempel 2:

År	1980		1990	
	Mænd	Kvinder	Mænd	Kvinder
16-19 år	72,0	58,4	69,6	62,1
20-24 år	89,7	85,5	84,6	80,5
25-29 år	96,2	86,6	89,4	86,1
30-34 år	95,1	84,7	91,7	88,6
35-39 år	95,3	83,3	92,1	89,0
40-44 år	98,8	81,4	92,5	88,6
45-49 år	93,5	75,9	91,8	85,6
50-54 år	91,4	67,2	89,8	98,8
55-59 år	87,8	55,5	85,5	66,5
60-66 år	55,0	27,6	44,9	23,7
I alt 16-66 år.....	86,8	70,9	84,0	75,7

Anm.: Erhvervsfrekvensen angiver den procentandel af befolkningen, der er i arbejdsstyrken.

Kilde: Nyt fra Danmarks Statistik nr. 50/1992.
Registerbaseret arbejdsstyrkestatistik ultimo november 1990.

Oplysningerne i tabelleksempel 2 er erhvervsfrekvenser, hvilket fremgår af overskriften, som nærmere er forklaret i anmærkningen. Forstalten er aldersgrupper, og hovedet er køn og årstal. I dette tilfælde er der altså to ting i hovedet, hvor køn er underordnet årstal. Tabellen fortæller os således, hvor stor erhvervsfrekvensen er for mænd og kvinder i forskellige aldersgrupper i henholdsvis 1980 og 1990. Vi kan ud af tabellen bl.a. læse, at 1) erhvervsfrekvensen er højere for mænd end for kvinder i alle aldersgrupper, både i 1980 og 1990; 2) erhvervsfrekvensen er højest i aldersgruppen 25-59 år, både for mænd og kvinder; 3) den samlede erhvervsfrekvens (alle alderskategorier under ét) er steget for kvinderne og faldet for mændene i perioden 1980 til 1990. Det gælder om at sammenligne tallene med hensyn til alder, køn og årstal for at finde nogle mønstre, som kan give nogle konklusioner.

Der kunne gives mange flere tabelleksempler, men det bedste er at studere dem selv ved hjælp af metoden:

1. Hvilke oplysninger er der tale om?
2. Hvad/hvem vedrører oplysningerne?
3. Er der nogen forbehold?

Hvordan læses en figur?

Figurer bliver også anvendt til at præsentere statistiske oplysninger. Normalt er figurer mere enkle end tabeller, og mange mennesker kan bedre overskue en figur end en tabel. I denne publikation er der også gjort udstrakt brug af figurer, og i de fleste tilfælde er de benyttet som forenklinger og visualiseringer af tabeller.

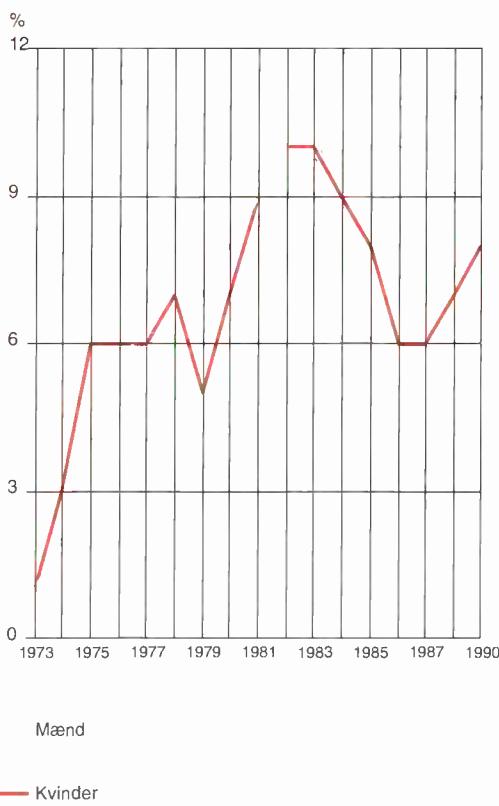
Ligesom det er tilfældet med tabeller, gælder det om at kunne læse en figur rigtigt. Normalt er figurer tegnet i to dimensioner (en x-

Statistik i undervisningen 17

akse og en y-akse), men i visse tilfælde kan man komme ud for tre-dimensionale figurer. Her vil vi dog kun beskæftige os med to-dimensionale figurer.

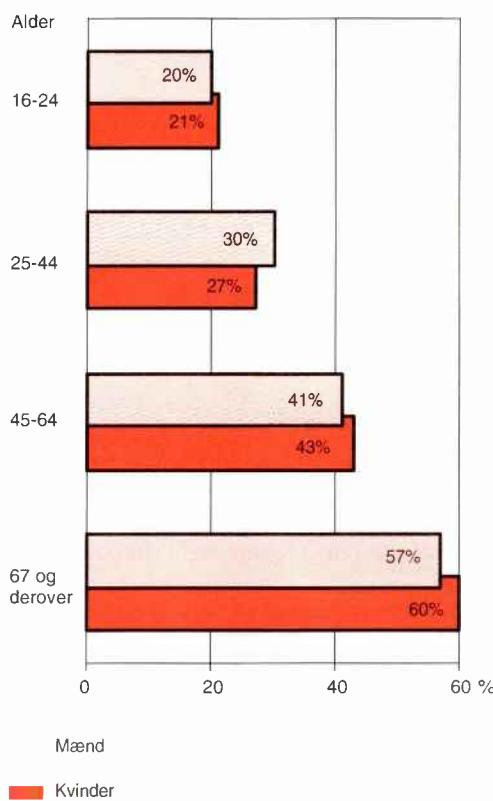
Man skal først og fremmest gøre sig klart, hvilke oplysninger der er anvendt på de to akser. Som regel vil den ene akse være en måleskala, fx en procentskala, en indeksskala eller en beløbsskala. Den anden akse vil enten være anvendt til en anden måleskala, fx en tidsakse (årstal) eller til at repræsentere befolkningsgrupper, fx køn, stillingsgrupper o.l. Det fremgår som regel af den tekst, der er knyttet til akserne eller figurens overskrift, hvad figurernes akser er anvendt til. Følgenden figureksempel viser principippet.

Ledighedsprocenten for mænd og kvinder.
1973-1990.

os altså udviklingen i mændenes og kvindernes ledighedsprocent i perioden fra 1973 til 1990. I begyndelsen af perioden havde mændene en højere ledighedsprocent end kvinderne, men siden midten af 1970'erne har kvinderne haft den højeste ledighedsprocent. Figuren viser os samtidig, at ledighedsprocenten for begge køn stort set har været stigende i perioden 1973-1983, mens der er sket et fald indtil 1986/87, hvor den stiger igen. En anden type figur, der er vidt anvendt i denne publikation, er bjælke-/søjlediagrammer. Følgende eksempel viser, hvorledes sådanne figurer læses.

Procentdel i forskellige aldersgrupper, der har langvarige helbredsproblemer. 1991.

Det fremgår af overskriften, at den ene akse er en procentskala (den registrerede ledighed i procent af arbejdsstyrken), og den anden akse er en tidsskala (1973-1990). Hvis man ser på figurens akser, er det tydeligt, at x-aksen (den vandrette) er tidsskalaen, og y-aksen (den lodrette) er procentskalaen. Desuden er de to kurver i figuren angivet til at være henholdsvis mænd og kvinder. Figuren viser

Overskriften fortæller os, at den ene akse (x-aksen) er en procentskala, mens den anden akse (y-aksen) anvendes til at repræsentere forskellige aldersgrupper. Procentskalaen viser procentandelen, der har langvarige helbredsproblemer. Desuden kan vi se, at aldersgrupperne er opdelt på mænd og kvinder, og at oplysningerne vedrører 1991. Figuren viser os altså, at procentandelen, der har langvari-

17 Statistik i undervisningen

ge helbredsproblemer, stiger med alderen, både blandt mænd og kvinder. Vi kan desuden se, at der ikke er væsentlig forskel på mænd og kvinder.

Statistiske begreber

I denne publikation er der anvendt forskellige måder at præsentere levevilkårsoplysningerne på. De vigtigste af disse vil blive beskrevet i dette afsnit.

Procentfordelinger anvendes til at beskrive oplysninger på en sammenlignelig måde. Det gøres ved at omregne en række absolute tal til procenter. Herved bliver det muligt at sammenligne grupper, der har forskellig størrelse. Følgende eksempel viser mænd og kvinder fordelt efter, om de er i eller uden for arbejdsstyrken, henholdsvis med absolute tal og som procentfordeling (relative tal).

Eksempel 3:

	I arbejdsstyrken	Uden for arbejdsstyrken	I alt
Antal (1.000)			
Mænd	1.564	967	2.531
Kvinder	1.344	1.261	2.605
Alle.....	2.908	2.228	5.136

	I arbejdsstyrken	Uden for arbejdsstyrken	I alt
Procent			
Mænd	61,8	38,2	100
Kvinder	51,6	48,4	100
Alle	56,6	43,4	100

Procentandel er et enkelt tal i en procentfordeling. I ovenstående eksempel er procentandelen der er "i arbejdsstyrken" (kaldes også "erhvervsfrekvensen"), angivet i talsøjlen til venstre.

Kvotienter/hyppigheder/frekvenser er oplysninger, der er sat i forhold til en gruppens samlede størrelse. Normalt er de angivet pr. 1.000 eller pr. 10.000 indbyggere. Eksempelvis er dødskvotienter defineret som antallet af døde pr. 1.000 indbyggere.

Indeks anvendes til at følge en enkelt gruppens udvikling over tiden eller til at sammenligne en række forskellige grupper. Princippet er, at man vælger en basis, som sættes lig med 100, det kan være et bestemt tidspunkt eller en bestemt gruppe. Derefter beregnes de øvrige tal som procenter af basis-tallet. Følgende eksempel viser fremgangsmåden, hvor indekstallet viser en stigning fra 100 i 1970 til 103 i 1990, svarende til 3 procent.

Eksempel 4:
Reallønsudviklingen for privatansatte funktionærer

	Månedslønnen korrigert for prisudvikling	Procentvis ændring i forhold til 1975	Indeks (1975=100)
1975 (basis)	1.000 kr.	Procent	Indeks
1980	6.400	0	100
1984	6.160	- 4	96
1988	6.100	- 5	95
1990	6.590	+ 3	103
1990	6.620	+ 3	103

Aldersstandardisering anvendes til at sammenligne oplysninger, der varierer stærkt med alderen. Eksempelvis ved man, at forekomsten af de fleste kræftformer stiger med alderen. Hvis man derfor vil se på udviklingen i kræftforekomsten siden 1947, må man aldersstandardisere tallene, da alene en ændret alderssammensætning i befolkningen vil kunne give ændringer i tallene for den samlede kræftforekomst.

Aldersstandardisering foretages ved at vælge en bestemt aldersfordeling, derefter beregne oplysningerne for hver af disse aldersgrupper og endelig summere oplysningerne for de enkelte aldersgrupper. Følgende eksempel viser principippet i aldersstandardisering.

Eksempel 5:
Dødelighedens udvikling fra tidspunkt 1 til tidspunkt 2

	Aldersfordeling	Antal døde pr. 100.000 indbyggere		Antal døde pr. 100.000 indbyggere i tidsrum 2 alders-standardiseret til aldersfordelingen i tidspunkt 1
		Tidsrum 1	Tidsrum 2	
	— Procent —		Antal pr. 100.000	
0-29 år...	37	28	11	10
30-59 år.	43	41	45	43
60 år og derover ..	20	31	127	125
I alt.....	100	100	48,8*	59,2**
				47,2***

* $0,37 \times 11 \times 0,43 \times 45 \times 0,20 \times 127 = 48,8$.

** $0,28 \times 10 \times 0,41 \times 43 \times 0,31 \times 125 = 59,2$.

*** $0,37 \times 10 \times 0,43 \times 43 \times 0,20 \times 125 = 47,2$.

Eksemplet viser, at den samlede dødelighed er steget fra 48,8 pr. 100.000 indbyggere i tidspunkt 1 til 59,2 pr. 100.000 indbyggere i tidspunkt 2.

Hvis man derimod aldersstandardiserer til aldersfordelingen i tidspunkt 1, viser eksem-

plet et lille fald i den samlede dødelighed fra 48,8 til 47,2 pr. 100.000 indbyggere. Årsagen til at resultaterne er afvigende er, at aldersfordelingen er blevet ændret i perioden, således at der er blevet en større del ældre og en mindre del unge. Aldersstandardisering er fx anvendt i tabel 5.4 og 5.5.

Median, kvartiler og deciler anvendes til at beskrive fordelinger, fx indkomstfordelinger. For at finde medianen, kvartilerne eller decilerne må man først ordne alle oplysningerne efter størrelse, således at de laveste kommer først og de højeste til sidst. **Medianen** betegner det indkomstbeløb, der deler indkomstmodtagerne, således at halvdelen har en indkomst under medianen, og halvdelen har en indkomst over medianen. **Kvartiler** og **deciler** deler tilsvarende en fordeling op i fjerdedele og tiendedele

Hvordan finder man statistiske oplysninger?

Mange mennesker kommer jævnligt ud for at skulle finde statistiske oplysninger om et eller andet emne. De opdager da, at det kan være vanskeligt at finde frem til oplysningerne. I dette afsnit vil vi se på, hvordan man kan bære sig ad, når man vil finde frem til statistik om et eller andet emne.

Det første man kan gøre, når man har denne publikation i hænderne, er at gennemlæse afsnittet om datakilder, som findes i hvert kapitel. Her er de vigtigste statistikkilder nævnt. Statistikkilderne er opdelt i den løbende statistik, som omtaler de statistikker, der jævnligt publiceres og ajourføres, og de øvrige datakilder, som især består af enkeltundersøgelser af forskellige emner. Denne publikation omtaler dog langt fra al den statistik, der findes, men kan være en nyttig indgangsnøgle til andre oplysninger.

Da Danmarks Statistik er hovedleverandør af løbende statistik, bør man altid undersøge, om der findes brugbart materiale i Danmarks Statistiks publikationer. Det gør man lettest ved at anvende "Vejviser i statistikken" eller Statistisk årbog. I disse publikationer er der nogle udmærkede stikordsregister. I Statistisk årbog er der ofte en omtale af, hvilke andre institutioner der udarbejder løbende statistik. "Vejviser i statistikken" og Statistisk årbog findes på næsten alle biblioteker.

Hvis man ikke kan finde oplysninger i Danmarks Statistiks publikationer, må man overveje, hvilke andre institutioner der laver statistik om det emne, man er interesseret i. Hvis det eksempelvis drejer sig om sundhedsforhold, bør man undersøge, om Sundhedstyrel-

sen har nogle oplysninger, der kan bruges, og hvis det drejer sig om boligforhold, har Statens Byggeforskningsinstitut måske gennemført nogle undersøgelser, der er relevante. De fleste af disse institutioner har en omtale af deres publikationer i særlige publikationslister og årsberetninger, som findes på de fleste biblioteker. Endelig kan det nævnes, at Socialforskningsinstituttet har gennemført undersøgelser om en lang række forskellige emner. En emneopdelt oversigt over samtlige udgivelser fra Socialforskningsinstituttet kan rekvirereres fra instituttet.

Det vil altid være en god idé at henvende sig på et bibliotek, hvis man søger statistiske oplysninger. For det første har bibliotekerne mange statistiske publikationer, og for det andet vil bibliotekarerne som regel kunne hjælpe i de tilfælde, hvor man ikke selv kan finde frem til oplysningerne. Danmarks Statistiks bibliotek er hovedbibliotek for statistisk litteratur og har derfor den største samling af litteratur om statistik.

Stikordsregister

Tallene refererer til tabellernes numre.

Abort	4.9
Aldersfordeling.....	3.2, 3.3, 15.2
Alkoholforbrug.....	5.33
Arbejde, børn	14.11
Arbejde, hjemme.....	7.24
Arbejdsbelastninger	7.33, 7.34
Arbejdsbetingede lidelser.....	7.32
Arbejdsløshedsforsikrede	7.12
Arbejdsmarkedsuddannelse	6.17
Arbejdspres.....	7.37
Arbejdssituationen, bekymringer for	7.44
Arbejdsskade/-ulykke	7.30, 7.31
Arbejdstidsstyrken	3.6, 3.7
Arbejdstidsordning	7.22, 7.23
Arbejdstimer.....	7.3, 7.5, 7.6, 7.8
Arealanvendelse.....	11.1, 11.3
Avislæsning.....	10.21, 10.22
Bad, wc og centralvarme	9.12, 9.13, 9.14, 16.9
Beboelsestæthed	9.9, 9.10, 9.11, 16.8, 16.14
Befolkningens bevægelser.....	3.1
Befolkningens størrelse	3.1
Befolkningstilväekst	3.1
Bekæmpelsesmidler.....	11.14
Beskæftigelsessituation, parfamilier	7.7
Bevægelser og foreninger.....	12.13, 12.14
Biblioteksbenyttelse	10.23
Bijob	7.9, 7.10
Boligtype	9.1, 9.2, 9.3
Bopælsområde.....	3.4
Børn, alder	14.1
Børn, anbragt uden for hjemmet	14.9
Børn, bopæl og boligforhold.....	14.4, 14.5
Børn, flyttet hjemmefra.....	14.18
Børn, kontakt.....	14.15, 14.16, 14.17
Børn, søskende.....	14.3
Centralvarme, wc og bad	9.12, 9.13, 9.14, 16.9
Daginstitutioner.....	14.7, 14.8
Dataudstyr i arbejdet.....	7.25, 7.26
Deltidsprocent.....	7.4
Disponibel indkomst.....	8.1, 8.3, 8.6, 8.8
Drikkevandsforurening	11.18, 11.19
Døde	13.1
Dødelighed.....	5.2, 5.3, 5.9, 5.10
Dødsårsager	5.4, 5.5, 5.6
Efg-uddannelse.....	6.9
Efteruddannelse	7.39
Ejerbolig/lejerbolig.....	9.6, 9.7, 9.8, 15.5, 16.7, 16.18
Energiforbrug.....	11.5, 11.6

Enkeltfagskurser	6.16
Erhverv/branche.....	3.11, 3.12, 3.13
Erhvervsfrekvens	3.8, 7.1, 7.2, 15.3, 16.10
Erhvervsuddannelse	6.5, 6.6, 6.7, 6.14, 15.3
Faglig organisation.....	12.17
Familietype.....	4.3, 4.4
Fattigdom	8.31, 8.32
Fertilitet	4.6, 16.5
Flyttehyppighed.....	3.5
Folkepensionister.....	15.4
Folketingsvalg	12.4
Forbrugsgoder, varige	8.30
Forbrugsmønster, husstandenes	8.28, 8.29
Formue.....	8.10, 8.11
Forældre, kontakt.....	14.16, 14.17
Fritidsaktiviteter	10.11, 14.12, 14.13, 14.14
Frygt for kriminalitet	13.14, 13.15, 13.16, 13.17
Frynsegoder.....	7.43
Fugt, træk og kulde i bolig.....	9.16, 9.17
Funktioner, fysiske	5.19, 5.20, 5.21
Fysisk ubezag.....	5.13, 5.14, 5.15
Færdselsuheld	13.2, 13.3
Fødselsoverskud.....	3.1
Fødsler.....	4.7, 4.8
Gener i arbejdet	7.35, 7.36
Genudvandring, udenlandske statsborgere.....	16.13
Gymnasieuddannelse	6.9, 6.13
Gødningsforbrug	11.13
Helbredsproblemer, varige	5.11, 5.12
HF-uddannelse	6.13
Hjemmeboende børn	4.5, 16.19
Huslige gøremål.....	4.13, 4.14, 4.15, 4.16, 4.17, 4.18
Husstandenes størrelse	4.1
Husstandsindkomst.....	8.1, 8.2, 8.3, 8.4
Hærværk, udsat for	13.9, 13.11, 13.12, 13.13
Indflydelse på arbejdet.....	7.40, 7.41, 7.42
Indkomst, disponibel	8.1, 8.3, 8.4, 8.5, 8.6
Indkomstarter, sammensætning	8.9, 8.23, 8.24
Kemikalieaffald	11.15
Kirkegang	10.24
Kontakt, til forældre og børn	14.15, 14.16, 14.17, 15.11, 15.12, 15.13
Kostsammensætning	5.34, 5.35
Kræfttilfælde.....	5.7, 5.8
Kulde, træk og fugt i bolig	9.16, 9.17
Kulturelle arrangementer	10.15, 10.16, 10.17, 10.18, 10.19, 10.20
Kønsforskelle i uddannelse	6.13, 6.14, 6.15, 6.16, 6.17

Stikordsregister

Langvarig sygdom.....	5.11, 5.12	Spædbørnsdødelighed	5.2
Ledighed, berørt af.....	7.13	Stillingsstruktur.....	3.9, 3.10, 16.12, 16.16
Ledighedsgrad	7.14, 7.15, 7.17, 7.19, 7.21	Straffelovsovertrædelser.....	13.7, 13.8
Ledighedsprocent.....	7.11, 7.16, 7.18, 7.20, 16.11	Støjforurening	11.20, 11.21, 11.22, 11.23
Lejerbolig/ejerbolig.....	9.6, 9.7, 9.8, 15.5, 16.7, 16.18	Sygefravær	7.27, 7.28, 7.29
Levendefødte	3.1	Tandlæge og andre behandlere, kontakt	5.26, 5.27
Livsindkomster	8.20	Tandtilstand.....	5.22, 5.23
Airforurening.....	11.7, 11.8, 11.9, 11.10	Temperatur	11.4
Airforurening i boligen	11.11, 11.12	Tidsforbrug.....	10.1, 10.2, 10.3, 10.4, 10.5, 10.6, 10.7, 10.8, 10.9, 10.10
Lægekontakt	5.24, 5.25	Tobaksrygning.....	5.31, 5.32
Læse bøger.....	10.23	Træk, fugt og kulde i bolig.....	9.16, 9.17
Lønforskelle	8.18, 8.19	Tyveri, utsat for.....	13.9, 13.11, 13.12, 13.13
Medicinforbrug	5.28, 5.29, 5.30	Uddannelsesdeltagelse	6.19, 6.20, 6.21, 6.22
Middellevetid	5.1	Uddannelsesniveau	6.18
Moderne bolig	9.15	Uddannelsesplacering	6.12
Naturområder	11.2	Udenlandske statsborgere	16.1, 16.2, 16.3, 16.6, 16.7
Nedbør	11.4	Udenomsparlamentarisk aktivitet	12.9, 12.10, 12.11, 12.12, 12.15
Nettoindvandring.....	3.1	Udfordrende arbejde	7.38
Offentlige ydelser, modtagere	8.21, 8.22	Ulykker	13.1, 13.4, 13.5, 13.6
Opstillede kandidater, kvinder.....	12.5	Valgdeltagelse.....	12.1, 12.2, 12.3
Organisationsprocent.....	12.18	Valgte kandidater, kvinder	12.5
Personlig indkomst.....	8.12, 8.13	Vandforbrug.....	11.17
Politisk parti, medlem.....	12.6, 12.7, 12.8	Vandforurening	11.18, 11.19
Politiske møder	12.6, 12.7, 12.8	Varige forbrugsgoder	8.30
Psykisk ubezag.....	5.16, 5.17, 5.18	Videregående uddannelse	6.15
Realløn.....	8.14, 8.15, 8.16, 8.17	Vielsesfrekvens	4.11
Restgruppe.....	6.10, 6.11	Vold, utsat for	13.9, 13.10, 13.11, 13.12, 13.13
Sanser, besvær med.....	5.19, 5.20, 5.21	Wc, bad og centralvarme	9.12, 9.13, 9.14, 16.9
Skattepligtig formue	8.10	Ægteskabelig stilling	4.2
Skatter, forbrug, opsparing.....	8.7, 8.8, 8.25, 8.26, 8.27	Ældre, aktiviteter	15.14, 15.15
Skilsmisser.....	4.12	Ældre, alder, erhvervsfrekvens	15.1, 15.2, 15.3
Skoleeksamener	6.3	Ældre, boligforhold	15.5, 15.6, 15.7, 15.8
Skoleuddannelse	6.1, 6.2, 6.4, 16.14, 16.15	Ældre, fælighed	15.9
Skrivelse til offentlig myndighed...	12.19, 12.20	Ældre, husstandssammensætning	15.10
Småbørnsmødres erhvervsfrekvens.....	4.10	Ældre, kontakter	15.11, 15.12, 15.13
Spildevandsrensning.....	11.16	Ærinde i arbejdstiden	7.41, 7.42
Sport/motion.....	10.12, 10.13, 10.14		